

Karhulassa (nykyisin osa Kotkaa) toimi vuosina 1969–1979 Kåren Kellari, yksi maamme ensimmäisistä diskoista. Tässä kirjassa luodaan katse diskon historiaan, tarkastellaan diskokulttuurin saapumista Suomeen ja dokumentoidaan paikallisen tason nuorisokulttuuria.

Legendaarinen Kåren Kellari ei ollut poikkeus: samantyyppisiä nuorisopaikkoja syntyi 1960–1970-luvuilla kautta maan. Suomalaisessa diskossa yhdistyi seuratalojen, nurkkatanssien, ohjelmallisten iltamien, tanssilavakulttuurin, koulutanssien ja popkonserttien perinne mannermaisten jazzklubien ja diskosten globaaliin esikuvaan. Kåren Kellarin tapauksessa oli erityistä, että disko syntyi suhteellisen pienelle paikkakunnalle, joka ei sijainnut maamme suurten kaupunkien vaikutuspiirissä, ja osoitti silti – tai juuri siksi – elinvoimansa.

Disko muodostui merkittäväksi vapaa-ajanviettopaikaksi ensin poppareille ja hipeille, ja 1970-luvun puolivälistä myös punkkareille ja diskohileille. Nuorten tarve luoda ympäristö omista lähtökohdistaan mahdollistui myös Kåren Kellarissa, josta tuli erilaisten nuorisokulttuurien kohtaamispaikka. Diskon pimeys, tungos, tupakansavu ja musiikin pauhu yhdistivät nuoria asiakkaita ja häivyttivät eroja heidän välillään.

Liisa Avelinin tutkimus tarjoaa uuden näkökulman suurten ikäluokkien nuoruuteen ja osallistuu lisäksi keskusteluun rocknostalgian ilmentymistä 2000-luvulla.

Kirjan kuvituksena on runsaasti aiemmin julkaisematonta materiaalia.

ISBN 978-951-39-5962-3

9 789513 959623 >

KÄREN KELLARI

Liisa Avelin

KÄÄREN KELLARI

Karhulalaisdisko ja sen yhteisöt 1969–1979

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA 117
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2014

Copyright © tekijät ja Nykykulttuurin tutkimuskeskus

Urpo Kovala (vastaava toimittaja, Jyväskylän yliopisto)
Pekka Hassinen (kustannustoimittaja, Jyväskylän yliopisto)
Tuuli Lähdesmäki (kustannustoimittaja, Jyväskylän yliopisto)
Eoin Devereux (University of Limerick, Irlanti)
Irma Hirsjärvi (Jyväskylän yliopisto)
Kimmo Jokinen (Jyväskylän yliopisto)
Sanna Karkulehto (Jyväskylän yliopisto)
Raine Koskimaa (Jyväskylän yliopisto)
Sirkku Kotilainen (Tampereen yliopisto)
Olli Löytty (Turun yliopisto)
Jim McGuigan (Loughborough University, Iso-Britannia)
Tuija Modinos (Helsingin yliopisto)
Jussi Ojajärvi (Oulun yliopisto)
Susanna Paasonen (Turun yliopisto)
Tarja Pääjoki (Jyväskylän yliopisto)
Tuija Saresma (Jyväskylän yliopisto)
Erkki Sevänen (Itä-Suomen yliopisto)

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisusarja perustettiin vuonna 1986. Sarja on monitieteinen ja tieteidenvälinen. Siinä ilmestyvät tutkimuksia nykykulttuurista ja kulttuuriteoriasta. Myös modernin kulttuurin vaiheisiin liittyvät kulttuuri- ja sosiaalihistorialliset tutkimukset kuuluvat kustannuslistalle.

Sarjassa julkaistavat käsikirjoitukset valitaan asiantuntija-arvioiden perusteella. Julkaisusarjan kirjat ilmestyvät joko painettuina kirjoina ja myöhemmin sähköisinä rinnakkaisjulkaisuina tai suoraan verkkokirjoina.

Painettuja julkaisuja voi tilata osoitteesta Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Gsm. 040-805 38 39, Email: tuuli.lahdesmaki@jyu.fi, <http://www.jyu.fi/nykykulttuuri/>. Julkaisuja voi ostaa myös Kampus Kirjasta ja Yliopistokauppa Sopista (Jyväskylä) sekä muista hyvin varustetuista kirjakaupoista.

Julkaisun taitto: Pekka Hassinen
Painoasun suunnittelu: Sami Saresma
Kansi: Sami Saresma
Kansikuva oikeudet: BPI/Imago Sport/MVphotos

Jyväskylän yliopistopaino
Jyväskylä 2014

ISBN 978-951-39-5962-3 (nid.)

ISBN 978-951-39-5963-0 (PDF)

ISSN 1457-6899

SISÄLLYS

KIITOKSET 7

MENNEISYYDEN JA NYKYISYYDEN DIALOGI 13

- Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja rakenne 15
- Hyvä, paha disko - katsaus aiempaan tutkimukseen 18
- Kåren Kellari yhteisön, paikallisuuden ja nostalgian käsitteellisessä kontekstissa 28
- Tutkimuksen lähdeaineisto ja sen tulkinta 35
  - Kåren Kellarin jälkiä menneisydessä* 36
  - Muistitieto kertoo merkityksistä* 43
  - Tutkimusmenetelmänä muistitietohistoria* 63
- Omaelämäkerrallinen tutkimusjuonne 66

KÅREN KELLARIN YHTEISÖLLISYYDEN TOPOGRAFIA 73

- Karhula suurteollisuuspaikkakuntana: luokkia, kontrollia, yhteisöllisyyttä 75
- Paikallinen nuoriso ja 1960-luvun svengit 84
  - ”Kaikki mikä vivahti popmusiikkiin, kelpasi”* 91
  - Tanssi muuttaa muotoaan* 97
  - Nuoriso valtaa baarit* 105
- Tahdomme nuorisokahvilan! 110
- Kåren Kellari - ”seutukunnan ainoa mannermainen diskoteekki” 120
  - Kåren Kellari kohtaupaikkana: edessä, sisällä ja takana* 143
  - Kilpailu kiristyy: Kåren Kellari muutoksessa* 149
- Kåren Kellari nostalgiana 167
  - Kåren Kellarin muistelot* 177
  - 2000-luvun virtuaaliyhteisöllisyys* 185

KÅREN KELLARIN TOIMIJAT 195

- Ravintolahenkilökunta uuden ajan airueina 196
  - Narikkatyöstä esitanssijaan ja muita Kåren Kellarin ammattiryhmiä* 199

<i>Portsarit asiakkaiden tukipilareina</i>	202
<i>Tiskijukkien sosiaaliset soundit</i>	211
<i>Norjalaista eksotiikkaa ja kreikkalaisvaikutteita</i>	235
Erilaisia, samanlaisia, kärelaisia	243
<i>Herrojen ja narrien lapset</i>	249
<i>Tytöt, pojat ja ystävyys tavat</i>	254
<i>Ujous nuorten jaettuna kokemuksena</i>	268
<i>Kåren Kellarin diskosukupolvet</i>	281
Mitä on kärealaisuus?	304
<i>Nuoruuden merkitys nykyisyydessä</i>	308
TOIMINTA KÅREN KELLARISSA	317
Rockkulttuuria diskossa	319
”Ei tarvitse olla minihameinen poppari mennäkseen diskoteekkiin”	325
<i>Sukupuolittunut diskopukeutuminen</i>	331
<i>Muodikkaita samastujia ja identiteetin etsijöitä</i>	342
<i>Idolien jäljittelyä</i>	348
<i>Pukeutuminen erottautumisen keinona</i>	353
Päihteitä paheiden pesässä	357
<i>Savuverho yhdistää</i>	366
<i>Kärelaiset ja alkoholi: rajojen opettelua</i>	374
<i>Huumeet diskoyhteisön marginaalissa</i>	393
Rockin yhteisöllisyyden jäljillä	399
Millainen rock diskossa soi?	400
<i>Kåren Kellarin rock ja sen kuluttamisen tavat</i>	404
<i>Sukupolvien rock ja nuorten identiteetit</i>	426
Nostalgiset rockit	443
SEIREENIEN LAULU	451
VIITTEET	457
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	567
LIITTEET	611
SUMMARY	617

KIITOKSET

Ajatus napahousuista oli kytenyt jo kauan. Mutta miten housut tehdään?

Saatuani kappaleet leikattua ja nostellessani niitä ilmaan ymmärsin että housujen teko olisi yhtä monimutkaista kuin väitöskirjan laatiminen. Pitäisikö mennä takaisin kangaskauppaan ja kysyä, miten housut tai housujen kaltainen laitos tehdään? Ei, minun oli selvittävä yksin ja uskottava että tekeminen ohjaa.

Hyvä on, ne eivät kenties valmistu vielä tänään, minä hoin itselleni, eivät kenties huomennakaan. Mutta ne tulevat.

Olen kulttuurihistorian opiskelijana myöhäisherännäinen. Sen sijaan olen suunnitellut, kaavoittanut, leikannut ja ommellut monet sadat housut, joten niiden valmistamisesta olen ainakin joskus tiennyt jotakin. Tulinko samalla hionneeksi samoja taitoja, joita on tarvittu väitöskirjan kirjoittamiseen? Ehkä. Kirjailija Hannu Väisänen tietää, että housut eivät valmistu yhdellä istumalla. Sekä väitöskirjan kirjoittamisessa että housujen valmistamisessa liiallinen itsekkriittisyys on pahasta: se toimii vain työn jarruttajana. Vuonna 2006 aloittamani väitöskirjan tekeminen muuttui sitä hitaammaksi mitä pidemmälle työ eteni. Tutkimustyö edellytti suunnittelua, leikkaamista, liimaamista, purkamista ja kappaleiden yhä uudelleen järjestämistä. Lopulta vuosia kului yhdeksän.

Väitöskirjani on valmis ja on kiitosten aika. Kirjoitin tutkimustani pitkiä jaksoja Suomen rajojen ulkopuolella. Kun aviomieheni työ vei Azerbaidzanin Gancaan ja Georgian Tbilisiin, opintovapajaksoit mahdollistivat mukanaoloni. Fyysinen ja kulttuurinen etäisyys koti-Suomeen teki tutkimukselle hyvää: monet ongelmilta tuntuneet eivät kaukaa katsottuna olleetkaan enää ongelmia.

Minun ei ole tarvinnut selviytyä urakastani yksin. Hannu Salmi ja Kari Kallioniemi: oli onni saada ohjaajikseni teidät, uskomattoman laaja-alaiset populaarikulttuurin asiantuntijat. Kiitos kärsivällisyydestä, hienotunteisuudesta ja siitä että jaksoitte uskoa: te jos ketkä tiedätte, kuinka solmussa tutkimukseni housunkappaleet pitkään olivat. Hannu on esimerkki ohjaajasta, joka tarkalla, rehellis-

sellä ja rohkaisevalla palautteellaan sai yksin puurtavan jatko-opiskelijan leijumaan pilvissä.

Työni viime vaiheessa sain arvokkaita kommentteja kulttuurihistorian jatkotutkintoryhmältä Marjo Kaartinen, Kari Kallionie-mi, Maarit Leskelä-Kärki, ja Hannu Salmi. Kiitos myös kahdelle Nykykulttuurin julkaisusarjan nimettömälle lukijalle. Kiitän Janne Mäkelää ja Sven-Erik Klinkmannia suostumisesta työni esitarkastajiksi. Kriittinen palautteenne oli hyväksi ja pakotti minut entistä tarkemmin keskittymään olennaiseen. Suuri kiitos Sven-Erik Klinkmannille myös suostumisesta vastaväittäjäkseni.

Lisäksi kiitos jatko-opiskelijakollegoilleni Turun yliopistossa. Teija Försti, Heta Mulari ja Rami Mähkä: harvat tapaamisemme ja keskustelumme auttoivat aina työtäni eteenpäin paremmin kuin ehkä arvaattekaan. Asiantuntevaa ohjausta tekstin kirjoittamiseen löytyi myös kotipaikkakunnaltani: kiitän Petri Pietiläistä ja Irja Sinivaaraa kriittisestä ja suorasta palautteesta, jonka jälkeen työni sai uutta puhtia. Tutkimukseni kielenhuollosta sen eri vaiheissa kuuluu kiitos työkaverilleni Eija Leinoselle ja englanninkielisestä tiivistelmästä Tiinamari Vilkolle. Olette helmiä!

Kiitos Ritva, Eeva ja Markku Larsenille positiivisesta suhtautumisestanne perheenne yritystä, Kären Kellaria koskevaan tutkimusaiheeseeni. Tutkimukseni ei olisi onnistunut myöskään ilman diskon aikalaisten korvaamatonta panosta. Luotitte aiheeseeni, innostuitte ja hyppäsitte mukaan matkalleni jakamaan nuoruutenne muistoja. Lämmin kiitos kaikille blogiin kirjoittaneille, haastateltaviksi suostuneille ja arkistomateriaalia luovuttaneille. Teitä oli lähes sata.

Väitöskirjani ei olisi syntynyt ilman taloudellista tukea. Työkentelyäni ovat tukeneet Kymin Osakeyhtiön 100-vuotissäätiö, Suomalais-ruotsalainen kulttuurisäätiö ja Kotkan kaupunki. Turun yliopiston viimeistelyapuraha keväällä 2014 mahdollisti tohtorintutkintoni loppuunsaattamisen. Suuri kiitos työnantajalleni Kotkan - Haminan seudun koulutuskuntayhtymälle mahdollisuudesta opintovapajaksoihin vuosien varrella ja Koulutusrahastolle aikuis-koulutustuesta niiden aikana. Kiitos kuuluu myös Nykykulttuurin

tutkimuskeskukselle, joka suostui ottamaan kirjani julkaisuohjelmansa hyvin lyhyellä varoitusajalla.

Kiitos te ystävät ja tutut, joiden kanssa sain nuorena tyttönä kulkea kappaleen matkaa ja oppia jotakin elämästä: *Lella, Osku, Eija, Malla, Tiina, Tuija, Olli, Saukko, Kapa, Ripa, Varmavuon Jarmo, Solanterän Ilkka, Ipu, Rupiturpa, Mallu, Susanna, Piko, Merja, Arska, Lellu, Syrjän Eija, Tutsa, Krisse, Tiisu, Keksa, Hellu, Seija, Pekka, Rauno, Ykä, Pami, Casca, Manni, Simo, Olli, Kyttänen, Anneli, Velkkari, Ilkka, Niku, Pekka, Masa, Sirpa, Vape, Hilppa, Cascan veli, Semppi, Miku, Leppäsen Masa, Pimi, Haase, Vesa, Kaiska, Ani, Lissu, Repa, Liukkosen Mikko, Piki, Naatti, Lea, Ellu, Mäihä, Ipi, Ouska, Timi, Leea, Peussan Ritu, Laurikaisen Pekka, Virtasen Olli, Piksa, Ansu, Kivelän Eija, Kasa, Kaiska, Huovisen Vape, Tiisu, Samu, Jokke, Aila, Jukka, Jouni, Mila, Timppa, Pekka, Leena, Ati, Mellu, Mustajärven Vape, Puna, Olli, Virpi, Kaikku, Vido, Benkku, Piiki, Brandy, Skäädä, Kerttula, Karin, Räisäsen Pekka, Lommin Olli, Räisäsen Mikko, Väinämöinen, Maake, Jamppo, Jari, Puupposen Martsu, Leila, Riitta, Kivakenkänen, Riku, Hanтта, Halmeen Pekka, Arja, Roponen, Nokikolari, Haminalainen, Ruittu, Pekka, Esa, Länkkä, Anski, Apa, Hanтта Laakkonen, Raippi, Ave.*

Omistan väitöskirjani vanhemmilleni Kaisa ja Matti Ahoselle. Kiitos, että piditte minusta huolta ja asetitte rajat niinä diskovuosina, kun rajat piti asettaa. Markku ja Ville: teitä kiitän kannustuksesta. Olette kultaisia. Jaksamista on kysytty usein ääri rajoille saakka, mutta ilman tukeanne tutkimukseni ei olisi koskaan valmistunut.

Karhulassa 9. 11. 2014

(Sitaatti: Hannu Väisänen (2007) *Toiset kengät*, s. 290–291. Helsinki: Otava.)

Oodi Kåren kellarille

*Riehakkain nuoruus vietettiin
Kåren kellarissa
missä bailasivat kauneimmat kimulit
sadan kilometrin säteeltä.
Diskon takana oli metsikkö
lempinimeltä Rinne tai Pylvässali;
siellä viinein ja terävin polkaistiin
koneistot käyntiin.
Talvikaudella pohjustettiin ravintola Ukossa
missä Gambina ei maksanut
markan markkaa.
Sitten ajettiin taksilla kilometrin matka
ja kingeinä marsittiin jonon ohi
menoon ja melskeeseen.*

*Beatlesit olivat vasta hajonneet
ja uudella vuosikymmenellä uusi musiikki
soi tiskijukan tahdittamana,
ja me sätkyttelimme lahkeet lepattaen
epämääräisissä muodostelmissa.
Viikonloppuina paikka oli niin täynnä
että jos halusi yläkerran vessajonoon
piti seisomapaikkakin varata.
Keskikaljaa litkittiin minkä ehdittiin,
ja jos rahat pääsivät loppumaan
Kåre antoi velaksi.*

*Noina vuosina moni menetti viattomuutensa,
yhtä moni särki sydämensä
ja jotkut löysivät diskosta
elämänkumppaninsa.*

*Kåre on jo kuollut
ja nuorena nukahtaneita kokonainen ruumissaatto;
me muut jatkamme vaellustamme
jäsenkortit vaihdettuina elämän etukortteihin.
Mutta katsokaa: kuinka kauniita naisemme
edelleen ovatkaan!*

Simo Siltari Disco Club Kåren Kellari -blogissa 1.6.2006

MENNEISYYDEN JA NYKYISYYDEN DIALOGI

Johdantoluvussa kerron tutkimuksen taustoista. Pohdin myös nykyisyyden ja menneisyyden välistä suhdetta ja sen merkitystä Kåren Kellarin yhteisöille.

Luon katsauksen aiempaan diskotutkimukseen ja määrittelen käyttämäni keskeiset käsitteet: yhteisön, paikallisuuden ja nostalgian. Esittelen kysymyksenasettelun, tutkimusmenetelmän ja tutkimusaineiston.

Lopuksi avaan omakohtaista suhdettani tutkimuskohteeseen.

*Once upon a time there was a tavern
Where we used to raise a glass or two
Remember how we laughed away the hours
And dreamed of all the great things we would do.¹*

Näin alkaa romanttinen ja nostalginen, vuonna 1968 levytetty *Those were the days*. Päivi Paunun suomalaisversiossa lauletaan: ”Se majatalo mieleen usein palaa/Siellä istuin illat hämäret/Ei tarvinnut siellä juoda salaa/Siell’ kaikki keskenään ol’ ystävät.” Laulussa liikutaan kahdella aikatasolla, nuoruudessa ja aikuisuudessa. Nuoruutta muistellaan haikeaan sävyyn, eikä nykyisyydellä tunnu olevan juuri mitään annettavaa. Vuodet ovat vierineet, pilvilinna kadonnut ja vaikka talo on yhä paikallaan, sen edessä on vain tyhjä tori. Samankaltaisesta paikallisesta vapaa-ajanviettokulttuurista kertoo tämä tutkimus. Kåren Kellari perustettiin vuonna 1969 eteläkymenlaaksolaiseen Karhulaan, ja se oli yksi maakunnan ensimmäisistä diskoista.²

Tarkastelen Kåren Kellarin merkitystä siellä noin 15–18-vuotiaana viihtyneiden nuorten kokemalle yhteisöllisyydelle. Kåren Kellari oli rockkulttuurista kiinnostuneiden nuorten kohtaamispaikka, jossa vietetyt vuodet vaikuttavat jääneen pysyvästi sen asiakkaiden mieliin. Tytöt olivat kauniita kuin Pariisissa ja pojat parasta A-ryhmää maksitakeissaan, muistellaan.³

Kåren Kellarin toiminta päättyi vuonna 1979. Sen kymmenvuotinen, suhteellisen lyhyt historia mahdollistaa diskossa koetun yhteisöllisyyden tarkastelun koko sen elinkaaren pituudelta. Kåren Kellari sijaitsi kaikki vuodet samassa liikehuoneistossa, mutta paikan nimet vaihtuivat. Vuosina 1969–1974 disko oli nimeltään *Karhulan Disco-Club*, sen jälkeen *Kåren Kellari*, vuonna 1977 ensin *Mama Rosa* ja sitten *Sunrise*, vuonna 1978 jälleen *Kåren Kellari* ja lopuksi vuonna 1979 *Afrodite*. Käytän diskosta tässä tutkimuksessa yksinkertaisuuden vuoksi nimeä *Kåren Kellari*, kuten aikalaisetkin tekevät diskoa muistellessaan. Paikkaa, toimijoita ja toimintaa kuvatessani fokusoin tarkasteluni tiettyyn ravintolaan kuten *Sunrise* tai *Afrodite*.

Yksimielisyyttä paikan nimen kirjoitusasusta ei selvästikään ollut, sillä versiot *KÅREN KELLARI*, *Kåren kellari*, *Kåren Kellari*, *Kåren-kellari* ja *Kåren-Kellari* seuraavat aikalaislähteissä toisiaan. Päädyin käyttämään tässä tutkimuksessa erisnimeä *Kåren Kellari*, koska sitä käyttävät paikan perustajat Ritva ja Kåre Larsen asiakirjoissaan. 2000-luvun aikalaiset ovat alkaneet kutsua Kåren Kellaria ytimekkäästi *Kåreksi*.⁴ Käytän yleisnimeä *disko* silloin, kun käsittelem Kåren Kellaria sen olemassaolon vuosina 1969–1979, diskokulttuuria yleensä tai Kåren Kellarin diskoyhteisöä 2000-luvulla.

Käsittelem työssäni sitäkin, miten yhteisöllisyys ilmenee 2000-luvulla Kåren Kellarin nostalgisissa muistelotapahtumissa ja virtuaalisilla foorumeilla. Näin tutkimukseni liittyy suurten ikäluokkien nuoruudesta käytävään keskusteluun. Kuusikymppiset eli 1960-luvun nuorisot 40 vuotta vanhempina ovat nykyisin Suomen suurin ikäryhmä. Diskon muisto oli pari vuosikymmentä yksittäisten nostalgia-aaltojen varassa, kunnes muistelemineen muodostui 2000-luvulla *kårelaisten*⁵ keskuudessa kollektiiviseksi. Muisteloita on järjestetty vuosina 2001–2013 karhulalaisravintolassa viisi kertaa, ja kuhunkin tapahtumaan on osallistunut 150–250 entistä asiakasta ja henkilöstöön kuulunutta. Olin Kåren Kellarin asiakas vuosina 1970–1973. Kun aloitin tutkimustyöni, muisteloita oli järjestetty kahdesti, ja olin osallistunut kumpaankin. Muisteloissa mielenkiin-

toni Kåren Kellari -ilmiötä kohtaan heräsi ja halusin selvittää tutkimuksen keinoin, millaisia Kåren Kellarin yhteisöt olivat ja mikä niiden merkitys aikalaisille oli ja on.

On esimerkkejä siitä, että nuoruutta muistellaan kultaisena vaila todellisuuspohjaa. Etenkin 1960-luvusta on tullut osa suurta kansallista kertomusta. Kanonisesti muistellaan, kuinka Jimi Hendrix esiintyi Kulttuuritalolla vuonna 1967 mutta vaietaan siitä, että tähti esiintyi puolityhjälle salille. Vanha ylioppilastalo vallattiin vuonna 1968 muutaman sadan opiskelijan voimin. Moni muikin nuoruuden tapahtuma näyttäytyy symbolisena, jolla on lähinnä nostalgista viihdearvoa.⁶ Tiedostin, että nykyisyys saattaa yhtä lailla muuttaa menneisyyttä myös Kåren Kellaria muisteltaessa. Diskossa vietetyt vuodet voivat aikalaisten muistoissa saada kultareunukset ja olla yhteisöllisempiä kuin ne todellisuudessa ovat olleet.

Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja rakenne

Tarkastelen tutkimuksessani Kåren Kellarissa koettua yhteisöllisyyttä ja sen merkitystä menneisyydessä ja nykyisyydessä. Tutkin, mitkä tekijät muodostivat ja ylläpitivät yhteisöjä diskossa. Miten yhteisöllisyys ilmeni Kåren Kellarissa vuosina 1969–1979, mikä sitä rakensi ja mikä ehkä murensi? Toiseksi kysyn, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että nuoruuden yhteisöä halutaan edelleen muistella yhdessä. Millaisia muotoja ja merkityksiä nuoruudessa koettu yhteisöllisyys saa nyttemmin keski-ikäistyneiden kärelaisten elämässä? Kaksi tutkimusajankohtaa nivoutuvat toisiinsa: aikajana katkesi Kåren Kellarin toiminnan päättymisen jälkeen vuonna 1979 yli kolmeksi kymmeneksi vuodeksi. Erilaiset diskon päättymisen jälkeiset, yhteisöllisyyttä hakevat ja todentavat ilmenemismuodot tarjoavat minulle tutkijana mahdollisuuden tarkastella Kåren Kellarissa koettua yhteisöllisyyttä nykyajasta käsin. Samalla syntyy mahdollisuus välittää kulttuurin, ihmisten ja asioiden historiallisuutta ja vuoropuhelua nykyhetken ja menneen välillä. Tutkimuskysymykseni edellyttää Kåren Kellarin asiakkaiden yhteisölli-

syyteen vaikuttaneiden pyrkimysten, uskomusten, arvojen ja merkitysten ymmärtämistä ja tulkitsemista.

Kåren Kellarin yhteisöllisyyteen vaikuttavat tulkintani mukaan paikka, toimijat ja toiminta. Tutkimus on näiden mukaan jaettu kolmeen teemoitettuun lukuun. Teemarakenne on perustellumpi kuin lineaarisuutta korostava kronologia, vaikka arkistoista löytyisi riittävästi dokumentteja Kåren Kellarin yhteisöllisyyden kronikoimiseksi päivämäärän, kuukauden tai vuoden tarkkuudella. Peräkkäisyyden vuoksi yllättäviä yhteyksiä ja löytöjä olisi kuitenkin vaikea tehdä. Siihen tarvitaan poikkileikkauksia ja ajan tapahtumien tarkastelua konjunktoureja vasten. Käsittelyluvuissa tutkimuskysymys tarkentuu alakysymyksiksi ja saa vastauksensa. Käsitteilylukupeni keskiössä ovat Kåren Kellarin asiakkaat sekä diskon toiminnan vuosina että 2000-luvulla.

Ensimmäisessä, Kåren Kellarin yhteisöllisyyden topografiaa käsittelevässä luvussa kiinnitän Kåren Kellarin aikaansa ja paikkaansa ja luon taustaa myöhemmille luvuille. Analysoin, millainen paikka Karhula oli nuorten näkökulmasta ja missä ja miten karhulalaisnuoret viettivät vapaa-aikaansa ennen diskoa. Käsittelem myös sitä, mitkä syyt vaikuttivat diskon perustamiseen paikkakunnalle, mistä elementeistä Kåren Kellarin paikka muodostui sekä millaisia toimintoja ja sosiaalisen maailmojen positioita paikka mahdollisti sen yhteisöihin kuuluneille vuosina 1969–1979. Luvun lopuksi pohdin, mikä muutoksia paikka kohtasi ja mikä merkitys itse paikalla oli diskon yhteisöille.

Toisessa luvussa tarkastelen Kåren Kellarin asiakaskunnan piirteitä sekä asiakaskunnassa ja paikan henkilöstössä tapahtunutta muutosta diskon kymmenen toimintavuoden aikana. Vastaan kysymykseen siitä, miten toimijoista johtuneet tekijät vaikuttivat diskossa koettuun yhteisöllisyyteen. Millaisia eroja Kåren Kellarin asiakkaiden välillä oli ja miten ne ilmenivät? Mikä merkitys oli esimerkiksi ravintoloitsijoilla, tiskijukilla tai omilla kaveriporukoilla?

Kolmannen käsittelyluvun keskiössä on rockkulttuuriin kiinnittynyt toiminta Kåren Kellarissa. Tutkin, millainen yhteisöllis-

tävä vaikutus oli musiikilla, pukeutumisen elementeillä ja päih-teillä. Mikä oli diskon asiakkaille tyypillistä ja mahdollista, mikä kenties ei? Millaisia kulttuurisia kokemuksia diskoyhteisö tarjosi? Entä miten nuorten vanhemmat, koululaitos, viranomaiset, Karhulan keskustan asukkaat ja media suhtautuivat paheiden pesäksi kut-sutun diskon toimintaan?

Kukin käsittelyluku päättyy 2000-luvun yhteisöllisyyden mer-kityksen analysointiin teemojen mukaisista näkökulmista tarkas-teltuina. Ensimmäisessä luvussa pohdin Kåren Kellaria muis-tin paikkana ja nostalgiana. Sen ilmentymänä ovat Kåren Kellarin muistelot ja sen jälkeen virinnyt virtuaaliyhteisöllisyys. Toisen lu-vun päätteeksi tarkastelen, mitä on kårelaisuus ja millaisia eväitä diskossa vietetyt nuoruusvuodet ovat tarjonneet kårelaisten men-taliteetille ja myöhemmille elämänvaiheille. Kolmas, toimintaan keskittynyt käsittelyluku päättyy pohdintaan rockin merkityksestä nykyisin keski-ikäisille diskon aikalaisille. Läpinäkyvyyden hen-gessä pohdin sitäkin, mikä merkitys omilla tutkijan toimillani on muisteluprosessissa sekä uusyhteisöllisyyden rekonstruktion muo-toutumisessa ja sen erilaisissa variaatioissa.

Diskon kulttuurihistoria on lähes tutkimaton alue. Tämä on edellyttänyt aiempaan kirjallisuuteen tutustumista ja perustutki-muksen tekemistä tutkimuskysymystäni laajemmin, mikä on vai-kuttanut siihen, että tutkimustyötäni leimaa monitieteisyys.⁷ Tut-kimukseni kiinnittyy populaarikulttuurin historiaan, joka on Kari Kallioniemen mukaan luontevasti monitieteistä pyrkiessään vertai-lemaan ilmiöitä ja etsiessään analogioita niiden välillä.⁸

Korostan kulttuurihistoriallisen näkökulmani ensisijaisuutta, vaikka viittaa esimerkiksi sosiologiassa, sosiaalipsykologiassa tai musiikkitieteessä omaksuttuihin käsitteisiin ja lähestymistapoi-hin. Tutkimuksen perinteiset tiederajat ylittävä lähestymistapa on tyypillistä kulttuurihistorialle, joka pyrkii historian kokonaisval-taiseen ymmärtämiseen tutkien ihmistä ajattelevana ja toimivana, mutta myös aistivana, kokevana ja tuntevana olentona. Ajattelen, että kulttuurihistoria tarjoaa kokonaiskuvan ihmisestä ja ihmisen maailmasta menneisytydessä Kari Immosen sanoin: ”[K]ulttuuri

ja historia koskevat kaikkea, mikä ihmiseen liittyy”.⁹ Tutkittavat historialliset tapahtumat, ilmiöt ja menneisyyden ihmisten välinen vuorovaikutus toisiinsa, yhteisönsä ja ympäristöönsä näyttäytyvät kulttuurihistoriassa tuon kokonaisuuden osina.

Hyvä, paha disko – katsaus diskokulttuuriin ja sen aiempaan tutkimukseen

Useimpien tulkintojen mukaan diskokulttuuri alkoi kehittyä Ranskassa toisen maailmansodan aikaan. Julkista keskustelua on silti pitkään hallinnut stereotyyppinen näkemys siitä, että diskokulttuuri on suunnilleen yhtä kuin vuonna 1977 ensi-iltansa saanut yhdysvaltalainen *Saturday Night Fever* -elokuva. Kallioniemi toteaa, että ”sanan ’disko’ mainitseminen assosioituu yhä monilla huvittuneisiin ja hauraisiin muistoihin John Travoltasta, miehestä joka arkaisten diskovalojen loisteessa tanssii leveälahkeisissaan läpi lauantai-illan.”¹⁰ Elokuvan myötä disko nimittäin sai nuorisokulttuurista lyhyeksi aikaa otteen, jonka myötä siitä tuli massojen kulttuuria. 1970-luvulla diskon suosio oli suurimmillaan muun muassa juuri elokuva- ja musiikkiteollisuuden myötävaikutuksesta.¹¹ Diskoa voidaan perustellusti pitää ranskalais-amerikkalaisena fuusiona.

Disko on tämän tutkimuksen kontekstissa 1960–1970-lukujen nuorison vapaa-ajanviettopaikka, joka mahdollisti ja tasa-arvoisti muun muassa nuorisomusiikin kuluttamisen. Suomalaisen nuorisotutkimuksen pioneeri, sosiologi Rafael Helanko kutsuu 1960-luvun nuorisokulttuuria *pop-kulttuuriksi*, nuorison kansainväliseksi maailmanliikkeeksi, joka syntyi ja levisi nuorten muodostamien yhteisöjen kautta.¹² Rafael Helanko näkee vuonna 1969 popkulttuurin olevan vain ohimenevä välivaihe epäkypsille puberteetti-ikäisille:

Pop on perusluonteeltaan puberteetti-ikäisten kulttuuria, jota kaupallinen taho ja joukkotiedotus ovat paisutelleet ja käyttäneet hyväkseen. Pop-kulttuuria voi syntyä kaupunkien puberteetti-ikäisten koostumis-

sa ja porukoissa baarien, vapaitten klubien ja kouluhippojen ilmapiirissä. Se on epäkyösan ihmisen sekavaa kulttuurituotetta.¹³

Helanko vaikuttaa toivovan, että nuoret aikuistuttuaan järkiintyvät ja unohtavat tämän, heille ulkoa syötetyn hapatuksen.

Disko lukeutuu ilmiönä populaarikulttuuriin, joka on perinteisesti nähty ylhäältä päin syötettynä, aivottomana ja valheellisena, ”matalana” massakulttuurina, ja jonka on ymmärretty tarjoavan kuluttajilleen pakopaikan arkipäiväisen elämän ongelmista. Korkeakulttuuria puolestaan kuluttaa rationaalinen, mieluiten poliittisesti tiedostava subjekti.¹⁴ Populaarikulttuuria on kuitenkin vaikea nähdä vain harmittomana tai aivottomana ajanvietteenä, sillä se koskettaa ihmisten syvimpiä uskomuksia ja tunteita. Lisäksi sillä on tärkeä tukijan rooli etenkin nuorten identiteetin muotoutumisessa. Englantilainen kulttuurisosiologi Sarah Thornton muistuttaa, että kaikkia tanssikulttuureita on pitkään pidetty huonoimman mahdollisen massakulttuurin ruumiillistumana, ja keskittyminen musiikin kuunteluun on ollut arvoasteikolla etusijalla. Lontoon tanssiklubeissa populaarimusiikkia arvostettiin sitä enemmän, mitä kauempana se oli massojen suosimasta valtavirrasta.¹⁵ Tässä problematiikassa saa sijansa uskontokin, joka on pyrkinyt kontrolloimaan ja välillä tukahduttamaan tanssiin liittyviä seksuaalisia merkkejä ja eleitä.¹⁶

Vaikka disko on tehty massoille – tai kenties juuri siksi –, siihen on kohdistunut voimakkaita intohimoja. Massakulttuurikäsite syntyi teollistumisen myötä, 1800–1900-lukujen vaihteessa tarkoittamaan suuren yleisön miellyttämiseen tähtäävää kaupunkilaista populaarikulttuuria. Massakulttuuria kohtaan tunnettiin kaikkialla maailmassa epäluuloa. Sen pelättiin tukahduttavan paikalliset, autenttiset, kansalliset ja yhteisölliset ”menneen ajan” kulttuurit ja passivoivan kuluttajansa kasvottoman, ylikansallisen ja kaupallisen massakulttuurin ylivallan alla. Kari Kallioniemen ja Hannu Salmen mukaan massakulttuurikritiikki romantisoi menneen ja näki nykyisen maailman uhkaavana ja vääristyneenä.¹⁷

Massakulttuurilla on viihteellisyysleima. Se on tuotettu kaupallisessa tarkoituksessa mahdollisimman suurelle yleisölle. Suo-

nessa massakulttuurin vaikutuksia vastaan suojauduttiin kontrolloimalla kulttuurin jakelua ja kulutusta muun muassa yleisradio-toiminnan kautta. Diskokulttuurin suhteen 1970-luvun Yleisradio olikin varauksellinen. Disko herätti halveksunnan lisäksi inhoa ja pelkoa: esimerkiksi yhdessä 1970-luvun tv-haastattelussa diskon harrastajiin suhtauduttiin kuin harvinaisen taudin kantajiin.¹⁸ Marjo Kaartisen mukaan pelkoreaktio vierasta kohtaan syntyy usein tiedon puutteesta, kun ei oikein tiedetä, mistä on kyse.¹⁹ Massakulttuurikritiikin, tyylikäsytymysten ja hyvä-huono maku -asetelman lisäksi kyse lienee vieraasta – toisesta – syntyneistä mielikuvista, uskomuksista ja arvioista sekä huolesta, joka kohdistuu toisen oletettuun syntisyyteen tai yksinkertaisesti erilaisuuteen.²⁰

Aikakauslehdistömme suhtautui diskoihin ja diskokulttuuriin alusta alkaen ymmärtäväisesti, ja muitakin diskon puolestapuhujia oli.²¹ 2000-luvulla suhtautuminen diskoon vaikuttaa neutralisoituneen. Silti keski-ikäinen rokkari voi yhä kantaa mukanaan 1970-luvulla omaksumaansa stereotyyppistä käsitystä kaupallisesta ja pinnallisesta diskosta tiedostamatta, että varhaiset diskot ovat eri aikakauden tuote kuin sen jälkeen tulleet. Protestanttisesta etiikasta nouseva, maanläheisten suomalaisten taipuvaisuus itsetarkkailuun ja -hallintaan ei koskaan antanut maamme diskolle mahdollisuutta samankaltaiseen dekadenssiin kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa.²²

Diskoon liitetty pinnallisuus voi dominoida mielikuviamme ja leimata mielipideilmaston jyrkkää asettautumista joko puolustus- tai vastustuskannalle. Tämä ei ole voinut olla vaikuttamatta diskotutkimuksen vähyyteen. Maassamme kaupallisena ja pinnallisena pidettynä vapaa-ajan viihdeilmionä disko ei ole kiinnostanut suomalaistutkijoita kuten saman aikakauden nuorison ääri- ja vastakulttuurit taikka yhteiskunnallisesti näkyvämpien ja kenties siksi merkittävämmiksi koettujen ryhmien (ala)kulttuurit.²³

Diskokulttuuria tutkineet naiset ovat pienen tutkijajoukon vähemmistönä. Suomalaisista esiin nousee Tuija Nykyri, joka tutki 1990-luvun diskokulttuuria naisen ruumiillisuuden näkökulmasta. Brittiläinen Sarah Thornton ja yhdysvaltalainen Alice Echols ovat

esimerkkejä diskotutkijoista, jotka ovat toimineet muiden muassa tiskijukkina. Musiikkia pidetään diskon keskeisenä kulttuurisena elementtinä, joten huomasiin alussa miettiessäni, voiko uskottavaa diskotutkimusta syntyä sellaisen kynästä, jonka aikalaiskokeumus nousee diskon asiakkuudesta, ei musiikkitietämykselle rakentuneesta tiskijukkuudesta. Sukupuolella voi olla merkitystä tutkimukseni tuloksiin siinä missä esimerkiksi haastattelijan persoonallisuudella, mutta on vaikea sanoa, olisivatko tämän tutkimuksen tulokset erilaiset jos olisin ollut mies. Tutkijan rooliin liittyy aina valtaa, joka näkyy esimerkiksi haastateltavien valinnassa.

Tuija Nykyri kirjoittaa 1990-luvun jyvaskyläläisdiskoja käsittelevän tutkimuksensa alkusanoissa, kuinka hänen kulttuurikriittisyyttä arvostava ympäristönsä väheksyi diskoja avoimesti. ”Kun rock-klubissa pogoamisessa sentään on ’munaa’, niin kertoa nauttivansa diskoilusta [...] kuuluu samaan sarjaan kuin tunnustaa katsovansa *Kauniita ja rohkeita*, lukevansa *Reginaa*, kuuntelevansa *Take That*:ia tai pitävänsä pinkistä.”²⁴ Yhdysvaltalaisen kulttuurintutkija Alice Echolsin mukaan diskomusiikin esittäjät ja he, joiden työ tavalla tai toisella liittyi 1970-luvulla ”tuohon onnettomaan viihteenhaaraan”, saattoivat olla varmoja musiikkiarvostelijoiden ja rokkareiden ylenkatseesta.²⁵ Suomessakin on ollut ”coolia” tutkia vakiintuneen aseman saaneita artisteja, yhtyeitä ja ilmiöitä kuten suomalaista tangoa. Samalla vanhaa tanssimusiikkia soittavan ja lavoja kiertävän trion toiminnan analysointia on pidetty ”korniina”.²⁶

Kari Kallioniemi näkee, että diskon väheksyntä kumpuaa sen negatiivisesta arvostuksesta populaarikulttuurin kentässä. Tämä näkyy etenkin 1970-luvun taiderock-ideologian ja punk-etiikan vihamielisessä suhtautumisessa pinnalliseksi koettuun diskoilmiöön.²⁷ Ärtymys diskoja ja diskokulttuuria kohtaan vaikuttaa usein kiinnittyvän (avoimesti seksuaaliseen) diskomusiikkiin, joka kehittyi 1970-luvun puolivälissä yhdysvaltalaisen underground-yhteisöjen ja homoklubien vastaanottavaisessa ilmapiirissä rhythm & bluesin, soulin ja funkin fuusiona. Alice Echols taas näkee, että 1970-lu-

vun lopun diskonvastaisuudessa oli pohjimmiltaan kyse seksismistä, homokammosta ja rasismista, ei niinkään itse musiikista.²⁸

1970-luvun lopulta alkaen on erityisesti Yhdysvalloissa julkaistu runsaasti suurelle yleisölle suunnattuja teoksia diskosta. Akateemisen tutkimuksen kriteerit täyttävät ovat vähemmistönä; diskokirjallisuus asettuu populaarin ja tietokirjallisuuden välimaastoon ja on melko kevyttä. Teoksissa pikemminkin nostalgisesti ihailaan, todetaan ja tunnistetaan diskoilmiötä subjektiivisesti ja tunteisiin vedoten, ei tutkien, analysoiden tai argumentoiden. Ne kertovat kuitenkin 1960–1970-lukujen yhteiskunnasta ja viihdekulttuurista tavalla, joka on hyödyttänyt minua rakentaessani Kären Kellarin kontekstia diskosten globaalissa kentässä. Osa teoksista soveltuu tutkimuskäyttöön, kun valitsee korostetun kriittisen lukemisen tavan.

Poikkeuksiakin on. Brittiläisen sosiologi ja kulttuurikriitikko Tim Lawrencen tutkimus *Love Saves the Day. A History of American Dance Music Culture 1970–1979* pureutuu yhdysvaltalaiseen 1970-luvun musiikki- ja tanssikulttuuriin, jonka osana diskon kulttuurihistoriaa analysoidaan. Lawrence kiinnittää huomiota 1970-luvun lopulta alkaen julkaistun diskokirjallisuuden kehnoon tasoon ja nostaa räikeimpänä esimerkkinä yhdysvaltalaisen musiikkikriitikko Albert Goldmanin teoksen *Disco* vuodelta 1978. Lähes poikkeuksetta myöhemmissä teoksissa nimetään Goldmania lainaten maailman ensimmäinen disko, *La Discothèque*, jonka kerrotaan sijainneen Pariisin latinalaiskorttelissa toisen maailmansodan aikana. Sinne pääsi kuuntelemaan jazzia äänilevyiltä ja tanssimaan piilossa saksalais miehittäjiltä.²⁹ Lawrencen ohella yhdysvaltalainen musiikkitoimittaja, historioitsija Peter Shapirokin kyseenalaistaa kyseisen ravintolan olemassaolon. Myös yhdysvaltalainen kirjailija Erikka Haa mainitsee teoksessaan *Boogie Nights: the Disco Age la discothèquen*, mutta yleisnimenä kaikille levykirjastoille.³⁰

Myöhempi tutkimus on osoittanut Goldmanin tulkinnan diskon varhaisvaiheista vähintään hataraksi. Goldmanin alullepanemana ja muiden kirjoittajien vahvistamana vaikuttaa syntyneen myytti ensimmäisestä diskosta, jota tuskin oli koskaan olemassakaan.

Valitsen siksi tässä tutkimuksessani Lawrencen linjan, joka tyytyy tutkimuksen puuttuessa toteamaan Ranskan olevan ”the mystical home of discothèque”.³¹

Tutkimukseni näkökulmasta merkittäviä teoksia ovat Lawrencen ohella toimittaja John-Manuel Andrioten *Hot Stuff*, sekä vuonna 1979 julkaistu (ilmeisesti yhdysvaltalaisen) Bruce Pollackin originelli aikalaisteos *Disco Handbook* diskoon pukeutumis- ja siellä käyttäytymisohjeineen.³² Englantilainen kirjailija ja dj David Haslam avaa *Not ABBA-* ja *Young Hearts Run Free* -teoksissaan 1970-luvun brittiläistä Northern Soul -genreä ja varhaista diskokulttuuria, joka toimi erillään aikakauden musiikillisesta valtavirrasta, ja jolla oli rinnakkaisilmiönsä esimerkiksi Karhulassa.³³ Ruotsalaisen Björn Horgbyn *Rock och uppror. Amerikansk, brittisk och svensk rockkultur 1955–1969* kuvailee 1950- ja 1960-lukujen tukholmalaisdiskojen klubijärjestelmää, josta oletan otetun mallia Karhulan Disco-Clubiin.

Tiskijukkien merkitykseen (*DJ Culture*) sekä levyjensoittamisen historiaan, psykologiaan ja tekniikkaan (*DJing*) liittyvää tutkimusta on julkaistu 1990-luvun lopulta alkaen.³⁴ Suomessakin on lyhyen ajan sisään ilmestynyt kaksi julkaisua dj-kulttuurista. Matti Nives toimitti tiskijukkien erilaisia toiminta- ja työhönsä suhtautumistapoja esittelevän *DJ-kirjan* vuonna 2013.³⁵ Dj-kulttuurin historiasta ja tiskijukista musiikin elävöittäjinä kirjoittaa artikkelissaan Kim Ramstedt.³⁶

Englantilainen sosiologi ja rock-kriitikko Simon Frith on tutkinut rockin, nuorison ja kulttuuriteollisuuden suhdetta.³⁷ Richard Dyer puolestaan kirjoittaa 1970-luvun diskosta seksuaalisen vähemmistön edustajan näkökulmasta. Dyerin tutkimus valottaa tätä kansainvälisessä diskokulttuurissa keskeisesti vaikuttanutta tekijää tavalla, joka on auttanut hahmottamaan diskon traditioita.³⁸ Tosin samasukupuoliset suhteet eivät aineistoni mukaan Kåren Kellarin diskoyhteisössä erottuneet.

Aiempi tutkimus osoittaa, että 1950-luvun lopulla diskoteekkeja perustettiin Yhdysvaltain itärannikolle New Yorkiin ja sittemmin myös länsirannikolle Los Angelesiin. Yhdysvalloissa arvostet-

tiin ja ihailtiin eurooppalaista kulttuuria ja Ranskaa, ja sinne syntyi elitististä sisäänpääsypolitiikkaa suosineita ja hienostuneita, nimiään myöten pariisilaistyyppisiä yökerhoja.³⁹ New Yorkissa toimi vuosina 1958–1966 *Peppermint Lounge*, jossa twist vuonna 1961 yhdisti teini-ikäisen farkkukansan, nahkatakkinsen nuorison ja turkkeihin pukeutuneet seurapiirijulkikkiset samaan paikkaan.⁴⁰ Englantiin perustettiin diskoteekkeja nuorille ja muodikkaille 1960-luvun alussa. Brittiläinen dj, kirjailija David Haslam muistuttaa, että etenkin Manchester tunnettiin vilkkaasta yöelämästään.⁴¹ Mallia otettiin jälleen Ranskasta, jossa diskojen sisustus ja ilmapiiri olivat yhtä tärkeitä kuin musiikki.⁴²

1960-luvun alkuun saakka diskoissa, tai yökerhoissa, joiksi niitä tuolloin kutsuttiin, soi jazz, swing ja twist. Sittenmin alettiin puhua *rock discoista*, mikä kertoo niitä dominoineesta musiikillisesta suuntauksesta ja myös aikakauden muutoksesta.⁴³ Losangelesilaisen, vuonna 1964 perustetun *Whisky-A-Go-Go*-diskon erikoisuutena olivat levyjä soittavat ja lasikopissa eroottisesti tanssivat go-go-tytöt. Yli 2000-päiselle asiakaskunnalle esiintyivät muun muassa Otis Redding, The Byrds, Jimi Hendrix ja The Doors (house band vuonna 1966). Monet näistä amerikkalaismuusikoista ja -yhtyeistä tekivät Andrioten mukaan läpimurtonsa juuri täällä.⁴⁴ Newyorkilainen *Arthur* (1965–1969) oli rajannut sisäänpääsyn työssäkävyyiin ja nuoriin heteropariskuntiin – toisin sanoen uudelle urbaaniluokalle –, siellä oli myös kiintiö homoille ”luomaan iloista juhlatunnelmaa”.⁴⁵

Yhdysvaltalainen diskokulttuuri rock-discoineen koki tuolloin lyhyen nousukauden, mutta alamäki alkoi humeratsioiden lisääntymisen ja homovastaisuuden nousun myötä vuonna 1969.⁴⁶ Kun helmikuussa 1963 New Yorkissa oli ollut 15 diskoa, 1960–1970-lukujen vaihteeseen mennessä niiden määrä oli kutistunut lähes olemattomiin. Jet set alkoi hakea uusia elämyksiä arkaluontoiseksi käyneen diskon tilalle.⁴⁷ Vuoden 1969 Woodstock-festivaalin jälkeen esiintyjätkin alkoivat vähitellen siirtyä diskoista rahakkaammille areenoille. 1960-luvun puolivälissä muotiin tullut rockmusiikin muutos taiteellisempaan, psykedeeliseen ja vaikeammin tans-

sittavaan progressiiviseen suuntaan vauhditti osaltaan kehitystä.⁴⁸ Folk-aallon myötä nuoriso alkoi tanssin asemesta kiinnostua laulujen sanoituksista. Tanssi meni pois muodista ja sai diskot tuntuun vanhanaikaisilta.⁴⁹

Tämän kehityksen seurauksena yhdysvaltalaisdiskoista tuli 1970-luvun alussa vähemmistöjen kulttuuria. Mustat, espanjalaiset, homot, työväestöön kuuluvat ja muut vähemmistöt löysivät anonyymeistä, hylätyissä rakennuksissa toimineista diskoista turvallisen yhteisön. Amerikkalainen yhteiskunta oli murroksessa. 1960-luvulla alkaneet väkivallanteot jatkuivat ja kansaa rasittivat Vietnamin sota, poliittiset tragediat, korkea työttömyys ja öljykriisi.⁵⁰ Sotiin ja konflikteihin kyllästynyt amerikkalaisnuoriso alkoi kaivata helppoa elämää.⁵¹ Syntyi julkkisdisko (*celebrity disco*), jossa mustien muusikoiden kuten Barry Whiten, Van McCoy'n, Donna Summerin, Gloria Gaynorin ja Village Peoplen esittämä soul- ja funk-vaikutteinen musiikki loi uudenlaisen tahdin tanssille.⁵² Julkkisdiskoille oli yhteistä asiakaskunnan luokitteluun toivottuihin ja ei-toivottuihin. Näitä paikkoja Sheryl Garratt tarkoittaa todettaessaan, että New York teki diskoteekeista diskoja.⁵³ Julkkisdiskoihin kohdistui myös aikalaiskritiikkiä. Tavallinen nuori tanssiliisuudessaan olevansa kanta-asiakkaiden karsastama.⁵⁴

Aiemmista tutkimuksista päätellen diskon reitti Suomeen kulki Ruotsista, josta angloamerikkalainen nuorisomusiikki ja muutkin nuorisotrendit tulivat 1950-luvulla maahan.⁵⁵ Jazzista alkunsa saanut ruotsalainen klubikulttuuri syntyi Tukholmassa 1950-luvulla. Klubeja oli koululaisnuorisolle suunnatuista teiniklubeista aikuisen maun yökerhoihin VIP-osastoihin. Musiikista huolehtivat pääasiassa orkesterit.⁵⁶ Pariisiin tapaan jazzklubit raivasivat tietä diskolle sielläkin. Gamla Stanin jazz-klubeissa soitettiin dixielandia, bluesia ja trubaduuriviisuja.⁵⁷ Yksi vuoden 1966 Tukholman juhlavimmista klubeista oli *Le Tabu*, jossa soi ranskalainen popmusiikki ja jossa ruotsalaisnuoriso hienosteli puhumalla keskenään ranskaa.⁵⁸

Ruotsi oli suomalaiselle ravintolaelinkeinolle selvä esikuva. Alan lehdissä kirjoitettiin 1960–1970 -luvuilla paljon Ruotsin ra-

vintolakulttuurista ja yrittäjät kävivät opintomatoilla Tukholmassa hakemassa mallia ravintoloihinsa.⁵⁹ Myös muusikot arvostivat ruotsalaisia kollegoitaan; Ruotsi ei ollut osallistunut sotiin eikä siellä ollut ollut tanssikieltoa, joten muusikot olivat saaneet rauhassa kehittyä verrattuna tilanteeseen Suomessa.⁶⁰

Uuden nuorisokulttuurin omaksuivat ensimmäisinä Suomessa Helsingin ruotsinkielisten koulujen nuoret, jotka pystyivät vaivatomasti lukemaan ruotsalaisia nuortenlehtiä ja ottamaan niistä vaikutteita. Ruotsinkielinen evankelis-luterilainen seurakuntakin perusti helsinkiläisnuorille *Disc Club Take Five* -diskon, jossa näkyi Ruotsin klubikulttuurin vaikutus.⁶¹ Vuosina 1957–1964 Helsingin Albertinkadulla toimi Suomen ensimmäinen jazzklubi *Old House*, jonka hämyisessä ja kodikkaassa ilmapiirissä nuoriso oppi nauttimaan uudesta rytmimusiikista.⁶² Kotkassa jazzmusiikin maihin nousulle loi edellytykset satama, jonka kautta jazzin ensitahdit saapuivat kaupunkiin jo 1920-luvulla. Keskuksena oli ravintola *Fennia*. Sinne kokoontui parhaimmillaan lähes 30 soittajaa illassa.⁶³

1960-luvun alussa Helsingissä oli lukuisia nuorisopaikkoja, joissa juotiin limsaa ja tanssittiin uusimpien levyjen tahdissa.⁶⁴ Heikki Hellman laskee suomalaisen diskon aikakauden alkaneen Helsingistä 1.1.1966. Tuolloin ravintola Kulosaaren Casinoon perustettiin *Club Discoteca*, joka vähän myöhemmin siirtyi ravintola *Kalastajatorpalle*.⁶⁵ Samana vuonna Helsinki sai kolme muutakin diskoo: Yrjönkadulle *Balla-Ballan* (31.5.1966), *Hämeentien Disccon* ja *Ostrobotnian*, jossa go-go-tanssijat ja massiiviset valaistusjärjestelmät nostattivat tunnelmaa.⁶⁶ ”Diskoteekkitanssiaisia on ollut nimenomaan korkeamman luokan ravintoloissa”, kertoi Alkoholiliikkeen edustaja tuomari Lampela *Helsingin Sanomissa* heinäkuussa 1966.⁶⁷

Hämeenlinnaan vuonna 1964 perustettua *Spede-klubia* kutsutaan kaupungin pophistoriaa käsittelevässä teoksessa diskoksi.⁶⁸ Turussa oli diskoteekki vuonna 1966, ja Jyväskylään perustettiin vuonna 1967 *Silver-Disc* ja *Discola-kellari*.⁶⁹ Vaasalaisnuoriso sai ”viihtyisän ja tilavan” diskon, *Maximilian’s Discotheque Clubin* heinäkuussa 1968.⁷⁰ Tampereen ensimmäisenä diskona pidetään syyskuussa 1968 perustettua limsadisko *Linnasalin diskoo*, joka

sijaiti Ratinanlinnassa. Perjantaisin ikäraja oli 15 ja lauantaisin 17 vuotta.⁷¹ Ravintola *Tillikan* disko avattiin 1960-luvun lopulla. ”Sen juonnettua levymusiikkia ravintolan konservatiivisimmatkin asiakkaat pitivät piristävänä, jopa avantgardistisena, uusia uria luovana.”⁷² Diskoja syntyi maahamme tiheässä tahdissa. Nuorisolehti *Suosikki* löysi vuonna 1973 lähes 70 diskoa 36:lla eri paikkakunnalla.⁷³

Kun diskokulttuuri alkoi vakiintua Suomessa ja nuorten alkoholikäyttö merkittävästi lisääntyä, se aiheutti huolta viranomaisissa ja synnytti tutkimustarpeen. Sosiologi Lis-Marie Kruse toimitti vuonna 1973 tutkimusraportin *Nuorisodiskot, alkoholin käyttö ja kontaktien solmiminen* Alkoholitutkimussäätiön tutkimussarjaan. Nuorten toiminta tutkituissa diskoissa näyttäytyy Kären Kellarin kanssa melko samankaltaisena.⁷⁴ Diskosta lähtökohtaisesti tiskijukan näkökulmasta, mutta myös laajemmin on kirjoittanut toimittaja Tapani Ripatti.⁷⁵ Mediatutkija Heikki Hellman puolestaan analysoi vuonna 1985 julkaistussa tutkimuksessaan 1970-luvulla tapahtunutta kehitystä, jossa ravintolat muuttuivat diskoiksi elävän musiikin kustannuksella.⁷⁶ Sven-Erik Klinkmann on kirjoittanut Vaasan varhaisesta diskokulttuurista. Kari Kallioniemi avaa 1980–1990 -luvulla julkaistuissa artikkeleissaan avaa diskokulttuurin taustoja ja merkityksiä myös populaarilla tasolla.⁷⁷

Suomessa on parin viimeisen vuosikymmenen aikana tutkijoiden keskuudessa noussut esiin kiinnostus sukupuolittunutta baari- ja diskoympäristöä kohtaan. Koska aiheesta ei vielä ole julkaistu väitöstutkimuksia, nostan esiin yhden pro gradu -opinnäytetyön. Sosiologi Tuija Nykyri käsittelee 1990-luvun diskoja nuorten naisten ruumiillisuuden näkökulmasta.⁷⁸ Vaikka Nykyrin työn näkökulma, aikarajaus ja tulokset poikkeavat omastani, hänen persoonallinen ja elävä lähestymistapansa on rikastuttanut tutkimustani. Nykyri kuvailee diskon todellisuuspakoista ja pinnallista hauskanpidon seksuaaliviritteistä kontekstia tavalla, joka osoittaa diskokulttuurin muuttuneen verrattuna varhaisiin diskoihin. Tiettyä samankaltaisuuttakin löytyy, mutta pari vuosikymmentä aiemmin toiminut Kären Kellari kalpenee 1990-luvun diskopallojen alla suhteel-

lisen arkiseksi baariksi tai rock-klubiksi, nykyilmausta käyttäköseni.

Kåren Kellari yhteisön, paikallisuuden ja nostalgian käsitteellisessä kontekstissa

Tutkimuksessa tarvitaan käsitteitä, jotka tukevat ja rajaavat tutkimuskysymystä. Ne osoittavat, mistä näkökulmista Kåren Kellarin diskoa lähestyn ja mihin näkökulmiin tulkintani ja johtopäätökseni perustan. Tutkimuskysymyksen hyödyntäminen tutkimustani ohjaavana instrumenttina edellyttää yhteisön, paikallisuuden ja nostalgian käsitteiden määrittelyä. Olen edellä ehtinyt jo käyttää näitä käsitteitä muutamaan kertaan, joten ne on syytä määritellä seuraavaksi ennen jatkamistani eteenpäin. Tällä haluan varmistaa, että tutkimusympäristö tulee ymmärretyksi siten kuin olen tarkoittanut. Analysoin seuraavaksi näistä käsitteistä käytyä keskustelua asettaen pääpainon tutkimuskysymykseni määrittelemiini rajauksiin. Viittaan työhöni keskeisesti vaikuttaneisiin tutkimuksiin, mutta vuoropuhelu aiemman tutkimuksen kanssa tulee jatkumaan kaikissa käsittelyluvuissa.

Yhteisön määrittelyni nojaa sosiologi Heikki Lehtosen näkemukseen, jonka mukaan sosiaalinen vuorovaikutus, yhteenkuuluvuuden tunteet ja muut yhteisöllisyyttä osoittavat ilmiöt konkretisoituvat vuorovaikutuksena ja toimintana yhteisössä.⁷⁹ Yhteisöstä voidaan Heikki Lehtosen mukaan puhua silloin, kun ainakin seuraavat kriteerit täyttyvät: alueellisuus, paikallisuus, vuorovaikutuksellisuus (yhdessä ja toisten kanssa toimiminen), yhteenkuuluvuus (yhteisyys, yhteisesti jaettu maailmassa olemisen tapa) ja normatiivisuus (yhteisesti hyväksytyt normit, normien legitimiisyys). Pelkästään se, että henkilöillä on jotakin yhteistä, ei siis riitä tekemään heistä yhteisöä.⁸⁰

Kåren Kellarissa on nähtävissä piirteitä Lehtosen *toiminnallisesta yhteisöstä*, jossa yhteisöllisyyden kokemus kehittyi vuorovaikutuksessa ja jossa jäsenten ryhmäidentiteetti muotoutuu konk-

reettisen toiminnan seurauksena erotukseksi *symbolisesta yhteisöstä*, jossa yhteisöllisyys muodostuu esimerkiksi yhteisen asuinpaikan pohjalta. Yhteisöllisyys on tunne, että kuuluu johonkin. Symbolisella yhteisyydellä tarkoitetaan siis enemmän tunnetilaa ja kokemusta kuin konkreettisia toimia. Tosin konkreettinen toiminta voi johtaa symbolisen yhteisyyden ja se puolestaan yhteisöllisten vuorovaikutusmuotojen kehittymiseen. Sosiaalinen vuorovaikutus ja esimerkiksi jaettu ajatusmaailma tuottavat ja uusintavat symbolista yhteisyyttä.⁸¹

Vesa Puuronen toteaa, että ryhmässä toimiminen on tärkeää nuorten sosialisatiolle.⁸² Monet tutkijat ovat todenneet, että nuoret rakentavat identiteettiään läheisissä ystävyys-suhteissa sekä laajemmassa ystäväpiirissä formaaleissa ja informaaleissa vertaisryhmissä. Ryhmät tarjoavat mahdollisuuden suojautua aikuisten maailmalta, mahdollistavat itsenäistymistä lapsuuden perheestä ja tukevat minäidentiteettiä – käsitystä siitä, kuka minä olen.⁸³

Ympäristöpsykologit muistuttavat, että yksilön kulttuuriset merkityksenannot todentuvat ja vahvistuvat sosiaalistuessaan, kohdatessaan samanhenkisen ja otollisen yhteisön. Yhteisöllisyyttä ei voi ylhäältäpäin määrätä syntymään, mutta sille voidaan luoda sitä edistäviä puitteita.⁸⁴ Vaikka klubeihin sijoittuva yhteisöllisyys on Olli Sotamaan mukaan luonteeltaan osittain näennäistä ja perustuu enemmän tietyn sensibiliateetin jakamiseen ja yhteisöllisyyden *tunteeseen* kuin varsinaisesti kansajuhlijoiden henkilökohtaiseen *tuntemiseen*⁸⁵, tunne voi olla myös yhteisöllisyyden moottori, ja toisten tuntemisessa on löydettävissä eri tasoja, kuten tuonnetun osoitan.

Tässä yhteydessä on hyvä lyhyesti tarkastella, miten aiempi tutkimus suhtautuu ravintola- tai diskoympäristössä rakentuneisiin yhteisöihin. Amerikkalaisen sosiologi Sherri Cavanin vuonna 1966 julkaistu etnografinen tutkimus liikkuu 1960-luvun San Franciscossa sijainneissa noin sadassa baarissa ja tarkastelee niissä vaikuttaneita yhteisöjä ja asiakkaiden käyttäytymistä.⁸⁶ 120 neliökilometrin alueelle levittäytynyttä kaupunkia pidettiin 1950-luvulta alkaen Yhdysvaltain ala- ja vaihtohtokulttuurien keskuksena, ja

sillä oli tärkeä asema muun muassa beatnikeille ja hipeille – seikka, jonka Cavan jättää tutkimuksessaan käsittelemättä. Seitsemän vuotta Helsingissä toiminut Old House oli monelle 1950–1960-lukujen nuorelle kuin toinen koti. Vesterinen analysoi myös paikassa koetussa yhteisöllisyydessä vuosien varrella tapahtuneita muutoksia.⁸⁷

1980-luvun alun suomalaista lähiöravintolaa on tutkittu suhteessa sitä ympäröivään yhteiskunnalliseen todellisuuteen.⁸⁸ Sukupuolisuus ja luokkasidonnaisuus eivät saaneet Kåren Kellarissa samanlaisia muotoja kuin lähiöravintolassa. Teos kertoo mielenkiintoisella tavalla aikalaisten asenteesta suhteessa ravintoloissa käymiseen, sillä tutkimukseen haastatellut lähiöravintolan asiakkaat olivat kärelaisten vanhempien ikäluokkaa. Sosiologit Jukka Törrönen ja Antti Maunu ovat tutkineet 25–35-vuotiaiden suomalaisten nuorten aikuisten sosiaalisuuden ja kulttuuristen erontekojen ilmenemistä 1990-luvun ravintolaympäristössä, jossa asiakaskuntaa rajaavat ikä, musiikki, pukeutumiskoodit, sisustus, oheistoiminnot ja paikassa käyvät ihmiset.⁸⁹ He korostavat artikkelissaan Nykyrin tapaan disko- ja ravintolaympäristön pinnallisuutta ja tiettyä kovien arvojen hegemoniaa. On huomattava, että 1990-luvun alussa maassamme elettiin poikkeuksellisen suurta lamaa 1980-luvun kasinotalouden ja juppiuden jälkimainingeissa. Vertailukohtaa 2000-luvun nuorten aikuisten yökerhobilettykseen ja siellä ilmeneviin ja tavoiteltuihin sosiaalisuuden lajeihin ja muotoihin on löydettävissä Antti Maunun vuonna 2014 julkaistusta väitöskirjasta.⁹⁰

Saksalaisen sosiologi Ferdinand Tönniesin (1853–1936) mukaan ihmisillä on joko luonnollinen (yhteisöllinen) tai rationaalinen (yhteiskunnallinen) tarve liittyä yhteen. Jos yhteenliittyminen on itsessään päämäärä, ja jos ihmiset pitävät sitä sinänsä arvokkaan tai luonnostaan syntyvänä, on kyse yhteisöllisestä yhteenliittymästä, *Gemeinschaftista*. Se perustuu jäsenten väliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen ja sille ovat ominaisia tunneperäisyys, kokonaisvaltaisuus ja perinteiden tärkeys. Esimerkkinä hän mainitsee vanhan kyläyhteisön tai perheen. Yhteiskunnallinen yhteisö, *Ge-*

sellschaft viittaa puolestaan (asia)organisaatioon, joka perustuu jäsenten yhteisiin päämääriin ja etuihin. Tällainen voi olla esimerkiksi kaupunki tai jokin virallinen yhdistys.⁹¹

Moderneissa yhteisöissä havaitaan elementtejä Tönniesin kummastakin yhteenliittymästä. Myöskään Kåren Kellarin yhteisöt eivät puhtaasti asetu vain toiseen niistä: hakeutuminen ja kiinnittyminen yhteisöön vaikuttavat 1960–1970 -luvulla olleen ja 2000-luvulla olevan sekoitus sekä tunne- että järkipäistä orientaatioita.⁹² Myös kårelaiset kokevat yhteenkuuluvuuden voimakkaana, tunteita koskettavana ja pääosin positiivisen kokemuksena. 2000-luvun yhteisöllisyydessä havaitaan systemaattisuutta ja tavoitehakuisuutta; muisteloita on esimerkiksi järjestetty tietyn suunnitelman mukaan. Yksi esimerkki on käsillä oleva tutkimus. Sen aineistontuotantoon osallistuneet kårelaiset halusivat koota muistonsa tutkimusta varten, koska kokivat päämäärän kollektiivisesti arvokkaaksi. Tutun yhteisön asioista kertominen voi olla kirjoittajalle keino ilmaista kuulumistaan yhteisöön ja paikkaansa siinä.⁹³ Kulttuuri lujittaa identiteettiä, lisää yhteisöllisyyttä ja on parhaimmillaan hyvin paikallista toimintaa.

Paikallisuus ja yhteisö liittyvät läheisesti toisiinsa, kuten esimerkiksi Lehtosen ja Tönniesin tutkimukset edellä osoittavat. Paikallisuutta korostavat myös Helena Heikkilän, Inkeri Ahveniston, Jussi Koivuniemen ja Katriina Siivosen yhteisötutkimukset.⁹⁴ Vaikka paikallisuus on sisäänrakennettu jo edellä määrittelemääni yhteisöllisyyteen, nostan paikallisuuden tässä tutkimuksessa silti omaksi käsitteekseen. Perustelen tätä sillä, että paikallisuudella on vahva ote ja merkitys kårelaisille. Paikallisuus kiinnittyy sekä menneeseen aikaan, diskovuosiin, että niiden muistoon 2000-luvulla.

Nykyisyyden Kåren Kellari on muistin paikka, koska se sisältää elämäkerrallisia, minuutta ja identiteettiä rakentavia merkityksiä. Näitä nostaa korostetusti esiin Pauli Tapani Karjalaisen käsite topobiografia, jonka tarkentaa, että kullakin toimijalla on subjektiivinen ja moniaistinen muisto siitä, millainen kokemus paikassa oli. Siksi paikka näyttäytyy jokaiselle kokijalle erilaisena ja eri kul-

masta. Topobiografia on elämäkerrallisten paikkakokemusten tulkintaa.⁹⁵ Hanna Torvinen korostaa, että toisella ei voi olla täysin samanlaisia muistoja kuin minulla. Paikoilla on myös tärkeitä psykologisia merkityksiä sillä ne luovat juuria, joilla voimme kiinnittyä elämämme paikkoihin.⁹⁶

Metropoliin ulkopuolella sijainneet paikkakunnat ovat kiinnostaneet tutkijoita nuorten rockkulttuurin vastaanottamisen paikkoina. Osassa niistä, kuten Karlssonin teoksessa *När rocken kom till Sveg* on mukana nostalgiaelementti, toisin sanoen menneisyys elää myös nykyhetkessä. Ruotsissa on julkaistu viime vuosina kolme teosta, jotka käsittelevät rockkulttuurin vastaanottoa Jämtlannin läänissä (Lundström 2008), Svegissä (Karlsson 2012) ja Smålandissa (Persson 2013). Teoksille on yhteistä tulkinta, että pop ja rock olivat omiaan murtamaan erilaisia raja-aitoja. Simon Frithin mukaan rockkokemus yhdisti myös brittiläisittäin pienen (55 000 asukasta) pohjoisenglantilaisen Keighleyn 16–18-vuotiaita nuoria näiden työ- tai koulutustaustasta riippumatta.⁹⁷ Sven-Erik Klinkmann on perehtynyt siihen, miten kansainvälinen popmusiikki saapui Vaasaan 1960-luvulla, sai omia paikkoja ja kehitti omia kulttuureja. Hänen tutkimuksensa aikajana ulottuu 1980-luvulle saakka.⁹⁸

Kotiseutu- ja paikallisidentiteetti (joita käsittelen tässä synonyymeinä) näyttävät elävän käreilaisten keskuudessa vahvana riippumatta siitä, onko tullut muuttaneeksi muualle vai asuuko edelleen Kymenlaaksossa. Tulkintani mukaan paikallisidentiteetti ilmentää yhteisöllistä minäkuvaa, jossa elämän sisällön muodostavat tämän tutkimuksen kontekstissa nuoruuden diskoyhteisö ja sen tapahtumat, mutta myös koko paikallinen kulttuuriperintö. Karhulassa kuulee usein sanottavan, että nykykarhulalaisia ei kiinnosta muu kuin menneisyys. Karhulalaisen paikallisidentiteetin muodostumisen taustalla vaikuttavat syyt ovat moninaiset, yksilökohtaiset ja jopa sukupolvien mittaiset. Asiaan ei vähiten vaikuta vuonna 1977 tapahtunut Karhulan liittäminen osaksi Kotkaa. Etnologi Minna Mäkinen on tutkinut vuonna 1993 toteutettua pienen Säynätsalon kunnan ja suuren Jyväskylän kaupungin liitosta. Kuntaliitos on hänen näkemyksensä mukaan prosessi, jonka yhteydes-

sä ”me” muutumme ”niiksi toisiksi” tai ”niistä toisista” tulee meitä. Syntyy paikallisuuskouhuntaa, keskustelua ja kirjoittelua oman kunnan tulevaisuudesta. Tässä tuoksinassa ”ne” näyttäytyvät entistä uhkaavampina.⁹⁹

Kolmas tutkimustani määrittävä käsite, nostalgia, liittyy läheisesti myös kahteen edellä kuvailemaani käsitteeseen. Nostalgia on johdettu kreikan kielen sanoista *nostos* (kotiinpaluu) ja *algos* (tuska, kaipuu). Alun perin se tarkoitti koti-ikävää. 1600-luvun lopulla koti-ikävä nähtiin sairautena, jota määrittävät sentimentaalisuus ja menneisyyteen katsominen.¹⁰⁰ Moderni nostalgia määritellään paitsi kaipuuksi menneeseen paikkaan myös aikaan, jotka eivät välttämättä ole konkreettisia. Nostalgia voidaan ymmärtää kaipuuna pois nykyhetkestä ”nostalgisena haluna”, joka ilmenee tarkemmin määrittelemättömänä kaipuuna ylipäättään jonnekin, pois.¹⁰¹ Tässä väljässä käsityksessä se ymmärretään myös käsillä olevassa tutkimuksessa.

Nostalgialla on ymmärretty ennen kaikkea mielihyvää ja lohtua tuottavaa kaipuuta entiseen, parempaan aikaan ja muistoihin. Kai siksi *Radio Nostalgian* sloganiksi on valittu ”Hyvän mielen radiokanava”. Lohdusta huolimatta nostalgiaan kuuluu tuskallinen tietoisuus siitä, että mennyt maailma on pysyvästi menetetty, eikä paluuta entiseen ole. Rossi ja Seutu muistuttavat nostalgian ambivalentista olemuksesta, jossa se yhtäältä on terapeutin mielihyvän ja toisaalta menetyksestä johtuvan tuskän lähteenä. Nostalgiaa kuvaa hyvin ajatus, että siinä yhdistyvät sekä keveys että paino.¹⁰²

Nostalgia nousee esiin 2000-luvun kontekstissa. Kären Kellarin asiakkaiden nostalgia kohdistuu menneeseen aikaan, vaikka kärelaiset vakuuttavat ettei nuoruus ollut helppoa aikaa, eikä nuoriksi haluta tulla uudestaan. Nostalgia on läsnä Kären Kellarin muisteloissa ja kahden tai useamman kärealaisen kohtaamisissa silloin, kun muistellaan yhteistä diskossa vietettyä nuoruutta. Nostalgia tuli mukaan myös tutkimusblogiini. Kären Kellarissa todentuu samantyyppinen nostalgia, joka Anu Koivusen mukaan näyttäytyy esimerkiksi 1990-luvun *Metsolat*-tv-sarjassa: nostalgia käsitetään paitsi psyykkisenä ja yksilöllisenä tarpeena myös yhteisöllisenä

funktiona, syklisenä ja rituaalisena kokemuksena, jossa on terapeuttisia piirteitä.¹⁰³ Aatehistorioitsija Svetlana Boym erottaa nostalgiaa restoratiivisen ja reflektiivisen nostalgian, jotka suhtautuvat tilaan ja aikaan eri tavoin. Siinä missä restoratiivinen nostalgia suuntautuu traditioihin ja pysyvyyteen ja tarkastelee aikaa tilallisuuden kautta, reflektiivinen nostalgia on kiinnostunut yksilön kertomuksista, yksityiskohdista ja muistijäljistä enemmän kuin varsinaisesta ”kotiinpaluusta”. Se luo uutta ja ajallistaa tilaa.¹⁰⁴

Suomessa on jonkin verran julkaistu nostalgiaa sivuavaa historiallista tutkimusta. Aiempi tutkimus osoittaa nuoruudessa koetun musiikin olevan monesti pääosassa. Sven-Erik Klinkmann kirjoittaa artikkelissaan hyvästä menneisyydestä, jota nuoruuttaan nostalgisoivat keski-ikäiset voivat yrittää palauttaa mieliinsä musiikin avulla.¹⁰⁵ Kirjailijoiden, poppareiden ja radikaalien 1960-luvun historiakuva tutkineen historioitsija Katja-Maria Miettusen aineistossa nostalgia näyttäytyy kaipuuna nuoruuden 1960-luvulle, ja sitä sävyttää varsinkin radikaaleiksi nimetyn ryhmän kohdalla pettymys 1970-luvulla alkaneeseen kehityksen nykysuuntaan ja 1960-luvun keskeisten arvojen alas polkemiseen. Popparit puolestaan korostavat musiikin nostalgista merkitystä siksi, että musiikki on nuoruudessa ollut heille keskeinen elementti.¹⁰⁶ Petri Laukan väitöskirja käsittelee Hurriganes-yhtyettä 1970-luvun kulttuurin tuotteena ja nostalgiana.¹⁰⁷

Olen tutustunut myös 1960–1970-lukujen nuorisokulttuurin aikalaishokijoiden muistelmatyyppeihin ”tositarinoita” ja ”totta ja tarua” -teoksiin. Jukka Järvelä julkaisi vuonna 1997 teoksen *Homma kävi – erään pikkukaupungin pophistoria*, joka käsittelee Hämeenlinnan popkulttuuria Irwin-vetoisesta 1960-luvun puolivälisestä 1990-luvulle lähinnä musikoiden näkökulmasta.¹⁰⁸ Toimittaja Mikko Vienonen ja historian lehtori Timo Lähteenmäki kirjoittavat salolaisesta vuosien 1955–1980 popparinuorisosta. *Koit ny rauhottu! Tositarinoita pop-villitysten tulosta pikkukaupunkiin* kuvaillee nuorisokulttuurin saapumista ja sen vastaanottoa noin 12 000 asukkaan Salon kauppalassa. Heidän aikalaisaineistoa ja muistitietoa hyödyntävässä teoksessaan nostalgia on ei ulotu tapahtumiin

ja henkilöhistorioihin keskittyvän teoksen pääteemaksi.¹⁰⁹ Ky-
menlaaksolaisen nuorisokulttuurin kuvastoa täydentää Tarja Rani-
sen toimittama *Paperitehtaan kasvattama kylä*, joka kertoo 1960–
1970-lukujen Myllykoskella asuneista lapsista ja nuorista. Alku-
sanoissa kerrotaan kirjan kokoamisen olleen ”yhtä nostalgiamyrs-
kyä”.¹¹⁰ Nostalgisia elementtejä löytyy myös helsinkiläisen Mäy-
ränkoloksi kutsutun jazzklubin historiaa ja 1950- ja 1960-lukujen
jazzilmapiiriä muistelevasta Ilmari Vesterisen tutkimuksesta *Mäy-
ränkolon jazzareita. Tarua ja totta Old House Jazz Clubista ja suo-
malaisesta jazzmusiikista*. Teos esittelee klubin historian kronolo-
gisesti ja aikalaisten muistikuvien täydennettynä.¹¹¹

Nostalgia on kiehtova tutkimuskohde, muttei siihen perehtynei-
den tutkijoiden mukaan välttämättä helppo. Wilsonin mukaan va-
rovaisuus ja epävarmuus leimaavat nostalgiatutkimusta: siihen liit-
tyy helposti tarve kohdella tutkimuskohdetta hellävaroen ja sortua
ylitulkintaan. Haaste syntyy myös siitä, että nostalgiaassa on aina
läsnä nykyisyys. Vaikka muistelijä saisi palata paikkaan johon on
ikäväinyt, sekä itse että paikka ovat eri kuin nostalginen muistiku-
va. Vaikka ajassa voisikin siirtyä taaksepäin, elämänkokemukset ja
sen jälkeen itsessä tapahtuneet muutokset saattaisivat tehdä koke-
muksesta käyttökelvottoman.¹¹² Wilson siteeraa kirjallisuustutkija
Linda Hutcheonia: ”Aikaan ei voi koskaan palata toisin kuin paik-
kaan, sillä aika on peruuttamattomasti mennyttä. Nostalgia on re-
aktio tähän surulliseen totuuteen.”¹¹³ Wilson muistuttaa vielä, että
nostalgian ja rakkauden käsitteet liittyvät usein yhteen. Jo vuonna
1869 havaittiin, että koti-ikävää potevien oireet muistuttivat onnet-
tomasta rakkaudesta kärsivien tai jätetyksi tulleiden oireita: tunne
arvokkaan ja ihannoidun menetyksestä yhdenmukaistaa.¹¹⁴

Tutkimuksen lähdeaineisto ja sen tulkinta

Tulkitsen Kären Kellarissa vuosina 1969–1979 ja 2000-luvulla ko-
ettua yhteisöllisyyttä alkuperäislähteiden ja muistitietoaineiston
avulla. Aineistoni täydentävät toisiaan työni eri osissa. Alkuperäis-

lähteisiin kuuluu viranomaisasiakirjoja, lehtiartikkeleita, -ilmoituksia ja lukijoiden puheenvuoroja sekä valokuvia ja muistiinpanoja yksityisarkistoista. Muistitietoaineisto käsittää tätä tutkimusta varten tuotetut 39 henkilön haastattelut ja vuonna 2006 julkaisemassani blogissa syntyneen aineiston.

Lähteiden käytön edellytyksenä on niiden syntyprosessin, ominaispiirteiden ja rajoitusten ymmärtäminen. Perustelen seuraavaksi aineiston tuotannon ehtoja sekä tapoja joilla olen niitä lukenut, kuunnellut, katsonut ja tulkinnut. Erilaisten alkuperäislähteiden kirjo ja runsas muistitietoaineisto ovat sekä rikastuttaneet tutkimustani että asettaneet tiettyjä tutkimusmenetelmällisiä ongelmia.

Eri lähteet nostavat esiin erilaisia näkökulmia, joten kumpikin aineistotyyppi osoittautui välttämättömäksi vastauksen saamiseksi tutkimuskysymykseeni. Aineistoni kommunikoivat keskenään täydentäen ja vahvistaen toisiaan. Alkuperäisaineisto luo kehyksen koetulle ja eletylle, tarkentaa ja täydentää blogissa ja haastatteluilla kokoamaani muistitietoaineistoa ja pyrkii asettamaan kerrotut tapahtumat ja muistot oikeaan aikaan ja paikkaan. Muistitiedon merkitys puolestaan korostuu pohtiessani aikalaisten kokemusten merkitystä diskossa koetulle yhteisöllisyydelle. Muistitiedolla on siis itsenäinen roolinsa uusien näkökulmien avaajana ja tutkimani diskoyhteisön oman historian tallentajana aikalaislähteitä täydentävän tehtävänsä lisäksi.

Kåren Kellarin jälkiä menneisyydessä

Alkuperäislähteeni ovat syntyneet eri tavoin yhteydessä Kåren Kellariin ja käsittävät julkisoikeudellisia arkistoasiakirjoja, kuten eri viranomaisyhteyksissä tuotettua aineistoa. Lisäksi käytän lehdissä julkaistuja artikkeleita, ilmoituksia ja aikalaispuheenvuoroja. Viranomaisarkistojen ohella tutkimukseni hyödyntää myös kotiarkistoja. Henkilöhistoriallista materiaalia ovat kotiarkistoista löytyneet valokuvat sekä erilaiset muistiinpanot ja kirjoitelmat. Liikkeenharjoittajien kotiarkistoihin ei diskoa koskevia asiapapereita ole talle-

tettu.¹¹⁵ Alkuperäislähteisiin kuuluu myös 2000-luvulla tuotettu aineisto kuten valokuvat ja sähköpostiviestit, jotka kertovat yhteisöllisyydestä nykyisyydessä. Alkuperäisaineistoni on sirpaleista johdettu siitä, että olen käyttänyt kaikkea tutkimuskysymyksen näkökulmasta relevanttia alkuperäisaineistoa, joka oli mahdollista tavoittaa. Oli ilo, kun uusi tiedonmurunen löysi paikkansa palapelissä. Alkuperäislähteitä löytyi aivan tutkimukseni loppuvaiheeseen saakka.

Tutkimukseni merkittävin viranomaistoimintaan liittyvä aineistokokonaisuus on talletettuna Mikkelin maakunta-arkistoon. Siellä säilytetään Kymen lääninhallituksen diaarikortit, joihin on koottu Kären Kellarin yritystoimintaan liittyvät viranomaisten toimenpiteet. Lisämateriaalia löytyi saapuneista kirjatusta asiakirjoista sekä päätöskonsepteista liitteineen. Maakunta-arkiston lähteet vahvistavat, että Kären Kellarin elinkaari muodostuu viidestä eri ravintolasta. Toiminimiä on ollut neljä, liikkeenharjoittajia yksitoista. Arkistosta ei löytynyt Kären Kellarin eri ravintoloiden lopettamisilmoituksia, joten aukotonta ei toiminnan dokumentointi ole aikanaan ollut.

Kotkan kaupunginarkistosta löytyy kattava aineisto ravintola Sunrisen ajalta perustamisasiakirjoineen, erilaisine lupa-anomuksineen ja niiden perusteluineen. Arkistoon on talletettuna myös viranomaisten päätöksiä ravintolan toimintaan liittyen vuosilta 1977–1978. Arkistoaineiston kautta välittyy Kären Kellarin monivaiheinen yrityshistoria, jonka ymmärtäminen on tärkeää yhteisöllisyyden kokemuksen näkökulmasta. Kaupunginarkistoon on talletettu osa Karhulantie 34:ssä sijaitsevan kiinteistön rakennuspiirustuksista, joiden avulla Kären Kellarin paikan konstruktio ja mittasuhteet täsmentyvät. Kotkan kaupungin anniskelupaikkojen luparekisterit vuosilta 1977, 1978 ja 1979 kertovat keskiolutoikeuksien haltijoiden nimet kunakin vuonna. Kotkan kaupunginarkistoon talletetut kunnallisen alkoholitarkastajan tarkastuspäiväkirjat vuosilta 1977–1979 avaavat ravintoloiden toimintatapaa Kären Kellarissa ja muutamissa muissa seudun ravintoloissa. Karhulan ja Kotkan nuorisotoimien kokoamat leikekirjat vuosilta 1969–1972

ja 1973–1976 on arkistoitu Kotkan kaupunginarkistoon. Leikekirjasta löysin esimerkiksi yhden *Karhula*-lehdessä julkaistun, tutkimuskysymyksen näkökulmasta keskeisen lehtileikkeen, joka olisi muuten jäänyt minulta tavoittamatta. Samalla tulin tietoiseksi kyseisen sanomalehden olemassaolosta. Vuosien 1969–1979 Karhulan kauppalan ja Kotkan kaupungin kunnalliskertomuksista olen lukenut nuorisotyön ja raittiustoimen vuosikatsauksia, jotka heijastelevat nuorisokysymyksen käsittelyä kunnissa.

Kotkan käräjäoikeuden ja Itä-Suomen hovioikeuden arkistot sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjoja, kuten poliisikuulustelu- ja käräjäpöytäkirjoja sekä päätöksiä, jotka liittyvät Kären Kellarin oikeudenkäyntiin vuosina 1975–1977. Asiakirjat paitsi valottavat ravintolayrittäjyyden käänköpuolta myös havainnollistavat, miten syytettynä olleet yrittäjät ja vahtimestari sekä todistajina kuullut Kären Kellarin nuoret asiakkaat ja tiskijukat kuvailivat diskon toimintaa ja pyrkivät määrittelemään diskoyhteisön. Tähän aineistoon kirjattuihin todistajanlausuntoihin on muutamassa kohdin suhtauduttava kriittisesti. Myös syyttäjä epäili, ettei kaikkia lausuntoja voinut pitää täysin luotettavina.¹¹⁶

Kouvolan ja Kaakkois-Suomen jakoalueen puhelinluettelot kertovat Kären Kellarin omistajuudessa tapahtuneista muutoksista sekä muista seudulla sitä ennen ja samaan aikaan toimineista ravitsemusliikkeistä. Ne on puhelinluetteloissa jaoteltu baareihin, kahviloihin ja ravintoloihin.¹¹⁷ Puhelinluetteloiden Keltaiset sivut -ilmoitustila tarjoaa lisäinformaatiota muun muassa paikkojen omistussuhteista. Sosiologi Sherri Cavan hyödynsi puhelinluetteloja 1960-luvulla tutkiessaan San Franciscon alueella toimineita baareja ja muistuttaa, ettei puhelinluetteloiden tarjoama tieto ole koskaan täydellinen.¹¹⁸ 1960–1970 -luvuilla oletettavasti suurimmalla osalla, mahdollisesti kaikilla yrityksillä oli puhelin, mutta puhelinluettelotietojen perusteella siitä ei voi olla täysin varma, eikä niiden varassa voi siksi tehdä tarkkoja päätelmiä. Luetteloon painettujen tietojen luotettavuutta heikentää käytäntö, jonka mukaan luettelotekstit säilyivät painoksesta toiseen muuttumattomina, ellei puhelinlataaja niitä kirjallisesti muuttanut tai peruuttanut. Paino- ja

muut virheet ovat mahdollisia.¹¹⁹ Puutteena on myös se, että Kären Kellarin toiminnan viimeisinä vuosina nopeassa tempossa tapahtuneiden omistajien ja paikan nimen vaihdokset eivät ehtineet kirjautua kerran vuodessa julkaistuihin puhelinluetteloihin.

Sanomalehdet ovat lähde, joka avaa näkökulmia elämänmenoon ja paikalliseen nuorisokulttuuriin, esimerkiksi vuonna 1969 karhulalaisesta nuorisokahvilahankkeesta käytyyn aikalaiskeskusteluun. Kotkassa ja Haminassa ilmestyneiden sanomalehtien artikkelit kertovat paikallisten uutisten ohella valtakunnallisistakin puheenaiheista. Kotkassa ilmestyi 1960–1970 -luvulla kaksi kuusi-päiväistä, ykköslehden asemasta tasaväkisesti kamppailevaa sanomalehteä.¹²⁰ Vuonna 1902 perustettu *Etelä-Suomi* oli kansanvaltaisuuden äänenkannattaja joka taisteli suomalaisuuden puolesta. Vuosina 1919–1964 se oli kokoomuksen lehti, sittemmin sitoutumaton.¹²¹ *Eteenpäin* perustettiin vuoden 1905 marraskuussa suurlakon jälkeisessä yhteiskunnallisessa murroksessa ”Kymenlaakson työväen äänenkannattajaksi” sosialidemokraattisia värejä kantaamaan.¹²² Lehtien omistussuhteista tai toimituksellisista syistä johtuen niiden nuorisokulttuurin ilmiöitä koskevassa uutisoinnissa on vielä 1960-luvun puolivälissä eroja. Siinä missä *Etelä-Suomi* noudatti pidättyväistä niukan uutisoinnin linjaa, *Eteenpäin* oli aktiivisempi tarttumaan nuorisokulttuurin uusiin ilmiöihin.¹²³ 1970-luvun lopun lehdissä en enää havainnut tällaisia eroja.

Tutkimukseni aineistona on *Etelä-Suomi*- ja *Eteenpäin*-sanomalehtien vuosikertoja ja yksittäisiä numeroita, joissa julkaistua toimituksellista aineistoa, ilmoituksia ja yleisönosastokirjoituksia analysoin. Sanomalehtien tasavahvan kannatuksen vuoksi Kären Kellari ilmoitteli säännöllisesti molemmissa lehdissä, kuten tekivät seudun muutkin huvitilaisuuksien järjestäjät. Karhulassa ilmestyi vuosina 1967–1972 puolueeton paikallislehti *Karhula*, jossa julkaistut jutut avaavat ansiokkaasti karhulalaista elämänmenoa. Vuodesta 1991 ilmestyneessä *Kymen Sanomissa* julkaistua aineistoa on myös mukana, samoin lukuisten muiden sanoma- ja aikakauslehtien artikkeleja ja muuta aineistoa 1800-luvun lopulta nykypäivään.

Paikalliset ilmaisjakelulehdet ovat toinen keskeinen tutkimukseni lehtiaineistotyyppi. Koteihin kerran kuussa jaetun Karhulan Liikkeenharjoittajat ry:n julkaiseman *Karhulalainen*-lehden vuoden 1971 numerosta löytyy esimerkiksi Kåren Kellarin toimintaa käsittelevä artikkeli, josta on luettavissa harvinainen Kåre Larsenin haastattelu.¹²⁴ Kotkassa alettiin syksyllä 1976 julkaista *Kotkaset*-nimistä ilmaisjakelulehteä, jonka nimeksi vakiintui pian *Kotkansilmä*.¹²⁵ Aineistossani ovat *Kotkansilmän* vuosikerrat 1977–1979, joista hyödynnän sekä toimituksellista aineistoa että ilmoituksia. Näinä vuosina Sunrise, Kåren Kellari ja Afrodite ilmoittelivat *Kotkansilmässä*. Ilmoitukset kertovat diskon aukioloajoista ja asiakaspolitiikasta, ja niissä mainitaan esimerkiksi vierailevat tiskijukat ja muusikot. *Kotkansilmässä* julkaistiin vuonna 1979 muutaman kuukauden ajan Nuorison nurkka -palstaa, joka sisälsi paikkakunnan diskoissa, myös Kåren Kellarissa, soitetun musiikin hittilistat. *Kotkansilmän* aineiston avulla täydennän Kåren Kellarin viimeisten vuosien kuvastoa. Vuodesta 2006 *Kotkansilmä* on ilmestynyt nimellä *Ankkuri*, jossa julkaistua aineistoa olen myös hyödyntänyt.

Kåren Kellarin diskoyhteisö loi oman merkitysmaailmansa, jossa asioilla ja ilmiöillä oli asiakkaiden tuntemat, kulttuuriin sidotut merkityksensä. Näissä merkitysmaailmoissa ja osana diskoyhteisöön kuuluneiden ihmisten elämää on syntynyt ennen hyödyntämätöntä tai julkaisematonta aineistoa. Lähteet kertovat Kåren Kellarin nuorten asiakkaiden elämäntavasta, asenteista, ihanteista sekä yhteisöllisyydestä, toiminnasta ja toimijoista diskossa. Kåren Kellarin asiakkaiden kotiarkistoista sain käyttööni muun muassa muistiinpanovihkoja ja valokuvia sekä Karhulan Disco-Clubin jäsenkortteja. Niistä sain johtolankoja vuosina 1969–1974 käytössä olleeseen jäsenkorttijärjestelmään. Kåren Kellarin ensimmäisen tiskijukan, Pekka Laurikaisen kotiarkisto sisältää lehtileikkeitä, valokuvia, muistiinpanovihkoja sekä tiskijukan listoja Kåren Kellarissa soitetuista levyistä vuosilta 1969–1976. Laurikaisen poikkeuksellisen kattavaan kotiarkistoon on talletettu myös Larsenien lähettämiä tiedotteita Karhulan Disco-Clubin jäsenille.

Valokuvat tarkentavat tutkimuskohteeni visuaalista ja kulttuuri-historiallista kuvaa. Valokuvan lähtökohta on todellisuudessa: siksi kuva voi olla uskottavampi kuin teksti. Kymenlaakson museon koelmista löytyi kaksi valokuvaa ja Raha-automaattiyhdistyksen arkistosta yksi. Muu kuva-aineisto, josta suuri osa on ennen julkaisematonta, on peräisin kotiarkistoista. Osa valokuvista on harrastajien itse kehittämiä mustavalkovedoksia, osa 1970-luvulla läpimurtonsa tehneitä värikuvia. Uusimmat valokuvat on digitoitu, mutta digitoitu myös paperille vedostetut kuvat helpottaakseni niiden arkistointia ja sijoittamista osaksi tutkimustani. Kuvien haalistuneita värejä parantelin nykytekniikalla vain hienovaraisesti, jotta niiden historiallisuus säilyisi.

Diskokortteihin liimatut valokuvat ovat passikuvia tai muista valokuvista leikattuja kuvia. Näiden lisäksi aineistossani on Karhulassa ja diskossa otettuja toiminnallisia valokuvia. Kuvat diskossa käyneistä ihmisistä, toiminnan tavoista tai esimerkiksi diskon pöydillä lojuvista esineistä osoittavat, mitä nuoret harrastivat ja arvostivat ja mitä he tekivät diskossa. Valokuvat myös havainnollistavat, miltä käreläiset kuvan ottamisen hetkellä näyttivät ja miten he pukeutuivat. Kuvien intiimein osa jää pelkästään tausta-aineistoksi. En halua lähistoriallisen tutkimukseni aiheuttavan negatiivista painolastia heille, jotka ovat minulle kuvia luovuttaneet. Siksi olen rajannut päihteidenkäyttöä esittävästä kuvista pois nuorten kasvot.¹²⁶ Kären Kellarin ravintoloitsijoiden valokuvat kertovat paikassa työskennelleistä henkilöistä sekä diskon interiööristä ja osoittavat, miltä paikassa eri aikoina näytti.

Valokuvat sisältävät metatietojen – kuten kuvausajan ja -paikan, kuvanottotilanteen, kuvattujen henkilöiden ja kuvaajan nimen (jos se oli tiedossa) – lisäksi syvätason tietoa. Näiden merkitysten avautuminen on edellyttänyt tietoa kuviin liittyvästä ajallisesta ja kulttuurisesta kontekstista, mikä omakohtaisen kokemukseksi myötä oli osittain mahdollista.¹²⁷ Alkuperäisaineistoni ulottuu myös 2000-luvulle. Pääsen tarkastelemaan yhteisöllisyyttä Kären Kellarin muisteloiden lehti-ilmoituksista ja eri lehtien toimituksel-

lisestä aineistosta. Aineistossani on myös muisteloissa otettuja valokuvia.

Olen edellä mainittujen aikalaislähteiden lisäksi hyödyntänyt aineistoa, joka ei suoraan liity Kåren Kellarin yhteisöllisyyteen, mutta jonka käyttö on muuten perusteltua. Esimerkiksi vuosien 1960–1980 *Mitä missä milloin – Kansalaisen vuosikirjat* avaavat näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan, elinkeinoelämän ja ravintolakulttuurin tilaan ja rakenteeseen, uuden alkoholilainsäädännön vuonna 1969 mukanaan tuomiin muutoksiin, kansalaisten maailmankuvan laajenemiseen sekä populaarikulttuurin eri ilmiöiden saamaan valtakunnalliseen aikalaisvastaanottoon.

Saman aikakauden nuorisokulttuurin ilmiöihin, suomalaisdiskoihin ja rockkulttuuriin tarttuvat nuorten musiikkilehdet, joista aineistossani ovat *POP*, *Intro*, *Help!*, *Stump*, *Suosikki*, *Musa*, *Soundi* ja *Hilse* satunnaisine numeroineen vuosilta 1965–1979. Näissä lehdissä julkaistut, kuvitetut ja ajankohtaisista aiheista kertovat artikkelit heijastivat nuorten elämäntapaa, ihanteita ja asenteita ja seurailivat uskollisesti lukijoidensa arvomaailmaa: ovathan levikin kasvattaminen ja lukijan viihdyttäminen aikakauslehtien päätavoite. Analysoin nuorison musiikkilehdissä julkaistuja ilmoituksia ja toimituksellista aineistoa.

Risto Salosen musiikkilehtien yksityiskokoelma havainnollistaa yhden Kåren Kellarin asiakkaan laajaa populaarimusiikin harrastusta. Salonen kertoo vuodesta 1965 ostaneensa *Suosikkia*, *Introa* ja *Stumpia* rahavarojensa mukaisesti, sillä lehdistä sai lukea levyjen myyntilistoja ja juttuja yhtyeistä sekä irrottaa julisteita oman huoneen seinille. Salonen alleviivaili lehtien juttuja ja leikkasi kuvia omiin albumeihin. Lehtien säilyttäminen vuosikymmeniä nipuissa mökin vintillä kertoo nuoruudessa kulutetun musiikin merkityksestä.¹²⁸ Jukka Martikaisen arkistosta saamiani musiikkikirjastoalan ammattilehti *Aksentin* artikkeleita olen myös hyödyntänyt.¹²⁹ Ravintolaelinkeinon ajankohtaisista ilmiöistä kertovat aineistossani *Hotelli- ja ravintolalehti*, *Kahvilaravintola* ja *Vitriini*.

Kåren Kellariin liittyvä aikalaisaineiston kuvasto täydentyy vielä diskokulttuurista tehdyllä fiktiolla, johon mielikuvamme dis-

kosta ja laajemminkin nuorisokulttuurista omakohtaisen kokemuksen puuttuessa usein perustuvat. Viittaukset 1960–1970 -luvulla tuotettuun tai tuota historiallista ajanjaksoa käsittelevään kaudonkirjallisuuteen ja elokuvaan elävöittävät tekstiäni ja laajentavat ajankuvaa taiteen keinoin. Myös 1960–1970-lukujen musiikkidiskurssi genrenä, sanoituksina ja sävellyksinä on tutkimukseni tärkeää lähdeaineistoa. Tutkimusajankohdan musiikista kertovat kappaleten sanoitukset, joita sain käyttööni muusikoilta kuten Matti Juvalta, Kari Hillolta ja Mikko Holmströmiltä sekä internetistä. Levyjen tekijä- ja tuotantotiedot hain Suomen Äänitarkisto ry:n internet-tietokannasta.

Muistitieto kertoo merkityksistä

Alkuperäislähteet ovat välttämättömiä tutkimukseni kysymyksenasettelun kannalta. Kåren Kellarin diskoyhteisöön kuuluneiden aikaisten henkilökohtaisten ja kollektiivisten kokemusten ja keskeisten diskossa syntyneitä yhteisöllisyyttä selittävien tekijöiden jäljille sen avulla ei kuitenkaan päästä. Siihen tarvitaan muistitietoa, joka kertoo yksilön elämästä yhteisön jäsenenä ja samalla ilmentää yksityisen ja yleisen välistä suhdetta. Muistitietotutkimuksen ydin on yksityiskohtaisessa, kokemuksellisessa, paikantuneessa ja pohdiskelevassa toisessa tiedossa, sen kuuntelemisessa ja tavoittamisessa.¹³⁰ Jukka Relander toteaa, että suurin haaste suhtautumisessa menneisyyteen on tiedostamattoman ja torjutun muuttuminen tietoiseksi ja yksilöiden kokemuksia kuvaavaksi.¹³¹

Kåren Kellarin asiakkaiden ja muiden toimijoiden historiallinen kokemus ja muistot ovat yksi menneisyyttä selittävä tekijä. Muistitiedon avulla on mahdollista saada tietoa Kåren Kellarin paikassa koetusta ilmapiiristä ja tunnelmasta, toimijoista ja heidän välisistään suhteista, niiden taustalla vaikuttaneista tekijöistä sekä siitä mitä kärelaiset tekivät, mutta myös siitä, mitä he eivät tehneet (vaikka olisivat halunneet). Muistitietoaineistolla inhimillistetään ja ymmärretään tutkimusaihetta ja tutkittavia.¹³² Muistot kertovat

merkityksistä, arvoista, asenteista, tunteista, mielialoista, mentaliteeteista ja maailman jäsentämisen tavoista.¹³³ Muistelemisen kiinnittyy aikalaisten käsitykseen tulevaisuudesta, muistuttaa Hannu Salmi. Hänen mukaansa käsityksemme tulevaisuudesta vaikuttaa tapaan, jolla tulkitsemme menneisyyttä ja omia kokemuksiamme, mutta myös päinvastoin: käsityksemme menneisyydestä vaikuttaa odotuksiimme tulevaisuudesta.¹³⁴ Muistellessaan nuoruuden diskoa aikalaiset tulevat samalla peilanneeksi nykyhetkeä ja tulevaa.

Muistitietoaineisto on paikallaan silloin, kun tutkitaan menneiden tapahtumien merkityksiä ihmisille. Tässä muistitiedolla on kaksijakoinen rooli. Sen kautta saadaan menneestä yhteisöllisyydestä tietoa, jolla voi ristivalottaa aikalaislähteiden luomaa kuvaa. Toisaalta sen avulla voidaan tutkia, millaista yhteisöllisyyttä muistaminen nykyisyydessä ja yhteisen muistin rakentamisprosessissa tuottaa. Aineistossani korostuvat muistelijoiden omat tulkinat siitä, mitkä diskoon liittyvät asiat ja tapahtumat ovat muistamisen, kertomisen ja säilyttämisen arvoisia. Miettunen painottaa, että vaikka muistellut asiat ovat kertomuksia menneisyydestä, ne ovat vielä enemmän kertomuksia nykyisyydestä paljastaessaan, mitä kulloinenkin nykyisyys pitää muistelemisen arvoisena.¹³⁵

Vuosina 1931–1960 syntyneiden Kåren Kellarin aikalaisten muistoja ei ole aiemmin koottu. Aloitin tutkimukseni muistitietoaineiston keruun syyskuussa 2005 haastatteluilla. Helmikuussa 2006 avasin blogin, jossa tutkimani diskoyhteisö pääsi muistelemaan Kåren Kellaria saman vuoden loppuun saakka yhdessä julkisesti. Blogin rinnalla jatkuivat aikalaiden haastattelut, joista viimeisen toteutin kesällä 2013.

Kun Kåren Kellarin aikalainen palauttaa mieleensä muiston, hän ei saa esiin alkuperäistä muistoa, vaan sen, jonka hän palautti tietoisuuteensa viimeksi asiaa muistellessaan. Tässä prosessissa muistot siis muuttuvat. Niitä ei säilytetä muistissa sinällään, vaan nimenomaan uudelleen muotoiltuna. Virheet tai muistin vääristymät eivät useinkaan ole tietoisia tai tarkoituksella valheellisia. Pikkemminkin kyse on jonkin hetken tiedostamattomasta uudelleen kuvittelemisesta, jolla on tärkeä merkitys muistelijan minäkuvan

korjaamisessa: jossakin vaiheessa elämää muistot on tullut muo-
toiltua uudelleen. Tässä psykologisessa prosessissa todellinen kor-
vautuu kuvitellulla.¹³⁶ On hyväksyttävä, että omaan nuoruuteen ei
kenelläkään ole enää aikuisena täydellisesti pääsyä, koska muiste-
lija ei ole tarkasti ottaen edes sama henkilö, joka hän nuorena oli.

Moni historioitsija, kuten Katja-Maria Miettunen, korostaa, että
muistelijan esittämä kertomus menneisyydestä on sananmukaisesti
kertomus menneisyydestä. Se on representaatio, ei kuvaus men-
neisyydestä sellaisena kuin se todellisuudessa oli. Elämä elettynä
ja elämä kerrottuna ovat siis kaksi eri asiaa.¹³⁷ Joidenkin henkilöi-
den kohdalla menneisyyden tulkinnat ja tarinat ovat muodostuneet
niin tosiksi ja kiinteäksi osaksi heidän omaa historiaansa, että ne
toistuvat lähes sanasta sanaan blogissa ja kasvokkain tapahtuvas-
sa haastattelussa.¹³⁸ Se, että samankaltaisia asioita on esitetty blo-
gikommenttien lisäksi haastatteluaineistossa ja osaksi myös aika-
laislähteissä, lisää aineistoni uskottavuutta.

Nykyisin ollaan yhtä mieltä siitä, että muisti on muuttuvainen
ja luova. Muisti kulkee käsi kädessä mielikuvituksen kanssa, joten
ihmiset saattavat keksiä itselleen menneisyyksiä esimerkiksi tun-
teiden värittämistä muistoista. Tunteet antavat kokemukselle mer-
kityksen ja arvon – ne ovat historiallisesti ja kulttuurisesti eletty-
jä asioita. Unohdamme sen, mistä emme välitä. Joskus, kuten trau-
maattiseksi koettujen asioiden kohdalla, muistamattomuus voi olla
myös hyväksi.¹³⁹

Tämän tutkimuksen muistitiedon hyödyntämisessä on ollut
edellä kerrottuja haasteita. Tiedostan, että muistitietohistorioitsi-
ja on muistelijan armoilla. Muistetun vertaaminen aikalaislähtei-
siin auttoi minua havainnoimaan ja tulkitsemaan sitä, mitä unohde-
taan tai mistä vaietaan sekä tunnistamaan taustalla liikkuvat motii-
vit ja tarkoitukset ja erottamaan asioiden kaunistelun ja tahatto-
man muuntelun. Lukuisten blogiin kirjoittaneiden ja haastattelemi-
eni käreilaisten muistilla oli taipumusta kiinnittyä myönteisiin, iloi-
siin ja hauskoihin kokemuksiin ja sattumuksiin ja sivuuttaa kiusal-
lisiksi, ikäviksi ja kielteisiksi koetut tapahtumat. Menneisyyden ta-
pahtumista pyrittiin lisäksi rakentamaan sekä itselle että toisille eh-

jiä, mielekkäitä ja juonellisia kertomuksia. Tutkimukseen osallistuneet muistelijat kertoivat muistoistaan tulkiten ja järjestäen niitä nykyhetken kannalta ymmärrettävällä tavalla, vaikka muistikuvat tapahtumista olisivat olleet hataria ja sirpaleisia.¹⁴⁰ Siksi nykyhetki saattaa muuttaa menneisyyttä muistelijan prosessoidessa ja uudelleen järjestäessä muistojaan.

On mahdollista, että muistissa menevät tosi ja kuviteltu sekaisin, vaikka muistelijan vilpittömänä pyrkimyksenä on olla avoin ja rehellinen. Menneisyyttä tarkastellaan aina nykytiedon valossa, joten nykyisyys vaikuttaa väistämättä tapaamme ajatella ja muistaa. Nykyuskomukset vaikuttavat siis voimakkaasti sen muistamiseen, kuinka itse on aikoinaan toiminut.

Tutkimuksen edetessä kävi ilmi myös, että toimintaa, jota haastateltavat tai blogiin kirjoittaneet harrastivat nuoruudessaan, ei voinut enää hyväksyä eikä siitä siksi haluttu kertoa. Arvokkainta tietoa saattaakin olla se, mitä muistitieto ei kerro ja miksi, eikä se mitä se kertoo, kuten Portelli kirjoittaa.¹⁴¹ Nykyhetken tapahtumattomuus voi myös syödä menneiden tapahtumien merkitystä. Joskus taas tapahtumien köyhyys tässä ja nyt saattaa värittää mennyttä positiivisesti, jolloin kaikki merkittävä näyttää tapahtuneen menneisyydessä. Myös yksilön omat tulevaisuudennäkymät muokkaavat kerrontaa; onhan tähänastinen elämä eräänlainen kooste menneestä, nykyisestä ja tulevasta. Teini-iässä koetun muisteleminen ja unohtuneiden tai tietoisesti taakse jätettyjen asioiden nouseminen uudelleen pintaan ei aina ollut pelkästään harmitonta. Niiden pohtiminen saattoi saada muistamaan asioita, jotka oli halunnut unohtaa, mikä näkyi haastattelussa esimerkiksi vaikenemisena. Mahdollista on tosin sekini, että tähän tutkimukseen osallistumisen seurauksena tutkittavalle tuli entistä varmempi ja tyytyväisempi olo elämässä nykyisestä suunnasta.¹⁴²

Haastateltavat ja blogiin kirjoittaneet olivat relevantin tiedon tuottajia, vaikka he toimivat oman kontekstinsa mukaisesti ja saattoivat toteuttaa tutkijalle tietyllä tavalla tuntemattomia tarkoituksiperiä.¹⁴³ Aineiston todistusarvo on siinä, että he ovat nähneet ja kokeneet sen, mistä kertoivat tai kirjoittivat. Siinä mielessä komment-

tit ovat aitoja: teksti ja puhe ovat muistelijan hyväksymät ja omat. Haastateltavat ja kirjoittajat ovat kokijoita ja näkijöitä. He ovat osa kerrottua, ja heidän rajaamansa tila on oleellinen osa kerrontaa. He ovat nähneet tarinansa kertomisen arvoiseksi ja toivovat sen olevan myös blogin lukijan tai haastattelijan ja lopulta myös valmiin tutkimuksen lukijan mielestä kiinnostavaa, ymmärrettävää ja tärkeää.¹⁴⁴

Kårelaisten blogissa vallitsee kuitenkin silmiinpistävästi vilpittömyys. Ei kukaan ole täydellinen ja samat asiat toistuvat jokaisella. Tuliko kirjoitettua niin tai näin, kaduttaa 5 min päästä, posket punaisina lukee omia kirjoituksiaan, mutta loppujen lopuksi kaikkihan me ollaan samassa veneessä ja kårelaisia. [...] Hienoa juuri se, että uskalletaan avautua asioille, jotka silloin olivat kipeää nuoruutta ja niitä usein peiteltiin.¹⁴⁵

Aikalainen vastasi edellisessä, avoimuutta korostavassa blogikommentissaan toivomukseeni unohtaa liika kriittisyys ja kirjoittaa blogissa ensi-innon vallassa vapaasti Kåren Kellarista, diskosta, Karhulasta, karhulalaisista, nuoruuden aikakaudesta. Toinen aikalainen kannatti rehellisyyttä todeten, että hänellä blogiin kirjoittaminen ”kumpuaa niistä syivistä lähteistä, joista syntyi myös se, ettei Kåresta pystynyt pysymään pois vaikka halusikin.”¹⁴⁶ Kolmas rohkaisi luottamaan: ”Antaa palaa vaan!”¹⁴⁷

Kirjoittajien korostamat avoimuus, rehellisyys ja luottamus osoittautuivat keskeisiksi blogimenetelmän onnistumiselle. Chris Mann ja Fiona Stewart muistuttavat, että internetiä hyödyntävissä haastatteluisissa luottamus rakentuu ja ihmiset vastaavat sitä avoimemmin, mitä enemmän osallistujat tietävät toisistaan. Myös, mitä enemmän tutkija antaa tietoja itsestään, sitä todennäköisemmin syntyy tunne luottamuksesta ja turvallisesta viestintäympäristöstä.¹⁴⁸ Muun muassa näistä syistä päätin esiintyä blogissa lempinimelläni.¹⁴⁹

Tiesin voivani tavoittaa Kåren Kellarin entiset asiakkaat mahdollisimman kattavasti vain verkossa.¹⁵⁰ Ajatus internet-sivuista oli luonnosvaiheessa, kun marraskuussa 2005 luin *Helsingin Sanomien* toimittaja Anssi Miettisen artikkelin blogista, jossa hän keräsi

tietoja blogeja käsittelevää lehtijuttuaan varten.¹⁵¹ Kiinnostuin ja päätin perehtyä blogin mahdollisuuksiin tutkimuksen aineistonkeruun välineenä. Blogit olivat parin vuoden ajan vasta tehneet tulosaan maahamme, joten kyse oli uudesta ilmiöstä.¹⁵²

Tietotekniikkaa oli jo alettu hyödyntää tutkimushaastattelujen toteutuksessa.¹⁵³ Havaitsin myös, että blogien muodostamat verkostot olivat herättäneet tutkijoiden kiinnostuksen. Blogeista ei toistaiseksi ollut kuitenkaan julkaistu tutkimuskirjallisuutta.¹⁵⁴ Blogit olivat tuolloin vasta tulossa akateemiseen maailmaan kuten Turun yliopistoon. Vaikka blogien käyttö oli lapsenkengissä, sähköiset tutkimusmenetelmät olivat kehittyneitä ja monipuolisia. Internetin sisältämän valmiin aineiston hyödyntäminen on 1990-luvulta alkaen ollut tutkimuksissa ennemmin sääntö kuin poikkeus – siitä oli kokemusta minullakin. Muistitietotutkimuksen piirissä sähköistä aineistonkeruuta oli alettu pitää taloudellisena vaihtoehtona esimerkiksi perinteiselle kasvokkain tapahtuvalle tai puhelimessa toteutetulle haastattelulle.¹⁵⁵ Samalla oli käynnistynyt keskustelu sähköisen aineiston arkistoinnin haasteista.

Nyttemmin on Suomessakin julkaistu tutkimuksia, jotka ovat hyödyntäneet blogeja tai blogin tapaisia verkkosivuja tutkittavien kokemuksiin perustuvan aineiston keruussa. Sosiologi Anna Kontula käyttää väitöskirjansa aineistona seksityöntekijöiden suljetua, verkossa julkaistua keskusteluryhmää, jonka sisäpiiriin hän sai pääsyn.¹⁵⁶ Riikka Turtiaisen väitöskirjan aineisto koostuu muun muassa aineistonkeruublogin avulla kerätyistä teemakirjoituksista, kyselyvastauksista ja seurantapäiväkirjoista. Sari Östmanin väitöskirjan verkkoaineistot ovat puolestaan peräisin esimerkiksi teksti- ja videoblogeista, kotisivuilta, yhteisöpalveluprofiileista ja kuvagallerioista. Hän myös keräsi tutkimusaineistoa tutkimus- ja jatko-opintobloginsa välityksellä.¹⁵⁷ Tekeillä olevien, blogia aineistonkeruussa hyödyntävien tutkimusten määrää on mahdollista tätä kirjoittaessani edes arvioida: hedelmälliseksi koettu menetelmä eri variaatioineen näyttää vakiinnuttaneen asemansa. Taina Ukkosen mukaan muistitietoprojektin onnistuminen edellyttää, että tutkijan ja muistelijoiden välinen yhteistyö on kiinteää. Muis-

titietoprojektin tavoitteiden määrittämiseen osallistuminen ja tutkijan tekemien tulkintojen kommentoiminen edesauttavat hankkeen onnistumista.¹⁵⁸

Tavoitteenani oli koota muistitietoa Kåren Kellarin merkityksestä siellä 1960–1970 -luvuilla viihtyneille. Tässä mielessä menetelmä muistutti perinteenkeruuta.¹⁵⁹ Perinteenkeruu, sisällöntuotanto tapahtui kollektiivisesti ja julkisesti. Siinä todentuivat yhteisesti koetut muistot, joista puhuttaessa usein viitataan käsitteeseen kollektiivinen muisti. Tähän liittyy kielellistämisen kautta tapahtuva muistin yhteiseksi kokeminen, kuten Pirjo Korkiakangas toteaa.¹⁶⁰ Kutsun kirjoittajia ja sisällöntuottajia keskustelijoiksi blogissa toteutuneen vuorovaikutteisuuden vuoksi.¹⁶¹

Blogimenetelmiä on yhtä monta kuin sitä hyödyntäviä tutkijoita, joten on paikallaan tarkentaa, miten *Disco Club Kåren Kellari* -blogi rakentui ja toimi, ja pohtia menetelmän etuja ja ongelmia.¹⁶² Mennyt aika ja tutkijan aika kävivät blogissani julkista dialogia 23.2.–31.12.2006. Arvelin 45 viikkoa olevan sopiva aika riittävän aineiston kokoamiseen: pidempi aika olisi kenties saattanut kyllästyttää keskustelijat ja lukijat, ja lyhempi aika ei taas olisi ehkä riittänyt. Osa olisi saattanut ajatella, ettei tutkimukseen ehdi osallistua; tiedossani oli, että iän merkitys näkyy muistamisen nopeudessa ja reagoinnissa. Kiireettömyys oli yksi blogini eduista. Keskiikäiset keskustelijat kokivat, että muisti sai palautua omaan tahtiin. Lisäksi blogi mahdollisti tarvittaessa taustatietojen hankkimisen ennen kirjoittamista. Kårelaiset ovat syntyneet noin vuosina 1940–1960, joten he ovat 2000-luvulla keski-ikäisiä.¹⁶³ Arvelin myös, että nuoruusmuistojen jakaminen verkossa ei ole keski-ikäisten suomalaisten mukavuusalueella, joten julkiseen avautumiseen tottuminen veisi aikansa.

Saman toteavat Vilma Lehtinen, Jaana Näsänen ja Risto Sarvas vuosina 1945–1955 syntyneiden suomalaisten kokemuksista Internetin yhteisöpalveluissa. Heidän havaintonsa mukaan tällä ryhmällä epävarmuus tietokoneen käytössä yhdistyy käsitykseen yhteisöpalveluiden turvattomuudesta. Tämän ikäiset ovat erotukseksi ny-

kynuorista tottuneet olemaan tekemisissä ystäviensä kanssa tavoilla, joihin virtuaaliympäristö ei välttämättä kuulu.¹⁶⁴

Blogikeskustelu jäsenyi tutkimuskysymystäni myötäilevien aiheiden avulla viikkokeskusteluiksi, jotka sunnuntaisin pohjustin. Pidin mielessäni, että kirjoittaminen rakentaa muistoja vähän samalla tavalla kuin valokuviiin liittyy muistoja. Schacterin mukaan piilossakin olevia muistoja voidaan muistivihjeiden avulla palauttaa mieleen. Muistivihjeenä pidetään jotakin sellaista aistimusta, joka yksilön mielessä liittyy kokemuksiin jostain menneisyyden tapahtumasta. Myös meneillään oleva hetki ja muistamisen motiivit vaikuttavat muiston sisältöön.¹⁶⁵ Kirjoittamani johdantotekstit paitsi koukuttivat kohderyhmää ohjaten heidät viikoittain keskusteluryhmään, myös jäntevöittivät rooliani tutkijana ja toimivat tutkimuspäiväkirjana. Keskustelu oli pääsääntöisesti tilaustyötä, toisin sanoen reagoimista ja vastaamista esittämiini teemoihin ja suoriin kysymyksiini. Helena Saarikoski huomauttaa, että tutkijan tekemät kysymykset ovat merkittäviä aineiston laadun kannalta. Ne sanelevat, mitä tietoja aiheesta annetaan.¹⁶⁶

Vilkasta blogikeskustelua herättivät esimerkiksi nuoruusvuosien seurustelusuhteiden alkaminen ja päättyminen, ystävyys ja nuoruuden epävarmuus. Erityisen runsaasti vaihdettiin viestejä musiikista. Kooste teemoista viikoittaisine kirjoittajineen ja kommentteineen on esitetty liitteessä 1. Kommenttien pituus vaihtelee muutamasta sanasta usean sivun mittaisiin kirjoitelmiin, joissa näyttäytyä eletty elämä ja kirjoittajassa elävä menneisyys.¹⁶⁷

Kimmo Jokisen mukaan muistojen keskiössä ovat tavallisesti muistelijan itsensä lisäksi hänen paras ystävänsä tai laajemmin vertaisryhmänsä.¹⁶⁸ Siksi en edellyttänyt blogiin kirjoittajilta rekisteröitymistä. Oletin kohderyhmänä olevan ihmisiä, jotka pääsääntöisesti tunsivat toisensa vuosikymmenten takaa. Nimettömänä tai nimimerkkiä käyttämällä tarjoutui mahdollisuus piiloutua, sanoa enemmän kuin omalla nimellään. Keskustelijat olettivat lukijakunnan olevan ennalta tuttu, mikä helpotti kirjoitusten kohdentamista. Keskustelijoiden kokonaismäärä on arviolta 75–100.¹⁶⁹ Säännöllisesti ja lähes päivittäin keskustelleet tuottivat runsaat kymme-

nen prosenttia kaikesta tekstistä. Aktiivisimpia olivat Kären Kellarin ensimmäisten toimintavuosien asiakkaat, tiskijukat ja portsaari. Nuorimpia, jotka ovat syntyneet 1960-luvulla, blogi ei innostanut julkiseen muistelemiseen omalla nimellä. Muiden kommentteja he toki saattoivat lukea, ja osallistua keskusteluun nimimerkin suojissa.

Maurice Halbwachs korostaa muistin kollektiivista luonnetta. Ne asiat muistetaan parhaiten, jotka ovat yhteisesti jaettavissa: yksilöt muistelevat, mutta yhteisö määrittelee sen, mikä on muistelemisen arvoista. Muistelu menettää yksilöllisen luonteensa ja sulautuu osaksi yhteistä, kollektiivista muistia. Tässä prosessissa saattoi käydä niinkin, että Kären Kellarin aikalaiset muistivat myös sellaista, mitä he eivät olleet itse varsinaisesti kokeneet, tai muistoihin liittyi alkuperäisiin tapahtumiin kuulumattomia asioita.¹⁷⁰ Blogi toimi myös muistojen tarkentajana.¹⁷¹

Toiset yrittivät provosoida keskustelua Kären Kellariin liittyvistä varjopuolista ja arkaluontoisista asioista kuten huumeiden käytöstä.¹⁷² Jotkut myös ottivat vastuuta sisällöntuottajan roolistaan huolehtimalla siitä, että kirjoitukset ja sen myötä blogiaineisto olisivat mahdollisimman relevantteja. Blogikeskustelu ei aina pysynyt tutkimuksellisella tasolla, mitä yksi keskustelijoista harmitteli. Hän oli sisäistänyt, mitä tarkoittaa kulttuurihistorian tutkimus:

Musiikin voi tarkistaa ajankohdan hittitilastoista, vaatteet muotilehdistä tms, juomat Alkon hinnastoista ja myyntitilastoista ja ne paikat tietysti Karhulan kartasta. Eivät ne ole muistoja, vaan ainoastaan ympäristötekijöitä, joihin voi muistot kiinnittää. Muistot muodostuvat siitä, mitä tehtiin (tai jätettiin tekemättä), ennen kaikkea mitä tunnettiin; kuinka iloittiin tai surtiin; miten rakastettiin, kärsittiin ja unohdettiin.¹⁷³

Miettunen korostaa, että muistelijoilla on yleensä vahva näkemys siitä, kuka saa muistella yhteisesti koettua nuoruutta. Moni on sitä mieltä, että juuri hän on oikea henkilö tehtävään. Lähes yhtä moni on sitä mieltä, että nuoruutta muistelevat ”väävät” ihmiset. Kokemuksellisuuden korostumisen käänköpuolena on, että aikakau-

si suljetaan muilta: sitä eivät voi ymmärtää muut kuin he, jotka ovat sen itse kokeneet, parhaassa tapauksessa samoin kuin muistelijat itse.¹⁷⁴ Tarve antaa asiantuntijalausunto tapahtumista sekä tarve tuottaa ”oikeaa tietoa” voivat olla keskeisiä syitä osallistua käsillä olevan tyyppiseen tutkimukseen. Miettusen mukaan muistelijoiden on yleensä halu muistaa oikein ja myös korjata omasta mielestään muiden virheellisesti muistama asia.¹⁷⁵ Blogini lukijat olivat tässä suhteessa kriittisiä, mutta aika passiivisia. Joitakin ärsyttivät väärin tai epätarkasti muistetut vuosiluvut, ja mielenkiinto blogin seuraamiseen loppahti. Joskus virheitä oikaistiin. Olen tutkimusta kirjoittaessani tarkistanut tutkimuskysymykseni näkökulmasta keskeiset yksityiskohdat, jotka vaikuttavat muistetun epätarkasti tai väärin.¹⁷⁶

Muisteleminen blogissa tuottaa puhutun sijaan tekstiaineistoa, joka on toisaalta rikkaampaa, toisaalta köyhempää kuin puhe. Samalla se on alttiimpi väärinymmärryksille.¹⁷⁷ Keskustelijan oli osattava tiivistää tekstiään, varsinkin jos mieli saada vastakaikua. Jos tiivistä liikaa, viestin sisältö hämärtyi. Kirjoitusten tarkentaminen jatkoviesteillä oli tavallista. Perinteentutkija Jyrki Pöysä pitää tähän syynä sitä, että mahdollisuus lukea omia ajatuksia tietokoneen näytöllä kannustaa reflektoimaan niitä samalla kun pidempiaikainen muisteluprosessi käynnistyy. Kaikki muistot eivät aina tule mieleen kerralla. Kirjoittaen muistellessa on mahdollisuus lukea, korjata ja kirjoittaa muistojaan uudelleen. Tämä mahdollistaa myös kirjoitetun uudelleentulkinnan.¹⁷⁸

Ajoittain vilkaskin keskustelu suosi heitä, joilla oli päivisin aikaa tai kiinnostusta surffailla blogissa ja mahdollisuus reagoida reaaliajassa. Tämä on menetelmän etu mutta myös heikkous, koska se sulkee pois informaatioyhteiskunnan ulkopuolella olevat. Hienoinen syyllisyys omasta hyväosaisuudesta ja huoli blogiaineiston kapea-alaisuudesta näkyvät blogikommenteissa.¹⁷⁹ Yksi haasteista liittyy viestien kohdentamiseen julkisella foorumilla. Kirjoittajat eivät voineet tietää, kenelle lopulta kirjoittivat ja saattoivat vain arvailla lukijoiden enemmistön kuuluvan käreलाईiin. He joutuivat

miettimään myös sitä, mikä on liian yksityistä julkisesti kirjoitettavaksi. Tämä saattoi vaikuttaa aineiston laatua heikentävästi.

Aineistoa kertyi runsaasti yli tutkimukseni tarpeen. Laajan keskustelijoiden joukon kirjoittama aineisto on runsasta mutta moniaineksista, diskovuosia eri yleistyksen tasoilta lähestyvää ja lähdearvoltaan sekalaista. Ajoittain poukkoillut keskustelu teki aineistosta epätasaista ja osaksi epärelevanttia. Siksi päädyin luokitteluvaiheessa käymään aineiston läpi kommentti kommentilta ja seulomaan aineistosta talteen sen käyttökelpoisimman osan. Relevantin tekstin määrä vaihteli viikoittain sadasta noin kahteentoista prosenttiin kaikesta tekstistä. Tämän tutkimuksen näkökulmasta käyttökelpoista aineistoa kertyi 58,6 prosenttia blogin kokonaistekstimäärästä, josta silti kertyi 711 liuskaa.¹⁸⁰

Blogiaineisto ei ole yhtenäinen kertomus, vaan laaja ja hajainen joukko eri ihmisten muistoja. Tämä on hidastanut aineiston hyödyntämistä. Mutta kuten Helena Saarikoski muistuttaa, aineiston tulkinta on aina lopulta tutkijan käsityötä, määrättömien erityisten yksityiskohtien lähilukua ja tulkitseviin yhteyksiin sommitelua.¹⁸¹ Etenin blogiaineiston analysoinnissa vaihteittain yhä tarkempaan lukutapaan. Palasin blogiaineiston ääreen lukemattomia kertoja aivan tutkimukseni loppumetreille saakka tutkimusta kirjoittaessani ja yksityiskohtia kuten aineisto-otteita tarkistaessani.

Osallistuvalla tutkijalla blogi on monella tapaa haasteellinen väline. Tietokonevälinen viestintä (*computer-mediated communication, CMC*) asettaa tutkijalle erityisesti vuorovaikutuksellisia vaatimuksia. Yritin kannustaa, motivoida ja pitää keskustelua silmällä säännöllisesti. Joskus kirjoitin kommentteja itsekkin tai vähintään parin sanan mittaisin viestein ilmaisain olevani läsnä, sillä tiesin, että tutkijan hiljaisuus voidaan tulkita välinpitämättömyydeksi. Tämä vei aikaani, mutta halusin keskustelijoiden tietävän että he ovat minulle tärkeitä. Uskon, että sitoutuneisuudellani oli oma vaikutuksensa menetelmän tuloksellisuuteen.¹⁸²

Koin moderaattorin roolini keskeisenä mutta havaitsin, että ilmaantumiseni foorumille muistutti toistensa seurassa viihtyneitä kommentoijia kiusallisesti siitä tosiasiaista, että tässä oltiin teke-

mässä tutkimusta. Usein latistin käynnissä olleen keskusteluketjun, kun tapani kirjoittaa oli liian asiallinen, toteava, tylsä tai tyhjentävä. Säännönmukaisuudet, jotka pitävät keskustelua yllä tosielämässä (*off-line*), vaikuttavat myös virtuaalimaailmassa (*on-line*). Eniten kirjoituksia kirjoittivat provosoidusti esitetyt tekstit ja kysymykset.

Lainaan tutkimuksessani blogiaineistoa sekä suorissa sitaateissa että epäsuorissa aineisto-otteissa. Tapani viitata blogiaineistoon syntyi ohjelmistologiikan myötä. Esimerkiksi #1 tankki (Link) 2006-04-30 21:52 (Reply) -tunnisteessa #1 on kyseisen kommentin järjestysnumero tiettyssä keskusteluketjussa ja tankki nimi, jolla kirjoittaja halusi blogissa esiintyä. Nimen alleviivaus kertoo linkityksestä kirjoittajan sähköpostiosoitteeseen; jos alleviivausta ei ole, sähköpostiosoitetta ei ole ilmoitettu. Kun suluissa on alleviivattu teksti (Link), kommentti sisälsi viittauksen liitetiedostoon tai internet-sivulle. Merkkijonon lopussa ovat kirjoituksen julkaisupäivämäärä ja julkaisun kellonaika. Blogin [www-osoitetta http://disco.kymp.net](http://www.disco.kymp.net) en viitteisiin merkinnyt, vaan korvasin sen yksinkertaisuuden vuoksi koodilla KKB (Kåren Kellarin blogiaineisto). Samasta syystä jätin (Reply)-tekstit pois blogiviitteistä ja poistin linkkien punaruskean värin. Tunnisteen alkuperäinen luonne ja keskeinen informaatio säilyivät hienovaraisesta editoinnistani huolimatta. Edellinen esimerkki muuntui lähdeviitteessä muotoon KKB#1 tankki (Link) 2006-04-30 21:52. *Disco Club Kåren Kellari* on Suomen ensimmäinen Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon tallennettu blogiaineisto.¹⁸³

Blogin lisäksi muistitietoaineistooni kuuluu tätä tutkimusta varten tuotetut haastattelut. Aloitin niiden kokoamisen syksyllä 2005 Kåren Kellarin henkilökunnasta saadakseni tietoa diskon syntyhistoriasta, toimintaperiaatteista ja taustavaikuttajista. Ensimmäiseksi haastattelin vuonna 1931 syntyneen diskon perustajan ja pitkäaikaisimman yrittäjän, hammaslääkäri Ritva Larsenin.¹⁸⁴ Haastatteleluaineiston avulla pääsin tulkitsemaan ja ymmärtämään ihmisen toiminnalleen antamia merkityksiä.¹⁸⁵

Kåren Kellarissa vahtimestareita kutsuttiin portsareiksi, ovimieheiksi tai ovimiehiksi.¹⁸⁶ Koska portsari-nimitys on aineistossani eniten käytetty, käytän jatkossa sitä. Portsareista valitsin haastateltaviksi kaksi eri-ikäistä ja osaksi samaan, osaksi eri aikaan työskennellyttä. Jouko Helin, jota myös ”Parta-Jokeksi” kutsuttiin, oli syntynyt vuonna 1938 ja työskenteli Disco Club Kåren Kellarin portsarina kahtena–kolmena iltana viikossa päivätyönsä ohella. Aineistossani on hänestä mainintoja vuosilta 1970–1975, jolloin hän oli 32–37-vuotias.¹⁸⁷ Toinen portsarihaastateltavani on vuonna 1950 syntynyt Hannu Valjakka. Hän tuli Kåren Kellariin 21-vuotiaana vuonna 1971 ja jatkoi päätoimisesti vuoteen 1979 saakka. Monipuolinen Valjakka työskenteli paikassa myös ravintola Sunrisen aikana.

Tiskijukista valitsin haastateltaviksi kahdeksan blogiaineistossani eniten mainittua tai heitä, joista aikalaiset minulle muuten kertoivat, ja joiden siksi päättelen olleen diskon yhteisöllisyyden näkökulmasta merkittävimpiä. Haastattelin Markku ”Kätsä” Haajan (syntynyt vuonna 1957), Bengt ”Benkkü” Hjeltin (1952), Matti Juvan (1945), Markku Larsenin (1957), Pekka Laurikaisen (1952), Kalle ”Calle” Sallisen (1953), Veijo ”Ride” Rion (1951) ja Jari ”Poika” Räikkösen (1952). Vertailun vuoksi haastattelin haminalaisessa ravintola Kasematissa vuodesta 1973 tiskijukkana toimineen Jari Nenosen (1951).

Vuonna 1934 syntynyt Jorma Heinonen oli Kåre Larsenin ystävä ja liikekumppani, joka toimitti muun muassa keittiölaitteet ja ajanvieteautomaatit Kåren Kellariin. Haastattelin ja luen hänet tässä osaksi henkilöstöä, vaikka hän pyöritti omaa yritystään eikä ollut Kåren Kellarin palkkalistoilla.

Kåren Kellarin perustajan, kahden portsarin, kahdeksan tiskijukan ja yhden liikekumppanin lisäksi haastattelin Kåren Kellarissa käyneitä eri-ikäisiä ja molempiin sukupuoliin kuuluvia asiakkaita. Kontaktit haastattelusta kiinnostuneisiin sain blogin avulla. Haastateltavissa on monia, jotka eivät blogiin kirjoittaneet, ja joitakuita, jotka eivät olleet sitä lukeneet. Sain myös vihjeitä hyvämuistisista aikalaisista, ja lisäksi käytin omia tietolähteitäni ja kontaktejani

haastateltavia etsiessäni. Haastattelin sekä tuttuja että minulle ennalta tuntemattomia ihmisiä. Omaan diskosukupolveeni kuuluneita aikalaisia valitessani halusin löytää sellaisia kokemuksia, muistoja ja näkökulmia, jotka mahdollisimman monin tavoin poikkeaisivat omasta, noin kolmivuotisesta kokemuksestani diskon asiakkaana. Siksi jätin läheisimmät nuoruudenystäväni tutkimuksen ulkopuolelle.

Olin alustavasti luokitellut asiakkaat karkeasti neljään asiakasryhmään: 1940-luvun lopussa ja 1950-luvun alussa syntyneet, 1950-luvun puolivälissä syntyneet, 1950-luvun lopulla syntyneet ja he, jotka eivät viihtyneet Kåren Kellarissa. Tietyn historiallisen periodin kuvaileminen riittävällä tarkkuudella edellyttää viidestä kymmeneen haastateltavan tarinaa. Silloin on todennäköistä, ettei jokainen uusi tarina dramaattisesti muuta analyysiä. Asetin tavoitteekseni kaksikymmentä asiakashaastattelua – viisi kuhunkin ryhmään – sekä sen, että ryhmien I – III haastateltavissa on sekä diskossa paljon että satunnaisesti käyneitä.

Haastateltava	Syntymävuosi	Naisia	Miehiä	Yhteensä
Diskon perustaja	1931	1		1
Portsarit	1938, 1950		2	2
Tiskijukat	1945–1957		9	9
Yhteistyökumppani	1934		1	1
Henkilöstö yht.		1	12	13
Asiakkaat	1945–1952	3	5	8
	1953–1957	5	9	14
	1958–1962	2	2	4
Asiakkaat yht.		11	15	26
Yhteensä		12	27	39

Taulukko 1. Haastateltavat sukupuolen, syntymävuoden ja diskosukupolven (asiakkaat) mukaan. Tiskijukat on esitetty omana ryhmänään, vaikka he kuuluvat yhtä lukuun ottamatta myös asiakkaisiin.

Kävi nopeasti ilmi, että haastateltavien lukumäärä kasvaa ennakoitua suuremmaksi. En halunnut haastattelutarjouksista kieltäytyäkään, sillä pelkäsin jonkin ainutlaatuisen näkökulman, muiston tai ajatuksen menettämistä. Haastattelin yhteensä 39 aikalaista yksilö-, pari- ja ryhmähaastatteluina. Useampia haastatteluja en olisi pystynyt tutkimukseen varatuilla resursseilla käsittelemään etenkin, kun haastateltavien lukumäärä vielä kertautui tekstinnösvaiheessa suurena työmääränä. Haastattelemieni henkilöiden ikä- ja sukupuolijakauma esitetään seuraavassa taulukossa. Asiakkaat on ryhmitelty syntymävuosien mukaan kolmeen diskosukupolveen.

Haastattelin yhteensä 26 Kären Kellarin asiakasta, joista naisia on 11 ja miehiä 15. Kun tarkastellaan haastateltavien kokonaislukumäärää, nähdään että haastateltavissa on yhteensä 12 naista ja 27 miestä. Mieshaastateltavien suurempi osuus johtuu pääasiassa Henkilöstö-ryhmästä, jossa miehiä on 12.

Haastateltavien ikä vaihteli haastattelujen aikaan 48 ja 75 vuoden välillä. Keski-ikäisten tai keski-ikäisten ylittäneiden haastattelemien oli antoisaa; tuli todistetuksi, että kyky ja taito kertoa puhutlevia kertomuksia kehittyvät iän myötä.¹⁸⁸ Elämänmenon kuvailu ja tärkeinä pidetyt tapahtumat, tunteet ja kokemukset ovat säilyneet mielissä. Sitä vastoin haastateltavat epäröivät yksittäisten faktojen kohdalla. Unohdukset koskivat päivämääriä ja vuosilukuja mutta myös paikkojen ja henkilöiden nimiä. Haastatteluajankohdan etäisyys omaan Kären Kellarin aikaan vaihteli 31:stä 37 vuoteen.

Tarkentaakseni yhteisöllisyydestä muodostuvaa kuvaa yritin tavoittaa myös heitä, jotka eivät Kären Kellarissa viihtyneet. Toive osoittautui mahdottomaksi: en saanut haastateltavaksi yhtään diskossa käymätöntä. Nuoruuden diskoyhteisön ulkopuolelle jääminen tai jättäytyminen näyttää vaikuttavan vieläkin, eikä halukkuutta osallistua tutkimukseenkaan ehkä siksi ollut.¹⁸⁹ Onhan haastattelusta aina mahdollista kieltäytyä. Haastateltavat saattoivat myös pelätä muiden aikalaisten reaktioita kertomaansa tai haittoja, jotka kohdistuvat heihin itseensä tai heidän ympärillään oleviin. Muitakin epäröijä ja kieltäytyjiä oli.¹⁹⁰ Tutkimustodellisuudessa painotuvat tietyllä tapaa rajautuneet blogiaineisto ja haastattelu, joissa

kuuluu selviytyjien ja elämässä pärjänneiden ääni. Muistitietotutkijat joutuvat Thompsonin mukaan kohtaamaan tämän tyyppisiä ongelmia, sillä vastaajiksi valikoituu tutkimusaiheeseen valmiiksi positiivisesti suhtautuvia ihmisiä. Marginaalissa olevia ei tavoiteta.¹⁹¹

Tutkimuksessani pääsevät ääneen he, jotka ovat selviytyneet nuoruuden diskovuosien myllerryksestä. Blogissa aineistontuotantoon osallistuneiden sosiaalisia taustoja ei ole tiedossani, ellei aikalainen kuulunut myös haastateltaviin. Suurin osa haastateltavista (yksitoista henkilöä) lukeutuu kotitaustaltaan työväestöön tai on teknisten alojen ammattimiesten lapsia. Haastateltujen taustoissa on lukuisia ahlströmiläisissä virkamiesperheissä varttuneita. Kahden isät olivat työnjohtajia, yhden isä tehtaan ylintä johtoa. Yrittäjäsät tai -äidit olivat selkeä vähemmistö. Maatalouden harjoittajia ei ollut yhtään. Vaikuttaa siltä, että karelaiset ovat menestyneen elämässään kohtuullisesti.

Koska haastatteluja tehtiin eri paikkakunnilla, en voinut vakioida haastattelupaikkaa vaikka tunnistin, että se voi vaikuttaa puhuttuun. Pyrin minimoimaan paikan haitallisen vaikutuksen antamalla haastateltavien valita itselleen sopivan haastattelupaikan sekä ajankohdan. Thompson korostaa, että paras paikka on sellainen, jossa haastateltava kokee olonsa luontevaksi – tavallisesti tällainen on oma koti. Toisaalta kotiympäristö lisää painetta muistella säädylisiä asioita, kun esimerkiksi pubissa saattavat painottua uhkarohkeuteen ja hauskanpitoon liittyvät rehvakkaat asiat. Työpaikalla taas työkonventiot ja -asenteet saattavat vaikuttaa siihen, mitä muistetaan ja mistä vaietaan. Myös puhetapa saattaa muuttua ympäristön mukaan: esimerkiksi pubissa kiroillaan herkemmin kuin kotioiloissa, jossa kynnyksensä siihen on korkeampi.¹⁹² Haastateltavan tai minun kotini oli tämän tutkimuksen tavallisin haastattelu-ympäristö. Jouduin pohtimaan paikan ja ajan mahdollista vaikutusta selvimmin yhdessä parihaastattelussa, joka sovittiin toteutettavaksi ravintolaillallisen yhteydessä. Ilmeisesti ratkaisu oli onnistunut, sillä haastattelusta tuli yksi hedelmällisimmistä.

Haastattelupaikkoina olivat minun kotini (8 haastattelua), haastateltavan koti (7), haastateltavan työpaikka (5), yliopiston tilat (3), minun työpaikkani (2), baari/ravintola (3) ja haastateltavan nuoruu-
denkoti (1). Tein haastatteluja kaikkina viikonpäivinä ja ne ajoit-
tuivat aamupäivään (3 haastattelua), päivään (7) ja iltaan (19 haas-
tattelua). Illat ja viikonloput otettiin käyttöön sekä haastateltavien
että oman päivätyöni asettamista aikataulurajoituksista johtuen.

Haastattelutilanteita oli 29. Yksittäisten henkilöiden haastat-
telujen lisäksi toteutin yhden avioparin, yhden kolmen hengen ja
kaksi kahden hengen haastattelua ryhminä. Thompson suosittelee
pariskuntien haastattelemista erikseen, jotta tavoitettaisiin täydell-
inen yksityisyys ja luottamuksen ilmapiiri. Hän on havainnut, että
joskus puoliso stimuloi toisen muistia, korjaa virheitä tai tarjoaa
erilaista tulkintaa. Näitä ongelmia en havainnut, päinvastoin. Ryh-
mähaastattelu sopii kokemukseni mukaan käytettäväksi silloin,
kun haastateltavilla on yhteisiä kokemuksia tai yhteisiä muistoja.
Tosin siinäkin on omat haasteensa; vaikka liioittelu ja rehvastelu
yleensä vähenevät, muiden aikalaiskokijoiden läsnäolo saattaa li-
sätä muistojen yhdenmukaistumista.¹⁹³

Suurin osa haastateltavista tiesi ennen yhteydenottoani, mihin
tätä haastattelua teen ja miksi näitä tietoja kerään, sillä he olivat lu-
keneet paikkakunnan lehtiä tai tutkimusblogia tai kuulleet asiasta
radiosta. Olin osalle myös henkilökohtaisesti tuttu. Tuttuus vaikut-
taa olleen myönteinen asia ja edesauttaneen haastateltavien avoin-
ta kerrontaa yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta. Tutkijan ja tut-
kittavien välisellä vuorovaikutuksella on suora yhteys aineiston
laatuun. Luottamus tutkijaa kohtaan rakentuu Arja Kuulaa siteera-
ten tutkittavien autonomian kunnioituksesta, oikeudenmukaisesta
kohtelusta, hyötyperiaatteesta ja vahingon välttämisen pyrkimyk-
sestä.¹⁹⁴ Vaikka tiedostin tämän, en koe kaikilta osin tässä onnis-
tuneeni, koska muutamista haastateltavan arkaluontoisiksi koke-
mista asioista ei minulle haluttu puhua. Tällaiset olivat esimerkiksi
nuorten huumeidenkäyttöön ja seurustelukysymyksiin sekä joihin-
kin ravintoloitsijoiden toimiiin liittyneitä asioita. Diskossa koettui-
hin ikävyyksiin liittyvien henkilöiden nimiä oltiin arkoja mainitse-

maan: ”[S]iel oli paljon semmost, en mä viitti tälläsel nauhal sanoo nimii ja ehkä niist joku linnassakin oli”.¹⁹⁵

Ongelma on tyyppillinen lähihistorialliselle, 1900-luvun tapahtumia ja ilmiöitä käsittelevälle tutkimukselle, etenkin jos tapahtumissa mukana olleet ja ilmiöitä todentaneet ihmiset ovat yhä olemassa.¹⁹⁶ Tutkimusaiheen ajallinen ja kulttuurinen läheisyys asettavat tutkimukselle omat haasteensa. Tiedostan Tarja Ignatiuksen tavoin, että lähihistorian tutkimus herättää yleisössä paljon mielenkiintoa ja suuria tunteita: on kyse asioista, jotka moni muistaa oma-kohtaisesti ja on ollut mukana tapahtumissa.¹⁹⁷ Antoon de Baets muistuttaa vielä, että niinkin kiusallinen asia kuin kunnianloukkaussytyt kohdistuvat erityisesti lähihistorian tutkijoihin.¹⁹⁸

Koska kaikesta huolimatta sain tutkijana tietooni arkaluonteisia asioita, jouduin pohtimaan, mitä kertoa tutkimuksessani, mitä en. De Baetsin mukaan historiantutkijalla tulee olla oikeus vaieta: tutkimuskohteesta ei tarvitse julkaista arkaluonteisia yksityiselämään ja maineeseen liittyviä asioita, kunhan asioiden mainitsematta jättäminen ei vahingoita historioitsijan velvollisuuksia yleisöään kohtaan. Hän neuvoo harkitsemaan tarkkaan, asettaako kohteen yksityisyyden suojaamisen sananvapauden edelle.¹⁹⁹ Koska kulttuurihistorialle on leimallista pyrkimys historian kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen, toimijoiden huonotkin puolet tulevat väistämättä silloin perustellusti esiin. Tutkimuskohdetta joutuu silitämään myös vastakarvaan.²⁰⁰ Historioitsija Jukka Relander toteaa, että suurin haaste suhtautumisessa menneisyyteen on tiedostamattoman ja torjutun läsnäolon muuttuminen tietoiseksi ja yksilöiden kokemuksia kuvaavaksi.²⁰¹ Vaikka totuuden etsiminen ja julkistaminen oli paikoin epämurkavaa, koen, että se oli velvollisuuteni tuottaessani historiallista tietoa tutkimuskysymykseni asettamissa rajoissa.

Valitsin haastattelumenetelmäksi temahaastattelun, jota olin aiemmin käyttänyt iäkkäiden ihmisten haastatteluissa ja jonka uskoin toimivan tässäkin.²⁰² Teemahaastattelulle on tyyppillistä, että se rakentuu haastattelijan ja haastateltavan yhteistyölle ja vuorovaiikutukselle, jolloin haastattelun ohjaksia pitelee kumpikin osapuoli.

li vuorollaan. Keskustelunomaisella teemahaastattelulla, jossa kuitenkin on olemassa kysymysrunko, pystytään tukemaan haastattelijan ja haastateltavien välistä vuorovaikutusta. Haastateltava luo kertomukseen omat korostuksensa joitakin teemoja painottaen ja vastaavasti joitakin sivuuttaen. Siten haastateltava tekee tarinasta oman näköisensä. Sama tasavertaisuuden asetelma joka minulla ja kirjoittajilla oli blogissa, toistui haastatteluissa. Halusin antaa kertojalle tilaa, mikä sai aikaan esimerkiksi toteamuksen: ”Tää on just sellast tajunnanvirtaa et juttelee mitä tulee mieleen et jos siel seas sattuu olemaan joku asiallinenkin juttu”.²⁰³ Osa haastateltavista koki tällaisen suhteellisen vapaamuotoisen menetelmän vieraana, koska valmis yksityiskohtainen kysymyspatteristo ja ennalta määrittäty asioiden etenemisjärjestys ei ollut luomassa turvallisuutta.

Haastattelijan näkökulmasta teemahaastattelu on joustava, sillä tarvittaessa se mahdollistaa etukäteen määriteltujen teemojen tarkentamisen haastattelun kuluessa. Kun haastattelija seuraa keskustelua intensiivisesti ja herkästi reagoi haastattelun kuluessa ilmeneviin käsikirjoituksen ulkopuolisiin teemoihin, on tavallista että teemat muuttuvat ja tarkentuvat alkuperäisistä. Onkin todettava, ettei yksikään haastatteluistani edennyt täysin ennalta määrittelemiä aihepiirien mukaan. Haastattelutilanteessa teema-alueet toimivat muistilistana, ohjasivat keskustelua ja toimivat keskustelun herättäjinä.

Taina Ukkosen mukaan moderni haastattelututkimus arvostaa menetelmiä, joille on ominaista kuunteleminen herkällä korvalla, kyky improvisoida ja tarttua muistelijan vihjeisiin, kyky käyttää erilaisia kysymyksiä vuorovaikutuksen aikaansaamiseen ja ylläpitämiseen sekä lisäksi haastattelijan valmius kertoa itsestään ja jakaa kokemuksia.²⁰⁴ Thompson tosin korostaa, että haastattelu ei koskaan ole dialogi eikä keskustelu, vaikka sen tavoitteena on saada haastateltava puhumaan samalla kun haastattelijan tehtävänä on kuunnella. Hän myöntää, että valittavan menetelmän tulee soveltua haastattelijan persoonallisuuteen.²⁰⁵ Uskon suoriutuneeni haastatteluista kohtalaisesti teemojen valinnassa, empaattisuuden osoittamisessa, keskustelun luotaamisessa tai haastateltavan lähtökohtien

ymmärtämisessä, mutta kuuntelemiseen keskittyminen oli minulle välillä vaikeaa. Haastateltavan puheen keskeyttäminen on asia, jonka tiedostin ja jota yritin välttää. Se, että haastateltavilla ja minulla oli osaksi yhteinen kokemuspohja ja tieto kuulumisesta samaan muistojen yhteisöön, houkutteli itseänikin osallistumaan kokemusten vaihtoon. Tämä ongelma väheni haastattelukierroksen loppua kohden, kun kiinnitin siihen aktiivisesti huomiota viimeistään siinä vaiheessa, kun olin kiusaantunut oman ääneni kuuntelemisesta haastattelujen tekstinnösvaiheessa.

Kysyin diskon asiakkaina olleilta, millaiset olivat hänen 1960- ja 1970-lukunsa, millaista oli elää nuoruuttaan paikkakunnalla ja mitkä asiat olivat hänelle nuorena tärkeitä. Kysyin myös, millainen merkitys nuoruuden diskovuosilla on ollut hänen myöhemmälle elämälleen. Kåren Kellaria koskevat teemat liittyivät onnistuneen unelmaillan ja epäonnistuneen diskoillan kuvailuun ja Kåren Kellarin suosioon vaikuttaneiden tekijöiden ja toiminnan päättymiseen vaikuttaneiden syiden erittelyyn. Henkilöstön haastatteluissa kysymysteemat eriytyivät ammattiryhmittäin. Vaikka blogin myötä tutkimuskysymykseni alkoi saada hahmoaan, on todettava, että kokonaisuus oli varsinkin ensimmäisten haastattelujen aikana hataraa. Haastatteluteemat esitetään liitteessä 2.

Haastattelupuhetta on nauhoitettuna runsaat 50 tuntia. Käytin haastattelujen tallentamiseen tietokonetta ja Audacity 1,2,6 -digitaalista äänieditoria lukuun ottamatta yhtä kahden tiskijukan aikakauden musiikilla täydennettyä dialogia, jossa he vastasivat etukäteen toimittamiini haastatteluteemoihin ja nauhoittivat keskustelunsa C-kasetille. Yhtä kyläbaarissa toteutettua haastattelua en nauhoittanut, vaan kirjoitin muistiinpanot käsin keskustelun kuluessa.

Vaikka monet tutkijat kannattavat päätelmien tekemistä suoraan haastattelunauhoista, uskon että huolellinen tekstintäminen auttaa aineiston sisäistämisessä varsinkin, jos sen pystyy tekemään tutkija itse.²⁰⁶ Tekstimuotoisesta aineistosta on myös helppo tarvittaessa poimia otteita tutkimukseen. Vaikka haastattelujen tekstinnökset on tehty mahdollisimman sanatarkasti, muokkasinkin tekstejä

siteeratessani lauseiden luettavuutta poistamalla puhekielelle ominaisia täytesanoja kuten ”niinku” ja ”tota” sekä vähensin jonkin verran toistoa ja sanojen tapailua kuitenkin huolehtien siitä, ettei sanotun merkitys muutu.

Tekstinsin itse sanatarkasti 14 haastattelua, tutkimusapulainen 11 ja Tutkimustie Oy yhden. Kolmesta haastattelusta sanatarkka tekstinnös puuttuu teknisistä syistä (haastattelu toteutettiin puhelimitse tai nauhoitus epäonnistui) ja haastatteluympäristöstä (kyläbaari) johtuen. Niistä on olemassa haastattelutilanteessa kirjoittamani muistiinpanot. Teemahaastattelujen lisäksi sain muutamia yksittäisiä tietoja puhelimesta. Haastatteluaineisto metatietoineen on tutkijan hallussa.

Haastattelut on merkitty KKH-tunnisteella (Kären Kellari - haastattelu) ja haastateltavan nimellä. Kaikki antoivat luvan nimensä julkaisemiseen, joten en anonymisoinut heitä. Samalla haluan osoittaa arvostusta heidän panokselleen ja kunnioittaa muistitietohistorian ja mikrohistorian tavoitetta antaa ääni äänettömille.²⁰⁷ Taina Ukkonen ei kannata henkilötietojen salaamista, jos yhteys tutkijan ja tutkittavien välillä on kunnossa. Hän kuitenkin suosittaa tutkijaa olemaan varovainen tulkinnoissaan. Tutkijan näkemyksen ei ole tarkoitus olla ainoa objektiivinen totuus, vaan mahdollinen ja uskottava aineiston asettamissa rajoissa.²⁰⁸

Tutkimusmenetelmänä muistitietohistoria

Käsittelen Kären Kellarin yhteisöllisyyttä perustutkimuksellisella otteella, siis hieman tutkimuskysymystäni laajemmin. Päädyin tähän kolmesta syystä. Ensiksi aineistoni määrä ja laatu tarjoavat mahdollisuuden, jota en halunnut jättää käyttämättä. Toiseksi, liikun niukasti tutkitussa maastossa, ja pidän siksi tärkeänä saattaa aineistostani nousevia diskokulttuurin erityispiirteitä ja ilmiöitä näkyviksi mahdollisimman tarkasti myöhempiäkin tutkimuksia varten. Ilman ympäröivän kontekstin yksityiskohtaista kuvailua oma

tutkimusaiheeni olisi myös vaarassa jäädä irralliseksi, koska diskokulttuurin perustutkimus on toistaiseksi ollut vähäistä.

Tulkitsen aineistoani muistitietotutkimuksen näkökulmasta. Kansainvälinen muistitietotutkimus, *oral history* määrittelee muistitiedon tiedoksi, joka pohjautuu kirjallisten lähteiden sijaan tiedonantajan muistiin. Tiedonantajien kerronta omakohtaisesti koetusta yhdistyneenä useisiin yhtäpitäviin todistajalausuntoihin tekee muistitiedosta luotettavan. Muistitietotutkija on kiinnostunut menneisyyden moniäänisyydestä, jota muistelija tarjoilee henkilökohtaisten tunnelmiensa ja vaikutelmiensa suodattamana. Tavoitteena on tuoda esiin muistelijoiden omia näkökulmia menneisyydestä.²⁰⁹ Alessandro Portelli argumentoi vahvasti muistitiedon puolesta ja korostaa että se, mihin ihmiset uskovat muistoissaan, saattaa sisältää enemmän tietoa kuin se, mitä todellisuudessa tapahtui. Kaikki muistitieto on tutkijan kannalta potentiaalinen resurssi, hän toteaa.²¹⁰ Muistitietoon suhtauduttiin pitkään epäluuloisesti ymmärtämättä, että kronologisella etäisyydellä ei ole välttämättä merkitystä läheiseen henkilökohtaiseen osallisuuteen verrattuna. Nytemmin muistitieto on hyväksytty vakavasti otettavaksi aineistotyypiksi.²¹¹

Alkuperäislähteet, varsinkaan viranomaisten muotoilema virallinen tieto, ”julkinen totuus”, eivät yksin riitä tavoittamaan Kären Kellarin diskoyhteisöön kuuluneiden aikalaisten henkilökohtaisia ja kollektiivisia kokemuksia, eikä siksi keskeisiä diskossa syntynyttä yhteisöllisyyttä selittäviä tekijöitä. Siihen tarvitaan muistitietoa, joka kertoo yksilön elämästä yhteisön jäsenenä ja samalla ilmentää yksityisen ja yleisen välistä suhdetta. Muistitietotutkimuksen ydin on toisessa tiedossa, sen kuuntelemisessa ja tavoittamisessa, kirjoittavat Outi Fingerroos ja Ulla-Maija Peltonen. Toinen tieto on yksityiskohtaista, kokemuksellista, paikantunutta ja pohdiskelevaa. Esimerkkeinä mainitaan täsmätieto, hiljainen tieto, vastatieto ja heikko tieto.²¹² Koska muistitieto kertoo vähemmän menneisyyden tosista tapahtumista kuin siitä, mikä näiden tapahtumien merkitys oli tai on muisteluhetkellä, muistitietoon nojaava tutkimus on tutkijan näkökulmasta vaativaa.²¹³ Faktatietojen etsiminen muistitiedosta tai pyrkimys totuuden konstruointiin menneestä

on ajanhukkaa. Muisti saattaa vääristää tapahtunutta, sillä unohtaminen on ihmismielessä normi ja muistaminen poikkeus. Joskus voimakkaatkin muistikuvat ovat vääriä. Virheongelma tosin koskee monia sellaisia kirjallisiakin dokumentteja, joiden kirjoittajat eivät välttämättä ole itse olleet tapahtumassa osallisina.²¹⁴ Kirjoitus- ja asiavirheitä on tullut esiin esimerkiksi tämän tutkimuksen viranomaisasiakirjoissa, mutta ne ovat toivoakseni tulleet korjatuiksi vertailuaineiston, kuten muistitiedon, avulla.

Ihmisen muisti tallentaa, säilyttää ja palauttaa mieliin kaikenlaisia muistoja mieluisista epämieluisiin ja neutraaleihin. Menneet tapahtumat, kokemukset ja merkitykset voivat palata mieliin tietoisesti muistelemalla, mutta myös etsimättä ja yllättäen. Muistitiedon hyödyntämisen tekee haasteelliseksi se, että se on riippuvainen samoista aktiivisen unohtamisen ja torjunnan mekanismeista kuin ihmisen muisti yleensäkin.²¹⁵ Itselle tärkeät asiat muistetaan helpommin kuin toissijaiset. Muistelija voi valikoida ja vääristellä tietoisesti tai tarkoituksellisesti muistikuviaan, ja hän voi jättää kertomatta asioita, jotka haluaa pitää salassa. Asioita voi myös aidosti unohtaa, mikä kertoo joko siitä, että asia on aikanaan ollut muistelijalle merkityksetön tai siitä, ettei muistelija ole tapahtuman jälkeen palauttanut sen muistoja mieleensä.²¹⁶ Voi olla kysymys myös siitä, että aikuisena voi olla vaikea palauttaa mieleen kaikkia oman nuoruutensa tunnelmia, joihin pakosta liittyy muun muassa häpeän ja nöyryytysten muistoja.²¹⁷ Myös hetken vaikutus kerrontaan on arvaamaton. Ajallisen etäisyyden kasvaessa nykyhetken ja menneisyyden välillä yksityiskohtaiset muistikuvat vähenevät ja ne voivat vääristyä. Silti on mahdollista, että jälkikäteen annettu kuvaus tuo jopa paremmin esille käänteitä, joita ei voinut nähdä tapahtumien aikana. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna erityisen yllätykselliset ja käänteentekevät tapahtumat pysyvät kerronnassa paremmin kuin neutraalit, jotka sulautuvat muihin vastaavan kaltaisiin tapahtumiin.²¹⁸ Muisti tallentaa helpommin muutokset kuin sen, mikä pysyy ennallaan.²¹⁹

Tutkimuksessani on piirteitä myös mikrohistoriasta, joka lähenee osin muistitietotutkimusta sen tulkintaa ohjaavana ja rakenta-

vana analyysin apuvälineenä. Mikrohistoriallinen tutkimusote soveltuu Fingerroosia ja Haanpäästä siteeraten ”suppeampien, esimerkiksi alueellisesti tai ajallisesti rajattujen tutkimuskohteiden sekä yksittäisten ihmisten ja ryhmien tarkasteluun esimerkiksi ajallisesta näkökulmasta”.²²⁰ Tavoitteena on hetkien, tilanteiden ja ihmisten analyttinen rekonstruointi rajatussa kontekstissa.²²¹ Tutkimukseeni mikro ovat Kåren Kellarin asiakkaat, kårelaiset. Mikrohistoria pyrkii tavoittamaan tutkimuksen valtavirrasta sivussa olevien, tavallisten ihmisten historioita. Mikrohistoriassa on lisäksi keskeistä tarkastella ihmisen ja yhteisön välistä vuorovaikutusta sekä keskinäisten riippuvuussuhteiden verkostoa.²²² Mikrohistorialle on leimallista muistitiedon arvostaminen lähdeaineistona niin, että pääasiallisena metodina on aina lähdekritiikki.²²³ Mikrohistorialliselta tutkimusotteelta edellytetään yksittäisen ilmiön ja laajempien historiallisten prosessien yhteyden osoittamista. Onnistuakseen tämä edellyttää tutkimusaiheen huolellista kontekstointia. Mikrohistoriallisella otteella pääsen tarkastelemaan Kåren Kellarin yhteisöllisyyttä menneisyydessä ja nykyisyydessä ja analysoimaan lisäksi yleisen diskokulttuurin heijastumista siihen 1960–1970 -luvulla sekä sen rekonstruktioon 2000-luvulla.

Omaelämäkerrallinen tutkimusjuonne

Omaelämäkerrallinen tutkimusjuonne herättäneen kysymyksiä, joihin vastaan pohtimalla lähtökohtia ja näkökulmia, joista käsin olen kirjoittanut oman tulkintani. Olen pyrkinyt tunnistamaan positiivni ja avaamaan sitä, jotta sen vaikutus tutkimukseen voidaan ottaa huomioon. On heti aluksi syytä todeta, että itsen etäännyttäminen tutkimuksesta on mahdotonta, ja vaatimuksena vanhentunut. On ymmärretty, että tutkija on aina oman kulttuurinsa ja taustansa edustaja, mikä ei silti tarkoita, että hän olisi sen vanki.

Ihmistieteissä jokaisen tutkijan tutkimusaihe on omaelämäkerrallisesti motivoitu. Tutkija tutkii pohjimmiltaan itseään muiden välityksellä – kirjoittaessaan toisista hän kirjoittaa aina myös itses-

tään.²²⁴ Koska tutkimuskohteena oleva ilmiö kuuluu osaksi omaan nuoruuteeni, pyrkimys analyttiseen tarkasteluun on ollut haastavaa. Subjektiiiviset kokemukseni ja tutkijan esiymmärrykseni ovat määrittelemätöntä tausta-aineistoa, jota en voi sulkea pois.²²⁵ Tunnistin Maarit Leskelä-Kärjen tavoin, kuinka vahvasti tutkimuksen kohde muovasi ajatuksiani ja tulkintojani sitä mukaa kun tutkimus eteni. Hän kannustaa tutkijaa henkilökohtaisten ulottuvuuksiensa pohtimiseen ja näkee, että siitä voi tulla jopa voimavara.²²⁶

Omaakohtainen kokemusmaailmani diskon asiakkuudesta on synnyttänyt aiheesta subjektiivisen esiymmärryksen, sillä olin Kåren Kellarin asiakas vuosina 1970–1973 ja olen lisäksi osallistunut kaikkiin Kåren Kellarin viiteen muistelotapahtumaan. Esiymmärrys on henkilökohtaisen historiani tuote. Rockkulttuurin monisäikeisellä kentällä jonkinasteinen esiymmärrys on tutkijalle jopa välttämätöntä, kuten Hannu Kaskinen toteaa. Esiymmärrys yhdessä läpinäkyvyyden kanssa pakottaa hänen mukaansa myös välttämään ylitulkintoja, sitä, että tulkinta ei perustukaan aineistoon vaan esimerkiksi tutkijan henkilökohtaiseen kokemukseen.²²⁷ Esiymmärrys syntyy, jos on syntyäkseen, aikalaiskokijuuden kautta. Se edellyttää nähdäkseni herkkyyttä kokea ja aistia tilanteita, joissa on sattunut tai sattuu yhä olemaan osallisena.

Havainnointi, analysointi ja tutkimusaineiston kerääminen tutkittavien ihmisten parissa ja heidän kanssaan tuli mukaan 2000-luvun diskoyhteisöllisyyttä tutkiessani. Pyrin tutkijana tavoittamaan objektiivisuuden tason ja uskon, että ajallinen ja osaksi sosiaalinen ja kulttuurinen etäisyys ovat auttaneet ymmärtämään ja tulkitsemaan 1960–1970-lukujen diskoyhteisön ja kårelaissukupolviin ominaispiirteitä ja tutkimani diskon merkitystä heille. Aineiston tulkinta olisi ollut kenties mahdotonta pian diskovuosiensa päättymisen jälkeen, kun omat vahvat nuoruuden kokemukset olivat vielä tuoreena muistissa. 2000-luvun yhteisöllisyyden osalta etäisyyteni on luonnollisesti ohuempaa, kuten myös kokemuksen intensiivisyys.

Tutkimusasetelma ei ole ollut aivan ongelmaton, mutta asian tiedostaminen edisti objektiivisuuteni ja kriittisyyteni kasvua. To-

sin tasapainoiluni subjektiivisen ja objektiivisuuden välillä johti ajoittain ylivarovaisuuteen ja kohtuuttoman kriittisyyden saamaan yliotteeseen. Oman ääneni kuulumisen pelossa tutkimuskohteeni hienoimmat vivahteet ja piilossa olevat merkitykset olivat jäädä huomaamatta ja nostamatta esiin. Tunnistin, että vinoutuneen kriittisyyden seurauksena asiat saattavat tulla käsitellyiksi yhteismitattomasti niin, että esimerkiksi omat diskovuoteni tulevat käsiteltyä joko muita laajemmin tai suppeammin. Pyrin huolehtimaan, että näin ei käynyt.

Olen tietoinen omakohtaisessa tutkimusasetelmassa piilevistä vaaroista, mutta olen yrittänyt huolehtia siitä, ettei se vahingoita työni tutkimuksellista arvoa. Vaikka olen kiinnittänyt objektiivisuuden vaatimukseen korostetusti huomiota, on mahdollista, että subjektiiviset kokemukseni saattavat suodattaa tutkimuksessa esiin tiedostamattani. Uskon, että tässä suhteessa kriittinen asenteeni ja pyrkimys avoimeen reflektiivisyyteen ovat auttaneet minua pääsemään aiheen käsittelyssä tutkimukselliselle tasolle.²²⁸ Historiankirjoitus ei ole yhtä kuin menneisyys. Se on tulkintaa ja representatiota, joka tulee nähdä tutkijan rakentamana kertomuksena menneisyydestä, siitä, joka kerran oli, muttei ole enää.²²⁹ Historiantutkijana tehtäväni on integroida löytämäni faktat johdonmukaiseksi kertomukseksi.

Omakohtaisiin kokemuksiin perustuva tutkimusasetelma ei ole tavatonta. Antti Karisto ja Ullamaija Seppälä toteavat, että tutkimuksen aihe voi ja se saa olla lähellä tutkijaa. He varoittavat kuitenkin siitä, että tehdessään työtä itselleen läheisestä ja koskettavasta aiheesta tutkijan on syytä pitää mielessään siihen sisältyvät vaarat: kyseessä on tutkimus eikä terapiateksti.²³⁰ Ravintola- ja keikkamuusikkona työskennellyt Ahti Nikkonen teki väitöstutkimuksensa ravintolamuusikon ammatista otsikolla *Ravintolamuusikon ammatin nousu ja tuho* (2005). Matti Hyvärinen kirjoitti taistolaisuuden viime vaiheista osittain omakohtaisiin kokemuksiin perustuen (vuonna 1994 julkaistu *Viimeiset taistot*). Ritva Raippa oli punkkari 1980-luvun puolivälissä; hänen kasvatustieteen väitöskirjansa *Punkin kaksi vuosikymmentä. Etnografialla ja punkka-*

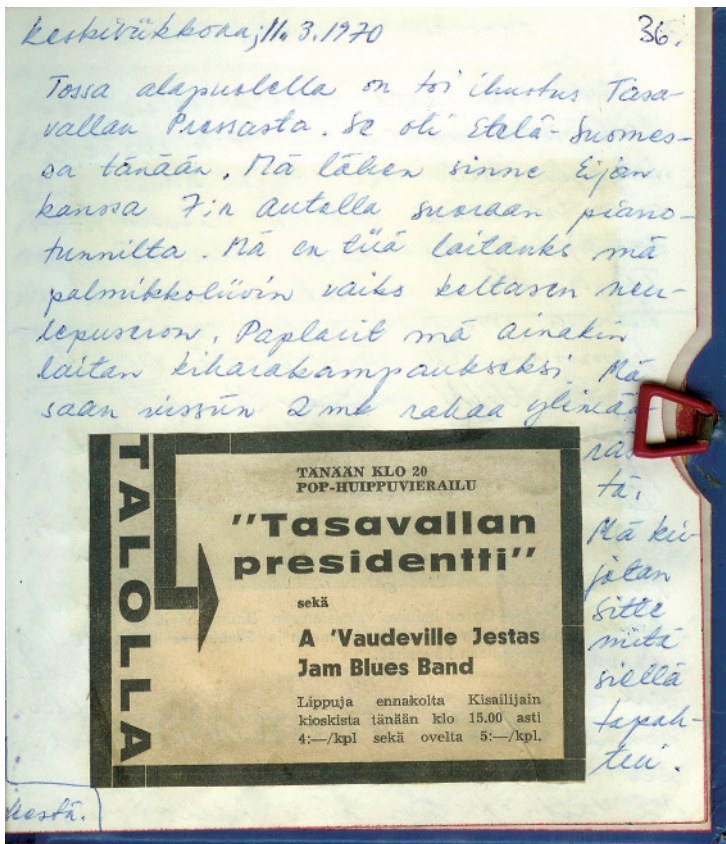
reiden elämäkertoja julkaistiin vuonna 2002. Neljäs esimerkki on antropologi Ilmari Vesterinen, jazzin harrastaja ja Old House Jazz Clubin jäsen, joka muistelee kyseistä jazzklubia teoksessaan *Mäyränkolon jazzareita. Totta ja tarua Old House Jazz Clubista ja suomalaisesta jazzmusiikista* (2006).

Amanda Jane Coffeyn mukaan tutkija voi rakentaa intertekstuaalisuutta liittämällä ja sekoittamalla etnografista aineistoa ja omaa itseä koskevaa, persoonallista tekstiä. Kirjoittaja voi tuoda itsensä näkyviin antamalla äänen tai ääniä tekstille (*voicing the text*).²³¹ Kirjoitin vuosina 1969–1973 Teinikalentereihini ja päiväkirjoihini Kären Kellarista ja siellä koetusta, mutta päädyin jättämään ne tutkimusaineistoni ulkopuolelle varmistaakseni, ettei oma ääneni pääse vaikuttamaan liiaksi tutkimustuloksiin.

Tulkintani näyttäytyy oman henkilöhistoriani ja arvomaailmani läpi, jonka kuvailen seuraavassa lyhyesti johdantoni päätteeksi. Synnyin syyskuussa 1955 maanviljelijäperheeseen. Geeneissäni on kymenlaaksolaista ja varsinaissuomalaista talollisukujen perimää. Karhulalainen minusta tuli yhdeksän kuukauden ikäisenä, kun muutin vanhempieni kanssa sinne Miehikkälästä. Perheeseemme syntyi lisäksi kolme tytärtä. Sekä äitini että isäni suvuissa on arvostettu itsenäisyyttä ja suoriutumista – arvot, joita huomaan itsekin omaksuneeni.²³²

Nuorisokulttuuriset ensiaskeleeni otin 14-vuotiaana naapurin tytön kanssa Kotkan kahviloissa ja kiertelemällä keskustassa niin kutsuttua Liiton lenkkiä.²³³ Huipputapaus oli Tasavallan Presidentin konsertti Kotkan työväentalolla 11.3.1970. Linaan poikkeuksellisesti keikkapäivänä kirjoittamaani päiväkirjatekstiä. Se ha-

vainnollistaa, millaisesta taustasta ponnistin, ja millainen odotuksen ja epävarmuuden sekoitus päässäni risteili:

Kuva 1. *Etelä-Suomessa* 11.3.1970 julkaistu ilmoitus päiväkirjaani liimattuna. Teksti kertoo: ”Mä lähen sinne Eijan kanssa 7:n autolla suoraan pianotunnilta. Mä en tiä laitanks mä palmikkoliivin vaiko keltasen neulepuseron. Paplarit mä ainakin laitan kiharakampaukseksi. Mä saan vissiin 2 mk rahaa ylimäärästä. Mä kirjotan sitte mitä siellä tapahtui.” LAA.

Ilta lunasti odotukset. Tekstin ”mä” sai kokemuksen, joka ensimmäisyydessään ja intensiivisyydessään vertautuu itseäni vanhempien nuorten vuonna 1963 kokemaan nuorisokulttuuriseen Twist and Shout -shokkiin (josta tarkemmin seuraavassa käsitteilyluvussa).

Vietin ensimmäisen kerran iltaa Kåren Kellarissa elokuussa 1970, jolloin sen avautumisesta oli kulunut kahdeksan kuukautta. Olin aiemmin käynyt paikassa vain päiväsaikaan. Paloin halusta päästä sisään diskoyhteisöön, ja jollakin tavalla onnistuin siinä harjoittelun myötä. Pohtiessani suhdettani Kåren Kellariin mieleen palautuivat diskoiltoihin valmistautuminen kotona siskon kanssa ja odottava tunnelma, tyttöystävät, poikaystävät, hyvä musiikki ja pakahduttava tunne vapaudesta siinä missä myös sydänsurut ja epäonnistuneet, liian humalanhuuruiset illat. Kuuluin niihin diskon aikalaisiin, joille vaatteisiin ja ulkonäköön liittyneet asiat olivat tärkeitä. Muistan yhä tietyt ompeleman tai neulomani vaatteet ja sen, mitä diskossa ne päällä sitten tapahtui.

Intensiiviseksi muodostuneen jakson päätteeksi suhteeni Kåren Kellariin alkoi hiipua vuonna 1972 vakituisen seurustelusuhteen alkamisen myötä ja päättyi kokonaan vuonna 1973. Asiakkuuteni kesti noin kolmasosan diskon kymmenestä toimintavuodesta ja ajoittuu tämän tutkimuksen ”pienien sukupolvien” luokittelussa toiseen diskosukupolveen. 2000-luvulle saakka luulin Kåren Kellarin jääneen ajanjaksoksi muiden nuoruuden kokemusten joukkoon. Diskovuosiin suhtautumiseni oli välillä häpeilevääkin. Ehkä *Saturday Night Feverissä* esitetty diskomaailma ja siitä julkisuudessa käyty keskustelu linkittyivät mielessäni omaan disko aikaani, ja muuttivat aikanaan merkittävän nuoruudenkokemuksen jotenkin epäsopivaksi. En ollut juuri pohtinut diskon merkitystä ennen ensimmäisiä, vuoden 2001 Kåren Kellarin muisteloita. Niiden jälkeen kävi selväksi, että diskomenneisyys on vahvempi osa identiteettiäni kuin olin luullut.

Pyrin tutkimuksessani tuomaan esiin Kåren Kellarin yhteisöissä vuosina 1969–1979 vallinneen diskokulttuurin monimuotoisuuden ja moniäänisyyden. Korostan, että kokemus yhteisöllisyydestä ei ole menneisyyden tapahtuma sellaisenaan, vaan jo syntyvaiheessaan Kåren Kellarin aikalaiskokijoiden käsitys ja tulkinta siitä, mitä tapahtui. Se taas voi perustua moneen tekijään, joten eri ihmiset voivat tulkita tapahtumat eri tavoin. Kokemuksen muistelemisen ja siitä kertominen ovat aina uudelleentulkintaa, kuten Paul Ricoeur muistuttaa.²³⁴ Korostan, että tämä tutkimus – kuten kaikki tutkimukset aina –, on tutkijan rakentama tarina. Aikalaisten tarinointakin on niin monta kuin on aikalaista.²³⁵ Tutkimukseni lukija tulee löytämään useita diskon merkityksiä, diskosukupolvia, kulta-aikoja ja siksi myös erilaisia Kåren Kellareita ja sen yhteisöjä.

KÄREN KELLARIN YHTEISÖLLISYYDEN TOPOGRAFIA

Tässä luvussa taustoitan nuorisokulttuuria, joka alkoi 1950-luvulla ja jonka jatkumoksi Kären Kellari Karhulassa asettui. Analysoin Kären Kellarin yhteisöllisyyden topografiaa ja siinä tapahtuneita muutoksia vuosina 1969–1979.

Kären Kellarin sijoittumiseen Karhulaan vaikuttivat muiden muassa lainsäädännölliset tekijät, kuten keskioluen vapautuminen ja siitä johtunut alaikäisten nuorten kokoontumispaikkojen puute. Suurteollisuuspaikkakunta loi nuorten yhteisöille omat erityispiirteensä.

Jaan Kären Kellarin kymmenvuotisen elinkaaren kasvun ja muutosten aikaan. Koska Kären Kellarista ei ole aiempaa tutkimustietoa, sen ominaispiirteet ja lyhyt historia tulevat käsitellyiksi. Tämä luo kehyksen analyysilleni, jonka fokus on Kären Kellarin paikan merkityksessä sen yhteisöille.

Luvussa tarkastellaan myös kilpailua, jota nuorista asiakkaista käytiin. Miten muiden ravintoloiden ilmaantuminen vaikutti Kären Kellarin asemaan ja sen yhteisöihin?

Luvun loppuksi tarkastelen diskoyhteisöjä 2000-luvun Karhulassa. Entiset kârelaiset ovat ottaneet käyttöönsä myös virtuaaliset paikat.

Tutut pylväävät hahmottavat paikkaa, jossa kerran soi I Put A Spell On You. Silmäni etsivät iloisia pöytäkuntia, tanssivia nuoria, punaisia tuolirivejä, jotka loivat kerran tunnelman ja hengen, joka viipyy mielesäni yhä.²³⁶

Edellisen aineistositaatin kirjoittaja muisteli 1970-luvun alun vuosia ja subjektiivisesti kokemaansa ja ymmärtämänsä Kären Kellaria. Muistoissa korostuvat sekä visuaaliset elementit, kuten diskosalin pylväävät ja tuolit, että toiminnalliset elementit iloisine, tanssivine nuorineen. Kaikesta tästä muodostui kokijalle merkittävä kokonaisuus, joka ei ole neljässäkymmenessä vuodessa pyyhkiytynyt

mielestä. Kirjoittaja koki olleensa osa muiden nuorten muodostamaa yhteisöä. Jaetut kokemukset ja yhteinen kulttuuri rakentavat paikan ymmärtämistä, kokemusta paikasta sekä myös muokkaavat paikkaa siksi mikä se on, vahvistaa kulttuurihistorioitsija Riitta Laitinen.²³⁷

Kåren Kellarin paikka – kuten paikat yleensäkin – rakentuu siis sosiaalisten suhteiden, elämisen ja kokemisen kautta. Paikan ominaispiirteisiin kuuluu, että sen voi kokea sekä subjektiivisesti että kollektiivisesti. Paikan kokeminen on ajan kokemisen ohella yksi ydinkysymyksistä länsimaisen ajattelun historiassa, sillä ihmisen toiminta liittyy aina johonkin aikaan ja paikkaan. Käyttämäni aineiston perusteella muodostuu kuva Kåren Kellarista yhteisöllisenä paikkana, johon alussa siteeraamani kirjoittajakin muistoissaan palaa. Tosin tarkempi tarkastelu osoittaa kuvassa myös murtumia.

Aloitan Kåren Kellarin yhteisöllisyyden topografian käsittelyn lähestymällä sitä fyysisenä, sosiaalisena ja historiallisena paikkana. Tarkoitan topografialla tässä Karhulan määrittämää ja sinne asettunutta paikallisen nuorison elämänmenoa, joka erilaisina yhteisöinä ja itselleen ominaisilla toiminnoilla kiinnittyi Kåren Kellariin. Disko on yhdistelmä jatkuvuutta ja muutosta ajassa. Jatkuvuutta edustavat diskon sijainti koko ajan samassa kiinteistössä sekä se, että vaikka paikka kohtasi lukuisia muutoksia, oranssit muovituolit ja sienemuotoiset tukipilarit pysyivät yhtä varmasti kuin toiminnassa tavalla tai toisella mukana ollut Kåre Larsen. Muutoksesta kertoo, että paikan nimi, sen vuokralaiset ja toimintaa pyörittäneet liikkeenharjoittajat vaihtuivat tiuhaankin, samoin asiakkaat etenkin vuosien 1974–1975 murrosvaiheessa.

Seuraavissa alaluvuissa vuorottelevat aiempi tutkimus, Kåren Kellarin eri vaiheiden historiankirjoitus ja toimijoiden paikkakokemuksen analysointi. Jotta vuosien 1969–1979 ja 2000-luvun Kåren Kellarin paikka suhteessa yhteisöllisyyteen tulisi ymmärretyksi, on aiheen käsittely aloitettava 1960-luvun alun Karhulasta. Silloin paikkakunnalla asuneet ja vähän toisella kymmenellä olleet nuoret loivat perustan, jolle Kåren Kellari vuosikymmenen lopulla asettui.

Karhula suurteollisuuspaikkakuntana: luokkia, kontrollia, yhteisöllisyyttä

Kymen lääniin kuulunut Karhula oli kauppala vuodesta 1951 vuoteen 1976. Vuoden 1970 lopussa se oli 21 834 asukkaallaan maamme kauppaloista kolmanneksi suurin Espoon (96 609) ja Kuusankosken (22 242) jälkeen.²³⁸ Suurteollisuus takasi seudun hyvinvoinnin: esimerkiksi vuonna 1976 Karhulan väestöstä 52 prosenttia sai elantonsa tehtaista, joita oli alettu perustaa seudulle norjalaisen Hans Gutzeitin johdolla vuodesta 1872 alkaen.²³⁹

Maantieteellisesti Karhula oli pieni, sillä sen maapinta-ala oli vain 46 km². Vesialueita oli 17 km².²⁴⁰ Aiempi tutkimus osoittaa, että pienellä paikkakunnalla oli merkityksensä nuorten vahvaksi kokeaman rockkulttuurisen yhteisöllisyyden muodostumiselle muun muassa siksi, että he ovat kasvaneet yhdessä merkittävän ajan elämässään, lapsuudesta nuoruuteen.²⁴¹

Koska kärelaisten vapaa-aika pyöri pitkälti kauppalan keskustassa Helilässä, paikan topografiaa on hyvä avata vielä hieman lisää. Vuonna 1976 julkaistun *Karhula*-kuvateoksen ensilehdillä kerrotaan kauppalan tarjoamista palveluista. Karhulan liikekeskus muodostui Helilän keskustaan rakennetuista erikoisliikkeistä ja kahden eri osuusliikkeen tavaratalosta.²⁴² Kauppalan maamerkinä kohosi Tapuliksi ristitty kymmenkerroksinen, Kymin seurakunnan omistama asuintalo Kåren Kellaria vastapäätä. Tapuli ja vesitorni hallitsevat kaupunkikuvaa ja luovat sille omaleimaisuuden nykyäänkin, kuten myös moottoritiekanjoni. Moottoritien linjaus oli tehty 1950-luvulla ja tie rakennettiin vuosina 1969–1972. Moottoritie halkaisi keskustan länsi–itäsuunnassa. Moottoritien kohdalla kulkenut Karjalantie jakaantui sitä reunustaviksi Eteläiseksi Karjalantiekseksi ja Karjalantiekseksi.

Karhulalaisnuoret alkoivat kurkottaa maailmankylään, joka vuoden 1969 jälkeen oli askelen lähempänä. Iltaisin Kåren Kellariin ja sieltä kotiin itä–länsisuunnassa jalan kulkeville nuorille moottoritietyömaa tarjosi kätevän oikotien.²⁴³ Karhulan moottoritie yhdisty-

Kuva 2. Karhulan keskustan kahtia jakavaa moottoritietä alettiin rakentaa Karjalantien kohdalle vuonna 1969. Kuvaaja: Veljekset Karhumäki. KYM.

neenä uusiin, jopa mannermaisiin nuorisopaikkoihin antoi lupauksen avarasta maailmasta monine mahdollisuuksineen.

Suurteollisuus ja sen muovaama sosiaalinen ympäristö olivat läsnä karhulalaisnuorten asiakkaiden elämänmenossa ja muokkasivat paitsi heidän vanhempiansa myös nuorten itsensä asenteita ja arvoja. Vaikka koulutetun väestön, maaseutuväestön ja työväestön luokkaeroja pidettiin 1960-luvun Karhulassa yleisesti ottaen luonnollisina, aineistoni mukaan luokkiin suhtautuminen vaihteli nuorilla. Osa heistä ei ajatellut koko asiaa, kun taas toiset tunnistivat herkästi eronteon merkit.²⁴⁴ Vuonna 1961 syntynyt kirjailija Kjell Westö tosin väittää luokkien olemassaolon hallinneen 1960–1970-lukujen ilmapiiriä niin kovalla otteella, että pieni lapsikin saattoi tuntea luokkayhteiskunnan äänettömän olemassaolon.²⁴⁵

Kuva 3. Moottoritiessä ja lapsissa on tulevaisuus, vaikuttaa kuva viestivän. Tie avattiin liikenteelle vuonna 1972. Sen jälkeen julkaistuissa Karhula-postikorteissa uutta moottoritietä esiteltiin mielellään. Sittemmin kritiikki on kasvanut ja keskustelu kanjonin kattamisesta liikerakennuksilla noussut aika ajoin julkisuuteen. Kuva: Karhula-postikortti 1970-luvulta. KPA.

Lähden tarkastelemaan suomalaisen luokka-ajattelun taustaa toisen maailmansodan jälkeisestä jälleenrakennuksen ajasta. Yhteiskuntaluokka on Suomessa poliittisesti väritynyt jo vuoden 1917 tapahtumista ja sitä edeltäneestä murroskaudesta lähtien, mihin myös aineistoni viittaa. Vaikka tiedostan tuon traagisen vaiheen merkityksen suomalaisten luokka-ajattelulle ja sen heijastumisen käreisnuorten lapsuudenperheisiin, joudun rajaamaan sisällisso- ta-/kansalaisotakeskustelun käsittelyni ulkopuolelle.

Toisen maailmansodan jälkeisen suomalaisen elinkeino- ja ammattirakenteen muutoksen myötä maanviljelijäväestö väheni voimakkaasti, teollisuustyöväestön määrän kasvu väheni mutta palkkatyötä tekevän keskiluokan määrä lähes kaksinkertaistui.²⁴⁶ Eri alueiden elinkeinorakenteen erot olivat kuitenkin suuria. Karhu-

lan seudulla uskottiin perinteiseen suurteollisuuteen, joka oli tuonut hyvinvointia ja vaurautta jo 1870-luvulta alkaen. Patriarkaalisessa yhtenäiskulttuurissa oli totuttu siihen, että yhtiö ja sen patruuna pitivät työväestöstään huolta mitä moninaisimmissa asioissa.²⁴⁷ Jos joku perheenjäsenistä oli tehtaalla töissä, tehtaan tarjoamat palvelut kattoivat ihmisten koko elämän asunnoista harrastusmahdollisuuksiin.

Tehtaat houkuttelivat Karhulaan väkeä muualta Suomesta. Osa tulijoista sijoittui töihin tehtaille ja osa ryhtyi tuottamaan palveluja yhä kasvavalle tehdasyhdyskunnalle.²⁴⁸ Ahveniston mukaan perinteinen tehdasyhtiö rakensi yhdyskunnan yhteisyyttä ja erillisyyttä muun muassa fyysisen ympäristön, sosiaalisen toiminnan ja etuuskien kautta.²⁴⁹ Myös Koivuniemi korostaa suurteollisuuspaikkakunnalla vallinnutta hierarkkista yhteiskuntakäsitystä, mutta muistuttaa samalla, että yhteisöön kuuluneita yhdisti tehtaiden menestyksen tärkeys: ilman tehdasta ei olisi ollut työtä eikä liioin yhdyskuntaa.²⁵⁰

Suurin karhulalainen työnantaja oli A. Ahlström Oy, jonka konepajalla, teräsvalimossa ja pumpputehtaalla työskenteli 1950-luvun alussa noin 2000 virkailijaa ja työntekijää.²⁵¹ Työpaikkojen määrä kasvoi tasaisesti niin, että huippuvuonna 1971 Kotka-Karhula-Kymi-alueen teollisuudessa oli yli 11 000 työpaikkaa. Karhulan väestöstä 52 prosenttia sai elantonsa suurteollisuudesta vielä vuonna 1976.²⁵² Tosin vuoden 1973 öljykriisin jälkeen työntekijämäärä teollisuudessa ei enää lisääntynyt.²⁵³ A. Ahlström Oy:n merkitystä seudulle kuvastaa esimerkiksi se, että Kymin kunta ja Karhulan kauppala olivat kokonaan yhtiön toimittaman sähkön varassa vuonna 1977 tapahtuneeseen Kotkan, Kymin ja Karhulan kunta-liitokseen saakka.

Ahlströmin Karhulan tehtaiden työntekijöiden asuntojen sijainti perheen isien työasemien mukaan jatkoi ruukkikartanoiden vuosisataista perinnettä arkkitehti Alvar Aallon modernisoimana. Tehtaita lähinnä asui työväki vuokra-asunnoissaan. Seuraavaksi lähimpänä oli työnjohtajien asuntoja. Tennistaloissa eli Ruotsalaiskylässä asui virkailijoita ja kauppalan keskustan tuntumassa Kaunismäel-

lä johtajia. Tehtaan korkein johto eli työsuhteasunnoissaan kauempana muista, omissa oloissaan. Vajaan viiden kilometrin päässä oli Sunila Oy:n tehdas, jonka asunnot Aalto sijoitteli päinvastoin. Sunilan johtajan asunto oli meren rannalla lähes tehtaan juurella, seuraavassa vyöhykkeessä olivat teknikot ja insinöörit ja kauimmaisena työväestö.²⁵⁴ Karhulassa yhteiskuntaluokka kytkeytyy siis joiltakin osin myös kodin sijaintiin.

Luokkajako oli 1960 ja 1970 -luvuilla voimissaan tällaisilla tehdaspaikkakunnilla, joissa oli vain muutama suuri työnantaja. Herroiksi kutsuttiin tehtaan virkamiesten ja keskijohdon lisäksi niiden yläpuolella olevaa pientä johtajien yläluokkaa. Oli muitakin yhteiskuntaluokkia kuten ympäristön maanviljelijäluokka, mutta myös suomenkielinen keskiluokka. Nämä konttoripäälliköt, opettajat, verovirkailijat, nimismiehet, kirkon virkamiehet ja apteekkarit eivät olleet tehtaan herroja eivätkä työläisiä. He nauttivat kuitenkin laajaa arvostusta siksi, että olivat koulutettuja ja sivistyneitä.²⁵⁵ Heiskanen & Mitchell lukevat perinteiseen keskiluokkaan kuuluviksi alemmat virkamiehet, toimihenkilöt ja yrittäjät. Uuteen keskiluokkaan, johon osa kärelaisista alkoi aikuistuttuaan 1960-luvun lopulla siirtyä, kuuluvat kaupallis-tekniset valkokaulusammatit sekä palvelu- ja hoitoalojen ammatit.²⁵⁶ Sillanpää muistuttaa, että 1960-luvulla yhteiskunnallinen asema ei enää suoraan sanellut perheiden taloudellista asemaa. Etenkin teollisuuden palkat lähestyivät ja joissakin ammattiryhmissä ylittivät keskiluokan palkkatason.²⁵⁷

Ahveniston mukaan teollisuuspaikkakunnilla luokkaerot tunnistettiin tarkkaan, eikä rajoja ylitetty. Tehtaan herroilla ja työväelällä oli omat saunansa, posti tuotiin eri paikkaan, virkamiesten talot maalattiin vaaleiksi, työläisten punaisiksi. Karhulan tapaan myös Verlassa tehtaan johto ja virkailijat elivät osin erillään muusta kylästä ja kielikin oli mukana erottamassa usein äidinkieleltään ruotsinkielisiä (alkuaikoina myös saksankielisiä) virkailijoita suomenkielisistä työläisistä.²⁵⁸

Karhulan kauppalan poliittista kenttää hallitsi koko sen 25-vuotisen historian ajan (1951–1976) vasemmisto. Sen viimeisenä vuonna 1976 Karhulan kauppalanvaltuuston 41 paikasta 29 oli va-

semmistolla: Suomen Sosialidemokraattisella puolueella 20, Suomen Kansan Demokraattisella Liitolla (SKDL) seitsemän ja Sosialistisella työväenpuolueella (STP) kaksi. Muut paikat jakaantuvat Kokoomuksen (8), Liberaalisen kansanpuolueen (2), Ruotsalaisen kansanpuolueen (1) ja Suomen Kristillisen Liiton (1) kesken.²⁵⁹ Puoluepolitiikkaan sidottu luokka-ajattelu alkoi 1970-luvun nuorisolla murentua perinteisistä konventioistaan ja tarkoittaa henkilökohtaista valintaa. Porvarillisen taustan omaavat nuoret saattoivat valita työläisidentiteetin jos heillä oli siihen poliittista tahtoa, tai työläisnuoret omaksua porvarillisen maailmankatsomuksen.²⁶⁰ 1970-luku poliittisen aktivoitumisen aikakautena vaikutti myös niin, että hyväosaisella nuorella saattoi olla tarve näyttää kannattavansa tasa-arvoa ja olevansa köyhien puolella, ”vaikka mä olenkin tällänen johtajan tytär”, kuten aikalainen vahvisti.²⁶¹

Perheiden poliittinen kanta oli yksi paikkakuntalaisten kiinnostuksen kohteista, ja sitä arvailtiin ulkoisista merkeistä kuten esimerkiksi siitä, kumpi paikallisista pääsanomalehdistä kolahti perheen postilaatikoon: sitoutumaton *Etelä-Suomi* vai sosialidemokraattinen *Eteenpäin*.²⁶² Vaikka peruskoulu alkoi 1970-luvun puolivälistä alkaen tasata luokkaeroja koulutuksen keinoin, vielä elettiin sellaisessa Suomessa, jossa esimerkiksi urheiluseuran, pankin ja ruokakaupan valinta todisti solidaarisuudesta vuoden 1918 tapahtumien jompaakumpaa osapuolta kohtaan.²⁶³ Kirjailija Merete Mazzarella muistuttaa, että tehdasyhdyskunnassa, varuskunnassa tai diplomaattiperheessä varttuneet lapset joutuvat jo varhain kohtaamaan hierarkioita ja luokkaeroja. Tällaisissa luokkayhteiskunnissa kasvaneet lapset oppivat ymmärtämään, että heidän ajatellaan kaikissa tekemisissään edustavan vanhempiaan.²⁶⁴ Karhulassakin oli tavallista, että vanhemmat hyväksyivät lapsen ystävän, jos tunsi tämän isän tai äidin ja pitivät heitä kunnon ihmisinä.²⁶⁵

Osa Karhulassa nuoruuttaan viettäneistä nuorista ahdisti paikkakunnan tietty henkinen yksipuolisuus, rajoittuneisuus ja ehdottomuus. Norjalainen kirjailija Aksel Sandemose analysoi osuvasti pikkupaikkakunnan yhteisöllistä ilmapiiriä ja siellä vallinnutta tasapäästämistä, henkistä ahtautta ja pahansuopaisuutta.²⁶⁶ Sandemo-

sen Janten lain ”älä luule että sinä olet jotain” -ajatuksen tunnista-
taa ja allekirjoittaa osa Karhulassa nuoruuttaan eläneistä ja sittem-
min muualle muuttaneista. Silti kirjoittamattomiin sääntöihin, tar-
jottuihin ajattelumalleihin, mustavalkoiseen hyvät-pahat-ajatteluun
ja hierarkioihin sidottu lapsuuden miljöö opetti parhaassa tapauk-
sessa ajattelemaan itsenäisesti, kuten vuonna 1958 syntynyt käre-
lainsainen pohti:

Kotiin tuli Etelä-Suomi ja Uusi-Suomi, vedettiin se sininen viiva, käy-
tiin K-kaupassa, annettiin ymmärtää kenen joukoissa ei ainakaan olisi
suotavaa seisoa. Oli kaikenlaista ”vääriä” seuraa, vääriä kauppoja, leh-
tiä, musiikkia, elokuvia, urheiluseuroja. Siinä sitten yritettiin luovia,
löytää oma tapa katsella maailmaa ja sivuuttaa annettu valmis malli.²⁶⁷

Noin yksitoistavuotiailla 1960-luvun koululaisilla oli takanaan nel-
jä luokkaa kansakoulua. Viimeisenä kouluvuotena piti tehdä tule-
vaisuuteen vaikuttava, ratkaiseva päätös: suuntautuako kädentaitoa
vaativiin ammatteihin, mikä tarkoitti jatkamista kansalais- ja sen
jälkeen ammattikoulussa, vai pyrkiäkö oppikouluun. Ruumiillisen
työn reitin ammatillisine kouluineen valitsi alle puolet ikäluokas-
ta.²⁶⁸ Päätös oli harvoin yksin lapsen, sillä vanhempien vaikutus oli
vielä 1960-luvun Suomessa merkittävä.²⁶⁹ Sosiaalisen perimän suo-
raviivainen vaikutus koulutusvalintoihin alkoi murentua, kun työ-
läisperheiden lapset alkoivat 1960-luvulla pyrkiä oppikouluihin en-
tistä enemmän. Myös ystäväpiirin vaikutusta oli jo nähtävissä.²⁷⁰

Perhe oli perinteisesti ollut kasvatuskäytännöissään lähes yksin-
valtainen lasten ajankäytöstä ja valinnoista päätettäessä. Lasten ja
vanhempien yhdessäolo on ydinperheissä pitkäkestoista, joten po-
liittiset asenteet, näkökannat ja arvostukset ovat taipuvaisia välitty-
mään vanhemmilta lapsille.²⁷¹ Vaikka nuorten vanhempien ja var-
sinkin isän auktoriteetti pyrki yhä määrittelemään sopivan ja ei-so-
pivan rajat, 1960–1970-lukujen nuoret eivät enää nielleet kaikkea
pureksimatta. He alkoivat epäillä vanhempiensa mielipiteitä ja kan-
nanottoja ja eräissä tapauksissa ajautuivat vastakkaiseen äärimmäis-
syyteen, sillä esimerkiksi luokkarajat eivät heille olleet enää staat-
tisia ja koskemattomia.²⁷²

Lähiyhteisön kieli, tavat, arvot ja kasvatusjärjestelmä muokkaavat ihmislapsesta kulttuuriyhteisön jäsenen. Eri yksilöt omaksuvat kulttuuriperinnöstä erilaisia puolia. Omaksutut arvot näkyvät esimerkiksi käyttäytymisessä, mielipiteissä ja pukeutumisessa. Ihminen kantaa omaksumiaan ja perintönä vanhemmiltaan ja ympäröivältä yhteisöltä saamia arvoja aina jollakin lailla mukanaan.²⁷³ Tämän lisäksi vanhemmat siirtävät nuorille elämäntyyliään. Nuori voi tehdä irtioton ja tietoisesti torjua vanhempiensa käsityksiä ja arvostuksia, mutta ne ovat silti jollakin tavalla mukana hänen elämässään ja käsityksissään asioista.

Osassa karhulalaisperheistä pyrittiin 1960–1970 -luvuilla määrittämään suurta osaa nuoren elämästä vaikuttamalla tämän harrastuksiin, vapaa-ajanviettoon, asuinpaikkaan ja kouluvalintoihin huolimatta yhteiskunnallisen ilmaston muuttumisesta. Samalla esiintyi pyrkimystä vaikuttaa nuoren ystäväpiiriin. Esimerkiksi Ahlströmin tehtaan virkamieskuntaan kuuluneet vanhemmat halusivat varmistaa lukiolaispoikansa tyttöystävän ja potentiaalisen puolisoehdokkaan sosioekonomisen kelpoisuuden tekemällä selväksi, että tytönkin tulee olla oppikoulussa.²⁷⁴ Koulutuksen uskottiin takaavan hyvän yhteiskunnallisen aseman, mitä oikeanlaisella puolison valinnalla vielä vahvistettaisiin. Erityisesti sodan kokenut sukupolvi uskoi kouluttautumisen voimaan. Koulutuksen voimaan uskottiin varsinkin siinä tapauksessa, jos vanhemmat itse olivat saaneet koulutusta vain vähäisesti. Johtajien, päälliköiden ja osin virkailijoidenkin lapset haluttiin kouluttaa ylioppilaiksi, olivat nuoret tahto tai taidot sitten millaiset tahansa. Toisaalta lahjakkaita ja lukemaan innostuneita työväestöön kuuluvia laitettiin töihin. Poikkeuksia alkoi 1960-luvun Karhulassa olla. Esimerkiksi Karhulan yhteiskoulun rehtorin poika, josta sittemmin tuli Kåren Kellarin ensimmäinen tiskijukka, joutui aloittamaan oppikoulun pakon edessä:

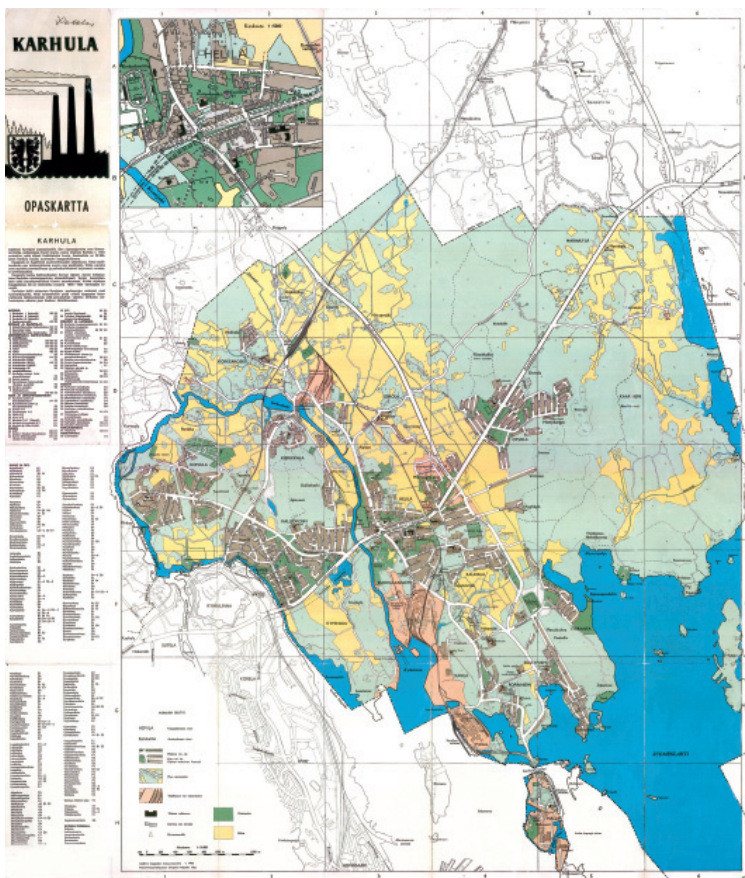
Pääsin, tyrkättiin, oli pakko, vaihtoehtoja ei kai ollut – NO siis joo, yhteiskouluun. [...] Odotukset olivat sitä luokkaa, että oli ihan kohtuuttomia vaatimuksia, strategia päättyi mun eroon koulusta aikalailla myrskysisissä merkeissä.²⁷⁵

Poika toteutti isänsä toiveen oppikoulusta pitkin hampain ja voi kuvitella, ettei koulunkäynti vaativan rehtori-isän silmien alla ja odotusten paineissa ollut helppoa. *Takiaispallo*-elokuvassa nähdään samankaltaista sukupolvien välistä arvostiriitaa, kun perheen muusikkopoika kapinoi insinööri-isäänsä ja tämän tuputtamaa ammatinvalinnanohjausta vastaan.²⁷⁶

Karhulassa törmättiin sosiaaliluokkien rajoihin aika ajoin. Kun tehtaan suomenruotsalaisen johtajaperheen tyttären ja työläistäustaisen pojan seurustelusuhde ei ollut tytön vanhempien mieleen, ongelma ratkaistiin järjestämällä tytär vuodeksi Yhdysvaltoihin vaihto-oppilaaksi.²⁷⁷ Tehtaalla kirvesmiehenä työskennellyt isä paheksui, kun tytär alkoi seurustella johtajaperheen pojan kanssa: ”Eiks työläisen kakaralle työläinen kelvannu, et piti herroista mennä hakemaan.”²⁷⁸ Toisaalta *Takiaispallon* isä antoi pojalleen neuvon elämässä pärjäämiseen: ”Jos veljeilet, veljeile ylöspäin.” Voi olla niinkin, että jyrkästi toisistaan poikkeavien sosiaaliluokkien välillä ei synny todellisia ystävyys-suhteita, ehdottaa kirjailija Kreetta Onkeli. Kyse ei hänen mukaansa ole tietoisesta torjumisesta, vaan vaitonvaraisesta ymmärryksestä elämäntapojen ja tavoitteiden erilaisuudesta.²⁷⁹

Paikallinen nuoriso ja 1960-luvun svengit

Kuten oheisesta kartasta (kuva 4.) havaitaan, etäisyydet eri asuinalueilta pinta-alaltaan suhteellisen pienen kauppalan keskusta, Helilään, olivat lyhyitä, ja helposti kuljettavissa jalan tai polkupyö-

Kuva 4. Karhula vuonna 1966. Pienessä kartassa näkyy keskusta Helilä, jossa nuoriso kulutti vapaa-aikaansa. Kartta: KKA.

rällä. Vähän toisella kymmenellä ikävuodellaan olleet karhulalaiset varhaisnuoret liikkuvat aluksi omilla asuinalueillaan ja myöhemmin kauppalan keskustassa Helilässä. Siellä uutta nuorisokulttuuria opetteli ja toisensa kohtasi se nuoriso, josta muutamaa vuotta myöhemmin oli tuleva Kären Kellarin ensimmäinen asiakassukupolvi.

Helanko muistuttaa, että vielä 1950-luvulla nuorten ryhmäytyminen tapahtui aikuisten organisoiman toiminnan kautta esimerkiksi nuorisoseuroissa tai urheiluharrastuksissa. Kymmenen vuotta myöhemmin nämä eivät enää samalla tavalla nuoria kiinnostaneet, vaan nuoret alkoivat muodostaa vapaita ja aiempia hatarampia ja liikkuvampia ryhmiä. Jengit alkoivat houkutelaa nuoria entistä laajemmilta alueilta, jolloin lähiöistäkin tultiin viettämään aikaa keskustoihin. Popkulttuurin ympärille muodostuneet ryhmät olivat suupuolirakenteeltaan aiempaa tasa-arvoisempia.²⁸⁰

Kuva 5. Kauppalan keskusta Helilä kuvattuna Karhulan vesitornista 24.9.1966. Keskustaa hallitsevat tori, sitä reunustavat kauppaliikkeet ja kymmenkerroksinen Tapuli. Taustalla A. Ahlströmin teollisuusalue merenlahtineen. Kuvaja: Jorma Tuomaala. JTA.

Kansakoulussa nuoret olivat olleet toisilleen tuttuja oman asuinalueen kasvatteja, kunnes oppikouluun hakeutuminen alkoi rakentaa eroja ja sekoittaa eri alueilla asuneita. Turkulaisia vuosien 1944–1951 poikaryhmiä tutkineen sosiologi Rafael Helangon mukaan ryhmienmuodostus alkoi yhdeksän–kymmenen vuoden iässä, jolloin sen perusta oli lapsuuden ensivuosilta saakka kumpuavassa jäsenten yhteisessä asuinseudussa ja historiassa. Yhteiset kokemukset kepposineen lujittivat yhteishenkeä, johon taustaltaan heterogeenisten jäsenten ryhmäidentiteetti perustui.²⁸¹ Leea Virtanen on todennut, että oppikouluun siirtyminen mullisti lapsen sosiaalisen kentän. Se merkitsi yleensä irtautumista kansakoululuokan ystävistä ja uuden kaveriporukan muodostumisesta.²⁸² Karhulan keskustassa noin 15-vuotiaat nuoret kokoontuivat kaveriporukoissa, jotka muodostuivat saman asuinalueen kasvateista, luokka- ja koulukaveriteista ja esimerkiksi yhteisten urheilu- tai musiikkiharrastusten myötä.²⁸³ Näin oli myös 1970-luvun alkuvuosien Keighleyssä.²⁸⁴ Keskustassa viihdyttiin paikoissa, joissa sai mahdollisuuden kuluttaa uutta nuorisomusiikkia ja sen myötä kiinnittyä rockkulttuuriin. Enää ei kyselty taustojen perään.²⁸⁵ Nuorille tärkeintä oli yhdessä-olo, kirjoittaa myös Helanko.²⁸⁶

Varhaisnuorten reviiiri laajeni siksikin, että oma asuinalue alkoi toiminnallisesti tuntua ikävyyttävältä. Nuoret toimivat omista ryhmissä yhä enemmän perheiden yhdessä viettämä ajan kuskannuksella. He suuntautuivat vapaa-ajallaan kauppalan keskustaan Helilään, joka tarjosi kosketuksen aikuisten elämään. Sinne oli tuotettu sosiaalisen kanssakäymisen modernit paikat. Nuorten keskustatoiminnot ovat aluksi eriytymättömiä kuten Aura, Horelli ja Korpela ovat todenneet; niissä on yleensä kyse enemmän tilan haltuunotosta kuin keskustapalvelujen aktiivisesta käytöstä.²⁸⁷

Parveilu kauppalan keskustassa 1960-luvun alussa tarjosi nuorille mahdollisuuden tuttuun tapaamiseen, uusien tuttavuuksien luomiseen ja vapaaseen hullutteluun ilman omilta asuinalueilta tuttua kontrollia. Niissä ei riittävää liittymistä vertaisiin ollut päässyt tapahtumaan alueiden heterogeenisyydestä johtuen, ja ne korvautuivat keskustaan kerääntyneiden samanlaisista asioista kiinnos-

tuneiden yhteisöillä. Nuoria ei siis yhdistänyt niinkään asuinalue kuin urbaani elämäntapa. Parveilukäytännöin nuoret loivat oman keskuksensa.²⁸⁸

Ensimmäiset kärelaiset ovat syntyneet 1940-luvun lopulla, jolloin toisen maailmansodan päättymisestä oli kulunut muutama vuosi. 1960-luvun alussa he olivat 11–14-vuotiaita varhaisnuoria ja alkoivat uudesta nuorisomusiikista kiinnostuttuaan kokoontua iltaisin aistimaan keskustan baarielämää ja kuuntelemaan musiikkia levyautomaateista. Vanhimmat heistä saavuttivat teini-iän 1960-luvun alkuvuosina, jolloin Helilästä oli kehittynyt Karhulan kaupunkimainen liike-elämän keskus. Siellä alkoivat näkyä nuorisokulttuurin nousu sekä esimerkiksi elokuvien ja baarien tuleminen uusiksi kulttuurisiksi vaikuttajiksi. Näiden nuorten paikat oli 1960-luvulla merkitty kauppalan katujen maantieteeseen ja kiinnitetty vuodenaikojen sykliseen kiertoon. Nuoret hakivat paikkaansa Karhulan rajallisesta tarjonnasta. Aikalainen korosti, että varsinaista itseisarvoa ei Karhulan eri paikoilla ollut: siellä oltiin, missä kaveritkin.²⁸⁹ Nuoret kokoontuivat tiettyihin baareihin ja muihin paikkoihin viiteryhmänsä mukaan.²⁹⁰

Nuoriso on kautta aikojen viettänyt aikaa erilaisissa kokoonpanoissa ja muodostanut epävirallisia pienryhmiä. Lea Vuori määrittelee vuonna 1971 julkaistussa nuorisotutkimuksessa nuorten pienryhmän sakiksi eli lössiksi, jonka jäsenet tuntevat toisensa yksilöinä ja tuntevat kuuluvansa yhteen. Hänen mukaansa sakkiiutumisella ei yleensä ollut muuta päämäärää kuin vapaa-ajanvietto. Hän erottaa 1960-luvun suomalaisnuorten ryhmäytymisen taustalla neljä tekijää. Ensimmäinen edellytys on, että ryhmiä on näkyvästi tarjolla. Toiseksi fyysisen ympäristön tulee suosia ryhmänmuodostusta:

Jos on vain yksi tai kaksi baaria, joissa sentään on lämmin, ja levysoitinta omistamatonkin voi kuunnella musiikkia, on aivan luonnollista, että samassa paikassa toisensa tapaava ryhmä alkaa tuntea yhteenkuuluvaisuutta ja siten sakkiiutua.

Kolmantena seikkana Vuori tuo esiin kaupallisuuden lisääntyneen vaikutuksen ja sen markkinoiman nuorisokulttuurin ihannoimin.

Vielä yksi nuorten ryhmytymiseen vaikuttava tekijä on koulunkäynti, joka pakottaa nuoret olemaan ikäistensä seurassa.²⁹¹

Sirkka Minkkinen toteaa samassa tutkimuksessa, että 10–14-vuotiaiden tyttöjen ja poikien ryhmiin kuuluminen oli riippumaton nuoren koti- tai koulutaustasta. Hänen mukaansa kaikissa nuorten ikäryhmissä (10–20-vuotiaat) sakkeihin kuuluvien käyttäytymiselle olivat kuvaavia runsas epämuodollinen vapaa-ajanvietto ryhmän parissa, baarissa istuminen ja kotihipoissa käyminen.²⁹² Kun 1990-luvulla selvitettiin 17–18-vuotiaiden lukiolaisten ja ammattikouluisten mielipaikkoja, heistä edelleen valtaosa nimesi mielipaikoikseen sellaiset, joihin mennään seuran, kaverin tai toiminnan vuoksi – ravintolaan, diskoon, tavarataloon, urheilupaikkoihin ja erilaisiin kokoontumistiloihin. Toisaalta moni mainitsi sellaisiakin paikkoja, joihin vetäydyttiin olemaan yksin.²⁹³

Nuoriso (*young people*), nuoruus (*youth, adolescence*), nuori (*young*), teini-ikäinen (ikävuodet 13–19, *teenager*) ovat käsitteitä, joita angloamerikkalainen tutkimuskirjallisuus käyttää puhuessaan nuorisokulttuurista (*youth culture*). Nuoruus on tapana määritellä ihmiselämän ajanjaksoksi, joka asettuu lapsuuden ja aikuisuuden väliin: se on silta lapsuuden riippuvuuden ja aikuisuuden riippumattomuuden välillä. Teini-ikäiset eivät ole enää lapsia eivätkä vielä aikuisia. Tämä näkemys korostaa nuoruutta välivaiheena matkalla aikuisuuteen.²⁹⁴ Nuoruusiän ajankohtaan vaikuttavat suuret yksilölliset ja yhteisölliset vaihtelut. Silti voi todeta, että nuoruusikä kestää kymmenkunta vuotta. Ajallisesti nuoruusikä on pidempi kuin lapsuus. Nuoruus on luova elämänvaihe, sillä silloin oman persoonallisuuden monet keskeiset piirteet rakentuvat lopulliseen muotoonsa.²⁹⁵

On arveltu, että 1960-luvun nuoriso muodosti vielä kohtalaisen yhtenäisen sukupolven, jolla oli useita yhteenkuuluvuuksia luoneita avainkokemuksia ja kohtalaisen yhtenäinen kulttuuritausta. Tärkeimpinä näistä kokemuksista voidaan pitää elinkeinorakenteen modernisoitumista, maaltamuuttoa, elintason nousua ja kulutuskeskeisten elämäntapojen yleistymistä, kansainvälisten vaikutteiden lisääntymistä ja nuorisokulttuurin nousua.²⁹⁶ Elinpiiri globalisoitui

ja esimerkiksi maailmanlaajuiset kansainvälisen politiikan ongelmat tavoittivat suomalaiset tehostuneen tiedonvälityksen ansiosta aiempaa nopeammin. Armstrongin astuminen Kuun pinnalle vuonna 1969, Vietnamin sota, Tšekkoslovakian miehitys, Kennedyjen ja Martin Luther Kingin murhat puhuttivat nuorisoa.²⁹⁷ Ne saavuttivat myös karhulalaisnuorison tietoisuuden. Vuonna 1951 syntynyt Kåren Kellarin aikalainen kuvaili: ”Se 60-luku tuli sellaisella ryminällä ja koko ajanjakso sisälsi niin paljon uutta ja ennen kokematon- ta, sekä peräkkäin että yhtaikaa.”²⁹⁸ Poliittinen ja yhteiskunnallinen muutos oli nopea ja syvä. Toimittaja Miska Rantanen konkretisoi saman nostamalla esiin joukon arkisia muutoksia:

1960-luvun aikana hevonen vaihtui kuplavolkkariksi, radio televisioksi, sukut sukkahousuiksi, talikko sorviksi, diagonaalihousut unisexhaalareiksi, maitokannu pussimaidoksi ja puuvilla tekokuiduksi. Ei ihme, jos vauhti välillä huimasi.²⁹⁹

Suomalaisten elintaso nousi ja sen myötä vapaa-aika kasvoi. Kaikki tämä alkoi kohdistua muun muassa lisääntyneinä odotuksina uusien vapaa-ajanviettomahdollisuuksiin. Kulttuurinen ja henkinen murroskausi on nähty sukupolvikonfliktina, jossa 1960-lukulaiset suuret ikäluokat ottivat etäisyyttä vakiintuneita ilmaisumuotoja edustaneisiin vanhempiinsa sekä yhteiskunnallisiin instituutioihin kuten kouluun.³⁰⁰ Ajassa oleellista oli voimakas murros kaikilla kulttuurin aloilla. Tutkimukseni näkökulmasta tärkeitä 1960-luvun teemoja ovat esimerkiksi seksiin ja alkoholin käyttöön liittyneiden tabujen murtuminen.³⁰¹ Uusi musiikki ja nuorisokulttuuri löivät itsensä läpi pitkälti television ansiosta 1960-luvulle tultaessa.³⁰²

Kaupunkimaisuutta tavoitelleessa Karhulassa kasvanut nuoriso vaikuttaa ottaneen nopeasti omakseen 1960-luvun nuorisomusiikin, popin. Kuusikymmenluvulla kaikki uusi ja moderni tuntui keskittyvän popmusiikkiin ja sen ympärille syntyneeseen kulttuuriin. Vauraus, kulutus, uudenlainen sallivuus, paljastavuus ja luokkajajojen murtuminen olivat tunnusomaista tälle vuosikymmenelle. ”Svengaava Lontoo” symboloi brittiläisen popmusiikin ja -kulttuurin voitokulkua ja unelmaa luokattomasta yhteiskunnasta.³⁰³ Elokuvat, muoti, yhteiskunnallinen liikehdintä ja ajassa liikkuvat ar-

Kuva 6. 1960-luvun alussa nuoriso haki uusia horisontteja ja pakeni arjen harmautta populaarikulttuuriin kuten muotiin ja musiikkiin. ”Swinging Helilä” ja 1960-luvun puolivälin unelias tunnelma. Kuvassa oikealla elokuvateatteri Kyminsuu. Taustalla olevan matalan rakennuksen katolla erottuu nuorisonkin suosiman Nakki-Baarin valomainos. Kuvaaja: Tuija Pohju. TPA.

vostukset kiinnostivat karhulalaisnuoria.³⁰⁴ Kaikki tämä oli nuorten ulottuvilla kehittyneiden joukkotiedotusvälineiden kautta ja muodostui popkulttuuriksi. Karhulan pieni ja osin ahdasmielinen luokkayhteiskunta ei siihen sinänsä inspiroinut. David Haslamin ajatus-
ta mukailleen 1960-luvun Karhula oli yhtä kaukana San Franciscos-

ta tai svengaavan Lontoon Carnaby Streetistä kuin harmaiden savu-
piippujen englantilaiskaupunki Birmingham.³⁰⁵

”Kaikki mikä vivahti popmusiikkiin kelpasi”

1960-luvun karhulalaisnuorten vahvaksi vaikuttajaksi muodostui nousussa ollut nuorisokulttuuri. 1940 ja 1950 -luvuilla nuorisomusiikilliset päävaikutteet olivat tulleet maahamme Yhdysvalloista, mutta pop- ja rockmusiikin saaman jalansijan myötä katseet kääntyivät 1960 ja 1970 -luvuilla ensisijaisesti Iso-Britanniaan. Tämän jälkeen vaikutteita on virrannut tasaisesti molemmista maista.³⁰⁶ Keijo Virtasen mukaan kulttuurivaikutuksen suuntautuminen Amerikasta Eurooppaan ilmeni juuri kulutustavaroina, materiaalisena kulttuurina ja toisaalta suuren yleisön viihteenä. Amerikkalaisia kulttuuria leimaavat tekijät – dollarin palvonta, massojen viihde ja tavaroiden standardointi – olivat syntyneet ennen ensimmäistä maailmansotaa, jolloin maailman amerikkalaistumisen edellytykset ja lähtökohdat luotiin.³⁰⁷ Amerikanisaatio alkoi elokuvien ja musiikin kautta 1920-luvulla ja materiaalistui 1950-luvun kahviloissa, tanssisaleissa ja pukeutumistyyliissä. 1950-luvun brittiläisnuorille teini-ikä oli yhtä kuin amerikkalaisuus, kirjoittaa Frith.³⁰⁸

Musiikki oli yksi tärkeimmistä 1960-luvun karhulalaisnuoria yhdistäneistä elementeistä. 1950-luvulla syntynyt amerikkalainen rock ’n’ roll, kapinallisena pidetty ja luonteeltaan yksinkertainen, bluesista ja kantrista pääosin periytynyt musiikki toimi yhtenä käänteentekeväenä merkkipaaluna nuorten musiikillisessa heräämisessä. Sen sähköinen ja rytmikäs sointi sopi mainiosti kaupunkikulttuurin hälinän musiikilliseksi äänimaisemaksi.³⁰⁹ Rock ’n’ rollin synty oli seurausta mustan ja valkoisen musiikkiperinnön kohtaamisesta. Se nosti esiin mustan sensibilitetien ja muodostui metaforaksi modernille.³¹⁰ Charlie Gillettin mukaan rock ’n’ rollin eriytyvät syntyivät lähes toisistaan riippumatta vuosina 1954–1956.³¹¹ Ilmari Vesterinen toteaa, että kukaan 1950-luvun suomalaisesta populaarimusiikista kirjoitettava ei voi sivuuttaa marraskuuta 1955, jol-

Kuva 7. Rock 'n' rollia on sanottu etenkin sosiaalisesti vallankumoukseksi. Amerikkalaisen esikuvansa mukaisesti elehtiviä ja pukeutuneita karhulalaispoikia elokuvateatteri Kyminsuun edessä arviolta 1950-luvun lopulla. Kuvaaja: Leo Hirvelä. Postikortti © OllinOnni Oy.

loin suomalaisiin levykaappoihin tuli *Rock Around the Clock*. Tammiukuussa 1956 se oli maassamme toiseksi eniten myyty ulkomainen äänilevy, ja loka-marraskuussa myydyin.³¹²

Ratkaiseva rooli nuoren musiikkimaun kehittymisessä oli vanhemmilla veljillä, sisarilla ja ystävillä, joilla oli omia levyjä ja jotka ennen kaikkea tiesivät, mitä trendejä ajassa liikkui. He ohjasivat nuorempia uusiin soundeihin.³¹³ Esimerkiksi vuonna 1945 syntynyt Matti Juva kuuli rock 'n' rollia kotona isoveljeltään, jolla oli itse rakennetut kaiuttimet ja automaattinen levysoitin. Juva kertoi, että esimerkiksi Little Richard, Paul Anka ja Bobby Darin sekä jazz kolahtivat lujaa, ”haettiin vissiin ilmeisestä niinkun tällasii erikoisuuksi.”³¹⁴ Jari Muikku päättelee, että maahamme rantautui Yhdysvalloista musiikkia sen viihteellisimmästä päästä. Rockartisteista lis-

toillemme pääsivät 1950-luvun jälkipuoliskolla vain Bill Haley ja Elvis Presley, joista jälkimmäisen levytyksistä suosituimpia olivat hänen iskelmälliset tulkintansa.³¹⁵

Pop- ja rockmusiikin nimitykset olivat kirjavia ja päällekkäisiä iskelmästä popiin, rockiin ja rautalankamusiikkiin.³¹⁶ Rautalangasta muodostui Arto Vilkon mukaan oppikoulunuorison orastavan kapinan symboli.³¹⁷ ”Kuulkaa kun soi rautalankabändimme riuskin/ Toimessa tässä saa pitkäksi kasvaa myös hiuskin”, lauloi Juha Vainio.³¹⁸ Uusi kulttuuri haki muotoaan, mutta kyse on kaikissa tapauksissa populaarista rytmimusiikista, jossa pääosassa ovat yleensä rummut, sähkökitara ja sähköbasso.³¹⁹ Frith nimittää vuosia 1964–1967 teinipopin kulta-ajaksi Beatleseineen ja Dylaneineen. Silloin rock ’n’ roll ja teinipop sekoittuivat bluesiin, souliin, folkiin ja protestiin. Termi ”rock” ilmaantui Suomeen 1960–1970-lukujen taitteessa. Pop muuttui rockiksi, josta tuli nuorisoa yhä vahvemmin yhdistänyt taidemuoto.³²⁰

The Beatles oli vuodesta 1963 alkaen merkinnyt lättähattumuodin, rock ’n’ rollin, twistin ja rautalankamusiikin varaan rakentuneen suomalaisen nuorisokulttuurin ensimmäisen vaiheen jäämistä historiaan. Nuorisokulttuuri alkoi lohkoutua ja sen perusta muuttua, ja erilaiset nuorison alakulttuurit määrittäytyä kaupallisten tyylien ja muotien vaikutuksesta.³²¹ The Beatlesien ansiosta nuorison kiinnostus musiikkia kohtaan kasvoi kaikkialla maailmassa. Popmusiikki ja kitarayhtyeet nähtiin toistensa synonyymeina.³²²

Nuoret haalivat popkulttuurisia tiedonmurusia sieltä mistä niitä oli saatavilla. Brittiläiset musiikkilehdet olivat yksi keskeinen tietolähde. Niiden lukijat olivat vertaisryhmissään mielipidevaikuttajia, popin välittäjiä ja ”ideologisia portinvartijoita”.³²³ Karhulassa luettiin suomalaisia *Suosikkia*, *Stumpia* ja vuodesta 1968 alkaen *Introa* kotiin tilattuina tai kioskista ostettuina. Risto Salonen kertoo tämän johtuneen siitä, että pelkkä musiikki ei kauan riittänyt, vaan he halusivat saada myös taustatietoja. Nuorten innostusta ja tiedon tarvetta kuvastaa, että Suomeen mahtui 1960-luvulla kolme samantapaista nuorille suunnattua lehteä. Monet nuoret hankkivat ne kaikki, vaikka niissä oli lähes samat jutut.³²⁴ Näkökulmissa oli kuitenkin

kin eroja. *Stump* esimerkiksi kirjoitti näyttävästi monista tabuna pidetyistä aiheista kuten huumeista, raiskauksista ja aborteista. Myös *Suosikki* oli toimitettu sensaatiolehden tapaan ja pyrki kohujutuillaan mahdollisimman suuriin levikkilukuihin. Vuoden 1975 alusta ilmestynyt *Soundi* taas käsitteli lähes pelkästään musiikillisiä ilmiöitä ja oli suunnattu rockmusiikin harrastajille. Sen esikuvana pidetään englantilaista *ZigZagia*.³²⁵

1960-luvun puolivälissä karhulalaisnuoriso löysi englantilaiset *Melody Makerin*, *New Musical Expressin* ja *Fabulous 208:n*. ”Fabulous tuli kerran viikossa ja vain yhtenä kappaleena kiskaan. Alkoi käyttää ja kilpajuoksu, kuka sen sai”.³²⁶

Tiedonjano oli kova, mutta faktat eivät hatarista lähteistä johtuen aina heti osuneet kohdalleen. Oli tavallista, että hankalien vieraskielisten nimien kanssa kompuroitiin.³²⁷ ”Kaikki mikä vivahti popmusiikkiin kelpasi”, totesi aikalainen.³²⁸ Koska Yleisradio soitti popmusiikkia nuorten mielestä liian vähän, esimerkiksi vuonna 1966 puolitoista tuntia viikossa, nuoret hakivat sitä ulkomaisilta radiokanavilta.³²⁹ Merirosvoradiot olivat yksi tietolähde. Moni kuunteli öisin radio Luxembourgin rätinää tai muita maamme rajojen ulkopuolelta tuotettuja musiikkipitoisia mainosradiolähetyksiä kuten Radio Carolinea ja Radio Nordia.³³⁰ *POP* julkaisi nuorten lukijoiden iloksi radio Luxembourgin viikko-ohjelmaa.³³¹

Merirosvokanavien ongelmana oli niiden huono kuuluvuus: ”Skrap. Fräs. 20 sekunder Elvis. Skrap och fräs igen”, kiroiltiin samaan aikaan Ruotsin Jämtlannissa. Nuoret kehittivät erilaisia keinoja kuuluvuuden parantamiseksi.³³² Merirosvoradiolähetykset olivat merkittävä uran vauhdittaja paikallisille bändeille kuten The Stringsille, joka otti ohjelmistonsa Beatlesien *Helpin* ja muita lähetyksistä kuulemiaan hittejä.³³³ Ulkomaisia alkuperäisesityksiä jäljiteltiin ja pyrittiin mahdollisimman samalta kuulostavaan lopputulokseen. Nuori yleisö oli asiantuntevaa ja vaativaa, ja arvosteli poikkeamia jyrkin sanoin.³³⁴

Pentti Kemppainen kirjoittaa, että valistuneella kauppalan lukiolaisella saattoi olla yllättävän ajantasainen levykokoelma, ja Radio Luxembourgin innokkaimmat kuuntelijat löytyä kirkonkylis-

tä.³³⁵ Koulunkäynnin ohessa oli aikaa kuunnella levyjä, koska musiikkiohjelmien tarjonta oli yksi viikossa -luokkaa.³³⁶ Yleisradio ei ollut herännyt nuorison uuden musiikkimaun mukaisiin radio- ja TV-ohjelmiston uudistuksiin, sillä vuonna 1968 oli yksi radio- ja yksi TV-kanava.³³⁷ Juopa taidemusiikin ja populaarimusiikin välillä oli syvä. Lisäksi radioyhtiössä nähtiin, että musiikin pääasiallisena tehtävänä oli täyttää ohjelmistoon jääviä tyhjiä aukkoja, vaikka toisaalta myös uskottiin, että hyvä musiikki on yksi vetovoimitehtävistä kuulijoiden saamiseksi radion ääreen.³³⁸ Kun merirosvoradiot tulivat suosituiksi, joutui Yleisradio niiden pelästyttämänä uudistamaan musiikkitarjontansa nuorten kuuntelijoiden toiveita vastavaksi. Huomattiin, että Lauantain toivottujen kolme viimeistä levyä ei enää riittänyt täyttämään kevyen musiikin kuuntelijoiden kasvavia vaatimuksia.³³⁹

Levysoittimet olivat 1960-luvun karhulalaiskodeissa harvinaisia. Jos ei kotona tai kavereilla ollut levysoitinta, musiikkia pääsi kuuntelemaan musiikkikaappoihin.³⁴⁰ Muistelijoiden kertomukset esimerkiksi levyhankinnoista ovat samalla kertomuksia ostovoi-
masta ja siitä, että rahaa jäi muuhunkin kuin välttämättömiin menoihin.³⁴¹ Levyjen valinta ja hankkiminen olivat merkittäviä henkilökohtaisia päätöksiä. Äänilevyjä ostettiin säästöillä ja ostokset suunniteltiin huolella. Nuoret kuuntelivat musiikkia yhdessä, keskustelivat soittajista ja myös lainasivat levyjä toisilleen.³⁴² Popmusiikista oli tullut yhä tärkeämpi osa nuorison vapaa-aikaa ja merkittävä identiteetin määrittäjä.³⁴³ Aikalaiset toteavat myös, että lapsuus loppui Beatleseihin.³⁴⁴ Liverpoolilaisyhtyeen Suomeen rantautuminen on yksi populaarikulttuurimme merkkipaaluista; Pekka Gronow ja Seppo Bruun kutsuvat monien muiden tutkijoiden tavoin vuotta 1963 Beatles-vuodeksi.³⁴⁵ The Beatles nousi 1960-luvulla maailmanlaajuiseen suosioon samaan tapaan kuin Elvis edellisellä vuosikymmenellä ja Abba seuraavalla. Simon Frith muistuttaakin, että popmusiikki tavoittaa muita viestimiä laajemman yleisön, koska sen vastaanottamiseksi ei tarvita luku- tai kielitaitoa. Se ylittää vaivatta kansalliset ja kulttuuriset rajat.³⁴⁶

On mielenkiintoista havaita, miten yhdenmukaisesti rautalan-
gan nousu vuosina 1962–1963 ja Beatles-kauden alku vuonna 1963
muistitiedon mukaan kohdattiin eri puolilla maatamme. Mikko Vie-
nosen ja Timo Lähteenmäen kuvaus Salon kauppalaan saapunees-
ta pop-villityksestä sisältää lähes identtisiä ilmaisuja karhulalaisten
kertomukseen: *Twist and Shout* mullisti varhaisnuorten elämän ja
muutti kaiken lopullisesti.³⁴⁷ Jyväskylässä *She Loves You* siirsi aika-
laiset kertaheitolla lapsuudesta nuoruuteen.³⁴⁸ Kyse on epäilemät-
tä ollut merkittävästä kokemuksesta, mutta on myös mahdollista,
että omat muistot mukautuvat aiemmin luettuun tai kuultuun, jol-
loin ne alkavat toistaa samoja aineksia. Myös Miettunen kiinnittää
huomiota tähän. Hän muistuttaa, että muistoihin sekoittuu loputon
määrä myös muiden ihmisten muistelun sekä erilaisten tutkimus-
ten, elokuvien, kirjallisuuden ja median tuottaman tiedon kerros-
tunna.³⁴⁹

Kaupunkilaisuuteen suuntaava nuoriso oli 1950–1960-lukujen
vaihteessa omaksunut rockmusiikin samalla kun iskelmämusiikis-
ta tuli maaseudun nuorten musiikkia. Beatlemanian myötä popmu-
siikki levisi koko kansan keskuuteen.³⁵⁰ Beatlesit yhdenmukaistivat
1960-luvulla karhulalaisnuorten musiikkimaun lisäksi myös heidän
kulutustottumuksiaan kuten esimerkiksi sitä, mitä (Beatles-)eloku-
via katsotaan tai miten pukeudutaan. Beatles-pukeutumiseen tarvit-
tavia vaatekappaleita saatiin kauppoista tai teetettiin äideillä.³⁵¹ Ku-
ten Helena Heikkilä toteaa, musiikista vaikutteita saadun pukeutu-
misen kautta välitettiin muille omaa ryhmähenkeä, mutta mikään
univormu vaatetus ei ollut. Tyyli salli nuorille yksilöllisen liikku-
mavaran, sillä sen tärkein merkitys oli yhdistää, ei tasapäistää. Yh-
tenäinen ulkoinen tyyli mahdollisti näin turvalliset rajat ja yksilölli-
syyttä ymmärtävän ympäristön.³⁵² Englannin kielen taitoa tarvittiin
popkappaleiden tekstien ymmärtämiseksi, mikä seikka alkoi mo-
tivoida pitkän saksan valinneita nuoria vapaaehtoiseen englannin
opiskeluun.³⁵³ The Beatles hallitsi yhtäkkiä kaikkea sotkien myös
keskikoulun räppimistä, kuten Kären Kellarin ensimmäisiin asiak-
kasiin kuuluva mies totesi.³⁵⁴

Koulusta tuli sivuseikka, mikä näkyy esimerkiksi luokalle jäämisen muodikkuudessa. 1960–1970 -luvuilla koulua käyneillä kappina perinteisiä arvoja, kuten hyviä numeroita vastaan, saattoi verhoutua laiskuudeksi, jolla ei ollut mitään tekemistä esimerkiksi lahjakkuuden kanssa. Nuorilla tuntui olevan tällaiseen boheemivaiheeseen varaa, sillä he luottivat sekä itseensä että tulevaisuuteen.

Vuonna 1964 The Beatlesin rinnalle nousi toinen brittiyhtye, The Rolling Stones hitillään *It's All Over Now*. Yhtye valtasi Yhdysvaltojen ja Suomen levylistat samaan aikaan.³⁵⁵ Karhulassa nuoret väittelivät Beatlesien ja Rolling Stonesien paremmuudesta siinä missä muuallakin.³⁵⁶ Karhulan 1960-luvun alkuvuosien nuorison turkulaisen vastaparin, upolaisten, tärkeimmät yhtyeet olivat Kinks, Rolling Stones ja Beatles. Lisäksi heihin kolahtivat myös Who, Animals ja Yardbirds. Nämä kaikki tulivat Englannista, mitä ihailtiin.³⁵⁷ 1960-luvun karhulalaisnuoriso kuunteli näiden lisäksi Tremeloesia, Bob Dylania, Renegadesia ja Herman's Hermitsiä.³⁵⁸ Nuorisokulttuuri, etenkin uusi popmusiikki, iski karhulalaisnuorison lujaa ja löysi hedelmällisen maaperän vapaa-aikaan liittyneistä aktiviteeteista.

Tanssi muuttaa muotoaan

Kulttuurihistorioitsija Kari Immonen muistuttaa, että 1960-luvulla musiikin ohella myös tanssi sai uuden muodon. Koska tanssi oli yksi keskeisistä toiminnoista Kåren Kellarissakin, on syytä luoda lyhyt katsaus nuorison tanssityylien kehittymiseen ja tanssille annettuihin merkityksiin 1960-luvulla. Nuoret liikkuvat erillään, rytmin vieminä kosketusta välttämällä – ja samalla sitä myös haluten. Tapahtui kulttuurinen käänne: perinteinen paritanssi alkoi jäädä edellisen sukupolven ja ehkä työväestön tanssimuodoksi. Muutos ennakoiti ja raivasi tietä diskojen kaltaisille tanssipaikoille, joissa sai liikkua ja liikehtiä vapaasti. Erityisesti oppikoulunuoriso meni uuden rytmin mukana ja antoi uutta, konkreettista sisältöä yhteiskunnan luokkarakenteelle.³⁵⁹

Esimerkiksi 1960-luvun Lahdessa musiikkimaun mukainen tyyli-
lijako kulki työssä olevien nuorten ja oppikoululaisten välissä.³⁶⁰
Suuret ikäluokat muodostivat ensimmäisen sukupolven, josta yli
kolmasosa kävi joko keskikoulun tai suoritti ylioppilastutkinnon.
Koulutustason lisääntymisen myötä myös nuorison osallistumis-
valmiudet ja -aktiviteetit lisääntyivät.³⁶¹ Oppikoulujen koulutanssi-
instituutio, yksi nuorisokulttuurimme erityispiirteistä, on jatkumo
suomalaisen piirileikki- ja iltamaperinteen konventioille.³⁶² Koulu-
tanssit tunnettiin kaikkialla Suomessa.³⁶³

Kotkan seudun kouluissa järjestettiin I–III-luokkalaisille (noin
11–14-vuotiaille) luokkajuhlia, joissa oppilaat vastasivat ohjelma-
tuotannosta esittäen näytelmiä, kilpailuja ja musiikkia. Lopuksi
tanssittiin piirileikkejä. Osassa kouluja luokkajuhlat nimettiin piiri-
leikeiksi eli piiriksi, joihin kutsuttiin myös koulun ulkopuolisia
nuoria. 1960-luvun puolivälissä mukaan tulivat bändit, jolloin pii-
riksien luonne muuttui riehakkaammaksi. Kotkalaispiiriksi veto-
naulana olivat esimerkiksi paikalliset The Walkers, The Cranks ja
The Strings: ”Bändit soitti rock ’n’ rollia ja valoi pantii vähä pois ja
semmonen meininki.”³⁶⁴ Laulaja Arto Sotavalta antoi tunnustuksen
kouluhippojen yleisölle *Suosikissa* vuonna 1967:

Teinihipoissa on sen puoleen kiva esiintyä, että niissä osataan suhtau-
tua bändeihin oikein. Ei niissä ainakaan tulla puukko kädessä vaati-
maan tangoja tai tuijoteta paheksuen maailman kahdeksatta ihmettä
kitarapoikaa.³⁶⁵

Sitaatti osoittaa Sotavallan tiedossa olleen, että Pohjanmaalla keik-
kailevien popmuusikoiden oli soitettava myös perinteistä tanssimu-
siikkia, jos mielivät päästä yleisön suosioon.

Poppareilla oli rasviksia paremmat lähtökohdat ryhmäytymisel-
le ja yhteenkuuluvuuden kokemukselle, sillä heillä oli homogee-
nisempi tausta (usein oppikoulu) hippoineen. Jokainen kouluhippa
edisti nuorten keskinäistä vuorovaikutusta.³⁶⁶ Niissä oli sitä enem-
män nuorisoa paikalla, mitä suositumpi orkesteri oli soittamassa.
Omin alkoholijuomin varustautuneet nuoret aiheuttivat häiriöitä ja
kiristivät ikävästi tunnelmaa. Päihteiden käytöstä teinihipoissa ran-
gaistiin, ja se vaikeutti tulevien juhlien järjestämistä. Kouluhipois-

sa oli kaikenlaista järjestettyä ohjelmaa, mutta ehkä tärkein vaihe illassa oli tanssi.³⁶⁷ Edellinen esimerkki tarkoittaa piirisläisiä hie-
man vanhempien, IV–VIII-luokkalaisten (noin 14–18-vuotiaiden)
koulutansseja eli konsuja.³⁶⁸

Konsuja järjestettiin Kotkan seudulla vuorotellen eri kouluil-
la, mikä mahdollisti tutustumisen seudun muihin nuoriin. Koulu-
jen teinikunnat järjestivät konsuja myös yhdessä.³⁶⁹ Koulupäivien
hikiset voimistelusalit muuntuivat konsuissa hämyisiksi tanssisa-
leiksi, missä kaikki arkinen oli poissa. Konsut tarjosivat muiden
nuorten tapaamisen lisäksi mahdollisuuden kuulla elävää musiik-
kia, ja omin silmin nähdä *Intron*, *Stumpin* tai *Suosikin* sivuilta tut-
tuja tähtiä. Nuoret olivat nähneet toisiaan päivittäin koulussa vuosi-
kaudet, mutta murrosiän myötä toisesta oli tullut yhtäkkiä kiinnos-
tava, potentiaalinen seurustelukumppani, johon alettiin haparoiden
hakea kontaktia.

Myllykosken yhteiskoulun teinikunnan *UFO*-julkaisussa luku-
vuonna 1972–1973 vaadittiin, että opettajien valvonta konsuissa
on poistettava ja tilalle on saatava ulkopuoliset järjestysmiehet. Li-
säksi haluttiin koulurakennuksen muuttamista paremmin konsuihin
sopivaksi.³⁷⁰ Karhulan yhteiskoulun lukuvuoden 1967–1968 vuosi-
kertomuksesta voi lukea neuvottomuutta uuden tilanteen edessä.
Nykytyylisillä yhteiskonventeilla viitataan Blues Section -yhtyeen
vierailuun:

Karhulan Yhteiskoulun teinikunnan kipeäksi kysymykseksi on nyt-
temmin muodostunut ongelma, missä järjestää ns. yhteiskonventeja.
On osoittautunut, ettei oma koulurakennus hankaloine ovi- ja ikku-
najärjestelmineen sovi nykytyylin yhteiskonventtien viettoon. Mutta
mistä saada suurimittaisten nuorisoihojen pitopaikka! Karhulan tarkoi-
tukseen kelpaavat julkiset tilat ovat tällä erää liian varattuja teineille
sopivina iltoina.³⁷¹

Kyseinen konsertti oli sekä täydellinen menestys että katastrofi. In-
nokkaita musiikinystäviä tuli Karhulaan lähikaupungeistakin joten
pääsyliput myytiin hetkessä loppuun. Pihalle jäi paljon väkeä, jota
tulvi sisään takaovista ja ikkunoista. Myös teinikorttittomia luikahti

sisään. Nämä konsut olivat mieleenpainuvimmat monelle myöhemmin Kåren Kellarissa viihtyneelle teinille.³⁷²

Monet yhtyeet hankkivat rutiininsa soittamalla koulutansseissa, joita pidettiin elävän popmusiikin tärkeimpänä foorumina 1960-luvulla.³⁷³ Vaikka konsuissa vieraili maamme huippuja, paikalliset bändit olivat konsujen vakioesiintyjä.³⁷⁴ Konsut olivat aloittelevien yhtyeiden näkökulmasta hyvä tilaisuus saada taskurahan lisäksi esiintymiskokemusta tutun yleisön edessä. Keikkailu mahdollisti kehittymisen: se velvoitti harjoittelemaan, hiomaan taitoja ja uudistamaan ohjelmistoa asiantuntevan yleisön vaatimusten mukaisesti.³⁷⁵ Kotkan ammattikoulun oppilaskunta järjesti vastaavia illanviettoja.³⁷⁶ 1960-luvun loppua kohti koulutansseja järjestettiin Kotkan seudulla kuitenkin yhä harvemmin, koska järjestyshäiriöitä esiintyi usein. Konsut alkoivat olla ongelma myös teinikunnille muun muassa siksi, että niistä jäänyt voitto oli olematon.³⁷⁷ Karhulassa konsujen järjestäminen loppui 1970-luvun alussa.³⁷⁸

Mahdollisuus tanssia oli yksi konsujen vetonauloista. *Suosikki* meni suoraan asiaan kirjoittaessaan vuonna 1967, että tanssiminen on ennen kaikkea keino tavata vastakkaista sukupuolta ja päästä naimisiin.³⁷⁹ Vuonna 1968 lehti totesi näin:

Tytön ja pojan suhde voi alkaa ilmaan heitetystä vitsistä, silmäniskusta, autoajelusta, kävelylenkistä. Useimmiten kuitenkin saman jengin järjestämistä hipoista tai koulubileistä, yleisistä tansseista. Tuoreimmat hitit soivat ja luovat tunnelman, joka häivyttää kauaksi kovakauluksiset opettajat tai ärtyneen työnjohtajan ja esimiehen manaukset.³⁸⁰

Tanssi tarjosi nuorille yhden mahdollisuuden irtautua ”seitsemästä neljään” -rytmin määrittämästä arjesta. Sukupolvien välinen epäluulojen kuilu vaikuttaa jutun mukaan olleen syvä ja opettajat ja esimiehet ymmärtämättömiä auktoriteetteja. Toisaalla on nuorten oma vapaa maailma hippoineen, tansseineen, autoajeluineen ja kävelylenkkeineen. Ritva Aalto näkee nuorisokulttuurin osaksi pako paikkana aikuisten maailman keinotekoisuudesta, osaksi paikkana sosiaalistua ja harjoitella aikuismaista käyttäytymistä.³⁸¹ Nuorilla pyrkimys päästä aikuisten kanssa tasa-arvoiseen asemaan heille

sopimattomina pidettyjen viihteen muotojen suhteen oli tyypillistä alle 15-vuotiailla nuorilla.³⁸²

Mahdollisuus tanssiin ohjasi nuorten vapaa-ajanviettoa ja sille haettiin erilaisia tapoja. Karhulalaisnuoriso pääsi tanssimaan koulutanssien ohella kotihipoissa, seurojentaloilla ja tanssilavoilla. Kotihipat mahdollistuivat niiden perheiden kodeissa, joissa oli tarvittavaa tilaa ja suopeat vanhemmat. Juha Tantun vuonna 1965 toimittamassa kirjassa *Tuntematon sukupolvi* helsinkiläinen 17-vuotias Kati kertoi, että yleensä kotihipat ovat ”jonkun rikkaan kakaran luona, jonka mutsi ja fatsi on tietysti vekka.”³⁸³

Moni karhulalaisperhe asui ahtaissa asunnoissa ja jos ei omistanut kesämökkiä, jonne vanhemmat voisivat muuttaa viikonloppuisin ja kesälomilla, mahdollisuudet kotihippojen järjestämiseksi oli-

Kuva 8. Kotihipat Karhulassa 1960-luvun lopulla. Perheen äiti tarjoilee nuorille piimää. Koolla on pääasiassa ahlströmiläisten virkamiesperheiden jälkikasvusta muodostunut ystäväporukka. Pian heistä oli tuleva osa Kåren Kellarin ensimmäistä asiakassukupolvea. LMA.

vat olemattomat.³⁸⁴ Kahden huoneen kokoisessa kodissa asuva saattoi vain toivoa tulevansa kutsutuksi.

Varhaista esikuvaa kotihipoille voi hakea 1800–1900-luvun vaihteen perhetansseista, joita järjestettiin esimerkiksi nuoren nimeltä syntymäpäiväsankarin kunniaksi.³⁸⁵ Tätä perinnettä kotihipat uudistivat. Aikalainen tunnelmoi: ”Kotihipat Sunilassa, pimeä huone ja Plattersien ’Twilight Time’.”³⁸⁶ Oikeanlaisen tunnelman sai aikaan musiikki, pimeä huone ja tyttö kainalossa. Sukupuolet oli kotihipoissa yleensä kiintiöity, eli tyttöjä ja poikia oli tasaparit. Kutsun saaminen osoitti kutsutun omaavan sopivaa kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Sarah Thornton kirjoittaa nuorten alakulttuurisesta pääomasta (*subcultural capital*), joka ilmenee sisäpiirin käytäntöjen tuntemuksena ja katu-uskottavuutena, kuten muodikkaasti leikattuina hiuksina tai edustavana levykokoelmana. Tätä paikallisesti väritynyttä pääomaa ei opittu koulussa eikä se ollut luokkasidonnaista.³⁸⁷ Turkulaisten popparinuorten joukossa suurinta arvostusta nautti se, jolla oli tyylikkään puku ja edullisin ulkomuoto. Hyvä supliikki oli myös valttia.³⁸⁸ 1970-luvun Lahdessa taas vetelyys ja näлкиintynyt olemus takasivat katu-uskottavuuden.³⁸⁹ Esi-merkit osoittavat, että kotihipat olivat epätasa-arvoinen nuorten vapaa-ajanviettomuoto.

Lavatanssit tarjosivat suurilukuiselle 1960-luvun nuorisolle hyväksyttävät, kotihippoja tasa-arvoisemmat puitteet tutustua vastakaiseen sukupuoleen ja muihin nuoriin. Suomalaiset nuorisoseurat ja muut yhdistykset olivat 1880–1890 -luvuilla alkaneet rakentaa tanssilavoja hankkiakseen tansseilla varoja muuhun toimintaansa. Tanssit olivat aluksi tapahtumia, joissa paikallisuutta korostivat sekä esiintyjät että kylätason seurojen ja yhdistysten toimiminen järjestäjänä. Vähitellen muusikot ammattimaistuiivat ja samalla alkoi muodostua todellisia iskelmäitä.³⁹⁰ Vähän toisella kymmenellä ikävuodellaan olleet karhulalaisnuoret kävivät talviaikaan urheiluseura Karhulan Katajaisten Seuratalo Sammon tansseissa.³⁹¹ Kesäisin he kokoontuivat Väkinäisten (”Väksyn”), Jylppylän, Tampsan ja Rookinvuoren tanssilavoille.³⁹²

Lavat alkoivat 1960-luvun alussa uudistaa tarjontaansa suurlukuisen nuorison makuun sopivaksi.³⁹³ Kotkan seudun tanssilavoillakin alettiin järjestää pop-konsertteja 1960-luvun puolivälissä. Monet sittemmin Kären Kellarissa tanssineet opettelivat rockin, jiven ja twistin ensiaskeleet tanssilavalla. Jotkut olivat käyneet tanssikurssin, mutta harmittelivat, kun jive muuttui tungoksessa pelkäksi kävelyksi.³⁹⁴ Renegadesien energiset vierailut Sammolla tai ”Väksyllä” tarjosivat mieleenpainuvia elämyksiä tulevalle diskovälille.³⁹⁵ 1960-luvun turkulais- ja karhulalaisnuorison musiikkimaut menevät melko yksiin, mutta yksi mielenkiintoinen yksityiskohta sattuu silmään. Kun Renegades oli vetovoimainen tämän tutkimuksen poppareille, Turun upolaisten keskuudessa se luokiteltiin kovemmaksi rockiksi ja siitä syystä enemmän rasvisten musiikiksi.³⁹⁶

Ilman tanssien sallivaa ilmapiiriä tyttöjen tai poikien olisi ollut hankala jututtaa toisiaan. Tanssikappaleen tai kahden mittainen tapaaminen oli sopivan lyhyt, joten illan aikana ehti hyvässä tapauksessa luoda tuttavuutta useaan eri ihmiseen. Ja kun pitäydyttiin tanssin suomissa rooleissa, omasta kiinnostuksesta ei tarvinnut puhua ääneen: kehon kielellä ja sanattomalla viestinnällä saattoi tehdä selväksi, mitä tanssiparista ajatteli. Selvä merkki molemminpuolisesta kiinnostuksesta oli, jos juttu luisti, askeleet osuivat yhteen ja oli hauskaa yhdessä.³⁹⁷ Yleensä nuoret valitsivat tanssipaikan sen perusteella, mikä oli oman kaveriporukan suosikkipaikka riippumatta siitä, mikä oli tanssilavan taustalla vaikuttava organisaatio.³⁹⁸ Karhulalaisnuoretkaan eivät kiinnittäneet huomiota tanssinjärjestäjien edustamaan poliittiseen väriin, joka Kotkan seudulla kattoi koko kirjon vasemmalta oikealle. Nuorten vanhemmille asialla saattoi olla merkitystä. Jos he estivät nuoren tansseihin lähtemisiä väärään puolueeseen vedoten, sinne mentiin salaa.³⁹⁹

1950-luvun Suomessa oli lähes 2000 tanssilavaa, mutta 1960-luvulla uudet suurlavat alkoivat syödä pienimpiä pois.⁴⁰⁰ Lavojemme huippuvuodet olivat 1964–1967. Tanssien järjestäjät havaitsivat viimeistään 1970-luvun alussa, kuinka väki siirtyi ravintoloihin ja diskoihin. Huonokuntoinen Väkinäisten lava purettiin 1970-luvulla Kotkan kaupungin julkisivulautakunnan määräyksestä. Mo-

nen puurakenteisen lavan kohtaloksi koitui tulipalo – näin kävi esimerkiksi Rookinvuoren lavalle, joka paloi vuonna 1993.⁴⁰¹ Jylpyn lava paloi maan tasalle maaliskuussa 1970.⁴⁰² Tampsan tanssilava sinnitteli läpi tanssilavojen muutoksen vuodet ja uudisti ohjelmistoaan yleisön makuun. Keväällä 1977 popmusiikille oli varattu perjantai-illat. Lauantaisin soi humppa.⁴⁰³

Elävän musiikin osuus alkoi tanssilavoilla vähentyä ja lavat hiljentyä. Ahti Nikkonen näkee tähän yhtenä syynä pubikulttuurin yleistymisen, mikä oli seurausta alkoholipolitiikan vapauttamisesta.⁴⁰⁴ Lennart K. Perssonin mielestä bingo, radio ja televisio olivat syinä Ruotsin tanssilavakuolemaan, jonka merkit olivat nähtävissä 1950-luvulta alkaen. Ihmiset alkoivat lauantai-iltaisina jäädä koteihin kuuntelemaan radiota tai katselemaan televisiota, joissa oli alettu tarjota uudenlaista, modernia ohjelmaa. Bingin merkitys liittyi myös kustannustehokkuuteen: tansseihin verrattuna järjestäjille oli helpompaa panna pystyyn bingoilta, josta saatiin tansseihin verrattuna lähes yhtä hyvä tuotto mutta vähemmällä vaivalla.⁴⁰⁵

Tanssilavakulttuurin muutoksen taustalla vaikuttivat lisäksi maaseudun autoituminen ja autoilun lisääntyminen. Lavat suureniivat ja vain sellaiset menestyivät, joiden ympäristössä oli riittävästi asutusta kohtuullisella autoiluetäisyydellä. Vaikka diskot imaisivat lavoilta suuren osan nuorisosta ja synnyttivät Suomeen paritanssia osaamattoman sukupolven, ne samalla vapauttivat tanssilavat liiallisesta alkoholinkulutuksesta ja sen mukanaan tuomista lieveilmiöistä. Ryypääminen oli hauskeempaa muualla.⁴⁰⁶ Tosin Heikki Hellman muistuttaa, että rajoittaessaan voimakkaasti ravintolantanssia 1930-luvulta alkaen nuorten alkoholinkäyttöä hillitäkseen, Alko oli itse asiassa saanut aikaan alkoholinkäytön laajenemisen kansanravintoloista seurojentaloille ja lavoille.⁴⁰⁷

Kåren Kellarin ensimmäiset asiakkaat olivat omaksuneet edellä kuvailut tanssikulttuurin uudet muodot 1960-luvulla, ja toistivat

oppimaansa diskossa. Siellä tanssi kehittyi edelleen yhä vapaamuotoisempiin suuntiin, joista lisää neljännessä käsittelyluvussa.

Nuoriso valtaa baarit

Karhulalaiset varhaisnuoret kävelivät usein iltaisin aikansa kuluki ympäri toria poiketen välillä baareihin.⁴⁰⁸ Samanhenkisten nuorten ryhmät kokoontuivat kukin omiin baareihinsa.⁴⁰⁹ Baareissa heille avautui uudenlainen maailma, ja ystävyys ja luottamus kavereihin rakentuivat vapaassa ilmapiirissä.⁴¹⁰ Baareista kuitenkin puuttui kontaktien luomiseksi tuttu ja turvallinen tanssirituaali, joten pojilta ja tytöiltä vaadittiin enemmän rohkeutta kuin tanssipaikoissa. Juuri muuta ei ollut tehtävissä kuin pöydässä istuminen ja kontaktien luominen siinä, kuten Kruse toteaa.⁴¹¹

1960-luvun Salossa paikallista lyseota vastapäätä sijainneeseen Nuorisobaariin ryntäsi koululaisia jopa kymmenen minuutin välitunneilla ja lisäksi ruokatunneilla. Baarin suosion takasi kaupungin nuorekkaimmin täytetty jukeboksi.⁴¹² Karhulassa vastaava paikka oli tulevien kärelaisnuorten suosikkipaikka, elokuvateatteri Kyminsuun toisessa kerroksessa toiminut kahvila, jota he kutsuivat Kinobaariksi tai ”Vintiksi”. Baarista muodostui etenkin Karhulan yhteiskoululaisten kokoontumispaikka paitsi iltaisin myös ruoka- ja vapaatunneilla ja iltapäivisin.⁴¹³ Kinobaarissa viihtynyt aikalainen luonnehti sen asiakaskuntaa näin:

Siäl kävi Karhulan porukoist semmonen eturivin porukka, joka seurasi aikaansa, oli muotitietoista, tukkaa kasvatti ja vähä herätti pahennustakin, ei ehkä vanhemmis, mut jossain muussa jengissä Karhulas, et mitäköhän noi luulee olevansa. Mut se oli semmost porukkaa joka seurasi musiikkii, elokuvii ja sellast kaikkee, oli valveutunutta.⁴¹⁴

Valveutuneisuus näkyi siinä, että nuoret olivat yhteiskunnallisesti aktiivisia ja kävivät limsan ja tupakan voimin korkealentoisia ja syviäkin filosofisia keskusteluja. Paneelin sosiaalinen jakauma oli laaja.⁴¹⁵ Kinobaarin vuosiin ajoittuivat karhulalaispoikien ensimmäiset alkoholikokeilut, kun joku sai jostain pullon, joka mentiin

Kuva 9. Näkymä Karhulan torille 1960-luvun puolivälissä. Vasemmalle jäivät Kyminsuun elokuvateatteri ja Nakki-Baari. Taustalla olevassa rakennuksessa toimi Nalle Baari. Kuvaaja: Albin Aaltonen. KYM.

salaa juomaan jonnekin.⁴¹⁶ Kinobaarin huippukausi ajoittui muistitiedon mukaan suunnilleen vuosiin 1964–1968.⁴¹⁷ Kinobaarin lisäksi Karhulan keskustassa sijaitsivat Nakki-Baari, Mocca-Baari, Otsonbaari ja Pika-Mokka, linja-autoaseman kahvio, Karhulantien T:mi Tanskalainen ja Vesivallintien kahvi- ja jäätelöbaari Nalle.⁴¹⁸

Mitä baareissa tehtiin? Cavan jakaa baarit niiden toimintojen mukaan neljään ryhmään: juomapaikka (*obtain a drink*), ajanvietepaikka (*amusement*), kodin jatke (*home territory*) ja markkina-
paikka (*exchange of commodities*).⁴¹⁹ Karhulalaisnuoriso hakeutui niihin baareihin, joissa sai tavata kavereita, kuunnella popmusiikkia ja viihtyä vapaasti. Cavanin tutkimus asettuu 1960-luvun San Franciscoon, mutta karhulalaisnuorten baarikäyttäytymisessä on piirteitä kaikista muista Cavanin baarityypeistä lukuun ottamatta juomapaikkaa sen alkoholinkäyttöä tarkoittavassa merkityksessään. ”Markkinapaikka” on tämän tutkimuksen kontekstissa ymmär-

rettävä sosiaalisten suhteiden solmimisen mahdollistavana, ei lait-
tomien huumeiden tai seksin välitystä harjoittavana paikkana kuten
Cavan esittää.

Vuonna 1971 julkaistun suomalaisen nuorisotutkimuksen mu-
kaan reilu kolmannes 15–20-vuotiaista tytöistä ja noin puolet pojis-
ta istui 1960-luvulla iltaa baarissa vähintään kerran viikossa.⁴²⁰ Ai-
noastaan rahanpuute rajoitti baareissa viihtymistä, sillä niissä piti
ostaa jotakin saadakseen istumapaikan.⁴²¹ Vähistä rahoista ostettiin
Karhulassa limonadipullo, joka jaettiin useaan lasiin tai ostettiin
kupillinen teetä, joka useaan osaan jaettuna tuli kaikkein halvim-
maksi.⁴²² Tilanne oli samankaltainen muuallakin maassa. Salolai-
nen Torikadun Nuorisobaari jouduttiin lopettamaan, sillä ”baaril-
linen melskaavia murrosikäisiä juomassa koko illan yhteistä koki-
spulloa oli osoittautunut kehnoksi bisnekseksi”.⁴²³ *Turun Sanomat*
kuvaili nuorten metelöintiä ja liian vähäarvoisia tilauksia teinien
suosimissa turkulaisissa kahvibaareissa ja arveli, ettei viidenkym-
menen pennin virvoitusjuomapullolla peitetä kustannuksia.⁴²⁴

Nuorisotutkimuksen mukaan yli 90 prosenttia koululaisista asui
yhdessä vanhempiensa kanssa. Kotona asuvien elättämisestä asumi-
sineen ja ruokineen vastasivat lähes kokonaan nuoren vanhemmat.
Koululaisten ja opiskelijoiden harrastuksiin käyttämät rahamäärät
olivat niukat: 58 prosenttia heistä ilmoitti, ettei käytä yhtään rahaa
huvituksiin.⁴²⁵ Siksi turkulaisnuoret olivat tyytyväisiä, kun kahvi-
lanpitäjä oli armollinen ja antoi viisi juomapillia yhtä limsapulloa
kohti.⁴²⁶ Myös Kinobaarin omistajat tukivat nuorten asiakkuutta ja
sitoutuivat paikkaan päästämällä näitä hiljaisina iltoina elokuviin il-
maiseksi.⁴²⁷ Lisäksi viikon parhaan flipperituloksen tehnyt sai va-
paalipun elokuvaan.⁴²⁸ Flipperin (engl. pinball) pelaaminen oli eten-
kin poikien ykkösajanviette. Flipperi oli tuolloin yksi Suomen ylei-
simmistä kolikoilla pelattavista ajanvietteautomaateista.⁴²⁹

Flipperin ohella toinen suosittu ajanvietelaite olivat levyau-
tomaatit eli jukeboxit, jotka keksittiin Yhdysvalloissa vuonna
1889.⁴³⁰ Suomeen niitä alkoi tulla 1950-luvulla. Meillä niiden suo-
siota vauhditti tango ja muu hidastempoinen viihdemusiikki.⁴³¹ Ju-
keboksien kultakausi alkoi Raha-automaattiyhdistyksen hoivissa

Kuva 10. Kuvan flipperi on 1960-luvun alusta. RAY.

vuodesta 1962 alkaen. Yhdistyksen automaatteja oli maassamme 311 ja kahden vuoden päästä jo yli 1500 kappaletta. Jukebokseja ilmestyi 1960-luvun mittaan etenkin baareihin ja kansanravintoloihin, kunnes 1960-luvun lopulla niiden määrä alkoi kääntyä laskuun. Tavallaan ne korvasivat ylemmän luokan ravintoloissa esitetyt elävän musiikin, kirjoittaa Jukka Kortelainen. 1950–1960-lukujen nuorisosta tuli nopeasti jukeboksien suurin käyttäjäryhmä rock and roll -ilmiön myötä, sillä kuten tunnettua, nuoret viettivät paljon aikaa baareissa. Porukassa voitiin kuunnella useampikin levy. Elin-tason nousun myötä nuorilla alkoi olla käytössään rahaa, josta osa pantiin mielellään levyjen kuunteluun.⁴³²

Raha-automaattiyhdistys tuli samalla edistäneeksi populaarimusiikin leviämistä.⁴³³ Levyautomaatista itse valittu musiikki tarjosi nuorille mahdollisuuden rakentaa aikuisten hallitsemassa yhteiskunnassa oma tila, joka samalla toimi identiteettiä muokkaavana ja vahvistavana elementtinä. Baarit asettivat karhulalaisnuorisolle puitteet, joita he muokkasivat omiin tarpeisiin istuskelemalla pöytäryhmissä, vaihtelemalla istuinpaikkoja ja opettelemalla uusien ajanvietelaitteiden käyttöä.⁴³⁴ Baarien ilmapiiri tyydytti nuorten uteliaisuutta ja tiedonhalua, joka kohdistui nuorisokulttuuriin, seksuaalisuuteen ja aikuiselämään. Tupakansavuisissa baareissa he saattoivat seurustella ja imeä vaikutteita – kirjailija Hannu Väisäsen sanoin ennakoida elämän tulevia baaritiskejä.⁴³⁵

Helmi Järviluoman mukaan kovaääninen rockmusiikki tarjoaa nuorille yhden välineen ottaa tila symboliseen kontrolliinsa. Tämän ajatuksen mukaan kaikilla yhteisöillä, joilla on jonkinlaista valtaa, on omat paikkansa, jossa juuri heidän äänensä ja musiikkinsa ovat äänimaisemassa hallitsevina.⁴³⁶ Rock kelpasi siis tekemään paikasta ja ajasta nuorten omaisuutta. Musiikki oli vapaa-ajan konteksti, jonka melu ja rytmi tarjosivat nuorille helpon tavan osoittaa, kenelle paikan kontrolli kuului.⁴³⁷

Nuorten rocknälkään kehitettiin ratkaisuja myös seurakunnissa. Helsingissä ruotsinkielinen evankelis-luterilainen seurakunta perusti vuonna 1967 diskon, jossa sai kuunnella popmusiikkia, tanssia ja tupakoida.⁴³⁸ 1970-luvun Myllykoskella seurakunta järjesti kirkon alakerrassa suosittuja Katakombi-iltoja.⁴³⁹ Karhulan seurakuntakeskuksessa oli kerran viikossa keskiviikkoiltoisin 15 minuutin mittainen Minikirkko osana seurakunnan nuorille suunnattua modernia toimintaa. Nuoret saivat osallistua ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen ja myös esiintyä bändeineen Minikirkossa. Minikirkkoa järjestettiin 1960-luvun puolivälistä 1970-luvun alkuun ja sitä veti innovatiivinen diakoni Leo Märkälä.⁴⁴⁰

Kunnalliset virkamiehet olivat heränneet huomaamaan suurlukuisen nuorison kokoontumispaikkojen puutteen jo 1950-luvun puolivälissä. Sari Vesikansa on todennut, että kunnallisiin nuorisotaloihin ohjattiin sotien jälkeen ensin niitä nuoria, joista oli ollut

häiriötä. Pelkkä kadulla oleminen nähtiin usein sellaisena. Nuorisotaloille ohjattiin siis järjestötoiminnan ulkopuolelle jääneitä nuoria ajatuksella, että nuorisotalojen kautta he harjaantuisivat järjestötoiminnan osallistujiksi.⁴⁴¹ Helangon mukaan järjestöihin kuuluminen vähentyi 1960-luvun nuorilla popkulttuurin synnyttämien vapaamuotoisten yhteenliittymien (koostumien, porukoiden, klubien) kustannuksella. Nuoret halusivat olla riippumattomia ja vapaita kaikenlaisesta holhouksesta.⁴⁴²

Helsingin Hakaniemessä avattiin 3.10.1957 maamme ensimmäinen kunnallinen nuorisokahvila, *Haka-kerho*. Siitä muodostui nopeasti suosittu nuorison kohtaamispaikka. Haka-kerhon taru päättyi vuonna 1969, kun uudet kahvilat ja keikkapaikat alkoivat kilpaila nuorten suosioista ja viedä voiton. Vaikka Haka-kerhon elinkaari oli lyhyt ja se toimi pienellä budjetilla, se ehti toimia uudisraivajana sekä nuorisotilatoiminnalle että myöhemmin esiin nousseille elävän musiikin yhdistyksille. Haka-kerho on osoittautunut keskeiseksi paikaksi helsinkiläisen nuorisokulttuurin ja suomalaisen populaarimusiikin kehityksen kannalta.⁴⁴³

Tahdomme nuorisokahvilan!

Nuorisokahvilat olivat vastaus nuorten odotuksiin. Marja Tuomisen ajatusta myötäillen kysymys oli siitä, että 1960-luvulla nuorten omat kulttuurimuodot alkoivat eriytyä nopeasti kehittyneiden viestintä- ja ääniteteknologian sekä elokuvateollisuuden avulla, jolloin myös nuorison merkitys yhteiskunnallisena tekijänä alkoi muotoutua uudeksi. Suuriin ikäluokkiin kuuluneet nuoret tulivat näkyväksi ryhmäksi, mikä tarjosi mahdollisuuden samastua toisiin ja kyseenalaistaa niin työläis- kuin porvaritaustaisten vanhempien jokapäiväiseen elämään kuuluneita kulttuurimuotoja. Nuoret alkoivat suuntautua niiden sijasta kohti kaupallisia nuorisokulttuureja, mutta myös arvradikalismia. Suurten ikäluokkien näkyväksi tullut asema tarjosi mahdollisuuden vanhempien tarjoaman elämänmallin uudelleenarviointiin.⁴⁴⁴

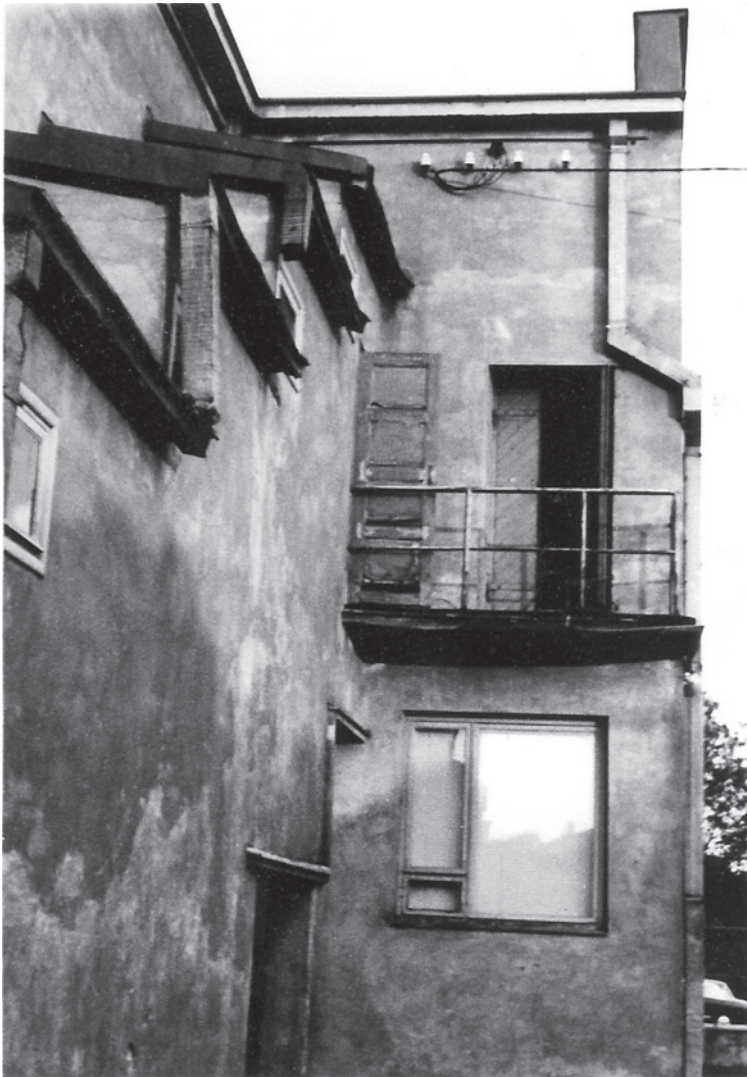
Kun baareissa ja ulkona viihtyviltä suomalaisnuorilta kysyttiin 1960-luvun lopulla, mitä he toivoivat vapaa-aikansa hyväksi tehtävän, useimmat nuoret sekä maalla että kaupungeissa toivoivat oleskelutiloja, joissa voisivat olla rauhassa. Tiloissa saisi olla pelejä ja musiikkia esimerkiksi orkesterin soittamana. ”Toive tiivistyi usein sanaksi disco”, Hannu Taipale kirjoittaa. Ohjaajavaltaista ja autoritääristä toimintaa nämä nuoret eivät kyselyn mukaan arvostaneet. He vaativat päätösvalan itseään koskevissa asioissa itselleen.⁴⁴⁵

Nuortenlehdetkin ottivat osaa ajankohtaiseen nuorisokahvilakeskusteluun. *Suosikissa* oltiin vuonna 1967 huolissaan nuorison jakaantumisesta toisilleen vastakkaisiin ryhmiin, joiden nähtiin mutkistavan nuorisokahviloiden perustamista. Suosikki pyrki mielipidevaikuttajan asemassaan saamaan muutosta nuorten jyrkkiin asenteisiin koska oli näkyvissä merkkejä siitä, että eri nuorisoryhmät eivät mahtuisi samaan tilaan:

Miksi kaikkien pitää mennä omiin ompeluseuroihinsa, sillä nuorison hajaannus estää uusien diskoteekkien, nuorisokahviloiden ja kerhojen rakentamisen. Syykin on aina sama: nuoriso on liian eripuraista, eikä kuitenkaan tule toimeen keskenään. [...] Juuri nyt on aika nuijia nuoriso rauhanomaiseen rinnakkaiseloon. Pitäkää hipat, joissa on kaikkia näitä tyyppejä, niin huomaatte ihmeen! Pohjimmiltaan kaikki ovat aivan samanlaisia!⁴⁴⁶

Turun poliisi teki vuonna 1965 aloitteen nuorisoklubien perustamiseksi, jotta kaupungissa saataisiin hillittyä lisääntyneitä ja huolta herättäneitä huliganismia ja nuorisorikollisuutta. Poliisin, seurakuntien ja kaupungin nuorisotyön viranomaisten yhteistyönä perustettiin nuorisoklubeja aluksi keskikaupungille ja pian myös lähiöihin.⁴⁴⁷ Myös Karhulan kauppalan viranomaiset olivat havahtuneet nuorten suureen lukumäärään ja uuden nuorisokulttuurin nousuun. Koska yksikään nuorten suosimista karhulalaisbaareista ei ollut profiloitunut vain nuorison käyttöön, nuorisotoimistossa alettiin vuoden 1967 alussa suunnitella Karhulaan nuorisokahvilaa naapurikaupunki Kotkan mallin mukaisesti. Karhulalaisnuoret olivat jo löytäneet 400-paikkaisen Kotkan nuorisokahvilan, mutta vuoden 1967 alusta heitä alettiin käännättää sen ovelta. Paikka oli muo-

Kuva 11. Kineman rappioromantiikkaa 1960-luvulta. LMA.

dostunut niin suosituksi, että Kotka joutui rajaamaan sisäänpääsyn omaan nuorisoonsa.⁴⁴⁸

Nuorisotoimesta vastanneet kauppalan viranomaiset asettivat tavoitteekseen saada nuorille paikka, jossa nämä saisivat harrastaa ja tavata toisiaan. Karhulan nuorisotalo oli määrätty purettavaksi samana keväänä eikä uuden rakentamiseen ollut vielä varoja, joten toiminta nuorisokahviloineen suunniteltiin aloitettavaksi syksyllä vuokratiloissa.⁴⁴⁹ Kymissä tilanne nähtiin vielä heikompana: siellä nuorisotyötä tekivät järjestöjen nuoriso-osastojen ohjaajat harrastuspohjalta toimipaikkoinaan ”pari välttävää taloa”, kuten yleisön-osastokirjoittaja vuonna 1968 valitti.⁴⁵⁰

Kauppalan nuorisotyölautakunta vuokrasi vuonna 1969 Karhulan Sosialidemokraattisen Työväenyhdistys ry:n omistamasta, Karjalantiellä sijainneesta entisen elokuvateatteri Bio Fenixin alakerasta kolme kerhohuonetta nuorisotoimen käyttöön.⁴⁵¹ Paikkakuntalaiset kutsuivat taloa Kinemaksi.⁴⁵² Paikka oli kuitenkin pieni ja kolkko modernin nuorisokahvilan ja esimerkiksi nuorten toivomien keskusteluiltojen pitämiseen.⁴⁵³ Rakennus oli ulkoapäin huonokuntoinen, kuten kuvasta 11 voidaan havaita.

Järjestönuorten käytössä oli useita kerhohuoneita eri puolilla kauppalaa, mutta ne eivät aineistoni mukaan kiinnostaneet moderneihin baareihin kiinnittynyttä karhulalaisnuorisoa kuten eivät ohjatut harrastusryhmäkään.⁴⁵⁴ Turkulaisnuorten ryhmissäkään ei harrastettu varsinaisesti muuta kuin popmusiikkia ja seurustelua.⁴⁵⁵ Maassamme toimi 1960-luvun lopulla useita yhdistyksiä ja nuorisojärjestöjä, mutta niiden toiminta ei kiinnostanut kaikkia nuoria tiukan ohjelmallisuutensa vuoksi. Kaduilla viihtynyt, järjestöjen tarjontaan kriittisesti ja oikukkaastikin suhtautunut nuoriso oli enemmän kiinnostunut kaupallisesta tarjonnasta kuten baareista, elokuvista ja tanssista. Nuorisokellarit tiukkoine tupakointisääntöineen ja liian nuorine tai vääränlaisine (rasvis-)asiakkaineen eivät vedonneet ainakaan popparimielisiin. 1960-luvun lopun nuorison käsitykset eivät muutenkaan olleet kummoiset kunnallisten viranomaisten ja yhteisöjen johdossa olevien aikuisten halusta auttaa heitä. Nuoret pystyivät mielestään osoittamaan paikkakunnal-

taan tiloja, jotka voitaisiin luovuttaa heidän käyttöönsä, mutta joita ei saatu nuorten tarpeiden vähättelyn vuoksi tai erilaisiin verukkeisiin vedoten.⁴⁵⁶

Vuoden 1969 alusta voimaan astunut uusi alkoholilainsäädäntö muutti asetelman, johon baareissa viihtyneet nuoret olivat totuneet. Keskiolut sai erikoisaseman.⁴⁵⁷ Lait merkitsivät keskioluen myynnin vapautumista sekä maalaiskuntien saattamista alkoholi-juomien myynnissä samaan asemaan kaupunkien ja kauppaloiden kanssa. Yleinen alkoholi-juomien osto-oikeutta koskeva ikäraja aleni aiemmasta 21 vuodesta 20 vuoteen. Mietoja juomia ja keskiolutta voitiin myydä 18 vuotta täyttäneille.⁴⁵⁸ Suomalaisravintola alettiin vähitellen nähdä vapaa-ajanviettopaikkana, jossa asiakkaat saivat viihtyä.⁴⁵⁹ 1970-luvulla ravintoloista tuli Merja Sillanpään mukaan yhä selvemmin nuorison huvittelupaikkoja ja samalla nuorista alkoholipoliittisen suojelun pääkohde.⁴⁶⁰

Lukuisat baarit olivat anoneet keskiolutoikeuksia ja kun oikeudet niille myönnettiin, ne veloitettiin käännyttämään alle 18-vuotiaat sisäänpyrkijät oveltaan iltaisin.⁴⁶¹ *Karhula*-lehden mukaan baareissa oli alettu todeta sisään pyrkiville nuorille: ”Tämä ei ole mikään nuorisopaikka.”⁴⁶² Mikäli asiakas ei voinut luotettavalla tavalla osoittaa olevansa täysi-ikäinen, oli ravintolan kieltäydyttävä keskioluen anniskelusta. Yrittäjiä muistutettiin, että ”toisen asiakkaan vakuutusta nuoren henkilön täysikäisyydestä tai teini- yms. kortin esittämistä ei yleensä voida pitää riittävän luotettavana”.⁴⁶³ Teinikortin kanssa moni oli harjoitellut ensimmäisiä henkilöllisyystodistuksen väärennöksiään (Kuva 12.). Tästä syystä ”Henkilöllisyystodistus mukaan. (Ei teinikortti)”, muistutettiin myös ravintolan Meritornin huvi-ilmoituksessa joulukuussa 1969.⁴⁶⁴

Yksi keskiolutoikeudet saaneista kahviloista oli urheiluseura Karhulan Veikkojen marraskuussa 1965 perustama Lounasbaari, ”Veikkojen baari”, jonka asiakkaiksi karhulalaisnuoret olivat 1960-luvun lopulla Kinobaarista vähitellen siirtyneet. Baari oli valinnut liberaalin linjan ja päästi iltaisin sisään myös alaikäisiä nuoria. Viranomaiset saivat vihiä lainvastaisesta käytännöstä ja tilanne muutui perjantaina 22.8.1969. Tämä tuli nuorille täytenä yllätyksenä.

Kuva 12. Pahvisesta Teinikortista pystyi helposti raaputtamaan pois syntymävuoden viimeisen numeron ja lyijykynällä korvaamaan sen sopivammalla. Lopputulos oli harvoin aidon veroinen. Kuvan alaikäinen tyttö halusi käydä 18-vuotiaasta, mutta on myöhemmin yrittänyt palauttaa oikean syntymävuoden ja siihen viittaavan kortin voimassaoloajan. LAA.

”Nuorison viimeinen kantakuppila, joka aikaisemmin oli suhtautunut heihin suvaitsevasti, siirtyi ’ravintolasysteemiin’ ikärajoitukseensa”, kirjoitti *Karhula*.⁴⁶⁵ *Eteenpäin*-lehdessä nuoret kertoivat näin:

Viimeinen kokoontumispaikkamme, Lounasbaari, antoi meille porttikielion viime viikolla. Porttikieltoa perusteltiin sillä, ettei meille voi tarjoilla keskiolutta. Jäimme baarin pihalle ymmällämme pohtimaan, mitä nyt tehdä. Poliisi hajoitti joukkomme väittäen ettei kauppalassa saa järjestää katukokouksia. Mistähän johtuu, että ne keskiolutta itsensä täyteen ahtaneet humalaiset rähinöitsijät saavat kyllä kokoilla, mutta me saamme kyytiä, jos on neljä samassa joukossa.⁴⁶⁶

Karhula muistutti, että useamman nuoren kerääntyessä yhteen kadulle saapuu pian joustamaton ”siniveli” paikalle ja kehottaa näitä hajaantumaan. Yhteen kokoontunut, toimeton nuorisojoukko koettiin yhteiskunnallisena uhkana: toimittaja arvelikin poliisin käyttävän valtuuksiaan herkemmin, kun paikalla on ”pitkätukkaisia val-

lankumouksellisia”.⁴⁶⁷ Sopivien nuorisotilojen puute oli alkanut nousta ongelmaksi muuallakin 1960-luvun Suomessa, kun kahviloissa ja baareissa oli kyllästytty meluaviin nuoriin. Esimerkiksi Jyväskylässä moni kahvila asetti asiakkaiden alaikärajaksi 19 vuotta, joissakin armeliaasti vasta keväisin ilmojen lämmentyessä.⁴⁶⁸ Vuoden 1968 keväällä turkulaisen kahvilabaarin ikäraja nostettiin kahdeksantoista iltakuuden jälkeen. Se karkotti pois nuorisoporukan, jota ei päästetty sisään muihinkaan lähellä olevista kahviloista.⁴⁶⁹ Vuoden 1968 lopussa muutamat nuorisolähetystöt kääntyivät huolestuneina Kahvilaravintolaliiton puoleen, sillä nuoret pelkäsivät kokenaan jäävänsä kahviloiden ulkopuolelle. Liiton toiminnanjohtaja Jorma Latvus arveli keväällä 1969 diplomaattisesti, että tyyppillisiä nuorten suosimia kahviloita oli riittävästi. Hän kuitenkin vetosi Suomen kuntiin, että ne lisäisivät ja laajentaisivat nuorison kerhoja muita tiloja tuntuvasti nykyisestä.⁴⁷⁰

Jyväskylässä nuoriso vauhditti nuorisokahvila-asiaansa järjestämällä mielenosoituksen ja toritanssit. Keino tepsii, ja kaupungin ensimmäinen disko perustettiin Jyväskylän Pursiseuran tiloihin kesällä 1967.⁴⁷¹ Vuonna 1968 avattiin Turun keskikaupungilla nuorison kerhohuoneisto Pop-kellari, jonne oli vapaa pääsy kaikilla alle 20-vuotiailla turkulaisnuorilla. Pop-kellari täytti suurelta osin nuorten toiveet. Tärkeää oli, että siellä saattoi seurustella suhteellisen vapaasti ”ilman kerhotädin leikkejä”.⁴⁷² Haminassa kolmisen kymmentä varttunutta nuorta, joiksi tuohon aikaan kutsuttiin 18 vuotta täyttäneitä⁴⁷³, kyllästyi keväällä 1969 siihen, ettei kaupungissa ollut mitään tekemistä. He perustivat ravintola Seurahuoneen tyhjällään olleeseen kabinettiin intiimin Martins Clubin, jonne mahtui noin 80 nuorta. Yhtyneet Ravintolat antoi huoneiston, kalusteet ja diskotunnelman vaatimat stereolaitteet. Nuoret vastasivat huoneiston kunnostuksesta ja sisustuksesta.⁴⁷⁴

Osa karhulalaisnuorista oli oppikoulujen teinikunta-aktiiveina hankkinut järjestöosaamista ja tietoa kunnallisesta päätöksentekokoneistosta. He tiesivät, että marraskuussa 1968 Helsingin yliopiston opiskelijat olivat toteuttaneet oman rakennuksensa, Helsingin Vanhan Ylioppilastalon, valtauksen.⁴⁷⁵ Tämän tyyppinen aktivoitu-

minen ja omakohtainen osallistumis- ja vaikuttamishalukkuus oli nuorisotutkimuksen mukaan korkeimmillaan 15–19 vuoden iässä. Nuoret olivat selvimmin myös mielenosoitusten puolella.⁴⁷⁶ Elokuussa 1969 noin viisikymmentä 16–17-vuotiasta tulevaa kärelaista otti käyttöön suoran toiminnan keinot vauhdittaakseen kauppalan nuorisokahvilasuunnitelman toteutumista ja ”valtasi” kauppalan nuorisotoimiston. Nuoret vaativat paikkaa, jossa saisivat olla rauhassa keskenään:

Me tarvitsemme nuorisokahvilan! Karhulassa ei ole paikkaa jonne voimme mennä! Meille on turha puhua korinpunomisesta ja kansantanhusta, tarvitsemme paikan, jossa voimme tavata kavereita ja keskustella! Poliisi ajaa meidät pois kaduilta ja keskiolut-oikeuksien vuoksi meitä ei lasketa tavallisiin baareihin! Emme tahdo keskiolutta. Tahdomme paikan, josta meitä ei ajeta pois. Yhteiskunnan on autettava meitä!

Karhulan kauppalan nuorisotyönohjaaja Arne Sivonen tunsu nuorisotalon ja kahvilan puuttumisen yhtä kipeänä ongelmana kuin nuoretkin. Sivonen tiesi, että tiloja tarvittaisiin pikaisesti. Siksi tunnelma nuorisotoimistossa oli sen valtauksessa ”veljellinen”.⁴⁷⁷ Kauppalan nuorisotyölautakunta käsitteli asiaa kokouksessaan ja suhtautui nuorten aloitteeseen myönteisesti. *Etelä-Suomi* pyrki hälventämään epäilyjä nuorisokahvilaa kohtaan, koska vanhemmat suhtautuvat asiaan epäluuloisesti: ”Uskotaan, että nuoret istuskelevat nuorisokahvilassa alkoholi- ja pillerihumalassa hassispiippua imeskellen ja mietiskelevät, miten parhaiten voisivat hävittää valitsevan yhteiskuntajärjestelmän.”⁴⁷⁸

Nuoret ottivat yhteyttä mahdollisiin rahoittajatahoihin, kuten paikalliseen Lions Clubiin ja käynnistivät muutamassa päivässä kampanjan nuorisokahvilan puolesta nimienkeruulistoineen.⁴⁷⁹ Neljässä päivässä saatiin kokoon useampi sata nimeä, joiden joukossa on useita arvovaltaisia karhulalaisia, mainitsi *Etelä-Suomi* elokuussa 1969.⁴⁸⁰ Nuorisokahvilaa puoltavia nimiä kertyi lopulta kuusisataa.⁴⁸¹ Nuoret väheksyivät virallista järjestelmää ja poliitista koneistoa ja etsivät niiden sijaan suoran toiminnan muotoja.⁴⁸² Kenties kehityksen kelkasta pudonneet vanhemmat estivät nuoril-

ta mahdollisuuden päättää heitä itseään koskevissa asioissa, vaikka nuorilla omasta mielestään oli päätöksentekoon sekä kyky että oikeutus.⁴⁸³ On vielä muistettava, että suurten ikäluokkien suuruus merkitsi niiden suurta tiheyttä koko yhteiskunnassa, ja että tämä tiheys teki ne aiempia ikäluokkia alttiimmiksi joukkoliikehännälle.⁴⁸⁴

Karhulalaisnuoret viestittivät olevansa valmiit tekemään töitä kokoontumispaikkansa puolesta jos sellainen saataisiin, ja huolehtimaan siivouksesta ja muista järjestelyistä.⁴⁸⁵ Nuorten mielestä nuorisokahvilaan piti luoda jäsenkorttijärjestelmä, ”etteivät kaikki kaljapellet sinne pääsisi”.⁴⁸⁶ Tosin aineistoni osoittaa keskio-luen maistuneen nuorillekin; heidän mielestään sen kuluttamisessa oli ilmeisesti hyviä ja huonoja tapoja. Nyt oli nuorten vuoro päättää, keitä päästetään sisään ja keitä ei. Vuoden 1969 alussa keskio-lut oli puheenaiheena kaikkialla, missä pohdittiin nuorisokahviloiden ja diskoiden perustamista. Helsingissä esimerkiksi järjestettiin Soulsetiksi nimetty kokeiluilta konditoria Primulassa. Jos nuoret diskon kävijät pystyisivät nauttimaan kohtuullisesti keskio-lutta, toimintaa oltiin mahdollisesti jatkamassa.⁴⁸⁷

Edistivätkö nuorten aktiivisuus ja sanomalehtien uutisointi kauppalan nuorisokahvilahankkeen toteutumista? Siltä vaikuttaa, koska nuorisokahvilatoiminta päätettiin aloittaa kokeiluluontoisesti Kineman alakerrassa lokakuun 1969 lopusta lähtien perjantaisin, lauantaisin ja sunnuntaisin.⁴⁸⁸ Kahvilakokeilu otettiin nuorten taholta innostuneesti vastaan.⁴⁸⁹ Televisio saatiin lahjoituksena ja lisäksi hankittiin levysoitin, virvoitusjuoma-automaatti ja seurapelejä. Toiminnallisesti Kineman nuorisokahvila oli nuorten toivomuslistan mukainen, vaikka sen sijainti virastotalon nurkalla ja kauppala-sta Kotkaan lähtevän Kymminlinnantien varrella oli syrjäinen ja talon kuntokin oli huono.⁴⁹⁰ Jyväskylässä nuorisolle osoitettiin omat tilat vuonna 1967 syrjäisestä Koskenharjun koulusta, mikä ei vastannut nuorten ajatusta nuorisotilasta. Hekin olisivat halunneet paikan kaupungin keskustasta.⁴⁹¹

Kunnalliselle nuorisokahvilakysymykselle saatiin tällä tilapäisratkaisulla aikalaisä. Nuorisotyölautakunta esitti Kineman ostamista

kauppalalle, jotta sitä voitaisiin remontoinnilla uudistaa toimivammaksi. Ostopäätös eteni kangerrellen.⁴⁹² Karhulan kauppalanvaltuusto päätti viimein, 29.12.1969 äänin 28–12 ostaa Kineman kiinteistön ja sen maapohjan remontoidakseen siihen nuorisotalon.⁴⁹³ Kineman nuorisokahvilan perustamisen aikaan vanhimmat tulevista kârelaisista olivat saavuttaneet täysi-ikäisyyden, joten heille alaikäisten paikaksi profiloituneella nuorisotalolla oli merkitystä korkeintaan bändin harjoittelupaikkana.⁴⁹⁴

1960-luvun puolessavälissä Helilässä hengailleet olivat odottaneet jotain Kâren Kellarin tapaista paikkaa tulevaksi.⁴⁹⁵ Nuoret olivat konkretisoineet toivomuksensa nuorisokahvilaksi, ja saivat niitä lopulta kaksin kappalein. Kun päätös Kineman kiinteistön ostamisesta ja kunnallisen nuorisokahvilan vakiinnuttamisesta saatiin, kankeaan julkiseen päätöksentekoon verrattuna ripeämpiliikkeinen

Kuva 13. A Vaudeville Jestas Jam Blues Band harjoittelee Kineman kellarissa. Vasemmalta Pekka Javanainen, Matti-Pekka Janhunen, Tuija Hypén, Matti Snygg ja Pekka Helin. LMA.

Larsenien yksityinen Karhulan Disco-Club oli ehtinyt toimia kolmen viikkoa. Siinä ajassa se oli muodostunut uudenlaisen rock-kulttuurin omaksuneen nuorison ykköspaikaksi.⁴⁹⁶ Identiteetin rakentuminen, rajojen kokeilu ja etsintä sekä kodin vaikutuspiiristä irtautuminen yhdistyivät Kåren Kellarin nuorilla uuden sosiaalisen ryhmän jäsenyyteen sekä uusien vapaa-ajanviettopojen ja kulutustottumusten, kuten päihteiden käytön, omaksumiseen.

Kåren Kellari – ”seutukunnan ainoa mannermainen diskoteekki”

Kåren Kellari sijaitsi kymmenen vuoden mittaisen toimintansa ajan samassa liikehuoneistossa. Paikka oli strategisesti keskeinen, sillä Karhulantie oli kauppalan vilkkaimmin liikennöity, kilometrien mittainen valtavyylä pohjois-etelä-suunnassa. Se yhdisti Korkeakoskella sijainneet Enso Gutzeit Oy:n insuliittitehtaan ja A. Ahlström Oy:n tehtaat Karhulanniemelle.

Kåren Kellarissa vierailleelle toimittajalle disko oli vuonna 1971 nuorison tanssipaiikka, jossa soi äänilevymusiikki:

Mitä nyt sitten tarkoittaa tämä diskoteekki, tämä kaivattu, arvostettu diskoteekki? Nimi juontaa alkunsa kreikankielisestä sanasta diskos l. kiekko. Diskoteekki = paikka, jossa käytetään kiekkoja eli soitetään äänilevyjä. [...] Siis aivan lyhyesti: diskoteekki on nykynuorison tanssipaiikka. Karhulassa se on: KÅREN KELLARI.⁴⁹⁷

Nuoret arvostivat diskoa, jota olivat jo ehtineet kaivata paikkakunnalle. Sitaatti osoittaa myös, että suomen kieleen 1960-luvun puolivälissä ensimmäisten diskojen myötä tullut *discoteekki* oli jo vuonna 1971 vakiintunut suomalaismuotoon *diskoteekki*. Se lyheni pian *discoksi* ja *diskoksi*.⁴⁹⁸ Kåren Kellarin ravintoloitsijat kutsuvat paikkaa lehti-ilmoituksissa *diskoteekiksi*⁴⁹⁹, *nuoriso-discoksi*⁵⁰⁰, *discoksi*, *ruokabaariksi*⁵⁰¹ tai *lounasravintolaksi, jossa on disco-illoja*.⁵⁰² Käytäntö oli vielä vuoden 1970 alussa kirjava, sillä samassakin ilmoituksessa näkyy eri kirjoitusasuja.⁵⁰³ Vuonna 1979 julkaistun Uudissanaston mukaan *diskoteekki* on levytanssipaiikka, disko.⁵⁰⁴

Disco sai siis vähitellen väistyä diskon tieltä. 2010-luvulla nähdään, että ehkä hohdokkaampana koettu disco-kirjoitusasu on tullut uudestaan muotiin ilmiön retroistumisen myötä.

Trondheimissa syntynyt insinööri Kåre Larsen (1926–2005) ja helsinkiläinen hammaslääkäri Ritva Larsen (o.s. Vallenius, 1931–) perustivat limsadiskona aloittaneen Karhulan Disco-Clubin 5.12.1969. Mallia otettiin Tukholmasta, jossa Kåre Larsen oli työskennellyt 1950-luvulla ja nähnyt klubi- ja diskokulttuurin syntyneen.⁵⁰⁵ Säännöllinen nuorisokahvilahankkeen uutisointi paikkakunnan sanomalehdissä oli saanut avioparin tietoisiksi nuorten toiveista.⁵⁰⁶ Larsenit tekivät suunnitelmia omasta nuorisokahvilastaan, jonka ensimmäinen konkreettinen askel otettiin Ritva Larsenin ostaessa lokakuussa 1969 Karhulantie 32–34:n kiinteistössä sijainneet myymälä- ja varastotilat.⁵⁰⁷ He olivat ennen ostopäätöstä kysyneet liikeyhdistyksen yläkerrassa asuneen perheen mielipidettä ja saneet luvan diskon perustamiseen. Tosin, kun Kåren Kellarin toiminta sitten pääsi täyteen vauhtiinsa ja lieveilmiöitä alkoi esiintyä, välit asukkaisiin kiristyivät.⁵⁰⁸

Tämä ei liene tavatonta, sillä kuten Pia Houni ja Leena Suurpää toteavat, kaupunkikulttuuri on pääsääntöisesti rakennettu palvelemaan aikuisten tarpeita, työssäkäyntiä ja vapaa-aikaa. Nuoret usein unohtetaan, vaikka jokaisella nuorisosukupolvella on tarve luoda omista lähtökohdistaan oma kulttuurinen ympäristö, joka tarjoaisi mahdollisuuden suojautua aikuisten maailmalta. Nuorten katuelämä rikkoo aikuisten odotuksia tai vaatimuksia siitä, mihin kyseinen tila on tarkoitettu.⁵⁰⁹

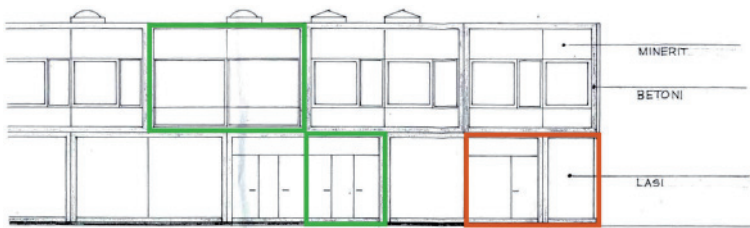
Kåren Kellari oli fyysinen paikka, kulttuurinen ja sosiaalinen tila ja uudenlaisen musiikin kuluttamisen keskus. Toisen maailmansodan aikaisista yökerhoista tuttu alakulttuurisuus ja salamyhkäisyys liittyvät myös Kåren Kellariin. Se jatkoi paitsi globaalien jazz-klubien ja diskojen, myös suomalaisten nurkkatanssien, seurojentalojen ohjelmallisten iltamien, tanssilavakulttuurin, koulutanssien ja pop-konserttien paikallista perinnettä.⁵¹⁰ Yhteistä näille nuorison vapaa-ajanvieton muodoille oli seurustelu, musiikki, tanssi ja päihteet, mutta myös eriasteinen ympäristönsä paheksunta.

KÅREN KELLARI
 Karhulantie 34, puh. 63 776.
DISKOTEekin AVAJAISET
TÄNÄÄN KLO 20.
RUOKA- JA KAHVIBAARI
 avoinna arkisin klo 10—17, 8. 12. lähtien.

Kuva 14. Kåren Kellarin avajaisilmoitus julkaistiin samanlaisena *Eteenpäin-* ja *Etelä-Suomi-*sanomalehtien kakkosivuilla 5.12.1969.

22.11.1969 päivätyllä ja Kymen lääninhallitukselle osoittamallaan kirjeellä Ritva Larsen anoi lupaa saada harjoittaa Karhulas-
 sa ravintola- ja nuorisokahvilaliikettä toiminimellä ”Kåren Kella-
 ri om. Ritva Larsen”. Kirjeessä ja sen liitteissä mainitaan toistu-
 vasti ”nuorisokahvila”, mitä sanaa sanomalehdistökin oli noina ai-
 koina taajaan viljellyt.⁵¹¹ Kun Karhu-teeman variaatiot, monihaa-
 rainen Kymijoki tai seudun teollisuuselinkeino olivat perinteisesti
 inspiroineet karhulalaisten kahviloiden, baarien ja ravintoloiden ni-
 miä, uusi nuorisopaikka nimettiin kansainväliseen tyyliin *Karhulan*
Disco-Club nuorisodiskoteekiksi.⁵¹² Andriote osoittaa, että diskojen
 suosio vaikuttaa alusta saakka perustuneen uutuusarvonsa lisäksi
 asiakkaiden eksklusointiin.⁵¹³ Siinä mielessä klubiperiaatteelle ra-
 kennettu Kåren Kellari asettuu luontevasti diskojen jatkumoon.

Vuonna 1969 itsenäisyyspäivän aaton sanomalehdissä mainos-
 tettiin Kåren Kellarin avajaisten lisäksi tansseja Karhulan Keskus-
 talolla ja Järjestötalolla. Kotkalaisessa Kentissä humpattiin, samoin
 loviisalaisessa hotelli Ziltonissa, jossa vetonaulana oli lisäksi jo-
 kailtainen striptease-esitys.⁵¹⁴ Vehkalahtelaisen Metsäkylän lavalla
 soitti tammikuussa 1970 Taisto Tammi yhtyeineen perinteistä tans-
 simusiikkia ja kotkalaisravintola Ruotsinsalmessa Juha ”Watt” Vai-
 nio ja Aarno Ranisen orkesteri musiikkia ”je-je:stä jenkkaan”.⁵¹⁵

Kuva 15. Kåren Kellarin liikehuoneisto sijaitsi arkkitehti Osmo Siparin vuonna 1964 piirtämän liike- ja asuinrakennuksen päätyhuoneistossa katusatasella ja kellarikerroksessa. Lounasbaari toimi saman rakennuksen toisessa kerroksessa. Alkuperäinen piirros: Osmo Sipari 1964. Kuvan täydennykset LA. KKA.

Uusi vapaa-ajanviettomuoto, bingo oli vastikään saapunut seudulle.⁵¹⁶

Lounasbaarin asiakkaat seurasivat aitiopaikaltaan naapurihuoneistossa edennyttä remonttia ja tiesivät myös huhujen perusteella, että paikkaa oli tulossa pyörittämään ”joku norjalainen”.⁵¹⁷ Lisää tietoa saatiin, kun *Karhula* uutisoi nuorisokahvila-asiasta ja Kåren Kellarin tulosta vajaa kuukausi ennen sen avautumista, 7.11.1969:

Viime viikolla ryhdyttiin Karhulassa kokeilemaan nuorisokahvilaa vanhassa Kineman talossa ja joulukuun alussa avataan nuorisodiskoteekki Karhulantie 32–34:ssä. Nuorisodiskoteekki Kårenissa voivat nuoret istua iltaa, tanssia, kuunnella musiikkia ja syödä iltapalan. Uuden klubin isäntinä ja omistajina ovat karhulalainen hammaslääkäri Ritva Larsen ja insinööri Kåre Larsen. Kårenissa ei iltaisin tarjoilla alkoholia ja paikka on tarkoitettu lähinnä 15–18-vuotiaille. Uuden diskoteekin tilat ovat kahdessa kerroksessa; varsinainen disko-osa on alakerrassa ja neilöitä on kertynyt vajaat kaksisataa. Jäseneksi pääsee lunastamalla jäsenkortin, jolla voi ostaa pääsylipun ja paikkavarauksen.⁵¹⁸

Vaikuttaa ilmeiseltä, että nuorten suosiman Lounasbaarin sijainti ratkaisi myös Kåren Kellarin sijainnin. Päätös osoittautui toimivaksi: näistä kahdesta paikasta muodostui merkittävin karhulalaisnuorison kokoontumisen keskittymä vuosiksi 1969–1976, baarin toiminnan päättämiseen saakka. Lehtien uutisointi lisäsi tietoisuutta

tulossa olevasta diskosta, joten ei ollut ihme, että Kåren Kellarilla oli ennen avautumistaan yli 200 jäsentä.⁵¹⁹

Ravintolan perustaminen oli Suomessa vuonna 1969 aiempaa helpompaa, ja anniskelu mahdollistui muissakin paikoissa kuin varsinaisissa ravintoloissa.⁵²⁰ Larseneista oli kiehtovaa suunnitella liiketoimintaa, jollaista ei Suomessa juuri ollut nähty, paikkakunnalla ei lainkaan.⁵²¹ Karhulan Disco-Clubilla oli seudulla nuorisoravintoloiden monopoli toimintansa ensimmäisen puolivuotiskauden ajan, vaikka hienoista kilpailua esiintyi. Paikalliset ravintolayrittäjät pyrkivät sopeuttamaan toimintaansa nuorison makuun tai perustivat uusia, kokonaan nuorille suunnattuja ravintoloita. Osa vireillä olleista diskohankkeista jäi toteutumatta, osa toteutui hetkeksi ja osasta muodostui elinvoimaisia vuosiksi eteenpäin. 1970-luvun loppua kohden tarjonta lisääntyi merkittävästi.

Kotkan pommisuojadiskoteekki oli yksi toteutumattomista hankkeista. Kalervo Paananen, Kari Muttilainen ja Seppo Orimus halusivat perustaa diskon kallion sisällä olleeseen väestönsuojaan Kotkan Isopuistoon, ortodoksisen kirkon lähelle.⁵²² Maan alle sijoitettava disko vaikutti hyvältä ajatukselta, ettei ”nuorison melu ja riehaantuminen aiheuttaisi häiriöitä naapureille”, kuten hanketta puoltavassa yleisönosastokirjoituksessa todettiin.⁵²³ Diskon suunnittelu oli aloitettu vuonna 1968. Hanke pitkittyi ja kaatui kaupunginhallituksen vastustukseen helmikuussa 1970 taloudellisista ja ravintoloitsijan näkemyksen mukaan osittain myös poliittisista syistä.⁵²⁴

2.12.1969 alkaen kotkalaisen hotelli-ravintola Meritornin 9. kerroksessa kokeiltiin diskoa, jota mainostettiin ”opiskelijoiden ja varttuneemman nuorison ihannepaikkana”. Pommisuojadiskoteekia kaavailtiin levottoman nuorison metelöintiä ennakoiden sijoitettavaksi maan alle ja Meritornin disko vietiin korkeuksiin, ehkä samasta syystä. Ravintolan sisustus ei nuorentunut, ja se on jäänyt aikalaisten mieleen pitkin pöytineen, valkoisine pöytäliinoineen ja kahden hengen hisseineen.⁵²⁵ Sillanpään mielestä suomalaiset ravintola-asiakkaat kärsivät valkoisen pöytäliinan fobiasta. Harva asiakas osasi nauttia rentoutuneesti olostaan ”hienoissa” ravintoloissa. 1970-luvulla perinteisiä ravintoloita kartettiin siksikin, että

niitä pidettiin kalliina. Kun ravintola ei *näyttänyt* kalliilta vaan renolta, sen uskottiin olevan edullinen.⁵²⁶

Runsaan kolmen kuukauden päästä humppa oli vallannut paikansa takaisin.⁵²⁷ Meritornin esimerkki osoittaa, että uusi nuorisomusiikki ei yksistään riittänyt vakuuttamaan nuoria. He halusivat jotakin enemmän. Saman kohtalon koki ravintola Karhunkulma, joka uudisti kasvojaan ja palvelumuotoaan tammikuussa 1970.⁵²⁸ Karhunkulmassa panostettiin värikkyyteen, jonka arveltiin lisääneen viihtyisyyttä ja sen myötä vetävän puoleensa nuoria. Palvelutason paraneminen tarkoitti uudistettua baaria ja nuorten huomiointimusiikin keinoin. Voi kysyä, riittivätkö nuorille uusitut tilat ja uusittu palvelukonsepti paikassa, jossa nuoret sijoitettiin ”vanheman väen” kanssa samoihin tiloihin. Aineistoni osoittaa, että nuorilla pikemminkin tarve eristäytyä aikuisista. Kaikkia asiakasryhmiä palveleva toimintatapa ei ollut nuorisokulttuurin vahvan esiinmarssin vuosina elinvoimainen.

Kuten kauppalan viranomaiset nuorisokahvilahanketta valmistellessaan, myös Larsenit kysyivät nuorten toiveita diskon toimintaa suunnitellessaan. Ritva Larsenin 15-vuotias sukulaistytär Tuulikki Kontula ja tämän saman ikäinen ystävä Leena Leppänen olivat innoissaan kunniatehtävästä mutta muistelivat, että lopulta yksikään heidän toivomuksistaan ei tainnut toteutua.⁵²⁹ Leena ihmetteli heille esiteltyä Kåren Kellarin klubijärjestelmää silmät pyöreinä:

[M]ä en tietysti tynnyris kasvanu tajunnu ollenkaan, et mikä helvetin klubikortti. Ai miks että ku mennää sisään, ja se on siinä, mut mä en tajunnu sitä ideaa ollenkaan.⁵³⁰

Klubi kuulosti hienolta. Nuorten käsitys jäsenkorteista oli kapea ja rajoittunut teinikorttiin ja vastaaviin. Kaikesta päätellen omaa koontumispaikkaa toivoneiden nuorten odotuksiin vastaaminen ei ollut Larseneille aivan yksinkertaista. Ritva vaikutti ideoiden suhteen Kårea tiukemmalta ja hänellä oli viimeinen sana, kuten tytöt muistelevat havainneensa.⁵³¹

Kåren Kellari rakennettiin kahden kivijalan varaan: iltaisin se toimi diskona ja nuorisokahvilana ja päivisin ravintolana sekä ruoka- ja kahvibaarina. Ravintolassa tarjoiltiin päivisin ruoka-annok-

sia, kahvia, teetä, virvokkeita ja leipomotuotteita.⁵³² Konsepti oli hedelmällinen myös yhteisöllisyyden näkökulmasta päätellen siitä, että aikalaiset kertovat kokoontuneensa diskoon ruokatunneilla, vapaatunneilla ja koulu- tai työpäivän jälkeen toisiaan tapaamaan, kahvia, teetä tai limonadia juomaan ja flipperiä pelaamaan. Käytäntö oli voimassa myös Sunnuntai-iltojen aikana vuosina 1977–1978.⁵³³

Kåren Kellari poikkesi muista paikkakunnalla aiemmin nähdystä baareista ja ravintoloista muutenkin kuin hohdokkaalla nimellä. Ensinnäkin se oli suunnattu pelkästään nuorisolle, toiseksi se oli sisustettu värikkäästi kellariin sivullisten katseilta suojaan ja kolmanneksi se rakentui klubijäsenyyden varaan.

Kirjallisuudessa on varsin niukasti tietoa nuorisopaikoissa käytössä olleista klubijärjestelmistä ja sisäänpääsymaksuista.⁵³⁴ Vuonna 1964 hämeenlinnalaisen Spede-klubin vuosijäseneksi pääsi kolmella markalla ja paikassa esiintynyttä The Loafersia kuuntelemaan 50 pennillä.⁵³⁵ Vaasalaisen Maximilian 's Discotheque Clubin sisäänpääsymaksu oli 2,50–4 markkaa vuonna 1968.⁵³⁶ 1960-luvun tukholmalaisklubeissa vaikutti olleen tapana, että jäsenet maksoivat suunnilleen puolet vähemmän sisäänpääsymaksua kuin muut, joilla maksu oli 10–20 kruunua.⁵³⁷ 500-paikkaisessa malmölaisessa limsaklubissa jäsenmaksu oli kolme kruunua lukuvuodessa ja sisäänpääsymaksu 3,50–9 kruunua esiintyvän muusikon tason mukaan.⁵³⁸ Sundsvallissa oli 350-paikkainen Tean Beat Club, jonka vuotuinen jäsenmaksu oli 7 kruunua. Sisäänpääsy vaihteli sunnuntai-illan yhdestä kruunusta lauantai-illan 4 kruunuun.⁵³⁹ Daddy's Clubiin Tukholmassa oli 10 kruunun vuosi- ja 5 kruunun sisäänpääsymaksu.⁵⁴⁰

Kåren Kellarin asiakkaat olivat mielipiteitä kysyttäessä valittaneet kalliista diskon pääsymaksuista. Kåre Larsen mainosti Karhulan Disco-Clubin pääsylipun hintaa edulliseksi, jota se ei tosiasiasa sitä ollut ollut ruotsalaishintoihin verrattuna:

Olette myös toivoneet, että pääsymaksuja alennettaisi. Nyt kuitenkin Karhulan Disco-Club on yksityinen yritys ilman minkäänlaista ulkopuolista tukea. Näin ollen pitäisi sen, jollei tuottaa niin ainakin pystyä peittämään omat kustannuksensa eli vuokran, palkat, sos.kulut, sähkön, pääsylipuista perittävän 30% huviveron, musiikkiesityksistä Te-

ostolle menevän prosentin, ne ”alati vaihtuvat” levyt sekä vielä perustamiskustannusten kuoletukset ja korot. Jos vertaamme pääsylippujemme hintoja esim. Ruotsin vastaaviin (n. 10 kr), voimme pitää niitä hyvinkin halpoina.⁵⁴¹

Helsingiläisen ruotsinkielisen evankelis-luterilaisen seurakunnan diskoteekki-iltoihin saattoi tulla kuka tahansa alle 21-vuotias, mutta yhden käyntikerran jälkeen oli anottava jäsenkorttia, joka maksoi 5 mk.⁵⁴² Helsingissä oli elokuussa 1969 kahdeksan kunnallista nuorisokahvilaa, joista käytettiin myös nimeä ”avoimin ovin -kerhot”. Sisään pääsivät 15–21-vuotiaat. Halukkaat voivat lunastaa 50 pennin hintaisen jäsenkortin, josta kävi ilmi nuoren nimi, ikä ja osoite.⁵⁴³ Helsingiläisissä opiskelijataloissa alettiin 1960–1970-lukujen vaihteessa kokeilla Ruotsin mallin mukaista klubisysteemiä asiakaspohjan laajentamiseksi opiskelijoista muuhun nuorisoon. Aluksi otettiin käyttöön klubikortit turvallisuussyistä.⁵⁴⁴ Klubijärjestelmällä siis tavoiteltiin sekä lisää asiakkaita että näiden parempaa seurantaa ja kontrollointia.

Kåren Kellarissa jäsenkorttijärjestelmä oli käytössä vuosina 1969–1974. Aluksi siellä ei ollut anniskeluoikeuksia, jolloin asiakkaiden alaikäraja oli 15 vuotta. Sisään pääsi jäsenkorttia näyttämällä ja maksamalla pääsymaksun.⁵⁴⁵ Klubin vuosimaksu oli alussa viisi markkaa.⁵⁴⁶ Aineistoni ei anna tarkkoja tietoja klubijärjestelmän yksityiskohdista, joten olen rakentanut näkemykseni vertaamalla aikalaislähteitä ja muistitietoa.

Kåren Kellarin ensimmäisinä toimintaviikkoina klubin jäsenyyden todentaminen oli yksiselitteistä, koska kaikilla sisäänpyrkijöillä oli hyppysissään valokuvattomat jäsenkortit. Larsenit halusivat rajata diskon tiukasti vain jäsenille: Kåre Larsenin allekirjoittamassa jäsenkirjeessä todetaan, ettei tarkoituksena ole, että joku jäsenistä toisi kokonaisen joukon ulkopuolisia ystäviään ja näin sulki pois varsinaisia jäseniä. Melko pian avajaisten jälkeen sisäänpääsyä kuitenkin laajennettiin, kun toteutettiin jäsenten toive saada tuoda mukanaan yksi vieraspaikkakuntalainen kerrallaan.⁵⁴⁷ Käytäntö kasvatti diskon vetovoimaa. Kun ravintola-asiakkaiden si-

säänpääsyä rajoitetaan, kiinnostus paikkaan lisääntyy, tiedettiin Pariisissakin jo vuonna 1960.⁵⁴⁸

23.1.1970 Ritva Larsenille myönnettiin anomansa keskioluen anniskelulupa, jonka jälkeen Disco-Clubin toimintaperiaatetta muutettiin.⁵⁴⁹ Lain mukaan tämän tuli merkitä paluuta lähtöruutuun, Lounasbaarin aikaan, kun alaikäiset nuoret käännytettiin paikkan ovelta iltaisin. Nämä muistikuvat mielessään osa heistä protestoi tulevaa uudistusta ja alkoi palauttaa jäsenkorttejaan Kåren toimistoon.⁵⁵⁰ Larsenit reagoivat asiakkaiden kapinaan pohtien keinoja, joilla alaikäiset saataisiin pidettyä diskon asiakkaina. Järjestelmän uudistaminen vaati pari kuukautta kestäneitä neuvotteluja viranomaisten kanssa. Keskioluen anniskelu käynnistyi 13.3.1970, josta diskoklubin jäseniä informoitiin etukäteen kirjeellä:

Svengaavan nuorison kohtauspaikka. 18 v. täyttäneet tutustukaa seurukunnan ainoaan mannermaiseen Diskoteekkiin. Perjantaista 13.3.70 alkaen. Disco-illat keskiv. perj. ja sunn. klo 19.30 – 24.00. Liput 2,- mk. Lauantaisin nuoriso disco jolloin ei tarjoilla keskiolutta. Tiistai ja torstai tavallisia baari-illoja. Diskoteekki tulee toimimaan klubisysteemiin perustuen. Jäsen anomuksen voi jättää Discoon, mistä myös jäsenkortin voi noutaa. Kun jäsenmaksu 10,- on suoritettu, jäsenillä on oikeus tuoda 2 vierasta, jotka suorittavat 3,- mk:n pääsymaksun. Ne nykyiset jäsenet, jotka ovat täyttäneet 18 v. voivat lunastaa uuden jäsenkortin 5,- mk:lla.⁵⁵¹

Samalla klubijäsenyys muutettiin kaksiportaiseksi: 18 vuotta täyttäneet vihreine kortteineen nimettiin senioreiksi. 15 vuotta täyttäneille junioreille tuli oranssit kortit. Ritva Larsen kertoi, että ratkaisu oli pakon sanelema. Alle 18-vuotiaita ei olisi ollut yrityksen näkökulmasta riittävästi. Toisaalta oli havaittu, että eri-ikäinen nuoriso halusi kokoontua yhteen paikkaan edes kerran viikossa.⁵⁵² Tosin moni ensimmäiseen diskosukupolveen kuuluneista Kåren Kellarin aikalaisista kertoi, ettei koskaan omistanut jäsenkorttia, mutta ei maksanut sisäänpääsymaksuakaan.⁵⁵³ Osa heistä piti jäsenkortin hankkimista lapsellisena.⁵⁵⁴

Keskiolutoikeuksien myötä diskoa alettiin lehti-ilmoituksissa mainostaa ”mannermaisena”, jolla ilmeisesti tarkoitettiin uutta ja hohdokasta. Keskiolut toi mukanaan 18 vuoden ikärajan keski-

Kuva 16. Disco Clubin jäsenkortteja vuosilta 1969–1970. Seniorikortin kääntöpuolella lukee: ”Disco-Clubin vihreä jäsenkortti on senior jäsenille. Vihreän jäsenkortin voi lunastaa 18 v. täyttänyt hyvämaineinen henkilö vuodeksi kerrallaan.” Oranssin juniorikortin ikärajana oli 15 vuotta. Kortit: LMA, PLA ja TMA.

viikko-, perjantai- ja sunnuntai-illoiksi. Yrittäjät halusivat tarjota sisäänpääsymahdollisuuden nuorimmillekin diskoilijoille. Alle 18-vuotiaat pääsivät sisään lauantaisin, jolloin diskossa ei anniskeltu olutta. Täysi-ikäisille nuorille uudistunut disko oli toiveiden täyttymys. Yhteisöllisyyden näkökulmasta järjestelmä oli kuitenkin ongelmallinen: eri-ikäiset nuoret olivat vajaassa kolmessa kuukaudessa tottuneet kokoontumaan samaan unelmiensa paikkaan. Nyt alle 18-vuotiaat juniorit pääsivät diskoon vain lauantaisin. Osa yritti kaikin keinoin anoa erivapauksia.⁵⁵⁵

Aineistoni ei kerro, miten ikä todistettiin jäsenhakemuksessa.⁵⁵⁶ Alaikäisten sisäänpyrkiminen oli baarien omistajien alituisena huolenaiheena. Henkilöllisyystodistusten tarkistaminen oli rutiinitoimenpide, josta pyrittiin suoriutumaan ripeästi. Joskus tarkistamista käytettiin keinona estää ei-toivotun asiakkaan sisäänpääsy, jolloin toimenpidettä pitkitettiin tarkoituksellisesti.⁵⁵⁷ Alaikäisten nuorten

valvonta osoittautui vaikeaksi myös Kåren Kellarissa, ja heitä liivahti sisään erivapauksien ja väärennetyjen henkilöllisyystodistuksien turvin anniskelu-iltoinakin. Anniskeluoikeuksien menettämisen pelossa toimintaa piti jälleen muuttaa. Vuoden 1971 alusta määrättiin 16–17-vuotiaille junioreille jäsenkorttipakko ja otettiin käyttöön valokuvalla varustetut jäsenkortit. Niiden myötä hekin alkoivat päästä diskoon kaikkina iltoina. Uudistuksesta kerrottiin tuoreeltaan *Karhulalainen*-lehdessä:

Kåren Kellarin discoon myydään kahdenlaisia jäsenkortteja. Juniorlippuja 16–18 vuotiaille 20 markan käypään vuosittaiseen hintaan ja seniorlippuja kymppiä korkeammalla hinnalla. [...] Kortteja on liikkeellä parisensataa kappaletta.⁵⁵⁸

Kåre Larsen korosti lehden haastattelussa diskon toiminnan rakentuvan valvotun jäsenkorttijärjestelmän varaan: ”Koko alle 18-vuotias joukko on kortistoitunut, heidät opitaan paremmin tuntemaan ja valvonta on tehokkaampaa.”⁵⁵⁹ Samoilla linjoilla oli Ritva Larsen haastatellessani häntä vuonna 2005.⁵⁶⁰ Aikalainen tosin totesi, ettei tälläkään käytäntö pystynyt estämään väärinkäytöksiä, toisin sanoen alaikäisten oluenjuontia ja sitä, että diskoon pääsi sisään myös alle 16-vuotiaana.⁵⁶¹ 18 vuotta täyttäneet saivat lunastaa seniorikortin, mutta pääsivät sisälle myös esittämällä henkilöllisyystodistuksen ja maksamalla sisäänpääsymaksun.⁵⁶² Suomen alkoholisioisista vastaava johtaja Junno Pekkala totesi, että nuorille henkilöille – 18–20-vuotiaille – anniskeltaessa tulee noudattaa erityistä varovaisuutta. Henkilökunnan tulisi ohjata heitä sopivasti hyviin alkoholitapoihin ilman ”koulumestarin” otteita. Ravintoloita ohjeistettiin myös, ettei pidä luottaa portsareiden seulan pitävän sataprosenttisesti. Alalla oltiin täysin tietoisia siitä, että ravintoloihin luikahtaa sisään myös alle 18-vuotiaita.⁵⁶³

Eri-ikäinen karhulalaisnuoriso saattoi taas kokoontua samaan aikaan samaan paikkaan, jonka vetoaomaa keskiolutoikeudet olivat omiaan lisäämään. Aikalainen muisti, että oma jäsenkortti takasi sisäänpääsyn lähiseudun parhaaseen paikkaan.⁵⁶⁴ Kåren Kellari pystyi luomaan, ylläpitämään ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä kanta-asiakasjärjestelmällä, ja asiakaskunta saatiin jäsenyyden myötä

sitoutumaan paikkaan ja kokemaan se omakseen. Kåren Kellarin suosio ja asiakkaiden paikassa kokema yhteisöllisyys rakentuivat vahvimmin juuri niinä vuosina, jolloin disko toimi klubina, vaikkei klubijäsenyyttä kaikilla ollutkaan. Jäsenkorttijärjestelmä mahdollisti suuren ja ikärakenteeltaan heterogeenisen nuorisojoukon kokoontumisen virallisesti samaan paikkaan alle 18-vuotiaiden sisäänkäynnin myötä. Paikan käytännöt yhdistivät Kåren Kellarin asiakkaita, joista aikalaisarvion mukaan noin 45–60 prosenttia oli jäsenenä diskoklubissa.⁵⁶⁵ Ritva Larsen piti klubijärjestelmää keskeisenä tekijänä siihen, että eri-ikäinen nuoriso otti Kåren Kellarin omakseen. Systemi sopi hänen mielestään hyvin pienelle paikkakunnalle, jossa ihmiset olivat valmiiksi tuttuja keskenään.⁵⁶⁶

Kun saksalaistutkimuksessa kysyttiin suosituissa ostoskeskuksissa, diskoissa, uimaloissa ja luistinradoilla viihtyneiltä nuorilta, miksi he olivat tulleet paikalle, vastauksissa korostui kavereiden merkitys. Kolmannes syistä liittyi vastakkaiseen sukupuoleen tutustumiseen, kolmannes ystävien tapaamiseen ja kolmannes paikan virallista ohjelmaa noudattaviin toimintoihin, kuten tanssimiseen diskossa.⁵⁶⁷ Tähän peilaten yhteisöllisyyden suotuisan kehittymisen kannalta on tulkintani mukaan ollut ratkaisevaa, että Alkoholiliikkeen tarkastaja ja paikallinen nimismies suhtautuivat 16-vuotiaiden diskojäsenyyteen myönteisesti. Ilmeisesti he luottivat siihen, että alaikäisten nuorten valvonta on keskioluen anniskelu-oikeuksien toimivassa diskossa hoidettu asianmukaisesti, mitä voi nykytiedon valossa hämmästellä. Larsenit olivat kaikesta päätellen onnistuneet luomaan anniskelusta vastaaviin viranomaisiin erityisen luottamukselliset suhteet, sillä diskoklubin uusitut säännöt ohittivat keskiolulainsäädännön määräykset. On vielä huomattava, että Alkon hallintoneuvoston vahvistaman ”ns. rajoituksellisen oikeuksien jakopolitiikan” periaatteen mukaisesti lasten ja koululaisten oleskelu- ja kokoontumispaikoiksi muodostuneet kahvilat oli alkuvaiheessa tarkoitus jättää ilman keskioluen anniskelua.⁵⁶⁸ Tarkasti ottaen Alko ei tarkoittanut nuorille porttikieltoa keskiolutkahviloihin. Alle 18-vuotiaille ei vain saanut anniskella niissä olutta.⁵⁶⁹

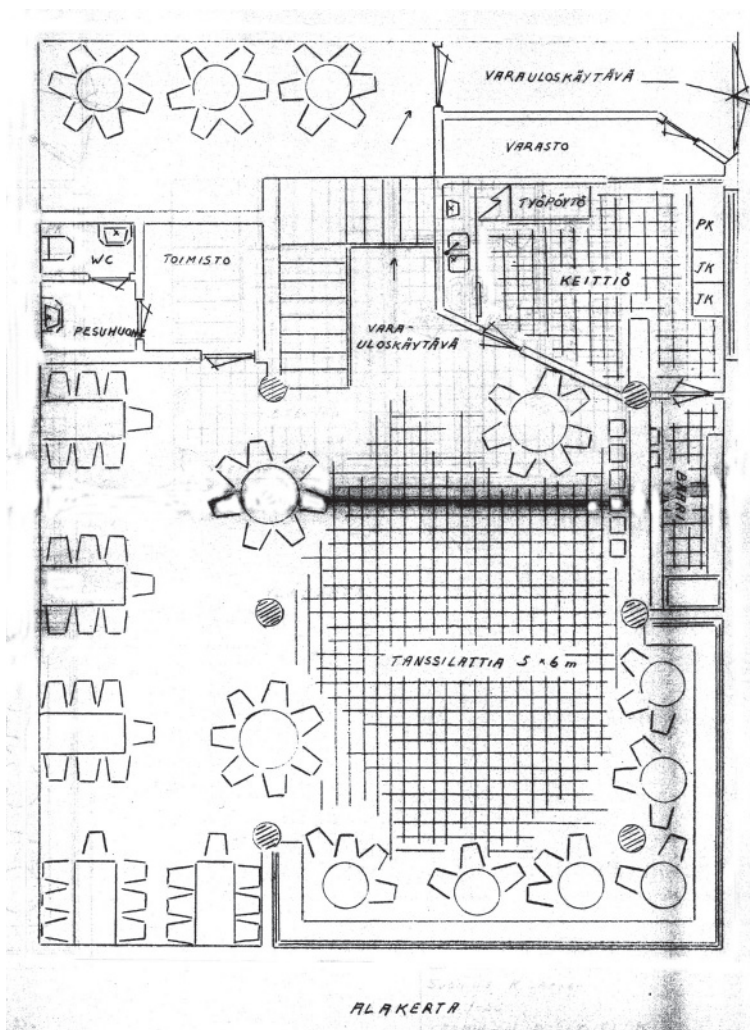
Kären Kellarin katutaso sisääntulokerroksessa sijaitsi puoliksi julkinen, puoliksi yksityinen välitila: vahtimestareiden työpis- te vaatenaulakkoineen, yleisöpuhelin ja vessat. Aula muodostui 43 m²:n kokoisesta, myymäläksi suunnitellusta tilasta.⁵⁷⁰ Kären Kella- rissa oli kaksi vessaa ja kummassakin pieni odotustila peileineen ja pesualtaineen. Wc-istuin oli peräseinällä olevassa lukollisessa ti- lassa.⁵⁷¹ Wc-tilat vaikuttavat pohjapiirroksen mukaan askeettisilta ja ahtailta, eivätkä epäilemättä houkutelleet viihtymään pidempään kuin oli tarpeellista. Vessat oli sijoitettu vahtimestarien työtilan vä- littömään läheisyyteen nähdäkseni siksi, että se helpotti niiden val- vontaa. Vessa oli ainoa diskon tiloista, joissa sukupuolinnormit raja- sivat asiakkaiden liikkumista. Koska jonot varsinkin tyttöjen ves- saan olivat oluen juonnin seurauksena pitkät, osa teki tarpeensa pe- suaaltaaseen. Sukupuolittuneisuus murtui rohkeimpien tyttöjen käyt- täessä poikien vessaa.⁵⁷² Wc:ssä oli mahdollisuus julkisivun tarkis- tamiseen ja sen korjaamiseen, mikä osaltaan lisäsi jononmuodos- tusta etenkin tyttöjen puolella.⁵⁷³ Merkittävä osa diskoillasta meni vessaan jonottamiseen tai siellä olemiseen, joten yhteisöllisyys ra- kentui myös sen liepeillä.⁵⁷⁴

Kären Kellarin diskon välitiloilla sisääntuloauloineen ja tausta- alueen vessoineen oli yhteisöllisyyden rakentumiselle tiettyä mer- kitystä, mutta varsinainen kellari oli luonnollisesti tässä suhteessa tärkein. Siellä mahdollistuivat keskeiset toiminnot kuten musiikin kuluttaminen, alkoholinkäyttö, ystävien tapaaminen ja vastakkai- sen sukupuolen kohtaaminen. Sisään päästyään asiakkaat laskeu- tuivat metrin levyisiä kierreportaita pitkin alas kellariin. Sali oli kooltaan 115,5 m², ja kellarikerroksen kokonaispinta-ala oli asia- kas-, keittiö- ja toimistotilat mukaan lukien 193 m².⁵⁷⁵

Vuonna 1973 *Uusi Anna* esitteli helsinkiläisnuorten kahdeksan suosituinta huvipaikkaa, jotka olivat kuin samasta muotista valetut:

Ulkonaisesti nämä huvipaikat ovat hyvin samanlaisia. Toisissa pai- koissa punainen maali on vähän hienompaa ja värivalot vähän kirk- kaammat.⁵⁷⁶

Kirkkain ja muodikkain värein maalattu diskosali ja värivalot oli- vat yhteistä näille 1970-luvun alkuvuosien helsinkiläisdiskoille.

Kuva 17. Diskon alakerran ensimmäinen kalustussuunnitelma ilmeisesti Kåre Larsenin piirtämänä. MMA.

Kåren Kellarin ravintolasalin seinät oli sen sijaan maalattu tummanruskeiksi, joka myös oli yksi 1970-luvun tyypillisimmistä väreistä.⁵⁷⁷ 1960-lukuun kuului, että viihtyisä sisustus tehtiin väreil-

lä ja materiaaleilla, ei esineillä. Kiinteät penkit ja hyllyt olivat suosittuja. Oranssit muovituolit valtasivat paikkansa julkisissa tiloissa kirjastoista baareihin.⁵⁷⁸ Muovikuppituolit valittiin vuonna 1968 myös jyvaskyläläisen hotelli Maakunnan 1. kerroksen Viken Baariin, joka ”edustaa uutta baari-miniravintola tyyliä”.⁵⁷⁹

Muovikuppituolit olivat aikakauden hittikaluste, ja myös Kåren Kellarin diskosali oli kalustettu oranssein muovituolein, kuten Kåren Kellarin interiööriä havainnollistavissa kuvissa nähdään. Pöydät olivat läheisen kontaktin mahdollistavia pieniä ja pyöreitä, ei suuria ja suorakaiteen muotoisia. Diskosalin seinän vierustoja kiersivät seiniin kiinnitetyt penkit ja seinille oli kiinnitetty valaistuja, psykedeelisin kuvioin koristeltuja julistetauluja. Tuhkakuppien virkaa tekivät Karhulan lasitehtaan valmistamat lasitiilet.⁵⁸⁰ Valokuvista on helppo havaita, että kyse on 1970-luvun miljööstä – niin selvästi Kåren Kellarin sisustus myötäili ja edusti ajan ihanteita. Lämpimän punaiset seinät, pylvää ja pylväiden lomassa pöydät hallitsivat myös helsinkiläisdiskoteekki Mondin sisustusta vuonna 1973.⁵⁸¹

Kären Kellarin diskosalia hallitsi sen keskellä oleva tanssilattia, joka oli kooltaan ensimmäisinä vuosina noin 5 x 6 m, myöhemmin pienempi.⁵⁸² Oranssit ja ruskeat, sienenmuotoiset betonipilarit ja värikkäin neliöin kuvioitu, kattoon saakka ulottunut valototeemi kaiuttimineen reunustivat salia.⁵⁸³ Toteemin vieressä oli esitanssijaa varten koroke. Muutama vuosi avajaisten jälkeen salin kattoon asennettiin mustiksi maalatut kananmunakennot akustiikan parantamiseksi.⁵⁸⁴

Karhulalainen kehui vuonna 1971 Kären Kellarin sisustusta viihtyisäksi ja värien käyttöä rohkeaksi mutta silti hillityksi. Pehmeä ja himmeä valaistus tuntui toimittajasta ensin liian hämärältä, mutta hän myönsi että tunnelmaan sellainen sopii, ”onhan kysymys kellarista”.⁵⁸⁵ Kären Kellarin fyysinen tila ja sisustus edesauttoivat arjesta irtautumista. Kellarin hämyisyys johdatti nuoret asiakkaansa eri aikaan ja paikkaan kuin arki, josta he olivat diskoon lähte-

Kuvat 18-20. Kuvasarja Kären Kellarin sisätiloista diskon toiminnan alkuvuosina. Päiväsaikaan pöydillä oli liinat ruokailijoille. Kattoon oli jo asennettu kananmunakennoja. Keskimmäisen kuvan vasemmassa alareunassa näkyy kulma esitanssijan korokkeesta. Valototeemi on paikoillaan. Taustalla erottuu metrin levyinen portaikko, jota pitkin diskoon laskeuduttiin, sekä sisäänkäynti Las Vegas -pelisaliin. Kolmas kuva on otettu diskon myyntitiskistä. RLA.

neet. Kesäisin ja päiväsaikaan kontrasti ulkopuoliseen kirikkaaseen maailmaan oli suurimmillaan korostaen arjen ja juhlan välistä rajaa. *Karhulalainen* kirjoitti muutoksesta, joka Kåren Kellarissa näkyi iltaisin verrattuna päiväsaikaan:

Valaistus on entistäkin himmeämpi, mutta pehmeys on poissa. Kellarin täyttää raju meno. Tyyli on varsin toinen kuin silloin ennen... Voit ottaa tuolisi ja istahtaa minkä pöydän ääreen mielit tai satut mahtumaan. Ellet onnistu löytämään tuoliakaan, voit istahtaa lattiallekin. Toisin sanoen: voit viihtyä vapaasti⁵⁸⁶

Kirjoitus osoittaa, että diskossa oli kyse merkittävästä ravintolakulttuuriin liittyneestä muutoksesta. Kurinalaisen ravintolaetiketin ja pöytiin ohjanneiden hovimestareiden sijaan nuoret löysivät vapaan pöydän puuttuessa istumapaikan vaikka lattialta henkilökunnan hyväksyvän katseen alla. Myös aikalainen vahvisti, että diskossa koettu vapaus oli liikkumisen vapautta:

Ei ollu mitään semmosta pöytiintarjoilua ja sellasta, siel sai niinku olutpullonkin kaa mennä, pyörii missä vaan pelialissa olla, käydä välil tanssimas, jättää se välil jonkin pilarin päälle tai pöyännurkkaan se olutpullo oliko sit enää siin kun tulit takasin. Mut sit hait 98 pennil uuden ja taas läksit pyörimää siin. Siirryit pöyäst toiseen. Se oli sellast vapaata.⁵⁸⁷

Liikkumisen vapaus näkyi myös niin, että tanssilattialle saattoi mennä yksinkin heilumaan toisin kuin esimerkiksi ravintola Lasinpuhaltajassa, josta olisi aikalaisen mukaan sellaisen jälkeen lentänyt ulos.⁵⁸⁸

Lis-Marie Kruse korostaa, että ympäristön fyysisillä ominaisuuksilla on merkittävä vaikutus kaikkeen diskossa tapahtuvaan sosiaaliseen toimintaan. Ne esimerkiksi rajoittavat toimintaa tai tarjoavat luonnollisia näkyvissä olevia tai muiden katseilta piiloutumisen mahdollistavia paikkoja. Valaistuksella on oma merkityksensä sosiaalisen ilmapiirin luomisessa: kirkkaudellaan tai himmeydellään paikan valaistus joko rajoittaa tai laajentaa kontaktien solmimisen mahdollisuuksia.⁵⁸⁹ Sherri Cavanin havaintojen mukaan julkisten juomapaikkojen (*public drinking places*) ikkunat on yleensä peitetty ja ovi suljettu, joten ulkopuoliset eivät pääse häiritsevästi

tarkkailemaan toimintaa. Tämä yhdistettynä minimaaliseen valaistukseen luo suotuisat olosuhteet kokea yön tunnelmaa ja henkeä.⁵⁹⁰

Yhdysvaltalainen sosiologi David Unruh on tutkinut ihmisten sosiaalisia maailmoja, eri elämänpiirejä tai ryhmittymiä, joissa on omat sisäiset kulttuurinsa ja hierarkiansa. Hänen aineistonsa on koottu sosiaaliset kontaktinsa menettäneiden vanhusten keskuudessa, mutta tutkimuksen tuloksia voi soveltuvin osin peilata muissakin elämäntilanteissa olevien ihmisten sosiaalisten maailmojen tarkasteluun.⁵⁹¹ Unruhin kategorisointi tarjoaa mielenkiintoisen lähestymistavan luokitella myös Kären Kellarin asiakkaiden sosiaalisten maailmojen positioissa olevia eroja, ja pohtia niiden vaikutusta diskossa koettuun yhteisöllisyyteen. Unruh jakaa ihmiset sosiaalisten maailmojen mukaan neljään ryhmään: *strangers* (muukalaiset), *tourists* (turistit), *regulars* (vakiovierailijat) ja *insiders* (sisäpiiriläiset).⁵⁹²

Kären Kellarin sosiaalisten maailmojen positioiksi määräytyvät satunnaiset asiakkaat, turistit, kanta-asiakkaat, vaikuttajayksilöt ja hengaajat. Kanta-asiakkaita pääsi sisään diskoon jonottamatta. Kyse oli pienestä sisäpiiristä kuten yleensäkin ravintoloissa, joissa kanta-asiakaskunta tuntee yhteenkuuluvaisuutta ja muodostaa omia yhteisöjään.⁵⁹³ Kären Kellarin kanta-asiakkaat, *vakioasiakkaat*, joita kutsutaan aineistossani myös *vakiorukaksi*, lukeutuivat Kären Kellarin diskoyhteisössä sisäpiiriin. Vuosina 1969–1974 vakioasiakkuus ei tulkintani mukaan ollut yhtä kuin klubijäsenyys, sillä vain osa vakioasiakkaista hankki klubin jäsenyyden ja sen osoittavan jäsenkortin.⁵⁹⁴ Vakioasiakkaat pääsivät sisään ohi jonon lähes sataprosenttisen varmasti.⁵⁹⁵ He saattoivat suhteellisen rauhassa norkoilla diskon edessä olevalla aukiolla tai istuskella Lounasbaarissa tai Rinteessä kiirehtimättä jonoon.⁵⁹⁶

Unruhin mukaan paikan kanta-asiakkaaksi (*vakiovierailijat, regulars*) pääsee, kun on riittävästi mielenkiintoa ja energiaa ryhmään liittymistä kohtaan. Kanta-asiakkaiden merkityksestä kertoo, että suurin osa tapahtumista organisoidaan yleensä näiden tarpeita ja mieltymyksiä kuunnellen.⁵⁹⁷ Ravintola-ala on ollut edelläkävijä kanta-asiakasohjelmien ja henkilökohtaisen palvelun kehittämises-

sä. Tyypillisiä asiakkaiden kannustimia ovat erilaiset palveluun liittyvät edut, kuten pöydän järjestyminen vilkkaana iltana tai edellä mainittu jonon ohittaminen.⁵⁹⁸

Kun nuori oli jo osana diskoväkeä, yksin saattoi diskossa tanssia jos huvitti, mutta yksin sisääntulo ei ollut välttämättä helppoa. Se on erilaista yksin kuin seurassa, osoittaa erilaista statusta ja vaikuttaa päätöksiin, missä istua, keitä voi lähestyä tai onko itse lähestyttävissä. Sisääntulo vaatii nopean silmäyksen siitä, mihin voisi aluksi asettua. Kruse toteaa, että sisääntulo diskoon, jossa on jo muita ihmisiä, ei ole pelkästään fyysistä toimintaa. Etenkin statuksesta epävarmat nuoret olivat hyvin tietoisia sisääntulon ja sitä seuraavien toimintojen sosiaalisista seurauksista.⁵⁹⁹ Kuten kuvista 17 ja 19 voi nähdä, Kåren Kellariin ei pystynyt saapumaan huomaamatta. Sinne toi yhdet portaat, joita pitkin laskeuduttiin ja samalla alistuttiin muiden mahdollisille katseille. Vuonna 1960 syntynyt nainen kertoi, että tästä syystä Kåren Kellariin pyrittiin menemään oman tyttö- tai poikakaverin kanssa:

[M]ut yksinhän nyt ei tietyst voinu mennä rappusii alas kun joku saatto kattoo vaikka säärii... Mut kaksin sit pysty aina jakamaan, koska se oli aina se suurin kysymys et nyt joku kattoo kun siit tullaa.⁶⁰⁰

Vuonna 1953 syntyneen miehen kertomus osoittaa, että sisääntuloja seurattiin tarkkaan:

Kun miä tapasin mun vaimon joulukuus -71 ekaa kertaa Kåressa, sil oli niin lyhyt minihame et ei sen lyhkäsempää voi ollakaan. Sen piti tulla rappusetkin alas selkä seinää vasten.⁶⁰¹

Oli heitäkin, joille Kåren Kellariin oli helppo tulla yksin ja aina oli kavereita paikalla.⁶⁰² Pollackin mukaan 1970-luvun lopulla useimmat tulivat diskoihin ryhmissä, tyttö- ja poika- tai esimerkiksi urheilijaporukassa.⁶⁰³ Jalkapalloharjoitusten tai -pelin jälkeen oli luontevaa tulla joukkuekavereiden kanssa loppuillaksi Kåren Kellariin, ”pelikassit vaan siihen narikan nurkkaan”.⁶⁰⁴ Eri asuinalueilta, samasta koulusta tai muuten keskenään tutut kaveriporukat saapuivat Kåren Kellariin yhdessä. Osa muodosti omia pöytäkuntiaan, osa meni mukaan sinne minne mahtui.⁶⁰⁵

Kåren Kellarissa halutuimmat pöydät sijaitsivat diskosalin ta-
kaosassa, josta oli suora näkymä portaikkoon ja sisääntulijoihin.
Myös sisääntulija pystyi yhdellä vilkaisulla näkemään, olivatko tie-
tyt henkilöt jo saapuneet.⁶⁰⁶ Muistitietoaineistossani toistetaan, että
Kåren Kellarissa usein käyneet vakioasiakkaat ja vaikuttajajaksilöt
olivat itseoikeutettuja määrättyihin pöytiin. Parhaat paikat meni-
vät ensimmäisenä. Takakautta eri verukkeilla sisään päässeet sai-
vat arvokkaan etulyöntiaseman. Miksi tietyt pöydät olivat parem-
pia kuin toiset? Istumapaikan valinta oli päätös, joka saattoi määrä-
tä koko illan kulun. Jos taas halusi olla yksin ja rauhassa, hakeutui
istumaan sivummalle. Reunapöydissä ja -looseissa viihtyivät Sher-
ri Cavanin havainnon mukaan yleensä pariskunnat tai suuret kave-
riporukat.⁶⁰⁷ Käytäntö kertoo tuttavien ja ystävien tapaamisen tär-
keydestä ja tarpeesta pyrkiä kontrolloimaan tilaa diskossa samaan
tapaan kuin Cavanin kuvailemissa 1960-luvun sanfranciscolaisbaa-
reissa havaittiin.

Suurin kysyntä vaikuttaa olleen portailta katsottuna vasemman
takakulman nurkkapöytäryhmällä.⁶⁰⁸ Nurkassa oli tiettyä vetovoi-
maa, joka liittyyneen mahdollisuuteen kokea tiivistä yhteenkuulu-
vuutta oman kaveriporukan kanssa. Sama nurkkapöytä oli tavoit-
teltu diskon koko kymmenvuotisen toiminnan ajan. Diskossa oli
melkein vakiopaikat, missä kukakin aina istui.⁶⁰⁹ Kun Kåren Kella-
rissa kävi merimiehiä Kotkaan saapuneista laivoista vapaailtojaan
viettämässä, heidän kerrotaan ostaneen korillisen olutta nurkkapöy-
täänsä. Hippiporukan löysi aina yhdestä tietystä pyöreästä pöydäs-
tä, kertoi tiskijukka Markku Haaja, joka itsekin hakeutui kyseiseen
pöytään ja vertaistensa pariin vapaapäivinä.⁶¹⁰

Koska diskoissa paikan voi valita vapaasti ilman ravintoloista
tutun hovimestarin ohjausta, mahdollisuus päästä toivottuun seu-
raan oli olemassa. Joskus tämä edellytti hengaamista, suosittujen
ihmisten liepeillä pyörimistä ja heidän seuraansa hakeutumista.⁶¹¹
Kanta-asiakkaat ja vaikuttajajaksilöt pitkälti valitsivat, mille por-
taalle kukin hengaaja asettui.⁶¹² Hengaajien tavoite oli päästä dis-
kon sisäpiiriin ja omasta mielestään tärkeisiin pöytiin. Hengaaja
jäljitellee ihailemiensa esikuvien käyttäytymistä, pukeutumista ja

puhetapaa. Kåren Kellarissa vanhempien poikien pöydästä paikansa lunastaneet tupakkaa polttelevat ja olutta juovat tytöt vaikuttivat samanikäisten tyttöjen silmissä rohkeilta, meneviltä ja aikuismaisilta. Tytöt identifioituivat ihailemaansa ryhmään samalla haki- en pöytäseuransa avulla sosiaalista arvonnousua itsensä sekä muiden diskon asiakkaiden silmissä.

Ei sitä ees ajatellu, mikä niitten moraalikäsitys ja muu oli. Ne oli vaan niinku isoja, siin oli jännitystä, niis oli siis sellasta mystiikkaa, ne oli jotain muuta kuin oman ikäset koulupojat, siis et niis oli sitä semmost rentuviehätyst.⁶¹⁴

Nyt he kokevat olleensa yhtä epävarmoja kuin muutkin saman ikäiset, ja hengaamisen kertoneen heikosta itsetunnosta: ”Se oli yks pätemisen tapa, saada se asema, muka kuulumalla johonkin porukkaan jota ihaili”.⁶¹³ Oldenburg muistuttaa nuoren kokemattomuuden korostuvan, kun hän on tekemisissä itseään vanhempien nuorten kanssa. Nuori haluaa kipeästi tulla hyväksytyksi, joten hän miettii tarkkaan milloin avaa suunsa. Siksi hän enimmäkseen kuuntelee.⁶¹⁵ Myös toiseen diskosukupolveen kuuluva nainen pelkäsi eniten sitä, että hänet leimataan aloittelijaksi, lapseksi:

Lunastaakseen paikkansa et sai olla siin pöydäs ni piti olla vähän niinku isompaa kuin mitä oli. ... Mä pysyin hiljaa etten mä mokaa, ettei ne sano että lähe kävelee täst lapsi.⁶¹⁶

Tytöt saivat hyvitystä hyljeksinnälle, jonka he olivat aiemmin Lounasbaarissa kokeneet perustuneen sosiaalisiin raja-aitoihin. Myös kirjailija Klaus-Ove Knausgård kirjoittaa: ”Kun ihminen on jäänyt ulkopuolelle, hänen täytyy löytää joku joka päästää hänet sisäpuolelle, ainakin silloin kun hän on kuudentoista.” Myös hän koki olleensa sosiaalisen maailman ulkokehällä, mutta halunneensa kuulua niihin joiden ympärillä sattui ja tapahtui. Hän halusi saada kutsun heidän bileisiinsä, käydä heidän kanssaan kaupungilla, elää heidän elämäänsä.⁶¹⁷

Krusen aineiston nuorten lausunnot osoittivat, että istumapaikkojen valinta tähtäsi yhteen päämäärään: kontaktien luomiseen vastakkaiseen sukupuoleen. Hyvä alku illalle oli, jos löysi sellaisen

pöydän, jossa ihmiset juttelivat ja nauroivat keskenään. Silloin voi tutustua moneen mukavaan henkilöön. Jos istui yksin, tutustui tuskin kehenkään. Krusen mukaan sekä tyttöjä että poikia käsittävät sekapöydät olivat suosituimpia ehkä siksi, että niissä oli suurempi mahdollisuus päästä mukaan spontaaniin ryhmään. Innokas muihin tutustumisen halu vaikutti luonnolliselta, eivätkä muut kiinnittäneet siihen korostetusti huomiota. Vain tyttöjen tai poikien muodostama pöytä ei muodostanut ryhmää samassa mielessä – tuntui, että se muodostui yksilöistä.⁶¹⁸ Kårelaisnainen muisteli, että Lounasbaarissa oli istuttu pöytäkunnittain osaksi sosiaaliluokkien mukaan, mutta diskossa ei enää ollutkaan tiettyjä pöytiä, vaan istuttiin lähekkäin. Ehkä se musiikki yhdisti heitä?⁶¹⁹

Krusen tapaan myös Sherri Cavan havainnoi baareja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Jos baareissa oli baaritiski, siitä tuli luontevasti baarin keskeisin paikka. Jos asiakas halusi tulla nähdyksi, hänen kannatti siis asettua sinne.⁶²⁰ Baaritiski oli ravintolakulttuurin uudistus, joka mahdollisti tehokkaamman liikennejärjestelyn. Sen tehtävänä oli nopeuttaa juomista.⁶²¹ Kåren Kellarin baaritiskillä ei ollut jakkaroita (vaikka pohjapiirros muuta osoittaa), joten tiskistä tuli vain pistäytymispaikka ostosten ajaksi.

Cavan muistuttaa, että baareissa saatavilla olevat aktiviteetit, kuten levyautomaatit ja flipperit, tarjosivat asiakkaille hyväksytyyn syyn lähteä liikkeelle ja viettää vähän aikaa muualla kuin omassa pöydässään. Samalla kun itse tuli nähdyksi, sai mahdollisuuden kartoittaa muita paikallaolijoita.⁶²² Kåren Kellarissa oli 23 neliön kokoinen Las Vegas -pelihuone ja kabinetti flippereineen ja biljardipöytineen.⁶²³ Pelihuone oli suosittu diskoiltoina siksikin, että musiikki kuului sinne hiljempana ja helpotti keskustelua. Pelihuoneeseen vetäytyivät myös ne kahdenkeskistä rauhaa kaipaavat asiakkaat, joille ravintolasali oli liian julkinen. Tarkkasilmäinen henkilöstö nimitti pelihuonetta ”kutuhuoneeksi”.⁶²⁴ Sotamaa kirjoittaa klubien sosiaalisista pelikentistä, joilla hän tarkoittaa sellaisia sosiaalisen kanssakäymisen tiloja, jotka mahdollistavat tanssillattiaa paremman kohtaamisen ja keskustelun. Näitä paikkoja voivat olla chill out -huone, baari tai WC. Niissä rakennetaan alakult-

tuurisia hierarkioita sen mukaan, mikä kulloinkin on trendikästä ja ”cool”.⁶²⁵ Intiimistä tausta-alueesta kävi Kåren Kellarin alakerrasta sisääntuloaualaan johtavien portaiden alatiila, jossa säilytettiin ylimääräisiä tuoleja. Suosituimpina iltoina tila oli tyhjä tarjoten suojaisen paikan sitä haluaville, ja intohimoisesti suutelevat parit olivat tavallinen näky. Jotkut nukkuivat siellä pois väsymystään, mihin tarkoitukseen soveltui myös seinämää kiertäneiden penkkien alle jäänyt tyhjä lattiatila.⁶²⁶

Kåren Kellarin vakioasiakkaat olivat sen toiminnan vuosina läsnä säännöllisesti ja kokonaisvaltaisesti pitäen Kåren Kellarin paikkaa lähes kotinaan. Tämä muistuttaa yhdysvaltalaisen sosiologi Sherry Cavanin 1960-luvun San Franciscoon sijoittuvan luokittelun *home territory* -baarityyppiä. Kyse oli baareista, jotka vaikuttavat ulkopuolisen silmin lähes yksityisiltä. Kanta-asiakkaat kuvailivat baariaan ilmaisuilla *my bar*, *home*, *second home* ja *home away from home*.⁶²⁷ Kåren Kellarin vakioasiakas muisteli, että diskoon oli päästävä olemaan ja kokemaan. ”Et oli niinku kipee jos ei sinne sit päässy.”⁶²⁸

Vakioasiakkuus ja paikkauskollisuus olivat tuttuja ensimmäiseen diskosukupolveen lukeutuville nuorille Kinobaarista ja Lounasbaarista, joiden jatkumoksi Kåren Kellarin paikka luontevasti syntyi.⁶²⁹ Edellä havaitaan myös, että Kåren Kellarin vakioasiakkuus toi mukanaan eriarvoisuutta asiakkaiden välille sisäänpääsyn vaivattomuudessa. Aikalainen kertoo etuoikeudestaan päästä sisään jonon ohi myös ystävät mukana. Statusta käytettiin hyväksi puolin ja toisin: vakioasiakas saattoi tehdä vaikutuksen viemällä ystävänsä jonon ohi sisään kun taas toiset hakivat niitä, joiden avulla pääsisi sisään.⁶³⁰ Klubit ovat nuorille turvapaikkoja, joissa turvallisuus syntyy paikan erityispiirteiden ja sen sääntöjen tuntemuksesta, muistuttaa englantilaiseen 1990-luvun klubikulttuuriin perehtynyt kulttuurisosiologi Sarah Thornton.⁶³¹

Kåren Kellari kohtaupaikkana: edessä, sisällä ja takana

Kåren Kellarin paikka käsitti muitakin tiloja kuin diskon. Kaveriporukat vahvistivat yhteenkuuluvuuttaan alkuillasta yhteisin toiminnoin, jotka tähtäsivät onnistuneeseen diskoiltaan. Julkisten tai puolijulkisten tausta-alueiden merkitys kulminoituu mahdollisuu-
teen siirtyä vähitellen varsinaiselle julkialueelle, sisälle diskoon.⁶³² Luen tausta-alueet kuuluviksi Kåren Kellarin paikkaan, koska ne liittyvät kiinteästi diskoillan kulkuun. Niissä nuorten oli mahdollista hahmotella tulevan diskoillan käsikirjoitusta kun samalla näki, keitä oli tulossa paikalle. Kaikki tämä realisoi odotuksia diskoillan suhteen. Tässä tullaan yhteen Kåren Kellarin yhteisöllisyyteen keskeisesti vaikuttaneista seikoista. Oli melko järjestelmällistä, että oma kaveriporukka tavattiin ennen diskoon menoa useimmiten Kåren Kellarin lähiympäristössä, jossa saatiin vaihtaa kuulumiset ja yhdessä valmistautua iltaa varten.

Kåren Kellarin edessä ollut aukio tarjosi ensimmäisen mahdollisuuden näyttäytyä ja nähdä muita. Osa jäi aukiolle seisoskelemaan, osa jonottamaan ja osa lähti käymään Lounasbaarissa (”Lounaksessa”, ”Lunssissa”). Parin oluen jälkeen nuoret siirtyivät aukiolle katsomaan, ”mikä on meininki”.⁶³³ Lounasbaariin pääsivät iltaisin virallisesti vain 18 vuotta täyttäneet; tosin alaikäisiä kerrotaan nähneen baarissa iltaisinkin.⁶³⁴ Lounasbaari toimi vuoteen 1974 saakka.⁶³⁵ Osa nuorista valitsi alkuillan paikakseen moottoritien pohjoispuolella sijainneen Sokos-Cafeterian.⁶³⁶

Kaikilla ei ollut mahdollisuutta tai halua istua alkuilta baareissa. He hakivat sille edullisempia vaihtoehtoja esimerkiksi rakennettua liikekeskusympäristöä ympäröivästä luonnosta. Jyväskyläläis- ja hämeenlinalaisnuorisokokoontui samoissa merkeissä omine kaupunkiansa keskustoissa Kirkkopuistoihin.⁶³⁷ Luonto on tunnetusti paikka joka rauhoittaa, ja elvyttäviä kokemuksia on todettu syntyvän erityisesti vehreissä, odotuksia virittävässä luontoympäristöissä.⁶³⁸ Toinen diskosukupolvi laajensi 1970-luvun alussa Kåren Kellarin paikan diskon liikerakennuksen takana kumpuilevaan, suojaisaan ja siten helposti haltuun otettavaan Rinteeseen, jossa

paikalliset pultsaritkin viihtyivät. Rinnettä kutsuttiin myös pylväs-saliksi, oltiin ”Lounaan/Lounaksen takana” tai ”takana”.⁶³⁹ Siellä nuoret ottivat alkuvauhtia.⁶⁴⁰

Rinne oli osaksi Ahlströmin mailla. Sen välittömässä läheisyydessä sijaitsi tehtaan edustustila, 1800-luvun lopulla rakennettu Karhulan kartano, Hovi.⁶⁴¹ Rinne ulottui myös Kymin seurakunnan maille. Siellä oli toinen kulttuurihistoriallisesti merkittävä rakennus, 1879 valmistunut Kymin kirkkoherran pappila.⁶⁴² Näin seudun vanha teollisuusperinne ja kulttuurimaisema liittyivät joustavasti rockkulttuuriin orientoituneiden nuorten vapaa-ajan viettoon Karhulan keskustassa. Kåren Kellarin edessä olevan aukion ja sen takana sijainneen Rinteen tilallinen väljyys mahdollistivat erilaista toimintaa kuin itse disko (ainakin muodollisesti) tiukkoine sääntöineen ja niiden kontroleineen.

Myös 1970-luvulla tanssilavoilla käyneiden nuorten keskuudessa oli tavallista, että ilta alkoi menemällä ensin juomaan alkoholia lavan lähistölle metsään. Metsiköissä sai juotua melko vapaasti, sillä lavojen järjestysmiehet eivät ehtineet eivätkä halunneet puuttua asiaan. Tanssilavan ulkopuolella metsässä oli kuhinaa, kun yksi ja toinen pyysi muilta ryyppyjä. Saraste näkee ryyppyn pummaamisella ja tarjoamisella olevan humaltumisen ohella myös sosiaalista merkitystä, sillä ne toimivat keinoina tutustua uusiin ihmisiin. Keskipisteeseen kohosi se, jolla oli alkoholia tarjottavaksi myös toisille. Ystäville tarjottiin helpoimmin, sitten mielenkiintoisimmille, yleensä vastakkaista sukupuolta oleville – ”kaukonäköisyyttä loppuiltaa ajatellen”, kuten Saraste toteaa.⁶⁴³

Tulkitsen, että luontoympäristöllä oli nuorille myös itseisarvoa. Se ei jäänyt kulissiksi tai taustaksi kuten Karhulan keskustasta 1960-luvulla, vaan siitä saattoi nauttia sellaisenaan. Rinne toimi odotuksia virittävänä välitulana, toiminnallisena ja kokonaisvaltaisena siirtymäriittinä diskoon. Alkoholin käyttö liittyi kuvioon, mutta sitäkin tärkeämpää olivat kaverit, joiden kanssa nuoret jakoivat yhteiset odotukset. Kaunis kesäilta Rinteessä yhdistyneenä pohjien ottamiseen kaveriporukassa on jäänyt aikaisten mieleen

Kuva 21. Kårelaistytöjä ja -poikia Rinteessä 25.7.1973. Eväänä näkyy olevan ainakin purkkihernekeittoa. ESA.

onnellisenä ja harmonisena hetkenä, kun kaikki oli hyvin ja varsinainen ilta edessä:

Ja se hyvä iltahan saatto alkaa tosiasias jo Rinteestä et siel istuttii kun aurinko laski ja ne hevoset paino siellä eestais siin laiturilla ja juotii sitä pussikaljaa sillee rauhallisesti ja sit siirrytti sinne sisälle.⁶⁴⁴

Sitaatti osoittaa, että Rinteessä koettiin luonnonläheistä hippiatmosfääriä. Rinteen kausi alkoi keväällä ja jatkui myöhäiseen syksyyn. Istuma-alustoina toimivat kivet ja sammalmättäät. Viereisessä K-Suurvalinnasta nuoret ostivat keskioluet, limonadit ja muut eväät. Osalla oli mukanaan Alkosta ostetut väkevämmät juomat.⁶⁴⁵ Vuonna 1957 syntynyt mies kertoo menneensä diskoon aina Rinteen kautta keskioluineen. ”Sehän oli pakko käydä kattoos, sielhän kaikki oli joka tapauksessa.”⁶⁴⁶

Tulkintani mukaan Rinteen keskeinen sijainti Kåren Kellarin paikan ytimessä sekä sen epämuodollisuus mahdollistivat erilaisia omavalintaisia toimintoja. Ehkä tärkeintä oli, että Rinne oli uteliailta aikuisten katseilta piilossa. Rinteessä laiduntaneet yhtiön hevoset tarjosivat kårelaisille ajanvietettä muun toiminnan ohessa.⁶⁴⁷ Nuoret oleilivat ja istuskelivat Rinteessä omilla paikoillaan ja omissa kaveriporukoissaan samaan tapaan kuin myöhemmin illalla diskos-

Kuva 22. Rinteessä oli A. Ahlström Oy:n hevoslaidun vielä ainakin kesällä 1972. HLA.

sa. Omat paikat helpottivat tuttujen löytymistä.⁶⁴⁸ Osa nuorista viihtyi Rinteen asemesta tai sen ohella läheisellä Viirinkalliolla.⁶⁴⁹ Jotkut valitsivat alkuillan paikaksi vesitornin juurella sijainneen kallionnyppylän.⁶⁵⁰

Ravintola Ukko leimautui kärelaisten ensimmäisen diskosukupolven poikien ja tyttöjenkin alkuillan paikaksi. Se oli lähiöravintola, jollaista on pidetty miehisen vapauden valtakuntana vastakohtana naisen hallitsemalle perheelle ja kodille. Lähiöravintolas-

sa korostuvat maskuliinisuus, miesten käytännöllisyys, käden taidot ja fyysisyys erontekona sekä naiseen että henkisen työn tekijöihin.⁶⁵¹ Perusannos Ukossa oli yksi Champion ja yksi Gambina. Juoma maksoi markan verran ja jääpala 10 penniä päälle. Jos otti uuden juoman samaan jäähän, maksettiin vain juomasta.⁶⁵² Sulkuinen, Alasuutari, Nätkin ja Kinnunen ovat havainneet, että lähiöravintola on miesyhteisöjen hallitsema konservatiivinen yhteisö, jossa naiset ovat alistettuina ja sivuosassa. Samalla korostuu ravintolan miljöön, siellä tapahtuvan toiminnan ja vallitsevien sosiaalisten suhteiden luokkasidonnaisuus, mikä ilmenee eräänlaisena työväenluokkaisena talonpoikaisuutena.⁶⁵³

Jono Kären Kellarin ovelle oli yleensä 25–30 metrin mittainen ulottuen pisimmillään Karhulantien toiselle puolelle.⁶⁵⁴ ”Perjantaisin ja lauantaisin muodostuu ovelle jo klo 19:stä jonoja, jotka toisinaan eivät lainkaan [Iyhene, L.A.] klo 24 mennessä – jolloin disco suljetaan”, kirjoitti *Karhula* vuonna 1972.⁶⁵⁵ Jono oli tiivis ja pakkaui ja diskon ulko-ovea kohti. Jonottaminen paitsi pakotti myös oikeutti nuoret parveilemaan aukiolla, joten välttämättömyyden ohella jonotus tarjosi mahdollisuuden tutustua muihin jonottajiin. Jonottajat saivat havainnoitua diskoon menijöitä, eri kulkuneuvoilla paikalle tulijoita sekä mahdollisuuden tehdä tuttavuutta ja jutella ilman musiikin humua.⁶⁵⁶ Yhteisö vahvistui jonossa; osa tutustumisista johti aikanaan avioliittoon saakka.

Kruse nimittää diskoillan päättymisen jälkeistä ulosmenoa finaalliksi. Poistumisesta nähdään, kuka on onnistunut solmimaan kontaktin vastakkaiseen sukupuoleen, miten paljon kukakin on juonut ja myös se, onko lähtö vapaaehtoinen vai ei. ”Onnistuneiden” lähdöt ajoittuvat varhaisiltaan tai suhteellisen myöhäiseen ajankohtaan. Poistuminen yksin humaltuneena myöhään illalla viittaa epäonnistumiseen, jos tavoitteena ei ollut pelkkä juominen.⁶⁵⁷ Peli ei kuitenkaan ollut vielä menetetty, kuten Simo Siltari blogissa runoili:

*Kun valomerkki sitten tuli
moni poika tavoitteissaan muli,
tosin jatkot olivat kellarin edessä
ja viimeiset valttikortit vielä kädessä.*⁶⁵⁸

Kuva 23. Tyttöjä ja poikia toisiinsa tutustumassa, rakentamassa yhteisöllisyyttä ja jonottamassa Kären Kellarissa 2.10.1970 järjestettyyn Jimi Hendrixin muistoiltaan. Hendrix avasi monelle nuorelle tien uuteen musiikilliseen maailmaan. Kuva Etelä-Suomessa 3.10.1970.

Kären Kellarin diskoilta päättyi puolen yön aikaan. Sen jälkeen aukiosta tuli jälleen nuorien oleskelutila ja kohtaamispaikka alkuillan tapaan. Hikisen ja meluisan diskoillan jälkeen puhdas, raitis ulkoilma virkisti.⁶⁵⁹ Alkoholi alkoi haihtua verestä, eikä tupakansavu ollut yhtä sankka kuin sisätiloissa. Nuoriso jäi viipyilemään ja istus-

kelemaan liikerakennuksen ikkunalaudoille, juttelemaan ja viettämään aikaa etenkin kesäisin. Kun Rinteessä oltiin ”takana”, nyt oltiin ”edessä”. Diskoilta ei päättynyt diskon sulkeutumiseen. Aukio mahdollisti vetäytymisen syrjemmälle, jos oli jotakin henkilökohtaista puhuttavaa.⁶⁶⁰

Kilpailu kiristyy: Kåren Kellari muutoksessa

Olen edellä kuvaillut Kåren Kellarin yhteisöllisyyden topografiaa sosiaalisten maailmojen analyysillä täydennettynä. Olen pyrkinyt osoittamaan, miten yhteisö rakentui paikassa paitsi päivisin, myös ennen diskoiltaa, sen aikana ja sen jälkeen. Disco-Club (1969–1974), Kåren Kellari (1975–1977), Mama Rosa (1977), Sunrise (1977–1978), Kåren Kellari (1978–1979) ja Afrodite (1979) seurasivat toisiaan, vaikka eivät saumattomasti. Välillä paikka jouduttiin sulkemaan, koska edellisen ravintoloitsijan lopetettua uutta ei heti löytynyt.

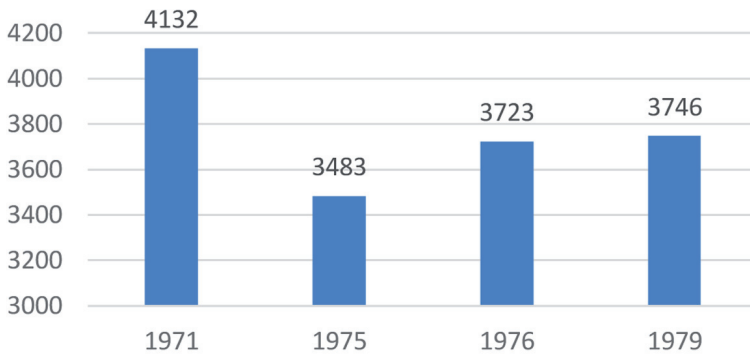
Jaan Kåren Kellarin elinkaaren kasvun aikaan (1969–1974) ja muutosten aikaan (1975–1979).⁶⁶¹ Kasvun aika käsittää ensimmäiset runsaat viisi vuotta joulukuusta 1969 vuoden 1974 loppuun, ja muutosten aika vajaan viisi vuotta tammikuusta 1975 lokakuuhun 1979. Vaikka Kåren Kellarin yhteisöllisyydestä kertovat kaudet asettuvat keskenään lähes samanmittaisiksi, ne erosivat toisistaan. Kåren Kellarin paikkaa leimasi alusta saakka kehittyminen ja muutokset, jotka olivat yhteisöllisyyden näkökulmasta merkittäviä tekijöitä. Muutokset saivat alkunsa sekä diskoyhteisön sisällä että sen ulkopuolella. Sisäiset muutokset liittyivät esimerkiksi asiakkaiden aikuistumiseen, vaihtelunhaluun ja siirtymiseen muualle. Ulkopuolisista tekijöistä on esimerkkinä keskioluen kulutuksen kasvu aina 1970-luvun puoliväliin saakka, mikä takasi yrityksen kannattavuuden. Merkittävimpänä on kuitenkin pidettävä kustannusten nousuun ja tarjonnan lisääntymiseen liittynyttä murrosta, joka koetteli maamme ravintolakulttuuria 1970-luvun puolivälin jälkeen. Tämä

heijastui myös Kåren Kellarin kannattavuuden heikkenemiseen ja näkyi muun muassa lukuisina ravintoloitsijoiden vaihtumisina.

Keskiolutoikeudet ja klubijärjestelmä takasivat Kåren Kellarin menestyksen muutaman ensimmäisen vuoden ajaksi. Tuija Nykyri kirjoittaa 1990-luvun jyväskyläläisen ravintolakulttuurin myller-ryksestä, jonka seurauksena kaksi kolmesta diskosta uudisti toimintatapaansa. Toinen muutti imagoaan ”iskupaikasta” tavallisempaan suuntaan ja toinen palkkasi esitanssijan ja vaihtoi musiikin listaykkösistä uusiin genreihin. Nykyrin arvion mukaan muutokset tehtiin paremman asiakasmenestyksen ja alkoholimenekin kasvun toivossa.⁶⁶² Kåren Kellarissa jouduttiin pohtimaan vuonna 1974 samantyyppisiä ratkaisuja sen asiakasmäärien alettua pienentyä. Diskon alamäki ja taistelu diskon kannattavuudesta oli tulkintani mukaan alkanut, kun Larsenit päättivät luopua klubijärjestelmästä vuoden 1975 alussa ja samalla korottaa pääsymaksuja. Suurimmat muutokset tapahtuivat viimeisen kahden toimintavuoden aikana, jonka seurauksena sekä diskon nimi että sen ravintoloitsijat vaihtuivat neljästi. Silmin havaittava indikaattori olivat Kåren Kellarin jonot, jotka viimeisinä vuosina lyhenivät, ja lopulta poistuivat kokonaan samaa tahtia paikan vetovoiman vähenemisen kanssa.⁶⁶³ Yksi tekijöistä saattoi olla se, ettei Kåren Kellari oikein missään vaiheessa profiloitunut täysi-ikäisten paikaksi, vaikka sillä keskiolutoikeudet olikin.

Tilastoista havaitaan, minkä verran potentiaalisia diskon asiakkaita seudulla oli. Karhulassa, Kotkassa ja Kymissä 15–18-vuotiaiden nuorten lukumäärä oli suurimmillaan vuonna 1971, yhteensä 4132 henkilöä. Vuonna 1975 nuorten lukumäärä oli pienentynyt 650 henkilöllä. Kåren Kellarin kohderyhmään kuuluneiden nuorten määrä alkoi kasvaa vuonna 1976 (3723 henkilöä) ja jatkoi hienois- ta kasvuaan niin, että vuonna 1979 diskon lopettaessa toimintansa 15–18-vuotiaita nuoria oli 3746. Nuorten lukumäärän kehitystä seudulla havainnollistaa kuva 24.

18–20-vuotiaiden osuus väheni vuosina 1969–1979 seudulla 355 henkilöllä.⁶⁶⁴ Vuodesta 1975 vuoteen 1979 pieneminen jatkui lähes 300 henkilöllä. Kun otetaan huomioon, että osa näistä

Kuva 24. Kotkan, Karhulan ja Kymin 15–18-vuotiaiden väestömäärät vuosina 1971, 1975, 1976 ja 1979. Lähde: Tilastokeskus.

täysi-ikäisistä kävi A-oikeuksin varustetuissa anniskeluravintoloissa niiden tarjonnan lisääntyä ja osa ei istunut ravintoloissa lainkaan, pienentyneiden ikäluokkien ja Kåren Kellarin kannattavuuden heikkenemisen välillä näkyy selvä yhteys.⁶⁶⁵

Vähintään kerran kuukaudessa alkoholia käyttäneiden 18-vuotiaiden osuudet vähenivät 68 prosentista 59:een (tytöt) ja 78 prosentista 71:ään (pojat). Kåren Kellarin kannalta merkittävää oli, että juuri oluen käyttötiheys vähentyi kaikissa nuorten ikäryhmissä vuodesta 1973 vuoteen 1979.⁶⁶⁶ On muistettava, että Kåren Kellarissa oli asiakkaina alaikäisiä myös vuoden 1975 jälkeen. Nuorten lukumäärän vähenemisen lisäksi alaikäisten ja 18-vuotiaiden nuorten alkoholinkäyttö oli maassamme vähäisempää 1970-luvun lopussa kuin sen alussa. Koko maamme mittakaavassa aikakausi oli haasteellinen siksikin, että anniskeluravintoloiden liikevaihdossa ei ollut lainkaan kasvua vuosina 1974–1977. Kasvu kääntyi positiiviseksi vasta vuosina 1978–1979.⁶⁶⁷ Larsenit tunnistivat ajan merkit ja reagoivat tilanteeseen vuonna 1976 ottamalla hoitoonsa Lounasbaarin, jonka nimesivät Kåren Kahvilaksi.⁶⁶⁸ Tulkitseen, että yritys pyrki hakemaan kasvua uusista asiakasryhmistä, kun markkinoin-

tikin keskitettiin ainakin paikallislehdessä pelkästään lounasravintolatoimintaan.⁶⁶⁹

Työvoimavaltaisella ravintola-alalla palkkakustannukset olivat suuret alan tuottavuuteen nähden; vuosina 1971 ja 1973–1975 ne nousivat noin 20 prosenttia vuodessa. Vuoden 1973 energiakriisin jälkeinen energiakustannusten nousu vaikutti, ja erilaiset verot ja maksut, kuten liikevaihtovero nousivat myös. Huvitilaisuuksien leimaveron, joka kumottiin vuonna 1980, oli ollut enimmillään 35 prosenttia lippujen hinnasta.⁶⁷⁰

Kåren Kellarin taloudellista tulosta pyrittiin parantamaan myös epärehellisin keinoin. Maaliskuussa 1975 kotkalainen komisario Yrjö Setälä vaati diskoon poliisitutkintaa. Hän oli saanut tietoonsa, että diskossa oli maaliskuussa 1975 otettu pääsymaksu antamatta vastikkeeksi leimaveron alaista huviverolippua. Käytäntö oli Setälän saaman tiedon mukaan ollut voimassa ”jo pitkähkön aikaa”.⁶⁷¹ Tämä johti syytteen nostamiseen Ritva ja Kåre Larsenia ja diskon eteisessä sisäänpääsymaksujen perimisestä vastannutta vahtimestari Jorma Hälliä vastaan. Jutun käsittely alkoi Kymin kihlakunnan oikeudessa huhtikuussa 1975 ja päättyi lähes kahden vuoden päästä Itä-Suomen hovioikeudessa.⁶⁷² Ritva ja Kåre Larsen sekä Jorma Hälli todettiin syyllisiksi veronkiertoon ja velvoitettiin korvaamaan valtiolle yhteisvastuullisesti 12 000 markkaa.⁶⁷³

Kåren Kellarin nuoret asiakkaat eivät olleet tottuneet vaatimaan kuittia maksamastaan sisäänpääsystä. Vain erityisen suosittuina iltoina kuten vappuna ja uutena vuotena, muissa suuremmissa tilaisuuksissa ja jos diskossa oli tilattu orkesteri soittamassa, pääsylippuja myytiin ennakkoon ja asiakas sai lipun maksunsa vastineeksi.⁶⁷⁴ Huviveron kiertäminen vaikuttaa olleen maan tapa suomalaisissa huvitilaisuuksissa 1960–1970 -luvulla. Aiempi tutkimus väittää, että suuri osa tansseja järjestäneiden tahojen kapasiteetista käytettiin laittomien keinojen keksimiseen.⁶⁷⁵

Myös kilpailun kiristyminen vaikutti Kåren Kellarin kannattavuuteen. 1970-luvun alussa paikkakunnalle alkoi syntyä yhä enemmän vetovoimaisia, nuorisolle suunnattuja ravintoloita. Tarkastelemalla rinnakkain Kåren Kellaria ja muita ravintoloita pyrin tuo-

Kuva 25. Diskon sisäänpääsymaksu oli uudenvuoden aattona 31.12.1970 neljä markkaa. Kuvassa toinen kahden markan hintaisista pääsylipuista, joka on revitty asianmukaisesti. Tällainen lippu olisi lain mukaan pitänyt aina antaa jokaiselle diskon asiakkaalle pääsymaksua vastaan ja ”kahtia repimällä tehtävä kelpaamattomaksi”, kuten Leimaverolaki 662/1943, 91§ määritteli. LAA.

maan esille tutkimani diskon ominaispiirteitä. Muut ravintolat, diskot ja baarit edustivat vastapoolia, jonka kuhunkin paikkaan identifioituneet tarvitsivat oman identiteettinsä ja asemansa rakentamiseen.⁶⁷⁶

Karhulalainen *Lasinpuhaltaja* oli A-oikeuksin varustettu ja ”hienempi” ravintola. Se sijaitsi moottoritiekanjonin pohjoispuolelle rakennetussa osuuskauppa Liiton tavaratalon pohjakerroksessa. Ravintola oli avattu lokakuussa 1969 ja siellä oli 147 asiakaspaikkaa.⁶⁷⁷ Aineistossani on mainintoja, että Lasinpuhaltajan asiakkaaksi ei ollut yhtä helppo liittyä kuin Kären Kellariin siellä vallanneen muodollisemman kulttuurin ja korkeamman ikärajan vuoksi.⁶⁷⁸ A-oikeudet edellyttivät, että sisään päästäkseen asiakkaan täytyi olla vähintään 20-vuotias.⁶⁷⁹ Vahtimestarit myös pitivät tästä

melko tiukasti kiinni, mikä oli Kåren Kellarin asiakkaille uutta.⁶⁸⁰ Uutta oli myös etiketti, joka esimerkiksi kielsi suutelemisen ravintolan pöydässä.⁶⁸¹ Musiikkikin oli erilaista, kuten Kåren Kellarin tiskijukka kertoi: ”Joo mä muistan kun Demis Roussos soi ainakin siinä paikassa, hyi helvetti, oikeen oksettaa.”⁶⁸² Sitaatti indikoi hänen Lasinpuhaltajaan liittämäänsä (huonoa) musiikkimakua. Moni ensimmäisen sukupolven kärelistä siirtyi silti aikuisten ravintoloihin kyllästyttyään lipittämään pelkkää keskioletta. Aikuistumisen myötä Disco-Club jäi menneisyyteen, kuten 1954 syntynyt nainen kertoi omasta kokemuksestaan vuoden 1973 jälkeen:

Se meidän sukupolvi, sit ku se siirty sinne Lasinpuhaltajaan, ni se [Kåren Kellari, L.A.] oli niinku kakaroitten paikka. Ja me oltiin jo niinku aikuisia. Ja Lasinpuhaltaja oli aikuisten paikka. Voi ottaa lasillisen viiniä tai joskus jonkun Bacardi-kolan.⁶⁸³

Helangon ajatusta mukailien koostuma oli tavallaan tehnyt tehtävänsä, kun nuoret olivat diskosta löytäneet kaverit tai seurustelukumppanit.⁶⁸⁴ Yhä nuorempia diskosukupolvia tuli Kåren Kellariin ja muualle siirtyivät he, joille Kåren Kellari oli ”kakaroitten paikka”.⁶⁸⁵ Vastaava esimerkki tulee 1960-luvun Turusta. Kun Aschanin baarissa viihtyneet upolaisnuoret – yleensä oppikoululaiset – lähtivät ylioppilaskirjoitusten jälkeen armeijaan tai opiskelemaan, he samalla erosivat porukasta. Helangon mukaan yksi syy porukan hajoamiseen oli sekin, että joukkoon tuli liian paljon nuoria koululaisia, ”tunkeilijoita”. Alkuperäinen upolainen kääntyi baarin ovelta takaisin huomattessaan baarin olevan nuorempien upolaisten miehittäjä. Myös baarin henkilökunta oli alkanut suhtautua aiempiin asiakkaisiinsa penseästi.⁶⁸⁶

Kotkaan 1960-luvun lopulla pommisuojadiskoteekkia visioineet Kalervo Paananen ja Seppo Orimus sovelsivat ulkomailla näkemistään diskoista ja yökerhoista Lasse Lindemarkin kanssa kotkalaisversion, *Palskin*. Se avattiin Satamakadulla 28.8.1970 ja siellä oli Lasinpuhaltajan tapaan A-oikeudet.⁶⁸⁷ Kuten nuorisopaikat yleensäkin, myös Palski jakoi mielipiteitä: yhdelle se oli suvereeni kantaravintola vuosien ajan, kun taas toinen piti sitä liian hienona snobipaikkana.⁶⁸⁸ Aikalaiset vertaavat Palskia helsinkiläiseen Hel-

sinki Clubiin, tuon ajan ykködiskoon, jonka nähtiin *Uusi Anna* -lehden mukaan edustavan ”lievää eliittityyppiä”. ”Hesarilla” näki lähinnä mannekiineja ja jääkiekkoilijoita eli heitä, jotka ansaitsivat elatuksensa fyysisillä ominaisuuksillaan, toimittaja havaitsi.⁶⁸⁹ Tässä vertailussa voi olla perää, sillä Palskikin oli urheilijoiden, kuten koripalloilijoiden suosiossa.⁶⁹⁰ Palski kelpasi myös helsinkiläisjoukkueille, jotka peliensä jälkeen vietiin pyörähtämään Palskissa, ”kun se oli niin erikoisuus sellanen paikka.”⁶⁹¹ Kotkalaisen muusikko Kari Hillon vuonna 1972 tekemä kappale ”Svengidisko” kertoo Palskista, hänen kantapaikastaan: ”Saa usein kauan jonottaa/Mut tiedät sen/Se kannattaa/Kun sisään pääsee narikkaan/Takin vie/Ja tuttu lie/On pöytään tie/Ja svengaamaan.”⁶⁹²

Palski oli urauurtava, espanjalaistyyppinen uuden aikakauden airut. Vanhat suorakaiteen muotoiset pöydät oli korvattu matalilla pyöreillä, oviaukkoja muotoiltu kaareviksi, seinät verhoiltu punaisella sametilla ja tarjoilijoiden asiakaspalvelutaitoihin kiinnitetty huomiota. Ravintolassa oli tiskijukkajytäpuoli ja sweetmusiikki-puoli, ”hidas puoli”, jossa saattoi myös ruokailla.⁶⁹³ Palskista tuli Kotkan ykköspaikka noin vuosikymmeneksi. Sinne moni Kären Kellarin asiakas siirtyi viimeistään täysi-ikäistyttyään.⁶⁹⁴ Kalervo Paanasen mukaan Palskillä oli kotkalaisten lisäksi vahvat karhulalaiset ja haminalaiset asiakaskunnat. Paananen ei kokenut, että ”keskioluen parissa puuhasteleva” Kären Kellari olisi kilpaillut Palskin kanssa.⁶⁹⁵ Palskissa pääsi nauttimaan drinkkejä ja aistimaan suuren maailman tunnelmaa sataman kupeessa.

Nuorille oli tarjolla yhä enemmän vaihtoehtoja vapaa-aikansa kuluttamiseen ravintoloissa, joiden asiakaskunnat tosin rajautuivat melko paikallisesti. Joitakin haminalaisia kävi Kotkassa ja Karhulassa, mutta aikalaisen mukaan Haminan ”porvaripojat ja -tytöt” eivät lähteneet Karhulaan diskoon. He viihtyivät Martins Clubissa Haminan Seurahuoneen vintillä.⁶⁹⁶ Kären Kellarin haminalaispaikkojen sijaan valinnut haminalaismies muistutti kotikaupunkinsa pikkuporvarillisesta ilmapiiristä. Silti hän ei oman kertomansa mukaan tullut Karhulaan piiloutuakseen haminalaisilta. Syyt olivat muualla:

Jäimme Kåren vakkareiksi koska paikka oli NUORILLE ja Rocki soi. Se oli tärkeintä että oli kaljaa ja Rock n'Roll! Ei ulosheittäjiä. Kåressa ei tuntunut kenenkään, ei edes järkkäreiden, moraalikatseet niskassa. Oltiin omillamme, ei tarttenut niuhottaa tai pätee. Olisi luullut että Haminastakin olis tullu ainakin muutamia joille ns. sekoilu kotipaikalla ei ondannu sillä aina joku ”rotary tai lion” olisi voinut nähdä.⁶⁹⁷

Martins Clubista tuli sittemmin Seurahuoneen nuorisoravintola.⁶⁹⁸ Yksi syy naapuripaikkakunnan nuorisopaikkojen vierastamiseen oli pitkä välimatka, jonka osa kulki liftaamalla. Haminalaiset Tervaniemen ja Husulan tanssilavat kokosivat karhulalaisnuoria kesäisin ja Haminan työväentalo ja RUK:n Maneesi talvisin. Ympärivuotinen tarjonta lisääntyi 26.11.1971, kun Haminassa avattiin Osuuskauppa Ympyrän ravintola Kasematti. Haminan kaupungin linnoituksen historiasta saatiin nimen lisäksi vaikutteita myös ravintolan sisustukseen.⁶⁹⁹

Kilpailutilanteen muutos, asiakkaiden väheneminen, diskotoiminnan kannattavuuden heikkeneminen ja parivuotinen oikeusprosessi veivät epäilemättä Larsenin yrittäjäpariskunnan voimia. Ehkä syynsä oli silläkin, että vuonna 1976 voimaan astuneen lakimuutoksen jälkeen viihdeautomaatit siirtyivät Raha-automaattiyhdistyksen yksinoikeudeksi, eivätkä enää olleet ravintolayrittäjille yhtä tuottoisia kuin aiemmin.⁷⁰⁰ *Hotelli- ja ravintolalehti* valitti pääkirjoituksessaan uudistuksen nostavan ravintoloiden ja baarien tuotteiden hintoja, joita oli pystytty automaattitulojen avulla keventämään.⁷⁰¹ Rekkalasteittain flippereitä romutettiin ja niiden tilalle tuotiin parempituottoisia hedelmäpelejä. Lehdistössä tätä eduskunnan päätöstä arvosteltiin kulttuurihistoriallisesti kohtalokkaana.⁷⁰²

Larsenit olivat alkaneet suunnitella diskosta luopumista. Ritva Larsen kertoi syiksi yrittäjyyden sitovuuden, iltatyön raskauden, Kåren sairastelun ja perheen aikaa vievän hevosurheiluharrastuksen.⁷⁰³ Aikalainen ihmetteli jälkiviisaasti, etteivät Larsenit nähneet ajan merkkejä ja yrittäneet luopua yrityksestä jo aiemmin:

Kåren olis pitänyt osata ajatella et se aika, kulta-aika oli jo ohi. Sieltä ei tullu enää sillä lailla tulvimalla sitä rahaa ovesta sisään kuin sitä tuli aikaisemmin.⁷⁰⁴

Larsenit jatkoivat ravintola- ja kahvilatoimintaa vielä runsaan vuoden ajan ilmeisesti siksi, että ravintolalle ei saatu jatkajaa. Ritva Larsen oli hakenut lupaa keskioluen anniskeluajan pidentämiseen klo 00.30:een, mikä myönnettiin.⁷⁰⁵ Lisääjalla oli taloudellista merkitystä, sillä suuri osa ravintoloiden alkoholimyynnistä tapahtuu illan viimeisinä tunteina. Diskon toiminta jatkui Larsenien ylläpitämänä ainakin kesään 1977 saakka.⁷⁰⁶

Syksyllä 1977 Kåren Kellariin saatiin ensimmäiset vuokralaiset, jotka nimesivät paikan Mama Rosaksi.⁷⁰⁷ Toimintaa pyöritti neljä 23–25-vuotiasta liikkeenharjoittajaa.⁷⁰⁸ Paikka haluttiin nostaa aiemmasta II luokasta I luokan kahvilaksi.⁷⁰⁹ Mama Rosa aloitti toimintansa syyskuussa 1977, mutta jo lokakuussa ravintolan ovet oli suljettu. Keskioluen anniskelulupa päättyi 11.10.1977.⁷¹⁰ Samalle päivälle on kirjattu myös vuokrasopimuksen irtisanominen sopimusehtojen rikkomusten vuoksi, sillä yrittäjät olivat jättäneet vuokrat maksamatta.⁷¹¹

Mikä saa yrityksen lopettamaan toimintansa jo ensimmäisen kuukauden jälkeen? Keskiolulaki edellytti, että anniskeluluvan saajalla oli siihen tarvittavat edellytykset ja luotettavuus. Jos esimerkiksi anniskelupaikan hoidossa ilmeni leväperäisyyttä tai huomattavia tai toistuvia järjestyshäiriöitä kuten alaikäisille anniskelua, vaatimukset eivät täyttyneet.⁷¹² Mama Rosan tapauksessa oli epärealistista odottaa, että 115 asiakaspaikan kokoisesta ravintolasta saisi elantonsa neljä liikkeenharjoittajaa. Kontrasti odotusten ja todellisuuden välillä oli kestämaton. Aikalaisten muistot ovat jääneet vähäisiksi, mutta se muistetaan, että ravintoloitsijat tulivat isolla rahalla uudistamaan paikkaa.⁷¹³

Suomalaisten ravintoloiden konkurssien määrän vertailu kertoo alan yleisestä ahdingosta. 1970-luvun puolivälissä tilanne oli vielä suotuisa, sillä tilastojen mukaan vain yksi ravintola teki Suomessa konkurssin vuosina 1974–1975. Alalla ei ollut vielä todellista kilpailua ja elinkeino oli suhteellisen kannattava. Vuosina 1976–1979 konkurssreja nähtiin yhteensä 44; yksin vuonna 1978 konkurssiin meni 16 ravintolaa.⁷¹⁴ Aineistoni ei tosin kerro, ajautuiko Mama Rosa konkurssiin. Toiminnan pikainen päättymisen johtu-

nee yrittäjänelikon ammattitaidottomuudesta, sillä heidän ravintola-alan kokemuksensa oli niukkaa, lähinnä baaritiskin takana työskentelyä. Sillanpään mukaan ravintola-alan konkurssien suuri määrä johtui ainakin osaksi yrittäjien suhteellisen matalasta koulutustasosta. Alalle oli tyypillistä jopa koulutuksen halveksiminen vaikka toisaalta koulutuksen merkitystä korostettiin. Uskottiin, että työn oppi parhaiten tekemällä. Oli totuttu ajattelemaan niinkin, että yrittäjä tulee toimeen, jos hänellä on anniskeluoikeudet.⁷¹⁵

Mama Rosan toiminnan päättymisen jälkeen paikkaan löytyi pian uudet yrittäjät. Perustettiin ravintola Sunrise. Sunrisen liikkeenharjoittajiksi ryhtyneet, kotkalainen Yrjö Aarnio ja vehkalahtelainen Ari Suurnäkki solmivat viiden vuoden vuokrasopimuksen Ritva Larsenin kanssa 1.11.1977 alkaen.⁷¹⁶ *Kotkansilmä* uutisoi 15.12.1977, että Helilässä on avautunut uusi ravintola Sunrise, joka on ”korkealaatuisempi kuin aiemmat vastaavalla paikalla toi-

Kuva 26. Ravintola Sunriseksi muuttuneen diskon tilat kävivät läpi mittavan remontin. Myyntitiskin viereen tehtiin tiskijukalle uusi työtila, jossa kuvassa seisoo ravintolan vastuunalainen hoitaja Kåre Larsen. *Kotkansilmä* 15.12.1977.

mineet yritykset. Tasoja on kohotettu sisustuksen myötä myös palvelulla.⁷¹⁷

Ravintolan ovet avattiin yleisölle 15.12.1977, samana päivänä kun lehdessä julkaistiin edellä mainittu ilmoitus, ja kun yritykselle myönnetty keskioluen anniskelulupa astui voimaan.⁷¹⁸ Sunrisen ravintoloitsijat olettivat ravintolaansa perustaessaan, että aiemman Kåren Kellarin asiakkaat siirtyvät myös heidän asiakkaikseen.⁷¹⁹ Yrittäjät perustelivat hakemuksessaan ravintolan tarpeellisuutta karhulalaisille, sillä ”paikkakunnalla ei tällä hetkellä ole mitään tanssipaikkaa 18 vuotta täyttäneille mutta alle 20 v. koska Karhulan puolella olevista kolmesta ravintolasta yhdessä ei ole tanssia lainkaan ja kahdessa on ikäraja 20 v.”⁷²⁰

Sunrise perustettiin aikana, jolloin ravintolaelinkeinoa koeteltiin vuonna 1975 alkanut lama. Alalla karsittiin kustannuksia ja pidättydyttiin hinnankorotuksista. Kustannustehokkuutta oli pyritty parantamaan esimerkiksi siirtymällä yhä enemmän itsepalveluun.⁷²¹ Tosin Kåren Kellarissa oli totuttu itsepalveluun alusta saakka. Koska ravintola-ala eli vaikeita vuosiaan, Larsenien näkökulmasta oli tärkeää turvata yrityksen kannattavuus tukemalla yrittäjiä alkuun. Ehkä he pelkäsivät Mama Rosan karvaan kokemuksen jälkeen, että iältään parikymppiset yrittäjät eivät omin voimin tulisi saamaan liiketoimintaa haltuun. Kåren taustavaikuttaisuus voi olla myös osoitus Larsenien halusta päästä kokonaan eroon ravintolasta, mitä hyvä yrittäjien perehdytys ja tuki edistäisivät. Ravintolan tilat olivat vuokralla, joten yrityksen hyvä kannattavuus ja sitä kautta vuokratulojen saamisen varmistaminenkin oli luonnollisesti heille tärkeää. Todennäköisesti näistä syistä Kåre Larsen toimi yrityksen taustalla ravintolan vastuullisena hoitajana.⁷²²

Kuten Mama Rosan, myös Sunrisen ravintoloitsijat pyrkivät parantamaan entisen Kåren Kellarin tasoa ulkoisten uudistusten avulla. Sunrisessa alkoi ennen sen avautumista kuukauden kestänyt mittava remontti, jossa saliin asennettiin entisen vinyylilattian tilalle kokolattiamatto ja tanssiparketti. Musiikkilaitteistoakin parannettiin ja uusittiin, ja tiskijukka sai uuden työtilan keskeisemmältä pai-

Kuva 27. Myös Sunrisen julkisivuun haettiin uudenlaista näyttävyyttä. Disco-, Restaurant- ja Ravintola-tekstit houkuttelivat monenlaista asiakaskuntaa. Oven vasemmalla puolella oleva teksti on rajautunut pois; siinä saattaa lukea Ruokapaikka tai Tanssipaikka. Ikkunaan on kiinnitetty lappu aukioloajoista ja mainos tiistaisista lauluilloista. YAA.

kalta. Tästä syystä tanssilattiaa jouduttiin pienentämään 30 neliötä 16:een.⁷²³

Toiminta jatkui vanhalla konseptilla, ja uutena tulivat mukaan tiistaiset lauluillat. Sunrise tarjosi paikan myös sunnuntaijameille, joissa niin ammattilais- kuin amatöörimuusikot saivat mahdollisuuden vapaaseen jammaamiseen. Ensimmäiset Sunrisen jamit pidettiin huhtikuussa 1978, jolloin väkeä riitti salin täydeltä, ja musiikkia kuultiin ”repäisevimmästä rockista vahvaan bluesiin”. Jamit olivat nousseet aiemmin keväällä uuteen suosioon kotkalaisissa Itämeri- ja Ruotsinsalmi-ravintoloissa: ”Musiikkijamit alkavat olla päivän iskusana tämän hetken Kotkassa”, kirjoitti *Kotkansilmä*.⁷²⁴ Kotka oli tunnettu vahvasta jazz-perinteestään. Paikalliset jazzin harrasta-

jat kokoontuivat jammaamaan Ravintola Fenniaan vuosina 1955–1963, jolloin paikka toimi jazzmuusikoiden ”korkeakouluna”. Sen jälkeen jamit siirtyivät Hotelli Meritorniin, kuten muusikko Heikki Kauppinen blogissa kirjoitti.⁷²⁵ Sen yhdeksännen kerroksen ravintolassa jammailtiin ainakin maanantai-iltaisain ja joskus päivälläkin. Jameja kutsuttiin kotkalaisittain jamiksiksi.⁷²⁶ Kotkassa järjestettiin vielä 1970-luvun alussa jonkin verran jameja myös Kåren Kellarissa, mutta pian jamitoiminta hiipui. Palskin jameja kesti jonkin aikaa, kunnes nekin lopahtivat.⁷²⁷ 1970-luvun jamit jatkoivat kunniakkaasti Kotkan vahvaa jazz- ja viihdemusiikkiperinnettä.⁷²⁸

Yrjö Aarnio ja Ari Suurnäkki vaikuttavat aikalaisasiakirjoista päätellen panostaneen yrityksen menestykseen ainakin alussa. Kun ongelmia alkoi syntyä ja ne kasautuivat, yrittäjien osaaminen, motivaatio tai sinnikkyys eivät riittäneet. Rahat loppuivat. Nuorten yrittäjien odotukset olivat todennäköisesti epärealistiset suhteessa ravintola-alan osaamiseen. Aikalaiset muistelevat havainneensa, että lopputulos ei tyydyttänyt kumpaakaan osapuolta, ei yrittäjiä eikä vuokranantajaa.

Käsitykseni mukaan Sunrisen ”sunset” sinetöitiin viimeistään siinä vaiheessa, kun liikkeenharjoittajien toinen yritys saada pidennystä keskioluen anniskeluaikaan hylättiin. Pidemmällä anniskelujalla olisi ollut taloudellista merkitystä, sillä lain mukaan keskioluen anniskelu piti lopettaa viimeistään klo 22.00, jos Alko ei ole myöntänyt anniskeluun jatkoaikaa.⁷²⁹ Yritys saada keskioluesta kannattavuuden kasvattajaa epäonnistui. Sunrisen keskioluen anniskelulupa päättyi 1.9.1978.⁷³⁰ Aineistoni ei kerro, miksi lupa tuoloin päättyi tai yritettiinkö sitä uusia.

Yritystoiminnan päättyminen vain vajaa vuosi sen aloittamisesta on täytynyt olla pettymys yrittäjille, jotka uudistivat paikan toimintaa ja panostivat diskon viihtyvyyteen sekä nuoria kiinnostaneeseen toimintaan. Lisäksi he olivat satsanneet aiempaa näyttävämpään markkinointiin.⁷³¹ Toimintansa lyhytikäisyydestä huolimatta Sunrise kokosi ja yhdisti kolmanteen diskosukupolveen kuuluneita asiakkaita. He liittyvät Sunriseen sellaisia ominaisuuksia kuin ”vapaus” ja ”rentous”.⁷³² Paikkaa luonnehditaan muistitieto-

aineistossani ilmaisulla ”vähän kuin joku kerhotila”; nuoret pelasivat siellä korttia ja leikkivät pitkän tikun vetämistä ja muuta vastaavaa. Sunrisen asiakas tosin totesi, että harvoin paikka oli täynnä edes viikonloppuisin.⁷³³

Sunrisen toiminnan päättymisen on täytynyt olla Larseneillekin raskasta, vaikka paikka oli saatu uudelleen vuokrattua ja toiminta jatkumaan. Sunrisea alettiin ajaa alas syyskuun puolivälissä 1978.⁷³⁴ Ritva Larsen irtisanoi vuokrasopimuksen 31.10.1978, kun liikkeenharjoittajille oli kertynyt liikaa maksamattomia vuokria.⁷³⁵ Yritys on päivätty lakanneeksi 27.11.1978.⁷³⁶

Toiminta päättyi, kun paikasta vähitellen hävisi entinen tunnelma. Osansa yrityksen epäonnistumisessa oli Ritva Larsenin mukaan silläkin, että suomalainen ravintolakulttuuri muuttui lisääntyneen tarjonnan myötä, eikä pelkkä keskiolut ei enää asiakkaille riittänyt.⁷³⁷ Tasokas elävä musiikki ei ollut tarpeeksi suuri vetovoimatekijä nuorimman diskosukupolven asiakkaille, vaikka he karhulalaisdiskossa viihtyivätkin ja kokivat sen omakseen. Eeva Larsen muisteli Sunrisen aikaa:

[N]ehän ei saanu sitä koskaan oikein toimimaan, sehän muutti nimeäänkin sitte, mikä se oli? ... Kåren kellarina sen tunsin ne kanta-asiakkaat, jotka kävi siellä. Ei se ollut enää koskaan entisensä, et niin kauan kun se oli Kåren kellari ni se oli Kåren kellari ja se oli suosittu ja tunnettu ja sitte kun se muuttu Sunriseks ni se koko henki muuttu, ni ei siitä koskaan tullu sit sellasta enää.⁷³⁸

Eeva Larsen katsoi asiaa Larsenien tyttären näkökulmasta ja ymmärrettävästi siksi tuli verranneeksi diskon toimintaa aikaan, jolloin paikka oli hänen vanhempiansa hoidossa. Aika oli kuitenkin muuttunut, samoin asiakkaiden vaatimustaso. Käsitykseni on, että ravintola Sunrisella oli hyvä ja uskollinen asiakaskunta, mutta sitä oli liian vähän. Sunrisen lopetellessa toimintaansa Kåren Kellarin keskiolutlupa oli myönnetty Ritva Larsenille 20.10.1978 alkaen.⁷³⁹ Larseneilla ei ollut intoa alkaa etsiä uusia vuokralaisia Mama Rosan ja Sunrisen kokemusten jälkeen, tai uusia yrittäjiä ei ollut saatavilla päätellen siitä, että he ottivat paikan takaisin 2.11.1978 alkaen.⁷⁴⁰

Hannu Valjakka muisteli, että diskon toiminta piristyi, kun ihmiset kuuluivat sen olevan taas Kåren Kellari.⁷⁴¹ Asiakaskunta nuorentui ja vaihtui ehkä siksikin, että paikkaa pyöritti nyt Markku Larsen. Hänen isänsä ei enää diskon toimintaan juuri osallistunut.⁷⁴² Kåren Kellarin toiminta jatkui Sunrisessa saatujen kokemusten pohjalta. Diskoiltoja järjestettiin keskiviikkoisin, perjantaisin ja lauantaisin. Niiden ohella diskossa alkoi helmikuussa 1979 elävän musiikin iltojen sarja, jossa esiintyivät muiden muassa suomirockin kotimaiset huiput Hector, Juice Leskinen, Dave Lindholm, Mikko Alatalo ja Kari Peitsamo.⁷⁴³ Kårelaisnainen muistaa olleensa ylpeä paikan tasosta, varsinkin sen jälkeen kun hän kuuli, että Kåren Kellari tunnettiin Helsingissäkin.⁷⁴⁴

Kåren Kellarissa oli virallisesti samat 115 asiakaspaikkaa kuten aiemminkin. Tämän ajan asiakasmääristä saa käsitystä Kotkan kaupungin alkoholitarkastajan päiväkirjoista. Niiden mukaan lauantai-iltaisin 3.1.–28.4.1979 klo 22–23 aikaan paikka oli täynnä (merkintä ”T”) ja järjestys hyvä. Keskiviikkona 17.1.1979 klo 18.00 paikalla oli kuusi ihmistä ja 11.4.1979 klo 23.05 merkintänä on ”1/2”.⁷⁴⁵ Kåren Kellarilla oli vetovoimaa ainakin lauantai-iltaisin. Liikkeenharjoittaja joutui arvattavasti tekemään menestyksen eteen enemmän töitä kuin alkuaikoina. Kiristyneessä kilpailutilanteessa oli suunniteltava sellaista toimintaa, jonka tiedettiin asiakkaita kiinnostavan ja jolla pystyttiin erottumaan muista. Elävä musiikki oli yksi tällainen. Kun Karhulan Disco-Club aloitti toimintansa joulukuussa 1969, asiakkaat toivoivat popkonsertteja. Silloin Kåre Larsen kertoi niiden olevan mahdollista vain harvoin, sillä ”korotetuil-lakaan pääsylipputuloiilla ei saada kokoon kuin n. kolmannes tällaisen orkesterin palkkiosta”.⁷⁴⁶ 1970-luvun lopulla Larsenien oli tarkistettava kantaansa ja uudistettava ohjelmatarjontaa senkin uhalla, että kustannukset kasvoivat.

Kun Kåren Kellarin vetovoima alkoi 1970-luvun puolivälissä vähentyä, tytöt pääsivät hiljaisina iltoina sisään ilman sisäänpääsymaksua.⁷⁴⁷ Ravintoloitsijat tiesivät, että tyttöasiakkaat vaikuttajayksilöinä vetävät mukanaan poikia.⁷⁴⁸ Kaksikymmentä ensimmäistä tyttöä sai tämän etuoikeuden vuonna 1978 ja vuonna 1979 perjan-

taisin ja lauantaisin ennen iltaseitsemää.⁷⁴⁹ Esikuvia tarjosi tässäkin ruotsalainen klubikulttuuri. Parikymppisten tyttöjen vetovoimaan uskottiin jo vuoden 1963 Tukholmassa, jossa *Badholmen*-klubi mainosti heille ilmaista sisäänpääsyä.⁷⁵⁰ Vuonna 1966 tytöt pääsivät *Manzanillaan* ilmaiseksi ennen kello 23.00:a ja *Bobadillassa* saivat yhden kruunun alennuksen sisäänpääsymaksusta.⁷⁵¹

Ritva Larsen vuokrasi liikehuoneiston seuraaville yrittäjille 15.5.1979 alkaen. Liikkeenharjoittajia oli neljä kuten vuoden 1977 Mama Rosassa. Vastuunalaiseksi hoitajaksi nimettiin Pyhtäällä syntynyt Kirsti Pohjonen, joka siirtyi Afroditeen kotkalaisesta ravintola Populuksesta. Vastuunalaisen hoitajan sijaisena oli hänen sisarensa Lea Kudunas (o.s. Pohjonen).⁷⁵² Ravintola nimettiin Afroditeksi. Se avasi ovensa toukokuun lopulla vuonna 1979.⁷⁵³ Ensimmäistä kertaa ravintolan historiassa diskon asiakaspaikkojen määrä väheni viranomaispäätöksellä 101:een aiemmasta 115:sta.⁷⁵⁴ Diskoillat olivat keskiviikko, perjantai ja lauantai. Yrittäjät pidensivät aukioloaikaa illan alkupäästä ja lyhensivät loppupäästä: diskon ovet avautuivat klo 18.00 ja sulkeutuivat klo 24.00.⁷⁵⁵ Afroditen ravintoloitsijat pyrkivät kehittämään diskon toimintaa Kären Kellarin ja Sunrisen perinteitä kunnioittaen, mutta myös karhulalaisasiakkaiden toivomusten ja ajan hengen mukaisesti.

Vaikuttaa siltä, että alle 18-vuotiaat karhulalaisnuoret viettivät vapaa-aikaansa ja harjoittelivat ravintolaelämää ensin alaikäisinä kotikulmilla ja kokemuksen kartuttua olivat valmiit siirtymään kotkalaisiin ravintoloihin osa alaikäisinä, osa täysi-ikäistyttyään. Palskin lisäksi tällaisia paikkoja olivat esimerkiksi Puikko, Hamlet ja Populus.⁷⁵⁶ Diskokulttuurin globaali, ja myös eteläkymenlaaksolainen historia vahvistavat, että 1970-luvun puolivälin jälkeen diskokulttuuri oli vahvassa nousussa ja pyrki yhdenmukaistumaan yhdysvaltalaisen esikuvansa mukaiseksi. Diskobuumin myötä Kotkan seudulle oli alettu perustaa uusia diskoja, kuten 1970-luvun puolivälissä alle 18-vuotiaille tarkoitettu Catacombi-disco, joka toimi Kotkan työväentalolla.⁷⁵⁷ 1.9.1978 Kotkassa avattiin Hello-disco, joka sekin toimi Kotkan työväentalolla.⁷⁵⁸ Diskoissa alettiin muun muassa ideoida erilaisia kilpailuja ja tapahtumia asiakkaiden hou-

kuttelemiseksi. Ilmiö näkyi Afroditeessakin, joka järjesti ”Railakkaat kesä-NAAMIAISET” perjantaina 8.6.1979. Paras asu palkittiin.⁷⁵⁹

Hello-discon Travolta-kilpailussa taas etsittiin Bee-Geesin tahdissa ”kaupungin kovimpia parkettiveivejä”. Kilpailijoita oli toista sataa, joista enemmistö poikia John Travoltan esimerkin innoittamina. Diskokulttuurin paikallinen äänenkannattaja, *Kotkansilmä* uutisoi kisaa. Voittajiksi selvisi kolme kotkalaista (Anne Anderson, Tommi Sievers ja Jari Nykänen), ja toimittaja arveli muutaman Pyhtäältä tulleen karsiutuneen liian suuren kulttuurieron vuoksi.⁷⁶⁰ Hän viittaa provosoivasti kuntien välisiin henkisiin rajoihin. Tässä oli tiettyä perää. Karhulalaismiehellekin oli tärkeää, että oma kanapaikka oli Karhulassa, ettei tarvinnut mennä Kotkaan:

Se on mullakin ensimmäisii semmosii kapakkakokemuksii just se Afrodite-homma. Se oli siinä Karhulassa, ja kun se on Karhulassa niin siinä on aina se hyvä puoli ettei tarvi olla Kotkansaarella ja varsinkaan saarelaisten kaa hirveest tekemisis.⁷⁶¹

Tulkitsen tätä niin, että joidenkin karhulalaisnuorten identiteetti rakentui niin vahvasti paikallisuuden varaan, että vajaan kymmenen kilometrin päässä olevan Kotkan keskustan vapaa-ajan tarjonta ei heitä edelleenkaan houkuttellut. He alleviivaavat Afroditen aikaa karhulalaisuuden aikana. Sunnaisen asiakkaana ollut nainen vahvasti, että vieras, turvaton, pimeä, kylmä ja tuulinen Kotkansaari ei kiehtonut. Siellä oli aivan eri ihmiset kuin Karhulassa.⁷⁶² Esimerkeistä välittyy vierauden tunne kotkalaisuutta ja kotkalaisia kohtaan. Yksi näki Karhulan pikku-citynä, jossa oli hänelle tärkeitä, omat tutut kuviot. Toisaalta hän ymmärsi, ”et joku Otsolan tyttö löytää Kotkast jotaa ihan uusii ulottuvuuksii.”⁷⁶³

Kymen lääninhallitus uusi Afroditen yrittäjien luvan ravintola-liiketoiminnan harjoittamiseen 2.10.1979.⁷⁶⁴ Pian sen jälkeen Afroditen taru päättyi, mutta tarkkaa tietoa ravintolan lopettamisajankohdasta ei ole. Afrodite on jäänyt historiaan yhdellä merkittävällä tavalla. 5.10.1979 siellä järjestettiin keikka ja äänitettiin kotiseutuhengestä ammentaneen, karhulalaisen punkyhtye Ypö-Viiden *Karhulan poikii live*.⁷⁶⁵

Karhulan kauppalan historia päättyi Kotkan, Karhulan ja Kymin yhdistymiseen. Kolmanteen diskosukupolveen lukeutuva Mikko Holmström totesi, että ”77 pakkoliitos” oli ratkaiseva muutos, koska sen jälkeen karhulalainen meininki alkoi hiipua.⁷⁶⁶ Kuntien yhdistymisen jälkeen nuoret alkoivat yhä enemmän käydä Kotkan keskustassa, kuuluttiinhan nyt samaan kaupunkiin. Tulkintani mukaan 1970-luvun lopulla yhteisöllisyys rakentui karhulalaisuuden varaan tavalla, jonka merkit olivat näkyneet kaikkina Kåren Kellarin vuosina, mutta joka kuntaliitoksen jälkeen vahvistui ja sai uuden merkityksen. Poliittisen päätöksen vaikutukset tulivat esiin paikallisten nuorten tavassa viettää vapaa-aikaa. Kolmas diskosukupolvi sulki ympyrän, joka oli alkanut piirtyä jo 1960-luvun Kinobaarissa. Levyautomaatti oli Afroditessa korvattu tiskijukalla tai elävällä musiikilla, kun nuoret istuivat juoden teetä ja kahvia, joskus olutta samalla spekuloiden ”kaiken maailman asioista” peliautomaattien ääressä.⁷⁶⁷

Liikehuoneisto oli ravintola Afroditen jälkeen jonkin aikaa tyhjillään, kunnes vuonna 1980 yrittäjä Helena Pulliainen vuokrasi sen Larseneilta ja perusti hautaustoimiston. Se sijaitsi liikehuoneistossa 1980–1990 -luvuilla. Yrityksen asiakaspalvelutila oli rakennettu entiseen vahtimestarien aulaan, ja varsinainen juhlahuoneisto pitopalveluineen kellarikerrokseen. Portaiden ala-askelmalta etuoikealla oli kevyt väliseinä, ja sen takana arkkuvarasto, muisteli paikkaa käynyt aikalainen. Ensimmäiseen diskosukupolveen lukeutuva Markku Suhonen sai pappina vuonna 1987 mahdollisuuden vieraila juhlahuoneistossa pitäessään siunaustilaisuutta ja samalla aistia paikan muutoksen:

Tuntui kovin omituiselta astella ensimmäistä kertaa vuosiin tuttuja rapuja alas. Värillinen totemi oli luonnollisesti poistettu, samoin kuvat seiniltä ja dj:n kioski. Baari oli peitetty. Eikä takahuoneessa luonnollisestikaan ollut flippereitä. Mutta ne samat seinänvierustalle rakennetut penkit olivat paikoillaan. Samoin pyöreät pöydät ja hiostavat muovituolit olivat kummallisen tutun näköisiä. [...] Oli kuin korvissa olisi soinut [...] jokin CCR:n kappale. Saattoväki tuskin pystyi arvaamaan, mitä mustapukuisen sisimmässä sillä hetkellä liikkui...

Kristillisyyden pyhien paikkojen yhdistyminen diskokulttuuriin ei ole historiassa tavatonta. Tukholmalaisessa Nalenissa kuunneltiin jazzia 1960-luvun alusta vuoteen 1967, jonka jälkeen siitä tuli hel-luntaikirkko. Kehitys on kulkenut myös toisinpäin, kun kirkoista on tehty diskoja. Niin kävi myöhemmin Nalenillekin. Esimerkiksi newyorkilainen 346-paikkainen Sanctuary, alun perin The Church toimi 1970-luvulla entisessä saksalaisessa baptistikirkossa.

Vuosina 1969–1979 Kåren Kellarin paikka jäsenyi nuorille ekspressiivisenä toiminnan kenttänä. Se muokkasi yhteisöllisyyttä ohjaamalla sukupuolittuneita ja sukupolvittuneita kollektiivisia toimintoja, ja osoitti tärkeytensä etenkin paikallisille nuorille. Vaikka Sarah Thorntontin tutkimus ajoittuu 1990-luvun klubi- ja diskokulttuuriin, on mielenkiintoista, että myös hän on havainnut klubikulttuurissa paikallisia ominaispiirteitä ja asiakkaiden voimakasta sitoutumista oman paikkakunnan klubiin.⁷⁶⁸ Tuskin on olemassa diskon tai klubin prototyyppiä; ainakaan sellaisen määrittelypyrkimykset eivät anna oikeutta diskojen ja klubien, niiden kulttuuriin ja asiakkaiden kirjolle. Kopomaa korostaa, että paikat erottuvat muista vastaavista habituksellaan eli toiminnallaan, käytöllään, rakenteellaan ja merkityksellään. Lisäksi erontekoa syntyy siitä, miten paikan henki, tunnelma ja ilmapiiri koetaan.⁷⁶⁹ Aikalaisten mielestä Kåren Kellarin vetovoiman kulmakiveksi muodostui erilais-ten nuorten suuri lukumäärä: ”nuorta ihmistä laiaistetaan”. Ensin nuoret olivat tulleet uteliaisuuttaan katsomaan uutta paikkaa ja sitten alkaneet käydä uudestaan. Hyvä musiikki oli keskeinen tekijä diskossa viihtymiselle, samoin tanssiminen, ”silmänruoka” ja flipperit. Tärkeää oli vapaus nauttia asioista.⁷⁷⁰

Kåren Kellari nostalgiana

Kåren Kellarin toiminta päättyi syksyllä 1979. Sen jälkeen entisen diskon paikasta on muokkautunut vuosi vuodelta monikerroksisempi muistin paikka. Kirsti Saarikankaan mukaan historialliset, rakennettujen ympäristöjen kerrostumat sisältävät sekä yhteises-

ti jaettuja että henkilökohtaisia muistumia aiemmista kokemuksista.⁷⁷¹ Ympäristöpsykologit näkevät paikkaan kytkeytyvien tunnesiteiden, merkitysten ja muistojen kokonaisuuden muodostavan yksilön jatkuvasti muuttuvan ja kehittyvän paikkaidentiteetin.⁷⁷² Stuart Hall kiinnittää huomiota Kåren Kellarin kontekstissa havaitsemaani asiaan, siihen, että yhteiset merkitysjärjestelmät voivat säilyä huolimatta suurestakin fyysisestä etäisyydestä. Paikka näyttää toimivan eräänlaisena symbolisena takuuna kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta, kun se luo rajoja kulttuurin ympärille samalla erottaen sisälle kuuluvat ulkopuolisista. Hän toteaa vielä, että kun ihmisiä ei yhdistä vain kulttuuri vaan myös *ethos*⁷⁷³, heidän yhteenkuuluvuutensa tai siteensä tiettyyn ryhmään tai paikkaan voivat olla hyvin voimakkaita.⁷⁷⁴ Kårelaismies kytki menneisyyden Karhulan ja Kåren Kellarin osaksi elämäkertansa:

Kåresta tuli hautaustoimisto, Ukko-baarista vanhusten päiväkeskus, Karhunkulmasta sosialitoimisto. Cafeteriasta Osuuspankin katolla tuli joku kiinteistöfirma, Lasinpuhaltajasta lounasravintola (jossa istui aikoinaan rotareja, jotka olivat käyneet Kåressa...). Lounasbaarista saa nykyään tietokoneita. Nalle-baaria ei ole. Linja-autoaseman kahvilan paikalla on ”kiinalainen ravintola”... Taka-Moccaa ei ole. Pika-Mocca on (onko sillä nimellä?). Kesti-Karhusta tuli Karhu. Sen alakerran Karvahattua ei enää ole. Budichin konditorian tilalla on jotain muuta. Tannin vaatekaupan tilalla on torikahvila. Viinakauppa on vaihtanut paikkaa ensin kanjonin pohjoispuolella ja nyt se on Sokoksessa. Viinakaupassa ei enää jonoteta kuin hetki kassalla. Enää ei kääritä pulloja papeeriin ja kysyt: tietääks äitit että käyt täällä?⁷⁷⁵

Kirjoittaja kertoi edellä Karhulan keskustaa vuosien varrella kohdanneista muutoksista kuvailemalla itselleen merkityksellisiä menneisyyden paikkoja ja luettelemalla muuttuneita tai päättyneitä toimintoja. Samalla hän teki aikamatkaa nuoruudesta keski-ikäisyyteen. Mielessä ovat säilyneet tunnesiteet lapsuuden ja nuoruuden paikkoihin. Kirjoituksen näennäistä kepeyttä sävyttää luopumisen tematiikka.

Muuttunutta ympäristöä arvioidaan omien tavoitteiden ja tunnetilojen kautta. Tämän tyyppinen paikkaan kiinnittynyt, nostalginen ja etenkin henkilökohtainen menneisyyden topobiografinen muis-

teleminen on leimallista Kåren Kellarin diskoyhteisöön kuuluneille, kuten vaikuttaa eri tavoin olevan muillekin nuoruuttaan muisteleville keski-ikäisille nykyisin.⁷⁷⁶ Mieltusen mukaan kasvavaa kiinnostusta esimerkiksi kuusikymmenlukua kohtaan on selitetty sillä, että silloin nuoruutensa eläneet suuret ikäluokat ovat nyt muistelu-iässä. Taustalla on havainto siitä, että ikääntyessään ihminen alkaa katsoa taaksepäin, yleensä nuoruuteen.⁷⁷⁷ Havahtuminen oman elämän ehtopuolelle asettumisesta ja päättymisestä näkyi kirjoitushetkellä 55-vuotiaan aikalaisen blogikommentissa. Hänellä muistot kiinnittyvät paikkojen sijaan vahvimmin musiikkiin, tapahtumiin ja menneisyyden ihmisiin:

Musiikkikappaleet, tapahtumat ja henkilöt sieltä hamasta menneisyydestä tunkee yhä voimakkaammin esille muistissa ja mielessä. Ehkä se on se varmin merkki siitä, että ihminen on yhtäkkiä ymmärtänyt, että vuosia on takana enemmän kuin todennäköisesti edessä.⁷⁷⁸

Kåren Kellarin paikassa muistilla on tärkeä rooli koetun ja eletyn rekonstruoinnissa. Paikka on nykyisin otettu uuteen käyttöön, ja sen vanhat merkitykset ovat kumoutuneet. Vaikka paikka pystytään osittain tavoittamaan menneisyyden valokuvista, kartoista ja kuvuksista ja vaikka ajateltaisiin Paul Ricoeurin tapaan muistin aina kiinnittyvän johonkin miljööseen, alueeseen tai seutuun, on ymmärrettävä muistitiedon rajallisuus.⁷⁷⁹ Tämä asettaa tutkimukselle tiettyjä haasteita. Tiedostan, että myönteisiin asioihin keskittyvä ja kielteiset sivuuttava nostalgia saa helposti yliotteen tutkimuksissa, joissa keski-ikäistyneet muistelevat nuoruuttaan. Tutkimusblogini oli alussa esimerkki tästä, mutta projektin loppua kohden nuoruuden tummien sävyjen kuten huumekekeiluiden, alkoholin liikkäytön, sydänsurujen, viiltelyjen, tappeluiden ja epämääräisen seuran muisteleminen alkoi saada sijaa.⁷⁸⁰ Ehdottomana edellytyksenä tälle tasolle pääsemiseksi oli muistelijoiden keskinäinen luottamus, kuten olen johdannossani todennut.

Myös Janelle L. Wilson tunnistaa liiallisen positiivisuuden haasteet, mutta ei ole huolissaan sen seurauksista muistelijoilta, päinvastoin. Hän on sitä mieltä, että postmodernissa ajassa tunnepitoiset nostalgiakokemukset helpottavat koossapysyvää ja lujaa identi-

teetin tajua, jota jokainen muistelija kaippaa. Mennyt luodaan joka tapauksessa uudestaan joten on sama, ovatko menneitä aikoja koskevat nostalgiset väitteet objektiivisesti tosia tai tarkkoja. Tärkeämpää on, mitä merkityksiä muistojen uudelleenkerrontaan sisältyy. Hän haastaa pohtimaan nostalgiaa sekä yksilön että yhteisön näkökulmista ja näkee, että nostalgian ja identiteetin välillä on tietty yhteys.⁷⁸¹ Tällainen tulkinta edellyttää tutkijalta herkkyyttä havaita positioiden ja niiden tuottamien tulkintojen taustalla vaikuttavat motiivit ja tavoitteet.

Entistä ja nykyistä Karhulantie 32–34:n paikkaa voidaan monessa mielessä pitää eri paikkoina, vaikka ne ovatkin sijaintinsa ja topografiansa välityksellä sidoksissa toisiinsa ja kommunikoiivat yhteisen historiansa kautta. Liiketoiminnot, asiakkaiden elintavat, suhteet ja toiminta ovat erilaisia, samoin paikan tunnelma, henki ja paikkaan liittyvät mielikuvat. Koska entisestä paikasta ei ole jäänyt havaittavia jälkiä nykyiseen Karhulaan, se on osa nykyistä vain osana aikalaisten kollektiivista muistia. Entinen paikka on olemassa paikan entisille toimijoille, mutta sen merkitys ei välttämättä avaudu siellä vieraileville.

Mittavan remontin läpikäyneen Sam's Pubin pohjaratkaisu on muuttunut aiemman Kären Kellarin muistavalle lähes tunnistamattomaksi. Pubissa istuskellessa voi pohtia, missä portaat aiemmin sijaitsivat, missä baaritiski ja missä tiskijukan koppi. Pienikin muistuma nuoruuden diskosta – esimerkiksi sienemuotoiset tukipilarit, vaikka nykyisin turkoosiksi maalattuina – hyväilee nostalgiaan vannonnutta keski-ikäistä positiivisella tavalla. Erot muistojen paikan ja nykyisen paikan välillä voivat aiheuttaa myös pettymyksiä. Tunneperäinen paikan arviointi on voimakas erityisesti silloin, kun tuttu ympäristö ei enää vastaa odotuksia. Mitä suurempia poikkeamat paikan fyysisissä piirteissä tai sisällössä ovat totutusta ja ennakoitusta, sitä voimakkaampia tunteita uusi asetelma luonnollisesti herättää.⁷⁸² Muistumia Kären Kellarista on siis yhä mahdollista tavoittaa olutlasin ääressä. Kysymys on tilasta joka on osittain saman, mutta pääosin erinäköinen kuin nuoruuden disko, ja joka nyt kuuluu eri sukupolvelle.

Kuva 28. Sam's Pub on vuodesta 1996 toiminut Kären Kellarin paikalla jatkaen sen perinnettä paikallisten nuorten olohuoneena. Entiset oranssit tolpat on maalattu turkooseiksi ja kuvioitu tribaalityyppisin ornamentein. Kuvaaja: Veijo Rio 18.10.2005. VRA.

Joidenkin kärelaisten mielissä Karhulasta on tullut emotionaalinen ja vahvojen mielikuvien varaan rakentunut paikka, joka tukee identiteettiä, positiivista minäkuvaa.⁷⁸³ Mustonen tarjoaa selitykseksi sitä, että paikallisidentiteetti määräytyy usein sen yhteisön mukaan, jossa kulutettiin lapsuus ja nuoruus. Etenkin vieraisissa ympäristöissä, ”toisten” kesellä tulee helposti tietoiseksi omasta paikallisidentiteetistään.⁷⁸⁴ Tournierin mukaan mitä laajempi ihmisen näköpiiri on, sitä suurempi tarve turvalliselle ”kotipesälle” on. Hän pitää kuitenkin luonnollisena, että paikat ovat olemassaolon etappoja: kullekin on vuorollaan sanottava hyvästit.⁷⁸⁵ Mustonen näkee, että muuttuvassa maailmassa joustavat ja mukautuvat voivat hyvin – he tuntevat muutoksista huolimatta jatkuvuutta sisäisellä tasolla, joka tuo heille riittävän turvan.⁷⁸⁶

Aura, Horelli ja Korpela ovat todenneet, että kun ihminen kokee jonkin paikan omakseen, siihen liittyy yleensä osallisuuden tai kotoisuuden tunne. Nämä voivat olla huomaamattomia tuttuuden ja omassa ympäristössä viihtyvyyden tunteita. Koti ja asuinpaikka koetaan sellaisiksi paikoiksi, joihin on juurtunut, joista lähdetään ja joihin palataan. Kun omalta asuinpaikalta muutetaan pois, samalla irtaudutaan tutuista fyysisistä puitteista ja mahdollisista sosiaalisista verkostoista. Uuteen paikkaan juurtuminen on osalle vaikeaa, osalle helppoa. Helppoa se voi olla etenkin silloin, kun ihmisen päätös muuttaa asuinpaikkaa perustuu vapaaehtoisuuteen. Muualle muuttaessaan hän voi kokea vapautuvansa entisistä sidonnaisuuksista.⁷⁸⁷ Jääminen syntymäpaikkakunnalle voi olla autenttisuuden, aitouden ja juurevuuden, mutta myös juuttumisen ja menetettyjen mahdollisuuksien merkki, sanoo Kivimäki.⁷⁸⁸

Anni Vilkkö kirjoittaa kodin kaipuusta, jonka hän määrittelee eräänlaiseksi utooppisen paikkasuhteen ilmentymäksi. Kodin kaipuu voi perustua kokemukseen eletystä, menetystä tai kuvitellusta kodista. Hänelle kodin kaipuuta ja halua voivat edustaa fyysinen paikka, symbolinen tila, esineiden maailma tai yksilöllinen tai yhteisöllinen toiminta.⁷⁸⁹ Tällä rajauksellaan Vilkkö avaa kiinnostavalla tavalla myös Kären Kellariin liittyvässä ”kodin kaipuussa” liikkuvia nostalgisia elementtejä ja tunnelmia, luonnehtivathan discon aikalaiset Kären Kellaria toiseksi kodikseen ja sen yhteisöä toiseksi perheekseen.⁷⁹⁰ Kärelnainen on yksi heistä, joille disko oli kuin toinen koti. Hän näkee nostalgian merkityksen kumpuavan diskovuosien ilontäyteisyydestä:

Disco toi mun elämään paljon iloa ja se on varmaankin yksi syy ”nostalgointiin” ja siihen ettei discon aika ole menettänyt merkitystään, vaikka elämässä on tapahtunut ja tapahtuu paljon muutakin.⁷⁹¹

Karhulaan on mahdollista palata, mutta siinä on ongelmansa. Vaikka pääsisikin palaamaan Karhulaan johon on ikävöinyt, itse, paikka ja aika ovat eri kuin nostalginen muistikuva. Filosofi Immanuel Kant havaitsi jo 1700-luvun lopulla että ihmiset, jotka palaavat kotiin yleensä pettyvät: itse asiassa kysymys on halusta palata nuoruuden aikaan, jonne palaaminen on mahdottomuus.⁷⁹² Kun eläke-

ikä lähestyy, paluu Karhulaan on alkanut samalla kiinnostaa, kuten blogikeskustelijat totesivat:

Tai jospa kaikki muuttaisimme eläkepäiviksi sinne, millaista se olisi? Kuinka moni Karhulasta poismuuttanut olisi edes halukas ajattelemaan takaisin muuttoa, kuinka moni ajattelee sitä jo nyt vakavasti toteuttaakseen sen muutaman vuoden kuluttua?⁷⁹³

Ai että ollaanko ajateltu. Minä ainakin olen. Mutta mitäs tässä nyt on tehtävissä kun elämän kuviot pyörivät täällä missä pyörivät. Mutta ehkä sitten kun työrypeama on ohi, kuka tietää.⁷⁹⁴

Vaasassa vuonna 1998 perustetun Gubbrockarna-rockbändin taustalla toimiva yhdistys työskentelee rokki-ikämiehille perustettavan vanhustenkodin puolesta. Gubbrockarnan tuloista 20 prosenttia menee tätä ”ukkokotia” varten perustetulle säätiölle. 30-henkisen bändin vetäjä Krister Kulju kertoo että kyse on täyspalvelutalosta, jossa muusikot saavat kaikessa rauhassa musisoida ilman, että ”taloudenhoitajatar tulee ja sanoo että nyt pojat teidän on lopetettava, teidän on mentävä sänkyyn. Ette lähde keikalle ennen kuin olette ottaneet lääkkeitä.”⁷⁹⁵ Vanhainkodista keskusteltiin leikillään myös tutkimusblogissani. Kårelaisten näkökulmasta lienee kiinnostavaa, että entiseen Rinteeseen on alettu suunnitella senioreille asuinkerrostaloja.⁷⁹⁶ Pylvässalit ovat myllerryksessä muuallakin, esimerkiksi Helsingin Vuosaarella ja Tampereella.⁷⁹⁷

Suuri osa Ahlströmin tehtaiden keski- ja ylimmästä johdosta oli siirtynyt perheineen Karhulaan muualta Suomesta. Karhulalaisuuden nostalgisointi johtuu osaksi siitäkin, että jos karhulalaisnuori halusi 1960–1970 -luvuilla opiskelemaan yliopistoon tai korkeakouluun, hänen oli muutettava muualle. Korkeimpia opinahjoja ei paikkakunnalla vielä ollut. Osa lähti ulkomaille töihin ja kieltä oppimaan jääden sille tielle.⁷⁹⁸ Kotkan suurimman väestökadon ajat osuivat 1970-luvun lopulle ja 1980-luvulle, jolloin kaupungin muuttotappio oli 400–500 henkeä vuodessa. Kotkalaisten muuton suuntautumisesta tehdyn selvityksen mukaan pääkaupunkiseutu on imenyt noin 75 prosenttia kaikista Kotkasta pois muuttaneista. Helsinki on saanut alueelleen heistä joka toisen. Kotkan muuttotase on ollut negatiivinen myös Tampereen, Lahden, Turun, Jyväskylän,

Kuopion, Vaasan ja Lappeenrannan kanssa – kaikki korkeakoulu-kaupunkeja Lahtea lukuun ottamatta.⁷⁹⁹ Vuoden 2012 lopussa Kotkan väkiluku oli 54 873 henkeä, joista 15–18-vuotiaita oli 2511 eli 4,5 prosenttia.⁸⁰⁰ Vuoden 1970 lopussa Kotkan, Karhulan ja Kymin yhteenlaskettu asukasmäärä oli 60 235, eli lähes 8000 henkeä nykyistä enemmän.⁸⁰¹ 15–18-vuotiaita nuoria oli vuonna 1971 yhteensä 4132, kuntien väestöstä vielä runsaat 6 prosenttia.⁸⁰²

Ammattikoulun suorittaneet ja työssäkäyvät nuoret jäivät herkemmin omalle paikkakunnalle, kun sillä oli vielä 1960–1970-luvuilla tarjota heille työpaikat. Subjektiiivisen identiteetin kiinnittyminen karhulalaisuuteen vaikuttaa vahvistuneen etenkin muualle muuttaneilla ikääntymisen myötä.⁸⁰³ Karhulasta voi lähteä pois, mutta Karhula ei lähde poismuuttaneesta. Turkuun opiskelemaan muuttanut aikalainen arvelee Karhulasta lähdön olleen vaikeaa ja jopa traumaattista ja ehdottaa, että se on syynä muistelijat vallanneeseen nostalgiaan.⁸⁰⁴ Kaikki lähdöt eivät olleet vapaaehtoisia. Vaikuttaa siltä, että muualle muuttaneet muistelevat entistä karhulalaisuutta aktiivisimmin.

Kuntaliitoksesta huolimatta institutionaalisia merkkejä Karhulasta on yhä olemassa; Karhula on esimerkiksi säilynyt kaupunginosan nimenä. Nimeä ylläpitää paikallisten liikkeenharjoittajien julkaisema lehti *Karhulalainen*. Keskiviikkoisin ja lauantaisin Karhulassa on toripäivät, jotka vetävät väkeä kauempaakin. Torin tunnelmaa kiitetään kotoisaksi.⁸⁰⁵ Katuosoitteiden postitoimipaikkana Karhulaa ei enää ole.

Kuten Säynätsalon asema osana Jyväskylää kuntaliitoksen jälkeen, myös Karhulan asema Kotkan kaupunginosana on vakiintunut hieman kangerrellen. Kuntaliitoksen arvet eivät runsaassa kolmesakymmenessä vuodessa ole kokonaan umpeutuneet. 2000-luvulla julkaistuista lehtijutuista ja *Kymen Sanomien* tekstariipalstasta päätellen on heitä, joiden kymiläis- ja karhulalaisidentiteettiä vuoden 1977 kuntaliitos ei ole hävittänyt eikä sulauttanut täysin osaksi kotikalaisuutta.⁸⁰⁶ Poliittinen keskustelu kunta- ja palvelurakenteen kehittämisestä kuntaliitokseen on noussut esiin viimeksi kesällä 2014. Hallitus voi uuden kuntarakennelain mukaan päättää yhdis-

tymisestä vastoin valtuustojen tahtoa lakisääteisten palvelujen turvaamiseksi.⁸⁰⁷

Karhulan menneisyys kiinnostaa myös paikkakunnalla edelleen asuvia. Tästä on esimerkkinä vuonna 2006 perustettu, nyttemmin hiljaiseloa viettävä Pro Karhula -kotiseutuliike. Risto Herrasen mukaan liikkeen perustamisen taustalla oli ripaus nostalgiaa ja toinen ripaus halua ammentaa positiivista elinvoimaa kauppalan ajoilta tähän päivään. Pro Karhulassa oli mukana eri-ikäisiä ihmisiä, joille on jäänyt Karhulan ajoista hyvät muistot. Nähtiin, että ihmisillä on tarve kiinnittyä johonkin ja nähdä asiat, jotka ovat kannatelleet elämässä eteenpäin. ”Identiteetistä siinä kyse on,” perustajajäsen pohdiskeli.⁸⁰⁸

Ihminen on muokannut paitsi Kåren Kellarin myös Karhulan paikkaa uudeksi. Karhulantien ja Ahlströmintien risteuksen molemmin puolin on 2000-luvulla rakennettu suuret myymäläkompleksit ja A. Ahlströmin tehtaan asuntoja on purettu ja tilalle rakennettu kerrostaloja. Tieverkkoa on muokattu sulkemalla osa vanhoista kaduista ja ohjaamalla liikenne pitkin uusia ja uudelleennimettyjä väyliä. Samalla paikkaan kiinnittyneet toiminnot ovat uudistuneet. Karhulantie 32–34:n liikerakennus, jossa Kåren Kellari sijaitsee, on kuitenkin entisellä paikallaan ja ulkoa katsottuna näyttääkin lähes samalta kuin diskovuosina.

Sillanpää muistuttaa, että monet asiakkaat lopettavat ravintoloissa käymisen perustettuaan perheen.⁸⁰⁹ Myös Kåren Kellari unohdettiin nopeasti oman diskovaiheen jäätyä taakse. Toiseen diskosukupolveen kuulunut, vuonna 1953 syntynyt nainen asui Karhulassa vuonna 1979 ja kulki usein Kåren Kellarin ohi, muttei huomannut sitä enää. Disko lakkasi olemasta, kun elämä pyöri opiskelun, perheen perustamisen ja työuran luomisen haasteissa. Omat diskovuodet koetaan kulta-aikana. Kåren Kellarin ensimmäisiin asiakkaisiin ja diskon nousukiidon kokeneisiin kuulunut kirjoittaja arvelee, että hänen diskoaikansa jälkeen paikassa alkoi alamäki, joka ulottui koskemaan koko Karhulaa:

Ehkä siinä on jotenkin kirkkaampaa hohtoa ja muistojen pilvillä enemmän kulta- ja hopeareunoja, kun nousun lisäksi on elänyt vain sitä kor-

Kuva 29. Elokuussa 2014 diskon sisääntulokerroksessa toimii kahvila. Kellarikerroksessa jatkaa toimintaansa Sam's Pub. Kuvaaja: Liisa Avelin. LAA.

kealentoa. Paikan ja ehkä koko Karhulan alamäkeä ei oltu enää todistamassa ja sitä lopullista iskuja ei koskaan nähty.⁸¹⁰

Diskoon kohdistunut kritiikki oli kulttuuri-ilmastossamme vallitsevana 1970-luvun lopulta 1990-luvun puoliväliin. Retron parikymmentä vuotta kestävä sykli on saanut aikaan diskon come backin.

Klubien *Retro Nights* -tapahtumia alettiin järjestää diskoajan pioneereille, mutta ne kelpasivat nuoremmillekin. Internet oli jo keksitty, mikä mahdollisti kymmenien diskoa käsittelevien verkkosivujen perustamisen diskonälkäisille. Diskomusiikki erilaisine koelmalevyineen kävi kaupaksi.⁸¹¹

Sama sykli toi 1970-luvulla uudelleen estradille 1950-luvun ja 2000-luvulla ”kasarin”. Vuonna 2014 saadaan todistaa jo ”ysärin”

paluuta.⁸¹² Kallioniemi kirjoittaa vuosikymmenajattelun ja nostalgisoinnin alkaneen elää toisen maailmansodan jälkeen popmusiikin eri tyylien kierron mukana.⁸¹³

Diskon nostalgiabuumi alkoi Yhdysvalloista.⁸¹⁴ 1990-luvulla disko koki uuden tulemisen uudella nimellä: diskosta tuli dancea, joka poiki vuosien mittaan housen, teknon, industrialin, trancen ja näiden kaikki alalajit. Dancen suosion myötä klassinen disko on noussut jälleen arvoonsa 1990-luvulta alkaen.⁸¹⁵ On ihmetelty, miksi vasta silloin, kun muiden tanssiin, seksiin ja afroamerikkalaisuuteen liittyneiden popilmiöiden – jazzin, rockin, reggaen ja rapin – puoltajat heräsivät nopeammin. Echols siteeraa kulttuurikriitikko Walter Hughesia, joka tarjoaa tähän vanhaa patenttivastausta: homokamoa.⁸¹⁶ 2000-luvulla yhteiskunnallisen ilmapiirin muututtua sukupuolisia vähemmistöjä kohtaan yhä suopeammaksi, diskokin osoittaa jälleen lunastaneen paikkansa viihteen kentässä.

Kåren Kellarin muistelot

Ennen Kåren Kellarin ensimmäisiä muisteloita vuonna 2001 käre-laiset olivat keski-ikäistyneet ja ilmeisen sopivassa muisteluiässä. Voi olla niinkin, että diskokulttuurin globaali uusi tuleminen herätti entiset Kåren Kellarin aikalaiset palauttamaan muistoja omasta dis-komenneisyydestä.

Kåren Kellarin toimijoiden diskovuodet tuottivat kokemuksia, mielikuvia ja muistoja, joita on ollut mahdollista jakaa ja osittain kokea uudestaan ravintola Karhussa järjestetyissä Kåren Kellarin muistelotapahtumissa. Fyysiset muistelot ovat lunastaneet paikkansa ja ovat diskon rekonstruktiolle ja yhteisöllisyydelle tärkeitä. Tarkastelen seuraavaksi muistelotapahtumien ideaa osana Kåren Kellarin yhteisöllisyyden topografian tarkastelua ja Kåren Kellarin nostalgista paikkaa. Lisäksi vertaan ilmiötä muihin rocknostalgian näkyviin muotoihin.

Diskoa laajempi 1960–1970-lukujen nuorisokulttuurin nostalgabuumi oli alkanut Suomessa jo aiemmin. Ensimmäisenä merkki-

paaluna tavataan pitää vuonna 1992 perustettua *Back to the Sixties* -yhdistystä erilaisine 1960-luvun musiikkiin kiinnittyneine tapahtumineen.⁸¹⁷ Miettunen siteeraa muusikko Hasse Wallia, jonka mukaan tapahtumissa hitsautuu yhteen joukko, joka identifioituu erityiseksi ryhmäksi menneisyyden muistelunsa kautta. BTS-tapahtumiin osallistujia yhdistää paitsi yhä jatkuva innostus 1960-luvun musiikkiin myös käsitys kuulumisesta 1960-lukulaisiin. Tilaisuudet voivat myös olla pakomatka menneisyyteen, eräänlaista lohtua tai balsamia arjen murheeseen.⁸¹⁸

Kåren Kellari ei luonnollisesti ole ainoa nuoruuden ravintola tai disko, jota on Suomessa alettu muistella. Pelkästään Kotkan-Haminan seudulla on lehti-ilmoituksista päätellen muisteltu ainakin kotkalaista Palskia ja Ruotsinsalmea sekä haminalaista Martins Clubia.⁸¹⁹ Haminalaisen Kasematinkin muisteloita on järjestetty.⁸²⁰

Helmikuussa 2006 perustettiin helsinkiläinen yli viisikymmenvuotiaille suunnattu Disco K-50^{TM}.⁸²¹ Kyse oli Yrjönkadulla, G18-ravintolassa kerran kuukaudessa järjestettävä diskoilta, johon oli 50 vuoden alaikäraja. Diskon ovet avautuivat aikuisten elämänrytmiin sopivasti klo 20.00 ja sulkeutuivat klo 01.00.⁸²² Idea oli 57-vuotiaan mainosalan yrittäjän Lilu Nissinen-Turjan: hän halusi tarjota vanhoille diskohileille nuoruudesta tuttua ravintolameininkiä. Tässä K50-diskossa soi enimmäkseen 1960–1970–1980-lukujen pop ja rock täydennettynä uudemmilla hiteillä. Oluen, siiderin ja lonkeron ohella K50-diskossa tekee kaupansa viini, usein kuohuva.⁸²³ Sittemmin K50-diskon paikaksi on vakiintunut ravintola König.⁸²⁴ K50-diskon maine kantautui Kotkaan, jonne alettiin vuoden 2007 alussa vaatia yli viisikymmppisten diskoa.⁸²⁵ Muutaman vuoden välein toteutetut Kåren Kellarin muistelot ja muut nostalgiaillat järjestettiin lehden lukijoiden mielestä ilmeisesti liian harvoin.

Ensimmäiset Kåren Kellarin muistelot olivat perjantai-ilta 21.9.2001, jonka jälkeen muisteloita on järjestetty neljästi. Kåren Kellarin muisteleminen kollektiivisena ilmiönä vaikuttaa vakiintuneen.⁸²⁶ Idean isät halusivat järjestää muistelot Karhulassa. Paikaksi valikoitui Karhulan torin varrella sijainnut ravintola Karhu. Ravintola, vaikka onkin eri kuin nuoruuden disko, muistuttaa

tutulla tavalla ympäristöä jossa kârelaiset nuoruudessaan toisiaan tapasivat. Ensimmäiset muistelot palauttivat mieleen Kâren Kellarista tutun tilanteen, jossa ravintola oli niin täynnä, että siellä tuskin mahtui liikkumaan. Tupakansavu vain puuttui. Bengt Hjelt harmiteli jälkeinpäin, etteivät he järjestäjinä uskaltaneet kutsua ensimmäisiin muisteluihin Kâre ja Ritva Larsenia. ”Olisi ollut noloa jos Kâret ja kaikki olisi kutsuttu paikalle, ja sit ei olis väki lähtenytkään liikkeelle.” Ensimmäinen kerta osoittautui kuitenkin menestykseksi, joten tapahtuman järjestäjät päättivät alkaa järjestää niitä viiden vuoden välein.⁸²⁷

Muistelijoiden enemmistö on toistaiseksi lukeutunut ensimmäiseen ja toiseen diskosukupolveen, osa suuriin ikäluokkiin, jotka viihtyivät diskossa vuosina 1969–1975. Kuuluminen tiettyyn sukupolveen vaikuttaa muisteluihin osallistumiseen tai osallistumattomuuteen. Kasematissa tiskijukkana toimineen Jari Nenosen mielestä onnistuneimmat muistelot syntyisivät siitä, että asiakkaat segmentoidaan aikakausittain. ”Jos halus pitää todella onnistuneet muistelot ni pitäskin ehkä viipaloida et täs on vuoden -73–75 asiakkaille ja täs on -76–78 vuoden asiakkaille, pitäs pitää niin monet ni sit se vois toimia.”⁸²⁸

Kâren Kellarin muisteloiden ohjelmallinen rakenne on osoitautunut kestäväksi, sillä se on pysynyt lähes samanlaisena kerasta toiseen. Vanhojen ystävien tapaaminen, uusiin ihmisiin tutustuminen, musiikin kuuntelu ja tanssiminen ovat tavallisimmat syyt lähteä mukaan. Karhula on vetovoimatekijä muualla asuville. Jokainen osallistuu muisteluihin omista lähtökohdistaan ja omine odotuksineen. Bengt Hjeltin mukaan muisteloissa muistellaan nuoruutta; se on ”kiertelyä ja juttelu vanhojen tuttuja kanssa ja kiva nähä, kiva tavata”.⁸²⁹

Ensimmäisinä muistelot ottivat omakseen he, jotka diskon toiminnan vuosina kuuluivat sosiaalisten maailmojen luokittelussani vakioasiakkaisiin tai vaikuttajajaksilöihin. Heidän lisäksi muisteloissa näkyi diskossa satunnaisesti käyneitä asiakkaita.⁸³⁰ Viimeksi mainitut suhtautuivat tulkintani mukaan 2000-luvun muisteluihin samalla orientaatiolla kuin 1960–1970 -luvuilla Kâren Kellariin:

tarkoituksenaan kuunnella mieleistään musiikkia ja tavata ikäisiään tuttuja. Osa heistä tyytyi paikkaansa ulkokehällä, sillä heidän omin yhteisönsä tai kantaravintolansa oli toisaalla. Muissa ravintoloissa pistäytyminen vahvisti oman paikan merkitystä. Satunnaisen asiakkaiden diskoilua leimasi 1960–1970 -luvuilla tietynlainen hämmennys, nolous, disorientaatio, jopa välinpitämättömyys diskoa kohtaan. Satunnainen asiakas oli ehkä epävarma paikan käytännöistä. Saattoi olla vaikea hahmottaa, mitä paikassa oli meneillään ja mitä odottaa muilta.⁸³¹ Muisteloihin tuleminen voi olla heille jopa sosiaalisesti helpompaa kuin aikanaan nuoruuden diskoon.

Muisteloissa on nähty myös sosiaalisen maailman satunnaisiin asiakkaisiin verrattuna lähemmäs sisäpiiriä asettuvia turisteja samaan tapaan kuin nuoruuden Kåren Kellarissa. Silloin turistit olivat niitä nuoria, jotka ”matkustivat” tutustumaan itselleen vieraseen kulttuuriin tavoitteenaan mielihyvä tai kevyt ajanviete. Turistit ovat Jokisen ja Veijolan mukaan uteliaita ja kiinnostuneita matkakohteestaan, sen säännöistä ja sanastosta etsien eksotiikkaa ja sellaisia elämyksiä, joita ei heidän arjessaan ole.⁸³² Siinä missä satunnainen asiakas havaitsee nopeasti oman orientaationsa ja tekee siitä johtopäätökset, turistin sitoutuminen on intensiivisempää, vaikkakin hetkellistä ja lyhytjännitteistä.⁸³³ Tarve kertoa kokemuksistaan kotiin palattuaan on tyyppillistä turistille.⁸³⁴ Satunnainen asiakas ei ehkä välittänyt mainostaa Kåren Kellarin käyntejään, mutta turistille asian jakaminen muiden kanssa oli itsestään selvä tavoite ja keskeinen osa kokemusta.

1960–70-lukujen Kåren Kellarissa vierailleet turistit olivat yhtä hyvin karhulalaisia kuin muualta tulleita. Nuorten vieraspaikkakuntalaiset serkut olivat yksi esimerkki diskoturisteista, joille kárelaiset paikallista nähtävyyttä mielellään esittelivät. Siirtyminen maaseudun tai toisen kaupungin poppareista muuhun poppariryhmään oli helppoa, sillä eri nämä olivat ulkonäöltään melko homogeenisia.⁸³⁵ Eräskin Lieksan serkku reissasi yhtenä kesänä tiheään Joensuun ja Karhulan väliä, sillä Kåren Kellarin paikka oli koettava yhä uudelleen.⁸³⁶ Sherri Cavan muistuttaa, että turisteilla korostuu huvittelupaikkojen suhteen tietty sosiaalinen vapaus: yhteenkuulu-

vuotta kestää tapaamisen ajan, mutta tilanne ei sido osapuolia sen jälkeen. Tapaaminen voi jäädä yhdeksi ainutkertaiseksi kokemukseksi muistojen joukkoon.⁸³⁷

Turistit ovat kuuluneet Kåren Kellarin muisteloiden sosiaaliin maailmaan sekä edellä kuvatussa merkityksessä – vieraaseen kulttuuriin tutustuvana satunnaiskävijänä – että myös uudella tavalla. Muisteloiden ”Lieksan serkku” voi olla myös entisiä vakioasiakkaita, joka saapuu muisteloihin itsetutkiskelun tai identiteettikriisin merkeissä, oman elämänsä turistina. Eeva Jokisen ja Soile Veijolan ajatusta lainaten tällaisilla turisteilla on vapaus olla se mikä haluaa olla, koska turistien sosiaalisessa maailmassa julkisen ja yksityisen väliin tulee uudenlainen jännite, välitila. Turistina olemisen tilapäisyys ja etäisyys arkisista sosiaalisista verkostoista takaa vierauden suhteessa muihin ja itseensäkin.⁸³⁸

Oman elämänsä diskoturisteille Kåren Kellarin muistelot näyttäytyvät muutaman tunnin tai ehkä yhden vuorokauden mittaisena eskapistisena liminaalitulana ja monikerroksellisena vapauden valtakuntana, jossa pääsee toiseen todellisuuteen ja irti arjesta. Siitä löytyy karnevalistisiakin piirteitä. Turistin lyhytaikainen rooli mahdollistaa irrottelun ja sen, ettei joudu kiusalliseen vastuuseen ”yön karnevaalin” aikana tehdyistä, päivänvaloon sopimattomista teoista. Turistina voi kokeilla, miltä tuntuu olla noudattamatta tiukasti arjen konventioita ja sosiaalisia hierarkioita.⁸³⁹ Etenkin silloin, kun turistikohde näyttyy humalan läpi, se alleviivaa keinotodellisuutta ja itseriittoista lomamaailmaa, jossa arjen lait ja normit menettävät merkityksensä, muistuttaa Hannu Salmi.⁸⁴⁰

Kynnys ryhtyä juttusille tuntemattomien kanssa ylittyy tavallista herkemmin turistielämän vuorovaikutustilanteissa. Kåren Kellarin muisteloissa alkoholin nesteyttämä sosiaalisuus on luonteeltaan sellaista kuin ravintolailloissa yleensäkin: tavalliseen arkeen verrattuna estottomampaa. Alkoholinkäyttö ei ole muisteloissa välttämättä itsetarkoitus, ja se voi jäädä jopa tavallista ravintolailtaa vähäisemmäksi. Ilta on intensiivinen ja nuoruudesta tutut ihmiset niin merkittäviä, että tilanne ja ihmiset halutaan kohdata terävinä ja lähes selvin päin. Juominen on silloin sivuseikka, kun pitää ehtiä

muutaman tunnin aikana jutella mahdollisimman monen ihmisen kanssa, kuten aikalainen kertoi: ”Keskustellessani Hänen kanssaan etsin katseellani Häntä, ja kun löysin Hänet, huomasin Hänet.”⁸⁴¹ Muisteloissa moni entinen tyttö- tai poikaystävä, ensirakkaudetkin, tapaavat toisensa uudelleen ehkä vuosikymmenten jälkeen. Vapauden tunteen värittämä turismi-ilmapiiiri yhdistettynä humalatilaa saattaa tuottaa läheisiä suhteita ja hetken hurmaa. Kyse ei tarvitse olla seksisuhteista, ehkä enemmänkin nuoruudenystävien uudelleen kokemasta henkisestä yhteisyydestä, kuten aineistoni osoittaa.

Käsitykseni on, että tämän yhteisöllisyyteen intensiivisesti kiinnittyvän luonteensa vuoksi 2000-luvun ”jälkikäreeäninen” yhteisöllisyys muisteloineen saa Kåren Kellarin näyttäytymään jälleen paheiden pesänä. Enää disko ei aiheuta huolta käreläisten iäkkäille vanhemmille vaan päinvastoin – heidän entinen kenties nihkeä suhtautumisensa on muuttunut epäröivän ”nuoren” kannustamiseksi ja patistamiseksi menemään mukaan. Samoin tekee käreläisten jälkikasvu, joka on nähnyt muisteloiden hyvää tekevän vaikutuksen vanhempaansa. Muistelot edustavat uhkaa ja ovat pahasta osalle niistä puolisoista, jotka eivät itse nuoruudessaan ole kokeneet Kåren Kellarin vetovoimaa, ja joille siitä syystä saattaa olla vaikea käsittää nuoruuden yhteisön merkitystä. On toki heitäkin, jotka tulevat muisteluihin yhdessä puolisonsa kanssa. Muistelot ovat synnyttäneet myös uusia pariskuntia samaan tapaan kuin nuoruuden diskossa.

Aikalaiset ovat toivoneet Kåren Kellarin muisteloita järjestettäväksi yhä uudelleen. Kerran koettu hymyn, naurun ja ilon tunnelma halutaan tavoittaa ja yrittää kokea kerta toisensa jälkeen. Mistä onnistunut muisteloilta koostuu? Vastaus löytyy blogikirjoittajilta. Jännitys ja epävarmuus kuuluvat asiaan ennen muisteloita. Ravintolassa huolet vaihtuvat nopeasti rennoksi menoksi ja irrotteluksi. Voi tanssia, musiikki on nuoruudesta tuttua, alkoholitarjoilu toimii ja voi seurustella ympärillä olevien, nuoruudesta tuttujen ihmisten kanssa. Syvälliset keskustelut, ilojen ja sydänsurujen jakaminen ovat osa illan kulkua. Kaipaus, läheisyys, lämpö, haikeus ja ikävä kulkevat muisteloissa käsi kädessä. Kohtaamiset muistelois-

sa ovat ”ituja”, jotka nousevat tuttuudesta ja yhteisestä menneisyydestä, kirjoitti nainen. Hän jatkoi muisteloiden henkilökohtaisesta merkityksestä näin:

Ei tullut tarvetta esittää (kuten ehkä nuorempana), vaan tunsin iloa sekä osin haikeutta ja suruakin Karhussa. Olin toista kertaa mukana ja nyt jotenkin avoimin mielin verrattuna ekakertaan, joka oli todella jännittävä.⁸⁴²

Kåren Kellarin muisteloissa asiakkailta on yleensä jonkinlainen side Kåren Kellariin tai ainakin Karhulaan. Vaikka olisi nuoruudessaan kokenut olleensa diskossa yksi vakioasiakkaista, muisteloissa ilmapiiri voi olla yhtäkkiä vieras. Toiseuden kokemus on läsnä ja osoittaa oman paikan: kun ennen olin yksi ”meistä”, nyt minusta onkin tullut vieras, ”toinen”. Vierauden tunteelle voi etsiä monia syitä. Ehkä oma mieliala ei ole muisteluihin sopivasti rennon huoleton, aktiivinen ja vastaanottavainen uusille kokemuksille. Odotusarvo saattaa olla liian korkealla, jolloin pieninkin pettymys saa tuntumaan, että on muille vain ilmaa. Voi olla niinkin, että oma nuoruuden intensiivinen kaveriporukka oli suhteellisen pieni, joten jos parhaat ystävät eivät lähteneet mukaan muisteluihin, diskoyhteisö paljastaa todelliset kapeat kasvonsa.

Asia erikseen on, jos asiakkaat kuuluvat eri diskosukupolviin eivätkä tunne toisiaan edes ulkonäöltä. Silloin on luonnollista, että kohtaamisessa syntyy tunne toiseudesta. Muistan itsekin, että vieraan ja liian nuoren näköisiä ihmeteltiin kaveriporukassani ensimmäisten muisteloiden aikaan ja epäiltiin, että käviköhän tuo muka joskus diskossa. Samantyyppinen asetelma näkyi haminalaisen Kasematin muisteloissa. Ravintola toimi vuosina 1971–1988, ja tuona aikana paikkaan ehti kokoontua useampikin kasemattisukupolvi. Ravintolan pitkäaikainen tiskijukka Jari Nenonen kertoi:

Siin oli sit se ongelma niis muisteloissa että noihan oli aina, mut et kehtäs nää kaikki muut tääl on. Mul tuli vähän sellanen fiilinki et vähän kaikil oli sellanen tunne et vittu et noi on tullu meidän bileisiin. Vaikka ne oli ihan samanlaisii mut ne oli eri aikasii asiakkaita.⁸⁴³

Joskus odotukset täyttyvät ja ilta onnistuu yli odotusten. Muisteloilta on kuitenkin nopeasti ohi, ja edessä on pian paluu arkeen – nykyhetken todellisuuteen. Silloin olo on rauhaton, kuten aikalaisten pohti:

Kyllä minustakin bileet olivat hyvät, suorastaan erinomaiset ja iki-muistoiset. Onkohan öiset synkeähköt mietteet vain riehnan jälkeistä krapulaa...? Paluuta arkeen, jossa kyselen ”Entä mitä nyt?”. Kaikki näyttää olevan ennallaan, mutta onko sittenkään? Mieleen on jäänyt outo rauhattomuus.⁸⁴⁴

”Sydämeen jäi soimaan blues”, kiteytti toinen.⁸⁴⁵ Vuonna 2006 elettiin blogin aikaa, mikä mahdollisti virtuaalikeskustelun aiheesta ennen ja jälkeen muisteloiden. Aikalaisten muisteloaikeuteen yhdistyi samalla surutyö vääjäämättä loppua kohti kulkevasta blogista. Kårelaisnaisen tuntemukset olivat kahdenlaiset: toisaalta iloa yhteisyydestä vanhoihin ystäviin ja toisaalta surua siitäkin, että aikuisen elämä sisältää velvollisuuksia ja vaatimuksia. Siksikö jotain ilosta ja avoimuudesta ja toisten ymmärtämisestä on ehkä menetetty, hän kysyi. Lisäksi hän pohti, oliko kaikki Kåren Kellarissa sittenkään niin hyvää ja yhteys niin syvä kuin sen muistaa, vai onko aika tehnyt tehtävänsä.⁸⁴⁶ Kårelaismiehen aamuöinen kirjoitus on esimerkiksi samantyyppisestä kokemuksesta, johon muisteloiden jälkeisessä tyhjyyden tunteessa putoaa:

Lauantai-illastamme on paljon sanottu, mutta silti edelleen on mielessä outo tunne, ikäänkuin kaikki ei olisikaan ollut niin yksiselitteisen hurmoksellista. Olen [...] ihmetellyt tunnetta, että tästä vielä puuttuu jotain, mutta mitä, en saa mieleeni. Oliko se kaihoa siitä, että jotain on lopullisesti menetetty; että tämä oli vain vääristynyt kuvajainen siitä, mitä ei koskaan oikeastaan ollutkaan?⁸⁴⁷

Nostalgiseen muisteluun liittyy aina karsimista ja valintaa osana surua, luopumista ja unohtamista. Kadonnut muuntuu mielikuvia herättävien piirteiden tai yksityiskohtien kautta kaivatuksi.⁸⁴⁸ Anu Koivunen näkee nykyiselle nostalgiabuumille ominaisena piirteenä nostalgian yksilöllisen ja yhteisöllisen terapeutin funktion.⁸⁴⁹ Kun Kåren Kellaria muistellaan tai vietetään lauantai-iltaa aikuis-

ten diskossa, kaikille on selvää, että nuoruuden aika on ohi. Nuoruutta ei sieltä yritetä tavoittaa.

Andriote kiteyttää retrodiskoilun terveellisiä elämäntapoja noudattavien keski-ikäisten kaipuuksi huolettomiin nuoruuden aikoihin, jolloin kolesterolista ei ollut kuultukaan ja tupakointi oli tyylikästä: ”A lot of restless people are ready for the ‘good times’.”⁸⁵⁰ Pikkusikari sytytetään silti silloin tällöin.⁸⁵¹ Ehkä pikkupaheet ovat paitsi nautinto, ne tuovat persoonaan positiivista särmää ja tekevät siitä kiinnostavamman?⁸⁵² Miettunen muistuttaa, että moni BTS-muistelijoista korostaa olevansa edelleen sama ihminen kuin nuoruudessaan.⁸⁵³

Muistelot ovat Lefebvren ajatusta lainaten eletyn, paikallishistoriallisen tilan representaatioita, jotka esittävät, että sellaisiin osallistuvilla on oma erityinen kulttuurinsa. Yhteisestä menneisyydestä kertovien artefaktien, musiikin, tekstien ja tunnelmakuvien avulla pyritään samanaikaisesti rakentamaan mahdollisimman kiinteää maantieteelliset ja sosiokulttuuriset rajat ylittävää uusyhteisöllisyyttä.⁸⁵⁴ Näistä syistä ei-kårelaisen voi olla hankalaa päästä samaan tunnetilaan ja kokea samaa kollektiivista yhdessäoloa kuin kårelaisten. Yhteisön ulkopuolisille Kåren Kellarin muistelot voivat kuitenkin olla yksi hauska ja mieleenpainuva aikuisten diskoilta, ja muistelublogit ja -sivustot väylä päästä kurkistamaan toisten samassa elämäntilanteessa tai ikävaiheessa olevien keski-ikäisten ihmisten elämään.

2000-luvun virtuaaliyhteisöllisyys

Nykyisessä informaatioyhteiskunnassa klubi-ilta on tavallaan pidentynyt. Kun aiemmin asiakkaat poistuivat valomerkin jälkeen ja jäivät odottamaan seuraavaa diskoiltaa, nyt klubi yhteisö voi ovien sulkeuduttua jatkaa keskustelua verkossa. Klubi yhteisö levittäytyy sekä ajallisesti että tilallisesti klubien ulkopuolelle.⁸⁵⁵ Tutkimusblogini myötä kårelaiset löysivät mahdollisuuden kontaktiin toistensa kanssa muisteloiden välillä. Virtuaaliset paikat koettiin tärkeik-

si, jotta saataisiin yhteys heihin joita ei muisteloissa näy, ja kaikkiin muihinkin käreilaisiin kuten heihin, joita ei ollut nähnyt moneen kymmeneen vuoteen.⁸⁵⁶ Blogissa saattoi tutustua heihinkin, joihin ei ollut nuorena diskossa kiinnittänyt lainkaan huomiota.

Robert Putnam muistuttaa, että digitaaliset tekniikat ovat paikallaan ylläpitämään ja vahvistamaan jo olemassaolevia yhteisöjä. Juuri tästä Kåren Kellarin tapauksessa on tulkintani mukaan kysymys. Tarve yhteisön vahvistamiseen lähti yhteisön sisältä, mikä Putnamin mukaan on osoitus yhteisön siltaavasta (*bridging*) sosiaalisesta pääomasta, halusta ja kyvystä verkostoitua.⁸⁵⁷ Blogin päättyminen uhkasi jättää siihen tottuneet käreilaiset tyhjän päälle, mutta he halusivat pitää kiinni syntyneestä yhteisöstä. Kun blogini sulkeutui vuoden 2006 lopussa, Pentti Haka perusti tilalle tammiin 2007 alussa uuden keskustelufoorumin, Karhula-blogin. Keskustelua käydään siellä nyt seitsemättä vuotta.⁸⁵⁸ Uusin käreilaisuutta sivuava yhteisöllisyyden ylläpitäjä, Vanhaa Karhulaa -Facebook-ryhmä syntyi vuonna 2012. Kåren Kellarin entinen tiskijukka Pekka Laurikainen perusti Facebookiin sivun Kåren Kellarille, kun vuoden 2013 muisteloiden ajankohta alkoi lähestyä. Toimittaja Erkki Kylmänen näkee tämäntyyppisten sivujen suosion perustuvan niiden helppouteen: tietokoneen äärellä on vaivatonta elätellä vanhoja toiveita, haaveilla ja kokea nostalgiatrippejä.⁸⁵⁹

Virtuaalisen yhteisön käsite yleisty 1990-luvulla, kun tutkijat alkoivat kiinnittää huomiota internetin sosiaalisuuteen. Tietoverkkoa ei enää nähty pelkkänä tiedonsiirron ja työnteon välineenä vaan ymmärrettiin, että verkko on sosiaalinen ympäristö, jossa ihmiset liittyvät yhteen ja rakentavat identiteettejään. Howard Rheingoldin mukaan virtuaalinen yhteisö on Internetissä syntynyt sosiaalinen rakennelma, joka muodostuu riittävän monen ihmisen käydessä julkista keskustelua riittävän kauan. Keskustelijoilla tulee olla tarpeeksi inhimillistä tunnetta muodostaakseen henkilökohtaisia suhteita kyberavaruudessa.⁸⁶⁰ ”Muistelu voi olla ajanvietettä, kertojantaitojen toteuttamista ja ihmisten välistä jokapäiväistä kanssakäymistä, jonka avulla voidaan solmia tai lujittaa ystävyys-suhteita”, toteaa Taina Ukkonen ja tulee samalla määritelleeksi blogin yhden

funktion sinne kirjoittaneiden kertojien näkökulmasta.⁸⁶¹ Kollektiivinen muistelu verkossa on ilmiö joka näkyy kaikkialla, esimerkiksi Hurriganes-yhtyettä ja sen menestystä nostalgisoitaessa.⁸⁶²

Tutkimukseni aineistokeruuta varten perustamastani blogista muodostui kohderyhmälle yhteisöllisyyden foorumi, johon on osannut sitä perustaessani varautua. Blogi tasapainoilikin ajoittain viihteeseen ja akateemisen tutkimuksen rajapinnalla. Kommentoijien kirjoituksia voi lukea signaaleina henkilökohtaisen menneisyyden läpikäymisestä, elämän palikoiden järjestämisestä ja uudelleenrakentamisesta, ajankulusta ja viihteestä – yhdenlaisesta arjen eskapismista, kuin nuorina diskossa. Blogissa muodostuneesta virtuaaliyhteisöstä oli osalle elämänilon lisääjäksi, kuten seuraavassa aineisto-otteessa kiitetään:

Ennen sinun blogiasi ja sen jälkeistä yhteydenpitoa vanhoihin kavereihin ja kollegoihini ajattelin pysyä lopun ikääni erakkona täällä pohjoisessa. Nyt viipotan taas kuin nuorena miehenä.⁸⁶³

Putnam viittaa tutkimustuloksiin, jotka osoittivat on-line-keskustelujen olevan usein avoimempia ja tasa-arvoisempia kuin perinteiset kasvokkain tapahtuvat. Luottamuksen rakentuminen ja suojeleminen käyttäjien kesken eivät synny verkkoympäristössä itsestään, varsinkin jos ryhmään pääsy on vaivatonta ja siitä poistuminen yhtä helppoa, toteaa Putnam.⁸⁶⁴ Yhteisöllisyyden konstruoinnin kannalta kyseinen ominaisuus on hedelmällinen, mutta edellyttää tutkimukseni mukaan sitä, että sivuston ylläpitäjä on tutustunut luottamuksen rakentumisen lainalaisuuksiin verkkoympäristössä ja panostaa siihen omalta osaltaan. Virtuaaliyhteisö vaatii aina jonkun, joka huolehtii sivuston ylläpidosta ja vastaa siitä. Toisaalta diskoblogissa nähtiin, ettei se ollut paras foorumi sisimpien tunteiden purkamiselle.⁸⁶⁵ Yhdelle jos toiselle aikalaiselle blogi muodostui muisteluprojektiksi, joka ajoittui täyttämään esimerkiksi työttömyyden mukanaan tuomaan tyhjiötä. Blogiin syntyi addiktiivinen suhde ja se muodostui henkireiäksi ja vastapainoksi arjen paineille:

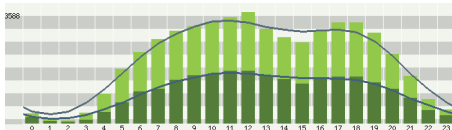
”Löysin” sekä vanhoja, uusvanhoja että aivan uusia ystäviä ja tuttavuuksia. Lainausmerkit siksi, etteiväthän he olleet hukuksissa, minä

kenties olin. Sekä blogikeskustelut että varsinkin sähköpostikirjoittelut näissä merkeissä ovat tuoneet toivoa synkkiin hetkiin.⁸⁶⁶

Näitä synkkiä hetkiä oli näkyvissä etenkin yksinäisinä ja unettomina aamuyön tunteina. Kuva 30 osoittaa, miten kärelaiset rakensivat virtuaaliyhteisyyttä ajallisesti vuonna 2006 ja miten blogikävijät (tummanvihreä) ja käyntien määrät (vaaleanvihreä) vaihtelivat vuorokauden eri tunteina. Kärelaiset keskustelivat blogissa pääasiassa päiväsaikaan, kuten oheisesta tilastosta havaitaan. Suurin piikki osuu puolenpäivän, todennäköisesti lounastauon aikaan ja toinen iltpäivään ja alkuiltaan. Täysin hiljaista hetkeä blogissa oli tuskin lainkaan; siitä piti huolen sekin, että blogia luettiin ympäri maailmaa eri aikavyöhykkeissä.

Kuten Kåren Kellarissa 1960–1970 -luvuilla ja muisteloissa 2000-luvulla, kärelaisten virtuaaliyhteisössäkkin on omat sosiaaliset maailmansa. Positiot eivät ole samat kuin reaali maailmassa. Ujosta kuoriutui verkkoympäristössä aktiivinen osallistuja ja nuoruuden diskoyhteisön keskiössä viihtynyt ei ottanut blogissa näkyvää roolia lainkaan. Nähdäkseni kysymys liittyy ainakin osaksi internetiin median. Yhdelle se luontuu paremmin kuin toiselle.⁸⁶⁷ Keskiikäisenä virtuaaliyhteisöön osallistumista saattavat tutkijoiden mukaan estää uskonpuute omiin tietoteknisiin taitoihin, mistä seuraa esimerkiksi epävarmuus yksityisasetusten hallinnassa suhteessa viruksiin ja haittaohjelmiin.⁸⁶⁸ Silti, jos kärelaisten tietotekniset taidot ovat ajan tasalla ja hän on Kåren Kellarin muisteloissa aktiivikävijä, miksei hän halunnut osallistua virtuaaliyhteisön toimintaan? Olen pohtinut näitä syitä johdannossani tutkimuksen aineistonkeruun näkökulmasta, mutta avaan asetelmaa vielä hieman lisää sosiaalisten maailmojen käsitteen avulla. Luokittelen Kåren Kellarin virtuaaliyhteisön sosiaaliset maailmat viiteen ryhmään. Tulkintani perustuu omien havaintojeni lisäksi blogista saataviin kävijätilastoihin ja keskustelijoiden IP-osoitteisiin.

Vaikka Kåren Kellarin virtuaaliyhteisössä suuri osa kommentoijista tunsu toisensa, välillä he halusivat piiloutua nimimerkin suojiin. Nimimerkeillä leikittelystä tulikin osa blogin konventioita. Yksi mies esiintyi IP-osoitteiden mukaan paitsi omalla nimellään,

Kuva 30. Blogikäynnit ja kävijät tutkimusblogissa satunnaisen jakson aikana vuonna 2006. Yksittäisiä kävijöitä oli 1709 ja käynntejä 3588. Yksi kävijä vieraili blogissa keskimäärin pari kertaa päivässä. Liikenne oli vilkkaimmillaan kello 11–13:n välillä. Kuva: Webstats4U-laskuri.

sen lisäksi nimettömänä ja noin kahdeksalla eri nimimerkillä (esim. ”Hermanni”, ”pikkurakko”). Tiettyyn tilanteeseen sopivasti liitynyt nimimerkki keksittiin omaksi iloksi huumorimielessä (”Mr. X”, ”Lähes finnitön 69–72”) tai statuksen osoittajaksi (”Mummo 56”, ”Ent. kymiläinen”). Kriittinen kommentti lähetettiin usein nimettömyyden suojissa. Välillä nimimerkki toimi kilpenä omalle herkkyydelle, avoimuudelle tai henkilökohtaisesti kipeälle asialle (”ujo”, ”Sweet Angel”, ”Jzz”). Haimista tuli onomatopoeettisesti ”HighMe”. Osa nimettömyyksistä ja nimimerkeistä selittyi mustasukkaisella puolisoilla, blogissa arveltiin.⁸⁶⁹

Aktiivisuuden asteella arvioituna korkeimmalle asettuu muutama VIP-henkilön muodostama ryhmä. He kommentoivat omilla nimillään ja pyrkivät huolehtimaan esimerkillään siitä, että yhteisö pysyi aktiivisena ja myös tarttuivat yhteisöllisyyden varjopuoliin, jotta tutkimukselliset tavoitteeni toteutuivat. Aktiivisin VIP-henkilö kirjoitti yhteensä 903 kommenttia, noin 20 kappaletta viikossa. Koska VIP itse ei peitellyt identiteettiään, hän halusi avoimuutta muiltakin ja kysyi salaperäisyyteen verhoutuneelta uudelta tulkkaalta: ”Anteeksi, kertoisitko meille, kuka olet?” Oli yllättävää, että tarve henkilöllisyyden selvittämiseen tuli yhteisöltä itseltään, vaikka itse toivotin kaikki kommentoijat tervetulleiksi joko omalla nimellä tai nimimerkillä. Tässä mielessä yhteisöllisyys ohitti tutkimuksellisen tavoitteen.⁸⁷⁰

Toiseksi aktiivisin ryhmä olivat vakioasiakkaat, jotka vierailivat blogissa useasti päivän aikana ja kommentoivat 3–5 kertaa viikossa. Hengaajat, kolmas sosiaalisen maailman ryhmä kävi blogin sivuilla usein ja säännöllisesti samaan tapaan kuin edellisekin, kuten aamuisin ennen töihin menoa, kahvitauolla, lounasaikaan ja illalla. He kirjoittivat kommentin silloin tällöin itsekin, mutta tulkintani mukaan ehkä enemmän muistuttaakseen olemassaolostaan kuin ottaakseen osaa meneillään olleeseen keskusteluun. Neljäntenä ryhmänä erottuvat satunnaiset asiakkaat, jotka ilmestyivät blogiin epäsäännöllisesti. Osa kommentoi keskustelua ja osa ei; on mahdotonta arvioida heidän kirjoittamiensa kommenttien määritytään, koska heille oli tyypillistä esiintyä nimimerkeillään tai anonyymeinä.⁸⁷¹

Viides ryhmä, lukijat, olivat tulkintani mukaan virtuaaliyhteisön suurin ryhmä. Osa oli ehkä ajatellut kirjoittaa, mutta se jäi aikomukseksi. Silti haluan kiinnittää erityistä huomiota siihen, että osa heistä otti yhteyttä kertoakseen Kären Kellariin liittyneitä muistojaan tai luovuttaakseen tutkimukseni käyttöön aineistoa. He halusivat pysyä muille tuntemattomina, mutta silti osana yhteisöllisyyden kokemuksesta ja osallistua itselleen luontaisimmalla tavalla. Ehkä heille internet oli liian julkinen tai heitä häiritsi se, että blogissa ei oltu riittävän täsmällisiä yksityiskohtien kuten päivämäärien suhteen. Heille blogi mahdollisti kuitenkin sosiaalisen tirkistelyn, kuten Rebecca Blood blogien vetovoimaa kuvailee: ”And why would anyone read them? Because they are fascinating.”⁸⁷² Nainen ehdotti, että lukijoilla ei ole muuta vaihtoehtoa – kirjoittaminen oli mahdollisuus johtuen elämäntilanteesta:

Olen monasti ehtinyt ajatella, miten monet ehkä lukevat blogia, mutta eivät voi olosuhteiden vuoksi itse kirjoittaa. Puolison mustasukkaisuutta kaikesta discossa koetusta, pelkoa että vanhojen muistojen penkominen saa nykymenon vaikuttamaan valjulta, tai mitä ne pelot sitten ovatkaan. [...] Vuosi sitten ei olisi tullut kuuloonkaan, että mulla olisi kotona ollut netti auki ja blogin keskusteluketju olisi paistanut siitä ruudulta! Karhula edusti ex-aviomiehelleni ilmeisesti kaikkea mahdollista päänsisäistä uhkaa mitä kuvitella saattaa. Kaikki muistot, pai-

kat, ystävät, kokemukset, tunteet, tunnelmat, musiikki – sanalla sanoen nuoruuteni. Koko asia oli parasta vaieta kuoliaaksi.⁸⁷³

On ilmeistä, että enemmistö blogin kohderyhmään kuuluneista vieraili blogissa säännöllisesti. Monille syntyi riippuvuus blogiin, minkä tulkitsen addiktioksi virtuaaliyhteisöön. Myös lomamatkoille lähtemiset raportoitiin, jotteivät toiset ihmettelisi äkillistä hiljaisuutta.⁸⁷⁴ ”Yhteisö” korvautuu seuraavassa sitaatissa ”koneella” tarkoittaen, ettei muiden joukosta pystynyt olemaan poissa sairaanaakaan: ”Olen kuumeessa, tosi huonossa kunnossa, mutta sekös minut pitäisi poissa koneen ääreltä? No ei sekään.”⁸⁷⁵ Nykyisenä mobiililaitteiden aikakautena lomilla tai sairaavuoteella surffailu olisi vaivatonta, mutta vuonna 2006 pöytätietokoneet olivat kodeissa vallitsevina ja blogiin pääseminen edellytti nousemista kuumeisena sängynpohjalta ensin tietokoneen ja sitten internetin avaamiseksi. Aikalainen kirjoitti riippuvuussuhteestaan virtuaaliyhteisöön samalla harmitellen, että hänen aktiivinen panoksensa sai liian vähän vastakaikua:

Kyllä tämä addiktio tähän blogiin on ollut melkoisen voimakas. Aina tilaisuuden tullen on ollut pakko käydä lukemassa, mitä on kirjoitettu, ja melkein yhtä luja pakko vastata niihin kirjoituksiin. Ja kun ei kukaan ole kirjoittanut mitään, niin sitten on taas ollut pakko kirjoittaa jotain itse. Se on varmaan huomattukin. Tälläsellä hättäsellä ja kärsimättömälle ihmiselle kaikkein vaikeinta on ollu se, et kun on jotain kirjottannu, niin perskules pariin tuntiin ei kukaan muu ole kirjottannu mitään. Se on kiva puolen minuutin välein päivittää sivua vaan huomatakseen, ettei mitään uutta itärintamalta.⁸⁷⁶

Vain silloin tällöin jostain kommentista blogissa syntyi aikalaiden mielestä kunnan keskustelua.⁸⁷⁷ Tässä mielessä virtuaaliyhteisöllisyys vertautuu kasvokkaiseen viestintään. Kulttuurimme kokee epäkohteliaana henkilön, joka ei ilmeelläkään reagoi toisen puheeseen.

Robert Arpo on todennut, että internet-keskusteluryhmä on kuin pimeä huone, jossa kenties on ihmisiä, mutta josta ei silti kuulu ääntäkään. Internetissä käydylle keskustelulle on ominaista viestin suuntaaminen vastaanottajille, jotka saattavat lukea viestin ja vasta-

ta, tai olla lukematta ja vastaamatta. Yhteisöllisyyden tunteiden ylläpito edellyttäisi Arpon mielestä sitä, että viesteihin vastataan, jolloin viestienvaihto jatkuu.⁸⁷⁸ Tätä kärelnaisnetissä harmittelevat kommentissaan:

Se mikä minut on laittanut ajattelemaan että kuinka harvoin joku vastaa juuri siihen asiaan mistä on ollut puhe... joskus ehkä joku haluaisi vastauksen tai vaikka ihan pienen kommentin siihen mitä on kirjoittanut vain sen vuoksi että se on noteerattu. Ei blogiin ole kiva kirjoittaa vain yksinpuhelun vuoksi... jonkun täytyy myös olla osallisena keskusteluun...⁸⁷⁹

Osa Kären Kellarin asiakkaista on nähnyt etenkin virtuaaliyhteisöön kiinnittyneet diskon muistelijat menneisyyteen jämhätäneinä nuoruuden haikailijoina, jotka ajattelevat olevansa edelleen teini-ikäisiä, eivätkä osaa elää tässä ajassa. Miettusen mukaan nostalgian suhtautuminen myös kuusikymmenlukuun ja erilaiset yritykset vuosikymmenen uudelleenlämmittelyyn ovat kirjoittaneet muistelijoiden keskuudessa kritiikkiä.⁸⁸⁰ Nostalgia voikin olla lamaanutavaa, jos se estää nykyhetkessä elämistä, mutta se voi olla myös hyödyllistä. Jokaiselle on elintärkeää paikantaa itsensä menneeseen, nykyisyyteen ja tulevaan. Nostalgian kokemuksen ja sen ilmentymän ei tarvitse olla pelkästään eskapistista, eikä menneisyyttä tule tarkastella staattisena. Yksilöt päättävät nykyhetkessä, kuinka muistella mennyttä. Tässä prosessissa he kyllästävät menneen merkityksillä, jotka ovat kehittyneet ajan myötä ja ovat relevantteja nykyisyydessä.⁸⁸¹ Kärelnaisnetissä pohti blogissa nostalgian merkitystä:

Mulla ei oikeastaan ole tunnetta että me olisimme jääneet kiinni nuoruusvuosiin. vaan musta tuntuu että meillä on tämä ihana mahdollisuus tutustua uudestaan toisiimme, nyt aikuisina ja yhdessä muistella nuoruuden aikoja ja niitä monia yhteisiä ystäviä ja kokemuksia mitä meillä on.⁸⁸²

Kirjoittaja ei koe taantuneensa menneisyyteen. Hänelle blogissa syntynyt virtuaaliyhteisö oli mahdollisuus saada tutustua uudestaan nuoruusystäviin. Blogi palveli puhtaasti sosiaalisen kanssakäymisen areenana.

Virtuaaliyhteisöllisyys rakentuu Jenny Preecen mukaan heikoista siteistä (*weak ties*), jotka voivat muuttua vahvoiksi, jos yhteisöön kuuluvat ovat usein tai silloin tällöin tekemisissä myös kasvokkain. Vahvat siteet ovat tavoittelemisen arvoisia. Ne kannattelevat ihmisiä vaikeina aikoina ja mahdollistavat rikkaamman sosiaalisen kanssakäymisen.⁸⁸³ Tässä mielessä Kåren Kellarin muistelot ja virtuaaliyhteisöt täydentävät ja ruokkivat toisiaan. Kåren Kellaria muistellessa menneisyys ja nykyisyys kietoutuvat eri tavoin toisiinsa, jolloin nostalgia toimii kumulatiivisesti jo olemassa olevia tunteita vahvistavana efektinä. Muistelot ja erilaiset nettiyhteisöt tarjoavat nostalgikoille turvallisen aikamatkan seuranaan tuttu kuva vastosta entisine nuorineen, puhetapoineen ja musiikkeineen. Kåren Kellari kiinnittyykin niin yksilöllisenä kuin yhteisöllisenä paikka-kokemuksena intiimisti reaaliaikaiseen läsnä olemisen tunteeseen. Hyvän menneisyyden konstruoinnissa on kysymys sekä unohtamisesta että muistamisesta. Tässä prosessissa tietyt menneisyyden enemmän tai vähemmän aktiiviset palaset valitaan muistamisen ja pohdiskelun arvoisiksi, samalla kun vähemmän muistamisen arvoiset seikat unohdetaan.⁸⁸⁴

Olen tässä luvussa käsitellyt paikan merkitystä Kåren Kellarin yhteisöille. Kåren Kellarin esimerkki liittyy popkulttuuriseen liikehdintään, jota käytiin nuorison keskuudessa kautta angloamerikkalaisen maailman. Kunnalliset nuorisoviranomaiset heräsivät ja alkoivat suunnitella nuorisolle erityisiä nuorisokahviloita. Suomessa oli 1960-luvun puolivälin paikkeilla suoranainen nuorisokahvila-buumi, kuten olen edellä todennut.

Vuoden 1969 alusta lainsäädännöllä vapautettu keskiolut muutti asetelman radikaalisti. Tulevaa tilannetta ennakoitiin jo edellissyksynä. Syntyi ”baarisota”, kuten *Ilta-Sanomien* dramatisoi.⁸⁸⁵ Yrittäjille tulivat tarpeeseen kaikki keinot, joilla suurilukuinen nuoriso saataisiin baarin asiakkaiksi ja vielä niin, että suurilta järjestyshäiriöiltä vältyttäisiin, eivätkä kanta-asiakkaat alkaisi äänestää jaloillaan. Yhtälö vaikutti olleen mahdoton. Käytännössä alle 18-vuotiaat nuoret jäivät ihmettelemään baarien ulkopuolelle, sillä keski-

olutoikeudet saaneet baarit sulkivat heiltä ovet. Ongelma tiivistyi alaikäisiin nuoriin. Kären Kellarin tyyppiset klubit olivat yksi ratkaisu: perustettiin vain nuorille tarkoitettu, mutkaton ja värikkäästi sisustettu disko, jossa anniskeltiin keskiolutta ja jonne pääsivät jäsenkortin näyttämällä sisään sekä alaikäiset että ”vartuneempi nuoriso”.

Entinen nuori pääsee 2000-luvun retrodiskoissa ikäistensä seurassa irti arjesta, takaisin vapauden valtakuntaan. Voi olla terapeutista kokea häivähdys nuoruudesta vaikka yhden illan ajan. Tungos ja möykä ovat entiset. Jos ei mikään muu, ainakin sankan tupakan savun puuttuminen muistuttaa siitä, että aika on toinen.

KÅREN KELLARIN TOIMIJAT

Kolmas luku keskittyy Kåren Kellarin toimijoihin yhteisöllisyyden rakentajina ja ylläpitäjinä. Tästä näkökulmasta keskeisimmät Kåren Kellarin työntekijäryhmät olivat tiskijukat ja portsarit, jotka olivat jatkuvasti ja tiiviisti tekemisissä asiakkaiden kanssa. Suuri merkitys oli myös liikkeenharjoittajilla, joista näkyvimpinä Ritva ja Kåre Larsen.

Henkilöstön lisäksi diskoyhteisöllisyyttä rakensivat Kåren Kellarin asiakkaat itse. Suuri osa heistä asui nuoruusvuotensa Karhulassa, luokkayhteiskunnan osittaisessa vaikutuspiirissä. Tarkastelen toimijoiden välisiä sosiaalisia suhteita diskoyhteisöllisyyttä rakentaneena toimintana. Tarkasteluni keskeiset kysymykset liittyvät asiakkaiden sukupuoleen ja sukupolveen, ystävyyteen ja rakkauteen.

Lopuksi tarkastelen kårelaisuutta, siihen liitettyjä myyttejä ja sitä, miten Kåren Kellarin asiakkaat näkevät diskon merkityksen myöhemmille elämänvaiheilleen.

Tää Kåren kellarin aika sattui mulle sellaseen saumaan, just se diskoi-kä, että se kyl autto aikuistumaan huomattavast helpommin [...]. Tunsi et oli vähä vanhempi kun pääs sellaseen vanhempien porukkaan. Ei sen ikäsil pojil ois ollu siel kentäl paljo muuta juteltavaa kuin se jal-kapallo.

Vuonna 1957 syntynyt karhulalaismies kertoi edellä kokemuksestaan diskoklubin junioriasiakkaana. Hän alkoi käydä Kåren Kellarissa 16-vuotiaana. Yksi vaihtoehto olisi ollut jatkaa vapaa-ajan viettämistä urheiluun suuntautuneessa poikaporukassa, mutta disko veti puoleensa. Jälkeenpäin hän on kokenut, että Kåren Kellarissa ja eri-ikäisten nuorten parissa aikuistumisesta tuli helpompaa.⁸⁸⁶

Aikuistumista edesauttoi muiden nuorten ohella diskon henki-löstö. Jos työntekijällä oli ajallista tai paikallista leikkauskohtaa asiakkaisiin – hän oli fyysisesti läsnä asiakkaiden kanssa samaan aikaan samassa tilassa –, hänellä oli hyvät mahdollisuudet rakentaa

Kären Kellarissa koettua yhteisöllisyyttä. Tulkitsen, että näistä tekijöistä on syntynyt nykyisyydessä joskus esitetty käsitys siitä, että Kären Kellarin toimijat olivat kuin yhtä perhettä.

Ravintolahenkilökunta uuden ajan airueina

Ravintolassa käynnit eivät 1960–1970 -luvuilla kuuluneet suomalaisten säännöllisiin harrastuksiin. Vuosina 1963–1969 suurin osa 15–69-vuotiaista suomalaisista, miehistä lähes puolet ja naisista yli 70 prosenttia, kävi ravintolassa harvemmin kuin kerran vuodessa. Säännöllisiä asiakkaita, jotka kävivät ravintolassa vähintään kerran viikossa, oli miehistä kymmenen ja naisista kolme prosenttia. 1970-luvulle saakka suomalaisravintoloissa kävivät lähinnä ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvat ja nuoret, yksin elävät miehet.⁸⁸⁷

1960-luvulla Alko ryhtyi lisäämään anniskeluravintoloiden määrää, ja vuonna 1967 niitä oli ensimmäisen kerran enemmän kuin neljätoista vuotta kestäneen kieltolain päättymisen jälkeen vuonna 1932. Kunnallisten päättäjienkin asenteet anniskeluravintoloita muuttuivat positiivisemmiksi. 1960-luvun puolivälin jälkeen alettiin maassamme hahmotella perinteisten ruokaravintoloiden rinnalle uudentyyppejä ravintoloita, kuten nuorisopaikkoja ja yöravintoloita.⁸⁸⁸ Ravintoloiden yleisö nuorentui nopeasti mieleisten paikkojen ilmaannuttua, sillä 1980-luvun alussa jo 64 prosenttia 15–24-vuotiaista kävi diskoissa tai tansseissa vähintään kerran kuukaudesta. Muusta suomalaisväestöstä vain 12 prosenttia ylsi vastaavaan käyntitiheyteen.⁸⁸⁹

1940-luvulta 1970-luvun alkuun ravintolapalvelujen kysyntä ylitti tarjonnan maassamme.⁸⁹⁰ 1960-luvulla Alkoholiliikkeen tarkastajilla oli selvä käsitys siitä, miltä oikean ravintolan piti näyttää alkaen pöytäliinoista ja juomalaseista.⁸⁹¹ Ravintolakulttuuria säädellestä tiukasta kurilinjasta, pukeutumishojeista ja väärinkäyttäjien valvonnasta alettiin 1960-luvun puolivälissä vähitellen luopua. Tähän muutokseen vaikutti 1960-luvulla yleistynyt modernistinen henki, jonka mukaan myös alkoholiasioita alettiin tarkastella yksi-

lönvapauden ja tasa-arvoisuuden näkökulmista.⁸⁹² Hotelli- ja ravintola-alan äänenkannattaja *Vitriini* kirjoittaa ingressissään kaupunkilaisravintolan merkityksestä vuonna 1985 näin:

Ravintolalla on sosiaalisena ympäristönä monta roolia. Se voi korvata ihmissuhteita ja turvallisuutta, jota on koettu maalaiskylätaustassa, se on tapaamispaikka, paikka, jonne voi paeta kurjaa maailmaa, paikka, jossa voi vapautua ja paikka, jossa voi ylittää elämän kriisivaiheita.⁸⁹³

Edellä siteerattu näkemys sisältää ajatuksen ravintolasta ongelmiin ajautuneiden, yksinäisten henkilöiden paikkana. Ajateltiin, että maalta kaupunkiin töiden perässä tulleet saavat ravintolasta kaipaa- maansa lohtua ja seuraa. Toimittaja määritteli ravintolan sosiaali- seksi paikaksi.

Ravintola voidaan määritellä lukuisin eri tavoin ja eri näkökul- mista. Sillanpäälle ravintolat ovat paikkoja, joissa anniskellaan al- koholijuomia. Suomalaisen ihanteen mukaisesti ravintoloita ei ol- lut tarkoitettu huvittelupaikoiksi, vaan niiden ensisijainen tehtävä oli olla korkeatasoisia ruokaravintoloita.⁸⁹⁴ Ravintolat olivat ikään kuin julkisia näyttämöitä, joissa väestölle opetettiin oikeanlaista ta- pakulttuuria, sillä asiakkaat olivat ravintolan henkilökunnan, Alko- holiiliikkeen tarkastajien ja kanssaihminen valvovan silmän alla.⁸⁹⁵ Ravintoloiden voi sanoa olevan myös eriytyneitä sosiaalisia mil- jöitä, joiden asiakaskuntaa rajaavat muun muassa ikäraajat, musiik- ki, pukeutumiskoodit, sisustus, oheistoiminnot ja paikassa käyvät ihmiset, kuten sosiologit Törrönen ja Maunu muistuttavat. He ko- rostavat ravintolaa keskeisenä sosiaalisuuden näyttämönä: sosiaali- suus rakentuu sisäpiiriläisten, vakioasiakkaiden, satunnaispistäyty- jien ja turistien kutomissa moninaisissa verkoissa. Kun esimerkik- si hotellien aulabaareissa korostuu muukalaisuus, kyläkuppiloiden vallitsevin orientaatio on kantapaikkaisuus.⁸⁹⁶ Heikki Hellman puo- lestaan näkee ravintolan paikkana, joka välittää musiikkia ihmisten kuultavaksi ja ohjaa ravintola-asiakkaiden musiikkimakua.⁸⁹⁷ Nuorison suosima disko oli tällainen paikka.

Ravintolat on määritelty palveluyrityksiksi, joissa palvelut tuo- tetaan ja kulutetaan samassa paikassa. Tarkoituksena on tarjota asi- akkaille elämyksiä arkeen ja juhlaan ruoka- ja juomapalvelujen

ja viihtyisän yhdessäolon, ehkä musiikin ja tanssimisen avulla.⁸⁹⁸ Ravintolatoiminta oli käynnistynyt Suomessa 1800-luvun lopulla, mutta heti alkutaipaleellaan ala kärsi kyseenalaisesta maineesta. Toimialan kroonisena ongelmana ollut työvoimapula kiihtyi entisestään 1960-luvulla, koska monenlaista muutakin työtä oli tarjolla. Ravintolat yhdistettiin alkoholin nauttimiseen, niitä pidettiin synnin pesinä eikä niihin meneminen kuulunut tavallisten ihmisten elämänpiiriin. Siksi ravintolatyötäkin pidettiin kunnialliselle ihmiselle sopimattomana.⁸⁹⁹

1960–70-lukujen Suomessa painiskeltiin lisäksi kansalaisten liiallisen ja humalahakuisen alkoholinkäytön kanssa. Uusi luku kääntyi, kun maamme alkoholilainsäädäntöä uudistettiin 1.1.1969 alkaen ja myös nuorisokahviloita ja nuorisolle suunnattuja ravintoloita perustettiin kiihtyvällä tahdilla. Keskiolutoikeudet ja vapaampi alkoholilainsäädäntö edellyttivät uusia kulttuurisia taitoja ja asenteita paitsi nuorilta asiakkailta myös ravintolahenkilöstöltä, kuten esimerkiksi kotkalaisessa Palskissa havaittiin: ”Pois suorakaiteen muotoiset pöydät ja äkäiset tarjoilijat”.⁹⁰⁰ Ravintola-alalla työnteekijätason ammatit olivat silti vielä 1970-luvulla eriytymättä ja ammatillinen koulutus lapsenkengissä.⁹⁰¹ Baari- ja ravintolatyöntekijöiden tärkeimmät viihtyvyystekijät olivat työn vaihtelevuus, hyvät työtoverit, itsenäinen työ ja kosketus asiakkaisiin vuonna 1977 toteutetun Työterveyslaitoksen tutkimuksen mukaan.⁹⁰² Asiakkaiden ja henkilöstön välisen vuorovaikutuksen merkitys kummankin toimijaryhmän hyvinvoinnille näkyy tämänkin tutkimuksen aineistossa.

Sillanpään mukaan majoitus- ja ravitsemiselinkeino kärsi suuresta henkilökuntapulasta vielä 1970-luvun alkuvuosina, kunnes vuosikymmenen puolivälissä alettiin kustannussyistä (ehkä Ruotsin mallin mukaan) siirtyä yhä enemmän itsepalveluun. Ravintolakulttuuriin tottumattomille suomalaisasiakkaille se sopi, sillä itsepalveluravintoloita ja -kahviloita pidettiin hengeltään rennompina kuin perinteisiä palveluravintoloita.⁹⁰³ Vuonna 1978 itsepalveluun perustuvissa keskiolutkahviloissa, joksi Kåren Kellarikin on luetta-

vissa, kokoaikaista henkilöstöä oli omistaja ja perheenjäsenet mukaan luettuna keskimäärin 4,5 henkilöä.⁹⁰⁴

Narikkatyöstä esitanssijaan ja muita Kåren Kellarin ammattiryhmiä

Hannu Karhu ja Risto Pentti jakavat ravintolassa työskentelevän henkilöstön keittiöhenkilöstöön, salihenkilöstöön, ohjelmahenkilöstöön ja huoltohenkilöstöön.⁹⁰⁵ Kåren Kellarissa haettiin paikallisissa sanomalehdissä kesällä ja syksyllä 1970 julkaistuista diskon työpaikkailmoituksissa työntekijöitä lähes kaikkiin näihin ammattiryhmiin: keittäjäksi, baaritarjoilijaksi, keittiöapulaiseksi, narikkatyöksi ja discjockeyksi⁹⁰⁶, baariapulaisiksi ja varavahtimestariksi⁹⁰⁷. Haussa oli myös baariemäntä ja pari reipasta apulaista.⁹⁰⁸ Muistitietoineistoni mainitsee paikassa työskennelleiden liikkeenharjoittajien lisäksi emännän, siivoajat ja esitanssijan.

Kåren Kellarin henkilöstömäärästä ei ole käytettävissäni tarkkoja lukuja, mutta monessa eri tehtävässä työskennelleen Hannu Valjakan mielestä henkilöstöä oli paikan asiakasmäärään nähden niukasti.⁹⁰⁹ Kåren Kellarin asiakkaat täydensivät henkilöstön panosta toimittaen tarvittaessa pieniä tehtäviä. Käytäntö oli omiaan sitouttamaan nuoria paikkaan. Tyttöjä, joskus poikiakin pyrki portsareiden avuksi vaatenaulakolle alkuillasta takkeja vastaanottamaan ja illan päätteeksi niitä luovuttamaan.⁹¹⁰ Palkkaa ei maksettu, mutta etuina olivat maksuton sisäänpääsy diskoon ja ilmaiset virvokkeet. Lisäbonusta oli, että narikassa näki kaikki sisään tulijat. Tätä ammattiryhmää nimitettiin birekatyöiksi eli vaatenaulakon hoitajiksi⁹¹¹, karelaisittain narikkatyöiksi. Yksi heistä oli Pia Räsänen. ”Oli vähän et mä oon niinku Kåres töissä, olihan se tällöinen arvoasteikol nousu”, Pia muisteli. Status sitoutti paikkaan myös hänen ystäväpiirinsä, jotka narikkatyön avustuksella pääsivät välillä sisään takaoven kautta ohijonon.⁹¹²

Narikkatyttöydestä tuli pelastus kahdelle Ritva Larsenin sukulaistytölle, jotka alaikäisinä eivät olisi keskiolutoikeuksien saami-

sen jälkeen enää diskoon päässeet. Tyttöjen valitusta kuunneltuaan Kåre keksi, että he voivat tulla narikkaan töihin.⁹¹³ Tyttöjen alkuiltameni yläkerrassa, varsinainen ilta tanssiessa ja loppuilta taas yläkerrassa: ”Ilmasta työvoimaa ja hätä keinot keksii.”⁹¹⁴ Sunrisessaikin sai tienattua muutaman oluen tiskaamisella, pöytien pyyhkimisellä, pullojen viemisellä, paikkojen järjestelyllä ja wc:n siivoamisella. Käytäntö perustui vapaaehtoisuuteen ja tuntui nuorista asiakkaista luontevalta, koska paikka koettiin niin omaksi.⁹¹⁵

Juomia oli iltaisin myymässä liikkeenharjoittaja, tiskijukka tai portsari.⁹¹⁶ Tyhjiä pulloja keräsi se, joka muilta kiireiltään ehti.⁹¹⁷ Kåren Kellarin työntekijät opettelivat toistensa töiden perusteet ja joustivat tarpeen mukaan: tiskijukka oli välillä ulko-ovella ja vahvistimistari siivoojana, mikä käytäntö oli tuttua muissakin seudun ravintoloissa 1970-luvun puolivälissä.⁹¹⁸ Kåre tarkisti ovella henkilöilypapereita ja varmisti, ettei tiskijukka päästänyt tyttöjä sisään kainalon välistä.⁹¹⁹

Paljasta pintaa esittelevistä naisesiintyjistä oli tullut vapaamielisellä 1960-luvulla yksi ravintoloiden vetonauloista. Läpinäkyvät puserot läpäisivät myös naisasiakkaiden ravintolapukeutumisel-ta edellytettävän seulan vuonna 1968.⁹²⁰ Teknillisen Korkeakoulun Ylioppilaskunnan ylläpitämässä espoolaisessa Dipolissa aloitettiin maaliskuussa vuonna 1969 strip teasea, elävää musiikkia ja tanssia sisältänyt Sex 69 -ohjelma, josta tuli talousvaikeuksissa painiskelevalle ravintolalle kassamagneetti.⁹²¹ Loviisalaisen Zilton-hotellinkin ohjelmassa oli jokailtainen strip-tease-esitys.⁹²² Yhdysvaltalainen *Whisky-a-Go-Go*-diskoteekki teki 1960-luvun puolivälissä historiaa palkkaamalla naisia tiskijukiksi ja go-go-tanssijoiksi ammatinimikkeenään dance-dj. Työnkuvaan kuului äänilevyjen soittaminen ja tanssiminen yleisön yläpuolelle sijoitetussa lasikopissa.⁹²³ 1960-luvun tukholmalaisdiskoissakin esiintyi go-go-tyttöjä, eroottisia tanssijoita ja strippareita. Esimerkiksi *Ambassadeur* mainosti vuonna 1963 eksoottisen ohjelmansa sopivan sekä miehille että naisille: ”herrarnas favoritställe – damernas förtjusning”.⁹²⁴

Aikakauden hengessä myös Kåren Kellariin ilmestyi 1970-luvun alussa uusi vähäpukeinen työntekijä, go-go-tyttö, Anne-Mari

”Aatu” Talsi. Häntä kutsuttiin esitanssijaksi, jonka tehtävänä oli viihdyttää asiakkaita ja innostaa tanssimaan. Häntä varten rakennettiin koroke salin etuosaan.⁹²⁵ Toiseen diskosukupolveen kuuluva nainen muisteli vahvasti epäilleensä moista ideaa:

Et Etelä-Euroopas on tälläsii go go-tyttöjä ni mä aattelin et hyvä Kristus, mitä se on. Jotenkin must tuntu, et se on ihan pellejuttu ja käytti keskusteluu siitä ja Kåren mielest se oli hyvä juttu. Sehän sitte toteutti sen unelman ja kai se vissiin oli sit ihan kannattava.⁹²⁶

Toinen nainen muisteli, että esitanssija ”oli ihan huippuu olevinaan.” Tanssijan korkeakorkoiset saapikkaat, punaiset mikrosortsit ja puseron leveät hihansuut ovat jääneet mieleen.⁹²⁷ Tytöt seurasiivat diskossa esitanssijan olemusta ja liikehdintää tarkkaan etenkin, jos tanssi oli itselle tärkeä tapa kuluttaa musiikkia. Tällainen näyttämöistyminen jakoi diskossa olijat subjekteihin (yleisöön) ja objekteihin (esiintyjään). Nykyrin mukaan etenkin korokkeilla, muiden yläpuolella tanssiva nauttii saamastaan huomiosta sekä jonkinasteisesta vallan tunteesta, jonka toisten yläpuolella tanssiminen ja katseiden kohteena oleminen tuovat.⁹²⁸ Aineistoni osoittaa, että asiakkaat kiinnittivät eksotiikan ja esitanssijan pukeutumisen ohella huomiota tämän pojille suuntaamiin eroottisiin viesteihin:

Kaiuttimista alkaa kuulua hitaasti, kiihtyvällä tahdilla pariskunta Turnerin Proud Mary (ilmeisesti keikkataltiointi 1971). Mitä tekee Aatu, joka on kivunnut punaisissa haalareissaan jonkun pämskän päälle paljain varpain... Aatu keinuttaa hitaasti, yhä kiihtyvässä vauhdissa laihaa olemustaan, kunnes Tina pääsee vauhtiin, mutta niin on päässyt Aatu-kin ! (Ja varmaan suurin osa discon finninaamaisista, ujoista pojan jurpukoista...)⁹²⁹

Rohkea esitanssija tarjosi pojille huikean näyn ja eroottista silmänruokaa konkretisoiden näiden päissä pyöriviä seksuaalisia unelmia. Esitanssijan poikaystävä kertoi karkotelleensa ihailijoita tämän ympäriltä ja lopulta kyllästyneensä, kun tyttöystävä tanssi kaiket illat diskon korokkeella.⁹³⁰ *Whole Lotta Loven* tahdissa liikehtineen läpinäkyvään, punaiseen haalariin pukeutuneen tanssijan esitys ei ole aikalaiselta unohtunut.⁹³¹ Musiikkivalinta korosti eroottista vaikutelmaa, sillä Led Zeppelinin rock tunnettiin peittelemättömän sek-

suaalisena.⁹³² Yhtyeen heavy rock oli maskuliinisimmillaan ”munarockia” (*cock rock*)⁹³³, avointa ja raakaa, machomaistakin seksuaalisuuden ilmaisu. Frith nostaa esimerkeiksi Led Zeppelinin vokalistin Robert Plantin laulutyylin ja kitaristi Jimmy Pagen kitarasan-
karuuden.⁹³⁴

Esitanssija on esimerkki ammattiryhmästä, johon Kären Kellarissa kuului itseoikeutetusti nainen. Muuten paikan henkilöstö oli miesenemmistöinen, sillä suurimmat ammattiryhmät kuten portsarit ja tiskijukat olivat miehiä.⁹³⁵ 1970-luvun Suomessa 73 prosenttia alalla työskentelevistä oli naisia. Miehisin ammattiryhmä oli vahtimestarit (93 prosenttia). Miesten käsissä oli myös viihde, sillä soit-
tajista ja taiteilijoista oli miehiä 88 prosenttia. Selvimmin naisille kuuluvia olivat kylmäkköjen ja emäntien tehtävät.⁹³⁶

Ritva Larsenin mukaan siivoojia oli vaikea saada rekrytoitua epämieluisan työajan vuoksi.⁹³⁷ Hannu Valjakka oli yksi siivoojista vahtimestarin, tarjoilijan ja keittiöapulaisen työnsä ohella. Hänen pitkä työvuoronsa päättyi kello neljän maissa aamulla. Siivoustyön vastapainoksi ja piristykseksi Valjakka laitto tyhjentyneessä dis-
kossa levylautaselle klassista musiikkia.⁹³⁸ Hän opetti myös diskon asiakkaita ymmärtämään klassisen musiikin hienouksia.⁹³⁹

Portsarit asiakkaiden tukipilareina

Alkoholi- ja keskiolulainsäädännön uudistuksen ja sen myötä va-
pautuneen ravintolakulttuurin myötä monet baarit joutuivat palk-
kaamaan ulko-ovelleen portsarin ylläpitämään ennakoituja järjes-
tyshäiriöitä. ”Ennen tähän riittivät nuoret tarjoilijaneidot”, *Ilta-Sa-
nomat* ihmetteli tammikuussa 1969. Valion tarkastaja totesi, että
kun roteva vahtimestari tekee ulko-ovella asiakkaiden ensimmäi-
sen karsinnan, hän samalla helpottaa jatkotoimintaa. Kustannuste-
hokkaana ihanteena pidettiin tilannetta, jossa portieria ei tarvittai-
si lainkaan.⁹⁴⁰ Samanaikaisesti portsarit alettiin nähdä asiakaspal-
velijoina, joiden tärkein tehtävä oli asiakkaiden viihtymisen mah-
dollistaminen. Sillanpää muistuttaa, että vaikka ravintolakulttuuri

Kuva 31. Parikymppinen Hannu Valjakka diskossa nuorten joukossa vuonna 1971. Kuva: HVA.

oli 1970-luvulla aiempaa vapautuneempaa, ravintolat valitsivat yhä asiakkaansa, ei päivittäin. Vahtimestarit olivat asenteellaan tässä suhteessa avainasemassa.⁹⁴¹

1960-luvun lehtiartikkeleista välittyvä käsitys portsarista kerberoksena, joka autoritaarisesti joko hyväksyi tai hylkäsi ravintolaan sisään pyrkivän asiakkaan pitkälti tämän ulkoisen olemuksen perusteella. Miesasiakkaan urheilullinen, epämuodollinen tai tuhru-

nen pukeutuminen, solmion puuttuminen, kaulukseton paita, ”maotakki” ja silkkihuivi tai tavallisuudesta poikkeava puvun väritys esitivät pääsyn ravintolaan. Prässittömiä housuja ja roikkuvaa takkia oli portsareiden pakko katsoa sormien läpi, koska muuten suurin osa miesasiakkaista olisi jouduttu käännättämään ovelta. Paitahisillaan ei mies saanut esiintyä tanssilattialla. Naisten minihameeseen ravintoloiden ovella suhtauduttiin puolesta ja vastaan, kuten myös housupukuun tai maksihameeseen. Villainen liivihame kelpasi, jos asua juhlistivat esimerkiksi leveä kiiltävä vyö ja iltakengät. Saapikkaat jalassa tulleet naiset saivat useiden ravintoloiden eteisessä lainaksi pikkukengät. Tiukka housuhame ja hihaton pusero läpäisivät portsareiden seulan, jos asiakas oli rakenteeltaan hoikka. Kesällä ei naisasiakkaalta edellytetty sukkaa, ”koska niiden mukanaoloa on vaikea tarkistaa”.⁹⁴²

Tämänkaltaisia lukuisia ongelmia oli pyritty ratkomaan ja tekemään yhtenäisiä linjauksia vuoden 1968 ”Sydämellisesti tervetuloa” -teemaa kantaneilla Portieripäivillä. Niiden tärkein tavoite pukukysymyksen ohella oli ravintolohenkilökunnan opettaminen ulosheittäjistä sisäänheittäjiksi. Nähtiin, että alalla kiristynyt kilpailu pakotti ravintoloita kiinnittämään huomiota yleisönpalveluun ja viihtyvyyteen. ”Ylimielisyys, kopeus, hitaus ja jako ’vuohiin ja lampaisiin’ eivät edes Suomessa kauan elätä ravintolanpitäjää”, *Uusi Suomi* kirjoitti.⁹⁴³

Nuorisoravintolat ja diskot olivat poikkeus edellä kerrottuun, sillä niissä ei paheksuttu muodikasta pukeutumista tai pitkäksi venähtäneitä hiuksia. Asiakasta ei käännytetty ovelta, vaan pareminkin toivotettiin tervetulleeksi. Jos nuorten suosimissa paikoissa kävi samaan aikaan vanhempaa ikäluokkaa, tilanne oli toinen. Pitkähiuksisia nuoria suljettiin lahtelaiskahvilasta vedoten epäsiisteyteen: ”sellainen heiluva hempoitin haittaa toisten asiakkaiden ruokahalua”. Tukan piti olla siististi leikattu, se ei saanut olla tuuhea eikä liehua vapaasti.⁹⁴⁴ Muut asiakkaat toimivat eräänlaisina tyyli-poliiseina ja vähintään ”tuijottivat” huonosti pukeutuneet ja epäsiistit ulos.⁹⁴⁵

Kåren Kellarissa ehti kymmenen vuoden aikana toimia lukuisia portsareita, joista aineistoni mainitsee Jouko ”Jokke” Helinin, Jorma ”Samu” Hällin, Hannu Valjakan, Klaus ”Kusti” Diktoniuksen, Antero Puupposen, Pekka Takojan, Ilkka Aarnion ja Pertti Laakson.⁹⁴⁶ Portsareina toimi muitakin henkilöitä kuka lyhemmän, kuka pidemmän aikaa. Olen poiminut tarkempaan tarkasteluun kolme portsaria, joista aineistoni eniten kertoo. Tulkintani perustuu muistitietoon, Kåren Kellariin vuosina 1975–1977 liittyneen oikeudenkäynnin asiakirjoihin ja ravintola Sunrisen ajalta säilyneisiin arkistodokumentteihin.

Miten Kåren Kellarin portsariksi pääsi? Yleinen käsitys portsarista entisenä nyrkkeilijänä, painijana tai muuna voimamiehenä ei ole aivan perusteeton. Monet Kåren Kellarin portsareistakin olivat ruumiinrakenteeltaan kookkaita ja vahvoja, ainakin he, joita tässä tarkastelen. Fyysistä vahvuutta on pidetty tarpeellisenä ja välttämättömänä järjestyksen säilymiseksi, mutta myös muita ominaisuuksia kuten herkkää havaintokykyä, hyvää ihmistuntemusta ja kuuntelutaitoa edellytettiin.⁹⁴⁷ On todettu, että oikeanlaisten portsareiden merkitys näkyy ravintolan liikevaihdossa.⁹⁴⁸

Sunilan tehtaalla työskennellyt Jouko Helin sai tehtävän Kåren pyynnöstä ja yhteisistä harrastuksista tutun henkilön suosituksesta.⁹⁴⁹ Karhulan Sokos-tavaratalossa lihamestarina työskennellyt Hannu Valjakka taas vastasi kesällä 1971 Kåren Kellarin työpaikkailmoitukseen, jossa haettiin diskoon vahtimestaria.⁹⁵⁰ Myöhemmin hänet palkattiin samoihin tehtäviin ravintola Sunriseen. Päivätyössään tukkumyyjänä työskennelleen Jorma Hällin rekrytoinnista ei aineistossani ole tietoa. *Alkoholipolitiikka*-lehdessä kirjoitettiin vuonna 1975, että osa ravintoloiden vahtimestareista sai toimeentulonsa suoraan asiakkaiden maksamista palvelurahoista. Oli myös sellaisia käytäntöjä, että ”naulakkomaksut” menivät työnantajalle, joka maksoi niistä portsarille kuukausipalkan lisineen.⁹⁵¹ Helsingiläisen Primulan vahtimestarin palkka oli 30–40 markkaa illassa vuonna 1969.⁹⁵² Portsarille annettavan palvelurahan tai narikkamaksun, kuten sitä Kåren Kellarissa myös nimitettiin, maksaminen oli periaatteessa vapaaehtoista.⁹⁵³ Tämä ei estänyt asiakasta olemas-

ta kaukonäköinen ja maksamasta reilusti: olihan tiedossa, että mitä suurempi summa, sitä helpommin avokätinen asiakas jäi portsarin mieleen seuraavaa kertaa silmälläpitäen.⁹⁵⁴

Häll muistaa, että viikonvaihteessa diskossa työskenteli yleensä kaksi ovella ja narikassa vuorottelevaa portsaria.⁹⁵⁵ Sunrisessa portsareiden lukumäärä ja tehtävät määriteltiin Oy Alko Ab:lle lähetetyssä selvityksessä niin, että diskoiltoina on kaksi vahtimestaria, joista toinen on yläkerrassa asiakkaita vastaanottamassa ja toinen ylhäällä tai alhaalla tarpeen mukaan.⁹⁵⁶ Tällä ilmeisesti haluttiin varmistaa humaltuneiden asiakkaiden tehokas valvonta ja järjestyksen säilyminen paikassa.

Portsarit kohtasivat ravintolan asiakkaat ensimmäisinä ja viimeisinä. Asiakas näki heitä myös illan aikana, sillä portsareiden tehtäviin kuului asiakasvirrasta huolehtimisen lisäksi paikan yleisen järjestyksen valvominen ja mahdollisiin epäkohtiin puuttuminen. Portsarit toimivat siis kahdessa roolissa vastatessaan laaduntarkkailijoina asiakkaiden sisäänpääsystä ja lain kourina järjestyksenpidosta.⁹⁵⁷ Portsarit olivat asiakkaiden puolella, mutta kahta asiaa ei esimerkiksi 1970-luvun alun helsinkiläisdiskoissa suvaittu: oksentamista ja pöydässä tappelua. Molemmissa tapauksissa portsari tuli ja vei ulos.⁹⁵⁸ Portsarit olivat ovella vastaanottamassa sisään tulijoita ja heidän päällysvaatteitaan, joskus myös urheiluvälinekasseja ja viinapulloja.⁹⁵⁹

Haavio-Mannilan ja Snickerin haastatteleminen helsinkiläisportsareiden mielestä päihtyneiden käännättäminen oli heidän epäkiitollisimpia tehtäviään.⁹⁶⁰ Vaatteiden vastaanottamisen ja sisäänpääsymaksun perimisen lisäksi portsari valitsi asiakkaat, mikä oli alkoholilainsäädännön mukaan ravintolan oikeus ja velvollisuuskin. Portsari tarkasti sisään pyrkivän asiakkaan kelpoisuuden: liian nuori tai liian humalainen piti periaatteessa käännättää ovelta.⁹⁶¹ Toisaalta lehdistä uutisoitiin, että ”ulkomaalaiset asiakkaat tai niiksi heittäytyneet saivat paljon paremman kohtelun kuin tavallinen pulliainen”.⁹⁶² Kåren Kellarin portsareita keuhuttiin ymmärtäväisiksi: ”Kävele vaik tunti ja tule sit uuestaan”, sanottiin etukäteen liikaa alkoholia nauttineelle, tutulle sisäänpyrkijälle.⁹⁶³ Vakioasiakkaiden

humalatilaa katsottiin diskon ovella sormien läpi: ”Kuis on pojat, kestäkö jalat kellariin asti?”⁹⁶⁴

Ennen oven avaamista portsarit pääsivät arvioimaan Kåren Kellariin pyrkivien humalatilaa seuraamalla diskon ovella vellovaa jonoa ikkunaverhojen läpi. Asiakkaan silmiin vilkaisu ja muutaman sanan vaihtaminen ovella viimeistelivät kunnon arvioimisen.⁹⁶⁵ Silti portsareiden seulan läpi pääsi paitsi humalaisia myös alaikäisiä asiakkaita. Silloin vastuu siirtyi diskon alakerrassa työskentelevälle henkilöstölle: liian nuoren asiakkaan sisäänpääsy ei poistanut anniskeluhenkilökunnan velvollisuutta varmistaa asiakkaan riittävä ikä epäilyttävissä tapauksissa.⁹⁶⁶ Sisäänpääsyn seula oli siis periaatteessa kaksiportainen, vaikka sama, Kåren Kellarissa asiakkaan vastaanottanut portsari saattoi seuraavaksi olla anniskelemassa tälle olutta.

Kåren Kellarissa kyseltiin asiakkaiden henkilöllisyystodistuksia, ettei liikkeenharjoittaja olisi joutunut hankaluuksiin alkoholitarkastajan mahdollisen käynnin yhteydessä.⁹⁶⁷ Alkon tehtävänä oli keskiolutilain mukaan huolehtia siitä, että alkoholista aiheutuvat haitat ja vauriot muodostuvat ravintolassa mahdollisimman vähäisiksi. Viimeksi mainittuun tavoitteeseen pääseminen edellytti valvontaa ja harkintaa anniskelulupien myöntämisessä sekä kieltö- ja rajoituksia keskioluen anniskelussa.⁹⁶⁸ Tiskijukkana toiminut Markku Haaja ei muista, että alkoholitarkastajan käynnin aikana olisi jouduttu asiakkaita poistamaan, vaikka olisi ollut aihettakin. Tarkastaja kävi paikalla melko usein ja henkilöstö arvioi, että anniskelulupien jatkuminen oli välillä vaakalaudalla. Luvan säilymisessä lienee auttanut Kåre Larsenin tapa heti kättelyssä ohjata tarkastaja portaita alas keittiöön: ”Mene tänne, mene tänne, mitä sinä otta, ottako lihapiirakka?”⁹⁶⁹

Jos alkoholitarkastaja ei alaikäisiin asiakkaisiin tai häiriökäyttäytymiseen puuttunutkaan, portsarit jakoivat Kåren Kellarin asiakkaille porttikieltoja, – epäivät sisäänpääsyn määräajaksi tai kokonaan –, alkoholirikkomusten ja esimerkiksi väkivaltaisen käyttäytymisen seurauksena. Haavio-Mannila ja Snicker muistuttavat, että ravintoloilla on oikeus kieltäytyä pysyvästi tai määräajaisesti

palvelemasta paikan käyttäytymissäntöjä rikkoneita asiakkaitaan. Syinä olivat 1970-luvun lopulla yleensä varastelu ja tappelu. Naisille ovimiesten ei tarvinnut juuri koskaan sanoa ”ei”.⁹⁷⁰ Kåren Kellarin portsarit tiesivät porttikiellon tehokkuuden. Se puri asiakas-kuntaan ja toimi myös ennaltaehkäisevässä merkityksessä. 1970-luvun Karhulassa anniskeluravintoloita oli harvassa, joten asiakkaan kannatti pysyä portsarin kanssa hyvissä väleissä. Jouko Heilin kertoi: ”Sanottiin et oot sitte muutaman viikon pois. Se oli siinä mieles kova rangaistus kun muita paikkoja ei ollu. Kuikoilla sitte, siinä aukiolla.”⁹⁷¹

Työterveyslaitoksen vuonna 1977 tekemän työolotutkimuksen mukaan 20 prosenttia vahtimestareista kertoi asiakkaiden uhkailleen heitä jonkin verran.⁹⁷² Tämä liittyi oletettavasti asiakkaiden turhautumiseen esimerkiksi sisäänpääsytilanteessa. Järjestyshäiriöitä syntyi liian nuorten tai liian humalaisten asiakkaiden pyrkiessä väkisin sisään tai etuilla tuntikausia jonottaneiden ohi. Etuilla yrittäneet passitettiin jonon päähän.⁹⁷³ Valjakka kertoi, että useimmiten järjestyshäiriöiden syynä olivat muutamat samat henkilöt.⁹⁷⁴ Kåren Kellarin jyhkeät portsarit onnistuivat ylläpitämään järjestyksen kohtuullisena eikä poliiseja juuri näkynyt, muisteltiin.⁹⁷⁵ Saman vahvisti *Karhula* vuonna 1972:

Kellarin discossa on viikonvaihteen aikana kokonaista kolme portieria – lössin mieluisia ystäviä kaikki – ja he pystyvät ylläpitämään järjestyksen niin, että poliisia ei discossa tarvita.⁹⁷⁶

Disko portsareineen oli poliisin kannalta hyvä vaihtoehto verrattuna siihen, että nuoriso olisi kokoontunut kadulla tai hajaantunut useaan eri paikkaan.⁹⁷⁷ Poliisit tarkkailivat tilannetta ja muistuttivat olemassaolostaan partioimalla aika ajoin diskon edustalla.⁹⁷⁸

Kåren Kellarin virallinen 115 asiakkaan raja ylittyi alkuvuosien perjantai- ja lauantai-iltoina, kun sisään otettiin väkeä yli kapasiteetin. Välillä istumapaikat loppuivat, eikä salissa mahtunut kunnolla liikkumaan.⁹⁷⁹ Kåren Kellarin toiminta ei joka suhteessa kestänyt päivänvaloa, mutta hulinointia oli väkimäärään nähden suhteellisen vähän, Hannu Valjakka totesi helpottuneena.⁹⁸⁰ Portsarit huolehtivat asiakkaista ja kantoivat huolta niistäkin nuorista, jotka ei-

vät aina jaksaneet olla selvin päin. Aikalaiset eivät muista saaneensa moitteita tai haukkumisia portsareilta, vaikka nyt myönnetään että niihin olisi ollut aihetta.⁹⁸¹ Hannu Valjakka totesi, että nuorten paimentaminen ei ollut helppoa, mutta heistä välitettiin.⁹⁸² Tämä asenne välittyi myös asiakkaille.⁹⁸³

Vahtimestarin ihmiskäsitys on keskeinen tekijä hänen ammatillisen työskentelytapansa määrittäjänä ja yhteisöllisyyteen vaikuttajana. Hannu Valjakka on esimerkki Alasilta-Hagmanin ja Salosen ravintolatyöntekijöiden luokittelun työtyypistä, jolle työ on kokonaisvaltaista, ja jonka kohteena on asiakkaan elämänkokonaisuus. Kuunteleminen, ymmärtäminen ja empatia ovat työssä tärkeitä, työvälineenä on oma persoona ja työtä tehdään yli ammattikuntarajojen.⁹⁸⁴ Asiakas voi olla portsarille myös passiivinen palvelujen vastaanottaja, jolloin tämä ei tavoittele ylimääräistä vuorovaikutusta asiakkaan kanssa. Tällainen portsari on kurinpitäjä, joka säilyttää vallan itsellään esimerkiksi evätessään sisäänpääsyn, lopettaessaan tarjoilun tai antaessaan porttikiellon. Portsareiden palveluhenkisyyden puute heijastuu asiakkaisiin, sillä kovan linjan on todettu provosoivan asiakkaita tappelemaan.⁹⁸⁵ Vapaamielisen anniskelupolitiikkansa myötä Alko ei enää 1980-luvulla edellyttänyt ravintoloissa hovimestareita, viinikassoja eikä vahtimestareita. Kun eräs ravintola luopui vahtimestareistaan, asiakkaiden käyttäytyminen vaikutti muuttuneen selvästi hillitymmäksi. Monilla asiakkailta oli negatiivinen mielikuva vahtimestareista, ”säännöstelykauden kummajaisista” ja oikeanlaisen ravintolapukeutumisen vartijoista.⁹⁸⁶

Jouko ”Jokke” Helinin auktoriteettia luonnehditaan Valjakkaa kovemmmaksi. Helin ei käyttänyt kovia otteita, mutta osoitti olevansa ”vähä niinku tärkeempi siin hommas”. Hän korosti päätösvaltaansa siinä, kuka otettiin sisään ja kuka ei. Hänellä oli myös suosikkeja, jotka pääsivät diskoon keittiönovesta.⁹⁸⁷ Helinistä sanotaan, että hän ”vissiin tykkäsi välillä vähän knokkailla persona non gratojen kanssa”.⁹⁸⁸ Harva kyseenalaisti hänen auktoriteettiaan.⁹⁸⁹ Jouko Helinin tavaramerkkinä oli paitsi kova ääni myös tehokas katse.⁹⁹⁰ Helin kertoi haastattelussa, että diskon alakerrassa käydessään hänellä oli tapana seisoskella portailta ja tarkkailla kokonaisuutena hieman korkeammalta. Jos alaikäisen edessä oli olutlasi,

”otin lasin ja vein pois. [...] Ei kukaan valittanu et mihin siä hänen oluensa viet.”⁹⁹¹

Jorma ”Samu” Häll työskenteli Kåren Kellarissa vuosina 1970–1977.⁹⁹² Hän vastasi sisäänpääsymaksun perimisestä asiakkailta ja vaatenarikan hoitamisesta työparinaan tavallisesti Jouko Helin, joka oli diskoon johtavalla ulko-ovella vahtimestarina valvoen, ettei humalaisia ja muita häiritsijöitä pääse sisälle.⁹⁹³ Tukkumyyjänä työskennellyt Häll ei halunnut työnantajansa tietävän tästä sivutyöstä, ja keksi siksi itselleen lempinimen todellista henkilöllisyyttään varjellakseen.⁹⁹⁴

Joskus portsarit poistivat paikalta jonkun isottelemaan pyrkivän osoittaakseen, että ”kyl täältä lähtee jos tarvis vaatii”.⁹⁹⁵ Portsarei-

Kuva 32. Sunrisen vaatenaulakolla portsarit Pertti Laaksonen (vas.) ja Ilkka Aarnio vuosina 1977/1978. Kokopuku ja virka-asu korostivat portsarin asemaa. Tolppaan kiinnitettyssä lapussa ilmoitetaan ”PALVELU-RAHA 2:-”. YAA.

den suhtautuminen omaan väkivallankäyttöön muuttui ravintola Sunrisen aikana. Etenkin Laaksonen taisi olla herkkä suuttumaan ja käytökseltään arvaamaton: ”sitä ei tarvinnu kun vähän vilkasta jotenkin mukamas hänen mielestään kummallisesti, niin sieltä lähti sitten tulemaan ihan mitä tahansa.”⁹⁹⁶

Suomalaista 1980-luvun lähiöravintolaa tutkineet sosiologit näkevät portsarin asiakkaan näkökulmasta turvallisuutta luovana tekijänä, joka takaa että normeja noudatetaan, mutta joka antaa anteeksi hairahdukset. Häntä kunnioitetaan. Portsari on aina läsnä, ja asiakas voi luottaa siihen, että hän antaa apuaan missä pulmatilanteessa hyvänsä. Asiakkaat tarvitsevat portsaria ja portsarit asiakkaita: portsarin tehtävänä on valvoa järjestystä ja ravintolan johdon antamien määräysten noudattamista, mutta hän ei onnistu siinä ilman yhteistyötä ja asiakkaiden tukea. Koska asiakas halusi päästä disko, hyvät välit ja tuttavallinen suhde portsarin kanssa oli erityinen kunnia. Itsetunto nousi, jos sai erityiskohtelun portsarilta tämän kaikkein tärkeimmässä toimessa, sisääntulijoiden karsinnassa.⁹⁹⁷

Kären Kellarin asiakkaiden suhteessa portsariin kiteytyy tärkeä osa asiakassuhteesta koko paikkaan. Aikalaisten mielestä Kären Kellarin portsarit olivat auktoriteetteja, mutta samalla kuin ystäviä, vähän vanhempia vain.⁹⁹⁸ Portsarit tekivät työtään omalla persoonallaan, ja usein paikassa käyneet nuoret oppivat kissa-hiiri-leikin säännöt: sen, miten kunkin portsaripersonan kanssa kannattaa toimia onnistuneen diskoillan takaamiseksi. Pelin henkeen kuului molemminpuolinen taktikointi, mutta aineistoni osoittaa, että se ei silti estänyt aidon ja molemminpuolisen ystävyuden kehittymistä portsareiden ja asiakkaiden välillä.

Tiskijukkien sosiaaliset soundit

Diskoteekeille on myös olennaista disk-jockey – tiski-jukka – joka valitsee musiikin, soittaa levyjä ja jolla on huomattava osuus feelingin ja tunnelman luomisessa.

Kären Kellarin tiskijukan vastuulla oli asiakkaiden viihtyminen musiikin keinoin, feelingin luominen, todettiin edellä julkaistussa karhulalaislehden artikkelissa vuonna 1971. Samalla korostuu tiskijukan olennainen merkitys diskossa.⁹⁹ Sarah Thorntonin mukaan musiikki oli jatkuvasti uusiutuvan tanssikulttuurin sekä monenlaisien sosiaalisten ja kulttuuristen odotusten ja vaatimusten välikappaleena.¹⁰⁰ Koska tiskijukka johti diskon musiikkitoimintaa, häntä on verrattu orkesterin kapellimestariin ja koska levitti ”ilosanomaa”, myös papin ja seurakunnan väliseen vuorovaikutukseen.¹⁰¹ Brittiläinen DJ David Haslam vertaa musiikin ja yleisön välillä ope-roivaa tiskijukkaa katalyyttiin.¹⁰² Tiskijukka oli siis henkilö, joka diskon keskipisteessä loi tunnelman ja pehmeästi manipuloiden viihdytti yleisöään musiikin avulla.¹⁰³

Toisen maailmansodan Pariisin salakapakoissa levyjä soittivat ravintoloitsijat ja kanta-asiakkaat; silloin ei vielä puhuttu disc jockeystä. USA:ssa syntyi vuonna 1946 idea sulauttaa radiossa soitetut kappaleet ja niiden väliin puhuttu teksti, mikä onnistui käytämällä kahta levysoitinta. Ensimmäiset tiskijukat olivat radiotiskijukkia 1950-luvulle saakka. Heidän fooruminsa laajenivat klubeihin 1960-luvun alussa.¹⁰⁴ Radiotiskijukat tulivat 1960–1970-lukujen nuorisolle tutuiksi merirosvoradioiden kautta. Käytän disc jockeystä tässä tutkimuksessa nimitystä tiskijukka.¹⁰⁵

Tiskijukan työ on ymmärrettävä laajempänä kuin teknisenä taituruutena, vaikka käytettävissä olevan laitteiston hallinta ja riittävän laaja levyvalikoima ovatkin tärkeitä. Aiempi tutkimus korostaa luovuuden, musikaalisuuden ja persoonallisuuden merkitystä työssä onnistumiselle.¹⁰⁶ Vahva rytmitaju ja musiikillinen muisti ovat myös tärkeitä. Kunnianhimoisesti työhönsä suhtautuvat tiskijukat haluavat tarjota yleisölle hittien ohella harvinaisia, tuntemattomia ja yllättäviäkin levyjä.¹⁰⁷ Kären Kellarin tiskijukat lisäävät työn vaatimusten luetteloon sosiaalisen luonteen, yhteistyökyvyn, asiakaslähtöisyyden, intuition, ihmistuntemuksen, herkkyyden, diplomatian, keskittymiskyvyn, improvisointikyvyn ja uskalluksen esiintyä.¹⁰⁸ Esiintymishalukaan ei ole pahitteeksi.¹⁰⁹ Arkuus

tai ujous ei silti ollut este Kåren Kellarin tiskijukaksi ryhtymiselle, kuten aineistoni osoittaa.¹⁰¹⁰

Kåre Larsen rekrytoi tiskijukkia lehti-ilmoituksilla tai tiskijukat suosittelivat omia ystäviään. Joku ilmoitti itse kiinnostuksestaan.¹⁰¹¹ Asiakkaiden kanssa saman ikäiset tiskijukat viihtyivät diskossa vapaa-aikoinaan osana diskoyhteisöä. Osalla asiakkaista oli laajaa populaarimusiikin osaamista, ja heistä saattoi tuntua, että lähes kuka tahansa asiakkaista olisi voinut ryhtyä soittamaan levyjä. Joskus niin tapahtuikin.¹⁰¹² Kåren Kellarissa toimi kymmenen vuoden aikana arviolta parikymmentä tiskijukkaa, osa säännöllisesti, osa satunnaisesti. Tosin aikalaiset eivät enää pystyneet aukottomasti muistamaan kaikkia – jotka itse muistavat soittaneensa levyjä Kåren Kellarissa – ja lisäksi sijoittamaan heitä oikeaan aikaan. Olen ollut vuosilukujen kanssa kompuroivan muistitietoaineiston varassa, sillä alkuperäisdokumentteja on säilynyt vain niukasti.¹⁰¹³ Muistitietoaineistoni mainitsee tiskijukista seuraavat: Pekka Laurikainen, Veijo ”Ride” Rio, Jari ”Poika” Räikkönen, Bengt ”Benkku” Hjelt, Juha Björninen, Kalle ”Calle” Sallinen, Matti Juva, Markku ”Kätsä” Haaja, Markku Larsen ja Lasse Lunkka.¹⁰¹⁴ Suurin osa tiskijukista on perinteisesti ollut miehiä.¹⁰¹⁵

Kåren Kellarissa tiskijukat olivat keskeinen ammattiryhmä, koska musiikkia soitettiin pääasiassa levyiltä. Arto Vilkkonen osuu oikeaan todetessaan, että diskovillityksen taustalla oli taloudellisen laman vaikutusta ja tarvetta karsia kustannuksia.¹⁰¹⁶ Tiskijukka olikin paikan ylläpitäjän näkökulmasta taloudellinen valinta, edullisempi kuin bändi.¹⁰¹⁷ Myös sosiaalipolitiikan tutkija Ahti Nikkonen toteaa, kuinka 1970-luvun laman, huviveron ja diskomusiikin kasvaneen suosion vuoksi tanssipaikat diskoistuivat kustannussyistä: ”Moni huvijärjestäjä hoksasi, että yksi tiskijukka söi vielä vähemmän kuin lauma ruipeloita siimatukkia.”¹⁰¹⁸ 1970-luvun Suomessa alettiin tosissaan pelätä tiskijukkien vievän muusikoiden leivän. Orkesterikustannukset nousivat 1970-luvun puolivälin jälkeen, mikä selvästi edisti diskojen leviämistä. Mekaanista musiikkia soittavaa diskoa oli halvempi ylläpitää kuin elävän musiikin tanssiravintolaa.¹⁰¹⁹ Vastustajat totesivat happamasti, että tiskijukkien ammatti-

kunnan tehtävänä oli saada mahdollisimman paljon melua tyhjästä.¹⁰²⁰ On silti muistettava, että äänitteiden käyttö levyautomaateissa, diskoissa, elokuvissa ja radiossa oli ääniteteollisuudelle merkittävä tulonlähde 1960-luvulta alkaen.¹⁰²¹

Ravintolamuusikoiden ja tiskijukkien välillä on ollut sekä amatillista ristiriitaa että työpoliittista vastakkainasettelua siitä saakka, kun tiskijukkaa alkoi ravintoloihin ilmestyä. 1970-luku alkoi ravintolamuusikoiden kannalta suotuisissa merkeissä: oli nähtävissä jopa työvoimapulaa. Vuosina 1970–1974 heidän lukumääränsä kasvoi 20,4 prosenttia. Vuosikymmenen loppupuolella vallinneen laman vaikutuksesta muusikoiden työmahdollisuudet alkoivat uhkaavasti kaventua. Kehitystä vahvistivat osaltaan ravintoloiden hankkaus käyttää halvempia ulkomaalaisia orkestereita ja into vaihtaa elävä musiikki mekaaniseen heti, kun ensimmäiset merkit diskomusiikin suosion kasvusta olivat nähtävissä.¹⁰²² Vastakkainasettelusta oli merkkejä myös Kåren Kellarissa, jossa tiskijukka Veijo Riosta tuntui että The Strings-yhtyeen muusikot hymähtelivät heille.¹⁰²³ Eräänlaisia kilpailijoita muusikot ja tiskijukat siis toisilleen olivat, ja jännitteitä oli ilmassa.¹⁰²⁴ Muusikkopiireissä nähtiin, että tiskijukat saivat leipänsä liian helpolla, vain soittamalla muiden tekemää musiikkia.¹⁰²⁵ Suomen Muusikkojen Liittokaan ei hyväksynyt tiskijukkaa jäsenikseen.¹⁰²⁶ 1970-luvun puolivälin Jyväskylässä asiakkaat alkoivat valita diskonsa tiskijukan mukaan, mitä paikalliset portsarit ihmettelivät, sillä tiskijukat olivat heidän mielestään vain levynkääntäjiä.¹⁰²⁷ Asenne vaikuttaa olleen yleinen ja ulottuneen ravintoloissa kaikkiin ammattiryhmiin. Taustalla vaikutti huoli omasta toimeentulosta nuorten suosimissa diskoissa, minkä Ohjelma-apu Oy:n ilmoitus alan ammattilehdessä vuonna 1971 suoraan ilmaisi:

Jos discot lisääntyvät runsaasti se merkitsee muusikoille työttömyyttä ja pienempiä tuloja ravintolahenkilökunnalle – koska discoissa vierailleva yleisö ei ole aina kaikkein ostokykyisintä. Jos musiikkikustannukset nousevat kohtuuttomasti on siitä seurauksena, että orkestereiden koot pienenevät tai luovutaan kokonaan ”elävästä” musiikista.¹⁰²⁸

Globalisoituvat työmarkkinat sävyttivät tiskijukkien ohella 1970-luvun ravintoloiden elämää, kun ravintoloihin ilmestyi minimipalkalla soittavia ulkomaalaisia ravintolamusikkoja ”viemään suomalaisten työpaikkoja”, kuten Nikkonen kritisoi.¹⁰²⁹ Larsenit palkkasivat paikkakunnan poikien lisäksi vierailevia levysoittajia. Ritva Larsenin mukaan kyse oli halusta tarjota asiakkaille vaihtelua.¹⁰³⁰ Ensimmäiset vierailevat tiskijukat saapuivat Kåren Kellariin muistitiedon mukaan 1970-luvun alussa. Ensimmäisinä palkattiin brittiläiset Brian ja Kevin, jotka asuivat kuukauden kestäneen työsuhteensa ajan Larseneilla.¹⁰³¹ Tyylikkään Brianin ammattitaito teki vaikutuksen The Stringsin basisti Matti Juvaan, joka muusikkona heti näki, että kyse oli alan ammattilaisesta. Hänellä brittiläisten tiskijukkien tyyli vertautui radio Luxembourgin tiskijukkiin:

Se oli niin kova, että siin näki miten sitä voi tehdä huipputasolta. Just se sen äänen soundikin ja kuinka nopeesti se spiikkas sen. Se oli aivan kun ois kuunnellu niitä radio Luxembourgia ja muita.¹⁰³²

1970-luvun puolivälissä tiskijukaksi tuli tansanialainen muusikko Haydar A. Hashimin. Asiakkaat ja tiskijukat ihastuivat energiseen Haydariin.¹⁰³³ Levyjä soittivat 1970-luvun lopulla myös Benny Hermanssonin ohjelmatoimiston kautta palkatut kotimaiset René Hursti ja ”Rafu”.¹⁰³⁴ Asiakkaat eivät ajatelleet asian työpoliittista näkökulmaa tai ainakaan eivät sitä paheksuneet, päinvastoin pitivät hienona, että heille avattiin ulkomaisten tiskijukkien myötä ikkuna suureen maailmaan.¹⁰³⁵ On muistettava, että 1960-luvun lopulla ulkomailla oli käynyt vain noin kolmannes 15–20-vuotiaista suomalaisnuorista.¹⁰³⁶

Kåren Kellarin tiskijukan työajan kerrotaan olleen alkuvuosina noin neljä tuntia illassa. Kåre maksoi palkan diskon keittiössä käteisenä ja verottomana illan päätteeksi ainakin Kalle Salliselle sen mukaan, miten ilta oli myynnillisesti mennyt.¹⁰³⁷ Käytäntö osoittaa bisnesajattelua: tiskijukan oletettiin toimillaan edistävän myyntiä ja toimivan tulostavasti.¹⁰³⁸

Tiskijukan työ on luonteeltaan yksinäistä, sillä tämä viettää diskoiltaan kopissa tai muussa siihen tarkoitukseen varatussa rajatussa tilassa.¹⁰³⁹ Kåren Kellarin työskentelyolosuhteissa tapahtu-

neet muutokset heijastavat samalla tiskijukan roolissa tapahtunutta muutosta. Aluksi näkymättömät tiskijukat siirtyivät vähitellen tautalta paikan keskipisteeseen ja lähemmäs yleisöään. Kåren Kellarissa heidän työtilansa kehittyi ikkunattomasta huoneesta lasikoppiin ja lopuksi muuta tilaa korkeammalle avonaiselle esiintymislavalle. Aluksi levyjä soitettiin yhdistetystä Kåre Larsenin toimistosta ja siivouskomerosta käsin. Pistettyään levyn tai nauhan pyörimään

Kuva 33. Tiskijukat soittivat musiikkia aluksi Kåren toimistosta käsin. Uusi akvaariomainen työtila rakennettiin myyntitiskin viereen 1970-luvun alkuvuosina. Sen lyhyellä sivulla oli ovi. RLA.

tiskijukka tuli salin puolelle seuraamaan tunnelmaa ja yleisön reaktioita ovenraosta kurkkimalla ja lähimmän pylvään luona seisokelemalla.¹⁰⁴⁰ Toisaalta levyjen soittaminen yleisöltä piilossa auttoi nuoria tiskijukkaa alkujännityksessä. Myös pari olutta ja hyvä musiikki auttoivat rentoutumaan ja ottamaan tehtävän haltuun.¹⁰⁴¹

1970-luvun alussa Kären Kellarin tiskijukat saivat työtilan myyntitiskin vierestä, tanssilattiaan nähden strategisesti parhaalta paikalta.¹⁰⁴² Tosin, koska tiskijukan kopissa ei aluksi ollut ikkunalaseja, monet oluet ehtivät tungoksessa kaatua herkün laitteiston päälle. Sen seurauksena loppuilta oltiin radiomusiikin varassa.¹⁰⁴³ Ikkuna-aukkoihin hankittiin myöhemmin lasit. Kopin oveen saatiin lukko, etteivät innokkaat asiakkaat päässeet kokeilemaan levyjen soittamista.¹⁰⁴⁴ Joskus kopissa oli tiskijukan lisäksi ahtautuneena kaksi–kolme asiakasta juttelemassa ja esittämässä kappaletoiomuksiaan. Tila oli sellaiseen liian ahdas, etenkin kun kopin ilmastointi oli olematon.¹⁰⁴⁵

On selvää, että tiskijukkien sijoittaminen akvaariomaiseen koppiin toi heidät näkyville ja lähemmäs yleisöä verrattuna ikkunatomaan toimistoon. Kontaktimahdollisuudet yleisön ja tiskijukan välillä moninkertaistuivat. Asiakkaiden ei enää tarvinnut koputella oveen, jos halusivat kiittää tiskijukkaa tämän levyvalinnoista, antaa muuta palautetta tai esittää omia toivomuksiaan. Kontakti jäi kuitenkin välilliseksi. Vuonna 1977 ravintola Sunrisen myötä tilanne muuttui, kun tiskijukka sijoitettiin muuta tilaa korkeammalle avonaiselle lavalle. Sieltä tiskijukka havaitsi yleisön ja heidän reaktionsa aiempaa paremmin, ja hänetkin huomattiin.¹⁰⁴⁶ Korkea koro ke tosin saattaa nostaa asiakkaan kynnyistä levytoivomusten esittämiseen ja palautteen antamiseen.¹⁰⁴⁷ Nives muistuttaa, että usein tiskijukka toimii olosuhteissa, joissa hänen yleisönsä on ”normaaliala palautealttiimmassa tilassa”. Siksi moni saa humalaiselta asiakkaalta suoraan kuulla, mitä hänen soittamastaan musiikkivalikoimasta ajatellaan, eikä negatiivistakaan palautetta säästellä, vaikka tosin myönteistäkin palautetta annetaan herkästi. Harva klubikävijä tulee ajatelleeksi, miten voimakas vaikutus positiivisella palautteella voi olla tiskijukan fiilikseen.¹⁰⁴⁸

Kuva 34. Tiskijukan uusi työtila toimi myös esiintymislavana. Vuonna 1977 mikrofonin varressa Arto Selki, Malla Ukkola ja Jaana Lamppu. YAA.

Käsitykseni on, että soinut musiikki merkitsi Kären Kellarin yhteisöllisyydelle enemmän kuin se, missä tiskijukka sijaitsi. Tiskijukka pystyi toimimaan mallikkaasti välikappaleena musiikin ja asiakkaiden välillä, vaikka olisi soittanut levyjä suljetun oven takana. Tiskijukalle se tosin oli teknisesti hankalaa, jos ajatellaan Broughtonin ja Brewsterin tapaan, että onnistuakseen tiskijukan tulee soittaa juuri oikea levy juuri oikeaan aikaan. Tämä edellytti yleisön reaktioiden seurainta ja tiivistä läsnä olemista siellä, missä yleisökin.¹⁰⁴⁹

Olen edellä tuonut esiin tiskijukalta edellytetyjä ominaisuuksia sekä tiskijukan työtilan sijainnin merkitystä Kären Kellarin sosiaalisten soundien tuottamisessa ja vuorovaikutuksessa diskon asiakkaiden kanssa. Pohtiessani syitä siihen, miksi pojat halusivat hakeutua Kären Kellarin tiskijukaksi, tutustuin Ahti Nikkosen väitöskirjaan. Hän on tutkinut sitä, miten muusikot suhtautuvat työhönsä ja sen oheistoimintoihin (alkoholin käyttö ja naisten ”iskeminen”).

Itsekin muusikon ammatissa leipäänsä ansainnut Nikkonen halusi tutkimuksessaan selvittää, millaisia työn ja elämän orientaatioita ravintolamuusikoille voi kehittyä. Orientaatioina erottuvat elämäntapa-, tähtiinpyrkijä- ja ohimenijämuusikkous.¹⁰⁵⁰

Koska osalla Kåren Kellarin tiskijukista musiikki oli perustalla omalle identiteetille ja tiskijukan työlle, aineistostani nousevia tiskijukkuuden ammatillisia orientaatioita ja tiskijukkatyyppejä on mielekästä tarkastella rinnakkain Nikkosen muusikkojen ideaalityyppien luokittelun kanssa.¹⁰⁵¹ Kummatkin työskentelevät asiakkaiden viihdyttäjinä ravintolaympäristössä musiikin keinoin. Kun lukee Broughtonin ja Brewsterin kuvausta ammattitaitoisen tiskijukan työskentelystä, tiskijukka-sanana tilalle voisi huoletta sijoittaa sanan ammattimuusikko – kyse on siitä, että yleisö saa ainutlaatuisen ja täydellisesti kuhunkin hetkeen sovitetun musiikkiesityksen. Muusikon harjoittelua vastaavina toimintoina mainitaan tiskijukalla taustatyö ja tiedonhankinta musiikkilistojen seuraamisineen ja levyjen, harvinaistenkin, etsimisineen.¹⁰⁵²

Muutos perinteisistä ravintoloista vapaamuotoisempiin ei sujunut Suomessa kitkatta. Ajattelutapa näkyi vielä 1980-luvun lopulla, jossa diskoksi muutetun tanssiravintolan henkilökunta paheksui muutosta ja kaipasi takaisin ruokailevia asiakkaita ja vahtimestareita. Ei muutos ollut vaivaton kaikille asiakkaillekaan. Moni heistäkin kaipasi takaisin perinteistä tanssiravintolaa. Imatralla sijainneen Väärätalon henkilökunta lakkoili saadakseen elävän musiikin takaisin. Ammattiliiton toimitsija epäili diskoistumisen syyksi, että Eka:n täytyi järjestää töitä sisaryhtiölleen Discolaitteet Oy:lle.¹⁰⁵³

Kåren Kellarin asiakkaat ja tiskijukat tuskin havaitsivat keskustelua tiskijukan työn arvostuksen puutteesta. Pääosa heistä tarkasteli työtehtävää omasta kontekstistaan ja näki statuksen pelkästään positiivisena. Esimerkiksi vuonna 1957 syntynyt aikalainen kertoi ajatelleensa, että tiskijukan työ oli yksi hohdokkaimmista:

Oli yks Kalle, ja se valmistu joksikin putkiasentajaks [...] mä ihmettelin et miten joku voi, et jos sil on vaihtoehtona soittaa levyjä, olla se dj, niin rupee instrumenttiasentajaks. Ymmärtämättä tietenkään sitä, että todellisuudes sil instrumenttiasentajal oli kymmenen kertaa paremmat tulot kun sillä Kåren Kellarin dj:llä.¹⁰⁵⁴

Kommentti kertoo oppikoulua käyvän pojan tietämättömyydestä ja elämäkokemuksen kapea-alaisuudesta, kuten hän itsekin myöntää. Sitaatissa tarkoitetaan vuonna 1953 syntynyttä Kalle Sallista, Karhulan ammattikoulusta instrumenttiasentajaksi valmistunutta.¹⁰⁵⁵ Hän toimi Kåren Kellarin tiskijukkana noin vuosina 1970–1972, jonka jälkeen siirtyi Lasinpuhaltajan tiskijukaksi. Sallisen identiteettistä tiskijukkana muodostui vahva, mistä kertoo sekin, että hän on yksi vuonna 1973 syntyneen Suomen dj-yhdistyksen perustajajäsenistä.¹⁰⁵⁶

Kåren Kellarin tiskijukat olivat aloittaessaan 15–19-vuotiaita, monet koululaisia, joiden tuolloisista elämänpoliittisista orientaatioista on turha yrittää tehdä vedenpitäviä johtopäätöksiä. Musiikin harrastaminen ja sen henkilökohtainen merkitys korreloi uskoakseni sen kanssa, millä taidolla tiskijukka tavoitteli asiakkaiden viihtymisen kokemusta valitsemassaan palvelutehtävässä. Tiskijukka voi toimillaan lujittaa yhteisöä tai hajottaa sitä.

Kuva 35. Raija Siekkinen ja Kalle Sallinen Kåren Kellarissa 1970-luvun alussa. KSA.

Kukin Kåren Kellarin tiskijukista suuntautui tehtäväänsä henkilökohtaisista lähtökohdistaan ja erilaisin tavoittein. Samalla myös halu ja kyky panostaa yhteisöllisyyteen vaihtelivat. Tämä on päätehtävissä muistitietoaineistostani, jossa tiskijukan työtä ja sen merkityksiä erittelevät sekä asiakkaat että tiskijukat itse. Korostan, että muistitieto ei kykene yksiselitteisesti määrittelemään, millaisista orientaatioista tarkalleen ottaen on kysymys. Tiskijukan orientaatio saattoi olla pinnallinen mutta lopputulos asiakkaiden kannalta täydellinen, tai päinvastoin. Tämä johtuu musiikin kuluttamisen aktiivisesta luonteesta, jossa vastaanottotilanteet ja olosuhteet vaihtelevat ja samalla muuttavat musiikkiin liitetyjä merkityksiä. Siksi näen tärkeänä peilata diskon asiakkaiden tiskijukkamuistoja tiskijukkien itsensä kertomaan.

Jaan Kåren Kellarin tiskijukkien orientaatiot kahteen pääryhmään. 1) Ulkomusiikillisin perustein työhön hakeutunut tiskijukka suhtautui viihdyttäjän tehtäväänsä pääasiassa henkilökohtaisista ja ulkomusiikillisista lähtökohdista käsin, mutta hänellä oli tehtävässä tarvittava rohkeus ja perusammattitaito. Musiikillinen näkemys saattoi olla laadukastakin, mutta kapea-alaista. 2) Toinen ryhmä suhtautui musiikkiin intohimoisesta ja piti sitä elämäntapanaan. He pyrkivät laajentamaan musiikkilajien tuntemustaan ja seurasivat aikaansa. Tällaisen tiskijukan orientaatiota määritti Nikkosen sanoin tietynlainen tähtiinpyrkijyys. Heitä kannustivat huippusuorituksiin ennen muuta diskoyhteisö ja siltä saatu palaute, henkilökohtainen tarve kuulua Kåren Kellarin diskoyhteisöön ja asiakkaiden musiikkimaun kehittäminen, sekä samalla mahdollisuus itse kehittyä ja ehkä saada tiskijukkuudesta tulevaisuudessa ammatti. Mikään populaarimusiikin lajeista ei ollut heille vieras.

Kåren Kellarin tiskijukissa oli muusikoita ja musiikin intohimoisia harrastajia mutta myös tavallisia musiikin kuluttajia. Tar kastelen seuraavaksi tarkemmin näitä orientaatiota. Olen poiminut luokitteluuni nimiltä mainiten esimerkkejä Kåren Kellarissa eri aikoina toimineista tiskijukista.

Ulkomusiikillisesta orientaatiosta käsin tiskijukan työhön suhtautunut hakeutui Kåren Kellarin tiskijukaksi välinearvon kuten

esimerkiksi rahan, julkisuuden, työsuhde-etujen vuoksi tai siksi, että hän näki mahdollisuuden tyydyttää esiintymisviettiään. Ehkä hän ajatteli saavansa muita helpommin (tyttö)seuraa. Tällainen tiskijukka suhtautui työhönsä pinnallisesti ja huolettomasti, henkilökohtaisista sekä väliaikaisuuden ja tilapäisyyden näkökulmista, vailla suuria ammatillisia ambitioita. Nikkonen nimittää tällä orientaatiolla suuntautuneita muusikoita ohimenijöiksi.¹⁰⁵⁷ Broughtonin ja Brewsterin mielestä ulkomusiikillisista lähtökohdista ei voi tulla hyväksi tiskijukaksi. Ura urkenee vasta sitten, kun unohtaa rahan, tytöt ja pintajulkisuuden.¹⁰⁵⁸ Perttu Häkkinen muotoilee saman asian niin, että jos rakastaa musiikkia, levyjä ja ilmaista viinaa, kannattaa ryhtyä tiskijukaksi. Jos lisäksi kaipaa naisia, on parempi tyytyä olemaan tiskijukan kaveri – silloin ei joudu viettämään iltojaan suljettuna yksinäiseen koppiin.¹⁰⁵⁹ Pekka Laurikainen tosin kertoi saaneensa aika monet rukkaset työtöiltä, ei auttanut että oli Kåren Kellarin tiskijukka.¹⁰⁶⁰

Jotkut ajautuivat Kåren Kellarin tiskijukiksi työn välinearvon vuoksi. Etenkin opiskelijalle muutaman tunnin soittokeikasta saatu taskuraha tuli tarpeeseen. 1970-luvun Kåren Kellarissa pystyi tiskijukkana toimimaan myös tällä orientaatiolla, vaikka suhtautuminen työhön oli pinnallista ja joskus menttiin yli siitä missä aita oli matalin. Osa niistä Kåren Kellarin tiskijukista, jotka eivät ole jääneet aikalaisten mieliin, toimivat todennäköisimmin tämän orientaation pohjalta. Toisaalta aineistoni osoittaa myös, että tiskijukan vahva karisma ajoi kevyenkin orientaation ohi jättäen aikalaisten mieliin muistijälkiä.

Tähän ryhmään luokitteleni tiskijukat kokevat ammatillisesti olleensa vain levynkääntäjiä, jotka yleisönsä kanssa samanikäisinä ujouttaan ja kokemattomuuttaan välttivät puhumasta mikrofoniin levyjä vaihtaessaan. Spiikkauksia alettiin kokeilla vasta itseluottamuksen kasvaessa, jos silloinkaan.¹⁰⁶¹ Välispiikeillä tiskijukka johdatti kuulijat seuraavan kappaleen tunnelmaan.¹⁰⁶² Kåren Kellarissa välijutustelun välttely on ymmärrettävää, jos ei kunnollista sanotavaa ollut. Asiakaskunta oli vaativaa ja asiantuntevaa; paikalliset muusikotkin kokoontuivat arki-iltaisain diskoon kuuntelemaan mu-

siikkia ja keskustelemaan tiskijukan kanssa tämän levyvalinnoista ja artisteista ja näiden soittimista. Pinnallisin eväin varustetut tiskijukat keskittyivät olemaan tiskijukkina viikonloppuisin, jonka humussa asiakkaille tärkeintä oli että uusin musiikki soi. Ammattitaidon kapeus ei paljastunut samalla tavalla kuin arki-iltoina.

Bengt ”Benkku” Hjelt oli lukiolaispoika aloittaessaan Kåren Kellarin tiskijukkana viikonloppuisin vuoden 1970 keväällä. Työrupeama kesti noin vuoden ajan, ja siinä oli hänen mielestään hyvät edut: mahdollisuus tienata rahaa, päästä sisään ilmaiseksi ja juoda kaljaa. Lisäksi tuli oltua viikonloput selvin päin ja tienattua samalla kun muut kuluttivat. Tuntipalkka oli Hjeltin muistin mukaan 5–6 markkaa, mitä hän piti hyvänä korvauksena. Tiskijukan työ oli opiskelijan näkökulmasta pelkästään mukavaa. Kertomus työvuoroon valmistautumisesta vahvistaa pinnallista orientaatiota: ”Ihan kylmiltään. Kun ties ne kappaleet mitä siel on olemas ja ne levyt. Hirveet listat levyi siel oli [...] ja sielt poimi niit.”

Bengt Hjelt kuitenkin tiesi, miten asiakkaat saadaan viihtymään. Diskossa oli tapana kohottaa alkuillan tunnelmaa lp-levyjä taustamusiikkina soittaen. Sinä aikana Hjelt kertoo lipikoineensa olutta ja kierrelleensä pöydästä toiseen juttelemassa ystävien kanssa. Varsinainen levyjen soittaminen alkoi kello yhdeksän aikaan. Tärkeintä oli saada yleisö tanssimaan ja pian hän oppi, mitkä kappaleet olivat siinä parhaita. Hjelt luki yleisöä ja loi strategian sen mukaan:

Sen näkee siitä, minkälainen meno niil on päällä et laitetaanko lisää kovaa räkärokkii vai jootaan rauhallisempaa. Mä yritin soittaa niinku laiasta laitaa, mahollisimman monipuolista, ja siinäähän se aikamoinen työ oli ettii semmost ettei aina soi ne samat 50 kappaletta vaan et siihen löytää joutain muutakin siihen väliin.¹⁰⁶³

Brewster & Broughtonin mukaan tunnelman synnyn kannalta on olennaisinta osata valita, mitä levyjä soittaa ja missä järjestyksessä. Tehtävän tekee haasteelliseksi kyky pitää tunnista toiseen yllä yleisön mielenkiinto.¹⁰⁶⁴ Hjelt keskittyi levyjen soittamiseen ja myönsi, ettei ollut riittävän sanavalmis hallitakseen spiikkauksia levyjen välissä. Hänen oma musiikinharrastuksensa keskittyi radion kuunte-

luun ja kappaleiden nauhoittamiseen kaseteille. Levyjen keräilyyn hän ei panostanut.¹⁰⁶⁵

Urheilullinen Hjelt harrasti nuorena yöjuoksuja ja lentopalloa.¹⁰⁶⁶ Onko hänen orientaatioissaan piirteitä Nikkosen ”kaatajumuusikon” orientaatiosta, työhön suhtautumistavasta, jossa pääosassa ovat oheistoiminnot kuten naiset tai alkoholi?¹⁰⁶⁷ Ehkä Hjelt 17-vuotiaana havaitsi, että tiskijukaksi pääseminen olisi omiaan nostamaan hänen sosiaalista ja kulttuurista pääomaansa diskoyhteisössään. Kåren Kellarin tiskijukka oli paikallinen julkkis, joka nousi muusikoiden tapaan yhteisön vaikuttajajaksiloihin.

Blogiaineistossani ”touhumies” Hjeltistä on hyvä muistot.¹⁰⁶⁸ Bengt Hjeltin aktiivisuudesta kertoo, että hän on yksi Kåren Kellarin muisteloiden alullepanijoista ja moninkertainen tapahtuman organisoiija, johon muisteloiden järjestelyt henkilöityvät.¹⁰⁶⁹ Ulkomusiikillisella orientaatiolla varustetun tiskijukan merkitystä ei pidä mitätöidä Kåren Kellarin yhteisöllisyyden rakentajana. Kun tiskijukan musiikillinen tietämys oli samalla tasolla asiakkaiden kanssa, asiakkaat saivat takuuvarmasti mitä odottivat. Diskon asiakkaat olivat tyytyväisiä, kun soitto soi.¹⁰⁷⁰

Asiakkaiden viihtyvyyden ja suotuisat edellytykset yhteisöllisyydelle pystyi siis takaamaan Hjeltin tyyppisellä orientaatiolla. Jos tiskijukka on tyyppinä karismaattinen, sosiaalisesti taitava ja hoiti tehtävänsä hyvällä perustasolla, häntä ei ole unohdettu. Tämä osoittaa, että tiskijukalla on ollut merkitystä aikalaisille. Tähän ryhmään kuuluvalla tiskijukalle on ehkä samantekevää, muistetaan-ko hänet persoonastaan vai soittamastaan musiikista, pääasia, että muistetaan.

David Haslam korostaa vuonna 1998, että jos diskon asiakas on jonottanut puoli tuntia sateessa ja maksaa sisäänpäästystään kuusi punttaa, hän odottaa saavansa vastinetta.¹⁰⁷¹ Mahdollinen pettymys voi olla seurausta siitä, että ulkomusiikillisen orientaation omaksumus tiskijukka ei ymmärrä ajatella tarpeeksi asiakaslähtöisesti. Oman edun tavoittelu yhteisöllisyyden kustannuksella voi näkyä niinkin, että diskossa soivat lähes pelkästään tiskijukan henkilökohtaisen musiikkimaun mukaiset levyt, joita hän soitti itselleen tai

muille asiantuntijoille. Kun paikallinen kitaristi istui Kåren Kellarin tiskijukan kopissa tyttöystävänsä kanssa ja soitti aikalaisen mielestä sinänsä hienoa ja kuunneltavaa musiikkia, ongelmia tuli siitä, että musiikki ei sopinut tanssittavaksi.¹⁰⁷² Tästä varoittaa myös Haslam. Hän ymmärtää, että tiskijukalle saattaa tulla houkutus suunnata soittamansa musiikki paikassa istuville muusikkoystävillään, mutta korostaa, että tehtävän fokuksen tulee aina olla kanta-asiakkaissa.¹⁰⁷³ Kolmannen diskosukupolven aikana Sunrisessa nähtiin, kuinka tiskijukka jätti soimaan monikymmenminuuttisen Blood, Sweat & Tearsin lp-levyn ja lähti itse tupakalle tai juttelemaan ystäviensä kanssa. Asiakkaat kokivat, että heitä ei palvella.¹⁰⁷⁴ Esimerkki Kåren Kellarin välinpitämättömästä tiskijukasta kuvastaa tämän henkilökohtaista asennetta ja kertoo myös muutoksesta, joka yhteisöllisyydessä oli kymmenessä vuodessa tapahtunut. Sama ilmiö näkyi 2000-luvulla:

On varsin epätoivottavaa, että tiskijukat suoltavat musiikkia, johon itse suhtautuvat ulkokohtaisesti, yleisölle joka suhtautuu siihen ulkokohteisesti, vain koska molemminpuolisen harhan vallassa luulevat, että niin kuuluu tehdä.¹⁰⁷⁵

Ulkomusiikillisen lähestymistavan varaan rakentunut tiskijukan työorientaatio voi olla riittävän hyvä tapa suhtautua lyhytkestoiseen, keikkaluontoiseen pätkätyöhön ja lisäansioihin. Rohkeus astua ihmisten eteen omalle epämukavuusalueelle, uusimman musiikin tuntemus, taito lukea yleisöä ja kyky tarjota kuhunkin tunnelmaan sopivaa musiikkia sen suurempia miettimättä riittävät. Oma etu ja yhteisön etu oli mahdollista sovittaa yhteen tiettyyn tasoon saakka, kuten Hjeltin esimerkki osoittaa. Pidemmälle se ei silti kanna, koska sisäinen polte ja ammatillinen kunnianhimo tiskijukalta puuttuvat tai ne ilmenevät vain ajoittain. Tällä tasolla toiminut tiskijukka hoiti työnsä ja samalla huolehti siitä saatavien etujen kautta henkilökohtaisesta viihtymisestään. Työ tarjosi siihen sopivat välineet.

Nikkosen tutkimuksessa musiikkia elämäntapanaan pitäneet elivät musiikista sataprosenttisesti niin, että olivat muusikoita myös vapaa-ajallaan. Työ tuotti kokonaisvaltaisen tyydytyksen ja onnel-

lisuuden tunteen.¹⁰⁷⁶ Kuten brittiläinen tiskijukka David Haslam toteaa, ”DJ-ing is evangelism; a desire to share songs.” Hän itse kertoo halunneensa tiskijukaksi pelkästään siksi, että rakasti musiikkia ja halusi levittää sitä muiden koettavaksi.¹⁰⁷⁷ Broughton ja Brewster korostavat nöyrän asenteen merkitystä hyväksi tiskijukaksi tulemisessa.¹⁰⁷⁸ Soitto- tai laulutaito ei ole välttämättömyys. Harvat tiskijukat osasivat itse soittaa, vaikka omasivatkin tehtävässä tarvittavan musikaalisuuden. Musiikin kuunteluharrastus riitti pitkälle. Tiskijukaksi hakeutuvalla on parhaimmillaan polttava intohimo musiikkiin.¹⁰⁷⁹ Hyvä dj saa yleisönsä innostumaan. Parhaimmat tiskijukat ovatkin omaperäisiä musiikin asiantuntijoita ja intohimonsa kohteen karismaattisia esittelijöitä, jotka ovat omaksuneet toisten tekemän taiteen syvästi henkilökohtaisena. Tiskijukan euforia syntyy siitä, kun vuorovaikutus yleisön kanssa toimii, että ”kaikki” menee putkeen.¹⁰⁸⁰

Haslamille tiskijukan työ oli niin mielenkiintoista, että sitä oli valmis tekemään pelkästä rakkaudesta musiikkiin, vaikka palkatta.¹⁰⁸¹ Laaja ja syvä musiikillinen osaaminen, kuten rytmimusiikin historian ja sen eri tyyli-lajien tuntemus loivat pohjan tiskijukan tehtävän hoitamiseen persoonallisesti ja ennen muuta asiakaslähtöisesti. Vahva musiikintuntemus antoi mahdollisuuden yrittää tarjota tilanteen tunnelmaan sopivasti jokaiselle jotakin.

Perttu Häkkinen kiteyttää keskeisiksi tiskijukkailuun liittyviksi asioiksi omistautumisen, henkilökohtaisen musiikkisuhteen syventämisen tärkeyden sekä tyylin merkityksen. Tyyllillä hän tarkoittaa näkemystä siitä, mitä soittaa missäkin tilanteessa. Tekniikka on toissijaista. Kuvataiteilijan, muusikon tai kirjailijan tapaan tiskijukan onnistumisen ratkaisee tyyli tai romuttaa sen puute.¹⁰⁸²

Vuonna 1957 syntynyt, ammattikoulun ja Ahlströmin konepajakoulun käynyt Markku ”Kätsä” Haaja kertoi, että musiikki rock-festivaaleineen oli nuoruudessa päällimmäisenä harrastuksena.¹⁰⁸³ Haaja aloitti tiskijukan työt vuonna 1975 Markku Larsenin pyynnöstä konepajakoulun vuosina, ”sanoin et voimä olla, kun täällä miä kuitenkin pyörin”. Sana osaavasta tiskijukasta kulki, sillä vapauduttuaan armeijasta syksyllä 1977 hän jatkoi tiskijukkana ravin-

Kuva 36. Kären Kellarin ja Sunrisen tiskijukka Markku Haaja. MHA.

tola Sunriseissa.¹⁰⁸⁴ Haaja oli kolmannen diskosukupolven luottotiskijukka, jonka ilmestyminen estradille oli asiakkaille tae onnistuneesta illasta.¹⁰⁸⁵

Musiikkia elämäntapanaan pitäneiden tiskijukkien musiikillinen osaaminen ja kunniahimo takasivat oman perustyön huolellisen, persoonallisen ja jopa pedantin toteutuksen. Samanlaisella orientaatiolla suhtautui Pekka Laurikainen, joka aloitti Kåren Kellarin tiskijukkana joulukuussa 1969. Vuonna 1952 syntynyt, autonasentajaksi vuonna 1978 valmistunut Laurikainen oli 17-vuotiaana Kåren Kellarin ensimmäinen ja jonkin aikaa ainoa työntekijä soitaen levyjä ja välillä myyden tiskillä juomia.¹⁰⁸⁶

Kuten Hjeltin, myös Haajan ja Laurikaisen haastatteluissa korostuu oman tiskijukan uran vähättely. Tuli oltua pelkkä levynkääntäjä joka huolehti siitä, että musiikki soi. Joskus tiskijukka saattoi ”sinne jotaan sanoa”.¹⁰⁸⁷ Pekka Laurikainen vahvisti, että ”mehän ei muuta kun soitettu levyjä.”¹⁰⁸⁸ 1970-luvun kontekstissa luotu tiskijukkuus – joka aineistoni perusteella oli tiskijukalle epäilemättä yksi nuoruuden avainkokemuksista – pyrki mitätöitymään muistelu- ja lopuudessa tiskijukan verratessa itseään nykyisiin, enemmän estradeilla näkyviin tiskijukkiin. Tiskijukkamenneisyydellä varotaan kehuskelemasta, etteivät nykykuulijat saisi liian hohtokasta kuvaa. 1970-luvulla omaksuttu vaatimattomuus on yhä arvossaan:

Ei sitä silleen, et nyt siel on Haaja, Kätsä soittamas levyi, nyt on hyvä. [...] En miä ainakaan noteerannu sitä silleen. [...] Tai sit ei ainakaa huomannu.¹⁰⁸⁹

Toisaalta asenne on osoitus nöyryydestä tehtävää ja sen nykyisin hieman toisenlaisia tavoitteita kohtaan. Nykytiskijukat erehtyvät todetessaan, että kun 1960–1970 -luvuilla dj:n tehtävä oli tanssittaa yleisöään, nykyisin hänen tulee luoda tilaan tunnelma.¹⁰⁹⁰ Tunnelman luomisen merkitys ymmärrettiin aineistoni perusteella jo varhaisissa diskoissa. Kåren Kellarissa yksi tunnelmantekijä oli mahdollisuus tanssia, mistä Kåre Larsenin ohjeistuskin korosti huolehtimaan.¹⁰⁹¹ Sekä Haajalla että Laurikaisella oli laaja rytmimusiikin ja sen historian tuntemus. He ymmärsivät asiakkaiden tarpeet eivät-

Kuva 37. Tiskijukka Pekka Laurikainen tupakalla Kären Kellarin vaate-
naulakolla 1970-luvun alkuvuosina. PLA.

kä erehtyneet soittamaan vain omaa mielimusiikkiaan.¹⁰⁹² Markku Haaja rakensi illan kulun esimerkiksi näin:

Oli mulla silleen hajuu että miten pitää tehdä. Että kaks hidasta aina ja sitte 2–3–4 diskobiisii, kattoo miten innokasta porukka on. Jos siit alko niinku parketilta häipyy porukka, niin sit kannatti jo alkaa hei, noi on nyt tanssinu, laitetaanki ihan jotaa muuta.¹⁰⁹³

Tiskijukan tuli olla tilanteen tasalla pitkäjänteisesti ja intensiivisesti päästäkseen edellä kerrottuun tavoitteeseensa. Aineistoni osoittaa, että tämän ryhmän tiskijukat tunsivat vastuunsa kahtaalle: sekä suhteessa ravintoloitsijan odotuksiin että asiakkaiden viihtyvyyteen. He tunsivat olevansa Kären Kellarin tiskijukkia myös ollessaan diskon asiakkaina. Vaikka Laurikainen kertoi vapaailtoinaan keskittyneensä paikalla olleisiin tyttöihin ja olleensa tyytyväinen että musiikki soi, hän silti toteaa vastuunsa: ”siin on se ongelma, et kun mä en ollu siellä, siel saatto olla kuka vaan.”¹⁰⁹⁴ Haajasta oli an-

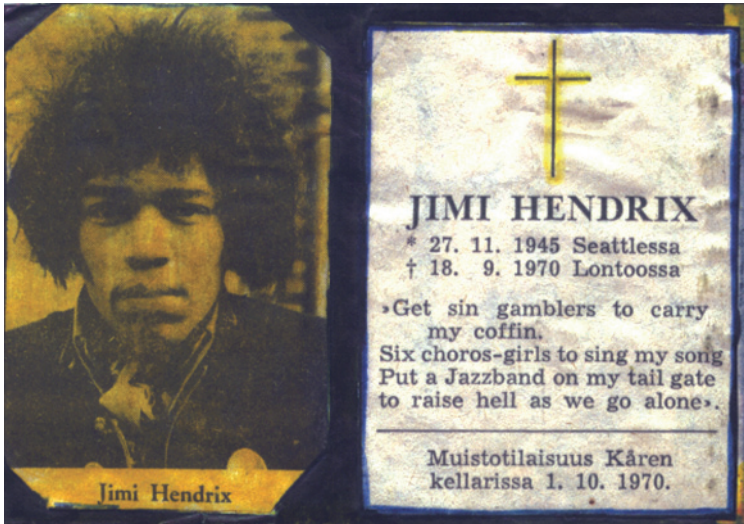
teeksiantamatonta, jos hän näki tiskijukan hoitavan työtään välinpitämättömästi. Koska musiikkia elämäntapanaan pitänyt tiskijukka panosti työhönsä täysillä, hän ymmärsi myös oman arvonsa. Markku Haaja pyysi Kårelta palkankorotusta kuultuaan Palskin tiskijukkien paremmista palkkioista. Kåre lopulta suostui nostamaan Haajan iltakorvauksen kahdesta kymmistä 40 markkaan.¹⁰⁹⁵

Kåren Kellarissa työskenteli myös tiskijukkaa, joiden orientatiota sävytti eteenpäinpyrkijyys sen lisäksi, että he suhtautuivat työhönsä asiakaslähtöisesti ja kunnianhimoisesti tässä ja nyt. Työ sinänsä oli toiveiden täyttymys, mutta nämä halusivat siitä irti enemmän. Vuonna 1951 syntynyt Veijo ”Ride” Rio tuli Kåren Kellarin asiakkaaksi keväällä 1970. Hän oli valmistunut Kotkan ammattikoulusta ja odotti varusmiespalveluksen alkamista, kun huomasi lehdestä Kåren Kellarin ilmoituksen tiskijukan työpaikasta. Rio valittiin, ja Pekka Laurikainen perehdytti hänet tiskijukan työhön. Pojat jakoivat viikon työvuorot keskenään.¹⁰⁹⁶ Vaikka Kåren Kellarin asiakkaat olivat aineistostani päätellen olleet tyytyväisiä paikan levyvalikoimaan, Rion mielestä se oli vaatimaton Tom Joneseinen ja Moody Blueseinen. Hän alkoi määrätietoisesti nostaa diskon musiikillista tasoa täydentämällä valikoimaa omilla äänilevyillään.¹⁰⁹⁷ Omien levyjen soittaminen ei sinänsä ollut uutta, sillä sitä olivat harrastaneet Kåren Kellarin aiemmatkin tiskijukat.

Veijo Rio aloitti Kåren Kellarissa musiikillisten teemailtojen järjestämisen. Ne muistoissaan Kåren Kellarin aikalaiset määrittelevät nykyisin mielellään diskonsa musiikkiklubiksi.¹⁰⁹⁸ Yhtenä iltana soivat vanhat rocklevyt Chuck Berryneen ja Jerry Lee Lewiseineen. Toisen illan teemana saattoi olla Led Zeppelin, kolmannen Frank Zappa, neljännen Doors. Ratkaisu osoittaa Rion halua paitsi soittaa tasokasta rockia, myös kasvattaa yleisönsä musiikillista tietämystä.¹⁰⁹⁹ Vuonna 1952 syntynyt Jari ”Poika” Räikkönen tuli tiskijukaksi vuonna 1970, ja alkoi tehdä yhteistyötä Rion kanssa. Hän oli käynyt keskikoulun Karhulassa ja sen jälkeen jatkanut Karhulan ammattikoulun instrumenttiosastolla. Pojat huomasivat olevansa musiikkiin suhtautumisessaan samalla aaltopituudella. Suuri etu oli, että Ride sai Jorma Heinosen suostumuksella – ja toki myyn-

ninedistämismielessä – lainata päivätyöpaikkansa Valopojun levyjä diskoon, kun ne uutuutetaan liikkeeseen saapuivat.¹¹⁰⁰ Kun pojat soittivat niitä diskossa, ”vähän välii koputettii oveen et tää on hieno, mistä te tän ootte saanu”, kertoi Rio. Valopojun ansiosta Kären Kellarissa kuuli levyt heti tuoreeltaan.¹¹⁰¹

Teemaillat jatkuivat nyt kahden tiskijukan yhteisvoimin. Niissä kiteytyi tiskijukkien musiikillinen osaaminen, kunnianhimo ja halu sekä vastata Kären Kellarin asiakkaiden ajantasaiseen musiikilliseen ymmärrykseen että kehittää sitä edelleen. Yksi teemailloista liittyi Jimi Hendrixin kuolemaan, mikä oli järkyttänyt Kären Kellarin diskoyhteisöä. Asiakkaat reagoivat tapahtumaan organisoimalla torstaina 1.10.1970 diskoon Jimi Hendrixin muistotilaisuuden, jonka musiikista vastasivat tiskijukat Rio ja Räikkönen.¹¹⁰²

Kuva 38. Etelä-Suomessa 27.9.1970 julkaistussa ilmoituksessa jäljiteltiin perinteistä kuolinilmoitusta, jossa omaiset muistavat vainajaa ja kutsuvat läheiset siunaustilaisuuteen. LAA.

Tiskijukat päättivät panostaa kaiken osaamisensa tähän iltaan. Kiireellä he kokosivat Jimi Hendrixin elämänvaiheista ja musiikista Valopojun studiossa nelituntisen nauhan moniraitanauhurille. Pojat etsivät Hendrixin levyateriaalin lisäksi artikkeleita *Newsweek*-, *Melody Maker*- ja *New Musical Express* -lehdistä. Levyvalintoja, spiikkauksia ja miksauksia tehtiin ja viimeisteltiin Valopojussa. Jimi Hendrixille omistettu ilta on jäänyt molemmille tiskijukille mieleen teemailloista suurimpana.¹¹⁰³ Tosin Rio itse ei päässyt kokemaan illan ainutlaatuiseksi kehua tunnelmaa, sillä hän oli samaan aikaan Kauhavan ilmasotakoulun pääsykokeissa.¹¹⁰⁴ Illan suunnittelu ja ääninauhan kokoaminen riittivät synnyttämään vahvat muistot. Jimi Hendrix -illalla oli suuri merkitys myös asiakkail-

Kuva 39. Veijo Rio (vas.) ja Jari Räikkönen (oik.) koostavat Jimi Hendrixin muistotilaisuuden ääninauhaa Valopojun kellaristudiossa syyskuun lopulla vuonna 1970. Historiallinen hetki tallennettiin filmille itselaukaisimella. VRA.

le päätellen siitä, että toiseen sukupolveen kuuluneet kärelaiset eivät unohda mainita sitä Kären Kellaria muistellessaan.¹¹⁰⁵

Tapahtumaa selostettiin seikkaperäisesti seuraavan päivän *Etelä-Suomessa*:

Poptähti Jimi Hendrixin karhulalaiset ihailijat kokoontuivat eilen illalla Kären kellariin Jimin muistotilaisuuteen, samana päivänä, jolloin Jimi haudattiin. Discon ovella oli poikkeuksellinen tungos illalla. Mitään fan clubia Karhulassa ei erityisesti ole, mutta yksityiset ihailijat halusivat päästä mukaan. Kuka lyhyemmän, kuka pidemmän jonottamisen jälkeen he saivat ilon astua ovesta sisäpuolelle, laskeutua portaat ja olla mukana Jimin maailmassa. Sikäli kun tupakansavulta pystyi erottamaan, ihailijoita oli kymmeniä. Illan mittaan kovaääninen kertoi Jimin elämänvaiheista... Hän syntyi... hän esiintyi ensi kerran... hän esiintyi kotimaassaan... ulkomailla... Jimi Hendrix vieraili Suomessa... Jimi Hendrix on kuollut. Hänen muistokseen soivat levyt discossa, hänen muistokseen kohotettiin kaljalasi ja hänen muistokseen noustiin pöydästä ja tanssittiin Jimi Hendrixin sävelten tahdissa.¹¹⁰⁶

Kuvauksesta päätellen Jimi Hendrix-ilta oli sekoitus riehakasta juhlintaa ja harrasta kunnioitusta muusikon lyhyeksi jäänyttä elämäntyötä kohtaan. Tavallisesta torstai-illasta tuli poikkeuksellinen diskoilta ja Hendrixistä diskonuoria yhdistänyt tähti. Tämän kirjan kansikuvassa nähdään, millainen jutussa mainittu poikkeuksellinen tungos diskon ulkopuolella tuona iltana oli.

Jari Räikkösen ja Veijo Rion ote työhönsä vaikuttaa olleen osava ja kunnianhimoinen, mikä kertoo tähtiinpyrkijyydestä:

Meillä oli myös sellaista kokeilua ja omin päin kehittelyä se aika. Jos olisimme tienneet, että sillä olisi ollut tulevaisuutta, niin sitä olisi kehitetty edelleen. Sitten olisi koottu omat levyt, suunniteltu ja kierretty vähän. Siinä lyhyessä ajassa meillä oli sellainen erittäin hieno lähökohta kaikelle.¹¹⁰⁷

Rion mukaan diskon hämyssä äänilevyjään pyörittävä tiskijukka ei ehtinyt ajatella diskoiltojen syvällisempiä tarkoituksia. Hänen tehtäväkseen jäi virittää tunnelma parhaimmilleen ilta illan jälkeen ja iloita muiden ilosta.¹¹⁰⁸ Räikkönen antoi tunnustusta Rion ammattitaidolle ja vähätteli omaa osuuttaan, vaikka itsekin suhtautui tiskijukan työhönsä vastuullisesti: ”Vedin suoraan, et hyvä meno, ja sit

oli pari kaljaa alla itellä tunnelman nostattamiseksi ainakin alkuvaiheessa, kun jännitti niin sairaasti sitte tää alottaminen, ja sitä kautta haki siitä tukee.¹¹⁰⁹

Usean vuosikymmenen ajan tiskijukkana toiminut Haslam viittaa työn vaativuuteen muistuttamalla, että tiskijukka on illan keskipisteenä sekä hyvässä että pahassa. Hän saa kaiken huomion, mutta joutuu samalla yksin kantamaan vastuun illan onnistumisesta:

[I]t's harder work than putting one record on after another, hearing yells of joy, watching the arms in the air as the piano break kicks in. [...] The time is now. This weekend, next weekend.¹¹¹⁰

Myös Kalle Sallinen kertoi työn vaativuudesta ja totesi sen olleen henkisesti rankkaa:

Vaatii sitä keskittymistä, se työ. Luettiin sitä jengii sieltä ja sit tunnelmaa, ja samanaikaisesti piti valita seuraava levy sieltä kun edellinen soi. Ja siihen aikaan levyt oli jootaan kaks minuuttia 30 sek. Et sen verran oli aikaa etsii uus levy, laittaa se lautaselle ja sit ajaa se kohdalleen kuulokeitten kanssa, et se tuli katkottomasti sieltä. Se oli ihan sellasta intensiivistä työtä se 5–6 tuntii mitä siin oli lauaintainakin. Kyl sit oli aika puhki loppupeleissä. Sen illan jälkeen. Et ei se ollu vaan sitä et heitetään joku levy tost noin vaan.¹¹¹¹

Eteenpäin kohti tähteyttä pyrkivä tiskijukka alkaa yleensä etsiä uusia haasteita, suurempia yleisöjä ja parempia palkkioita. Musiikillinen osaaminen oli paitsi tiskijukalle intohimo ja työn kivijalka myös välikappale hänen pyrkiessään urallaan eteenpäin. Kilpailu osaavista tiskijukista oli kovaa Kotkan seudulla, sillä työpaikkoja oli yhä enemmän tarjolla. Uudet ravintolat alkoivatkin palkata Kåren Kellarissa itseoppineita ja kannuksensa hankkineita tiskijukia.¹¹¹²

Paikalliset musikit pitivät tapanaan tulla Kåren Kellariin musiikkia kuuntelemaan vapaa-aikanaan arki-iltaisina. Meno oli rauhallisempaa kuin viikonloppuisin, ja osa asiakkaista toi omiakin levyjään soitettaviksi. Niinä hetkinä elementissään olivat ne tiskijukat, joille musiikki oli elämäntapa. Kalle Sallinen esimerkiksi juonsi levyjä kertomalla taustoja soittajista ja kulloisestakin musiikkityylistä, koska tiesi että paikalla oli musiikkifriikkejä. Hiljaisem-

pi meno mahdollisesti laajemmat spiikkaukset. Käytäntö ei toiminut meluisina lauantai-iltoina; silloin menetelmä oli toinen:

Kun lauantai-iltana pääs niinku siihen juoneen kiinni, että sai jengin mukaan, ja sit oli kiva hallita kahtasataa ihmistä. Ne sai tekemää ihan mitä vaan. Ne sai vaikka tanssitetuu läkähdyksiin. Se oli kivaa sellasta.¹¹¹³

Edellisessä sitaatissa huomio kiinnittyy tiskijukan haluun hallita tanssijoita ja ikään kuin nousta heidän yläpuolelleen. Broughtonilla ja Brewsterillä on tähän varoituksen sana. Heille tiskijukan *power over dance floor* ei kuulu tavoiteltavien asioiden joukkoon: parhailla tiskijukilla pääasiana on yksinkertainen tarve jakaa musiikki yleisönsä kanssa.¹¹¹⁴

Kåren Kellarissa toimi tiskijukkaa muillakin orientaatioilla ja asenteilla. The Stringsien basisti Matti Juva rikkoi rajoja toimien tiskijukkana Kåren Kellarissa. Diskoympyrät toimivat inspiraation lähteenä – Juva kertoo saaneensa tiskijukan työstä uusia ideoita, joista on ollut hyötyä myöhemmässä sävellystyössä. Eri muusikoiden toteutuksista oppi aina jotakin.¹¹¹⁵

Lukuisten aikalaisten mielestä ajan hermolla olleille ja asiakkaita kunnioittaneille tiskijukille lankeaa kunnia paikassa koetusta yhteisöllisyydestä. Kåre Larsen osasi valita sopivat tiskijukat. Kåre toi idean, ja nuorten poikien pätevyys ja tietotaito tiskijukan työstä sinetöivät toimintamallin. Ymmärrettiin, että tuskin Kåre tiesi mikä hitti milloinkin oli pinnalla, mutta sitä arvostettiin, että Kåre luotti tiskijukkien musiikilliseen osaamiseen.¹¹¹⁶

Norjalaista eksotiikkaa ja kreikkalaisvaikutteita

Vieläkin nään Kåren kun se seisoo toinen käsi lanteil ja toises kädes tupakka. Käkäräpäisenä. Kattelee sit diskon menoo.¹¹¹⁷

Näin aikalainen muistelee Kåre Larsenia, joka näyttäytyi asiakkaille diskon keulakuvana pidempään kuin kukaan toinen. Kåre oli diskon vastaava hoitaja vuosina 1971–1977.¹¹¹⁸ Myös Sunrisen aikaan Kåre Larsen vastasi ravintolan toiminnasta, ja uudestaan lyhyen ai-

kaa keväällä 1979 ravintolan ollessa jälleen Larseneilla. Ritva Larsen oli paikan varsinainen omistaja, mutta asiakkaisiin päin Kåre profiloitui paikkaan ja paikka Kåreen. Aloitan Kåren Kellarin liikkeenharjoittajien tarkastelun Kåre Larsenista, mutta pohdin myös Ritva Larsenin merkitystä asiakkaiden kokemalle yhteisöllisyydelle ennen siirtymistäni muihin liikkeenharjoittajiin ja diskon vastaviin hoitajiin.

Ravintoloitsijan ammatin hyvinä puolina pidettiin vuoden 1969 *Hotelli- ja ravintolalehdessä* työn vaihtelevuutta (”ei kahta samanlaista päivää”), saa tavata uusia ihmisiä ja saa uusia kokemuksia sekä sitä, että saa elää tavallaan monta elämää. Ihmistuntemuskin kehittyi. Haittoina nähtiin ”veropeikko, vinosuuntautunut matkailumainonta ja hintojen vaihtelut” ja se, että työpäivät ovat pitkät, eivätkä huolet lopu ravintolan sulkeutuessa. Ravintoloitsijalta edellytettiin hyvää terveyttä ja vahvoja hermoja sekä sitä, että hän pystyy säilyttämään läheisen kontaktin jokapäiväiseen työhön. Työtunteja ei kannata laskea, jutussa painotettiin. 45 vuotta alalla toiminutta ravintoloitsija Rakel Lairtoa miellyttivät etenkin klubiravintolat, joissa oli hänen sanojensa mukaan jotakin turvallista. ”Vähitellen oppii tuntemaan asiakaspiirinsä ja asiakkaat tuntuvat läheisemmiltä kuin tavallisessa ravintolassa.”¹¹⁹

Yrittäjän lisäksi ravintolassa tarvittiin vastaava hoitaja, joka oli lääninhallituksen hyväksymä henkilö ja vastasi siitä, että paikka toimi säädösten, määräysten ja ohjeiden mukaisesti.¹²⁰ Myös yrittäjä voi toimia vastaavana hoitajana. Kruse muistuttaa, että yhteiskunta odotti alkoholin anniskelupaikkojen ottavan vastuun asiakkaitensa kulloisestakin tilasta. Tämä odotus korostui erityisesti silloin, kun kysymys oli nuorista. Toisaalta diskot ovat liikeyrityksiä, joissa pääasiallinen myyntiartikkeli on alkoholi. Tällaisen yrittäjän toiveissa on, että paikan suosio lisääntyy tai ainakin säilyy. Liian ahtaasti säädöksiä tulkinnut paikka tuskin pysyy nuorten suosiossa.

Kruse muistuttaa, että 1970-luvun alkuvuosien diskoissa niiden johto harrasti lievää painostusta saadakseen asiakkaita juomaan vähemmän tai käyttäytymään paremmin. Valppaan ja tehokkaan näköinen, tummaan pukuun puettu mies teki silloin tällöin kierroksen

Kuva 40. Kåre Larsen (vas.) ja asiakkaat Simo Siltari, Tuomo-Tapio Immonen ja Jorma Paasi Kåren Kellarin vaatenaulakolla noin vuonna 1970. Kuvaaja: Jari Räikkönen. Kuva: JRA.

ja piti tilannetta silmällä. Joskus hän ohjasi muutaman humalaisen (pojan) ulos osaksi muodon vuoksi. Siitä kaikki tiesivät, että huonosti käyttäytyvät tai liian humalaiset heitetään ulos. Suitsia ei voinut päästää liian löysälle, koska vaarana oli anniskeluluvan menetyt. Krusen havaintojen mukaan diskojen johto piti päihtyneitä silmällä ja valvoi alaikärajan noudattamista. Ehkä tällä pyrittiin lähinnä eliminoimaan häiritsevää käyttäytymistä, ei lopettamaan juo-

mista, hän arvelee.¹¹²¹ Helsinkiläisen *Balla-Balla*-diskon omistaja, insinööri Backman kertoi vuonna 1966, että hän on mukana illasta toiseen ja korosti, että diskon henkilöstö tarkkailee nuoria ja valvoo, etteivät nämä saa liikaa alkoholia.¹¹²²

Kårekin oli alaikäisiä kohtaan tiukka, ja moni tunnustaa alituisen pelänneensä, että Kåre tulee ja ajaa ulos.¹¹²³ Alaikäisyys paljastuu klubeissa Sarah Thorntonin mukaan helposti, jos nuori ei tunne paikan kirjoittamattomia sääntöjä. Kokemattomuus voi näkyä esimerkiksi rehvakkuutena, ylipukeutumisenä tai ylikorostuneena cooliutena.¹¹²⁴ Tällaisten tunnistaminen liittyi diskon vastuunalaisen hoitajan velvoitteisiin, sillä säädökset kielsivät alaikäisille aniskelun.

1950–1960-lukujen Suomessa ravintoloitsijaksi ryhtyminen ei välttämättä ollut tietoinen valinta, vaan alalle jouduttiin ikään kuin vahingossa. Yleensä ravintoloitsijoilla ei siis ollut alan koulutusta. Naisille tyypillinen tie kulki alalla työskentelevän aviomiehen kautta. Kimmoke oli saattanut syntyä perheyhtymisen myötä mutta myös esimerkiksi ulkomailla nähdyn esimerkin mukaan.¹¹²⁵ Kåre Larsenin äidillä oli ollut ravintola Trondheimissa ja myös Ritva Larsenin äiti oli yrittäjä. Ruoanlaitto kuului Kåren harrastuksiin. Taustalla vaikutti myös omakohtainen kokemus ruotsalaisesta 1950–1960-lukujen klubikulttuurista, kuten olen aiemmin todennut.

Karhulassa insinöörit olivat perinteisesti paikkakunnan kermaa, joten Kåre Larsenin ryhtyminen kellaridiskon vetäjäksi herätti ihmettelyä konservatiivisissa paikkakuntalaisissa.¹¹²⁶ Kåre oli diskon perustamisen aikaan 43-vuotias, nuorten asiakkaiden vanhempien ikäluokkaa. Nuoret puhuttelivat häntä tuttavallisesti etunimellä.¹¹²⁷ Tapa ei ollut tavallinen ajassa, joka sinuttelun sijaan monesti edellytti nuorilta vanhempien ihmisten teitittelyä.¹¹²⁸ Kårea kunnioitettiin, sillä paikan olemassaolo nähtiin hänen ansiokseen.¹¹²⁹ Kåren persoona tuntui nuorista 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun Karhulassa oudolta, mutta pian asiakkaat hyväksyivät sen, että paikkakunnalla oli tällainen hieman mystinen liikkeenharjoittaja.¹¹³⁰ Kå-

ren ulkomaalaisuus herätti kysymyksiä ja epäilyjä jotka muuttuivat uteliaisuudeksi, kiinnostukseksi ja lopulta hyväksynnäksi:

Ainakin minun karhulalaisuuteen kuulu se, että kyl sitä vähän nenänvartta pitkin epäluulosesti tuli suhtauduttua ens alkuun, et mikäs ulkomaan pelle tuo oikein on. Mutta sitte kun sitte vaan niinku huomasi hänen linjansa pitää, että sehän on sitte kaverii vaikka on vähän vaikeampikin tilanne niin tota sittehän sitä rupes arvostaa.¹¹³¹

Joku tiesi, että Lehtisen Samin Helilässä [...] on talvella joku tisko. Mentiin pitkät tukat kammattuina katsomaan mistä on kyse. Voi hitto. Joku ulkomaanpelle (mikä silloin oli hieno juttu) pitää baaria Kymissä! No, eikun sisään.¹¹³²

Ulkomaalaisuus toi Kåren persoonaan eksotiikkaa ja vaikutti siihen, ettei häntä ehkä mitattu samoin kriteerein kuin syntyperäisiä suomalaisia. ”Erikoinen norski tulee sinne ja puhuu huonoo suomee ja säheltää siinä”, eläväistä Kårea armahdettiin.¹¹³³ Kåre selvisi auttavasti suomen kielellä, mutta tiukan paikan tullen kieli kääntyi ruotsiksi, joka oli yhtä omaperäistä kuin hänen suomensa. Jorma Heinosen mielestä Kåre ei edes halunnut oppia suomea kunnolla, sillä tällä oli tarve olla hieman eksenttrinen, kuten suurilla persoonilla usein.¹¹³⁴

Kåre Larsenia luonnehditaan hauskaksi, ystävälliseksi, avuliaaksi, idearikkaaksi herrasmieheksi, joka tuli yleensä kaikkien kanssa toimeen.¹¹³⁵ Kun asiakkaat oppivat luottamaan Kåreen, hänestä tuli monelle isään verrattava hahmo.¹¹³⁶ Hän ei tulkintani mukaan ollut ”isänä” tuomitseva, vaan ymmärtäväinen. Kåre kierteli ravintolasalissa, oli näkyvillä ja piti samalla järjestystä yllä.¹¹³⁷ Hänellä oli välitön ja henkilökohtainen tapa lähestyä karhulalaisnuorisoa. Kåre kohteli nuoria tasavertaisesti ja kohteliaasti ja otti heidät huomioon tavalla, johon ei aiemmin ollut totuttu. Tähän ei tarvittu kuin lausahdus: ”Tervetulo!”¹¹³⁸ Kåre Larsen yritti istuttaa pehmeää auktoriteettia ja rentoa asennetta myös henkilöstöön opettamalla, ettei saanut olla liian tiukkapipoinen.¹¹³⁹ Kåren kanssa saattoi mennä juttelemaan, jos ei ystäviä ollut paikalla.¹¹⁴⁰ Yksi diskon

ensimmäisistä asiakkaista arvioi Kåre Larsenin aikaansaamaa muutosta paikkakunnalla aiemmin koettuun ravintolakulttuuriin:

Alussa Kåre oikein tuli pöytään jutteleen et mä olen Kåre Larsen ja mä omistan tän paikan, ja että pankaa nyt sana kiertämään että hei tääl on hyvä paikka, ja keskiolutoikeudet on tulossa. Ja se oli uutta. Kyllä ravintolat siihen aikaan [...] se oli myyjän markkinat, just se anniskeluun kytkeytyneenä ni hyvinkin ynseää asiakaskohteluu.

Kåren ja muutamien ensimmäiseen diskosukupolveen kuuluneiden poikien välille syntyi ystävyysuhde. Täysi-ikäistyttyään nämä alkoivat siirtyä muualle, mitä Kåre harmitteli: ”Voi voi kun mä oon nyt surettaa, mä olen teidät kouluttanu että miten ollaan ravintolassa kun te nyt lähдете muihin ravintoloihin. Ja jätätte minut.”¹¹⁴¹

Hotelli- ja ravintolalehdessä todettiin vuonna 1970, että nainen pystyy olemaan ravintolan johtaja siinä missä mieskin. Heikkoutena nähtiin työajan epäsäännöllisyys ja yötyö, joka ”ei ehkä haittaa miehen perhe-elämää samalla tavalla kuin naisen perheen emäntänä”. Naispuolisen ravintoloitsijan taloudellista ajattelutapaa pidettiin miehiä parempana.¹¹⁴² Ritva Larsen oli diskossa iltaisin ovela tai tiskin takana ja keräsi tyhjiä pulloja pöydistä. Nuoret panivat merkille, että kun Ritva tuli paikalle, ohjat siirtyivät hänelle, vaikka diskoa pidettiin Kåren työnä. Kävi selväksi, että Ritva olikin paikan perimmäinen sielu.¹¹⁴³ Ritva Larsen teki diskoyrittäjyyden lisäksi päivätyötä yksityisenä hammaslääkärinä.¹¹⁴⁴ Hän siirtyi vuosien kuluessa yhä enemmän taustalle tehden diskoon vain välttämättömät käynnit, kuten nouti illan aikana kertyneet rahat vahtimestarilta, laski kassan ja kirjasi tositteet.¹¹⁴⁵ Ritva itse kokee olleensa sosiaalityöntekijä tai äitihahmo. Hän keskusteli nuorten kanssa, ymmärsi heitä ja suhtautui suvaitsevasti – ei kieltoja ladellen.¹¹⁴⁶

Larsenien humaani asenne johti siihen, että nuoret eivät aina tulleet ajatelleeksi liikkeenharjoittajaa kauppiana, joka palvelee asiakkaita niin kauan kuin näillä on varaa siitä maksaa.¹¹⁴⁷ Aikalainen muistutti tästä tutkimusblogissa: ”Kåre oli yrittäjä, ei joulupukki. Ei hän hyvää hyvyyttään tullut meille auvoa tarjoamaan, hän hankki särvintä.”¹¹⁴⁸ Nyt on pohdittu sitäkin, että oliko disko vain Kåren harrastus, että kannattiko yritys.¹¹⁴⁹ Ainakin keskioluen täytyi olla

tuottoisa bisnes ja Kåren Kellarin menestyksen kulmakivi päätellen siitä, että lupa-anomukset kiirehdittiin aina panemaan vireille mahdollisimman pian yritysvaihdosten yhteydessä.

Kåren Kellarin asiakkaiden kokemus yhteisöllisyydestä koki muutoksen, kun Larsenien luovuttua Kåren Kellarista omistajanvaihdoksista tuli säännöllisiä. Aikalaiset muistavat heidän jälkeensä tulleista liikkeenharjoittajista parhaiten Yrjö Aarnion (1955–) ja Ari Suurnäkin (1956–), jotka toimivat ravintola Sunrisen yrittäjinä vuosina 1977–1978.¹¹⁵⁰ Yrjö Aarnion omien sanojen mukaan hän ja Ari olivat paikan yleismiehiä.¹¹⁵¹

Sunrisessa asiakkaana olleen Tuije Leinosen mielestä Aarnion veljekset olivat valloittavia ja mukavia tyyppisiä, pelimiehiä, joilla oli herkkyyttä ja kykyä löytää yllättäviinkin tilanteisiin sopivat rat-

Kuva 41. Sunrisen yrittäjät Yrjö Aarnio (kesk.) ja Ari Suurnäkki (oik.) ravintolansa edessä. Hannu Valjakka (vas.) toimi diskossa monessa eri tehtävässä vuodesta 1971 alkaen. YAA.

kaisut. Hänen kaveriporukalleen Sunrisen henkilöstö oli yksi veto-voimatekijöistä. Leinonen muisteli, että paikassa oli vahva tekemisen ja eteenpäin menemisen henki. Siksi paikan suhteen oltiin lojaaleja ja se koettiin omaksi:

Mut kyl miä sanoisin päällimmäisenä että niitten henkilöiden jotka siel [Sunrisessa] pyöritti ni se rento ote siihen toimintaan varmaan valloitti meidät. [...] Siel oltii vähän niinkuin kotonaan.

Kun Kåre ilmestyi syksyllä 1978 uudelleen tiskin taakse, osa Sunrisen kanta-asiakkaista vierasti häntä ja lopetti paikassa käymisen.¹¹⁵² Esimerkki osoittaa, että nuoren ensimmäinen diskokokemus kiinnitti lujasti paikkaan ja sen yhteisöön. Sunrisen alkuperäiseen henkilöstöön sitoutuneet asiakkaat eivät välttämättä surutta hyväksyneet uutta yrittäjää. Nuoren asiakaskunnan hyväksynnän ja luottamuksen saavuttaminen voi olla uusille toimijoille hankalaa. Toisaalta aineistossani on esimerkki myös päinvastaisesta. Diskon viimeisessä vaiheessa, Afroditeessa viihtynyt aikalainen totesi asiakaiden keskustelleen omistajanvaihdoksesta, mutta se ei vaikuttanut ilmapiiriin eikä sillä lopulta ollut merkitystä, koska uudet yrittäjät hoitivat tehtävänsä siinä missä edellisetkin. ”Sama baari koko ajan”, todettiin.¹¹⁵³ Tällaista viestiä haluttiin välittää myös *Kotkansilmän* uutisessa yrittäjänvaihdoksesta, jossa korostettiin toiminnan jatkuvan ennallaan. Kreikkalainen Joanis Kudunas pyhtääläissyntyisen Lea-vaimonsa kanssa nimesi paikan Afroditeksi.¹¹⁵⁴

Blogiaineistoni antaa viitteitä siitä, että aikaisten muistojen määrä on yhtä kuin paikan merkitys. Kokemuksia vertailtiin ja muistoja jaettiin sitä enemmän, mitä merkittävämpänä paikka koettiin. Blogikirjoittajien ensimmäiseen ja toiseen diskosukupolveen painottunut ikärakenne vaikutti Sunriseen ja Afroditeen liittyneen kokemuskerronnan vähyyteen. Toisaalta, ”Disco-Clubista on muistoja, mutta Mama Rosasta tai Sunrisesta ei sellaisia mitkä tuntuu muistoilta”, kirjoitti vuonna 1957 syntynyt Markku Haaja, jolla kertyi kaikkien näiden ravintoloiden aikana näkemystä joko diskon tiskijukkana, asiakkaana tai molempina.¹¹⁵⁵ Tulkitseen hänen viittaavan muistojen erilaisuudella muutokseen, joka näyttäytyi diskon al-

Kuva 42. Yrittäjäsisarukset Lea Kudunas ja Kirsti Pohjonen vakuuttivat Afroditen tyylin säilyvän vauhdikkaana omistajanvaihdoksesta huolimatta. Kuva: Kotkansilmä 24.5.1979.

kuperäisen ”hengen” ja pioneeriaikakauden kokeneelle entisen ajan ja paikan kalpeana varjona.

Erilaisia, samanlaisia, kârelaisia

Seuraavaksi teen analyysiä Kâren Kellarin asiakkaista yhteisöllisyyden rakentajina. Analysoin heitä ensin yleisesti, sitten suhteessa omiin taustoihinsa sekä muihin kârelaisiin ja toisiin nuorisoryhmittymiin. Pohdin, miten diskon asiakaskunta muuttui kymmenen vuoden aikana ja miten muutokset vaikuttivat kokemukseen yhteisöllisyydestä.

Alaikäraja Kâren Kellariin oli 15 vuotta vuonna 1969 ja 16 vuotta vuosina 1970–1974. Vuoden 1975 alusta alaikärajaksi vaikiintui 18 vuotta. Ensimmäisinä vuosina myötäiltiin siis suomalaisperinnettä, jonka mukaan nuori sai luvan alkaa käydä tansseis-

sa ripiltä pääsyn jälkeen.¹¹⁵⁶ Asiakkaiden enemmistö oli arvion mukaan 15–18-vuotiaita.¹¹⁵⁷ Diskoon pääsi iltaisin sisään 13-vuotiaitakin nuoria.¹¹⁵⁸ Asiakaskunnan ikärakenteen heterogeenisyydestä kertoo, että Kåren Kellarissa viihtyi jokunen yli 30-vuotiainkin. Yläikärajan määritteli diskoyhteisö omilla toimillaan ja luomallaan ilmapiirillä.¹¹⁵⁹ ”Paras mainos oli se ketkä siellä kävivät,” totesi kärelaismies.¹¹⁶⁰ Seurustelu ja ryhmänmuodostus olivat vapaampia baareissa kuin vaikka kouluissa, joissa luokat periaatteessa jakautuivat iän mukaan. Vuodenkin ikäero saattoi vaikuttaa kaverisuhteisiin ja kaksi vuotta tuntua isolta ikäerolta siinä vaiheessa, kun toinen oli 16- ja toinen 18-vuotias.¹¹⁶¹

Diskon asiakkaina olleet kertoivat aktiivisimman asiakkuuden aikansa kestäneen yleensä pari–kolme vuotta.¹¹⁶² Koska arkistointia ei löydy merkintöjä Kåren Kellarin jäsen- tai asiakasmääristä, aineistoni perusteella ei pääse selville siitä, millaisen osan paikkakunnan nuorista disko tavoitti. Muutama aikalaislähde antaa vihjeitä. *Eteenpäin*-lehden artikkelin mukaan diskolla oli 250–300 jäsentä ennen sen avautumista.¹¹⁶³ Ensimmäisenä viitenä vuotena, etenkin talvisin ja perjantai- ja lauantai-iltaisin paikka oli täynnä ääriään myöten, mikä tarkoitti iltaa kohti toistasataa asiakasta.¹¹⁶⁴ Muistitietoaineisto tarjoaa lisävalaisua. Tiskijukka muistaa 1970-luvun alkuvuosina laskeskelleensa asiakkaiden lukumäärää aitiopaikaltaan samalla pohtien bisneksen kannattavuutta:

Joskus yritti siin levykopis laskee, että paljo tääl on, ni kyl pitkält yli 200 oli – seisaaltaan ja lattialla istu niitä ja rappusilla. Siel oli lauantai-iltanakin niin paljon porukkaa ettei siel tanssimaa mahtunu eikä istumaa. Kåre otti kaiken sisään mitä mahtu. Maksavat asiakkaat. Ne oli ne kaikki flippersalit ja kaikki oli täynnä.¹¹⁶⁵

Diskot olivat ilmeisen suosittuja ensivuosinaan, sillä Krusenkin vuonna 1973 havainnoimat helsinkiläisdiskot olivat täpötäysiä, pimeitä, meluisia ja savun täyttämiä. Tungos tuli nuorten kommentteissa esiin päällimmäisenä. Diskoissa oli vaikea saada pöytää, joten oli pakko kävellä ympäriinsä, tanssia tai juoda. Pöytiä oli suunnilleen kymmenelle prosentille asiakkaista, ja muut olivat käveleviä nomadeja.¹¹⁶⁶ Saman vahvasti *Uusi Anna*: ”Mutta tungos, möyk-

kä ja tupakansavu ovat kaikkialla samat. Ja hämäryys. Kun kätensä ojentaa suoraksi, niin etusormi näkyy vain kajastuksena.”¹¹⁶⁷

Kären Kellarin nuoret asiakkaat saattoivat ihmetellä tungosta mutta eivät valittaneet – mitä enemmän ihmisiä paikalla, sen parempi tunnelma.¹¹⁶⁸ Paikan elinkeinoluovassa hyväksytyt diskon kapasiteetti oli 115 asiakaspaikkaa, ”mutta ainahan sinne varmaan otettiin enemmän kun sinne sai ottaa, niinku yleensäki”, kertoo Ritva Larsen viitaten ravintoloissa vallalla olleeseen käytäntöön.¹¹⁶⁹ Vaikka asiakkaita otettiin sisään ainakin diskon alkuvuosina yli sallitun määrän, yhden haastateltavan muistikuva jopa 400 asiakkaasta illassa vaikuttaa jo liioitellulta.¹¹⁷⁰

Sinikka Ruohonen muistuttaa, että 1960–1970 -luvuilla nuorisokulttuurit elivät ajallisesti ja paikallisesti toistensa rinnalla osan vastustaessa (aikuisten) valtakulttuuria, osan myötäillessä, ja loppujen asettuessa näiden ääripäiden välille.¹¹⁷¹

Aineistostani päätellen Kären Kellari kokosi ainakin 1970-luvun alkuvuosina merkittävän osan seudun nuorisosta, mutta luonnollisesti oli heitäkin, jotka eivät siellä viihtyneet. ”The disco isn’t for everyone”, kirjoittaa myös Pollack 1970-luvun lopun diskobuumiin ollessa kuumimmillaan.¹¹⁷² Syyt jotka vetivät käreilaisia diskoon, karkottivat toiset: paikka, toimijat ja toiminta tai mikään niistä ei tuntunut omalta. Yksi saattoi kokea paikan liian herraskaisena, toinen liian rahvaanomaisena, kolmannen vanhemmat eivät päästäneet diskoon ja neljännellä ei ollut kiinnostusta käydä minkäänlaisissa ravintoloissa. Diskon asiakkaiden ylistämä musiikki ei ollut kaikkien mieleen tai se soi liian kovaa. Jos ikä ei virallisesti riittänyt sisäänpääsyyn, ei haluttu tai uskallettu yrittää sinne alaikäisenä. Alkoholi ei kiinnostanut ja tupakansavussa oleilu oli kärsimys. Ehkä diskossa käyminen ei ollut taloudellisesti mahdollista. Joistakuista disko saattoi tuntua sosiaalisesti vieraalta tai pelottavalta, varsinkaan jos ei omaa kaveriporukkaa ollut tukena. Jos taas oma ystäväpiiri ja harrastukset olivat muualla, vapaa-aikaakin vietettiin toisaalla.¹¹⁷³ Oli suuri joukko nuoria, jolla ei ollut mitään tekemistä tai mahdollisuutta olla tekemisissä nuorisokulttuurien kanssa. Silti hekin saattoivat pitää rockista ja toistaa nuorisomuodin tyyllilli-

siä elementtejä vaikka omassa pukeutumisessaan joko tietoisesti tai tiedostamattaan.¹¹⁷⁴

Suomessa 1960-luvun vaikutus modeineen, rockereineen ja Swinging London -ilmiöineen kulminoitui kaupunkinuorison ykösmusiikiksi nousseen beatin ja maaseudulla suosittuun tangon väliseen juopaan. Nuorisoryhmien nimitykset vaihtelivat paikkakunnittain. Karhulassa ja läheisellä Myllykoskella puhuttiin poppareista ja rasviksista, Lappeenrannassa raggareista ja penaaleista, Rovaniemellä paskoista, Turussa paskoista ja upolaisista eli pipoista. Tampereella ja Lahdessa popparit olivat poppareita, mutta rasvikset rokuja. Hämeenlinnassa teinien luokkaerot liittyivät koulutaustaan: yhtäällä olivat oppikoululaiset eli oppimurat, ja toisaalla rasvareitit, millä tarkoitettiin ammattikoululaisia ja työssäkäyviä.¹¹⁷⁵ Näiden väliin sijoittuvaan suurimpaan joukkoon, tavallisiin nuoriin, luettiin kuuluviksi hieman yli puolet nuorista.¹¹⁷⁶ 1970-luvun lopulla kärelnuorisossa näkyi punkkareita, diinareita ja ”discohileitä”.¹¹⁷⁷

1960-luvun alun nuorisoryhmiä käsittelevissä suomalaistutkimuksissa korostuu käsitys poppareista pääasiassa oppikoulunuorina. Työssäkäyvät ja ammattikoululaiset yleistetään rasviksiksi.¹¹⁷⁸ Melkein kaikki 1960-luvun puolivälin 16–18-vuotiaat turkulaispopparit olivat oppikoululaisia, mutta joukossa oli myös joitakin työssäkäyviä, jotka olivat liittyneet joukkoon jo koululaisina. 1960-luvun loppupuolella turkulaisasetelma oli pysynyt samanlaisena.¹¹⁷⁹ Vaikuttaa siltä, että 1970-luvun taitteessa kiihkein nuorten kahtiajajon aika oli menossa ohi; esimerkiksi vuonna 1969 Turun nuoriso ei enää jakautunut upolaisten ja paskisten kuppikuntiin pelkästään sen mukaan, käytiinkö koulussa vai töissä. Jako perustui vaatetukseen, hiustyyliin ja asuinpaikkaan mutta lopulta siihen, minkä seuran kukin nuori itse valitsi.¹¹⁸⁰ Pekka Gronow näkee jo vuonna 1968 poppareissa kaikenlaisia nuoria, mutta samalla vastakulttuurisia aineksia. Aiemmasta valtakulttuurista oli tulossa vastakulttuuria:

”Popparit” muodostavat taustaltaan [rasviksiin verrattuna, L.A.] epähomogeenisemmän, mutta muuten kiinteän ryhmän, johon kuuluu koululaisten ja työssäkävien nuorten lisäksi runsaasti alemmista sosiaali-

ryhmistä lähtöisin olevia työttömiä nuoria. ”Poppareille” on tyypillistä pyrkimys irtautua kaikista yhteiskunnan auktoriteeteista, ja heidän tärkeimpinä normilähteinään ovat koti- ja ulkomaiset popmuusikot. Moderni popmusiikki on samalla tärkeä identifiointikeino. Tärkeimmät kommunikaatiovälineet ovat Stump ja poplevyt.¹¹⁸¹

Vuonna 1971 Lea Vuori toteaa poppareissa olevan sekä oppi- että ammattikoululaisia. Vaikka popparikäsite oli avartunut, Karhulassa poppari-rasvis-jako kiinnittyi aikalaisen puheessa vielä vuonna 1972 koulutaustaan:

Keskustassa on kaksi lössiä, sanovat Kellarissa istuvat teinit. Juuri nämä toiset ja sitten me teinit. [...] Kåren Kellari on teinien toivoipaikka eikä sinne lössin mielestä ammatti enempää kuin kansalaiskoululaisellakaan ole asiaa.¹¹⁸²

Nuoren mielipide on ristiriidassa muuhun aineistooni nähden ja osoittaa, että asenne ”toisiin” paljastuu usein pahaa-aavistamatta ja arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Haastateltu nuori, itse todennäköisesti oppikoululainen, oli tietämätön Kåren Kellarin asiakaskunnan heterogeenisyydestä tai ei halunnut nähdä sitä. Hänelle disko oli oppikoulua käyvien teinien paikka. Hän niputti kaikki muut toisiksi. Leimaksi tähän riitti tulevaisuuteen valmistava opinahjo, jonka taustalla ehkä vaikutti myös näkemys tai mielikuvat yhteiskuntaluokista. Taustalla saattoi olla kokemus kahden nuorisoryhmän viileistä keskinäisistä väleistä, oman ”lössin” maineen puhdistamisesta tai pelkkä asian reipas kärjistäminen, kun tarjoutui mahdollisuus saada itselle tärkeälle asialle julkisuutta paikallisessa lehdessä. Karhulalaisessa arkiajattelussa istui yhä sitkeässä näkemys poppareista oppikoululaisina ja rasviksista ammattikoululaisina tai työsäkäyvinä. Kommentti kertoo aikalaistodellisuudesta, jossa ainakin osa karhulalaisnuorisosta eli. Diskossa käymättömistä nuorisista muodostui kårelaisten kollektiivisen identiteetin ”toinen”, ulkopuolinen, johon liitettyjen merkitysten kautta omaa identiteettiä rakennettiin. Vastakohtapari samuus-toiseus oli jatkuvan muutoksen ja neuvottelun alaisena. Suhteessa aikuisten hallitsemaan valtakulttuuriin ryhmät edustivat kuitenkin toisilleen samuutta.

Suomalaisnuoret jakautuivat siis toisistaan erottautuviin ja toisiaan karttaviin ryhmiin, joilla oli positiivinen käsitys itsestään ja negatiivinen kuva toisista. Rasvikset esimerkiksi pitivät poppareita leuhkoina.¹¹⁸³ Hipeissä taas ärsytti näiden boheemi ja taiteellinen ulkonäkö, ja rasvikset myös halusivat osoittaa fyysistä voimaansa heikoiksi tunnettuja hippejä vastaan. Karhulalaisrasvikset saattoivat tulla suurella joukolla hippejä vastaan ja aloittaa tappelun ilman syytä tai tekaistulla syyllä. Ryhmien välisen ristiriidan dramatisointi tappelemalla oli suomalainen vastine brittiläisten mod- ja rocker-kulttuurien välisiin tunnettuihin erimielisyyksiin ja jengitappeluihin.¹¹⁸⁴ Hipit eivät arvostaneet voimaa ja väkivaltaa eivätkä olleet panostaneet fyysisen voiman hankintaan, eivätkä siksi yleensä lyöneet takaisin.¹¹⁸⁵ Hipiksi tunnustautuva käreläinen kertoo kohtaamisista rasvisten kanssa:

Se riitti pitkä tukka. Ne oli keksiny, että nämä hipit ei väkivaltaa ihanoinneet. Niithän voi mättää ihan kylmän rauhallisest kuonoon, et eihän ne lyö takas. Kun käveltiin torilla näit rasviksii jotka alko soittaa poskee. Tieshän sen et käsiryysy siint tulee. Ei ne tosissaan lyöny, se oli vaan sellast tuuppimista ja vähä läiskimistä¹¹⁸⁶

Hippien vastenmielisyys väkivaltaa kohtaan ja tottumattomuus vastata heihin kohdistuneisiin hyökkäyksiin poiki myös uusia koulutustuotteita markkinoille, kuten vuonna 1968 *Suosikki*-lehdessä julkaistussa ilmoituksessa nähtiin. Itsepuolustukseen tähtäävä nyrkkeilytaito luvattiin opettaa kymmenosaisella kirjekerussilla osa viikossa -tahtiin:

Hippien kukat kuihtuvat – opi nyrkkeilemään, niin pärjää. [...] Yrjö Piitulaisen suunnittelema kirjekerussi antaa sinulle tilaisuuden oppia nyrkkeilytaito kotonasi, omassa rauhassa.¹¹⁸⁷

Analysoin seuraavaksi, millaista oli olla nuori tutkimusajankohdan Karhulassa, suurteollisuuden keskittymässä, jossa luokkayhteiskunnan piirteitä oli läsnä. Keskityn käsittelemään Kären Kellarin toimijoiden luokkakokemuksia perheiden sosioekonomisen aseman ja isien ammatin määrittämän luokkapolitiikan kautta ajatukseksi, että jokainen syntyy johonkin yhteiskuntaluokkaan.

Herrojen ja narrien lapset

1960–1970-lukujen Karhula oli kuin kyläyhteisö, jossa vuorovai-
kutukset oli suhteellisen välitöntä ja henkilökohtaista.¹¹⁸⁸ Seurauksena
oli, että yhteisö harjoitti sosiaalista kontrollia pyrkien valvomaan
lapsia ja nuoria eri tavoin. Jälkikasvu oli yhteisönsä suurennusla-
sin alla. Tennistalojen rouvien harrastuksena oli ennen television
yleistymistä käydä elokuvissa, ja samalla tarjoutui mahdollisuus
Kinobaarissa istuskelevien nuorten kontrollointiin. Baarin pitäjällä
rouva Seppäsellä oli tapana tiedustella nuorelta asiakkaalta, kenen
poika tai tyttö tämä on. Nuoret kokivat kontrollin toisaalta turvalli-
sena mutta enimmäkseen kiusallisena, koska suuntautuessaan koh-
ti aikuisuutta he tavoittelivat itsenäisyyttä vanhemmistaan.¹¹⁸⁹ Kyse
oli lähiyhteisöstä, jonka voi kokea tuttuna, turvallisena ja luonnolli-
sen helppona ja samaan aikaan ahdasmielisenä ja sitkeän riitaisena
elintilana. Kiinnostus toisia ihmisiä kohtaan, heistä huolehtiminen
ja naapuriapu näyttävät toisaalta itsestäänselvyyksinä ja keski-
näisen avun välttämättömyytenä, toisaalta runsaan liioittelun sävyt-
tämänä juoruiluna, kuten Katriina Siivonen muistuttaa.¹¹⁹⁰

Kaikkialla vaanima kontrolli lisäsi nuorten tarvetta hakeutua
aikuisten katseilta piiloon. Kinobaarin kauden jälkeen nuoret oli-
vat siirtyneet Lounasbaariin, jossa, toisin kuin Kinobaarissa, näkyi
merkkejä luokkajaosta. Tämä avasi silmät sosiaalisille eroille heil-
läkin, jotka eivät olleet aiemmin vastaavaa kohdanneet. Aineistos-
sani kerrotaan, että siellä ei helposti päässyt porukoihin. Vuonna
1954 syntynyt, työläiskodissa kasvanut nainen muisti vaistonneen-
sa Lounasbaarissa heti, ettei kuulu joukkoon:

Ikkunapaikalla, ensimmäises pöydäs istu nää tälläset Karhulan kerman
lapset. Niihin mul ei ollu minkäänlaist aikomustakaan, et se oli hir-
veen pelottavaa. [...] Ahlströmin ja Sunilan tehtaiden lapsia oli niin-
ku se ydinjoukko. [...] Nää oli sellast kylmää porukkaa jotka ei notee-
rannu.¹¹⁹¹

Ulkopuoliseksi ja muita huonommaksi leimatuksi tulemisen koke-
mus on ollut vahva, koska se muistui vaivatta mieleen haastattelu-
tilanteessa. Teini-iässä koetusta ulkopuolisuudesta ei koskaan oi-

kein toivu; tytön itsetunnolle oli kova kolaus havaita, että oli joillekin ihmisille pelkkää ilmaa. Kivimäki toteaa, että stereotyyppisissä luokkarepresentaatioissa korostuu usein työväenluokkaisuuden negatiivisuuden ja arvottomuuden merkitseminen. Työväenluokan kuvastot kytketään liiallisuuden, roskan, autenttisuuden, viihteen, huumorin, mauttomuuden, epämoderniuden, eskapismien, kurittomuuden ja häpeämättömyyden diskursseihin. Keskiluokkaisuuteen leimautuvat puolestaan esimerkiksi tylsyys, konventionaalisuus, jähmettyneisyys, juuttuminen, kulutus, koti, ydinperhe ja heteroseksuaalisuus.¹¹⁹²

Luokkajaon näyttävät kokeneen konkreettisimmin ne Kären Kellarin asiakkaat, jotka kuuluivat perhetaustaltaan työväestöön. Luokkajako oli heille selviö: vaikka oltiin yhdessä, ryhmien välillä nähtiin selviä raja-aitoja. Koettiin, että paikallisen yläluokan jälkeläiset katselivat hieman nenän vartha pitkin työläisnuorisoa, jota myös kävi diskossa.¹¹⁹³ Luokka sisältää tilanteesta riippuen paljon tunnetta, esimerkiksi kärsimystä, mielipahaa ja häpeää, joskus toki myös mielihyvää ja yhteenkuuluvuutta. Tunnetasolla keskeisiä aineksia luokkien muotoilussa ovat raivo, tuska, turhautuminen, pelko ja suuttumus.¹¹⁹⁴ Luokkakeskustelu herättää siis tutkimusten mukaan tunteita omasta vähäarvoisuudestaan heissä, jotka kokevat kuuluvansa alempiin luokkiin suhteessa muihin. Omassa aineistossani tähän viittaaavia kommentteja on liittyen esimerkiksi muodikkautta tavoittelevaan (ja siten yläluokkia jäljittelevään) pukeutumiseen.¹¹⁹⁵

Samantyyppisiä kokemuksia oli nuorilla 1960-luvun lopun Jyväskylässä, jossa paikallisen *Mac-Grilli*-diskon kävijäkuntaa pidettiin sisäänpäin lämpiävänä. Moni paikalla pyörähtänyt valitteli ulkopuoliseksi jäämisen tunnetta. Joitakuita työläisnuoria ärsyttivät jonon ohi päässeet, viimeisimmän muodin mukaisesti pukeutuneet ”rikkaitten kakarat”. Edes kaikki samaan sosiaaliryhmään lukeutuneet eivät päässeet tähän sisäpiiriin.¹¹⁹⁶ Kären Kellarin aikalainen kirjoitti vastaavasta ilmiöstä:

Merkittävää mielestäni Kären asiakaskunnassa oli voimakas luokkatietoisuus, joka valitsi tuon ajan yhteiskunnassa, myös Karhulassa. Asi-

akkaina oli Ahlströmin, Sunilan Inskan jne. rikkaiden perheiden nuoret, joilla oli omat viiteryhmänsä. Sen lisäksi omat viiteryhmät koostuivat asuinalueiden nuorista; otsolalaiset, turvalalaiset jne. Oman kävijäkuntansa muodosti työtekevät nuoret. Ryhmät eivät oikein koskaan sekoittuneet kunnolla. Yksityisbileisiin kutsuttiin vain omaan viiteryhmään kuuluvat kaverit jne. Ystäväni, joka oli silloin työssäkäyvä nuori; murisi minulle aina siitä jaottelusta.¹¹⁹⁷

Vuonna 1971 julkaistussa nuorisotutkimuksessa todetaan, että vanhempien varallisuus ei enää 1960-luvun lopulla ollut merkittävä tekijä nuorten valitessa kavereitaan.¹¹⁹⁸ Kåren Kellari ei ollut politiikoinnin areena, sinne tultiin ensisijaisesti viihtymään. Raja-aitoja ylitettiin puolin ja toisin ja ystävyys- ja kaverisuhteita syntyi niitä ajattelemta.¹¹⁹⁹ Luokkajako oli Karhulassa kuitenkin selvästi olemassa ja sen ahdistavuus koettavissa, kuten aikalainen muisteli. Silti sen ei annettu häiritä:

Jos luokka-eroja olisi Discossa väen väkisin ruvettu raaputtamaan esiin, pitkää raaputusta ei olisi varmaan tarvittu, vaan eipä ainakaan voittopuolisesti raaputeltu. Oli tunne että tää meidän juttu on oikeesti meidän omaa, joten pöytäkunnittain vaan tanssien jammaamaan.¹²⁰⁰

Vuosina 1970–1975 portsarina toimineen Jouko Helinin mielestä diskossa käyneet nuoret olivat ”enemmän tällasta... vähän, parempiosasta, teiniä ja nuoria jotka oli opiskelussa kiinni hyvin useet, ettei siellä sellasii ollu ollenkaa mitkä... ryyppäs ja, tälle”, viitaten *teinillä* oppikoululaisiin.¹²⁰¹ Oppikoulunuoriin liitettiin usein käsitys siitä, että he elivät koulutettujen ja varakkaitten vanhempiensa tuloilla, vaikka itse kävivät vain koulua ja sitäkin laiskasti.¹²⁰² 1960-luvulla koulutukselliset tasa-arvovaatimukset kasvoivat ja ammatillinen koulutus laajeni takaamaan työelämän vaatimia perustaitoja aikaisempaa paremmin.¹²⁰³

Edellä portsari muisteli diskon asiakkaiden olleen ”vähän parempiosaisia”. Tosiasiassa Kåren Kellarin nuoret tulivat hyvin erilaisista taustoista. Kiinnostus kulttuuriin, taiteisiin ja ajassa liikkuviin uusiin ilmiöihin vaikuttavat yhdistäneen karelaisia.¹²⁰⁴ Monia kiinnosti yhteiskunnallinen keskustelu ja vaikuttaminen. Tiskiju-

kalla oli mielikuva, että diskon asiakaskunta koostui keskimääräistä taiteellisemmista ja älykkäämmistä nuorista:

Se porukka valikoitu jotenkin ihmeellisellä tavalla sille, kun näin jällenpäin ajattelee, niin niistä on tullu melkoisesti sellaisia menestyjiä. Siitä jengistä. Et se oli... keskimääräistä taiteellisempaa ja älykkäämpää se porukka siinä mikä oli, jotka jällenpäin on niinku menestynyt aika monellakin taiteen alalla.¹²⁰⁵

Hän näkee karelaiset myös elämässä menestyjinä. Toiseen diskosukupolveen kuuluvan aikalaisen mielestä Kären Kellarin monenkirjavan asiakaskunnan tunnisti yksinkertaisella mittarilla: lahkeiden leveydestä.¹²⁰⁶ Diskon asiakkaiden määrittelyyn vaikuttaa sopivan sama luonnehdinta, jolla vuonna 1952 syntynyt aikalainen kuvaili Kinobaarin asiakaskuntaa: ”aikaansa seuraavaa, muotitietoista, pahennusta herättävää.”¹²⁰⁷ Elämäntapakuvauus on selkeä Zeitgeistin, ajanjaksolle ominaisen mentaliteetin, ajan hengen ilmaisu, jossa 1960–1970-lukujen karhulalaisnuorilla erottuvat yhteiskunnallinen herääminen ja heidän ikäryhmänsä tuleminen näkyväksi.

Erojakin löytyy. Kun Kinobaarin nuoriso koostui lähes kokonaan oppikoululaisista, Kären Kellarissa nuoret vaikuttavat tulleen hyvin erilaisista taustoista. Vähiten ei suvaitsevaisuuden kasvuun vaikuttanut se, että lähes kaikki Kären Kellarin niistä tiskijukka-
pojista jotka olivat asiakkaiden musiikkimaun mielipidevaikuttajia, kävivät ammattikoulua tai olivat valmistuneet ammattiin. (Frith muistuttaa, että pojat olivat tyttöjä todennäköisimmin rockin mielipidejohtajia.¹²⁰⁸) Rockkulttuuri yhdisti ammattikoululaisia, kansalaiskoululaisia, keskikoululaisia, lukiolaisia, työssäkäyviä ja työttömiä nuoria Kären Kellarissa. Vain perheen sosioekonomisella asemalla saattoi olla yhteisöllisyyden kokemusta heikentävää vaikutusta.

Koska tutkimukseni ajallinen ulottuvuus käsittää vuodet 1969–1979, on selvää että musiikillisia ja muitakin muotivirtauksia herkästi omaksunut nuoriso myös muuntui kymmenessä vuodessa. 1960–1970-lukujen nuoriso ei ylipäätään ollut yhtenäinen kansanosana, vaan jakautui eri tavalla elämään ja yhteiskuntaan suhtautuviin ryhmiin.¹²⁰⁹ Helanko toteaa, että yli puolet 1960-luvun turkulais-

nuorista kuului tavallisiin, ei lukeutunut poppareihin eikä rasviksiin.¹²¹⁰ Kären Kellarin asiakaskunta vaikuttaa pysyneen heterogeenisenä koko diskon elinkaaren ajan, sillä Sunrisessa 1970-luvun lopulla viihtynyt nainen kuvaili asiakkaiden kirjoa näin:

Siel oli niit erikoisemmin pukeutuneit, lainausmerkeis äidin poikii joilla oli ylänapikin kiinni. Mut kyl siel oli aika paljon laidast laitaan mut ei välttämättä kyl ihan sitä kaikkein kermasinta väkee. No ne jotka oli sitte halukkait panostamaan siihen opiskeluun, niinku enemmän kuin miä, ni niit ei kyl näkyny siel.¹²¹¹

Osa tehtaiden keski- ja yläluokkaisissa taikka tehdasyhteisöjen ulkopuolisissa perheissä 1960-luvulla kasvaneista käreiläisistä ei osannut kiinnittää yhteiskunnallisiin kerrostumiin huomiota. Luokkien olemassaolosta ja omasta asemasta tuossa hierarkiassa tultiin tietoisiksi usein vasta vuosien päästä, kuten ahlströmiläisessä virkamiesperheessä kasvanut mies totesi:

Kun miä elin pumpulis, miä oon vasta jälkeinpäin huomannu et siel oli aika tiukatkin erot. [...] Itselleni tämä rakenne oikeasti selvisi vasta vuosia Karhulasta muuton jälkeen. Kotona näistä asioista ei puhuttu.¹²¹²

Nuorisobarometrin mukaan yhteiskunnallisten asioiden ja luokkaerojen tiedostamiseen vaikuttaa, jos kodissa on keskustelevalta ja avoin ilmapiiri ja suvaitseva arvomaailma. Tämä näkyi kaikkiin yhteiskuntaluokkiin kuuluneissa perheissä.¹²¹³ Karhulassa oli myös perheitä, joita ei isän ammatin vuoksi voitu luokitella kuuluvaksi mihinkään selkeään yhteiskuntaluokkaan. Tehdasyhteisön ulkopuolella Sunilassa kasvanut nainen kertoi silti tehneensä tiettyjä havaintoja luokkayhteiskunnan olemassaolosta, ja Sunilan tehdasyhdyskunta on jäänyt mieleen ”monimutkaisena kuviona”.¹²¹⁴ Virkamiesperheessä kasvaneella miehellä on samansuuntaisia kokemuksia:

Mähän niinku väliinputoajia edustin, ei herroja eikä duunareita, vaan siitä välistä, mut mun mielestä niinku kakaroitten kohdalla ei näkynyt tätä jakoa, herrojen kakarat, duunareitten kakarat. Että se näkyi toki sen yhteisön elossa muuten ja vaikkapa rouvashenkilöitten niinkun elämisessä että oli herrojen rouvat, sitte oli tavalliset naiset. [...] Se oli itseasiassa niinku aika turvallinen yhteisö, koska se oli sisäänlämpivä, sosiaalinen, kontrolloiva ja aika kova.¹²¹⁵

Vielä nuorten vanhemmille selvästi näkynyt yhteiskuntaluokkien välinen ero alkoi Kåren Kellarin diskoyhteisössä säröillä.¹²¹⁶ Tiskijukka Kalle Sallinen vertaa Kåren Kellarissa enimmäkseen vallinnutta yhteishenkeä anonyymien alkoholistien AA-kerhoon:

Siel oli niinku kaikist yhteiskuntaryhmistä sit porukkaa. Siel ei eroteltu sitä ollenkaan, et oliko joku työläisperheestä tai rikkait, kaikki oli, se yhteenkuuluvaisuuden tunne tuli siin sellainen joku jännä. Ettei siel kukaan kysyny et mikäs sun isäs on ammatiltaan.¹²¹⁷

Tulkitsen, että 1960-luvun perintönä näkyi pyrkimys tasa-arvoisempaan yhteiskuntaan, minkä nuoret olivat omaksuneet edellisiä sukupolvia herkemmin. Kåren Kellari oli myös toisen aikalaisen mielestä tasa-arvoinen yhteisö siinä mielessä, että viiteryhmät eivät tulleet sosiaalisen statuksen kautta. Vaikka taustalla vaikutti esimerkiksi teinipolitiikka, se ei kulkenut mukana perjantai- ja lauantai-iltojen rientoihin diskossa.¹²¹⁸ Tällaisessa Karhulassa ja Kåren Kellarissa nuorten välinen ystävyys kehittyi 1960–1970 -lukuilla. Kun taustaltaan erilaiset nuoret oppivat tuntemaan toisensa, mahdolliset ennakkoluulot karisivat ja suvaitsevaisuus sai tilaa.

Kåren Kellarin asiakkaiden toimijuuden tarkasteluni rakentuu seuraavassa sukupuolen ja sukupolven viitekehyksissä. Laajan ja monitieteisen tyttötutkimuksen myötä sukupuolinäkökulma on vakiinnuttanut asemansa suomalaisessa nuorisokulttuurin tutkimuksessa. Tietynä aikana tietyn samanlaisen tapahtuman kokeneiden ja suunnilleen samanikäisten henkilöiden tyypittely on lukuisten tutkimusten mukaan perustettavissa sukupolven käsitteen varaan, kuten tuonnempana osoitan.

Tytöt, pojat ja ystävyys tavat

*Diskossa kaasussa joka ilta hiukan,
katseensa samea kuin vanhan viskihaukan.
Mielessä vain ostaja paukun tiukan.
Hän on diskolintu, diskolintu.
Hän on lintu diskon, vastakohta kiltin siskon.*

Näin laulaa Matti Juva ”Diskolintu”-kappaleessa vuonna 1974.¹²¹⁹ Laulun sanoittanut Jari Nenonen kertoi tavoitelleensa tekstiin syntistä meininkiä.¹²²⁰ Lyriikka kumpuaa stereotyyppisestä 1970-luvun puolivälin diskon naiskuvasta. Stereotyypit syntyvät ja vahvistuvat valikoivan havainnoinnin seurauksena; siksi naisten meikkaaminen, kirkkaat värit ja minihame yhdistyvät teennäisyyteen, moraalittomuuteen ja fyysiseen vetovoimaan, jota yhdistelmää oli nähty esimerkiksi prostituoitujen yllä.¹²²¹ Kären Kellarin modernissa ja vapaassa ilmapiirissä tyttöyttä määriteltiin uudestaan verrattuna siihen, miten se oli nähty esimerkiksi kärelaisten vanhempien nuoruudessa. Kären Kellari oli vuosina 1969–1979 erityinen paikallinen ja uudenlainen pienoiskulttuurinsa erotukseksi perinteisistä tanssi-paikoista ja niiden määrittämistä sukupuolirooleista. Enää eivät tytöt esimerkiksi odottaneet seinänvierustalla poikia hakemaan heitä tanssiin.¹²²²

Pia Houni ja Leena Suurpää muistuttavat, että jokaisen sukupolven kohdalla erilaiset moraaliset kannanotot näyttävät nousevan nuorten elämäntapoihin liittyvistä kysymyksistä, joita ihmetellään ja paheksutaan – ja joskus salaa ihannoidaan. Erityisen vahvasti tämä puhe näyttää liittyvän tyttökkulttuuriin. Tyttöjen asema tai tyttöjä koskevat odotukset suhteessa traditioihin ovat monin tavoin tiukemmat kuin pojilla; tosin saattaa myös olla, että tyttökkulttuurin kautta murtumat näyttäytyvät erityisen kirkkaina.¹²²³ Seksuaalisesti vapaalla 1970-luvulla tyttöjen moraali oli yhä tarkemman kontrollin kohteena kuin poikien. Tytöt myös huolehtivat kontrollista pitkälti itse, sillä seksuaalisesti aktiivisella työllä oli aina vaanimassa ”liian helpon” leima.¹²²⁴ Saarikoski toteaa, että pojilla maineeseen ei liitetä niin herkästi moraalisia sivumerkityksiä vaan päinvastoin: se mikä on tytölle kunniatonta, saattaa lisätä poikaan kohdistuvaa arvostusta tyliin ”pojat ovat poikia”.¹²²⁵ Niinpä Irwin pani disko-lintua paremmaksi ja levytti ”Discohain” testosteronia tihkuvasta ja raataavasta, ryystävästä, jyystävästä ja pamputtavasta naistenkaatajasta:

Discohai, discohai, disco-discohai!
Discohai, discohai, disco-discohai!

*Hu-ha, hu-ha, hu-ha, hu-ha,
hu-ha, hu-ha, hu-ha, hu-ha!
Discohai, discohai
uuden iskee joka lauantai.
Alleen kaataa,
koko yön hän raataa.
Ryystää, jyystää ja sitten pamputtaa!
Ryystää, jyystää ja sitten pamputtaa!
Hu-ha!¹²²⁶*

Sekä Diskolintu että Discohai esittävät diskon saalistuspaikkana. Samalla ne uudistavat perinteisiä sukupuolirooleja, joissa nainen on nähty passiivisena objektina ja mies aktiivisena subjektina. Discohai toistaa käsitystä metsästävästä miehestä, mutta diskon myötä nainenkin sai aktiivisen roolin ”lintuna”, ainakin laulun sanoissa.

Naiset ovat perinteisesti kiinnittyneet kotiin ja lapsiin kantaen näistä päävastuun. Miehet taas ovat dominoineet kodin ja työn (koulun) julkista jatketta, oldenburgilaista kolmatta paikkaa. Tämä asetelma ei ollut antanut mahdollisuutta samantapaiseen huolettomaan kokoontumiseen naisten kesken kuin mikä oli miehille tarjolla. Kunnan naiset olivat aina ”palveluksessa”, eivät voineet juoda alkoholia saatikka rähinöidä, eivät unohtaa kotiaan ja perhetään.¹²²⁷

Kun suomalaista ravintolaelinkeinoa alettiin toisen maailmansodan jälkeen kehittää, poliitikot yrittivät aluksi sulkea ne naisilta. Yritys ei onnistunut, sillä naiset olivat jo tottuneet viettämään vapaa-aikaansa kodin ulkopuolella kuten työväentaloilla, seurojentaloilla ja tanssilavoilla.¹²²⁸ Vuonna 1967 oli suhtautumisessa naisasiakkaisiin edistytty jo niin pitkälle, että Alko ilmoitti ilman miesseuraa saapuvan naisen säilyttävän ravintolan tason ennallaan – ei siis huonontavan sitä, kuten siihen saakka oli totuttu ajattelemaan.¹²²⁹ Tyttöjen vapaa-ajan käyttöön 1960–1960 -luvulla liittyneiden rajoitusten on ainakin osaksi nähty kumpuavan siitä, että tytöt olivat enemmän kotona kuin pojat. Tämä johtui Frithin mukaan siitä, että vanhemmat rajoittivat tyttöjen iltamenoja herkemmin kuin poikien, tytöille kasautui erilaisia kotitöitä ja sitäkin, että tytöillä meni poi-

kia enemmän aikaa meikkaamiseen ja muuhun iltaan valmistautumiseen.¹²³⁰

Miehet, mutta myös naiset itse olivat vielä 1980-luvulla sitä mieltä, että ravintolaan tuloon on aina oltava jokin erityinen syy. Jos nainen tuli paikkaan yksin, syytä siihen usein kysyttiin suoraan. Näin kertoivat suomalaisissa lähiöravintoloissa 1980-luvun alussa haastatellut asiakkaat, jotka tuolloin olivat 45–60-vuotiaita.¹²³¹

Ritva Aalto toteaa, että useimmilla 1960-luvun lopun nuorilla oli läheiset välit vanhempiinsa. Silti sukupolvien välillä ilmeni risiriitoja, jotka vaikuttivat kohdistuneen eniten nuorison ja yhteiskunnan välille, eivät nuorten ja heidän vanhempiansa välisiin suhteisiin.¹²³² Kaj Häggmanin mukaan vanhemman ja nuoremman ikäpolven välinen vastakkaisuus ei koskaan aiemmin eikä myöhemminkään ole Suomessa ollut niin suurta kuin 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa.¹²³³

Muistitietoaineistoni perusteella välittyy käsitys, että käreلائsten nuoruudenkodeissa vallitsi tiukka kuri esimerkiksi suhteessa tyttöjen meikkaamiseen, alkoholinkäyttöön ja kotiintuloaikoihin, mutta yleensä välit olivat lämpimät vanhempiin ja sukulaisiin. Perinteisten arvojen kuten perheen, suvun ja moraalin merkityksestä on muistitietoaineistossani lukuisia esimerkkejä.¹²³⁴ Blogikeskustelussa on mainintoja ankarasta kasvatuksesta sekä vanhempien huolesta etenkin sen suhteen, että tyttäret joutuvat huonoille teille Kåren Kellarissa. Osa vanhemmista rajoitti diskossa käymistä.¹²³⁵ Käreلائsnainen myönsi itse aiheuttaneensa vanhempiansa kielteisen asenteen diskoiluun laiminlyömällä kotiintuloajat ja lukion käymisen, ”kun pääasia oli ilta, Karhula ja disko”.¹²³⁶

Kåren Kellarissa oli heitäkin, jotka kunnioittivat vanhempien asettamia rajoja diskossa käymiselle eivätkä siten aiheuttaneet pettymystä vanhemmilleen. Kun luottamus oli syntynyt, vanhempien asettamiin sääntöihin oli neuvoteltavissa joustoa.¹²³⁷ Suomalainen kulttuuri ja kasvatusjärjestelmä olivat 1800-luvulta lähtien pitäneet tietoisena ja tiedostamattomana ihanteenaan yhdenmukaisuutta ja samankaltaisuutta. Yhteisöllisyys pienessä Karhulan kyläyhteisössä merkitsi esimerkiksi sitä, että muutkin aikuiset kuin omat van-

hemmat vaativat nuorilta hyviä käytöstapoja ja ojensivat tarvittaessa.¹²³⁸

Riikka Korkiamäki muistuttaa, että aikuisten huoli nuorista on aiheellista ja oikeutettua, ja osoitus aidosta välittämisestä. Silti esimerkiksi nuorten kaveripiirin kontrollointi, jolla pyritään estämään ja ehkäisemään huonon kaveripiirin vaikutusta, tuottaa ja ylläpitää moraalisia ja normatiivisia käsityksiä oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Vaarana on, että juuri se nuori, joka tarvitsisi ystäviensä tukea eniten, tulee vanhempien toimesta rajatuksi yhteisön ulkopuolelle.¹²³⁹ Frith puolestaan toteaa, että perheriitajensa kautta nuoret ensimmäisen kerran huomaavat itsensä kapinallisiksi. Kieltäytyessään kunnialliseen kotielämään asettumisesta kapinallisuudesta tulee tietyllä tavalla pysyvää.¹²⁴⁰ Esimerkiksi kun kärelaistytty istui diskoiltaa tupakkaa polttavien ja viinaa humalaan saakka juovien poikien kanssa, hän muistaa aluksi vierastaneensa näiden elämäntyyliä ja ajatelleensa äidin opit mielessään, ettei ikinä sorru sellaiseen. Pian hän oppi samat tavat, sillä ystävät olivat tärkeitä ja paheet omiaan tuomaan elämään jännitystä.¹²⁴¹

Millaiset asiat olivat tärkeitä Kären Kellarin tytöille ja pojille? 15–20-vuotiaiden tyttöjen ryhmäharrastuksiin kuuluivat vuonna 1971 julkaistun nuorisotutkimuksen mukaan iltojen viettäminen isommassa tai pienemmässä kaveriporukassa, käyminen elokuvissa, urheilukilpailuissa, tansseissa ja kotihipoissa, istuminen baarissa tai ravintolassa, levyjen kuuntelu, tupakan polttaminen ja alkoholin käyttö.¹²⁴² Kären Kellarissa käyneille tytöille ystävät olivat haastatteluaineistoni perusteella yksi nuoruuden tärkeimmistä asioista. Muita merkityksellisiä asioita heille olivat musiikki, tanssiminen, oma ulkonäkö, pojat ja harrastukset (kuten lukeminen, piirtäminen, urheilu).¹²⁴³ ”Vaatteet, pojat ja musiikki”, kiteytti kärelainainen.¹²⁴⁴ ”Hyvää musiikkii ja sai tanssii paljo, ja sit se että siel oli mielenkiintoisia poikia”, kertoi toinen.¹²⁴⁵ Vuonna 1960 syntyneelle naiselle kulttuuriharrastukset olivat selviö:

[E]t maailmas tehdää ja harrastetaa, mie ite piirsin paljon. Se porukka vaati et seurattii yhteiskuntaa, luettii Herman Hessen Arosutta ja Siep-

pari ruispellossa ja kaikki nää Sivulliset ja muut, niin ne kuulu meidän arkikeskusteluun.¹²⁴⁶

Edellinen sitaatti osoittaa, että pystyäkseen keskustelemaan asian-
tuntevasti ryhmään kuuluvan oli hankittava oikeanlaista sivistystä.
Näin ryhmä ohjasi jäsentensä harrastuksia ja yhdenmukaisti maa-
ilmankuvaa. Minkkisen mukaan 15–20-vuotiaiden suomalaispoi-
kien kiinnostus kohdistui ”makean elämän” elementteihin alkoholi-
käyttöön, sukupuolikokemuksiin, tupakointiin ja ravintoloissa
käymiseen. Vähintään kerran kuukaudessa elokuvissa kävi 47 pro-
senttia 15–20-vuotiaista pojista. Tämän ikäiset pojat nostivat sek-
suaalokokemukset esiin tyttöjä selvemmin.¹²⁴⁷

Kären Kellarin poikien nuoruudessaan tärkeimmiksi kokemien
asioiden kärkinelikkoon nousivat musiikki/disko, urheilu, tytöt ja
kaverit. Mies kirjoitti blogissa, että ystävät tuntuivat välttämättö-
män tärkeiltä ja tytöt usein kipeän kiinnostavilta.¹²⁴⁸ Enemmän kuin
yhden maininnan saivat myös yhteisöllisyys, kirjasto/kirjallisuus/
lukeminen, asioiden itse tekeminen, meneminen ja yleinen hen-
gailu pörräämiseen ja yöjuoksuineen. Ahkera lukeminen ruok-
ki vuonna 1960 syntyneen miehen mielikuvitusta ja kehitti kielen
käyttöä, mistä oli hyötyä myöhemmällä muusikon uralla.¹²⁴⁹ Vuon-
na 1957 syntynyt mies kertoi lukeneensa kaiken mahdollisen min-
kä kirjastosta käsiinsä sai, romantiikkaa lukuun ottamatta.¹²⁵⁰ Myös
ensimmäiseen diskosukupolven kuuluville kirjasto oli äärimmäis-
sen tärkeä paikka.¹²⁵¹ Kirjastosta sekä lainattiin kirjoja että siellä lu-
ettiin sanomalehtiä. 1970-luvun alussa nuoret pääsivät myös kuun-
telemaan levyjä Karhulan kirjaston upouudella musiikkiosastol-
la.¹²⁵² Vuonna 1975 *Musa* kannusti nuoria lukemaan ja ihmetteli,
miksi kirjallisuutta on pidetty ”snobistien intellektuellien tai muu-
ten höynähtäneiden” alueena. Jos nuori samalla kertaa väittää ym-
märtävänsä musiikkia ja kuitenkin viis veisaavansa kirjallisuudesta,
”on jossakin matoja”.¹²⁵³ Lukeminen vaikuttaa olevan mukana
käreilaisten elämässä edelleen. Asterixit löytyvät nyt yöpöydältä.¹²⁵⁴
”Musiikki/kirjallisuus ne ihmisen (kaidalla) tiellä pitää, vai mitä?”,
kirjoitti käreilaismies.¹²⁵⁵ Joillakin lukemisharrastus on virinnyt uu-
delleen aikuisiässä.¹²⁵⁶

Frith muistuttaa, että tyttöjä ei eristetty nuorisokulttuurista, mutta katukulttuurista kyllä. Kun pojat tapasivat toisiaan kaduilla ja liikkuvat jengistä toiseen, he oppivat lojaalisuuden, uhmailun ja julkisen elämän kuten vapaa-ajan säännöt jo varhain. Tytöt taas tapasivat toisiaan kodeissa kuunnellen musiikkia, harjoitellen meikkaamista yhdessä, opetellen tanssimaan, vertaillen seksikokemuksia, arvostellen toistensa vaatteita ja juurutakseen.¹²⁵⁷ Lähtökohta yhdessä toimimiselle oli tässä mielessä sukupuolittunut.

Lienee selviö, että tansseissa, ravintolassa ja baarissa nuoret haavevat kontaktia toisiinsa enemmän kuin esimerkiksi urheilukilpailuissa tai kirjastossa.¹²⁵⁸ Diskoihin mennään tyypillisesti kahden tai useamman hengen ryhmissä, joissa nuoret saavat toisistaan moraalista tukea. Tytöt tulevat yleensä tyttöystävänsä kanssa. Yksin tultiin on, mutta yksinäisen tytön on ilmeisesti vaikea solmia kontakteja toisiin ja usein käy niin, että yksin tullut tyttö myös poistuu diskosta yksin, havainnoi Lis-Mare Kruse.¹²⁵⁹ Ystävyys saattaa antaa varmuutta suorittaa yhdessä asioita jotka yksin olisivat hankalampia tai kokonaan tavoittamattomissa. Tytöt, joiden tekee mieli lähteä tansseihin, eivät uskalla mennä sinne yksin. Yhdessä he tuntevat itsensä voimakkaammiksi, varmemmiksi ja vähemmän haavoittuviksi. Vaikka he menevät yhdessä, tarkoitus ei ole olla koko iltaa yhdessä. Tytöt tanssivat ja myöhemmin uskovat toisilleen rakkaustarinansa, panevat erilaiset kokemuksensa yhteen ja vertailevat niitä.¹²⁶⁰

Kåren Kellariin tytöt saapuivat diskoon tuskin koskaan yksin, sillä useimmiten asiasta oli sovittu oman ystäväporukan kanssa.¹²⁶¹ Osalla tähän ystäväporukkaan kuului sekä tyttöjä että poikia tai seurustelevia pareja.¹²⁶² Ystävät pitivät huolta toisistaan: jos joku kokeili rajojaan liian pitkälle, hänet vedettiin takaisin. Kaveria ei jätetty.¹²⁶³ Diskossa olisi ollut tylsää yksin.¹²⁶⁴ Toisaalta aineistossani on mainintoja, että ainakin poikien oli helppo tulla diskoon yksinkin.¹²⁶⁵

Lapsuudessa ja varhaisnuoruudessa pojilla ja tytöillä oli erilliset kaveriporukat, kunnes he myöhemmin muodostivat sekaryhmiä.¹²⁶⁶ Vuori toteaa, että 1960-luvun lopulla 15–17-vuotiaat popparinuo-

ret kulkivat yleensä porukassa, johon kuului sekä tyttöjä että poikia. Porukat kokoontuivat baareissa, kesäisin puistoissa tai kadunkulmissa. Ryhmään saattoi kuulua useita kymmeniä nuoria, ja se jakaantui pienemmiksi keskusteluryhmiksi.¹²⁶⁷ Kären Kellarissa nähtiin Vuoren kuvailemia suurempia ja pienempiä ryhmiä, jotka olivat muodostuneet eri tavoin. Sosiaalistuakseen ja kiinnittyäkseen Kären Kellarin diskoyhteisöön nuori lunasti ensin paikkansa pienryhmässä ja oli sen kanssa tiiviissä kanssakäymisessä.

Ystävät oli tärkeitä. Se on hämmästyttävää näin jälkepäin [...] Kylähän se sit tietyl taval, niitten kavereitten avul pääs sit vähän erottautumaan siint kotoo ja luomaan sitä omaa elämää.¹²⁶⁸

Jacob Söderman kiteyttää Old Housen merkityksen nuorten henkireikänä muuten tukahdetussa nuorisokulttuurissa:

[K]otona kaikki oli kiellettyä. Ainoastaan klubilla oli vapaata. Kun nuoret pääsivät sinne sisälle, ja siellä oli samanhenkistä ja kivaa musiikkia, niin he kokivat, että ”mä oon Ranskassa”.¹²⁶⁹

Kutsun tällaisia ystävyyden kautta rakentuneita pienryhmiä kaveriporukoiksi, jotka pohjautuivat moniin erilaisiin lähtökohtiin, taustoihin ja yhdistelmiin. Osa kaveriporukoista oli muodostunut jo 1960-luvun Helilässä, osa syntyi samalla asuinalueella asuvista, toisia yhdisti yhteinen harrastus kuten urheilu, musiikki, partio, seurakuntanuoret ja niin edelleen. Kaveriporukoita syntyi myös samaa koulua käyneistä tai samalla luokalla olleista.¹²⁷⁰ Pienellä paikkakunnalla kasvaneita suojeli keskinäinen tuttuus; oltiin oltu samassa tarhassa tai koulussa, käyty samaa rippikoulua tai kaveri oli seurustellut siskon tai veljen kanssa. Jotakin kautta kaikki olivat tuttuja keskenään, eikä tuttujen silmille ollut tapana hyppiä.¹²⁷¹

John Cotterell kirjoittaa, kuinka nuoret kokoontuvat perjantai- tai lauantai-iltaisain avoimille aukioille tapaamaan toisiaan ennen siirtymistään juhlimaan muualle, kuten kârelaiset Rinteeseen tai diskon eteen. Nuoret tulivat ja menivät, ryhmien rajat olivat epäselvät ja jatkuvassa muutoksessa. Pienemmät ryhmät hajosivat ja nuoria liittyi suurimpaan ryhmään. Nuoret metelöivät ja osoittivat korostetusti kiintymystä halaamalla ja huutelemalla toisilleen,

Cotterell muistuttaa. Hän kutsuu kaveriporukoita sosiaalisiksi verkostoiksi, jotka rakentuivat ikätoveriyhteisöissä ja koostuivat lukuisista sosiaalisista suhteista, kiinteydeltään eriasteisista ryhmittä ja vaihtuvista kokoonpanoista. Ne ovat hänen mukaansa jaettavissa kolmenlaisiin ryhmittymiin: yhdessä vietetylle ajalle perustuviin kiinteäkhöihin kaveriporukoihin (*cliques, clusters*), laajempiin vertaisten joukkoihin (*peer crowds*) ja kahdensuuntaisiin ystävyys-suhteisiin (*friendships*). Cotterell muistuttaa, että verkostot sisältävät päällekkäisiä ja rajoiltaan vaihtuvia ryhmiä, mistä syystä yksilöt voivat olla linkittyneinä useisiin ryhmiin.¹²⁷² Kaveriporukat tulivat Kären Kellariinkin keskenään ja kun paikka tuli tutuksi, ryhmät alkoivat sekoittua ja kasvaa suuremmiksi. Diskossa nuoret saivat mahdollisuuden tutustua toisiin, joiden arvot saattoivat mielenkiintoisella tavalla poiketa omista. Kaveriporukat maailmankatsomuksineen, arvoineen ja toisistaan poikkeavine tapoineen tekivät Kären Kellarin diskoyhteisöstä omalta osaltaan heterogeenisen.

Kaveriporukoihin kuuluvat nuoret olivat Cotterellin mukaan suunnilleen samanikäisiä, kiinnostuneita samanlaisista asioista, kommunikoivat vaivattomasti toistensa kanssa ja viettivät suuren osan ajastaan yhdessä siksi, että viihtyvät toistensa seurassa. Kaveriporukkaan kuului keskimäärin viidestä kuuteen nuorta. Ilmiö näkyy myös aikuisuudessa ja sen kynnyksellä, mutta ryhmään kuulumisella oli erityinen merkityksensä juuri nuoruudessa.¹²⁷³ Tällä viitataan nuoren tarpeeseen hakea ikätovereiden hyväksyntää ja rakentaa identiteettiään vertaisryhmissä.¹²⁷⁴

Toisen mielenkiintoisen näkökulman nuorten ryhmäytymiseen tarjoaa Robert Putnam, joka jakaa yhteisöjen sosiaalisen pääoman sitovaan (*bonding*) ja siltaavaan (*binding*). Sitova pääoma on tiettyllä tavalla sisäänpäin lämpiävää, joka syntyy kun ihmiset ovat tekemisissä samanlaisten ja samanhenkisten ihmisten kanssa. Siltaava pääoma taas viittaa niihin siltoihin, joita rakennetaan suhteessa erilaisiin ihmisiin.¹²⁷⁵ Pasi Koski muistuttaa, että nuorelle on tärkeä kuulua johonkin. Etenkin voimakkaimman identiteetin rakennusvaiheen aikana olisi hyvä, jos löytyisi lokeroita ja kategorioita, joihin voi itsensä luokittaa. Kosken tulkinnan mukaan nuoren iden-

titeetin rakennuksessa ja kehityksessä korostuvat kokemukset juuri sitovantyyppisestä pääomasta. Ne voivat olla jopa edellytyksenä siltaavan pääoman omaksumisessa ja kartuttamisessa.¹²⁷⁶

Cotterell ottaa esimerkin nuorisoryhmästä, jossa parinkymmenen hengen ryhmän sisällä oli useita pienempiä kaveriporukoita.¹²⁷⁷ Suuren ryhmän etu oli, että ryhmän toimivuus ei edellyttänyt kaikkien siihen kuuluvien läsnäoloa. Jos joku ei päässyt paikalle, ryhmä oli silti riittävän monipuolinen toimiakseen kaveriporukalle ominaisilla tavoilla. Kaveriporukan sisällä oli erilaisia ryhmittymiä, jolloin mukanaolijat saivat mahdollisuuden tutustua ryhmän ehkä vieraammiksi jääneisiin kavereihin.¹²⁷⁸ Vuonna 1954 syntynyt kärelainen kertoi, että oli parasta jos oma kaveriporukka oli riittävän suuri: ei jäänyt yksin, vaikka paras ystävä olisikin jonakin iltana löytänyt vaikka poikaystävän.¹²⁷⁹ Käytäntö oli tuttu myös kolmanteen diskosukupolveen kuuluvalla naisella, joka korosti kaveriporukan itseisarvoista merkitystä silloinkin, ”kun siel ei ollu ihasutumist tai muuta”.¹²⁸⁰

Kären Kellarin kaveriporukat olivat erikokoisia, muutamasta nuoresta parikymmentä nuorta käsittävään. Mitä suurempi oma kaveriporukka oli, sitä turvallisempi se oli. Suuresta joukosta löytyi aina joku, jonka kanssa viettää iltaa. Kaveriporukka loi turvan siirtyessä suurempaan nuorisojoukkoon. Tavat ja rockkulttuurin ensiaskelet opeteltiin ja harjoiteltiin yhdessä, jonka jälkeen kynnyksellä diskoon menemiselle madaltui. Nuorelle kertyi siis diskoympäristössä tarvittavaa sosiaalista ja kulttuurista pääomaa ensin omissa kaveriporukoissa. Kaveriporukat kokoontuivat ennen diskoon menoa esimerkiksi Rinteeseen, josta siirtyivät diskoon yhdessä. Joillakin oli omat vakiopöytänsä, kuten Kären Kellarin paikkaa käsitellessäni esitin.

Kaveriporukat pyrkivät toimillaan osoittamaan muille, että he kuuluvat yhteen, havainnoi Cotterell. Ryhmän tunnusmerkkinä voi olla yhdenmukainen pukeutuminen mutta myös epäsovinnainen käytös, joka on tyypillistä etenkin poikien kaveriporukoille. Käytännöllisyydellään ryhmä osoittaa luovuuttaan ja kuuluttaa tietynlais-

ta hauskanpitoa ryhmän tunnusmerkkinä.¹²⁸¹ Karhulalaismies kertoi tästä esimerkin 1970-luvun puolivälistä:

Me oltiin jossain vaikka Karhulassa ja sitte käveltiin sieltä Eskolan kautta Tampsalle. Se matkanteko oli ihan mahottoman kivaa ja jälkeenpäin oon aatellu, et kuinkahan monta tuntii sekkin on mahtanu kestää. Joskus oltii jonkun isännän viljapellos ja muistan ku se tuli ajaa meidät pois kun me oltiin kusel siin, ryypäämäs viljapellos ja tuli vihasena sieltä et hiiteen sieltä hänen viljapelloilt, huligaanit.¹²⁸²

Kertomus osoittaa, että muutaman kilometrin matkan taittaminen oli yhdessäolon tavoite ja kaikin puolin tärkeämpi kuin konsanaan matkan päämäärä, Tampsan tanssilava.

Kåren Kellarin asiakaskunta muodosti tiiviin yhteisön, jonka sisällä käyttäytyminen oli mutkatonta. Kanta-asiakkaiden toistensa tervehtiminen oli tärkeä yhteisöllisyyden symboli. Diskotuttuja tervehdittiin kun satuttiin vastakkain, mutta joskus pää kääntyi ujouttaan pois ja etenkin, jos edellinen kohtaaminen oli ollut kiusallinen tai nolo. Kokemus diskossa koetusta yhteisöllisyydestä aktualisoitui myös diskokontekstin ulkopuolella.

Kaveriporukoissa haettiin fyysistä kosketusta ja oltiin tiiviisti lähekkäin. Fyysisellä kontaktilla oli merkitystä kiintymyksen osoittajana ja myös keinona samastua toisiin. Kosketus oli kaveriporukassa tärkeä kommunikaation väline, oli se tönimistä tai selkään läimäyttelyä (pojat) tai halauksia, hiusten letittämistä tai nurmikolla vierekkäin makaamista (tytöt). Ylipäättään kosketus edellyttää palautetta: vaikuttaa siltä, että toisen ryhmään kuuluvan kosketaminen tai se, että itse saa osakseen kosketusta, tuo nuorelle tunteen olevansa hyväksytty. Ryhmään liittyminen ja siihen kuuluminen ovat erittäin tärkeitä nuoren hyvinvoinnille.¹²⁸³

Kaveriporukat liittyvät vertaisryhmiin (*peer crowds*), jotka muodostavat osan laajempaa kokonaisuutta, Cotterellin mukaan ystäväverkostoa (*friendship network*) tai sosiaaliryhmää (*social cluster*). Helanko nimittää tällaista nuorten vapaamuotoista vertaisryhmää *koostumaksi*.¹²⁸⁴ Vertaisryhmät ovat kaveriporukkaan verrattuna laajempia ja voivat sisältää useita kaveriporukoita. Niihin voi myös kuulua yksittäisiä, kaveriporukoihin kuulumattomia nuo-

ria sekä parin–kolmen nuoren pikkuryhmiä.¹²⁸⁵ Vertaisryhmä on siis sosiaalisen verkoston muoto, joka sisältää useita eri tavoin toisiinsa linkittyneitä nuoria ja heidän kaveriporukoitaan. Vertaisryhmään kuuluu keskimäärin kaksikymmentä 13–21-vuotiasta nuorta.¹²⁸⁶ Cotterell muistuttaa, että monet vertaisryhmistä ovat syntyneet kouluvuosina ja sittemmin täydentyneet työkavereilla tai harrastusten kautta saaduilla kavereilla.¹²⁸⁷

Yksi Kären Kellarin vertaisryhmistä käsitti parikymmentä eritaustaista ihmistä eri puolilta Kotkaa. Heidän puheenaiheensa liikkuvat politiikasta maailmantapahtumiin ja psykiatrian uusiin suuntauksiin joskus kiihkeäänkin sävyyn. Ryhmä oli heterogeeninen, keskusteleva ja valveutunut ja pyrki olemaan ajan hermolla laajalla skaalalla. Iso osa oli kiinnostunut taiteista.¹²⁸⁸ Oletettavasti mahdollisuus kokeilla erilaisia rooleja ja niiden yhdistelmiä sekä tutustua samanikäisten ajatuskulkuihin ja tunneilmaisuihin tarjosi nuorille hyvät olosuhteet myös identiteettikriisien läpityöskentelylle.¹²⁸⁹

Nuorten yhteisöissä on myös yksittäisiä nuoria, jotka ovat sosiaalisia, kuuluvat yhteen tai useampaan kaveriporukkaan ja ovat laajasti verkostoituneita. He ajelehtivat ryhmästä toiseen vaihtelunhalussaan, tai eivät kykene sitoutumaan tai halua sitoutua vain yhteen porukkaan.¹²⁹⁰

Läheiset ystävät tyydyttävät nuorten psykologisia tarpeita ja suojaavat parhaiten yksinäisyydeltä.¹²⁹¹ Erilaisilla ystävyyksillä on erilaisia sosiaalisia tarpeita. Nuoruutta määrittää sosiaalisuus: nuoret haluavat tavata ystäviään ja tutustua uusiin. Cotterell korostaa ystävyysyden sisältävän eri tasoja. On läheisiä ja etäisempiä ystäviä, kavereita, kamuja, porukoita, sakkeja ja tovereita, jotka yhdessä muodostavat ystävyysyden verkoston. Ystävien seurassa nuoret ovat onnellisia, rentoutuneita ja estottomia, Cotterell summaa.¹²⁹²

Alberoni muistuttaa, että suurin osa ystäivistä on itse asiassa tuttavilla. Suhteet heihin ovat hyvät, mutta syvä luottamus puuttuu. Siksi tuttaville ei tule avauduttua kipeimmistä henkilökohtaisista asioista samaan tapaan kuin ystäville. Tuttavan näkeminen ilahduttaa, muttei tee onnelliseksi samalla tavalla kuin ystävän kohtaaminen. Tuttaville voidaan olla kateellisia, arvostella selän takana ja pitää

jopa vastustajana sen mukaan, onnistuvatko he jossakin asiassa paremmin kuin itse. Silti tuttavat voivat olla läheisiä ja suhteet heihin näennäisesti ystävällisiä.¹²⁹³

Cotterellin mukaan kaveruus (*companionship*) on ystävyiden perusmuoto. Ystävät viettävät yhdessä aktiivista vapaa-aikaa seikkailuineen ja erilaisine aktiviteetteineen, mutta myös löhöillen, musiikkia kuunnellen ja vaikka kiviä veteen heitellen ja hiljaa toistensa seurasta nauttien. Huvi ja ilo syntyvät yhteisen kokemuksen jakamisesta; tosin huolia ja murheita ei välttämättä jaeta, sillä yhdessäolossa tärkeintä on rentoutuminen, huoleton yhdessäolo ja yhteinen huumori. Nuoret haluavat nauttia nuoruudestaan ja siirtää lähitulevaisuudessa siintävää tylsää aikuisuutta tuonnemmaksi.¹²⁹⁴ ”Poijil oli jotenkin et se hauskanpito löytyy siitä yhteisyydest et ollaa niinku yhdessä ja jutellaan, vaikka siin ei sen kummempaa edes ta-
pahtuis,” aikalainen vahvisti. Vaikka poikien kaveriporukassa päätökset tehtiin yhdessä, porukan toimivuus edellytti johtajatyyppejä, joka teki aloitteen vaikka juomien hankkimisesta tai jonnekin lähtemisestä.¹²⁹⁵

Ystävyys voi kehittyä eri tavoin, esimerkiksi useista peräkkäisistä tapaamisista vähitellen syventyen ja saaden eriasteisia muotoja. Alberoni toteaa, että ystävyys vaatii aina molemminpuolisuutta toisin kuin rakkaus, joka voi olla myös yksipuolista. Ystävykset odottavat jakavansa keskenään kuvat, jotka heillä on itsestään. Jos ystävät ymmärtävät toisensa väärin, ystävyys on lopussa.¹²⁹⁶

Ystävien välinen läheisyys (*intimacy*) on vaativampaa kuin kaveruus. Läheisyys edellyttää syvää kiintymystä ja helliä tunteiden osoittamista, avoimuutta ja sitoutumista. Kuten kaveruudessakin, läheisen suhteen ylläpitämiseksi oma käytös mukautuu usein toisten käytökseen, eli yhdenmukaistuu.¹²⁹⁷ Ystävän arvo näkyy siinä, että kanssakäyminen perustuu vilpittömyyteen ja rehellisyyteen, objektiivisuuteen, ymmärrykseen ja hyväntahtoisuuteen.¹²⁹⁸ Ystävyteen kuuluu myös lojaalisuus. Vuonna 1951 syntynyt mies kertoo ystävästään, jonka kanssa he liikkuvat noin 10–11-vuotiaista

17–18-vuotiaiksi. Monesta asiasta puhuttiin, mutta perhe oli tabu, jota ei käsitelty:

Me jaettiin niinku kyllä naiskokemuksia ja juotiin itsemme humalaan ja muita erilaisia asioita mutta kumpikin säilytti perheensä siellä taustalla, et me ei puhuttu näitä kiperiä kysymyksiä. Ne ei kuulunu siihen. Kummallakin oli, mut että ei siitä puhuttu, et se oli vähän loukkaavaa. Oli itsestäänselvää, et kummankin taustalla oli perhe kun yritettiin olla miehiä. Ylöspito, ruoat ja pyykit ja tämmöset.¹²⁹⁹

Ystävyyden osoittaminen merkitsee näyttämistä, vahvistamista ja ilmentämistä. Jokainen ystävysten kohtaaminen koettelee ystävyyttä ja voi olla myös pettymys. Ystävyys voi joutua kriisiin, jos joku ystävyksistä tuntee itsensä petetyksi tai väärinymmärretyksi. Kriisin ratkaisee Alberonin mukaan vain asian selvittäminen. Ystävykset joutuvat tarkastelemaan menneisyyttä kriittisesti ja palaamaan aikaan ennen kriisiä tai väärinkäsitystä. Kriisin voittaminen merkitsee aina myös sitä, että ystävykset voittavat oman tapansa suhtautua asioihin, huomaavat oman ilkeytensä, liioittelunsa, kohtuutomuutensa, kiukkunsa, pinnallisen ja sopimattoman menettelynsä. Kriisin voittaminen merkitsee tulemista paremmaksi ja uuden oppimista omassa henkilökohtaisessa kehityksessä.¹³⁰⁰ Kårelaismies kertoi kaverilta saamastaan kriittisestä palautteesta, joka kirpaisi, mutta josta hän otti opiksi:

Minäkin olin oikein viisastelija, kerran sain kunnan palautteet, sähän pidät toisia tyhmänä ja se oli kova paikka. Mut että mä tokenin siitä. Vieläkin muistan... Paras kaveri sano siinä niinku kaikkien muiden kuullen, et jos ois sanonu kahdestaan mut ei, se sano kaikkien kuullen. Se oli hyvä.¹³⁰¹

Joskus poikien nauru muuttuu pilkkaamiseksi ja kohdistuu toisiin, jotka ovat jossakin suhteessa erilaisia ja poikkeavat enemmistöstä esimerkiksi liian feminiinisinä, taiteellisina tai ”mamanpoikina”.¹³⁰² Kåren Kellarissa tytön naurunalaiseksi joutumiseksi riitti huono tanssitalo tai se, että seurusteli toisten mielestä epäsovikkaan pojan kanssa. Erilaiset väittelyt ja ristiriidat olivat tavallisia. Kuten kolmanteen diskosukupolveen lukeutuva nainen kertoi, joskus toi-

voi rauhallista diskoiltaa niin, että kukaan kaveriporukasta ei väit-
telisi, vaan että kaikilla olisi kivaa:

Yleensä joku meidän porukast alko riitelee jonkun kanssa jostain asiast,
alkoks joku kappale E:stä vai G:stä ja olik Che Guevara Vietnamist
vai Amerikast tai mistä tahansa.¹³⁰³

Ystävytydessä on siis myös kriisejä. Kriisi syntyy aina pettymyk-
sestä ja sillä on taipumusta muuttua yhteenotoksi. Toisaalta oli tär-
keää sekin, että itselle läheisten ystävien seurassa sai olla juuri sel-
lainen kuin on.

Kuten olen edellä osoittanut, Kären Kellariin tultiin yleensä
omassa tutussa kaveriporukassa. Diskossa ryhmät sekoittuivat ja
hakivat muotojaan, kun nuoret tutustuivat toisiinsa, ystävytyivät
ja rakastuivat. Ystävytyminen ei välttämättä tarkoittanut saman-
kaltaisuutta. Vaikka samansuuntainen maailmankuva ja elämänta-
pa aluksi saattoivat vetää nuoria yhteen, mielenkiintoa syntyi myös
siitä, että uudet tuttavat olivat erilaisia, ja heidän taustansa tai valin-
tansa omasta, tutusta ja turvallisesta poikkeavia. Vertaamalla ystä-
vän kokemuksesta omaansa nuori oppi tuntemaan myös itseään.

Ujous nuorten jaettuna kokemuksena

”Liimattuna tuoliin odotat mitä vain, mitä vain/Viikonloppu on
ujona discossa/Ihmiset hymyilee ujona discossa,” lauloi Ypö-Viis
vuonna 1980, samaan aikaan kun Irwin revitteli toisessa ääripäässä
discohailiaan. Laulu kertoo nuorten ujoudesta kohdata toisiaan dis-
koympäristössä. Odotukset väreilevät ilmassa, mutta niiden eteen
ei oikein osata itse tehdä mitään. Ilta kuluu hymyillen ja passiivi-
sena odottaen ihmettä tapahtuvaksi. Yhtyeen kitaristi Mikko Holm-
ström kertoi kappaleen sijoittuvan Palskiin tai Kotkan Seurahuo-
neelle, joista karhulalaispunkkareilla oli kokemusta, mutta joissa
oleminen tuntui heistä nololta. Poikien vakiopaikassa Afroditeessa
ei sen sijaan tarvinnut ujostella.¹³⁰⁴ Ujostelu viitannee tässä vastak-
kaista sukupuolta kohtaan tunnetun ujouden ohella karhulalaispoi-
kien kokemaan toiseuteen vieraalla maaperällä.

Aihe kosketti koko nuorten ikäluokkaa päätellen siitä, että *Suosikin* sivuilla nuorten ujous ja arkuus yhdistyneenä seurusteluvaikeuksiin oli yksi kestopuheenaiheista. Lehden kysymyspalstan vetäjä ”Jammu” laski vuonna 1969, että kun lehden toimitukseen oli tullut 1078 kirjettä, niistä yli 600:ssa valitettiin sitä, että asianomainen ei saa tyttöä/poikaa isketyksi itselleen, koska on niin ujo. Hän antoi neuvoksi: ”Ujouteen ei ole olemassa lääkkeeksi mitään kapseleita eikä pillereitä. Siitä pääsee parhaiten irti tarttumalla röyhkeästi ujoutta sarvista kiinni. Kannattaisi melkein tehdä harmaat irvessä sitä mitä eniten ujostelee. Puhumalla sille, jolle uskaltaa vähiten mennä puhumaan. Mutta se on tehtävä heti. Nyt! Onnea matkaan.”¹³⁰⁵

Kansatieteilijä Toivo Vuorela kertoo, kuinka 1930-luvun suomalaisella maaseudulla, jossa osa kärelaisten vanhemmista oli kasvanut, nuorten keskinäinen seurustelu oli sallittua vain hämärässä ja pimeässä, ei päiväsaikaan. Tytöt ja pojat kulkivat tansseihin eri seurassa. Poistua he saivat pareittain. Käytöstapojen noudattamista valvoi kyläyhteisön tiukka kontrolli. Tunteiden paljastaminen tulkittiin hentomielisyydeksi, eikä kiintymystä osoitettu julkisesti. Tilaisuuksia tyttöjen ja poikien keskinäiseen tapaamiseen tarjoutui silti luontevasti erilaisten töiden ohessa. Kirkkopyhinä parhaimpiinsa pukeutuneet nuoret asettuivat nähtäviksi ja katselemaan muita. Niin valvottua kuin nuorten seurustelu olikin, tavoitteena oli saada tytär naimisiin mahdollisimman nuorella iällä. Siksi näihin tilaisuuksiin äidit toivat tyttäriään sananmukaisesti näytteille.¹³⁰⁶

1970-luvulla oli tultu jo aimo askel eteenpäin ja vapaampaan suuntaan edellä kuvaillusta. Silti valtakulttuuriset ja niille vaihtoehdoista toimintalogiikkaa esittävän kärelaisuuden kulttuuriset normit olivat etenkin diskon alkuvuosina jatkuvalla törmäyskurssilla.¹³⁰⁷ Kåren Kellarissa näkyneet seurustelusuhteet olivat heteronormatiivisia. Samasukupuolisista rakkaussuhteista ei tutkimukseni aineisto kerro, joten päättelen niiden olleen satunnaisia, piilossa tai niitä ei ollut lainkaan.¹³⁰⁸ Homoseksuaalisuuden kriminalisoinnin poistamista alettiin ajaa Suomessa 1960-luvun lopulla, ja uudistus toteutui vuonna 1971. Asenteet myönteistyivätkin 1970-luvulta 1990-

luvulle. Kehitys ei kuitenkaan ollut suoraviivaista.¹³⁰⁹ 2000-luvulla suhtautuminen homouteen on aiempaa suvaitsevampaa.

Psykoanalyttikoiden mukaan nuoruuden keskeinen kehitysta-
pahtuma on sukupuolinen kypsyminen. Se koetaan odotettuna ja
kaivattuna, mutta samalla se on pelottava ja hämmentävä tapahtu-
ma paitsi nuorille myös heidän vanhemmilleen.¹³¹⁰ Sosiologit usko-
vat, että seksi ja siihen liittyneiden asenteiden vapautuminen on ol-
lut merkittävä tekijä 1960–1970-lukujen sukupolvimurroksessa.¹³¹¹
1960-luvulla alkoi seksuaalinen vallankumous e-pillereineen, jol-
loin seksistä alettiin puhua ja kirjoittaa julkisuudessa aiempaa avoi-
memmin. Kårelaismies muisti, että sen verran kavereiden kanssa
juteltiin, että ehkäisystä pitää huolehtia. ”Siinäkin suhteessa kai
jonkunlainen tolkkua oli.”¹³¹²

Mahdollisuus sukupuolten väliseen kanssakäymiseen oli yksi
Kåren Kellarin vetovoimatekijöistä. Diskossa ihastuttiin ja rakas-
tuttiin. Paikka houkutteli suhteiden solmimiseen: paljon nuoria yh-
dessä suljetussa tilassa, alkoholia ehkä veressä, musiikki soi, oli hä-
mää, saattoi mennä yksinkin tanssimaan eli sanalla sanoen keh-
tasi enemmän: ”Tilanne tuli ennen kuin oli sitä edes tarkoittanut-
kaan.”¹³¹³ Myös Kruse näkee, että nuorille tärkein syy diskojen ja
ravintoloiden suosioon on mahdollisuus tutustua muihin samaa ja
etenkin vastakkaista sukupuolta oleviin nuoriin sosiaalisesti hyväk-
syttävällä tavalla. Tosin suojele ympäristö on vasta näyttämö; sen
lisäksi tarvitaan osanottajien toimintaa.¹³¹⁴

Suosikissa julkaistiin 1960-luvulla opettavaisten ja valistavien
artikkelien lisäksi mainoksia, joissa tytöille annettiin neuvoja poi-
kien mielenkiinnon herättämiseksi:

Miners m-katse on poikien pop. Jymy-yllätys USA:sta. [–] Hanki il-
lan hippoihin MINERS-silmät, ennen kuin ystävättäresi ehtii. Kai tie-
dät, että pojat pitävät pop-katseesta.¹³¹⁵

Jep kyllähän tyttö voi mennä aika pitkälle – kun on Teini-Setit. Ha-
meen lyhyys ei huikaise. Alla ovat Teini-Setit, jotka suorastaan kuu-
luvat tähän muotiin. Teini-Setit ovat sukkahousut, joiden sukkaosa on
ohutta kreppeä. [–] Teini-Set on ohut hippasukka, joka jatkuu ja jat-
kuu.¹³¹⁶

Diskosiskoille Minersin shokkimeikki!

Jos tahdot herättää huomiota, valitse Minersin uusi loisteväriin kirkas shokkimeikki! Huuliin kosteankiiluva Shocking Pink tai Shocking Red huulipuna. Tai villinloistava Lip Shock huuliväri. Kynsiin samat värisevän elävät kynsilakan sävyt. Ja luomiin Shocking Pink ja Azure luomipuuterit. Saat huulet, kynnet ja silmät, jotka hehkuvat ja heijastavat hätkähdyttävän kirkkaina – joka valaistuksessa!

Kuva 43. Minersia mainostettiin diskoon sopivana shokkimeikkinä vuonna 1972. Ilmoitus *Suosikissa* 12/1972.

Mainosteksteistä välittytyttöjen meikkaamisen ja pukeutumisen selkeä tavoite: poikien huomion kiinnittäminen ja heidän miellyttämisenä. Tuotteet asetettiin mainoksissa palvelemaan sukupuolisuutta, sukupuolisena olentona elämistä ja sukupuolen ilmentä-

mistä – tyttönä olemista. ”Diskosiskoille Minersin shokkimeikki” -mainoksessa (kuva 43.) osoitettiin olennaisin: miten oikeanlainen meikki takasi poikien huomion. Mainoksen viestiä täydentää stereotyyppinen kuva nuoresta työstä. Hänen raukea ja kohtalokas katse violetteine luomiväreineen, ”kosteiksi ja villinloistaviksi” maalattuine punahuulineen sekä ”värisevän” punaisine kynsineen viestittävät seksuaalista aktiivisuutta ja halukkuutta. Shokkimeikki alleviivaa jyrkkää eroa arjen ja diskoillan välillä; oikeanlaisen meikin avulla ujo ja arka koulutyttö voi rohkaistua – ainakin ulkoisesti – muuttumaan syöjätärnäiseksi illan diskosiskoksi tai jopa -kunin-gattareksi, houkuttelee mainos uskomaan.

Naisasialiikkeen voimistumisen myötä meikittömyydestä tuli feministien tunnus 1970-luvun Yhdysvalloissa. Osa naisista vastusti leimautumistaan seksiobjektiksi, mutta toisaalta pelkäsi naisellisuuden menettämistä hyljätessään meikit. Huolestunut ja kannattavuudeltaan heikentynyt kosmetiikkateollisuus vetosi mainoksissa tähän kohderyhmään: ”We know you are liberated and deserve equal rights, but you must still present yourself as feminine and desirable.” 1970-luvun alussa kehitettiin ”luonnollisia” ja ”näky-mättömiä” meikkejä, joista tuli menestys.¹³¹⁷

Pojille suunnatuissa mainoksissa ehdotettiin tyttöjen suosion saavuttamiseksi soittotaidon hankkimista.¹³¹⁸ POP-lehdessä kehoitettiin poikia rakentamaan oma sähkökitara.¹³¹⁹ Mainostajat tiesivät mistä ja kenelle kirjoittivat: nuoret perustivat bändejä musii-kin vuoksi mutta myös irrottautuakseen kodista, päästäkseen luomaan jotakin omaa ja saadakseen vastakkaisen sukupuolen kiinnostumaan. Aikalainen muisteli, että bändikavereiden kesken juteltiin vain musiikista. Vaikka ulkomusiikilliset seikat tunnistettiin, niistä ei koskaan puhuttu.¹³²⁰

Aineistossani mainitaan ohimennen, että Kåren Kellarin mies- ja naispuolisten työntekijöiden keskinäisessä toiminnassa nähtiin eroottisessa merkityksessä heijastumaa omista vanhemmista. Koska nuoret itse olivat seksuaalisesti herkässä iässä, he havainnoivat aikuisiakin eroottisesta näkökulmasta ja pohtivat näiden mahdollisia toimia diskon toimiston suljetun oven takana. Vaikka varsina-

sia konkreettisia havaintoja ei ehkä tullut tehtyä, henkilöstön non-verbaalinen viestintä antoi joskus aihetta näihin pohdintoihin. Huomattiin, että elämä sykkii aikuisillakin.¹³²¹

Seurustelu Kåren Kellarissa oli kanssakäymistä vastakkaisen sukupuolen kanssa, rakastumistakin.¹³²² Simon Frithin mukaan tytöt olivat poikia aktiivisempia kumppanin etsinnässä. Pikemminkin tytön kuin pojan nähtiin epäonnistuneen, jollei hän tullut iskeyksi tanssi- tai diskoillan loppuun mennessä.¹³²³ Muistitietoaineistossani kerrotaan nuoruudessa koetusta vastakkaisen sukupuolen kohtaamisen ongelmallisuudesta ja monimutkaisuudesta erilaisine seurustelusuhteen yrityksineen.¹³²⁴ Ujous ja arkuus vaikuttavat vaivanneen Kåren Kellarissa kumpaakin osapuolta.¹³²⁵ Silti seurustelukumppania kaipasivat kummatkin. Rakkauden ja seurustelun mallia saatiin paremman puutteessa rakkautta käsittelevistä musiikkikappaleista, joista ei ollut pulaa.

Karhulalaisten lisäksi diskossa kävi nuoria lähikaupungeista kuten Kotkasta, Haminasta ja Kouvolasta, mutta kauempaakin: ”Sit siel oli vähän semmost yllätysväkeekin, että tosi makeen näkösii poikii.” Uudet tulokaspojat herättivät säpinää tyttöjen keskuudessa, mutta koska epävarmuus oman viehätysvoiman riittävydestä vaivasi, samaan aikaan muilta paikkakunnalta tulleet tyttöasiakkaat koettiin kilpailijoiksi: ”[S]itte tulee jotain typerii tyttöi niinku Kotkast meidän markkinoille”.¹³²⁶

Vesa Puurosen mukaan poikien ja tyttöjen muodostamissa ryhmissä suhde vastakkaiseen sukupuoleen ja seksuaalisuuteen on tärkeä pohtimisen, kuvittelujen, haaveilujen ja kokeilujen aihe. Nuoret keskustelevat keskenään suhteista ystäviin ja ihastuksiin.¹³²⁷ Vuonna 1954 syntynyt nainen kertoi suunnitelleensa tietyn pojan valloittamista Kåren Kellarissa ja odottaen sopivaa tilaisuutta kohtaamiseen. Hänen hidasteltuaan ja emmittyyään nopeampi tyttö ehti ensin.¹³²⁸ Sydänsuruja tuli tyttölle siitäkkin, kun edellisen viikonlopun seurustelusuhde antoi aihetta jatko-odotuksiin, mutta viikon päästä poika ei ollut enää tuntevinaan. Pettymyksen kesti paremmin jos ihastus ei ilmestynyt diskoon ollenkaan – pahinta oli, jos tämä saa-

pui jonkun toisen tytön kanssa. Siinä murheessa ei ystävästäkään ollut apua. Ilta illan jälkeen tytöt kertoivat odottaneensa, että diskossa olisi juuri se oma ihastus. Suuri kriisi syntyi, jos poikaystävä jätti yllättäen, teki ”bänksit”.¹³²⁹ Joskus nuoruuden sydänsurut olivat niin traagisia, että elämänilo katosi kokonaan.¹³³⁰

Tytöt ja pojat vaikuttavat olleen yhtä arkoja ja ujoja ja jännittäneensä kontakteja vastakkaiseen sukupuoleen. Seurustelukokemukset tuntuvat olleen yhdistelmä toiveita, ujoutta, hapuilua ja pettymyksiä, mies kirjoitti:

Kyllä se sellasta hapuilua oli tyttöjen kanssa [...], tosin aatokset oli kyl huikeita teot ei ehkä onneksikaan olleet huikeita, ujoja toiveita ja aika monet pettymykset sitä koki.¹³³¹

Vuonna 1951 syntynyt ja ensimmäisen diskosukupolven vakioasiakkaisiin lukeutunut mies kertoi olleensa ujo lähestymään tyttöjä, mutta onneksi diskossa oli muutakin tekemistä, kuten oluenjuonti. Rohkaisua tuli otettua mutta kun se meni yli, ei alkuperäisestä ajatuksesta tullut enää mitään, kuten hän kuvaili:

Diskon hämyisessä kellarissa tanssivia tyttöjä katsoessa ei edes erotanut (jollei tuntenut), minkä ikäisestä työstä on kyse... Mutta useimmiten se jäikin katseluksi. Uskallus lähestyä kiinnostavaakin kohdetta katosi jo tuolista noustessa jääden aikeeksi, joten sitä suuntasikin matkansa vaikkapa tiskille, ettei kukaan vaan huomannut epäröintiä... Jäljelle jäi siis katsoa kaukaa kaihoten, kuunnella musaa ja hakea lisää kaljaa.¹³³²

Pojilla ujous, epävarmuus ja identiteetin etsiminen olivat hallitsevia ja näkyivät joskus myös päällepäin peittely-yrityksistä huolimatta.¹³³³ Hector lauloi, kuinka nuori pelkäsi hellyyttä – turhaan: ”Ei pidä luulla että vein/ Mä niiltä kunnian silloin/Kun tuskin uskalsin mä koskee.”¹³³⁴ Suurin osa seurusteluun liittyneistä asioista tapahtui mielikuvituksessa. Tytöt kirjoittivat Teinikalentereihin sa sivukaupalla pojista, joiden kanssa tuskin uskalsi vaihtaa sanaakaan. Päivä tai ilta oli pelastettu sillä, että näki ihastuksestaan vilahduksen.¹³³⁵ Kårelaismiehet puolestaan muistelivat kauniita ja herk-

kiä Kåren Kellarin ”enkeleitä”, jotka erottuivat hälinästä, mutta siten katosivat.¹³³⁶ Mies kirjoitti näitä tuntojaan blogissa:

Tytöt kirjoittivat teinikalenteriin, että ”juttelin hänen kanssaan” – vaikka poika ehkä sanoi ”hei”. Minä en edes kirjoittanut. Mutta ajattelin paljon. Jo se, että uskalsi pyytää ulos tai suudella, vaati paljon rohkeutta. Aina sitä rohkeutta ei riittänyt, ei sanoja joilla ilmaista kömpelösti tuntemuksiaan. Silloin tyttö jäi vain kaukaiseksi haaveeksi. Mutta jo ne haaveetkin lämmittivät suloisesti.¹³³⁷

Seksuaalisen vapautumisen myötä 1960-luvun suurissa nuorisoryhmissä pikasuhteet olivat muodissa, ja pari vaihtui usein viikoittain. Välillä oltiin yhden ja välillä toisen kanssa.¹³³⁸ Kåren Kellarissa viikon tai kahden mittainen seurustelusuhde riitti tuomaan onnen tunteen, ja yksi iltakin kelpasi. Ainakin tytöille oli pääasia, että oli vipinää.¹³³⁹

Jotkut tämmöset jutut just, et joku oli huomannu et toi kattoo sinuu, just et vähän semmost vipinää ilmas. Ja sit se tuli tanssii samaan rinkiin, viel ihanampaa tällai, ja sit se tuli sen jälkeen istuu viereen niin oho, niin tottakai nää oli ihan huippuja et ne tapahtu.¹³⁴⁰

15–20-vuotiaiden sakit olivat Vuoren tutkimuksessa sekaryhmiä, joista irrottauduttiin tyttö–poika-pareiksi.¹³⁴¹ Heikkilän mukaan Turun upolaisten jengissä syntyneet tyttöjen ja poikien väliset seurustelusuhdet olivat usein melko lyhyitä. Kun piirit olivat pienet ja kiinteät, saattoi joskus tuntua siltä, että kaikki olivat seurustelleet keskenään. Yhdessäolo tovereiden kesken oli hyvä ja turvallinen ympäristö seurustelun aloittamiselle ja harjoittelemiselle.¹³⁴² Myös monet Kåren Kellarin seurustelusuhteista alkoivat löyhinä kokeiluina. Vuonna 1954 syntynyt nainen kertoi jääneensä yksin, kun kaveriporukkaan kuuluneet tyttökaverit alkoivat seurustella. Pian hänelläkin oli poikakaveri, mutta ”välil seurusteltii ja välil ei, ja koskaan ei tiennyt, et seurusteelkohan se tänä iltan vaiko ei.”¹³⁴³

Tyttöjen ja poikien sekaryhmässä toisiinsa tutustuminen kävi helposti ja mutkattomasti, kuin ohimennen. Vuonna 1973 pojat näyttivät Krusen mukaan mieluummin tulevan juttelemaan sellaisen tytön kanssa tai hakemaan tanssiin tyttöä joka istui vilkkaassa tyttöjoukossa verrattuna siihen tyttöön, joka istui ujonä yksin.¹³⁴⁴ Ujon

nuoren ei ollut helppo lähestyä vastakkaista sukupuolta suoraan kahden kesken.

Vuonna 1971 julkaistun nuorisotutkimuksen mukaan täysi-ikäisistä, 18–20-vuotiaista tytöistä 49 prosentilla oli kokemusta yhdynästä ja saman ikäisistä pojista 58 prosentilla. 15–17-vuotiaiden ryhmässä 18 prosenttia tytöistä ja 28 prosenttia pojista kertoi olleensa sukupuoliyhteydessä.¹³⁴⁵ Ehkäisyvälineiden tuntemus ei ollut yhtä vahvaa: kolmasosa 15–20-vuotiaista pojista ei tuntenut yhtään ehkäisyvälinettä, kolmasosa tunsu yksi tai kaksi välinettä ja vain kahdeksan prosenttia heistä kertoo tunteneensa enemmän kuin neljä ehkäisyvälinettä.¹³⁴⁶ Arja Saviaho tosin muistuttaa, että länsimaisessa kulttuurissa tytöt on kasvatettu rajoitetummassa ilma-
piirissä kuin pojat. Voi olettaa, että sukupuolet suhtautuivat 1970-luvulla eri tavoin seksuaalisuuteen ja heihin kohdistuneisiin rooliodotuksiin mistä seuraa, että tytöt salailivat sukupuoli-
kokemuksiaan siinä missä pojat liioittelivat.¹³⁴⁷

Juha Tantan toimittamassa, vuonna 1965 julkaistussa nuorisoreportaasissa haastateltu 16-vuotias helsinkiläistyttö arveli tietävänsä kaiken sukupuoli-asioista. Kotona niistä ei ollut kerrottu, ja se olisi-
kin ollut tytölle kauhistus: ”Mä olisin kyllä lähteny käveleen jos mutsi olis alkanu puhua sellasia.”¹³⁴⁸ 1960-luvun lopullakaan sukupuolisuudesta ei aina osattu kodeissa keskustella. Neljännes tytöistä sai valistusta äidiltään, pojista vain kaksi prosenttia. Isät olivat seksivalistajina ilmeisen haluttomia: neljä prosenttia pojista oli saanut tietoa isältään, tytöistä ei yksikään. Nuoret hankkivatkin tietoa kirjoista itse opiskellen.¹³⁴⁹ Koulujen sukupuolivalistus oli satunnaista, ja sitä leimasi opettajien vaivautuneisuus. Seksistä puhuminen ei ollut helppoa vanhojen suvaitsemattomien sukupolven koululle opettajille.¹³⁵⁰ Karhulan yhteiskoulua käyneet miehet muistelivat punastelevan liikunnanopettajan ohjeistusta: ”Pojat, jos tulee vaikea olo, pitää juosta talon ympäri ja mennä kylmään suihkuun.”¹³⁵¹

Nuoret rakensivatkin käsitystä sukupuolisuudesta yhdessä.¹³⁵² Nuorisotutkimus osoittaa, että kaverit muodostivat tärkeimmän seksitiedon hankintakanavan sekä tytöillä että pojilla – tosin pojille sen

merkitys oli suurempi kuin tytöille. Pojista runsas puolet oli saanut ensimmäiset tietonsa kavereilta, tytöistä vain 29 prosenttia.¹³⁵³ Kokeneempia ihailtiin sinisilmäisesti ja omaa kokemattomuutta surtiin: kärelaistyttyön meni täydestä vanhemman naapurintytön keuhkkelu siitä, kuinka 50 poikaa soittaa joka lauantai ja kysyy tätä ulos. Missä vika, kun hänelle ei soittanut yksikään?¹³⁵⁴

1960-luvun lopulla alettiin julkaista seksuaalisesti rohkeita elokuvia, kuvataidetta, musiikkia ja kirjoja, mikä kaikki hämmensi murrosikäisiä karhulalaisnuoria. Radiosta tai TV:stä ei seksuaalivaltutusta juuri herunut.¹³⁵⁵ Nuortenlehdet pyrkivät täyttämään tyhjiötä, joka oli ystävilta saatujen tietojen ja huhupuheiden, joskus kirjojen tai eroottisten sarjakuva- ja miestenlehtien, usein yrityksen ja erehdyksen kautta saadun kokemuksen varassa. Näihin kaikkiin sisältyi liioittelua, värittelyä ja suoranaista vääristelyä, jolloin kuvitelmat ja totuus menivät nuoren päässä sekaisin ja luulot ja odotukset paisuivat mittaamattomiksi.¹³⁵⁶ Tästä tietoisena *Suosikki* kysyi vuonna 1968, että puhutaanko seksistä liikaa?:

Kaikki lehdet sylkevät seksijuttuja ennätysmääriä. Elokuvat, televisio ja massatiedotusvälineet ovat tehneet seksistä julkisen keskustelun aiheen. Seksillä mainostetaan hienpoistoainetta, matkaradioita, matkailua ja melkein kaikkea paitsi juustoa ja makkaraa. Seksi on nuorelle elämään astuvalle ihmiselle usein arka ja vaikea asia, mutta siitä luonnollisesti keskustelemalla voidaan psykologien käsityksen mukaan poistaa turhaumia ja estoja, jotka ovat valistuksen ja tietämättömyyden puutteessa johtaneet harhaan ja väärin syyllisyydentunteisiin monta aikaisempaa sukupolvea. Seksin osuus pop-musiikissa on korostunut soul-musiikin ja Jimi Hendrixin eläimellisen tyylin ohella, jota vastaan vanhan hyvän ajan romantiikka taistelee Humperdinckin balladien hahmossa. Onko puhe seksistä mennyt liian pitkälle?¹³⁵⁷

Osa 15–17-vuotiaista, joukkueurheilua harrastaneista karhulalaispojista ei oikein osannut suhtautua vakituiseen tyttökaveriin ja sitoutua seurusteluun. Vaikka tytöt kiinnostivat, oma kaveriporukka oli vielä tärkeämpi. Kaveriporukkaan kuului joukkuekavereiden lisäksi luokkakavereita ja sen merkitys oli niin suuri, ettei sen rinnalle mahtunut muuta. Mukavia tyttöjä oli ystävinä, mutta seurustelusuhteet jäivät lyhytaikaisiksi: ”Ja sit se oli vähän sellast, et kun

muut ei seurustellu ni en miekään, et se oli kova se tavallaan.”¹³⁵⁸
Toinen esimerkki on 1970-luvun puolivälistä ja kertoo, kuinka tyttöjen liittyttyä poikien kaveriporukkaan ”koko touhu meni pilalle”:

No niit [tyttöjä, L.A.] alko olla niis samois porukois siel jossaa vaikka Tampsan kallioilla tai... Ei niit sielt niinkun haettu, just siel minne oltiin menos ni sielt liepeilt niit sitte tarttu siihen remmiin mukaan.¹³⁵⁹

On todettu, että miehille on ravintolaympäristössä tärkeää kaveriporukan pysyminen koossa.¹³⁶⁰ Cotterell esittää, että tytön ilmesyminen tällaiseen poikien kaveriporukkaan hämmentää ryhmää, edellyttää jäsenyysehtojen uudelleenarviointia ja osoittaa muutoksen väistämättömyyden. Vaikka pojat aistivat tämän, samalla tilanteeseen sisältyy harras toive, että ystävyysuhteissa kaikki pysyisi ennallaan.¹³⁶¹ Tässä konfliktissa poika joutuu jakamaan ajankäytönsä vanhan kaveriporukan ja uuden tulokkaan, tyttöystävän kesken. Kun suhteet kaveriporukan kesken ovat kiinteät, päätös voi olla vaikea, kun poika haluaisi olla lojaali kaikkia osapuolia kohtaan. Vaikka historia osoittaa että tämä ikiaikainen ristiriita on sovittavissa, Cotterell kysyy, onko pojan itsetunto riittävän vahva vastustamaan kaveriporukan vetovoimaa? Onko tytön ystävyys sen arvoista, että ystävyys poikaporukkaan ehkä menetetään?¹³⁶²

Rakkauden harjoittelu kuuluu asiaan nuoren kasvaessa ja etsiessä paikkaansa aikuisten maailmassa. Se, millaisena nuori rakkaus ilmenee, riippuu paljon yhteiskunnasta. Jos tyttöjen ja poikien elämänpiirit on rajattu erilleen, teinirakkaus näkyy silmittömänä ihastumisena pienen vilauksenkin perusteella. Rakkauden tarve on suuri, ja sen voi tyydyttää ohimennen nähty kaunotar, vilahdus ikkunassa, filmitähti, popidoli.¹³⁶³ Rakastumisessa on Alberonin mukaan kyse kahden ihmisen välisestä joukkoliikkeestä, joka lopulta saa aikaan mullistavan muutoksen näiden elämässä.¹³⁶⁴

Seurustelun ja vakituisen parisuhteen muodostamisen on perinteisesti katsottu merkitsevän nuorelle tärkeää askelta aikuisuuteen.¹³⁶⁵ Sosiologit Elina Haavio-Mannila, J.P. Roos ja Anna Rotkirch tietävät, että 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun Suomessa ei enää välttämättä menty naimisiin ensimmäisen sukupuolikumppanin kanssa, kuten puolet suomalaisista oli vielä ennen suuria ikä-

luokkia tehnyt.¹³⁶⁶ Taipaleen mukaan 1960-luvun lopulla nuoruuttaan eläneiden suomalaisnuorten mielestä oli järkevää kokeilla seurustelua usean kanssa, mutta niin kauan kuin seurustelusuhdetta kesti, toiselle oltiin uskollisia.¹³⁶⁷

Tytöt eivät nimittäneet Kären Kellarissa tanssimista tai yhdessä pojan kanssa käsi kädessä poistumista yleensä vielä seurusteluksi, mutta jos suhde eteni suutelemisen asteelle, ”sit oli ollu”.¹³⁶⁸ Vuonna 1959 syntyneelle naiselle ”pussailu” oli niin tärkeää, että hän kertoo odottaneensa vielä diskon ulkopuolellakin tilaisuutta tavatakseen mieleisen pojan ja päästäkseen suutelemaan.¹³⁶⁹ Suutelemisen siis ymmärrettiin olevan lupaus enemmän, mikä tytöille tarkoitti seurustelua ainakin yhden illan ajaksi. Suuteleminen kertoi myös sivusta seuranneille, mitä oli kehittymässä. Suuteleminen kruunasi onnistuneen diskoillan ”jos niin hyvin kävi, aika harvoin kyllä”, kärelaismies kertoi.¹³⁷⁰ Jos poika ja tyttö harrastivat diskoillan aikana silmäpeliä, ilta saattoi päättyä yhteiseen yöhön: ”Ja sitten vielä herättiinkin meillä seuraavana aamuna. Se oli semmonen huippu diskoilta.”¹³⁷¹ Pojalle pelkkä suuteleminen ei aina riittänyt ja odotukset karkasivat pidemmälle, kuten nainen kertoi omaan kokemukseensa viitaten:

Muistuu kyllä mieleen yksi kokemus diskon sulkeutumisen jälkeen. Istuin umpihumalassa olevan nuorukaisen kanssa ikkunalaudalla, itsekin kolmen keskioluen jälkeisessä laskuhumalassa. Pussailtiin, ja yht’äkkiä tapahtui kummia: ystävä otti käteni ja alkoi työntää sitä housunkauluksestaan sisään. Olin järkyttynyt – mitä ihmettä on tapahtumassa! Äiti!¹³⁷²

Introssa julkaistiin vuonna 1969 nimimerkin ”Tyttö joka rakastaa popparipoikia” kirjoitus, jossa tämä tuskailee saman ongelman kanssa kuin karhulalaistyttö edellä. Kirjoitus on otsikoitu ”Makeil-le kundeille”:

Voisitteko te ”makeet kundit” vastata mulle tähän: Jos mä oon jonkun hyvän näköisen kundin kanssa (kivasti pukeutunut ja kiva) kundi kysyy: eiks me vähän mentäis...? Ja sitten sen kundi alkaa hirveesti rutistele, jotta paremmin lähtisin – mutta jos en suostu, se kundi suuttuu. Miksi näin? Miksei voitais olla alussa ilman sitä ja odottaa, että tyttökin haluaisi. Vastatkaa mulle ”makeet popparikundit”.¹³⁷³

Sitaatin tyttö rakasti popparipoikia, mutta olisi halunnut edetä seurustelussaan poikia hitaammin. Oli malttavaisempiakin poikia, jotka eivät menneet suoraan asiaan, tavoittelemaan seksikokemusta. Heistä oli hienoa päästä saattamaan tytön kotiin. Samalla sai aikaa rauhassa tutustua toiseen.¹³⁷⁴ Monen tytön päiväunien kohde, herkän ja eteerisen oloinen Blues Section -yhtyeen rumpali Ronnie Österberg valitti *Suosikissa* vuonna 1967, kuinka oli vaikea löytää romantiikkaa ja läheisyyttä arvostavaa tyttöä. ”Odotan päivää, jolloin voin tavata tällaisen tytön ja keskustella hänen kanssaan, soittaa yöllä John Mayallin levyjä kynttilän valossa, nauttia viiniä ja olla rakastunut. Kuka ei välittäisi tällaisesta.”¹³⁷⁵

Moni löysi elämänkumppaninsa Kåren Kellarista tanssin ja keskustelujen ohessa.¹³⁷⁶ Tuija Nykyrin mielestä etenkin naiset häpeävät tunnustaa, että ovat löytäneet kumppaninsa diskosta. Perinteisen ja naisille tyypillisen romanttisen ihanteen mukaista olisi aloittaa parisuhde selvin päin ja ”aidolla” tavalla puhumalla.¹³⁷⁷ Koska Kåren Kellari oli suhteellisen arkinen musiikkiklubi 1990-luvun diskoihin verrattuna, siksi Kåren Kellarin jonossa aviopuolisonsa tavannut nainen pitää Nykyrin ajatusta surkuhupaisana. Hän kertoi päinvastoin olevansa kiitollinen ja ylpeä siitä, että löysi diskosta elämänkumppanin.¹³⁷⁸ Mikä tahansa humalainen kontakti Kåren Kellarissa saattoi johtaa elinikäiseen avioliittoon, kuten seuraava esimerkki 1970-luvun alkuvuosilta osoittaa:

Mun sukulaistyttö oli ensimmäistä kertaa uskaltanut tulla Kåreen ja jäi vahtimaan vessan ovelle, kun miä menin ystävän kanssa ottamaan pullosta ryyppyä. Siinä vaiheessa tää hänen tuleva miehensä oli päissänsä menny ohi ja sanonu, että sä oot varmaan mun kulta.¹³⁷⁹

Vuoren mukaan kahdeksantoista vuoden ikä oli merkittävä, sillä siinä vaiheessa useat irrottautuivat mahdollisesta jengistään. Uudet vapaa-ajanviettomuodot autolla ajaminen ja olutkapakoissa istuminen tulivat täysikäisillä entisen kaveriporukan tilalle.¹³⁸⁰ Kun tytöt ja pojat alkoivat seurustella, he alkoivat tulla diskoon yhdessä.¹³⁸¹ Vakituisen kumppanin löydyttyä diskoilu alkoi jäädä vähemmälle. Seurustelevat parit vetäytyivät kahden kesken rauhallisempiin

paikkoihin autoajeluille, kotiin, elokuviin tai kotihippohin, joita oli 1970-luvulla alettu kutsua bileiksi.

Kåren Kellarin diskosukupolvet

Kåren Kellarin asiakkaita on mahdollista analysoida paitsi yksilöinä ja erilaisina kaveriporukoina myös suhteessa yhteisöllisyyden kokemukseen. Ajalla on tässä merkityksensä: havaitsin tutkimukseni aikana toistuvasti, että kårelaiset kokivat juuri oman asiakkautensa ajoittuneen diskon kulta-aikaan huolimatta siitä, mihin kohtaan diskon kymmenvuotisessa historiassa se osui. Tutkijana en näe, että joku ajanjaksoista olisi parempi kuin toiset.¹³⁸² Kåren Kellarin asiakaskunnasta nousevat esiin ryhmät, joille on tyypillistä eriaikaisuus ja eripaikkaisuus, mutta samakulttuurisuus eli saman aikaisen historiallisen kulttuurin jäsenyys ja yhteisesti jaettu kokemusmaailma.

Sukupolvi on käsitteenä sen verran joustava, että se on osoittanut käyttökelpoisuutensa lukuisissa suomalaistutkimuksissa asioita selittävänä tekijänä.¹³⁸³ Sukupolvijattelu havainnollistaa myös Kåren Kellarin asiakkaiden muodostaman yhteisön toimintaa eri aikoina diskon elinkaaressa. Keskeistä on ymmärtää, että kyse ei ole biologisista sukupolvista, toisin sanoen lapset–vanhemmat-jatkumosta, jollaisena sukupolvi alun perin on nähty. Biologisissa sukupolvissa edellisen sukupolven lapset kuuluvat uuteen sukupolveen, jolloin vuosisadassa on yleensä noin neljä tai viisi sukupolvea. Sukupolvikäsite on tässä tutkimuksessa käyttökelpoinen huolimatta siitä, että Kåren Kellarin elinkaari on vain kymmenen vuoden pituinen.

Kåren Kellarin elinkaaren aikana diskoyhteisö muuttui, sillä ensimmäiset diskoilijat syntyivät 1940-luvun lopulla ja nuorimmat 1960-luvun alussa. Lyhyessä ajassa ehti tapahtua paljon. Diskopioneerien ja diskoklubin sukupolvet olivat aikuistuneet, perustaneet perheen ja monet muuttaneet muille paikkakunnille, kun muutosten diskosukupolvi vasta kulutti koulunpenkkiä peruskoulun yläas-

teella ja tapaili ensimmäisiä rokkiaskeliaan Afroditen tanssilattialla. Siksi ei ole löydettävissä yhtä ainoaa oikeaa Kåren Kellarin aikaa eikä homogeenista kårelaista ”heimoa”. Jokaisella aikalaisella on muistonsa ja kokemuksensa, jotka ovat tiivisti sidottuja aikaansa ja taustoihinsa.¹³⁸⁴

Kåren Kellarin kolmeen sukupolveen kuuluneiden asiakkaiden eri-ikäisyys näyttää yhtäältä kaataneen sukupolvien välisiä raja-aitoja ja edesauttaneen yhteisön muodostumista, vaikka toisaalta se myös ruokki sukupolvitietoisuutta. Diskoilijan ikä tiedettiin esimerkiksi koululuokan tai vaikkapa sisaruussuhteiden perusteella. Monessa perheessä oli useampi kuin yksi lapsi ja sisarusten ikäerot pienet, joten isosiskot ja -veljet opastivat nuorempia sisarusiaan diskokäyttäytymisen konventioihin:

Myö ollaa oltu aika paljon samois porukoissakin, vaik on kaks vuotta ikäeroo. Ei siin mun mielest mitää miinusta ollut, et en miä sit rasitteen muista. No kyl se oli hyvä oppimaan, ei sitä tarvinnu opettaa.¹³⁸⁵

Matti Virtanen viittaa eri-ikäisten väliseen vuorovaikutukseen toteamalla, että sukupolvi ei synny ellei sillä ole otollisia opettajia, ellei se pääse jakautumaan erilaisiin ryhmiin eikä kiinnittymään johonkin traditioon. Hänen mukaansa sukupolvet edellyttävät mestareita, kisällejä ja oppipoikia.¹³⁸⁶

Tutkimuksessani on kyse historiallisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisista määrittyneistä merkityssukupolvista. Sukupolvikäsitteen avulla pääsen tulkitsemaan, selittämään ja tyypittelemään Kåren Kellarin yhteisöllisyydessä ja siinä koetuissa merkityksissä olleita eroja ja kokemuksen ajallisuutta, joiden havaitseminen ja tulkinta ovat keskeisiä kysymyksiä kulttuurihistorialliselle tutkimukselle. Tiedostan, että sukupolvien nimeäminen voi olla kategorisoivaa ja yksinkertaistavaa.¹³⁸⁷ Koska se on myös havainnollistavaa, olen antanut diskosukupolville toimintaa kuvailevat nimet. Aineistostani erottuu kolme diskosukupolvea, jotka olen nimennyt diskopioneerien, diskoklubin ja muutosten diskosukupolviksi.

Saksalainen sosiologi Karl Mannheim loi 1920-luvulla oivaltavan ja yksinkertaisen sukupolvikäsiteanalyysin, joka on saanut sukupolvitutkijat siteeraamaan sitä nykypäiviin saakka. Itse asiassa

on vaikea löytää sukupolvitutkimusta, jossa ei vannottaisi Mannheimin nimeen.¹³⁸⁸ Mannheimin mukaan sukupolveen kuuluminen edellyttää yhteisesti jaettuja kokemuksia ja jonkinasteista yhteistä tietoisuutta. Hän määrittelee sukupolven sosiaalisesti ryhmäksi, jota yhdistää saman ikäisenä koettu yhteinen kokemus – avainkokemus – ja tietynlainen mobilisoituminen, tietoisuus yhteydestä. Kun jokin ikäpolvi jakaa nuoruudessaan yhteisen avainkokemuksen, siitä tulee sukupolvi. Etenkin nuoruudessa ensimmäistä kertaa koetut asiat jäävät mieleen identiteettiä muokkaavina kokemuksina.¹³⁸⁹ Kären Kellarissa viihtynyt tiivis yhteisö nuorille suunnitellussa diskossa tarjosi turvallisen kehyksen kokea monia ensimmäisyyksiä, kuten ensikosketus nuorisomusiikkiin ja nuorisomuotiin, ensimmäiset rokkitanssiaskleet, ensisuudelmat, ensirakkaudet ja sydänsurut, ensimmäiset päihdekokeilut, muutos lapsesta teinikäiseksi, vanhemmista irrottautuminen ja yhteiskunnallisen tietoisuuden herääminen. Yhteiskunnallisen sukupolven keskeinen elementti on sukupolvitietoisuus, joka on sukupolveen kiinnittyvä tunne, tunne siitä tosiasiaista, että ihmisiä yhdistää jokin.¹³⁹⁰

Luen samaan sukupolveen kuuluviksi ne Kären Kellarin asiakkaat, jotka ovat eläneet nuoruuttaan samaan aikaan, jakaneet samoja kokemuksia ja tunnistavat sellaisia tapahtumia jotka ovat vain heille erityisiä. Sukupolvi on ryhmä ihmisiä, joita yhdistää jokin samanaikainen noin 17–25-vuotiaana koettu kokemus. Erityisen merkityksellistä ikä on Mannheimin mukaan seitsemännentoista ikävuoden vaiheilla.¹³⁹¹ On myös tärkeä tiedostaa, että sukupolven sisällä on limittäin ikäkerroksia. Siksi kokemukset Kären Kellarin diskoyhteisöstäkin ovat erilaisia riippuen siitä, onko nuori ollut mukana alusta alkaen vuodesta 1969, vasta keskivälissä vai diskon toiminnan jo hiipuesssa.¹³⁹²

Purhonen on ehdottanut uudenlaista tapaa lähestyä sukupolviyksikön (mannheimilaisen sukupolven) määrittelyn ongelmaa suhteessa ”emo”sukupolveen (massasukupolveen). Hän kiinnittää huomiota kolmeen tekijään: diskursiiviseen ulottuvuuteen, kollektiiviseen muistiin ja kulttuurisiin ikoneihin. Diskursiivisuus tarkoittaa puheita, kirjoituksia ja muuta sellaista sukupolvea määrittelevää

termistöä, jotka aina enemmän tai vähemmän muovaavat sukupolvitietoisuutta. Kollektiivinen muisti taas liittyy sukupolveen siten, että tutkitaan sukupolvien välisiä eroja jonkin saman asian muistamisessa tai muistojen kohteissa. Käsittelyni makrotasosta kertovat kunkin sukupolven aikaan ajoittuvat maailmanpoliittiset tapahtumat ja suomalaisen yhteiskunnan erilaiset murrokset. Mikrotasoa edustaa Kären Kellarin kunkin sukupolven pienoiskulttuuri omine tunnusomaisine erityispiirteineen ja etenkin kulttuurisine ikoneineen, joista Purhonen kirjoittaa. Kulttuuriset ikonit ovat tapahtumia tai asioita, ”joista on tullut sukupolvensa symboleita, eräänlaisia kokemuksiin, muistoihin ja tunteisiin liittyviä merkitystihentyimiä”.¹³⁹³

Sukupolvitutkimuksen edelläkävijänä on sosiologia; historian-tutkijat eivät toistaiseksi ole yhtä aktiivisesti analysoineet varsinkaan lähihistorian sukupolvia.¹³⁹⁴ Marja Tuominen on yksi poikkeuksista; hänen mukaansa sukupolveen tarvitaan mahdollisuutta kokea samoja tapahtumia ja saada samoja tietoja, joiden puolestaan on upottava samalla tavalla kerrostuneeseen tietoisuuteen. Silloin, kun samaan aikaan elävillä ihmisillä on mahdollisuus integroitua ryhmänä jakaa tietty kokemus, olla osallisena samoista historiallisista ja sosiaalisista olosuhteista, voidaan puhua yhteisestä sukupolviasemasta.¹³⁹⁵ 1960-luvun historiakuvaa tutkinut Miettunen puolestaan näkee, että tiettyyn sukupolveen kuuluminen on yksi tapa kuvata henkistä yhteenkuuluvuutta sekä menneisyydessä että nykyisyydessä, joten siksi sukupolvea ei tule ymmärtää tiukkojen ikärajojen määrittämiksi ajanjaksoiksi. Esimerkiksi kuusikymmenlukulaisille sukupolvi merkitsee lähinnä henkistä ryhmää.¹³⁹⁶

Historioitsijat Timo Soikkanen ja Vesa Vares ovat esittäneet ”pienien sukupolvien” käsitteen, jonka mukaan sukupolvien piituetet voivat vaihdella runsaasta vuodesta vajaan viiteen vuoteen. Nämä sukupolvet ovat tulleet niin peräkanaa ja lyhyen ajan kuluessa, ettei niitä siksi voi kutsua sukupolviksi sanan roosilaisessa mielessä. Esimerkiksi 1960-luku näyttää sisältäneen useita varsin erilaisia ikäkerroksia tai ”pieniä sukupolvia” peräkkäin. Nykyisen massiivisen tiedonvälityksen ja nuorisomuodin aikana uusi su-

kupolvi syntyy lähes säännönmukaisesti 4–5 vuoden välein, mutta niiden kohdalla ei voida puhua samanlaisesta aatteellisesta syvyydestä kuin esimerkiksi autonomian ajan sukupolvilla. Parempi olisikin käyttää niistä nimitystä ”ikäpolvi” ja säästää sukupolvi-käsite vaativampaan tarkoitukseen, kirjoittajat toteavat.¹³⁹⁷ Löysin tuon ajatuksen tutkimukseni loppuvaiheessa ja se vahvisti käsitystäni siitä, että Kåren Kellarin asiakaskunnassa on perusteltua osoittaa useampi sukupolvi huolimatta siitä, että kyse on lyhyestä periodista.¹³⁹⁸ Merkittävää on, että myöskään Soikkasen ja Vareksen sukupolvinäkemyks ei ota kantaa toimijoiden ikärakenteeseen, vaan keskittyy näiden kokemuksiin.

Karisto muistuttaa vielä, että sukupolvitietoisuutta luovien avainkokemusten ei tarvitse olla dramaattisia ja suuria, sotien ja vallankumousten kaltaisia tapahtumia. Pienemmätkin asiat vaikuttavat: se mitä musiikkia kuunneltiin, mitä elokuvia katsottiin ja mitä kirjoja luettiin.¹³⁹⁹ Kimmo Saaristo näkee rockkulttuuristen sukupolvien muodostuvan musiikin ympärille: ”Sano minulle, mikä mielestäsi on kaikkien aikojen rockbiisi, niin minä sanon sinulle, mihin sukupolveen kuulut.” Jokaisella sukupolvella on omat rockinsa, ja rock on osa kunkin sukupolven avainkokemusta.¹⁴⁰⁰

Sukupolvikäsite auttaa näin tulkiten hahmottamaan Kåren Kellarin nuorten asiakkaiden eriaikaisuuteen liittyviä eroja ja yhtäläisyyksiä, mutta korostan, että diskosukupolvet ovat kaikilta rajoiltaan joustavia. Jos esimerkiksi nuoren asiakkaan ystäväpiiri koostui itseä vanhemmista, Kåren Kellarissa alettiin käydä ennen ikätovereita ja samalla identifioiduttiin aikaisempaan sukupolveen. Vastavasti diskoilu saattoi jatkua muiden saman ikäisten jo siirryttyä pois diskon vaikutuspiiristä, jolloin kokemukset kattavat tavallista pidemmän periodin. Puurosen eriaikaisuuden käsitettä mukaillen diskosukupolvien sisällä voi siis toimia eriaikaisia aikalaisia, tai nuori itse voi olla sisäisesti eriaikainen vaihtelevine ajattelutapoineen, toimintamalleineen ja arvostuksineen.¹⁴⁰¹

Kutsun Kåren Kellarin ensimmäistä sukupolvea diskopioneerien sukupolveksi, johon lukeutuvat pääsääntöisesti ne asiakkaat, jotka kävivät diskossa vuosina 1969–1970 ja ovat syntyneet vuosi-

na 1949–1952. Toisen, diskoklubin sukupolven muodostavat noin vuosina 1970–1974 diskossa viihtyneet, vuosina 1953–1957 syntyneet aikalaiset. Kolmas, muutosten sukupolvi muodostuu nuorista, jotka olivat diskon asiakkaina sen viimeisinä vuosina (1975–1979). Heidän syntymänsä ajoittuu suunnilleen vuosiin 1958–1962. Haluan korostaa, että Kåren Kellarin asiakkaana vietettyjen vuosien merkitys nousee sukupolven muodostumisen näkökulmasta merkittävämmäksi kuin syntymävuosi, jota ei esimerkiksi blogiaineistoni useinkaan edes kerro. Esimerkiksi osa vuonna 1958 syntyneistä varhaiskypsistä tytöistä alkoi käydä Kåren Kellarissa 13-vuotiaana ja oletettavasti koki kuuluvansa toiseen sukupolveen, vaikka ikänsä puolesta olisi lukeutunut III sukupolveen. Varsinkin osa pojista viihtyi diskossa omaa sukupolveaan pidempään ja osa kertoo viihtyneensä diskossa niin hyvin, että kuuluu jokaiseen diskosukupolveen. Vuonna 1952 syntynyt mies kertoi:

En mä kattonu ees mikä nimi siin on, sama disko, ei sitä osannu sillee aatella et olikis siel se Kåre vai eiks siel ollu. Samast ovest ja saman näkönen ja musa soi.¹⁴⁰²

Kåren Kellari sijaitsi samassa liikehuoneistossa lähes samoine kalusteineen koko toimintansa ajan, mikä helposti saattoi johtaa mielikuvaan, että paikassa ei mikään muuttunut. Edellä siteeraamalleni haastateltavalle disko oli sama disko riippumatta siitä, kuka sen toimintaa pyöritti tai mikä nimi sen oven päällä luki.

Sukupolvet syntyivät paitsi diskossa tietyn ikäisinä koettujen ja elettyjen tapahtumien muodostamina myös 1960–1970-lukujen kulttuuristen ja yhteiskunnallisten muutosten aikaansaannoksina. Unohtaa ei sovi sukupolven kuuluneiden nuorten lapsuutta ja varhaisuoruutta ennen Kåren Kellarin aikaa, jolloin pohjaa myöhemmälle rockkulttuuriin kiinnittymiselle luotiin. Tähän tosin pääsen käsiksi vain niukasti. Myös maailmanlaajuisilla poliittisilla tapahtumilla on ollut merkitystä Kåren Kellarin sukupolville yhteisöllisyyden muodostumisen näkökulmasta silloin, jos niitä tuli seurattua ja niistä keskusteltua diskossa ystävien kanssa.

Pentti Saarikoski, Käpy selän alla, Vanhan valtaus... niitä asioita seurattiin. Nyt mulla on päällä kirkkaan keltainen lyhythihainen paita. Se kangas on täynnä oransseja kukkia!!! Mihinkähän sukupolveen kuulun?¹⁴⁰³

Aineistositaatin kirjoittaja on vuonna 1951 syntynyt mies, joka lukeutuu Kåren Kellarin ensimmäiseen ja vuosina 1969–1970 diskossa viihtyneiden diskopioneerien sukupolveen. Tämän sukupolven lyhyt aika diskossa asettuu osaksi lomittain seuraavan, diskoklubin sukupolven kanssa. Osoitan, että diskopioneereihin kuuluvat on silti mahdollista selvästi erottaa omaksi sukupolvekseen. Ratkaisuvia olivat yhteiset nuorisokulttuuriset kokemukset varhaisteini-iässä. Kivijalka diskopioneerien sukupolven yhteisöllisyydelle rakennettiin siis 1960-luvulla ennen Kåren Kellaria. Tämä oli se nuorten joukko, joka pyöri seuratalo Sammolla ja tanssilavoilla sekä Helsingin baareissa. Se vaati ja sai Karhulaan kunnallisen nuorisokahvilan 1960-luvun lopulla, kuten olen edellä todennut.

Kåren Kellarin ensimmäisenä vuonna diskoon kokoontuneet asiakkaat olivat iältään keskimäärin vanhempia kuin myöhemmin tulleet. Tähän ryhmään kuuluvat 1940- ja 1950-lukujen taitteen molemmin puolin, noin vuosina 1945–1954 syntyneet, jotka aloittivat diskoilun 15–24-vuotiaina. Osalle heistä Kåren Kellari tuli liian myöhään, sillä opiskelun aloittaminen, töihin siirtyminen ja perheen perustaminen olivat pian ajankohtaisia tai jo tapahtuneet. Monet näistä nuorista olivat päässeet tai pian pääsemässä ylioppilaiksi, jolla siirtymällä on sosiologi Sinikka Aapolan ja historian tutkija Mervi Kaarnisen mukaan aina ollut erityinen merkitys opiskelevan nuoren elämässä.¹⁴⁰⁴ Lisäksi ajokortin saaminen ja auton käyttömahdollisuus olivat laajentamassa reviiiriä samalla kun ajohalut olivat suurimmillaan. Kulttuurintutkija John Clarke toteaaakin, että vapaa-aikaan keskittyvät nuorisokulttuurit ovat elinkelpoisia niin kauan kuin vapaa-aika on elämänaalueista ykkönen.¹⁴⁰⁵

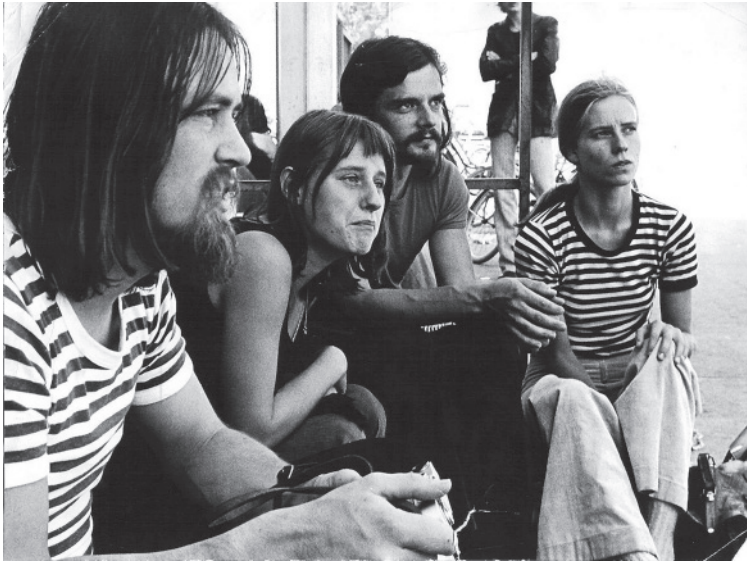
Näistä syistä Kåren Kellarin ajanjakso jäi tällä diskosukupolvelle poikkeuksellisen lyhyeksi, sillä se kesti joulukuusta 1969 noin vuoden 1970 loppuun. Koska he vihdoinkin olivat saaneet kaipaamansa nuorille tarkoitetun paikan, he kokivat diskon tärkeäksi ja halusi-

vat venyttää siellä käymistään niin pitkään kuin elämän muut realiteetit sallivat. Vähittäistä siirtymistä muihin ravintoloihin kuvailee vuonna 1952 syntynyt mies näin:

Kåresta kasvettiin eräällä tavalla ulos, sit tuli Lasinpuhaltaja, kanjonin toiselle puolelle, me mentiin sit sinne ku me oltiin 18 me saatiin sit juua Carilloo jäällä, sinist enkelii ja näit tämmösii hirveit juomii. Ja sit tuli toi Palski, tuli kuvioihin, me niinku siirryttiin sit sinne ja me kasvettiin siit Kåresta ulos ja toinen jengi tuli sinne Kåreen.¹⁴⁰⁶

Vanhimmat, vuosina 1945–1950 syntyneet diskopioneerien sukupolvelaiset kuuluvat suuriin ikäluokkiin. Suuren murroksen sukupolvi, lähiöiden sukupolvi, kylpyammesukupolvi, poliittinen sukupolvi, love generation ja baby boom -sukupolvi ovat käsitteitä,

Kuva 44. Diskopioneerit Tuomo-Tapio Immonen, Marjut Kekarainen, Simo Siltari ja Tuulikki Kontula istuskelemissa Kåren Kellarin ikkunalaudalla 1970-luvun alussa. Taustalla Kåren Kellarin sisäänkäynti. MWA.

joilla suuriin ikäluokkiin kuuluvia on julkisuudessa määritetty.¹⁴⁰⁷ Marja Tuominen tarkastelee suurten ikäluokkien ja heidän vanhempiensa välistä kohtaamista ja vuorovaikutusta, jota hän kutsuu sukupolvihegemonian kriisiksi. Tämä ilmenee konfliktina valtakulttuurin ja sen vastavoimien välillä, ja näkyy käytännössä sukupolvien erilaisena suhtautumisena normeihin, arvoihin, symboleihin ja muihin instituutioihin.¹⁴⁰⁸

Kun vuonna 1960 Suomessa oli 15–19-vuotiaita 372 000, vuosikymmenen puolivälissä heitä oli jo lähes puoli miljoonaa.¹⁴⁰⁹ Suuret ikäluokat eli vuosina 1945–1950 syntyneet¹⁴¹⁰ saivat maassamme ensimmäisenä kokea erillisen nuorisokulttuurin ja laajamittaisen kulttuuriteollisuuden yhtäaikaisen synnyn. Nuorisokulttuuri palveli ikäryhmien erottautumista ja nuoret tulivat selvästi tietoisiksi asemastaan lapsuuden ja aikuisuuden välimaastossa. Monille heistä nuorisokulttuuri merkitsi pukeutumistyyliä, musiikkia ja kulttuurituotteita, kuten nuorisolehtiä ja erilaisia kulutustavaroita; tosin kuluttaminen oli sidoksissa perheen varallisuuteen. Nuorisokulttuurien moninaisuus mahdollisti erilaisten ryhmäidentiteettien muodostumisen.¹⁴¹¹

Antti Kariston mukaan suuret ikäluokat, jos mitkä, muodostavat sukupolven, sillä he olivat nuoruutensa herkässä iässä kuohtuvan ja yhteiskunnan rakenteita horjuttaneen 1960-luvun lopulla.¹⁴¹² On arveltu, että 1960-luvun nuoriso muodosti vielä kohtalaisen yhtenäisen sukupolven, jolla oli useita yhteenkuuluvuuksia luoneita avainkokemuksia ja kohtalaisen yhtenäinen kulttuuritausta. Tärkeimpinä kokemuksina voidaan pitää nuorisokulttuurin nousun lisäksi elinkeinorakenteen modernisoitumista, maaltamuuttoa, kansainvälisten vaikutteiden lisääntymistä, elintason nousua ja kulutuskeskeisten elämäntapojen yleistymistä, kuten Kimmo Jokinen toteaa.¹⁴¹³ Suomalaista elämänmenoa leimasi tuolloin monenlainen muutos: yleismaailmallinen talouskasvu, hyvinvointivaltion toteutuminen, teknologian kehitys, asumisen väljentyminen ja siirtyminen lähiöihin, keskiluokkaistuminen ja kaupungistuminen.¹⁴¹⁴ Kallioniemen mukaan kokemus sivullisuudesta oli nuorilla osa uutta elämäntunnetta, joka kyseenalaisti keskiluokkaisen elämänmuodon

kaavoja ja näki esimerkiksi mustien kulttuurissa romanttista bohemisuutta.¹⁴¹⁵

Yksi keskeisistä tämän sukupolven myöhempään elämäntapaan vaikuttaneista tapahtumista on syntyminen keskelle maailmanlaajuista jälleenrakennusta, kun toisen maailmansodan päättymisestä oli kulunut vasta 4–7 vuotta. Totaalisen sota-ajan vaikutukset heijastuivat välillisesti myös lapsiin.¹⁴¹⁶ Lähes poikkeuksetta perheiden 1920–1930 -luvuilla syntyneet isät olivat olleet sodassa, jossa perheet olivat menettäneet läheisiään. Siksi vanhempien pelko omien lasten menettämisestä oli todellisuutta, ja suvun toivoja valvottiin toivoen heille parasta ja peläten pahinta: ”Ettei viinamato iske, ettei tule puukkoa kadulla tai joudu työpaikoilla mustiinkirjoihin, että menestyy opinnoissa.”¹⁴¹⁷ Tämä sodan jälkimainingeissa syntynyt sukupolvi kasvoi muuttoliikkeen voimistumisen, taloudellisen nousun ja yhteiskuntarakenteen muutosten vuosina ja toimi koulutuksellisen ja kulttuurisen murroksen veturina.¹⁴¹⁸ Suomea rasittivat säännöstely ja sotakorvaukset ja talouspoliittisiksi huolenaiheiksi nousseet suhdannevaihtelut, työttömyys ja inflaatio.¹⁴¹⁹ Opiskelijoiden uusvasemmistolaisuus ja sodanvastainen liikehdintä olivat 1960-luvun lopun ilmiöitä.¹⁴²⁰

Perheissä painiskeltiin myös uuden modernin ajan haasteiden keskellä. Elämänmenoa leimasi monenlainen muutos: yleismaailmallinen talouskasvu, hyvinvointivaltion toteutuminen, teknologian kehitys, asumisen väljentyminen ja siirtyminen lähiöihin, keskiluokkaistuminen ja kaupungistuminen.¹⁴²¹ Yhä useammilla oli varaa kulutusta korostaneeseen elämäntapaan. Kun viisipäiväinen koulu- ja työviikko saatiin Suomeen 1970-luvun alkuun mennessä, diskossa pääsi huoletta viihtymään perjantaisin, kun lauantai-aamuna sai nukkua pitkään.¹⁴²² Nämä nuoret elivät elämänsä herkkää vastaanottavaa jaksoa 1960-luvun lopulla, kulttuurisen, sosiaalisen ja poliittisen vapautumisen ja radikalisoitumisen aikana.

Nuorison merkitys oli alkanut sodan jälkeen kasvaa. Nuoriso kypsyi aikaisemmin, kävi koulua pidempään ja sillä oli käytössään enemmän rahaa kuin aikaisemmin.¹⁴²³ 1960-luvulla vaikutti ensimmäinen varsinainen popnuoriso, josta tuli pioneereja monessa

muussakin mielessä kuin suhteessa diskokulttuuriin. Esimerkiksi e-pilleri mahdollisti aiempaa vapaamman seksin. Moottoripyörät tulivat halutuiksi kulkuneuvoiksi. Keskioluen vapauttaminen vuoden 1969 alusta vaikutti alkoholikäyttöä lisäävästi.

Yhteiskunnallisesti valveutuneiden kârelaisnuorten keskustelunaiheet liikkuivat uskonnollisissa, eettisissä ja poliittisissa ongelmissa kuten sodissa ja kolmannen maailman tilanteessa. Biafran nälänhätä, Prahan miehitys ja vallankumoussankari Che Guevara puhuttivat ensimmäisen diskosukupolven nuoria. 1960-luvun aika-laistodellisuus oli täynnä yhteiskunnallisesti ja maailmanlaajuisesti merkittäviä tapahtumia. Näyttämölle marssivat vuoron perään ja toinen toisiinsa kytkeytyneinä hipit, jipit, mustat pantterit, opiskelijamellakat, antiautoritaarinen liike, mielenosoitukset, salamurhat ja huumausaineet sekä monet aikalaisvaikuttajat, kuten Andy Warhol, Mick Jagger ja Jefferson Airplane. Vietnamsissa romutettiin usko läntiseen sivistykseen, teinit sekosivat Beatlesien konserteissa ja e-pilleri mahdollisti vapaan seksin ja myös sukupuolitautilien leviämisen. Nuorten elämänmenoa siivittivät erilaiset vastakulttuurit ja vaihtoehtoliikkeet. Perustellusti Sam Inkinen puhuu rauhattomasta rock-sukupolvesta.¹⁴²⁴ Aikalaisen vuosia sitten kirjoittama proosa kuvailee aikakauden tunteja:

*Muistatko ystävät silloiset
kuinka suuria tähtiä apinoitiin
ja esivaltaa vastaan kapinoitiin,*

*kuinka vapauden tuulia
haisteltiin
ja salassa seksiä maisteltiin,*

*ja kuinka äkkiä
kaikki oli toisin.¹⁴²⁵*

Sukupolven jäsenten itsensä muistelemina monet 1960–1970-lukujen muutokset näyttävät sarjalta ”pieniä vallankumouksia”, joihin kuuluivat juomatapojen, sukupuolielämän, tapakulttuurin ja asenteiden vapautuminen. Tosiasiassa kehityskulku oli kaikkien yhteiskunnallisten ja kulttuuristen prosessien tapaan hidas ja vähit-

täinen. Valtaosa nuorista oli yhä tiiviisti kiinnittyneenä vanhempiensa maailmaan.¹⁴²⁶

Nuorimmat tähän diskosukupolveen kuuluvista olivat marraskuussa 1955 vaippaiässä ja vanhimmat kansakouluissa, kun rock and roll rantautui maahamme Yhdysvalloista. Silloin sai Suomen ensi-iltansa elokuva *Älä käännä heille selkääsi*, jossa kuultiin Bill Haleyn sävelmä *Rock Around the Clock*.¹⁴²⁷ Sen jälkeen rock 'n' roll oli tosiasia Suomessakin. Uutuutta ja sen haitallista vaikutusta nuorisoon pelkäävä suomalaislehdistö piti rock 'n' rollia kummajaisena ja vakuutti sen olevan ohimenevä muoti-ilmiö.¹⁴²⁸ Se osoitti kuitenkin elinvoimaisuutensa ja käynnisti nuorten erottautumisen musiikkimaun määrittämiin ryhmiin. Voimakkaimmin uuden musiikin omaksui kaupunkilaisuuteen suuntaava nuoriso, samalla kun iskelmämusiikin asema maaseudun nuorten musiikkina vahvistui.¹⁴²⁹

Siloiset Beatlesit eivät tehneet jyrkkää eroa sukupolvien välille, joten vanhemmatkin saattoivat kuunnella yhtyeen musiikkia ja tulla mukaan levyjenostomatkalle. Mitä lähemmäs 1960-luvun loppua tultiin ja mitä pidemmälle 1970-luvussa edettiin, sitä enemmän alkoi syntyä eroja nuorten ja heidän vanhempiensa musiikkimaun välille. Ensin erotteli hippit ja protestilaululiike, sitten erimielisyyksiä tuli pelkästään soundista.¹⁴³⁰ Karhulassa musiikkimakua muokkasivat muiden muassa radio Luxembourg, The Beatles, The Rolling Stones, Tremeloes ja Herman's Hermits, joita edelsivät Paul Anka ja Elvis Presley, kuten olen aiemmin todennut. Nuoret opettelivat soittamista omatekoisilla kitaroilla, ottivat mallia idoleiltaan ja perustivat omia bändejä, kuten karhulalaisten A Vaudevillen ja Jestas Jam Blues Bandin. 1960-luvun loppua kohden lp-levy yleisty ja ohitti singlen popmusiikin valtaformaattina. Suomessa tämä tapahtui ulkomaisten levyjen osalta vuonna 1968, jolloin kotimaisten albumien tuotanto oli vielä vähäistä eivätkä markkinat vetäneet.¹⁴³¹

Vuosina 1969–1974 syntyi ja sittemmin vakiintui käsite rock. Aikalaiset saivat omien sanojensa mukaan kuluttaa hienointa musiikkia mitä populaarikulttuuri on koskaan tarjonnut, ”silloin niitä tuli kuin sienä sateella.”¹⁴³² Totta on, että monet rockin rajalinjoista oli määritelty 1960-luvulla, jolloin musiikilliset tyyli- ja kansain-

välistyivät ja pirstoutuivat rockista psykedeliaan, progeen ja heavy rockiin rhythm'n bluesilla höystettyinä. Rockmedia löysi muotonsa merirosvoradioineen ja nuorisolle suunnattuine aikakauslehtineen ja toi rockin kaikkien ulottuville. *The*-määreellä varustetut yhtyeet korvasivat Elviksen tapaiset sooloartistit ja uutta oli sekin, että kitarasankarit ja muut soittajat nousivat eturiviin vokalistin rinnalle ja ohi. Singlelevyt saivat väistyä taiteellisesti kunnianhimoisten albumien tieltä. Yhteiskunnallinen valveutuneisuus kasvoi ja synnytti protestilaululiikkeen. Suuret rockfestivaalit tekivät tuloaan. Vuoden 1967 Monterey Pop Festivalin vanavedessä nähtiin vuonna 1969 Woodstock, joka sementoi ilmiön.¹⁴³³ Woodstockin rockfestivaaleilla huipentui rockkulttuuri, joka oli kehittynyt englantilaisten ja amerikkalaisten muusikoiden pitkin 1960-luvua keskenään vaihtamista tyyleistä ja ideoista.¹⁴³⁴ 1960-luvun lopulla popmusiikki oli muoti-ilmiö samaan tapaan kuin minihame, ja samalla yksi taide-muodoista. Nuoret saivat popmusiikista tyydytystä elämäänsä.¹⁴³⁵

Tämän sukupolven yhteiskunnallisia avainkokemuksia ovat sodanjälkeinen jälleenrakennus ja 1960-luvun alun kansainvälisen nuorisokulttuurin esiinmarssi. Ensimmäistä kertaa nuorten maailmankuvaa muokkaavina avainkokemuksina oli kansainvälisiä ilmiöitä, jotka eivät sinällään koskeneet suoraan Suomea eivätkä sukupolven omia elinehtoja.¹⁴³⁶

On huomattava, että vain poikkeustapauksissa diskopioneerien sukupolveen kuuluvat ovat kokeneet kaikki nämä tapahtumat niin, että niistä muodostuisi avainkokemukseen rinnastettavia. Siitä huolimatta voi puhua yhteistä ja yhteisesti tiedostetusta kokemusmaailmasta. Monen diskopioneerien sukupolven keskeisimpiin ja sukupolvikokemusta luoviin avainkokemuksiin kuuluu asiakkuus Kåren Kellarissa silloin, kun se oli seudun ensimmäinen ja ainoa disko. He muodostavat diskon sosiaalisessa maailmassa vakioasiakkaiden ja vaikuttajayksilöiden keskeisen ryhmän, jolle heidän jälkeensä tulleet lisäsivät omat kerroksensa.

Toinen Kåren Kellarissa vaikuttanut, diskoklubin sukupolvi koostuu 1950-luvun puolivälissä noin vuosina 1953–1957 syntyneistä, jotka olivat diskon asiakkaita vuosina 1970–1974. Noihin

vuosiin ajoittuu Kåren Kellarin toiminta Karhulan Disco-Clubina. Kuten Kåren Kellarin yhteisöllisyyden topografiaa käsittelevässä luvussa havaittiin, Karhulan Disco-Clubin jäsenyysjärjestelmää muokattiin vuosina 1969–1971 useaan kertaan. Kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu löytyi, kun käyttöön otettiin valokuvalliset jäsenkortit juniori- ja seniorijäsenyyksiä erottamaan. Klubijäsenyyden merkitys korostuu diskossa 1970-luvun alkuvuosina käyneiden muistoissa ja on syynä siihen, että keskimäinen asiakkaiden ryhmä sai tässä tutkimuksessa nimekseen diskoklubin sukupolvi. Heille vaikuttaa olleen erityisen tärkeää kuuluminen klubiin. Jäsenkortti avasi ovia ja viestitti, että sen omistaja kuului erityiseen ja etuoi-keutettuun joukkoon. Diskoklubin sukupolveen kuuluneiden jäsenkortteja nähdään kuvassa 45. Jäsenyysjärjestelmä mahdollisti alle 18-vuotiaiden sisään pääsyn täysi-ikäisten kanssa samaan paikkaan keskioluen anniskelusta huolimatta:

Hyvä musa, hitosti väkeä, vapautta nauttia asioista. Mitä sitä rähjä-mään. Kontrollia oli sopivasti. Aika harva tieteni porttikieltoa tai ikävyksiä. Pelin säännöt olivat selkeät.¹⁴³⁷

J. P. Roos nimittää näitä 1950-luvulla syntyneitä lähiöiden sukupolveksi. Tämän sukupolven elämää leimaavat edelliseen sukupolviin verrattuina ei-kokemukset: heillä ei ole sairauden, katastrofien, suoranaisten puutteen, äkillisten muutosten eikä sotien kokemuksia. Koulutusta oli tarjolla ja lapsuusajan kasvuympäristö turvallinen.¹⁴³⁸ Aikalainen kertoi, mikä hänelle oli tärkeää:

Vaikka miä muistan jonkun Vietnamin sodan ja tämmösen, minuu ei oo koskaan politiikka kiinnostanut. Siihen aikaan oli paljon niitä, jotka lauloi vasemmistolaului ja kaikkee muuta. Mut minuu ei semmonen tietty tosikkoelämä kiinnostanut ollenkaan.¹⁴³⁹

Tämän naisen mielestä tosikkoelämään lukeutui politiikan seuraamisen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden ohella myös koulunkäyntiin panostaminen.

Vuonna 1974 päättyneen Vietnamin sodan ohella yksi keskeisistä maailmanpoliittisista tapahtumista oli Chilen vallankaappaus ja Salvador Allenden murha syyskuussa 1973, jotka tosin eivät edellä

siteerattua aikalaista juuri kiinnostaneet. Diskoklubin sukupolven suhtautuminen aikakauden poliittisesti merkittäviin tapahtumiin vaihteli aktiivisesta tiedostamisesta välinpitämättömyyteen, kun edellisen sukupolven nuorille poliittinen tietoisuus vaikuttaa olleen arkipäivää vähintään keskustelunaiheena. Tietoisuus yhteiskunnallisista asioista saattoi olla olemassa pinnan alla, vaikkei näkyvästi, ja aktivoitua mahdollisesti myöhemmin. Vuonna 1954 syntynyt kärelaistyttyö lähti 1970-luvun alussa opiskelemaan Helsinkiin sosiologiaa ja havaitsi pian tullessa keskelle poliittista kuohuntaa ja trendikästä opiskelijayhteisöä, jossa tiedostettiin ja keskusteltiin:

Äiti ja kaikki kauhisteli että tämmönen kamala koulu, et kaikki ihmiset nauro ja kauhisteli tämmönen hirvee.. Sitä sanottii sossi ja kommi siihen aikaan tietyst siihen aikaan oli kauheeta ja kaikki olikin kauheen vasemmistolaisii siellä, et se olikin ihan trendikästä siellä olla.¹⁴⁴⁰

Sosiologi Anna Kontula näkee opiskelijataistolaisuuden taustalla rakennemuutoksen, massayliopiston synnyn ja perinteisen luokkajaon horjumisen. Nämä ovat syitä, joiden voidaan nähdä liikuttaneen 1970-luvun nuorisoa laajemminkin.¹⁴⁴¹

Kären Kellari täytti nuorten odotukset. Koska diskotoiminta oli uutta ja hohdokasta, nuorista oli hienoa saada olla siinä osallisena. Yhteisöön kuuluminen nosti heidän itsetuntoaan. Vuonna 1957 syntynyt kärelaismies käytti hienoudesta ilmaisua ”oli jotenkin julkkisolo”.¹⁴⁴² Hänelle julkkisolo oli sekä sisäinen olotila että ulospäin näkyvä status. Kulttuurintutkija David P. Marshallin mielestä julkkisolen valta on nimenomaan diskursiivista kuten nähdyksi tulemista ja sitä, että saa ilmaista itseään massojen edessä yksilönä.¹⁴⁴³ Koska julkisuus nostaa toimijat tietyllä tavalla estradille, sillä on myös kääntöpuolensa, minkä tämän diskosukupolven aikaan ajoittunut keskustelu Kären Kellarista paheiden pesänä osoitti.

Koska nuorilla ei vielä ollut valtaa juuri muilla elämänalueilla, diskossa käyminen ja kuuluminen kärelaisiin vahvistivat nuoren identiteettiä. Valta oli ainakin symbolisesti itsellä. Samaan pyrkivät myös poppareiden esikuva, 1960-luvun alussa esiin tulleet brittiläiset modit (engl. *modernists*), joilla muodikas pukeutuminen, uusi teknologia ja uudet kulutustavarat toimivat kompensationsa heidän

Kuva 45. Valokuvalla varustetut jäsenkortit tulivat tarpeelliseksi keskiolutoikeuksien ja kaksiportaisen jäsenyysjärjestelmän myötä vuoden 1971 alusta. Seniori- ja juniorikorttien kääntöpuolelle oli painettu sama teksti: ”Disco-Clubin jäsenkortin voi lunastaa jokainen hyvämaineinen 18 v. täyttänyt henkilö vuodeksi kerrallaan. Juniorikortin alaikäraja on 16 v. Disco-Clubin jäsenkortti on henkilökohtainen. Disco-clubin jäsenen velvollisuutena on noudattaa yleisiä järjestyssääntöjä ja hyviä tapoja. Järjestyshäiriöistä ja kortin väärinkäytöksistä on seurauksena jäsenyyden menetys. Jäsenkortti on ehdottomasti esitettävä ovella.” Vuoden 1975 alussa järjestelmästä luovuttiin. Korteissa näkyvien henkilöiden kotiarkistot.

aikuisiin ja muuhun yhteiskuntaan nähden alemmaa statustaan.¹⁴⁴⁴ Tiukasti määritelty kadunmiehen modernistinen pukeutumiskoodisto sekä parodioi kulutus- ja virkamiesyhteiskunnan malleja että etsi persoonallista ”valkoisen neekerin” tyyliä. ”Tumma puku, valkoinen paita ja musta solmio olivat samalla irtioton ja ’bailaustietoisuuden’ että tyylikkään taidekoululaisen älyllisyyden symboleja”, kirjoittaa Kallioniemi.¹⁴⁴⁵

1960-luvun alkuvuosina Suomen taloudellinen tilanne näytti hyvältä. Tuotanto ja elintaso nousivat nopeasti suotuisan kansainvälisen kehityksen ja aiempien vuosien investointien ansiosta. Sotakorvausvuosina hankittu tieto, taito ja itsevarmuus kannustivat suomalaisia yhä suurempiin ponnistuksiin. Aikalaisten sanavarastoon oli vakiintunut sana *optimismi*. Teollisen tuotannon nopea kasvu ja hyvinvoinnin lisääntyminen jatkuivat kohtalaisen tasaisena aina vuosien 1973–1974 öljykriisiin eli raakaöljyn hinnan moninkertaistumiseen asti. Sen seurauksena tietoisuus raaka-ainevarojen riittämättömyydestä kasvoi ja energian hinta nousi. Tämä talouskriisi näkyi useamman vuoden kestäneenä maailmanlaajuisena inflaationa, lamana ja työttömyytenä. Siihen katsotaan toisen maailmansodan jälkeisen pitkän nousuaallon taittuneen.¹⁴⁴⁶

Viattomuuden aika siis päättyi, mutta kansainvälistyminen etelänmatkoineen alkoi olla todellisuutta. Vanhemmat halusivat tarjota lapsille mahdollisuuksien mukaan kaikkea sitä, mistä itse olivat nuoruudessaan jääneet paitsi. Laki neljän viikon vuosilomasta astui voimaan vuonna 1973. Lisääntyneet tulot ja vapaa-aika antoivat suomalaisille mahdollisuuden suurempaan kulutukseen. Monenlaiset kestokulutushyödykkeet löivät itsensä läpi; esimerkiksi 90 prosenttia suomalaisista kotitalouksista omisti jääkaapin ja 78 prosenttia sähkölieden vuonna 1973.¹⁴⁴⁷ 1970-luvun koululainen oppi suosimaan suomalaista ja tietämään että tuonti tuhoaa maan, mutta kotimaista ostamalla tekee hyvää.¹⁴⁴⁸

Usein 1970-luku, Urho Kekkosen ja suomettumisen aikakausi muistetaan ankeudestaan. Väitetään, että se oli kauttaaltaan harmaata, nöyräilevää, masentunutta, dogmaattista, repivää, sanalla sanoen ilotonta aikaa.¹⁴⁴⁹ Anu Koivunen muistuttaa, että Suomes-

sa 1970-luku oli poliittisen ja sosiaalishistorian näkökulmasta traumaattinen, eikä siksi sen muistelemine käy kepeästi. Neuvostosuhteista, ”suometumisesta” tai taistolaisuudesta keskustellaan julkisuudessa edelleenkin harvoin ilman syytöksiä, selityksiä, puolusteluja ja katumusvaatimuksia.¹⁴⁵⁰ Henkisinä muutosvoimina toimivat suuret ikäluokat, jotka asettivat kyseenalaisiksi monet edellisen sukupolven tavat ja normit, oli sitten kyseessä seksi, alkoholinkäyttö tai tapakulttuuri.¹⁴⁵¹

Valtaosa Suomessa 1970-luvun alussa julkaistuista singleistä oli iskelmiä ja vain 16 prosenttia rockia. C-kasetit tuotiin markkinoille vuonna 1961.¹⁴⁵² Kasettinauhuri valtasi pian Suomenkin markkinat. Kannettavat laitteet olivat hinnaltaan edullisia, joten useilla perheillä oli varaa ostaa sellainen. Laitteessa oli usein sekä kasettisoitin että radio, ja parhaissa jopa kaksi kasettipesää, mikä helppotti äänitteiden kopiointia. Näin levysoitin ja kasettisoitin kilpailivat radion kanssa nuorten suosiosta. Toisen diskosukupolven aikaan osuu vuoden 1973 loppupuolelle ajoittunut suomirockin läpimurto. Tuolloin myös radiosta alkoi kuulua yhä enemmän suomenkielistä rocklyriikkaa.¹⁴⁵³

Diskoklubin sukupolven muotoutumisen taustalla vaikuttavat kansainvälisessä nuorisomusiikissa tapahtunut kehitys ja monipuolistuminen. Kun 1960-luvun lopulla tehtiin rajanvetoa popin ja rockin välillä, 1970-luvun alussa rock alkoi jakautua kahteen samanarvoiseen osaan: raskaaseen, hivenen taiteelliseen ja kunnianhimoiseen jytään (esimerkiksi Led Zeppelin, Deep Purple ja Uriah Heep) ja melodisempaan, kevyempään ja kaupallisempaan purkkaan (kuten The Sweet ja Middle of the Road). Vuonna 1967 perustetun hevimetalliyhtye Black Sabbathin *Black Sabbath* -kappaleessa käyttämät ukkosmyrsky- ja kirkonkelloefektit hämmensivät diskon aikalaisia.¹⁴⁵⁴ Vähitellen kimallus-, kauhu- ja hevirock nousivat jytä- ja purkkamusiikin rinnalle ja erilaiset tehokeinot alkoivat vallata alaa.¹⁴⁵⁵

Jimi Hendrix, Led Zeppelin, Cream, Pink Floyd, Deep Purple, Black Sabbath, Creedence Clearwater Revival, David Bowie ja Uriah Heep ovat merkinneet diskoklubin sukupolvelle samaa kuin

The Beatles tai The Rolling Stones ensimmäiselle diskosukupolvelle. Radio Luxembourg oli tuttu näillekin kârelaisnuorille, jotka olivat tapailleet rockin ensiaskeleita oppikoulujen konsuissa ja bändien konserteissa. Kâren Kellarissa hitiksi noussut Christien *Yellow River* oli vuonna 1970 Suomen singlelistan ykkönen. Sävellys oli yksinkertainen ja kappale hyvin esitetty, joten se sai ihmiset tanssilattialle, kertoi Pekka Laurikainen ja nimeää *Yellow Riverin* ehkä kaikkien aikojen diskobiisiksi Kâren Kellarissa.¹⁴⁵⁶ Kotimainen musiikki teki ennen 1970-luvun puoliväliä tuloaan diskoon, kuten nainen muistutti blogissa:

Ainakin Hurriganesia soitettiin, sehän veti tanssilattialle takuuvarmasti, Get on ja Roadrunner ainakin. Eks Juicen ja Coitus Intin levyiltäkin soitettu jotain, ainakin tietty Juankoski here I come, Marilyn, olisiko ollut myös Jyrki Boy ja Napoleonin mopo. Kerran kuullessani M Alatalon (ja Juicen?) kunnianhimoisempia Hän hymyilee kuin lapsi ja Keuhkoon pistää tuli ihan KK-olo. Mahdettiinko niitäkin siellä soittaa, vai tuliko ko. aika vain mieleen ja siitä disco?¹⁴⁵⁷

Kirjoittaja viittaa KK-ololla Kâren Kellariin, johon hänen kotimaiset musiikkimuistonsa kiinnittyvät. Suomalaisartistien omien kappaleiden rinnalla diskossa soitettiin käännöskappaleita, kuten Kirkan *Mamy Blue* tai vähän myöhemmin Ami Aspelundin *Apinamies*.¹⁴⁵⁸ Diskoklubin sukupolven miehissä kotimaiset kappaleet eivät herättäneet samalla tavalla suuria tunteita kuin naisissa. Tunteet oli varattu ulkomailla tuotettuun musiikkiin. Jos kârelaismies otti blogissa esille kotimaiset diskobiisit, hän lukeutuu todennäköisimmin ensimmäiseen diskosukupolveen ja mainitsee nimeltä heräkän, kunnianhimoisen ja keskivertomusiikkiin verrattuna taiteellisemman Pekka Strengin.¹⁴⁵⁹

Raja ensimmäisen ja toisen diskosukupolven välillä on häilyvä. Ensimmäiset diskoklubin sukupolven kuuluvista olivat mukana Kâren Kellarin imussa heti paikan avauduttua, vuodesta 1969 alkaen limsadiskon aikaan. Rinne otettiin käyttöön varsinaisesti vasta heidän aikanaan. Kuten edellinen sitaatti osoittaa, raja on häilyvä myös suhteessa kolmanteen sukupolveen. Kaikki aikalaisen siinä muistelemat kotimaiset kappaleet ovat vuoden 1974 tuotantoa.

Paikkakunnalta poismuutto, opiskeleminen, aikuistuminen ja perheen perustaminen tulivat näille nuorille ajankohtaiseksi 1970-luvun puolivälistä alkaen, jonka jälkeen Kåren Kellari painui unohduksiin. Diskoklubin sukupolven kuuluvilla on ollut aktiivinen rooli nostalgisoinnissa 2000-luvulla, kun elämän ruuhkavuodet ovat keski-ikäisenä helpottaneet.

Kåren Kellarin kolmas, muutosten diskosukupolvi muodostuu 1950- ja 1960-lukujen taitteen molemmin puolin, noin vuosina 1958–1962 syntyneistä nuorista, jotka olivat Kåren Kellarin asiakkaina vuodesta 1975 sen loppuun vuoteen 1979 saakka. Heillä ei ollut diskon jäsenkortteja, sillä Larsenit päättivät luopua klubijärjestelmästä vuoden 1975 alusta. Siinä missä diskopioneerien sukupolvi sai kokea diskon ensimmäisyyden, tämän sukupolven osalle tuli todistaa Kåren Kellarin elinkaaren toinen merkittävä vaihe, karhulalaisdiskon aikakauden päättyminen.

David Haslam kutsuu 1970-luvun puolivälissä nuoruuttaan eläneitä post-Beatles- ja post-Hendrix -sukupolveksi. Tällä määrittelyllä hän haluaa muistuttaa 1970-lukulaisten myöhästyneen poppioneerien edellisellä vuosikymmenellä luomista juhlista.¹⁴⁶⁰ Näiltä nuorilta jäi väliin rockkulttuurin ensimmäisyyden kokemus. Asia on jäänyt harmittamaan vuonna 1957 syntynyttä aikalaista: hän oli liian nuori päästäkseen kokemaan esimerkiksi 1960-luvun lopun Lontoon blues-aikakauden tai vuoden 1970 Isle of Whiten festivaalit, joiden kokeneita hän kertoi kadehtivansa. Haastateltava oli kuitenkin tyytyväinen, että hän sai omakohtaisesti kokea sekä progeaikakauden synnyn 1970-luvun alussa että suomirockin uuden tulemisen vuosikymmenen puolivälin jälkeen.¹⁴⁶¹

1950-luvulla alkanut teollisuustuotannon riippuvuus kansainvälisistä suhdanteista tuli tiensä päähän vuonna 1975. Teollisuustuotannon volyyymi noudatti suhdanneherkän puutavarateollisuuden mukana tarkasti kansainvälisiä nousu- ja laskusuhdanteita. Suomen teollisuudessa laman vaikutukset näkyivät kunnolla vasta vuonna 1975, jolloin tuotanto kääntyi laskuun. Öljykriisin lisäksi siihen vaikutti vuonna 1973 solmittu Suomen ja EY:n välinen vapaakauppasopimus, joka altisti Suomen teollisuuden kovalle kansainväli-

selle kilpailulle. Länsivienti supistuikin voimakkaasti, mutta kauppa Neuvostoliiton kanssa lievitti lamaa. Lamasta nousun merkit alkoivat näkyä 1970-luvun lopussa. Sen myötä alkoi siirtymä jälkiteolliseen yhteiskuntaan, jossa rakenteita uudelleen järjesteltiin radikaalisti.¹⁴⁶² Vuonna 1979 öljy kallistui voimakkaasti, mistä seurasi uusi öljykriisi ja 1980-luvun alun maailmanlaajuinen taloudellinen lama.¹⁴⁶³

Kun vuonna 1965 lp-levyjen suhteellinen osuus äänitteiden myynnistä oli ollut 19,5 prosenttia ja kotimaiset ja ulkomaiset singlet hallitsivat markkinoita, vuodesta 1975 lähtien lp-myyntin osuus ylitti 80 prosenttia.¹⁴⁶⁴ Myös elävä musiikki oli voimissaan. Kolmannen diskosukupolven kautena Kåren Kellarissa alkoivat säännölliset elävän musiikin konsertit ja jami-illat riippumatta siitä, minkä niminen tai kenen hoidossa ravintola oli. Kun diskon ensimmäiset viisi vuotta olivat olleet tasaisen kehityksen aikaa, toinen viisivuotiskausi sisälsi sitäkin enemmän muutoksia sekä diskon toimintaperiaatteissa että omistussuhteissa, mikä ei voinut olla vaikuttamatta Kåren Kellarin asiakaskunnan kokemaan yhteisöllisyyteen.

Nuoret ottivat tavakseen saapua Kåren Kellariin Tampsan tanssilavan tai Kineman nuorisotalon kautta, ja muutenkin liikkua illan mittaan eri nuorisopaikkojen välillä, varsinkin jos autokyytejä oli tarjolla. Sitoutuminen yhteen paikkaan koko illaksi alkoi murentua samaa tahtia kuin pukeutumismuoti ja rockmusiikki 1970-luvun puolivälin jälkeen pirstaloitua.

Vaikka Kåren Kellari vaikuttaa viimeisinä vuosina olleen korostuneesti karhulalaisuuden tyyssija, merkittävää on myös asiakkaiden vähitellen omaksuma kotkalaisidentiteetti kuntien yhdentymiskehityksen myötä. Karhulasta, Kymistä ja Kotkasta oli valtioneuvoston päätöksellä muodostettu 1.1.1977 alkaen uusi ”Suur-Kotka”. Minna Mäkinen osoittaa tutkimuksessaan, kuinka kuntaliitoksen myötä osa totutuista rytmeistä muuttaa tahtiaan ja kuntalaisen on tehtävä uusia sovituksia. Oma kotikunta on toisaalta rationaalinen alueellinen kokonaisuus, mutta se on myös emotionaalinen ja vahvojen mielikuvien varaan rakentunut paikka.¹⁴⁶⁵ Kotkalaiset va-

Kuva 46. Kolmannen diskosukupolven nuoria viettämässä aikaa Sunrise-
sa vuosina 1977–1978. YAA.

paa-ajanviettopaikat alkoivat houkutella Kåren Kellarin asemesta osaa nuorista, sillä nyt oltiin virallisesti kotkalaisia. Vuonna 1960 syntynyt nainen kertoi, kuinka Karhulan, Kotkan ja Kymin yhdistyminen oli vakava ja iso juttu kulttuurisesti, ja sen seurauksia pohdittiin kaveriporukassa. Työvoimatoimiston siirtymistä Kotkaan ei kuitenkaan nähty ongelmana: ”No se ei meit koske, kun me ei jäädä työttömiks.” Hänen kertomuksensa osoittaa nuorten omaksuneen elämässä pärjäämisen eetoksen:

Me tavoiteltii tähtiä. Meidän sanoma ei ollu se mikä oli paikallislehdissä ja sanomalehdissä vaan me oltii mukamas kehitetty oma. Ja mä luulen et siitä tuli vahvempi, parempi itsetunto kuin ihan mistä tahansa muusta.¹⁴⁶⁶

Frithin ajatusta mukailleen tällaisten taiteista, politiikasta ja uskonnosta kiinnostuneiden nuorten elämää hallitsi vahva tunne mahdollisuuksista. He tiesivät, että kaveriporukka oli tilapäinen siirtymävaihe, jossa jokaisen oli säilytettävä oma yksilöllisyytensä pärjä-

täkseen seuraavassa elämänvaiheessa. Tältä pohjalta ponnistaen he olivat valmiit kohtaamaan yliopistot, uudet kaupungit, uudet mahdollisuudet.¹⁴⁶⁷

Muutosten diskosukupolvi kasvoi yhä globaalimmassa yhteiskunnassa, jossa suhdanteiden heilahtelut johtivat maailmanlaajuisesti lamaan, inflaatioon, niukkuuteen ja epätietoisuuteen tulevas-
ta.¹⁴⁶⁸ Toimittaja Timo Harakka tuo tähän yhteiskunnalliseen keskusteluun käsitteen 79-sukupolvi. Avainkokemukset, joiksi hän nimeää Koijärvi-liikkeen ja Lepakkoluolan valtauksen, keskittyvät vuoteen 1979. Tätä aikaa eläneitä nuoria voi hänen mukaansa kutsua myös punk-sukupolveksi, sillä juuri punkin iskulauseeseen ”sota apatiaa vastaan” kiteytyy vuoden 1979 kapina.¹⁴⁶⁹

Myös Sam Inkinen nostaa esiin punk-ilmion 1970-luvun puolivälin jälkeisestä nuorisokulttuurista keskusteltaessa. Kapinoiva, metelöivä punk-sukupolvi on hänen nimityksensä 1970-luvun lopun nuorisosukupolvelle, jonka poliittinen liikehdintä ilmeni muun muassa punk-rockissa. ”Kuka tahansa saattoi olla punk-tähti – ja par excellence sellainen, joka ei osannut soittaa eikä laulaa”, Inkinen kirjoittaa. On totta että punk-yhtyeet kuten Sex Pistols, The Clash, The Ramones ja Dead Kennedys olivat merkittäväällä tavalla luomassa myös 1970-luvun lopun aikalaiskulttuuria ja -ymmärrystä Kåren Kellarissa, niin disko kuin se olikin. Suomessa tämän sukupolven tulkkeina mainitaan rock-vaikuttajat Miettinen, Ralf Örn ja toimittaja Mikko Montonen sekä tamperelainen Eppu Normaali ja haminalaislähtöinen Pelle Miljoona.¹⁴⁷⁰ Karhulainen vastine oli Ypö-Viis, joka lauloi näin:

*Tamperelaiset osaa soittaa
taidoillaan ne kaikki voittaa
Mut ne ei pysty laulaan yhtä juttuu,
ja se juttu on tää
me ollaan Karhulan poikii.¹⁴⁷¹*

Kallioniemen mukaan punk teki popmusiikin vastakulttuurisen ja poliittisen luonteen jälleen uskottavaksi. Se muistutti, ettei ollut olemassa vain yhtä tapaa arvottaa ja ymmärtää popmusiikkia.¹⁴⁷²

Opiskelujen aloittaminen, mahdollinen paikkakunnalta pois-muutto, aikuistuminen ja perheen perustaminen tulivat tähän sukupolveen kuuluneille ajankohtaisiksi 1970-luvun lopulta alkaen. 2000-luvulla nostalgisoinnissa muutosten diskosukupolvi on ollut mukana vaihtelevasti. Jos aikalainen kokee kuuluvansa edelliseen, diskoklubin sukupolveen, muisteloihin ja blogikeskusteluun osallistuminen on aktiivista. Yleisesti ottaen 1960-luvulla syntyneitä ei juuri näy Kåren Kellarin diskoyhteisöissä 2000-luvulla.

Mitä on kårelaisuus?

Paneudun luvun lopuksi tarkastelemaan Kåren Kellarin asiakkaita nykyisyydessä. Mitä on kuulua kårelaisiin, Kåren Kellarin asiakkaisiin? Onko ylipäätään mahdollista yrittää luonnehtia kårelaisuutta; onhan edellä todettu, ettei ole olemassa yhtä ja homogeenistä kårelaista heimoa. Kårelaisuudesta elää erilaisia myyttejä. Niiden ääripäissä erottuvat myönteinen (kuin yhtä perhettä) ja kielteinen (paheellista ja pinnallista diskonuoorisoa). Millaisia eväitä diskoilu on antanut kårelaisten myöhemmille elämänvaiheille ja identiteetille, ja mikä on Kåren Kellarissa vietettyjen nuoruusvuosien merkitys nykyisyydessä?

Kun kårelaisuudesta keskusteltiin tutkimusblogissani, keskustelu oli aluksi pelkästään myönteistä hehkutusta. Keskustelun jatkuessa kriittisiäkin äänenpainoja alkoi ilmetä. Kaikki positiivinen oli ehditty blogin puoliväliin mennessä toistaa moneen kertaan, ja tietynlainen vieraskoreus alkoi karista. Tilaa tuli diskovuosien kriittisemmälle arvioinnille, johon blogi antoi mahdollisuuden parinkymmenen viikon ajaksi. Vuoden 2006 Kåren Kellarin muistelot olivat tässä suhteessa yksi vedenjakaja, kuten edellisen luvun lopussa kirjoitan.

Tulkintani mukaan juuri varjopuolien kuten henkilökohtaisten pelkojen, ujouden, epävarmuuden, kompleksien, riitojen ja erimielisyyksien nostaminen rehellisesti ja avoimesti esiin kiinteästi merkittävästi blogin kohderyhmää ja samalla viimeisteli sen muotou-

tumisen aidoksi ja eläväksi virtuaaliyhteisöksi. Yksi mies kirjoitti, kuinka blogin alussa muiden muistoja lukiessa ”paska” nousi pintaan niin, että hän lopetti lukemisen ja palasi takaisin blogin ääreen asioita pari kuukautta sulateltuaan.¹⁴⁷³

2000-luvun yhteisöllisyyden analysointi auttaa ymmärtämään 1960–1970-lukujen diskoyhteisöjä, ja päinvastoin. Esimerkiksi yksinäisyyttä ja kavereiden puutetta käreläiset eivät vaikuta nuoruudessaan kokeneen päätellen siitä, että blogissa ei ole yhtään siihen viittaavaa mainintaa. Tässä en tarkoita seurustelukumppaneita, joista tuntuu olleen pulaa, vaan kaveriporukoita ja ystäviä. Kyse voi olla siitäkin, että yksinäisyys on aikanaan ollut kokemuksesta niin traaginen, että julkinen siitä avautuminen ei vain onnistu. 2000-luvulla moni sen sijaan kertoi kärsivänsä yksinäisyydestä. Siitä kertominen ei ollut blogissa harvinaista. Nykyelämän taksaisuus ja tylsyys saattoi korostua hauskoja, villedä ja vapaita nuoruusvuosia muistellessa.

Taistolaisuudessa ja käreläisyydessä on mielenkiintoisia ajallisia ja kulttuurisia yhtäläisyyksiä, vaikka kontekstit ja ”liikkeen” tarkoitukset poikkeavatkin toisistaan. Taitelija muistelee 1970-lukua taistolaisuuden kulta-aikana lähes samoin sanakääntein kuin käreläiset diskovuosiaan:

Sanotaan se emotion ja turvallisuuden niinku semmonen rakkaudellisen perheen tunnelma, mikä meillä oli, niin sen mä antasin mielellään nykynuorille koettavaks. Oli se aate mikä vaan, niin mä haluaisin, et ne kokis tällasen, mitä merkitsee, kun ihmiset voi uskoo sydämestään johku ja sit se synnyttää kaikkee. Siis eihän me mitään pahaa tehty kuitenkaan, vaik se oli ihan hassuu. Ja sit ne kaikki laulut jäi.¹⁴⁷⁴

Kontula muistuttaa, että 2000-luvun taistolaisuus on erityisen vahva ja kiistanalainen myytti. On oikeutettua puhua jopa useammasta keskenään ristiriitaisesta taistolaisuuden tarinasta, joista yhdenkään olemassaolon oikeutusta ei voi kyseenalaistaa. Osalle taistolaisuus oli aatteen paloa, osalle hauskanpitoa.¹⁴⁷⁵

Kären Kellarin muisteloihin saakka käreläisyys ei ole, erotukseksi taistolaisuudesta, juurikaan jakanut jyrkästi mielipiteitä yhteisön sisällä. Virtuaaliyhteisöllisyyteen suhtautuminen on kuitenkin

kin muuttanut asetelmaa ja aiheuttanut kahtiajakautumista. Osa ei periaatteesta lähde avautumaan sosiaalisen median kanavilla, kun toisille ne ovat esimerkiksi luontainen yhteydenpitoväline ja jatke kasvokkaisille tapaamisille. Monelle aikuiselle, kuten nuorten vanhemmille, mielikuva siitä sen sijaan oli kahtiajakoinen. Osa vanhemmista ymmärsi ja hyväksyi nuoren diskossakäymisen, osa ei. Jälkimmäisten mielestä pimeässä, savuisessa ja syntisessä diskossa kävivät vain paheelliset nuoret. Esimerkki osoittaa, miten jyrkkiä vanhempien näkemykset saattoivat olla:

Oli yks poika ... ja sen isä tuli ettimään sitä. [...] Silloin minust kaikki katto vähän niinku että täähän on sääliä. Miks isä tulee hakeen poikaansa pois tällästä paikasta? Tää kun oikein marssi sinne sisään ja kierti sit paikkaa, ja poika tietyst yritti parhaansa mukaan vähä pakoilla, mut kyl se sielt löyty ja se vei sen pois sieltä. Miä ainakin koin sen niin, et minkä takii, mikä täs on niinku väärää. [...] Et on Kåres istumas iltaa mis kaikki muutkin nuoret oli.¹⁴⁷⁶

Haastateltava näki diskon vaarattomana paikkana, jossa pääasiana oli pitää hauskaa ja tavata tuttuja. Hän ei silloin voinut käsittää, mikä diskossa istumisesta teki pahaa ja väärää.

Toisen karelaismiehen mielestä diskon ilmapiiri oli – jälkikäteen ajateltuna – aika pelottava. Ajoittain se ahdisti, mutta samalla houkutteli kokemaan lisää. Suuri joukko nuoria ihmisiä kiihkeässä mielentilassa oli anarkistista ja loi illuusion loputtomasti jatkuvasta karnevaalista. Jonkunlainen tolkku kuitenkin säilyi, eikä suuria vahinkoja muisteta tapahtuneen. Ujous ja epävarmuus oli siinä mielessä hyvä yhdistelmä.¹⁴⁷⁷

Seabrook väittää, että 1970-luvun alun brittiläisnuorten elämässä ainoa uusi piirre entiseen verrattuna oli intensiteetti, omistautuminen ja päättäväisyys, jolla he antautuvat mielihyvälle, nautinnolle ja kulutukselle.¹⁴⁷⁸ Sotamaa muistuttaa klubeihin liittyvistä spektaakkelimaisista elementeistä. Öisten spektaakkelien rakentamiseen käytetään massiivisia äänentoisto- ja valojärjestelmiä. Fyysisesti tunnettavissa olevat bassotaajuudet ja nopeasti vilkkuvat strobovalot erottavat klubitilan omaksi maailmakseen, jossa klubikanosan on usein kuvattu vaipuvan transsinomaiseen hurmukseen. Ais-

tihevaintojen ja ruumiillisten kokemusten ekstaattisuutta voi vielä tehostaa päihteillä.¹⁴⁷⁹ Kårelaismies pohti diskon merkitystä tunnekokemuksena, joka oli ajoittain vaarallisenkin intensiivinen ja impulsiivinen. ”CCR:n biisit ja se sankka tupakansavu ja se hiki ja sen jengin yhteenliittyminen ja se tietynlainen humalan huuma, ni se kyl se on semmonen käsittämätön...”¹⁴⁸⁰ Ilmassa väreili seksuaalisuus, joka puetaan Irwinin ”Discohai”-kappaleessa sanoiksi näin:

*Kun valot välkkyä kiiltää kultalameet,
hormoonit jo hyrräämään se saa.
Pyllyn päällä tiukat discohameet,
mieli tekee hieman puristaa.
Rumpu saa hänet himojensa valtaan,
uuden altaan löytää hän joka yö.¹⁴⁸¹*

Blogissa monet kårelaisista osoittivat ymmärrystä vanhemmilleen nyt, kun on kertynyt omakohtaista kokemusta teini-ikäisten vanhemmuudesta ja siihen liittyvästä huolesta. Ymmärretään, että kaikki vanhempien toimenpiteet tehtiin hyvässä uskossa nuoren parhaaksi, ja että itse tuli myös aiheutettua paljon murhetta.

Omien lasten myötä vasta osaa suhteuttaa asiat omille paikoilleen ja ymmärtää sen ahdistavan huolen lapsistaan. Tunteen, kun kello on jo huomina eikä ketään kuulu. Monesti olen itse valvonut ja odottanut, sekä kuvitellut jo vaikka mitä.¹⁴⁸²

Vanhemmat varmasti ajattelevat lastensa parasta, mutta sillä hetkellä se voi tuntua olevan syvältä. Nyt osaa asettaa paremmin heidänkin osaansa.¹⁴⁸³

Jos omassa nuoruudessa vanhemmat asettivat rajoja kårelaisen mielestä sopivasti, samaa perinnettä on tullut jatkettua omien lasten kanssa. Rajat ja kuri nähdään merkkinä välittämisestä:

Kurilla tarkoitin lähinnä niitä rajoja, joita vanhempani minulle asettivat ja samaa perintöä olen noudattanut omien lasteni kanssa ja hyvin on toiminut.¹⁴⁸⁴

Itsekin olen elänyt ”sopivan” kurin keskellä ja olenkin vanhemmilleni kiitollinen heidän hyvästä kasvatulinjastaan. Samaa linjaa minäkin olen yrittänyt toteuttaa omien lasteni kohdalla ja tuntuukin hyvältä kun näkee lasten elämän menevän hyvin tänä päivänä.¹⁴⁸⁵

Itsensä mieltäminen kärelaiseksi sisältää väistämättä sen, että asettaa itsensä osaksi Kären Kellarissa nähtyjen merkitysten historiallista jatkumoa. Kulttuurit edeltävät yksilöä. Ne näyttävät tarjoavan eräänlaisen viitekehysten tai tradition, joka yhdistää yksilön tämänhetkisen elämän nuoruusvuosien elämäntapaan. Kulloiseenkin kulttuuriin samastuvien ja saman kulttuurisen identiteetin jakavien ihmisten oletetaan olevan edes jossain määrin samanlaisia. Kulttuurisen eron tekeminen kasvattaa yhteisötunnetta tai ryhmäsolidaarisuutta, meisyyttä, sekä pitää yllä koettua erilaisuutta suhteessa muihin kulttuureihin ja toisiin.¹⁴⁸⁶

Nuoruuden merkitys nykyisyydessä

Viisikymmentä vuotta täyttäessäni sain lahjaksi ystäväni kirjoittaman runon, joka kertoo yhdessä vietetystä nuoruudestamme. Runossa tulevat mainituiksi pukeutumistyyliämme osoittaneet minivaguet, mikrosortsit, midiliivit, vakosamettitakit, omatekemät neuleet, Filmstar-kakkumaskarat, kynsilakat, isot kangaskassit ja pienet mokkapalanahkakotelot. Elämää tahdittivat Cream, Led Zeppelein, Uriah Heep, Deep Purple, CCR, Jimi Hendrix ja Beatles siinä missä Lea Lavenin Soley soley tai Tom Jonesin She's a Lady. Nuoruus oli diskon aikaa.¹⁴⁸⁷

Vaikka runon teksti on henkilökohtainen, sen voi lukea myös esimerkkinä yksityisen ja yleisen nuorisokulttuurin kohtaamisesta tyttöjen elämässä 1970-luvun alun Karhulassa. Tarkkasilmäinen ystäväni luo yksittäisistä sanoista ja tunnelmakuvista ehjän kokonaisuuden, joka oli nuoruus. Nostin blogikeskusteluun runon lopussa esitetyn kysymyksen menneisyyden kokemusten merkityksestä myöhemmän elämän rakennuspalikoina. Tutkimuskysymykseeni viitoittamana kysyin, mistä kärelaiset on tehty. Tiedostin, että Kären Kellarissa viihtyneille nuorille tärkeät asiat osaavat parhaiten kuvata he, jotka ovat yhdessä kulkeneet samaa matkaa.

Kysymys ”mistä sinut on tehty” on laaja, maailmojakin syleilevä. Nuoruuden herkkinä vuosina haetaan ja omaksutaan vaikuttei-

ta kaikesta, mikä itseä ympäröi. Vähiten vaikutusta ei ole läheisimmällä kaveriporukalla. Pysin seuraavassa erottamaan aikalaisten nuoruusvuosien merkityksen kuvailusta ne elementit, jotka vaikuttavat kiinnittyvän diskoon. Aineistoni osoittaa, että diskossa vietyillä nuoruusvuosilla on ollut merkityksensä keski-ikäisten karelaisten nykyisiin elämäntapoihin ja mentaliteetteihin. Lisäksi kyse on subjektiivisesta identiteetistä eli siitä, kuka minä olen.

Mentaliteetin käsitteelle on annettu erilaisia merkityksiä, mutta yleensä se kattaa paitsi maailmankuvan (tietoisen ajattelun) myös elämykset, tunteet ja kokemukset, toisin sanoen tavan tulkita maailmaa. Mentaliteetti on siis läheistä sukua maailmankatsomuksen ja maailmankuvan käsitteille. Yhteistä on kysymys ihmisryhmien ajattelun, tietämisen ja tuntemisen tavoista.¹⁴⁸⁸ Peltosen mukaan elämäntavalla tarkoitetaan ihmisten tapaa ajatella, tuntea ja toimia, sekä tämän elämäntavan objektiivisia edellytyksiä.¹⁴⁸⁹ Mentaliteettien historia on mikrohistorian ohella yksi ”uusista historioista”, joille on ominaista keskittyminen arkipäivän ja yksilön kokemusten historiaan. Tutkimuksen kohteiksi on nostettu etenkin työ, kansanelämä, yksityiselämä: toisin sanoen arki. Tärkeintä on ihmisten kokemismaailman hahmottaminen ja se, miten ympäröivä maailma ja oma paikka siinä jäsennetään.¹⁴⁹⁰

Ensimmäiseen sukupolveen kuuluva aikalainen jakaa minuentensa rakennusaineekset kolmeen osa-alueeseen: omien vanhempien arvomaailma, ympäröineen yhteiskunnan kehitys 1960–1970 -luvulla ja koulun ja ystävien vaikutus. Hyvillä ja huonoilla valinnoilla, ymmärtämättömyydellä ja rohkeudellakin on osansa keitoksessa:

Nuorena luuli että tietää kaikesta kaiken, nyt ettei oikeastaan tiedä kuin vähästä vähän. Hyvä niin muuten ei olisi ollut monessa tarpeeksi enakkoluuloton ja uskalias eikä olisi mitä muistella (katua?).¹⁴⁹¹

Määrittely sopii monen ensimmäiseen diskosukupolveen kuuluneen aikalaisen elämäntavalle ja näkemykseen siitä, millaisten asioiden vaikutuspiirissä nuoruudessa elettiin, ja millaisia eväitä nuoruuden kokemukset ovat antaneet aikuisuuteen. Näiden lisäksi vaikutuksensa on sittemmin ollut myös omilla lapsilla, jotka ovat

opettaneet lisää elämästä ja itsestä.¹⁴⁹² Nuorisotutkimuksen mukaan valtaosa nuorisosta omaksui vanhempiensa arvomaailman olennaisesti muuttumattomana ja asettui tuotantoelämän palvelukseen sen ehdoilla.¹⁴⁹³

Moni aikalainen lähti määrittelemään minuuttaan lapsuudesta: ”Jotain oleellista niissä nuoruuden ja lapsuuden palikkarakennelmissä ehkä kuitenkin on, myöhempienkin palikkalinnakonstruktioiden kannalta.”¹⁴⁹⁴ Teini-ikä ja opiskeluaika muokkasivat lisää. Työura on viimeistelty kokonaisuuden.¹⁴⁹⁵ Nuoruudessa tehdyillä ratkaisuilla ja kokemuksilla on merkitystä pitkälle aikuisuuteen, usein läpi elämän.¹⁴⁹⁶ Vuonna 1957 syntyneelle karhulalaismiehelle on päällimmäiseksi nuoruudesta jäänyt mieleen huolettomuus:

Kun ei mistään niinku tavallaan murehtinu että minkälainen päivä on seuraava ja mitä pitäis tehdä ja pitäiskö koulun eteen tehdä jotain. Ne ei niinku pätäkääkään huolettanu. Miä saatoin saada 1,5 jostain uskonnon kokeest ni miä muistan, et se oli lähinnä vaan huvittavaa, et ei minuu se haitannu mitenkään.

Huoleton ja onnellinen nuoruus on elämäkokemuksena arvokas, ”se on kuitenkin ollu vuosii kestävä aika, ettei se vaan oo joku ke-säilta ollu.” Huolettomuus tarkoitti hänen kaveriporukassaan huolettomuutta huomisesta ja rentoa yhdessäoloa, ei rikollisuutta, rötköksiä, kiusantekoa tai väkivaltaa.¹⁴⁹⁷ Vuonna 1954 syntyneen käre-laisnaisen mielestä myös diskoyhteisön toimintaa leimasi samantyyppinen asenne. Hän kutsui sitä kiltiksi hulluudeksi.¹⁴⁹⁸ Tulkitsen sen omaksi koettuun ryhmään kiinnittymiseksi, identiteetin hakemiseksi, rajojen kokeilemiseksi ja rajojen venyttämiseksi, joskus myös ylittämiseksi.

”Aikuisena vasta osaa elää täydellä, kun on näköalaa kahteen suuntaan”, totesi käre-laismies.¹⁴⁹⁹ Aineistoni osoittaa, että esimerkiksi käre-laisten työkaverit eivät aina ymmärrä, millainen merkitys diskossa vietetyillä nuoruusvuosilla voi olla. Myytti pinnallisesta ja ulkoa tuotetusta diskosta elää mielikuvissa, jos oma nuoruus on ollut suomalaisittain ehkä perinteisempää tai ylipäättään erilais-ta. Lainaan katkelman ryhmähaastattelusta, jossa korostetaan käre-

laisuuden merkitystä elämänmittaisena elämyksenä. Diskovuosista voi ammentaa näkökulmaa myös ammatilliseen osaamiseen:

Lotte: Monel työkaveril ei oo tämmöst vaihetta, ni ne ei tavallaan oikein pysty ymmärtämään jotain sitä juttuu minkä miä niinku koin. Ymmärrän sen mitä nuorisojengis tälläses tapahtuu ja mitä siin on, miks se on ollu hyvä juttu.

Jukka: Kyl se semmonen pohja on.

Lotte: Et se elämys edelleen tavallaan.¹⁵⁰⁰

Kårelaisnainen eritteli, että hänen minuutensa on rakentunut lapsuuden tärkeistä ihmisistä, koulusta, opiskeluajasta, työstä, menetyksistä, surusta, omasta perheestä, ystävistä, ruotsinkieliseen vähemmistöön kuulumisesta, äitinä olemisesta. Nykyisin hän tunnistaa olevansa aiempaa tunnollisempi ja pitävänsä yllä jonkinlaista järjestystä ”tässä elämässä”. Monenlainen luovuuteen liittyvä asia on tullut omaksi.¹⁵⁰¹ Yksi hänen palasistaan on Kåren Kellarin aika ja kaikki siellä ollut, joista hän nosti erikseen esiin ihmiset, musiikin ja ystävyysuhteet. Hän kuvaili diskoa toiseksi kodikseen. Siellä vietetty aika toi elämään uusia ihmisiä, joihin ei olisi välttämättä muuten tutustunut. Se toi myös elämäniloa ja hauskuutta. Ilman diskossa koettua hän epäilee olevansa tosikompi. Päällimmäisenä diskosta on tarttunut ”joku tällänen ilo ja huumori”. Nainen arveli myös, että elämä olisi ollut tylsempää jos olisi jäänyt kotiin koulukirjojen pariin, vaikka sekin olisi ollut viisas valinta.

Ihan hyvinhän mul sit meni, ei siin mitään, mutta että en miä oo mikään pinko ollu ikinä lukioaikana. Kun oli nää diskomeininki ja nää vaan jotenkin, et en miä hirveest aatellu eteenpäin kuitenkaan. Miä vaan aattelin, et olis vakavampi jos olis panostanu niihin koulujuttuihin ja olis jääny nää ilonaiheet taustalle.¹⁵⁰²

Kårelaismiehen mielestä diskovuodet loivat yhteisen homogeneisen arvopohjan, jonka jälkeen oma minuus alkoi vasta rakentua:

Me samoissa liemissä marinoidut (Egri etc) ja rokkineulalla rokotetut olemme lähteneet kulkemaan omia polkujamme oikeastaan vasta nuoruusajan discon biletyksvuosien jälkeen. Ihmisen rakennuspalikoita liimaillaan paikalleen koko eliniän.¹⁵⁰³

Kåren Kellarin muisteloissa on mahdollista nähdä, mitä kenestäkin on tullut. Ulkoisen olemuksen perusteella pystyy päättämään jotakin, ja ehkä siksi muisteluihin osallistuvat he, jotka kokevat nykyisen elämäntilanteensa riittävän hyväksi pystyäkseen kohtaamaan entisiä ystäviään. Sama ilmiö on nähty lukuisissa vanhojen koululuokkien luokkakokouksissa. Monet muisteluihin tulevat tiedostavat tämän, ja siksi panostavat ulkoiseen olemukseensa.

Kuten Sarantola-Weiss toteaa, he jotka pukeutuivat farkkuihin nuoruudessaan, eivät yleensä ole luopuneet niistä myöhemminkään. Vaikka farkkuja nyt käyttävät kaikenikäiset, niissä on yhä tietty nuoruuden leima.¹⁵⁰⁴ Yhdenmukainen pukeutuminen määrittää ryhmään samastumista. Muisteloissa pukeutuminen on melko konventionaalista ja vaihtelee havaintojeni mukaan arkisista farkuista ja t-paidoista juhlavampiin miesten yhdistelmäpukuihin ja naisten hammeisiin. Leimallinen piirre on asiallisuus. Paljastavaa pintaa ei juuri näy, ja jos näkyisi, se herättäisi todennäköisesti kiusallista huomiota. Vaikutelmani on myös, että jos nuorella Kåren Kellarissa olikin tarve esittää jotakin itseään enemmän, muisteloissa tätä tar-

Kuva 47. Ryhmätanssia Kåren Kellarin kolmansissa muisteloissa vuonna 2006. Kuvaaja: Kimmo Palonen. KPA.

vetta ei enää näy. Ulkonäköä toki parannellaan siinä missä keski-ikäiset yleensäkin juhliin valmistautuessaan tekevät.

Ulkonäkökysymykset olivat kiinnostuksen kohteena nuoruuden Kåren Kellarissa. Siksi ei pidä ihmetellä, että blogissa annettiin palautetta puolin ja toisin myös muistelijoiden ulkoisesta olemuksesta. Kårelaismiehiin erityisen vaikutuksen tekivät ”kauniit aikuiset hehkeät ja syvälliset” naiset. ”Ovat vielä niin ajatuksekkaita, että menee pää pyörälle ja tuntuu melkein varpaissa.”¹⁵⁰⁵ Toinen mies täydensi:

He eivät enää olleetkaan niitä muistojemme tyttöjä, kenties hieman epävarmoja. Heistä huokui aikuisen naisen itsenäisyys ja määrätietoisuus, he tietävät keitä ovat ja mitä tahtovat. Heitä ei viedä, he vievät jos ovat viedäkseen. Seksikkyyttä sanan viattomimmassa ja viettelevimmässä merkityksessä.¹⁵⁰⁶

Naiset taas kiittelivät miesten hyväkäytöksisyyttä ja kohteliaisuutta ja sitä, että nämä olivat ilo silmälle. Miehen näköisiä, ei enää ”mitään poikasia”, kuten nainen kommentoi.¹⁵⁰⁷ Toinen kirjoitti: ”Komeat miehet [...] nyt coolina keski-ikäisinä.”¹⁵⁰⁸

Toimittaja Hellevi Moilanen kirjoitti kolumnissaan osuvasti nuoruudenystävysten uudelleenkohtaamisesta kotijärvellä soudellessaan:

Katsoimme toisiamme kymmenien vuosin tauon jälkeen epäuskoisina ja hämmentyneinä. Kohteliaasti jätimme kuitenkin sanomatta sen, mikä ilmiselvästi olisi ollut luettavissa kumman tahansa näkymättömästä ajatuskuplasta pään päällä. Mihin olivat kadonneet ne nuoret, pitkähiuksiset ja silkosilmäiset tyttöset? – Sinulla oli aina pitkät, mustat hiukset, totesi Ritva katsellen lyhyeksi kynittyä kuontaloani. – Mutta sinä sentään olet edelleen hoikka, totesin puolestani minä miettien samalla, olisinko kävellyt kylän keskustassa Ritvan ohii tuntematta häntä lainkaan.¹⁵⁰⁹

Nuoruudenystävien tapaaminen uudestaan keski-ikäisenä tuo konkreettisesti näkyviin myös oman vanhenemisen. Kåren Kellarin muisteloissa huomaa, kuinka naisten suosima hiusten värjäminen on omiaan häivyttämään ikääntymisen merkkejä. Miehillä nuoruuden pitkätukkaisuus on vaihtunut keski-ikäisen miehen harventu-

neeseen ja harmaantuneeseen hiusmalliin tai kaljuun, mutta kaikki eivät ole pitkistä hiuksista luopuneet. Poninhäntä peittää kätevästi pälvikaljun ja tuo nuorekkuutta muuten vanhenevaan olemukseen. Ilkka Lipsasen sanoja lainaten pitkällä tukalla voi osoittaa ainakin itselleen, ettei ole luovuttanut henkisesti.¹⁵¹⁰

Parhaana ja nykyisyyteen saakka kantavana aikalaiset kokivat ystävyyspuheen helpouden nykyisyydessä ja sen, että saa olla sellainen kuin on:

Sellasiin tutui minkä kaa on helppo olla [...] tietysti kun tuntee nuoruudesta asti toisensa, ni kenenkään ei tarvi esittää mitään.¹⁵¹¹

Ei tarvi mitään esittää. Se on nähty jo silloin mikä toi on, ja se sama pysyy.¹⁵¹²

Alberonin mukaan ystävyys syntyy peräkkäisistä kohtaamisista, joista jokainen jotenkin liittyy edelliseen. Kun ystävät pitkänkin ajan kuluttua tapaavat toisensa, on kuin he olisivat olleet erossa vain hetken. Vuosia sitten kesken jäänyt keskustelu voidaan aloittaa uudelleen. Kohtaaminen on samaa kuin kulkea jonkun matkaa kohti omaa identiteettiään – kohti sitä, mikä meistä kustakin on tärkeää. Se mitä väliaikoina tapahtuu ei ole tärkeää, niiden aikana voimme olla jopa kokonaan ajattelematta ystäväämme.¹⁵¹³ Uudelleen tavattaessa lähimenneisyys ei niinkään kiinnosta; yhteisen menneisyyden kokeneille toisen onnellisuus on ainoa asia, jolla on merkitystä.¹⁵¹⁴ Kårelaiset korostivat, että diskossa tarjoutui mahdollisuus tutustua erilaisiin, omalle elämäntilanteelle vieraisiin ihmisiin. Ystävyys jatkuu yhä:

Erilaisii ihmisiin on tavannu siellä ja sit on ystävästynny, ja sit on vaan jatkunu 35 vuotta vaan kevyesti ja se on mun mielest ollu aika upeeta. On tullu sellasiin ihmisiin.¹⁵¹⁵

Sitten kun Kåren Kellarissa nuoruuttaan viettäneen elämä noin nelikymppisenä tasoittui, nuoruuden ystävät alkoivat palata mieleen. Kun heitä tapasi sattumalta eri yhteyksissä, hetken juteltuaan huomasi, että tuttuus vanhojen kårelaisten kesken oli helposti tavoitettavissa uudestaan.¹⁵¹⁶

Kun näkee jonkun tutun näköisen ihmisen, voi muistaa ”toikin kävi discossa” ja siitä tulee hyvä mieli.¹⁵¹⁷

Raippa toteaa, että punkkarien kohdalla pysyvää on ollut vastustus (kapina, vapaus), tosin ajan muuttuessa uusin muodoin. Usealle punkkarille on nuoruuden harrastuksista tullut ammatti; moni on kirjailija, toimittaja tai muusikko. Punknuoret ovat suuntautuneet luoviin harrastuksiin. Kuvittamisen ja kirjoittamisen taidot hioutuivat pienlehtiä tehdessä. Omakustannelevyjien kansien suunnittelu vaatii valokuvaus- tai piirustustaitoja, laulujen sanoitukset musiikillisen innostuksen lisäksi hyvää sanoittajaa (kirjoittajaa). Esiintymisen punktapahtumissa kehitti esiintymistaitoja, ja vaatteiden muokkaaminen omaan tyyliin sopivaksi tuki käsityöharrastusta. Nuoruudessa tärkeiksi koetuilla aatteilla on taipumus hiipua aikuistumisen myötä. Vaikka punk-ulkokuoresta luopuukin, sisäinen maailma voi yhä edelleen olla sama.¹⁵¹⁸ Kårelaismies kirjoitti:

Vaikka meistä kaikista ei tullutkaan muusikoita, samat ajatukset olivat monien mielessä. Vaikka emme ajatelleet mitenkään syvällisesti, kyse oli melkoisesta yhteiskunnallisesta murroksesta. Tässä Kåren porukka oli myös ajan hermolla, tietäen tai tiedostamattomasti. Tajuan asiayhteyden itsekin vasta nyt, juuri nyt. Emme näköjään pitäneetkään pelkästään hauskaa.¹⁵¹⁹

Kårelaisten yhteisö on pieni ja luonnollisen poistuman myötä määrällisesti vähenevä, eivätkä kaikki yhteisöön kuuluneet voi sanoa tuntevansa toisiaan. Silti heitä yhdistää yhteinen kårelaisuuden myytti, tarina. Kulttuuriset järjestelmät, jotka representoivat kårelaisuutta ja antavat sille merkityksen, pitävät yllä näitä tarinoita. Ne kertovat millaiset ihmiset kuuluvat Kåren Kellarin diskoyhteisöön ja myös sen, millaiset eivät. Yhteisö pitää sisällään idean joka jäsenillä siitä on, kuvat joilla sitä hahmotetaan, merkitykset jotka siihen liitetään sekä myös sen yhteisöllisyyden tunteen, jota kannetaan sisällä. Nämä ovat tapoja, joilla yhteisö kuvitellaan ja tapoja joilla annetaan yhteisölle merkitys. Stuart Hall toteaa, että yhteisöä eletään pitkälti mielikuvituksessa.¹⁵²⁰

Tutkimukseni on keskittynyt karhulalaiseen Kåren Kellariin mutta myös osoittaa, että saman tyyppisiä nuorison kokoontumispaikkoja syntyi 1960–1970 -luvuilla kautta Suomenniemen. Kåren Kellari ei siis ollut toimintatavaltaan erityinen. Erityiseksi sen, kuten jokaisen paikallisen ilmiön tekivät sen paikka ja toimijat. Kåren Kellarissa keskeisiä yhteisöjen muodostumiselle ja kehittymiselle olivat asiakkaat, portsarit ja tiskijukat. Nuorten kaveriporukat laajenivat ja monipuolistuivat diskossa, jossa tapasi erilaisia, uusia kasvoja. Portsareiden roolissa yhdistyivät isällisyys ja kaveruus. Diskosta tuli paikallinen rockmusiikin kuluttamisen keskus, jossa tiskijukat vaikuttivat levyvalinnoillaan nuorten asiakkaiden musiikkimakuun valistavasti ja yhdenmukaistavasti.

Erityistä oli, että Kåren Kellari syntyi suhteellisen pienelle paikakunnalle, joka ei sijainnut maamme suurten kaupunkien vaikutuspiirissä. Se myös osoitti kymmenellä toimintavuodellaan elinvoimaisuutensa. Vähimmin paikan erityisyys kuitenkin näyttäytyy, kun sitä tarkastelee 2000-luvun näkökulmasta. Keski-ikäiset kårelaiset ovat esimerkiksi ottaneet Kåren Kellarin muistelot omakseen niin, että jo viisi kertaa ravintola on pullistellut entisistä diskonuurista.

Osalle heistä diskovuosista on tullut myöhempään elämään ja maailmankuvaan vahvasti vaikuttanut kokemus, joka vertautuu groteskilla tavalla edellisen suomalaissukupolven kokemukseen talvisodasta. Sekä kertomukset talvisodasta että diskovuosista, – niin erilaisista kokemuksista kuin kysymys onkin –, pohjautuvat samantyyppisellä tavalla tunteeseen siitä, että jäi jonkun merkittävän, historiallisen tapahtuman ulkopuolelle. Lahjomattomana vedenjakajana toimi ikä: liian nuori ei kelvannut. Kun ikää tuli tarpeeksi, sota oli ohi tai Kåren Kellarin taru päättynyt. Kohtalona on loppuiäkseen jäädä sivustakatsojaksi. Nämä ajallisesti, kulttuurisesti ja merkityksellisesti toisistaan kaukana olevat esimerkit osoittavat, että osalle ihmisistä on tärkeää olla osa kansallisesti tai paikallisesti suurta kertomusta.

TOIMINTA KÄREN KELLARISSA

Tässä luvussa tarkastelen nuorten rock- ja kulutuskulttuuriin kiinnittyntä toimintaa Kåren Kellarissa. Käsiteltäviksi tulevat pukeutuminen, päihteiden käyttäminen ja musiikki niiden yhteisöllisessä merkityksessä.

Diskon asiakkaiden pukeutuminen myötäili 1960–1970-lukujen tyyliperusteisia nuorisokulttuureita. Diskossa oli niitäkin nuoria, jotka kielsivät muodin. Tässä tyylien kirjossa yhteisöllisyyttä rakennettiin ja erotettiin.

Kårelaisten päihteiden käyttöä, kuten tupakanpoltoa ja alkoholin käyttöä verhosi eriateinen salailu. Huumeiden käyttö vaikuttaa olleen Kåren Kellarissa niin marginaalista toimintaa, että vain harvalla diskon asiakkaistakaan oli siitä havaintoja.

Luvun kolmas pääteema on Kåren Kellarissa soinnut musiikki. Analysoin, miten ja millaista rockia diskossa kulutettiin ja miten rock muokkasi diskon asiakkaiden identiteettejä – sekä subjektivistista että kollektiivistista. Luku päättyy pohdintaan rockin merkityksestä kårelaisille nykyisyydessä.

Kåren Kellarin diskoyhteisöjä analysoitaessa on välttämätöntä kiinnittää huomiota siihen, mitä diskossa tehtiin. On kyse toiminnasta, jolla tarkoitetaan sellaisia uuteen nuorisokulttuuriin kiinnittyneitä kulluttamisen tapoja, joilla Kåren Kellarissa käyneet nuoret pyrkivät ottamaan rockkulttuuria haltuun, ja joiden avulla he hakivat muotoa itsensä ja maailman väliseen suhteeseen. Käsiteltäviksi tulevat toiminnan edellytykset, ehdot ja tulokset. Samalla kun toiminta Kåren Kellarin asiakkaita yhdisti, ilmeni se erontekona toisiin, vieraisiin.

On todettu, että innovatiivisten ala- ja nuorisokulttuurien luomat eleet, ideat, arvostukset ja kulttuurintuotteet ovat arvokasta raaka-ainetta kulttuuriteollisuudelle. Se hyödyntää niitä laajemmille ihmisryhmille sopivaa populaarikulttuurin kulutustavaraa tuottaessaan.¹⁵²¹ 1950-luvulla alkanut kulutuskulttuurin tiedostaminen

voimistui 1960–1970-lukujen taitteessa. Kuluttamiseen sisältyi es-tetiikkaa, pukeutumista, tyylejä ja ideoiden jäljittelyä.¹⁵²² Erilaisten hyödykkeiden kommunikatiivinen merkitys korostui ohi niiden ar-kisen käyttöarvon.¹⁵²³

Ilmiö tuli esiin myös rockmusiikissa, jonka ympärille oli alka-nut 1950-luvun rock 'n' roll -villityksen myötä rakentua erilaisia kuluttamisen muotoja. Rockmusiikki kytkeytyi luontevasti kulut-tamisen orientaatioon. Koska rock oli tärkeää nuorten elämässä, se ohjasi, mitä televisio-ohjelmia he katsoivat, mitä lehtiä lukivat, missä tanssipaikeissa tai kahviloissa he kävivät ja millaisia radi-oita tai kitaroita he halusivat omistaa.¹⁵²⁴ Määrittelen rockkulttuu-rin tässä nuorten sosiaalisesti ja kulutuskulttuuriin kiinnittyneek-si elämäntavaksi musiikkeineen, pukeutumisineen ja päihteineen. Määrittelyni nojaa Katja-Maria Miettusen esittämään popkulttuu-rin määrittelmään, joka tässä täydentyy kuluttamisen näkökulmal-la.¹⁵²⁵ En tee eroa pop- ja rockkulttuurien välillä, sillä niissä on kä-sittäakseni kyse samasta asiasta: nuorison omaksumasta uudenlai-sesta musiikista ja elämäntavasta, vain eri aikaan. Tutkimukseni kontekstissa popkulttuurin kukoistusaikaa oli 1960-luku, rockkult-tuurin 1970-luku. Elämäntapa oli käreläisille ja heidän muodosta-malleen yhteisölle tunnusomainen tapa elää tai toimia. Sen syno-nyyminä voi pitää elämäntyylä esimerkiksi kulutuksen ilmentäjä-nä.¹⁵²⁶ Elämäntyylä liittyy myös distinktion eli tietoiseen erottau-tumiseen toisista.¹⁵²⁷

Aiheen käsittelyni etenee pukeutumisesta päihteiden käyttöön ja musiikin kuluttamiseen. Kuvailen kunkin hyödykkeen taustaa ja ominaispiirteitä ja pohdin sen merkitystä yhteisöllisyyteen vai-kuttaneena toimintana. Koska Kåren Kellarin asiakkaiden toiminta ajoittain näkyi pahennusta aiheuttavana häiriökäyttäytymisenä ympäristössään, mukaan kytkeytyy nuorten vanhempien, muiden ai-kuisten ja viranomaisten toiminta. Analysoin diskoyhteisön toimin-nan vastaanottoa ja toiminnan seurauksia, sillä toimijat ja vastaan-ottajat eivät välttämättä käsitä tai tulkitse toimintaa keskenään sa-malla tavalla.

Rockkulttuuria diskossa

Kuten olen ensimmäisessä käsittelyluvussa todennut, rockin edeltäjä rock 'n' roll syntyi 1950-luvulla viihteen, kaupallisuuden ja nuorisokapinallisuuden värittämässä ilmapiirissä.¹⁵²⁸ Sitä seurasi pop ja sittemmin rock. Pop- ja rockkulttuuria on pyritty määrittelemään alusta lähtien, koska haluttiin ymmärtää, mistä uudessa ilmiössä oli kysymys. Keskeistä oli siis *musiikki* ja sen merkitys nuoren elämäntyylille ja identiteetille. Vuonna 1969 Helanko näki popkulttuurin pääsisältönä olevan popmusiikin, seurustelun ja niiden liitännäisilmiöinä tanssin ja seksin sekä nautinto- ja huumausaineiden käytön.¹⁵²⁹ Myös kaupallisuuteen ja kuluttamiseen liittyvien aspektien merkitys on ymmärretty. Esimerkiksi Stig Söderholm kirjoittaa rockkulttuurista väljänä ja jatkuvasti muuttavana yleiskäsitteenä, joka kattaa muun muassa rockmusiikin eri lajit, äänilevyteollisuuden, tähtikultin ja rocklehdistön.¹⁵³⁰ Simon Frith esittää, että rockkulttuuri kuvastaa enemmän nuorison yhteistä mielentilaa kuin yhteistä elämäntapaa ja vapaa-aikaa enemmän kuin työtä. Hänelle rock on kaupallisesti tuotettua musiikkia suurten nuorisomarkkinoiden samanaikaiseen kulutukseen.¹⁵³¹ Kulutussosiologi Kaj Ilmonen analysoi rockin merkitystä sen omaksumisen, itseen soveltamisen ja haltuun ottamisen (*appropriatio*) sekä rockin herättämien tunteiden kautta. Hänellä rockkulttuuri pyrkii kiteyttämään kaupunkilaista nuorisomakua.¹⁵³²

Nuoret kohtasivat monet asiat ensimmäistä kertaa paitsi ikänsä puolesta myös siksi, että rockkulttuurisessa elämäntavassa oli kyse uudesta ilmiöstä. Kåren Kellarin diskoyhteisössä vaikuttaneet kaveriporukat helpottivat uusien toimintojen kuten esimerkiksi alkoholin käytön oppimista, koska sitä oli mahdollisuus harjoitella yhdessä. Rockkulttuuri käsitti siellä toimintaa, joka liitti toimijat toisiinsa ja sai aikaan toiminnan ketjun niin, että yksi toiminto johti toiseen. Esimerkiksi hyvän musiikin kuunteleminen johti tanssimiseen, tanssiminen oluen juomiseen ja olut tupakointiin sekä sopivasti nautittuna estojen vähenemiseen ja tutustumisen helpottumiseen muihin nuoriin.¹⁵³³

Toiminta luo merkityksiä, kun se on yksilön arvojen ja arvostusten mukaista ja tukee identiteettiä sekä rooleja, sosiaalisia kontakteja ja vuorovaikutuksellisuutta. Toisin sanoen toiminta ryhmässä lisää ryhmän jäsenten vuorovaikutustaitoja ja kiinteyttää ryhmää, varsinkin ryhmän muotoutumisvaiheessa. Toisilta yhteisöön kuuluvilta saatu sanaton tai sanallinen palaute mahdollistaa oman käyttäytymisen ja toiminnan arvioimista ja sen hienosäätöä.¹⁵³⁴ Tästä seuraa, että tarve ryhmään kuulumisesta johtaa yhdenmukaisuuden tavoitteluun. Ryhmässä vallitsevat arvostukset ja mielipiteet ilmevät joidenkin käyttäytymismuotojen hyväksymisenä ja muiden hylkäämisinä.

Yksilön näkökulmasta kulutuskulttuurissa on usein kyse statuksen tavoittelemisesta ja identiteetin tuottamisesta eli siitä, miten ilmentää omaa sosiaalista asemaansa. Mikko Lehtonen näkee, että ihmisen on kaiken aikaa valittava, kuka hän on ja pidettävä yllä minä-tarinaansa erilaisten ulkoisten merkkien avulla.¹⁵³⁵ Kyse voi yhtä hyvin olla kulttuurisen aseman ja yhteisöön kuulumisen korostamisesta kulutuksen avulla, kuten Kären Kellarissa nähtiin. Ziehe muistuttaa, että kuluttaminen on merkittävä erottautumisen, itseilmaisun ja itsensä kokemisen väline. Hän on todennut, että nuorille kulutus on juhlaa arjen vastapainona, rajojen ylittämistä ja kokeilua. Kulutuksen tehtävänä voi olla identiteetin muuttamismahdollisuuksien etsiminen ja kehittäminen. Seurauksena on, että kuluttamisesta tulee väline identiteetin rakentamiseksi.¹⁵³⁶

Yhteisöllisyydellä on Sotamaan mukaan usein suora yhteys kuluttamiseen. Tyyliä luodaan muun muassa omistamalla oikeat levyt tai ostamalla oikeat vaatteet – ulkoisilla merkeillä nuori voi pyrkiä kiinnittymään tavoittelemaansa yhteisöön.¹⁵³⁷ Kären Kellarin disko-yhteisöön kuuluneiden nuorten toiminta kietoutuu yhteen 1950-luvulla alkaneen sodanjälkeisen kulutustavarasäännöstelyn purkautumisen myötä vauhdittuneen ja Suomessa 1960-luvulla vauhtiin päässeeseen kulutuskulttuurin kasvun kanssa. Kulutuksen kasvu liittyi lisäksi kaupungistumiseen, vapaa-ajan lisääntymiseen ja uusiin kulutustottumuksiin.¹⁵³⁸ Nuorisosta tuli 1960-luvulla itsenäinen mainonnan ja markkinoinnin kohderyhmä. Suomessa hedelmällisin

maaperä oli suurten kaupunkien oppikoululaisten parissa. He olivat ensimmäisinä omaksumassa uuden nuorisokulttuurisen elämäntavan ja siihen liittyneet hyödykkeet television, elokuvien sekä populaarimusiikin välityksellä.¹⁵³⁹

Nuorisokulttuurien merkkimaailma alkoi rakentua nuorisotyylisen varaan ja näkyä pukeutumisessa (vaatteissa, hiustyyliessä, meikeissä), syömistottumuksissa kuten tavoissa jauhaa purkkaa, asennoissa, kielenkäytössä ja luonnollisesti musiikissa.¹⁵⁴⁰ Klubeissa käyminen ja siellä viihtyminen edellyttävät nyanssien tuntemusta ja käytännöllisiä taitoja: ei riitä, että päällä on oikeanlaiset vaatteet, pitää myös tietää, miten niitä pidetään. Oikea tanssityyliäkään ei avaa portteja yhteisöön, ellei tiedä, milloin, missä ja kenen kanssa on suotavaa tanssia, Ben Malbon toteaa. Hän on myös esittänyt, että klubikulttuurille tyypillistä on elämyksellinen kuluttaminen, toisin sanoen kuluttamisen muoto, joka ei sisällä tavaroiden tai palveluiden ostamista. Kuluttamisen merkitys syntyy materian sijaan tunnekokemuksista, muistoista ja haavemaailmoista. Klubikulttuurissa ”myytäviä” elämyksellisen kuluttamisen tuotteita ovat klubbailun emotionaaliset tilat ja elämykset.¹⁵⁴¹

Suhtautuminen 1960–1970-lukujen kaupalliseen nuorisokulttuuriin vaihteli diskossa. Osa kärealaisista pyrki myötäilemään rockkulttuuria pukeutumisessaan, mutta vierasti päihteitä. Intohimoinen viininharrastaja puolestaan halusi pukeutua huomaamattomasti ja persoonaansa korostamatta ehkä siksi, että hänellä oli valmiiksi ympärillään oma tiivis kaveriporukka. Musiikki on hyödyke, jonka kuluttaminen yhdisti Kåren Kellarissa viihtyneitä eniten. Se on osoittanut elinvoimaisuutensa muodostumalla merkittäväksi yhteisöllisyyden rakentajaksi 2000-luvullakin.

Kuten Sarantola-Weiss toteaa, teineillä oli paljon kulutusunelmia, mutta yleensä vähän rahaa niiden toteuttamiseksi. Tavarataivas oli niukka verrattuna 2000-lukuun. Kesä- ja muita työmahdollisuuksia oli tarjolla hyvin, joten nuoret saivat viikkorahoja ja palkkatuloja yhdistämällä rahoitettua meikkejä, äänilevyjä ja -kasetteja, vaatteita ja alkoholia.¹⁵⁴² Kärealaisten kesätyöpaikoistaan saamalla säästöillä saattoi rahoittaa vaikka Interrail-matkan.¹⁵⁴³ Jos työpaik-

ka oli pitkäkestoisempi, rahaa löytyi oman auton, levysoittimen tai stereoiden ostamiseen.¹⁵⁴⁴

Kulutuskulttuurin nousun myötä sen antiteesi, kulutuskritiikki vahvistui myös Suomessa.¹⁵⁴⁵ Kamppailu kaupallisen ja epäkaupallisen nuorisokulttuurin välillä oli yksi 1970-luvun keskeisistä nuorisokulttuurisista rajanvedoista. Vuosikymmenen alkupuoliskolla poliittiset nuorisjärjestöt rekrytoivat nuorta väkeä, ympäristöliike vahvistui ja kulutuskriittiset alakulttuurit, kuten punk, saivat kannattajia. Kaupallisuudesta tuli kirosana.¹⁵⁴⁶ Suomalainen yläluokka piti 1970-luvulla matalaa profiilia, sillä kulutuskritiikin nostaessa päätään varakkuuteen alettiin liittää itsekkyyden ja ahneuden epäillisiä ominaispiirteitä.¹⁵⁴⁷

Ravintolassa istuminen ja siellä rupatteleminen on toimintaa, jolla on oma mielekkyytensä ja logiikkansa. Se ei siis ole pelkkää oleskelua ja ajan tappamista eikä tyhjää ja sisällötöntä humaltumistakaan, kuten joskus ulkoapäin tarkasteltuna saattaa näyttää.¹⁵⁴⁸ Vaasalaisnuoriso tuli vuonna 1968 diskoteekkiin tapaamaan tuttuja ja juttelemaan.¹⁵⁴⁹ Nykyri muistuttaa, että diskoiluun ei tarvitse sitoutua koko identiteetillään, vaan siihen voi kiinnittäytyä eri tavoin. Tila ei siis determinoi identiteettiä, vaikka se tukeekin tietynlaista käyttäytymistä. Vaikka diskoissa tuntuu ”luonnollisimmalta” olla avoimen ulospäin suuntautunut ja iloinen, niin tämä luonnollisuus ei tee kaikista tilassa olevista samanlaisia; jokainen tuo tilaan mukanaan omat muistonsa, tarpeensa, pelkonsa ja halunsa.¹⁵⁵⁰ Toiminta diskossa mahdollisti vapautumisen esimerkiksi perinteisistä auktoriteeteista ja seksuaalisuuden ja kunnollisuuden normeista. Simon Frith näkee, että saavuttaakseen tavoittelemansa vapauden nuoren täytyy ottaa pesäeroa ensisijaisesti suhteessa lapsuuden perheeseensä.¹⁵⁵¹

Richard Dyer, jonka näkökulma diskomusiikkiin ja -kulttuuriin on homokulttuurinen, nostaa esiin diskon keskeisimpinä elementteinä eroottisuuden, romantiikan ja materialismin.¹⁵⁵² Nykyrin mukaan diskoihin tuleminen tarkoituksena on pitää hauskaa ja päästä irti arjesta käyttäytymällä huolettomasti, epämuodollisesti ja leikinomaisesti. Disko on leikkimaailma, joka käsitetään tavallisen elä-

män ulkopuolella olevaksi.¹⁵⁵³ Leikinomaisuus mahdollisti arjessa toisilleen ristiriitaisten näkemysten yhteensovittamisen ja vuorovaikutuksen: esimerkiksi sosiaaliset erot tasoittuivat diskossa heiläkin, jotka ne arjessa tunnistivat. Tässä mielessä Kåren Kellari voidaan määritellä leikinomaiseksi arkimaailman ulkopuolella olevaksi pelikentäksi, jossa tavallisuuden rajat ja normit olivat ylitettävissä. Leikinomaisuus tarjosi toiminnalle joustavan kehyksen, josta voi etsiä vastauksia kohtamilleen ristiriidoille esimerkiksi työhön, opiskeluun, aikuisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyen.

Ajatus vertautuu venäläisen kirjallisuustieteilijä Mihail Bahntin kirjoituksiin keskiajan karnevaaleista. Niissä elämä muuttui leikiksi, josta tuli hetkeksi koko elämän sisältö. Kåren Kellarissa nähtiin, kuinka arjessa mahdottomaksi tuomittu muuttui pimeän karnevaalissa mahdolliseksi. Karnevaaliin kuuluu nauru, joka rikkoo hierarkioita, luokkia ja sukupuolia: se oli riippumatonta vapautta. Bahtin erottaa karnevalistisessa, juhlivassa naurussa yleiskansallisen (kaikki nauravat), universaalin (kohdistuu kaikkeen ja kaikkiin) ja ambivalentin (iloista ja riemullista mutta yhtä aikaa pilkkaavaa ja ivaavaa) naurun. Lisäksi se on kaiken ylevän ja korkean kääntämistä materiaalis-ruumiilliselle tasolle, jossa vallitsevat ruumiin, syömisen, juomisen, tarpeenteon ja sukupuolielämän kuvat.¹⁵⁵⁴

Karnevalistisessa diskossa nautinto ja tavoiteltu vapauden kokemus syntyivät arjessa alistettuina olleiden nuorten saavuttamasta hetkellisestä valta-asemasta. Väliaikaisuus oli silti kaiken aikaa läsnä, sillä diskoillan jälkeen asetelmat pyrkivät palautumaan asemissa odottamaan seuraavaa diskoiltaa. Diskoympäristö toimi toisaalta ennakkoluulojen poistajana ja silmien avaajana. Bahtin määrittelee karnevaalimaailman sellaiseksi arjen vastakohtaksi, joka tarjoaa erilaisen, epävirallisen näkökulman elämään. Karnevaali on vapaudessaan kuin toinen maailma.¹⁵⁵⁵ Kåren Kellarista tuli nuorille asiakkailleen se toinen maailma, jossa vietetyt päivät ja illat tarjosivat mahdollisuuden irrottautua arkielämästä. Koulunkäyntiin ja työntekoon liittyneen arkipäiväisen hierarkkisyyden purkaminen ja tutuista rooleista irrottautuminen ovat osoitus karnevaalin erityi-

syydestä ja erosta tavalliseen arkeen. Nuoret olivat omaksuneet tietyt roolit osana koululuokkaa tai työyhteisöä, mutta Kåren Kellarissa nämä saattoi kääntää pääläelleen. Diskon karnevaalissa tapasi niitä ihmisiä, joiden seurasta nautti vailla arjesta tuttua kontrollia.

Kåren Kellarin toiminta käsittää nuorten asiakkaiden silmin havaittavan kuluttamisen ohella kokemukset, jotka tapahtuvat heidän sisäisessä maailmassaan. Unelmointi, huolet, surut, ilot ja erilaiset merkityksenannot ovat ihmisen sisäistä toimintaa, jota voin tutkijana pyrkiä tavoittamaan muistitiedon avulla. Tunteet ja kokemukset ovat säilyneet mielessä ja niistä oltiin valmiita myös jossain määrin kertomaan. Esimerkkejä tällaisista teemoista olivat omaan ulkoonäköön liittyvä epävarmuus, itsetunto-ongelmat ja nuoren elämää varjostanut lukuisten kompleksien kirjo, mutta myös onnellisuus, ilo ja tyytyväisyys. Haastattelussa pyysin kuvailemaan unelmailtaa ja epäonnistunutta iltaa Kåren Kellarissa, mikä osoittautui hyväksi kysymykseksi toimintaan liittyneiden tunnelmien ja merkitysten jäljille päästäkseni.¹⁵⁵⁶

Heikki Lehtosen mukaan toiminta on yhteisöllistä, kun vuorovaikutukseen osallistuu yksilöistä tavalla tai toisella muodostuva ryhmä, johon ryhmän ulkopuoliset yksilöt tai muut ryhmät voivat olla vuorovaikutuksessa.¹⁵⁵⁷ Tulkitsen, että Kåren Kellarissa toteutunut nuorten toiminta oli tässä mielessä yhteisöllistä. Toimijoille itselleen se oli ainutlaatuisia ja näyttäytyi omaperäisenä, vaikka kiinnittyi selvästi aikakauden nuorisokulttuuriin samaan tapaan kuin muissakin saman aikakauden nuorisopaikoissa. Tekemisen tapa ”adjektivoitui” kårelaiseksi.

Nuoruuden kokemukset ovat hetkellisiä, jotka ovat jo muuttuneet muistoiksi. Käsitykset ovat tutkimuskohteena pysyvämpiä, mutta osittain tiedostamattomia. Merkityksiä etsittäessä taas etsitään henkilökohtaisia merkityksenantoja. Näitä teemoja pyrin aineistostani tavoittamaan. Tulkitsen ja analysoin Kåren Kellarissa tapahtunutta toimintaa yhteisöllisyyden näkökulmasta muistitietoa-aineiston lisäksi arkistodokumenttien, sanomalehtiaineiston ja yksityisarkistoista löytyneiden valokuvien avulla. Tämän luvun ku-

vituksena on myös nuorisolle suunnattujen kulutushyödykkeiden nuorten musiikkilehdissä julkaistuja lehti-ilmoituksia, joiden kautta avaan näkökulmaa aikakauden kulutuskulttuuriin.

”Ei tarvitse olla minihameinen poppari mennäseen diskoteekkiin”

Pukeutuminen oli yksi keino osoittaa kuuluvansa Kären Kellarin diskoyhteisöön ja samalla keino erottautua muista nuorisoryhmistä. Pukeutumisella saattoi myös korostaa persoonallisuuttaan. Diskossa viihtyneet nuoret leimattiin 1960-luvulla poppareiksi, mistä vuoden 1968 *Introssa* oltiin huolissaan, kuten edellä lainaamani otsikko osoittaa. Lehden jutussa peräänkuulutettiin eri nuorisoryhmitymiä tarkistamaan ennakkoluulojaan suhteessa toisiinsa ja murtaamaan turhia rajamuureja.¹⁵⁵⁸

Jyrki Hämäläinen oli jo edellisvuoden *Suosikissa* harmitellut samaa asiaa jakaessaan nuoret viiteen kulttuuriseen ryhmään. Nämä olivat *Pete Poppari* (transistorit, yöhipat, diskoteekit), *Teuvo Tango* (pilsneriä, nenänpään punoitusta, Innasta), *Inga-Britt Modsberg* (håll-i-gång, Hep Stars, Vietnam), *Matias Möykkäri* (vessan ovet saranoiltaan, Brandoa) ja *Kalle Gentleman* (miniplayboy, Sinatra, fajan auto). Millainen oli tämä diskoissa viihtynyt Pete Poppari?

Pete Poppari on tyyppi, joka edustaa hyvin suurta osaa maamme aikaansaseuraavasta nuorisosta. Hänellä on amiraalitakki, pitkä Mick Jagger-tukka, kireät housut ja hirvittävä pino isoja LP-lätkiä kinalossaan: Procol Harum, Sandie Shaw, Young Rascals, Danny, Johnny, ja kaikki mitkä vain ovat in ja liittyvät beat-musiikkiin.¹⁵⁵⁹

Esimerkki havainnollistaa, että pukeutumiseen liittyy vaatteiden ohella monia elämäntapaa ilmentäviä artefakteja. Diskossa viihtyvän pojan tunnisti armeijatyylisestä takista, pitkistä hiuksista ja mukana kulkevista lp-levyistä, jotka suurikokoisina näkyivät kauas osana musiikkiharrastusta alleviivaavaa pukeutumista.

Angloamerikkalaisen popmusiikin harrastus ja ”oikea” pukeutumistyyli olivat turkulaisten upolaisten, mutta myös 1960–1970-

lukujen kärelaisten tunnusmerkkejä 1960-luvun alkuvuosina omak-sutun beatlemanian jatkumona. Kåren Kellari ei silti ollut pelkäs-tään poppareiden paikka, sillä heidän lisäksi siellä viihtyivät hi-pit, punkkarit, diinarit, hämyt ja myös diskohileet.

Ymmärrän pukeutumisen ulkoasun luomiseksi erilaisten vaat-teiden, asusteiden ja vaikkapa hiustyylin valinnoilla. Pukeutumi-nen muodostaa ihmisen lähimmän ympäristön ja tekee siitä joka-päiväistä, lukuisia valintoja edellyttävää toimintaa. Perinteisesti vaatteilla on suojauduttu fyysisesti kylmää, sadetta tai kuumuut-ta vastaan, mutta pukeutumisella voi myös säädellä peittävyyttä, paljastavuutta ja erottumista. Sillä ilmentetään kuulumista tiettyyn ikäryhmään, sukupuoleen, ammattiryhmään, sosiaaliluokkaan, us-kontoon, aatteelliseen järjestöön, rotu- ja kieliryhmään, maahan ja kansaan: toisin sanoen pukeutumisvalinnoilla voidaan luoda, vah-vistaa ja ylläpitää omaa identiteettiä.¹⁵⁶⁰

Vaatteisiin liittyy välttämättömyyden ohella siis myös runsaas-ti symboliikkaa. Kansatieteilijä Bo Lönnqvistin mukaan vaatteella on neljä ulottuvuutta: suojaaminen, häpäiseminen, somistaminen ja valta.¹⁵⁶¹ Myös Penny Storm jäsentää pukeutumisen tehtävät nel-jään osaan, jotka ovat pukeutumisen luontaiset funktiot (koristautu-minen, suojautuminen, häveliäisyys), viestinnälliset funktiot (kom-munikaatio, roolit, status), sosiaaliset funktiot (sosiaaliluokka, ta-lous, hallinto, uskonto) ja psykologiset funktiot (yksilön kehitys, ryhädynamiikka, käyttäytyminen). Pukeutuminen on kommuni-kaation väline, joka välittää sosiaalista informaatiota kuten talou-dellista asemaa, sosiaalisia rooleja ja sosiaalista asemaa ja kuulu-mista johonkin ryhmään. Lisäksi se kertoo identiteettiin kiinnitty-vistä seikoista kuten elämäntavasta, arvoista, asenteista ja mieli-alasta.¹⁵⁶²

Käsitykseni pukeutumisesta ja sen merkityksistä perustuu edel-lä kuvailemiini näkökulmiin. Pukeutumisen tutkimuksessa koros-tuva keskeinen lähtökohta on, että vaatevalinnat representoivat aina muutakin kuin mitä niiden fyysinen olemus on. Susan Kaiser on to-dennut, että pukeutumisella voidaan vaikuttaa siihen, miten halu-amme muiden näkevän ja kohtelevan meitä ja millaisia viestejä ha-

Kuva 48. Popparipoikien pukeutumiselle olivat leimallisia pitkät hiukset ja mukana kulkevat lp-levyt. Poppareita Uriah Heepin levyineen kuvattuina Loviisan linja-autoasemalla vuonna 1970. VRA.

luamme muille itsestämme lähettää. Muutokset ulkoisessa olemuksessa kertovat ihmisen identiteetin rakentumisesta, muutoksesta-kin.¹⁵⁶³ Ritva Koskennurmi-Sivonen muistuttaa, että vaikka vaatteet voivat vaikuttaa vain ihmisten ulkoisilta lisäkkeiltä, ne ovat aivan ydinasia ajateltaessa ihmistä sosiaalisena olentona. Pukeutuminen kertoo yksilön arvoista, joten vaatteet ovat ”syvää pintaa”.¹⁵⁶⁴

Koska tunnistan pukeutumisen sisältävän erilaisia merkityksenantoja, nostin sen yhdeksi teemaksi muistitietoaineistoa kootessani. Kårelaisten pukeutumismuistot vaikuttivat kiinnittyvän pääosin aikakauden pukeutumisen erikoisuuksiin, joita saattoi 40 vuoden jälkeen nolona kauhistella tai paremminkin – joille voi nyt huvittuneesti hymyillä. 1960–1970-lukujen suuret paidankaulukset, liehuvat housunlahkeet tai tolppakorkoiset kengät – nykyajasta käsin usein tyylittömiksi merkityt¹⁵⁶⁵ – näyttävät nousevan toistuvasti

esiin muuallakin, missä 1970-lukua muistellaan. Stevenson ei allekirjoita 1970-lukuun liitettyä tyyllittömyyttä ja huonoa makua, sillä hänen mielestään tuon aikakauden muoti oli innovatiivista, ilmeikästä ja seksikästä.¹⁵⁶⁶ Pukeutumisen yksityiskohtien ja yksittäisten vaatekappaleiden muistot olivat mielenkiintoisia, mutta tutkimuskysymykseni ohjaamana olin vielä kiinnostuneempi siitä, miten Kåren Kellarin asiakkaat tekivät ja perustelivat pukeutumisvalintojaan.¹⁵⁶⁷ Tästä arvelin pääseväni tulkitsemaan sitäkin, millainen merkitys pukeutumisella oli yhteisöllisyyden rakentumiselle.

Joillekin kårelaisille vaatteet olivat jääneet mieleen pienimpiä yksityiskohtia myöten, ja muistiin palautui pukeutumismuistojen mukana lukuisia tilanteita, kokemuksia ja tunnelmia. ”Mä muistan vaatteiden kautta vaikka mitä. Lähestulkoon kaikki vaatteet muistan ja tapahtumien mukaan koska mulle se oli tosi tärkeä”, kertoi vuonna 1954 syntynyt nainen.¹⁵⁶⁸ Vaatteilla on erityinen suhde muistoihin Lönngqvistin mukaan siksi, että ne ovat yhteydessä ihon muistiin, asentojen ja tuntemusten varastoon ja toisiinsa liittyvien tapahtumien sarjaan, joilla ei ole yhteyttä tietoiseen, järkeen tai loogiikkaan. Keho on kokenut tietyn hetken tietyissä vaatteissa, jotka muistuttavat siitä jatkuvasti sanattomalla kielellään.¹⁵⁶⁹

Kansainvälinen nuorisomuoti oli hyvää vauhtia vakiinnuttamassa asemaansa myös Suomessa elokuvista, lehdistä, populaarimusiikista ja myöhemmin televisiosta saatujen esikuvien myötä.¹⁵⁷⁰ Nuorista tuli selkeästi itsenäinen markkinoinnin kohderyhmä ja sana *nuorisomuoti* tuli käyttöön, kun sodanjälkeiset suuret ikäluokat astuivat kulutusmarkkinoille. Eftan ulkojäsenyys avasi maamme ikkunat länteen, Stockmann-tavaratalo avasi nuortenosaston ensimmäisenä Suomessa, ja Minkki, Teinitalo ja Seppälä seurasivat pian perässä. Nuorisomuodin kukoistuskausi oli Suomessa varsinaisesti 1970-luku, jolloin esimerkiksi kouvolaalaislähtöinen Seppälä alkoi voimakkaasti laajentaa toimintaansa. Lisääntynyt mainonta loi uusia tarpeita, mainonnan ja populaarikulttuurin välinen yhteys kehittyi yhä tiiviimmäksi ja nuorisolla alkoi olla entistä enemmän ostovoimaa näiden tarpeiden tyydyttämiseen. Joukkotiedotuksen, kuten television ja nuortenlehtien, lisäksi myös lisääntynyt matkailu

Interraileineen ja kielikursseineen avarsi suomalaisnuorten maailmankuvaa.¹⁵⁷¹

Maailmankuvan ohella populaarikulttuurin ja nuorisomuodin ilmiöt muokkasivat Kären Kellarin aikaansa seuraavien asiakkaiden minäkuvaa. Nuorisomuoti oli 1970-luvulla jakautunut ryhmiin, joissa asuinpaikalla, koululla, yhteiskuntaluokalla, nuoren iällä ja erityisesti musiikkimaulla oli suuri merkitys. Vivahde-erot olivat pieniä, mutta tärkeitä, kuten Sarantola-Weiss muistuttaa.¹⁵⁷² 1960-luvun myötä nuoret olivat alkaneet erottautua toisistaan kansainvälisten nuorisokulttuurien tarjoamalla tyyllisillä ja makuun liittyvillä välineillä, mikä samalla palveli nuorten erottautumista ympäröivistä ikäryhmistä kuten lapsista ja aikuisista.¹⁵⁷³ Nuoret toivat omaa persoonaansa pukeutumisella ja erilaisilla kulutustavaroilla ja antoivat signaaleja ympäristölleen. Poppari tunnisti toisensa muodikkaasta tai persoonallisesta pukeutumisesta tai oikeanlaisesta menopelistä, hippi toisen hipin karvaliivistä, kaftaanista, pitkästä tukasta tai PEACE-kaulakorusta siinä missä nappi vastaantullevan rintapielessä osoitti punkkarille, että kyseessä oli hyvä tyyppi.¹⁵⁷⁴ Afgaaniturkki on esimerkki vaatteesta, joka viesti boheemisuudesta ja kaupallisuuden vastustamisesta. Ympäröivä yhteiskunta ja sen traditiot välittyvät kulttuureissa tavalla tai toisella, muistuttaa Kallioniemi.¹⁵⁷⁵

Tarkastelen seuraavissa alaluvuissa Kären Kellarin asiakkaiden pukeutumiselleen antamia merkityksiä kolmen diskossa suurimpina tyyliperustaisina ryhminä erottuneiden, poppareiden, hippien ja punkkareiden, ryhmistä nousevien esimerkkien avulla yhteisöllisyyden näkökulmasta. Aiheen käsittelyni perustuu sosiologi Georg Simmelin vuonna 1905 esittämään näkemykseen yhteiskunnan taistelusta kahden tendenssin, sosiaaliseen ryhmään sulautumisen ja jäljittelyn (perinteet) ja siitä esiin kohoamisen (tulevaisuus) välillä.¹⁵⁷⁶ Kulttuurintutkija John Clarke muistuttaa, että kun nuorisoryhmä rakentaa omaa identiteettiään, sekä positiiviset että negatiiviset reaktiot toisiin ryhmiin ovat yhtä tärkeitä kuin oman ryhmän yhtenäisyys. Nuorisoryhmien keskeisimpiä funktioita on-

kin määritellä ryhmään kuulumisen rajat toisia nuorten osakulttuurija vasten.¹⁵⁷⁷

Kåren Kellarin nuorilla oli omat lähtökohtansa diskoon pukeutumiselle. Osa seurasi tarkasti muotia ja kiinnittyi sen uusimpiin virtauksiin. Osa jäljitteli bändien, esimerkiksi Black Sabbathin jäsenten pukeutumista. Jotkut halusivat korostaa persoonallisuuttaan ja erottua muista. Diskossa oli myös heitä, jotka pukeutuivat huomiota herättämättä tai sanoutuivat irti muodista.

Millaisia nämä tyyliperustaiset nuorten ryhmät olivat? Heiskanen ja Mitchell nimittävät poppareiden ryhmää nuorten yleiskulttuuriksi. Ryhmään lukeutuivat ne nuoret, jotka sopeutuivat yhteiskunnan valtakulttuurin (aikuiskulttuurin) määrittämiin rajoihin ja ymmärsivät oikeutensa nauttia nuoruudesta tietyissä, hyväksytyissä puitteissa ennen aikuisuuteen siirtymistä. Siinä missä sovinnaiset popparit kapinoivat suhteellisen vaatimattomasti pääasiassa ulkoisella olemuksellaan, Kåren Kellarissa viihtyneet hipit (myöhemmin hämyt) pyrkivät kiinnittymään vastakulttuuriin, jonka vastustus kohdistui valtakulttuurin arvoja kohtaan. Hippiksi oli tullut suurelle yleisölle tutuksi ja alkanut Suomessa kukoistaa vuonna 1969 ensi-iltansa saaneen *Hair*-musikaalin suosion myötä.¹⁵⁷⁸ Ala-Ketola erottaa vastakulttuurissa ideologisen tason ja käyttäytymisen tason. Ideologisella tasolla on kysymys käsityksistä ja arvostuksista, jotka hylkäävät vallassa olevan maailmankuvan ja hakevat sen tilalle vastakkaisia näkemyksiä. Vastakulttuuri ilmenee käytännön tasolla, ja sille on leimallista esimerkiksi sovinnaismallit hylkäävä esiintyminen.¹⁵⁷⁹

Kun punk teki maihinnousun Englannista Suomen maaperälle 1970-luvun puolivälin jälkeen, tämä näkyi pian myös Kåren Kellarissa. Kari Kallioniemen mukaan punk-liikkeen pariin siirtyi hippiliikkeen humanistinen perintö ja 1960-luvulla alkanut orastava kansainvälisyysajattelu.¹⁵⁸⁰ Punk kapinoi keskiluokan tylsyyttä ja harmautta vastaan ja hyväksyi rumuuden estetiikan. Lauseeseen ”kun haluaa että homma toimii, on parasta tehdä se itse” kiteytyy punkin alkuperäinen aitouden ja omatoimisuuden filosofia.¹⁵⁸¹ Punkka-reiksi kutsutun ryhmän voi lukea kuuluvaksi alakulttuureihin, jot-

ka ovat syntyneet ja muotoutuneet nuorison keskuudessa ja heidän ehdoillaan, ja jotka vahvistavat selkeää ja tietoista identiteettiä ryhmän sisällä.

Sukupuolittunut diskopukeutuminen

Sukupuoli on biologisesti ja sosiaalisesti rakentunut. Pukeutuminen oli sukupuolittunutta Kåren Kellarissa, sillä tytöt tunnisti työtöiksi ja pojat pojiksi. Aineistoni perusteella nähdään, että sekä muotitietoisia että pukeutumismuotia väheksyviä oli molemmissa sukupuolissa. Etenkin tytöt rakensivat tietoisesti ja taitavasti sukupuoltaan vaatteiden avulla. He muokkasivat vartalon ääri viivoja toisenlaisiksi vaatteiden väreillä, muodoilla ja materiaaleilla. Sitä mikä ei sopinut omaan näkemykseen vartalon ideaalista peiteltiin, ja se kehon alue paljastettiin, jonka oli kokenut olevan eniten ihanteen kaltainen. Sukupuolen konstruointia harjoiteltiin jäljittelemällä, erilaisia ohjeita noudattamalla sekä itseä ja oman pukeutumisen saamaa vastaanottoa tarkkailemalla.

Pukeutumisen merkitysten rakentumisen pohdintaan liittyy laajemminkin kysymys omasta ulkonäöstä, jolla on todettu olevan nuorille suuri merkitys identiteetin muodostumisessa ja naisiksi/mieheksi sosiaalistumisessa.¹⁵⁸² Tiedämme, että nuoruus on elämänvaihe, jossa kehittyä muovaavia elämänsuuntauksia helpommin kuin sitä ennen tai sen jälkeen. Nuoruusiässä tapahtuu nopeita muutoksia ruumiin koossa, muodossa ja ulkonäössä, koko olemuksessa. Näiden muutosten psyykinen omaksuminen ehjäksi kokonaisuudeksi omasta ruumiista saattaa olla siinä määrin vaikeaa, että nuorelle kehittyä voimakas tunne siitä, että hänessä on jotain vialla. Joillakin kriisi suhteessa omaan ulkonäköön tuntuu niin voimakkaalta, että se vaikuttaa kaikkeen. Ulkonäköön muutoksiin liittyvä epävarmuus muuttuu sisäiseksi peloksi.¹⁵⁸³ Nykyri muistuttaa, että vartalon ja vaatteiden suhde on vastavuoroinen. Vartalo on osa vaateen visuaalista vaikutusta, ja toisaalta vaatteilla voi parantella vartalon antamaa vaikutelmaa tai suojata sitä katseilta.¹⁵⁸⁴ Täs-

sä hengessä 1960-luvun oppi- ja kansalaiskouluissa annettiin myös tyylikoulutusta osana tyttöjen käsityön opetusta:

Pukujen ja asusteiden tulee muodostaa kokonaisuus, joka väreiltään ja linjoiltaan korostaa käyttäjänsä persoonallisuutta. Etsi oma tyylisi! Koeta korostaa vartalosi hyviä puolia ja peittää viat!¹⁵⁸⁵

Ulkonäön ja pukeutumisen merkitys Kären Kellarin yhteisöllisyyteen vaikuttaneena tekijänä tulee ymmärretyksi kun tiedostetaan, että keskeisiä tekijöitä nuoren minuuden määrittämisessä ovat ikätoverien hyväksyntä ja muilta saatu palaute.¹⁵⁸⁶ Ravintolassa saa usein helpommin kuin muualla palautetta fyysisestä olemuksesta, vetovoimastaan ja mielipiteistään.¹⁵⁸⁷

Se, mikä mielletään hyvännäköiseksi, on kulloisenkin kulttuurin määrittämää ja sukupuolittunutta. Niirasen mukaan kauniina on länsimaisessa ihanteessa perinteisesti pidetty naista, jonka kasvot ovat soikeat ja joka on hoikka ja siro, sekä yleisvaikutelmana tietty harmonisuus ja säännönmukaisuus.¹⁵⁸⁸ Ruumiillisuus ja ulkonäkö ovat kuitenkin ennen muuta identiteettikysymyksiä. Ulkonäköni kertoo, kuka olen. Nainen ilmaisee persoonallisuutensa pääosin ulkonäöllisten ominaisuuksien kuten esimerkiksi pukeutumisen, ruumiinmuotojen ja liikkumisen kautta. Muuttuvassa ja epävarmassa maailmassa ruumis usein koetaan ainoaksi pysyvyyden edustajaksi. Kuluttaminen yhdistetään siihen samoin kuin minän kontrollointi ja muokkaaminen, vallankäyttö. Mainokset puolestaan yhdistävät kauniit, hoikat vartalot rakkauteen ja seksuaalisuuteen.¹⁵⁸⁹ Itseensä ja omaan kehoonsa tyytymätön nuori tarkkailee ja peilailee ulkonäköään alituisen, vertailee vartaloaan muihin ja tuskittelee vaatteiden ja hiusten kanssa. Nämä toiminnot tähtäävät oman ruumiinkuvan eheyteen ja hyväksymiseen sekä muuttuneen kehon vähittäiseen omaksumiseen osaksi omaa itseä.¹⁵⁹⁰ Kårelaisnainen muisteli, että erilaiset ulkonäköön liittyneet kompleksit olivat jokapäiväisiä olotiloja. Niistä ei silloin juuri muille puhuttu – ne vain tunnettiin.¹⁵⁹¹

Vuonna 1954 syntynyt nainen kertoo olleensa ”tissitön pieni räpäpäle, jolla oli tosi paha akne”. Yksi ratkaisu epätoivoiseksi koettuun ulkonäköongelmaan oli peittää ylävartalo pitkillä hiuksilla ja

kasvojen iho paksulla meikkivoiteella.¹⁵⁹² Näin pukeutuminen toimi puutteena koetun ongelman peittäjänä. Nykyrin mukaan kyse voi olla myös siitä, että jatkuva huolestuminen itsestä ja antamistaan vaikutelmista sitoo tytöt tiukasti naisellisuuden arvoihin: sirouteen, passiivisuuteen, kuin luonnostaan syntyneeseen kauneuteen. Tytöt kokevat jo varhain olevansa objekteja arvioivien ja arvottavien katseiden alla. Levottomassa diskoympäristössä tämä korostuu, sillä siellä näkyy toimijoiden sukupuolittunut ”liikkuva katse”.¹⁵⁹³

Diskopukeutumisessa sukupuoliuus siis korostui, mikä Nykyrin mukaan johtuu diskoympäristön eroottisesta miljööstä ja tunnelmasta.¹⁵⁹⁴ Ulkonäön kontrolloinnissa ja muokkaamisessa on kyse vallankäytöstä esimerkiksi suhteessa poikiin.¹⁵⁹⁵ Kun on pukeutunut huolella ja tilaisuuteen sopivasti, mieliala on todennäköisesti korkealla.¹⁵⁹⁶ Kårelaisnaisen onnistuneen diskoillan perusta luotiin huolellisella vaatteiden sovittelulla. Täydellisen lopputuloksen si-
netöivät kaverit, musiikki ja tanssi:

No ensinnäkin tietyst et oli onnistunu laittaa sellaset vaatteet päälle missä viihty sit koko illan, oli hiukset laitettu ja vaatteet semmoset hyvät ja tietyst sit se porukka et oli hyvät jutut ja musiikki ja se tanssiminen.¹⁵⁹⁷

Vaihdeltii vaatteita et sen mie muistan et oli semmosta et oli näitten tyttöjen kaa, yhdes soviteltii vaatteit et jollaa oli joku kiva ni sai lainata ja lainas jonkun sitte.¹⁵⁹⁸

Vaatteiden lainailu siskoilta tai kavereilta oli tyttöjen arkipäivää. Diskon eroottisen ilmapiirin todostaneet tytöt pukeutuivat 1970-luvun alkuvuosina vartalon alaosa korostaneisiin, muodinmukaisiin minihameisiin, mikrosortseihin ja tiukkoihin housuihin. Tosin samoissa vaatteissa esiinnyttiin päivisin kouluissa ja työpaikoillakin, jos mahdollista. Sukkahousut ja etenkin tamponit olivat innovaatioita, joiden nähdään vauhdittaneen lyhentyneiden helmojen ja vartalonmyötäisten housujen maailmanvalloitusta.¹⁵⁹⁹ *Suosikin* kysymyspalstalla vuonna 1971 ”Yx mikromimmi” valitti, että jos menee ulos mikrosortsit päällä, heti on joku poika huutelemassa ja ehdottelemassa kaikenlaista. ”Ei siinä paljon pärstää katsota, tota mikro-kohtaa vaan.”¹⁶⁰⁰ Viesti on ymmärrettävä käänteisenä: vaa-

tevalinnan tavoitteena oli juuri poikien huomion kiinnittäminen, epäilemättä myös muiden tyttöjen. Willis muistuttaa, että tytöt eivät pukeudu pelkästään poikia, vaan myös itseään ja muita tyttöjä varten.¹⁶⁰¹

Kåren Kellarin esitanssijan pukeutuminen saattoi toimia esimerkkinä diskopukeutumiseen ja rohkaista tyttöjä kokeilemaan jotakin samaa, kun diskokulttuuri oli uutta ja sen konventioita opeltiin. Tiukat ja lyhyet vaatteet tavoittivat poikien positiivisen huomion niin tehokkaasti, että miehet muistavat ne vieläkin: ”Muistan kuin eilisen päivän sun ja Mickin mikrohousut ekaa kertaa discossa. Wow!!! Semmoista ei vaan unohda.”¹⁶⁰² Toinen muisti, että tyttöjen minihameet olivat mieluista silmänruokaa.¹⁶⁰³ Itse muistan, kuinka poika kielsi tyttöystävänsä pukeutumasta minihameeseen, kun tämä oli lähdössä diskoon tyttökavereidensa kanssa ilman häntä.¹⁶⁰⁴ Minihameet aiheuttivat siis myös mustasukkaisuutta. 1960-luvulla muoti heijasteli nopeasti muuttuvaa maailmaa, ja ne olivat tytöille keino aiheuttaa pahennusta vanhemmissa ja sukulaisissa. Nuoret eivät enää välittäneet vanhempien hyväksynnästä samalla tavalla kuin aiemmin.¹⁶⁰⁵ Rippimekon lyhentäminen salaa konfirmaatiota edeltävänä yönä sopi erinomaisesti tähän tarkoitukseen.¹⁶⁰⁶

Tiukat housut olivat vaate, jonka tehokkuus katseenvangitsijana korostui tanssilattialla. Tanssija tiesi olevansa arvioitavana; arviointi kohdistui paitsi liikkeiden ja eleiden muodostamaan esiintymistapaan myös lantion ja pakaroiden muotoihin.¹⁶⁰⁷ Etenkin 1970-luvun lopun diskoestetiikka oli vartalotietoista; kyse oli eroottisesta itsensä esittelystä ja poseeraamisesta, ja diskoteekin sisustus valaistuine tanssilattioineen ja peilipalloineen teki tunnelmasta surrealistisen.¹⁶⁰⁸

Myös aikakauden kulttuurituotteissa, kuten muotikuvissa, naisellisuuden osoitetaan rakentuvan miehisen katseen kautta. Keimaileva, flirttaileva ja miestä luokseen kutsuva nainen on kuvissa miestä varten.¹⁶⁰⁹ Naisvartalon eroottisimmat alueet kaula, sääret, pakarat ja rinnat ovat keskeinen tekijä naisellisuuden indikaattorina. Etenkin rintojen väärä koko vaikuttaa olleen tyttöjen huolenaiheena. Omat rinnat tuntuivat liian pieniltä ja suuririntaisia ka-

dehdittiin – ei voinut arvata, että myös suurikokoiset rinnat saattoivat olla omistajalleen kärsimys. Pienirintainen yritti topata rintojaan suuremmiksi puuvillavanulla ja isorintainen teipata niitä kiinni vartaloon saadakseen ne litteämmiksi.¹⁶¹⁰ Nykyri osoitti, että työtöt katselevat diskossa poikien lisäksi muita tyttöjä ja näiden vartaloita – etenkin niiden eroottisia alueita – vaatekannasta, erilaisia tyynejä ja samalla vertaavat itseään muihin. Toiset, varsinkin oman kauneusihanteen mukaiset kaunottaret saatetaan nähdä kilpailijoina. Toisaalta diskoissa, joissa näkyy monia nuoriso- ja populaarikulttuurin piirteitä, puoleensa vetävä voi olla persoonallisen ja hieman erikoisenkin näköinen.¹⁶¹¹

Kun nuoren kasvun ja muutosten enin osa oli tapahtunut ja oma identiteetti alkanut vahvistua, voitiin uusi kehon hahmo liittää aikuistuvaan kokonaispersoonallisuuteen ja vähitellen pyrkiä hyväksymään se. Päämääränä oli omakohtaisen, lopullisen tuntuksen fyysisen omakuvan sisäistäminen mahdollisimman todenmukaisten ja hyväntahtoisten havaintojen pohjalta. Sen jälkeen saavutettua omakohtaisen eheyden tunnetta ei voinut enää järkyttää liika pituus, liika lyhyys tai ulkoapäin esitetty arvostelu tai muodin arvaamattomat oikut.¹⁶¹²

Aikakauden muotikuvissa näkyi stereotyyppinen mies, joka liitettiin voimaan, valtaan ja järkeen. Mies seisoi jämäkkänä ja totisena kaukaisuuteen katsoen. Hän huokui erotiikkaa, joka oli syntynyt ikään kuin tahattomasti parranajon tai autolla ajon sivutuotteena, kuten Laiho ja Leino kirjoittavat.¹⁶¹³ Pojilla huoli omasta ulkonäöstä liittyikin yleensä fyysiseen kuntoon ja toiminnallista voimakkuutta ja vahvuutta ilmaisevaan lihaksikkuuteen.¹⁶¹⁴ Kären Kellarissa poikien epävarmuus ulottui maskuliinisuutta osoittavien lihasten puutteen ohella oikeastaan kaikille elämäalueille, sillä oma minäkuva oli epävarma ja vasta hahmottumassa:

Pojat menivät riparilla saunaan uimahousut jalassa kun pelotti, ettei ole vehkeet yhtä isot ja karvaiset kuin muilla. Kuka häpesi vanhempiaan (ehkä joskus syystäkin), kuka jotain muuta. Murrosikäinen ilman komplekseja lienee harvinainen otus. Voi miksei voinut olla pidempi, lyhyempi, hoikempi, lihaksikkaampi, muodokkaampi!¹⁶¹⁵

Finnit, silmälasit, liian lyhyt tukka ja vanhanaikaiset vaatteet ovat esimerkkejä poikien kokemien kompleksien aiheuttajista, mutta kun jossakin vaiheessa huomasi, että ei niihin kuolekaan, kokemus kasvatti.¹⁶¹⁶ Kårelaisilla oli samojen ongelmien kanssa painivia ikätovereita ympäri maata. Nimimerkki ”Yksi pokapää”, 17-vuotias popparipoika valitti *Suosikissa*, että tyttöystävä jätti hänet silmälasien vuoksi.¹⁶¹⁷ *Suosikin* kysymyspalsta kirvoitti monenlaisia kysymyksiä ja huolenaiheita. Liian kaunis tyttö väitti kadehtivansa rumia ihmisiä: ”En voi käydä iltaisin missään, puhumattakaan tansseista. Aina on poikalauma lääppimässä.”¹⁶¹⁸

Otolliset puitteet ravintolassa keskustelulle ja tutustumiselle luose, että ihmiset hymyilevät ja kohtelevat toisiaan hyväntuulisesti ja hyväksyvästi. Jos ulkonäköä korostetaan liikaa, ravintola muuttuu seksuaalisten katseiden hallitsemaksi ”lihatiskiksi” tai ”karjanäytelyksi”, eikä tilaa jää rennolle istuskelulle ja juttelulle. Törrönen ja Maunu osoittavat, että naiset kokivat pinnallisuuden herkemmin kuin miehet. Jäykkyys, näyttäytyminen ja julkkisten bongailu tarkoittavat usein naiselle katseiden kohteeksi alistumista: pintapaikoissa saa tottua siihen, että heitä tuijotetaan päästä varpaisiin ja mittailtaan heidän tyylejään ja muotojaan. He kokevat tämän olevan ristiriidassa rentoutumisen ja seurasta nauttimisen kanssa.¹⁶¹⁹

1960-luvun naisihanteena oli twiggymainen poikavartalo, ei rintoja ja miesten lanteet, mikä ennakoisi unisex-pukeutumisen tulemistä.¹⁶²⁰ Unisex-look pyrki viestittämään avoimen infantiilia ja viatonta seksuaalisuutta ja hämärtämään rajoja naisten ja miesten identiteettien välillä.¹⁶²¹ Unisex ei luonut sukupuolisia jännitteitä, vaan pyrki häivyttämään niitä. Vuoren mukaan etenkin poppareille oli tyypillistä olla korostamatta sukupuolieroja ja sen sijaan pyrkiä tasa-arvoisuuteen niin pukeutumisessa, esiintymistyyllissä kuin aloitteen tekemisessä seurustelukysymyksissä.¹⁶²² Kansatieteilijä Timo Niirasen käsityksen mukaan unisex-muodin taustalla vaikutti naisten ja miesten välinen kateus. Kun mies ei korostanut miehisyyttään eikä nainen naiseuttaan, sukupuolet olivat vapaat toisensa kadehtimisesta.¹⁶²³ Toisaalta nähtiin, että vaikka tytöillä ja pojil-

la oli samanlaiset univormut, he kantoivat niitä eri tavalla – miehet maskuliinisesti, naiset feminiinisesti.¹⁶²⁴

Unisex-vaatteet heijastivat sekä aiempaa suurempaa sukupuolista tasa-arvoa että näkemystä perinteisten sukupuoliroolien käymistä yhä tarpeettomimmiksi modernissa yhteiskunnassa. Tarkasti ottaen kyse oli siitä, että miehille tyypillinen suoralinjainen pukeutuminen laajeni naisille, ei päinvastoin.¹⁶²⁵ Joillakin popparimiehillä näkyi feminiinisiä pukeutumisen elementtejä kuten hippityylisiä kaulakoruja, rannerenkaita, käsilaukkuja tai kevytpermanenteja.¹⁶²⁶ Yksi esimerkki unisex-vaatetuksesta olivat Marimekon vuonna 1968 lanseeraamat Tasaraita-trikoot, joista tuli nopeasti koko kansan ja etenkin eri nuorisoryhmien antimuotia. 1980-luvulla laskettiin, että Tasaraita-paitoja oli myyty 2,5 kappaletta jokaista suomalaista kohti.¹⁶²⁷ Siihen saakka Marimekot olivat olleet vain pienen piirin kulttivaatteita.¹⁶²⁸ 1960–1970-lukujen vaihteessa raitapaitoihin tarvittavat rahat vaikuttavat löytyneen köyhimmistäkin kodeista. Maripaita-esimerkki osoittaa, että sen avulla disko-yhteisön jäsenet ilmaisivat yhteenkuuluvuuttaan ja arvostuksiaan. Yhteinen tyyli viestitti muille, että me kuulumme yhteen. Samalla sen avulla erottauduttiin muista.¹⁶²⁹ Vaikka maripaita oli kansallinen univormu, Karhulassa siihen pukeutunut nuori antoi viitteitä kuulumisestaan Kåren Kellarin asiakkaisiin. Tämä kertonee siitä, että paikallisissa diskoissa ja klubeissa oli otollinen maaperä erilaisten tyylien kehittyä. Thornton nimittääkin klubikulttuureja tyylikulttuureiksi (*taste cultures*).¹⁶³⁰

Yksi t-paita riitti nostamaan itsetuntoa, koska sillä oli vaatteena riittävän korkea status omassa viiteryhmissä.¹⁶³¹ Marimekkotyylissä oli kyse elämänmuodosta, ei pelkästä vaatemuodista ja sen noudattamisesta.¹⁶³² Antti Ainamon mukaan tasaraitainen maripaita oli vaatekonsepti, jossa kiteytyi ajatus kyseenalaistaa perinteiset käsitykset rooleista, rajoituksista ja uusista vaihtoehdoista.¹⁶³³ Jörn Donner muistuttaa, että Marimekkotuotteet näyttivät halvoilta mutta olivat kalliita. Siksi ne vetosivat ajanmukaiseen ja muotitietoiseen keski- ja yläluokkaan.¹⁶³⁴ Yhtenä syynä Marimekon tasaraita-

Kuva 49. Kärelnuoret unisex-maripaidoissaan saariretkellä kesällä 1971. Punainen väri ei ollut pelkästään tyttöjen eikä sininen poikien valinta. Kuvan keskellä kitaran varressa Lea Noronkoski ja Matti-Pekka Janhunen, joiden kihlajaisia vietettiin. LMJ. Kärelnuorten Marimekko-pukeutumista nähdään myös kuvissa 21, 22 ja 44.

t-paidan menestykseen on nähty juuri sen androgyynisyydessä.¹⁶³⁵ Kuva 49 on tästä esimerkki.

On sanottu, että tasaraitatrikoot olivat vuonna 1968 Marimekon vastaus farkuille.¹⁶³⁶ Denim-kankaasta valmistetut siniset farkut olivatkin 1970-luvun nuorison perusvaate. Farkut olivat imagoiltaan tasa-arvoista massamuotia, joiden käyttäjä osoitti siirtyneensä lapsuudesta nuoruuteen.¹⁶³⁷ Ne yhdenmukaistivat nuorten pukeutumista myös Kären Kellarin diskoyhteisössä:

Leveelahkeiset farkut oli kova sana silloin ja sit farkkutakkei. Farkkupukeutuminen se oli pääasiassa. Ei sitä mitään juhlatamineita lyöty päälle kun diskoon lähettiin.¹⁶³⁸

Farmarihousuja ei vielä 1960–1970-lukujen vaihteessa kutsuttu farkuiksi, vaan puhuttiin ”farmareista”, ”dongareista” ja ”jameksis-

ta”.¹⁶³⁹ Nuoriso oli ottanut farkut omakseen toisen maailmansodan jälkeen, mutta vaatekappaleen suosio nousi räjähdysmäisesti farkkuhousuisen näyttelijä James Deanin esiinnyttyä elokuvassa *Nuori kapinallinen* (1955). ”Hänestä tuli Legenda, eivätkä farkut, valkoinen t-paita ja punainen pusero kuole koskaan”, kirjoitettiin blogissa.¹⁶⁴⁰ Alun perin farkut olivat poikien vaate, ja tyttöjen farkkuja pidettiin pitkään sopimattomina. Karhulalaisnainen kertoo saaneensa ensimmäiset jameksensa 1960-luvun alussa helsinkiläisserkkujen esikuvan mukaan. Vetoketju oli naisten housujen tapaan sivusaumassa, eikä kouluun saanut mennä jamekset jalassa.¹⁶⁴¹ 1970-luvulla tytöille oli farkuissa tärkeää merkki ja se, miltä pakarat tiukoissa farkuissa näyttivät.¹⁶⁴² Farkkuihin pukeutuminen kertoi nuoren ulkoisesti omaksuneen jotakin nousevasta nuorisokulttuurista, ja se oli tapa erottautua aikuisten muodista ja elämäntyylistä.

Kuva 50. Unisex-diskopukeutumista vuosina 1977–1978 ravintola Sunri-
sessa. Sinisävyiset farkut hallitsivat katukuvaa, ja ulkoisesti tytöt ja pojat
muistuttivat kovasti toisiaan. YAA.

Uudet farkut olivat kovat ja siistit vastoin ihannetta sopivasti rikkinäisisiä ja kuluneista housuista. Pidettiin jotenkin nolona, jos farkuista näkyi niiden uutuus. Ymmärrän tämän jäänteinä farkkujen alkuperästä, työhousuista, tai pikemminkin siitä, että farkkuihin liittyi mielikuva rentoudesta ja vapaudesta ja tietyistä kapinallisuudesta. Kårelaiset muokkasivat farkkuja omannäköisiksi juuriharjalla jynssäämällä tai kloritella valkaisuamalla ennen käyttöönottoa, jotta niihin saatiin elävyyttä ja niistä tulisi sopivasti rennon ja käytetyn näköiset.¹⁶⁴³ Farkut yhdenmukaistivat pukeutumista, mikä sopi hyvin niille nuorille jotka halusivat samastua joukkoon. Toisaalta tarve personointiin oli olemassa, mikä osoittaa, että farkut saattoivat olla juuri niin individualistiset, vallankumoukselliset, idealistiset, laumasieluiset, konservatiiviset tai materialistiset kuin kantajansa. Jokainen sodanjälkeinen sukupolvi on ominut farkut, luonut niistä oman kertomuksensa repimällä ja roikottamalla housujaan tavalla, jota edeltävä sukupolvi voi vain kauhistella.¹⁶⁴⁴

Farkut eivät massamuotiin kiinnittymisestään huolimatta enää ole tasa-arvoinen vaatekappale. 1800-luvun puolivälissä syntyneistä farmareista on runsaassa sadassa vuodessa kehittynyt kallis ja arvostettu merkkivaate. Farkkujen merkit ja logot ovat 1970-luvulta alkaen viestineet maailmankatsomuksesta ja käyttäjänsä varallisuudesta.¹⁶⁴⁵

Bo Lönnqvist muistuttaa, että suomalainen on kasvatettu olemaan siisti ja puhdas mistä seuraa, että eri tilaisuuksiin on omat vaatteensa, samoin harrastuksille, töille, vapaa-ajalle, päivälle, yölle.¹⁶⁴⁶ Kun 1970-luvun alussa kauppoihin tulivat valkoiset farkut, niitä käyttivät sekä tytöt että pojat.¹⁶⁴⁷ Farkut taipuivat joka lähtöön: ne jalassa hoidettiin koulun voimistelutunnit, erilaiset retket, kalareissut ja illanvietot, kertoi vuonna 1957 syntynyt, perusrokki- ja hevemies. Hän käytti farkkuja kaikkialla ja tunsi vain yhdenlaiset farkut: ”Siniset ehdottomast, ei muun värisii ees pidetty. Omituinen on jos pitää.”¹⁶⁴⁸ Farkut merkitsivät hänelle samantapaista yleisvaatetta kuin 1800-luvun alun amerikkalaiselle pellonraivaajalle, jolle työ oli elämän pääasiallinen sisältö ja yksi vaatekerta riittävä koko päivän tarpeisiin.¹⁶⁴⁹

Kären Kellarin nuorisoa yhdisti kolmaskin unisex-asuste, Nokian Hai-kumisaappaat, 1970-luvun muotitietoisten suomalaisten kansallisjalkineet. Huippuvuonna 1970 suomalaiset ostivat 300 000 Hai-paria.¹⁶⁵⁰ Hai-saappaita mainostettiin nuorille ja nuorenmielisille, kuten kuvassa 51 havaitaan. Oli uutta, että kumisaappaiden varsi oli lyhyt; se teki siitä ”jännittävän silmälle”. 1970-luvun alun nuorilla Hait olivat lähes jokapäiväisessä käytössä kesät talvet. Ne jalassa tanssittiin diskossakin. Housujen lahkeet sullottiin tietyllä tavalla takaa saappaanvarteen, ja edessä lahkeet roikkuivat saappaan päällä. Sanitized®-käsittelystään huolimatta Hait eivät olleet mukavat eivätkä käytännölliset.¹⁶⁵¹ Pukeutumismuoti ei useinkaan ole ihmisen fysiologian tai kauneusihanteiden kannalta tarkoituksenmukaista, minkä myös 1970-luvun kireät ja epä mukavat housut osoittivat.¹⁶⁵² Tässä todentuu Simmelin ajatus siitä, kuinka muodin mielivaltaisuus joskus alleviivaa sen täydellistä välinpitämättömyyttä elämän asiallisia normeja kohtaan.¹⁶⁵³

Nuoren pyrkiessä sulautumaan joukkoon hän hyväksyy itselleen ryhmämuodin.¹⁶⁵⁴ Marimekon raidalliset T-paidat, Nokian Hai-saappaat ja kaikenlaiset farkut ovat esimerkkejä Suomen yli samaan aikaan pyyhkäisseistä muotiaalloista. Muita samantyyppisiä ryhmämuoteja ja sukupuolineutraaleja pukeutumisilmiöitä olivat esimerkiksi vakosametista valmistetut Retu-tossut tai pienipyöräiset, Jopo-tyyppiset polkupyörät.

Simmel korosti, että vaikka vähät välittäisi muodista, sen sosiaalista prosessia ei pääse pakenemaan. Väittäessään, ettei seuraa muotia, osoittaa jo reagoivansa asiaan.¹⁶⁵⁵ Muotia voidaan seurata tai vastustaa, mutta se ei lakkaa olemasta, muistuttaa myös Sinikka Ruohonen.¹⁶⁵⁶ Kärelaisten pukeutumisvalinnoissa voi aineistoni perusteella nähdä luokka-ajattelun heijastumaa. Työväenluokkataustaiset pojat korostivat yksinkertaisen ja rennon farkkupukeutumisen merkitystä enemmän kuin muut ja ikään kuin kielsivät muodin: ”Farkuilla tai siis sen ajan Jameksilla, t-paidalla/villapaidalla ja tennareilla pärjäiltiin.”¹⁶⁵⁷ Samalla he tulivat tahtomattaan samastuneeksi vallitsevaan nuorisomuotiin, vaikka eivät allekirjoittaneetkaan sen pinnallisimpia trendejä.

Hei-eiku

Sanitized

Sitä jotain voi olla saappaasakin. Lyhyt varsi on jännittävä silmälle.

Ja miellyttävä jalalle. Sen ovat nuoret huomanneet. Ja nuoremmieliset. Hei taas! Eiku HAI. Meitä.

Kymenlaakson
Kumi Oy

Kotka, Keskuskatu 23
Karhula, Taanli

Kuva 51. Hai-kumisaappaiden mainos: ”Sitä jotain voi olla saappaassakin.” Ilmoitus *Etelä-Suomessa* 25.3.1970.

Muodikkaita samastujia ja identiteetin etsijöitä

Rakensiko pukeutuminen yhteisöllisyyttä vai erontekoa Kåren Kellarissa? Paitsi sukupolvi-, sukupuoli- ja ikäryhmäeroja, nuorisokulttuurit ovat tuottaneet eroja myös nuorten välille. Kun vielä 1950- ja 1960-luvun vaihteessa nuorille oli ollut tärkeää näyttää aikuiselta eikä erottua heistä, nuorisomuodin leviämisen jälkeen 1960-luvun puolivälin jälkeen tilanne muuttui.

Simmel näkee muodin välineenä, jolla ihminen tyydyttää sekä samastumisen että erottautumisen tarpeensa. Muodin avulla ihminen tuntee kuuluvansa johonkin (etu)joukkoon samalla, kun hän tyyli-tajuaan osoittamalla erottautuu muiden silmissä johonkin muuta menestyneempään luokkaan kuuluvaksi.¹⁶⁵⁸ Pukeutuminen ulkoisen olemuksen ilmentäjänä on yksi indikaattori nuoren kuulumisesta ja samastumisesta tiettyyn viiteryhmään. Pukeutumalla samanhenkisesti voi ilmentää ryhmän ajatuksia ja elämäntapoja. Pukeutumisen koodit tulevat ympäröivästä yhteiskunnasta, mutta pukeutajat antavat sille lopulliset merkitykset yhdistelemällä vaatteita kukin omalla tavallaan omista arvo- ja asennelähtökohdistaan.¹⁶⁵⁹

Simmelin mielestä muoti on myös erottelun tuote, joka liittää jäsenensä yhteen mutta samalla sulkee muut sen ulkopuolelle. Hänellä erottelua loivat yhteiskuntaluokat; siksi muoti yhtäältä alleviivaa samassa asemassa olevien yhtenäisyyttä ja toisaalta korostaa tämän ryhmän erottautumista muista – Simmelin mukaan alemmissa – asemassa oleviin nähden. Nämä ylempien kerrosten muodit ovat erilaisia kuin alemmien kerrosten. Ensin mainitut hylkäävät ne ja alkavat etsiä uutta, kun alempi kerros alkaa osoittaa kiinnostusta niihin.¹⁶⁶⁰ Simmelin mukaan muoti on tärkeä erityisesti sellaisille, jotka ovat sisäisesti epäitsenäisiä ja alttiita sidonnaisuudelle. Samalla heidän itsetuntonsa tarvitsee huomion herättämistä ja tunnustusta.¹⁶⁶¹

Muoti oli yksi kärelaisten pukeutumisvalintoihin vaikuttaneista tekijöistä. Muodin tehtävänä on lisätä kulutusta tuomalla tietyn väliajoin aina uudennäköisiä tuotteita ihmisten saataville. Vaatteiden vaihtaminen on helpompaa kuin yhteiskunnallisten rakenteiden tai yksilön yhteiskunnallisen aseman muuttaminen ja niihin tarvittavan kulttuurisen pääoman hankkiminen.¹⁶⁶² Muodille on tyypillistä irtaantua yhteiskunnan kestävästä sisällöllisistä merkityksistä kuten uskonnosta, tieteellisistä intresseistä tai politiikasta, mistä seuraa siihen liitetty yhteiskunnasta irrallinen, kevytmielinen leima.¹⁶⁶³

Muoti on aina ajassa kiinni. Siksi se vetoaa heihin, joita kiinnostaa aika jossa he elävät. Kåren Kellarissa popparit olivat muotitietoisimpien joukossa. Musiikki oli heille kaksoisroolissa, sillä se

tarjosi sekä keskeistä aineistoa nuorisokulttuurin muotoutumiseen että välineen tämän kulttuurin ilmaisemiseen.¹⁶⁶⁴ Popparimuodissa musiikkiin yhdistyvät vaatteet ja elämäntyyli. Vaatteiden, kenkien, laukkujen ja voiden värikkyys, mielikuvituksellisuus ja persoonallinen erikoisuuden tavoittelu kuuluivat erityisesti popparityylin omaksuneiden pukeutumiseen.¹⁶⁶⁵

Kåren Kellarin popparit nähdään tässä tutkimuksessa taustoiltaan heterogeenisena mutta ulkoiselta olemukseltaan suhteellisen homogeenisenä ryhmänä, jota yhdisti kiinnostus pop- ja rockmusiikkiin ja muodikkaaseen ja persoonalliseen pukeutumiseen. Vuori kertoi poppareiden huolettomasta ja muodinmukaisesta pukeutumisesta:

Yleinen asu on trikoopaita ja farmarit, koristeellinen nahkavyö, nahkaan sidottu koru kaulassa ja paljaat jalat kesällä. Usein popparin, sekä pojan että tytön vaatteet ovat omatekoisia.¹⁶⁶⁶

Lea Vuoren mukaan popparitytöt suosivat pitkiä hiuksia ja olivat vain kevyesti meikattuja, mutta Kåren Kellarissa käyneiden tyttöjen hiusmalli vaihteli muodin mukaan ja osa suosi hyvinkin voimakasta meikkiä.¹⁶⁶⁷ Kårelaispojat tunnisti pitkistä, puhtaista ja usein tasapitkiksi leikatuista hiuksista. Kun feminiininen koristeellisuus tuli muotiin, monet pojista ottivat kevyen permanentin, *Mini Vaguen* ja kiersivät kotona hiuksiinsa saunan jälkeen lämpörullia. Jakaus oli tavallisesti keskellä päätä, ja niskaan asti ulottuva hius kaartui hieman ulospäin hartioiden tienoilla. Myös tuuheat ja pitkät pulisongit olivat suosiossa.¹⁶⁶⁸

Osa pojista seurasi muotia tarkasti ja pukeutui ennakkolullottomasti ja rohkeasti. Nimimerkki Harpo oli tarkka omasta pukeutumisestaan ja totesi, että jos sattui olemaan bileitä tiedossa, oli pukeutuminen vieläkin tarkempaa.¹⁶⁶⁹ Jos vaatteita ei pystynyt itse valmistamaan tai teettämään muilla, persoonallinen pukeutumistyyli yritettiin rakentaa tarjolla olleista valmisvaatteista. Vuonna 1951 syntynyt mies kirjoitti blogissa, että piti olla erilaista kuin muilla, ja sitä erikoista – Kouvolasta ja Helsingistä ostettua – käytettiin mahdollisimman paljon.¹⁶⁷⁰

Tässä todentuu sosiologi Georg Simmelin päätelmä, jossa hän toteaa muodin tarvitsevan kehittyäkseen toisaalta yhteenkuuluvuuden tarpeen, toisaalta halun erottua muista. Kulttuurit pitävät sisälään omia arvoja, tapoja ja ideologioita, jotka määrittävät laajasti niin ulkonäköihanteita kuin sosiaalisen toiminnan sääntöjäkin. Ihmiset myös pystyvät jossain määrin vaikuttamaan kulttuuriin esimerkiksi vaatevalinnoillaan.¹⁶⁷¹ Kiinnostus pukeutumista ja tyylejä kohtaan vaikuttaa tosin olleen poikkeuksellista kârelaispoikien joukossa, koska kyseisen kirjoittajan erikoiset vaatteet muistetaan yhä, ja ne nousivat keskustelunaiheeksi tutkimusblogissakin.¹⁶⁷²

Vanhemmat ymmärsivät, että popparinuorella oli tarve pukeutua muodikkaasti, ja esimerkiksi muotikenkien ostamiseen suostuttiin joskus nuoren itsensäkin hämmästykseksi.¹⁶⁷³ Tosin nuorisomuodin oikkuja he eivät joskus ymmärtäneet lainkaan:

Sit äiti kysy kun lehdestä tai telkkarista tai jostain mä olin nähny et on pophousut, ni mä piirsin äidille pophousut. Siis trumpetti. Ne on ihan pellennäköset, et ootsiä ihan varma et sä haluut ja turkoosit.¹⁶⁷⁴

Tietäntyyppiset housut saattoivat nuoren mielestä edustaa ja merkitä vahvaa ja persoonallista identiteettiä. Samalla housut symbolisoivat tietyn kulttuurin elämäntyyliä.¹⁶⁷⁵ Tärkeää oli olla edelläkävijä. Jos kaikilla Kâren Kellarissa käyneillä tytöillä olisi ollut yllään turkoosit pophousut, kyse ei enää olisi ollut muodista. Muodin perusolemukseen kuuluu, että vain osa ihmisistä on siinä sisällä, kun toiset ovat vasta matkalla muodikkaiksi.

Kuten edellä on todettu, osa Kâren Kellarin nuorista asiakkaista havainnoi ja arvioi toisiaan ulkoisen olemuksen ja sen yksityiskohkien perusteella. Kyse oli ensivaikutelmasta, joka tarjoaa pika-analyysin toisen persoonallisuudesta, sosiaalisista rooleista ja asemasta. Ensivaikutelman paikkansapitävyys perustuu sen nopeuteen, sillä se tehdään ennen kuin arvioitava edes käsittää tulleensa arvioiduksi. Tutkimus on osoittanut, että ensivaikutelma perustuu pukeutumisen ohella ensi sijassa arvioitavan käytökseen ja kehonkieleen kuten asentoon tai ryhtiin.¹⁶⁷⁶

Otan esimerkin poppareista, jotka tiesivät, miten popparin kuuluu pukeutua. He yrittivät lokeroida uudet tuttavuudet näiden vaate-

Kuva 52. ”Nahkaan sidottu koru kaulassa ja paljaat jalat kesällä”, kirjoittaa Lea Vuori poppareiden tunnusmerkeistä. Popparipojat Ari Lehtonen ja Veijo Rio vuonna 1970. VRA.

tuksen perusteella johonkin ryhmään. On todettu, että naiset luokittelevat itselleen tutun kulttuurin konventioiden mukaisesti pukeutuneet miehet puoleensavetävämmiksi kuin toisin pukeutuneet.¹⁶⁷⁷ Tyylien sekoitus hämmensi, kuten popparitytöt analysoivat vuonna 1969 tapaamaansa poikaa:

Se ei ole rasvis eikä poppari eikä lantsari. Se on niinku popparin ja lantsarin välimuoto, käyttää tummansinisiä samettifarkkuja, mustia hollannikkaita.¹⁶⁷⁸

Lantsarilla tarkoitettiin tässä maalaista. Esimerkki osoittaa, kuinka tytöt hakivat pojan pukeutumisen yksittäisistä elementeistä joltolankoja luokittelunsa avuksi. Tyylipuhtaus olisi yksinkertaistanut poikaan suhtautumista, mutta tämä oli poiminut pukeutumiseensa elementtejä eri tyyleistä. Samettifarkut viittasivat poppareihin ja mustat puukengät maalaisiin, joten lopputulos oli tytöille kysymysmerkki. Karhulan ja Kotkan emopitäjän, suuren naapurikunta Kymmin nuoriso kävi diskossa, eikä erottunut muusta joukosta ainakaan ulkoisesti. Kysymys maalaisista ja kaupunkilaisista on vieras Kären Kellarin kontekstissa. Aineistossani ei siihen viittaavia kommentteja edellistä lukuun ottamatta ole.

On tavallista vertailla muita ihmisiä keskenään ja arvioida heidän arvojaan ja niiden mahdollisia poikkeamia omasta arvomaailmasta. Ihmiset pyrkivät samanlaisiksi kuin heidän arvostamansa henkilöt ja toisaalta pyrkivät erottumaan sellaisista henkilöistä, joita eivät koe pystyvänsä arvostamaan.¹⁶⁷⁹ Vaatetuksen yhdenmukaisuus indikoi samankaltaisuutta arvoissa, asenteissa ja sosiaalisessa ryhmässä.¹⁶⁸⁰ Tämä vahvistaa tutkijoiden yksimielistä näkemystä, että ihminen kommunikoi ympäristönsä kanssa pukeutumisen välityksellä. Kansatieteilijä Päivi Aikasalon mukaan pukeutuminen voi jopa antaa selkeämpiä viestejä kuin puhuttu kieli.¹⁶⁸¹ Storm tosin muistuttaa, että monimutkaisten ja erilaisten pukeutumisviestien perille meneminen edellyttää vastaanottajan olevan sisällä kontekstissa. Väärinymmärryksen mahdollisuus on aina olemassa.¹⁶⁸²

Olen edellä esittänyt, että populaarikulttuuri tuottaa sosiaalisia erotteluita ja siihen liittyy luokkaeroihin viittaavia merkityksiä. Pierre Bourdieulle kulttuurituotteet ovat symbolisen talouden kent-

tää, kamppailun kohde, jossa yhdenlainen maku legitimoituu hyväksi ja toinen huonoksi. Makuun, samoin kuin muihinkin kulttuurisiin ilmiöihin on kietoutunut sosiaalisiin suhteisiin liittyviä valta-asetelmia. Luokkaa luetaan ennen kaikkea vaatteista ja ulkonäöstä.¹⁶⁸³ Makuarvostelmia pyritään legitimoimaan suhteessa toisten ryhmien kulttuureihin ja makuarvostuksiin, mutta erottelut ovat viime kädessä luokkatyyppisiin valtarakennelmiin liittyviä.¹⁶⁸⁴

Idolien jäljittelyä

Sosiaaliseen viiteryhmään sulautuminen ilmenee muodin seuraamisena ja esikuvien jäljittelynä, mutta myös eräänlaisena traditi- on ylläpitämisenä. Jäljittelemällä muita tai tyytymällä perinteisiin pukeutuja vapautuu paitsi uuden keksimisen ja valinnan vaivasta myös henkilökohtaisen vastuun ottamisesta. Jäljittelyvietin periaate on luonteenomainen sille ihmisen kehitysvaiheelle, jossa kiinnostus tarkoituksenmukaiseen persoonalliseen toimintaan on tärkeää, mutta kyky tuoda siihen tai löytää siitä yksilöllisiä sisältöjä vielä kehittymätön. Jäljittely tyydyttää siten tarvetta sosiaaliseen kiinnittymiseen. Se vie yksilön osaksi massaa, muttei vastaa erilaisuuden, vaihtelun tai itsetehostuksen tarpeeseen.¹⁶⁸⁵

Poppareiden esikuvana ja jäljittelyn kohteena olivat englantilaiset modit. Yksi mod-yhtyeistä oli Small Faces, joka vaikutti soittamista harrastaneen, vuonna 1951 syntyneen karelaismiehen vaate- tukseen. Tämä kertoi pukeutuneensa pitsi- ja kukkapaitoihin, äidin ompelemiin lurexliiveihin ja soljellisiin korkokenkiin, ”mitä ikinä päähän pälkähti” ja palelleensa diskojonossa näissä Suomen talveen soveltumattomissa tamineissa.¹⁶⁸⁶ Hän on esimerkki mod-pukeut- misen karelaisversiosta, jossa nuoren tarve pyrkiä omaleimaisuuteen ja taiteellisuuteen yhdistyi idolien jäljittelyyn ja muodikkuu- den tavoitteluun. Rafael Helanko kirjoittaa vuonna 1969, että poiki- en mod-tyyliin kuului juuri tuollainen pehmeä ja feminiini olemus sekä mielikuvitukselliset, persoonalliset ja värikkäät vaatteet röy- helöineen. Pojilla oli pitkä polkkatukka ja parta, jos tämä lukeutui

”taiteilijapiireihin”. Mod-tytöt puolestaan käyttivät housupukuja ja mahdollisimman lyhyitä minihameita.¹⁶⁸⁷

Suinkaan kaikki kärelaiset eivät hakeneet mallia pukeutumiseensa idoleiltaan yhtä yksityiskohtaisesti kuin edellinen riikinkukko, vaikka ulkonäössään myötäilivätkin esikuviaan. Esikuvia jäljittelevällä pukeutumisella haluttiin alleviivata omaa lempimusiikkia ja muita ihanteita, tuoda omia aatteita ja arvostuksia esille pukeutumisen avulla ja samalla osoittaa oleminen kiinni ajassa. Simon Frith korostaa samastumisen merkitystä ja muistuttaa, että silloin kun nuoren sitoutuminen idoleihinsa on vahvaa ja hänen ihailemisen kulttuurin ulkoiset ilmenemismuodot kielletään ja ne joutuvat kritiikin kohteeksi, kritiikki otetaan henkilökohtaisena loukkauksena.¹⁶⁸⁸

Poppareihin lukeutuneet kärelaispojat pyrkivät ulkoisesti samastumaan energisiin ja kurittomien maineessa olleisiin pop- ja rocktähtiin ja tytöt suurisilmäisiin ja hentoihin popparityttöihin.¹⁶⁸⁹ Aineistossani mainitaan mallia otetun myös elokuvista tai aikakauden huippumallien, kuten englantilaisen Twiggyn vahvasta silmeistä ja hänen pisamistaan.¹⁶⁹⁰ 1970-luvun alun karhulalaispoikien ryhmä kuunteli hevimusiikkia. Heidän pukeutumistyyliään inspiroi vuonna 1969 perustettu Black Sabbath:

Siihen liitty et tukka oli mahottoman pitkä niinkuin meilläkin oli kaikilla ja farkut oli ehdottomast oltava kaikil ettei voinu kuvitellakaan et ois jotain muita housui pitäny. Farkut, farkkutakki tai joku sen tapanen takki ja sit t-paita siel alla. Se oli siinä.¹⁶⁹¹

Black Sabbathin jäsenten rento farkkuvaatetus ennakoii universaalista bändipukeutumisesta, johon ei markkinamiesten tuotteistaminen yltänyt. Pukeutumistyylin omaksuminen perustui pojilla bändin kuvista saatuun henkilökohtaiseen käsitykseen ja oli siksi epämuodollisempaa ja epäkaupallisempaa verrattuna esimerkiksi 1960-luvun Beatles-pukeutumiseen. Yksilöllisestä pukeutumistyylistä ei kuitenkaan ollut kyse.

Omaperäiseksi ei voi kutsua Kären Kellarissa viihtyneiden hippienkään pukeutumista, sillä he jäljittelivät kansainvälisen hippiliikkeen sinänsä originellia, menneistä aikakausista ja vieraista

kulttuureista piirteitä ammentanutta tyyliä. Tiedotusvälineet pitivät huolen siitä, että Karhulassakin tiedettiin miltä hipin tulee näyttää. Hippien univormu oli globaali: intianpuuvillaa, otsapanta ja pitkä tukka.¹⁶⁹² Tyylin kuvastossa näkyi raidallisia merirosvopaitoja, buddhalaisia kaapuja, armeijan ylijäämäunivormuja, erikoisia hatuja, intiaanihenkisiä otsanauhoja ja monenlaisia helmiä ja rukousnauhoja.¹⁶⁹³ Puotilan *Club Svenkka* -diskossa 1960–1970-lukujen vaihteessa nähtiin nuorten päällä hippityyliin viittaavia, muodikkaiksi mainittuja villaliivejä, intialaisia huiveja, liehulahkeita ja antiikkisamettia.¹⁶⁹⁴ Maahan saakka ulottuva mokkanahkainen ja kirjailtu afgaaniturkki oli yksi hippien kulttivaatteista. Sellaisia käytiin ostamassa Helsingistä. ”Keräsen afgaaniturkki oli aika kunnioitusta herättävä”, muisteltiin.¹⁶⁹⁵

Hippiliikkeen omaksuivat 1960-luvun puolivälissä ne nuoret, jotka omilla elämänvalinnoillaan halusivat aidosti protestoida kodin, uskonnon ja isänmaan määrittämää keskiluokkaista elämäntapaa. Hipit halusivat muuttaa maailmaa kuluttamisen asemesta rakkaudella, sodalla tai politiikalla. Pukeutumisen merkitys oli hipeille suuri, sillä se tarjosi heille varman keinon erottua valtakulttuurista ja sen keskiluokkaisesta olemuksesta. 1970-luvulla kyse oli kuitenkin jo hippyyden jälkimainingeista. Hippien elämänmuoto ja kukkaislasten kulttuuri oli ollut protesti amerikkalaista yhteiskuntaa, sen arvomaailmaa ja elämänmuotoa vastaan.¹⁶⁹⁶ Yhdysvalloissa San Franciscon Haight Ashburyssä vuoden 1965 paikkeilla syntynyt hippiliike kesti pari vuotta ja päättyi sisäiseen kaaokseen, hallitsemattomaan huumeiden käyttöön ja kaupallistumiseen.¹⁶⁹⁷ Ilmeni, että osa hipeiksi tunnustautuneista oli enemmän kiinnostunut liikkeen tyyllisestä, ulkoisesta puolesta kuin sen filosofiasta.¹⁶⁹⁸

Nuorisomuodin ohjailevasta vaikutuksesta kokonaan irtautuminen osoittautui hipeille vaikeaksi. Vaikka hippejä yleisesti pidettiin konsumerismin vastustajina, hippydestäkin tuli vähitellen yksi muodin suuntaus liikkeen kaupallistumisen myötä. 1970-luvulla alkuperäisestä yksilön vapautta korostaneesta protestiliikkeestä olivat jäljellä enää sen ulkoiset merkit. Toisen sukupolven hippeinä

Kären Kellarissa näkyivät hämyt, joiksi hippejä 1970-luvun lopulla kutsuttiin.¹⁶⁹⁹

Kun punk teki maihinnousun Englannista Suomen maaperälle 1970-luvun puolivälin jälkeen, tämä näkyi pian myös Kären Kellarissa. Punkin tarkoitus oli shokeerata ja osoittaa, että yhteiskunnassa oli moni asia pahasti vialla, kuten Sinikka Ruohonen kirjoittaa.¹⁷⁰⁰ ”Punk on sitä, mitä kesy ei kestä, vanhus ei valitse eikä rauhallinen rakasta”, kirjoitti *Help!*-lehden toimittaja Pekka Helos vuonna 1977. Lehdessä opetettiin, miten tehdä oma punk-paita, olla muodikas ja kauhuna koulussa. Siihen tarvittiin kimaltelevaa vuorisilkkiä, vetoketjuja, niittejä, kultanauhaa, ketjua, avainrenkaita ja klubinappeja.¹⁷⁰¹ Kasvatustieteilijä Ritva Raippa, itsekkin entinen punkkari, näkee tyylilyksymyksen toisin. Hänen mukaansa punkkarit turvautuivat pukeutumiskoodistossaan jäljittelemään yhteiskunnan alinta kerrostumaa.¹⁷⁰² Köyhäilevä, repaleinen punkkarityyli perustui

Kuva 53. Karhulalaishipit Kalle Sallinen ja Juha Kyttänen 1970-luvun alussa. KSA.

muutamiin selkeisiin ja yksinkertaisiin vaatekappaleisiin ja asusteisiin, joiden hankkiminen ei vaatinut ylivoimaista taloudellista panostusta. Se sai vastakaikua karhulalaispunkkareissa:

Kyl joka iikal oli varaa niihin tennareihin ja yksiin rikkiäisiin farkkuihin, ja vielä se nahkarotsi jostain kaapattiin. Se riitti, se oli tavallaan armeija-asu siihen touhuun.¹⁷⁰³

Punk-ideologia oli omiaan vähentämään nuorten välisten sosiaaliluokkien eroja Kåren Kellarissa, kun ”herrataustaiset” punkkarit koettivat häivyttää ulkonäkönsä luokkamerkkejä.¹⁷⁰⁴ Kårelainen punkkari, jonka perhe kuului yhteiskunnan hyväosaisiin, kertoo pukeutuneensa ”kernihousureleisiin, punkkreleisiin ja rintanappeihin”. Pukeutuminen sai selviä vaikutteita punkkideologiasta, mutta kertoja kokee, että ulkonäkö ja pukeutuminen olivat vapaavalintaisia. Se ei ollut ”tälläytymistä”, ei leimaa-antavaa, eikä vaikuttanut sosiaaliseen elämään rajoja asettavasti suhteessa muihin paikassa käyneisiin nuoriin. Hän korostaakin suvaitsevuuttaan muihin nuorisoryhmittymiin.¹⁷⁰⁵

Ritva Raippa luettelee punkkarin leimallisimmiksi tunnusmerkeiksi takkuun tupeeratun tukan tai irokeesin, voimakkaan ehostuksen, niitit, kuvasymbolit, mustat vaatteet, maihinnousukengät, korvakorut ja rannerenkaat. Sama kuvasto hallitsi sekä tyttöjen että poikien ulkonäköä. Ulkonäkövalinnat saattoivat heijastaa esimerkiksi luokkataustaa, sukupuolten tasa-arvoa, ei-naisellisuutta tai kapinaa perinteistä miesvaltaista ajattelua vastaan. Punktyyli antoi nuorelle paitsi tunteen kuulua ryhmään myös syyn käsitellä erilaisuutta suhteessa toisiin. Muiden nuorten kiinnostus pyrittiin kohdistamaan raflaaviin tyylliseikkoihin ja ohjaamaan pois nuorta vaivaavista ulkonäköongelmista, kuten finneistä tai ylipainosta.¹⁷⁰⁶ Punkkideologia osoittaa, että Kåren Kellarissa esikuvien tai yhteiskunnallisten aatteiden mukaan pukeutuminen oli osaksi tietoista mallien jäljittelyä, mutta osaksi se sai näiden ulkopuolelta määriteltyjen rajojen sisällä persoonallisia piirteitä.

Punknuoret halusivat olla vapaita yhteiskunnan kahleista ja tehdä mitä halusivat. Ryhmään kuulumisen oli punkkareille silti tärkeää. Punkkulttuuri mahdollisti yhteisön jäsenyyden tarjoamalla osal-

lisuuden kokemuksiä. Punkkarit korostivat enemmän yksilöllisyyttä kuin yhteisöllisyyttä. Panssari antoi rohkeutta erottua valtakulttuurista ja olla erilainen.¹⁷⁰⁷ Punkkulttuuri jalosti *diy-periaatteen*¹⁷⁰⁸ taiteeksi. Arkiset kulutustavarat väärissä paikoissa, kuten koiran kaulapanta tai ompelutarvike ja hakaneula shokeerasivat. Vaatteiden itse tekeminen ja muokkaaminen mahdollistivat yksilöllisen pukeutumisen. Kahta samanlaista niittitakkia tai kaksia juuri samanlaisiksi maalattuja maihinnousukenkiä ei voinut olla.¹⁷⁰⁹ Punktyylissä suosittiinkin yksilöllisiä elementtejä suhteellisen selkeästi määritellyssä viitekehyksessä, samalla kun pukeutuminen osoitti punkkariryhmään kuulumisen.

Pukeutuminen erottautumisen keinona

Kun muodin tavoittelu tai idoleiden jäljittely ei riitä tai se koetaan haittaavaksi ja kielteiseksi, ihmiset alkavat etsiä muutosta, yksilöllistä eriytymistä ja yleisyydestä erottumista. Tämä on Simmelin mukaan seuraava askel kohti oman tyylin löytymistä. Olemassa olevia malleja määräävämpänä nähdään tulevaisuus.¹⁷¹⁰ Aineistotani päätellen tuolloin voi olla kyse tietynlaisesta valtakulttuuria kuten kaupallisuutta vastaan kapinoinnista tai siitä, että oma tyyli hakee muotoaan nuoren kokeillessa erilaisia identiteettejä.

Uskontotieteilijä Nora Ahlberg määrittelee vastakulttuurin kannattajaksi henkilön, joka hylkää sellaiset sosiaalisten paineiden muodot, jotka voisivat estää hänen identiteettinsä vapautumista.¹⁷¹¹ Kårelaisnainen kuvailee identiteetin kehitysprosessiaan, jossa miinua haettiin esikuvien sokeastakin jäljittelystä:

Tää aate tuli jollai taval ettei osteta mitään amerikkalaisii tuotteit, JAMEKSII, pillifarkutkin. Koetettii ihaila Che Guevaraa, vaikkei edes tiedetty kuka se on. Erilaisuus... suurin osa meni sen muodin mukana mitä *Me Naiset* mainosti ja jos jossain *Suosikki*-lehdessä oli näkyvis. Nykyä ehkä kutsuttais vaihtoekulttuuriks, mut se oli vaan et olla erilainen.¹⁷¹²

Aikalainen kertoo edellä tarpeestaan olla erilainen suhteessa kaupalliseen ja amerikanisointuneeseen valtakulttuuriin. Tor-Björn Hägglund, Kari Pylkkänen ja Vappu Taipale kirjoittavat vuonna 1978, että nuoruuden identiteettikriisissä kuluva aika ja siihen liittyvät heilahtelut ja vaivannäkö eivät ole hukkaan heitettyjä. Liian nopeasti ja vaivattomasti omaksutulla identiteetillä on omat merkittävät heikot puolensa, jotka kostautuvat ajan mittaan, jos nuoruus pyritään valloittamaan liian nopeasti pintapuolisilla samastumisilla. Tällöin nuoren identiteetin kehitys jää puolitiehen, ja hän saattaa ajautua liian riippuvaiseksi muiden odotuksista ja hyväksymisestä.¹⁷¹³

Lönnqvist osoittaa, että koska muodin vetovoima johtaa yhä laajempaan levinneisyyteen, sen luonnollisena seurauksena on riskiiriitä ja muodin kieltäminen.¹⁷¹⁴ Kåren Kellarissa oli nuoria, jotka omaksuivat rockkulttuurista sen musiikillisen annin, mutta vieroksuivat muodinmukaisia ”pukeutujia”. Vuonna 1953 syntynyt mies muistaa tehneensä muodin edessä yhden myönnetyksen ja ostaneensa Kotkaan avatusta nuorten vaatekaupasta USA:n armeijan ylijäämävarastosta peräisin olleen maihinnousutakin. Hän perusteli hankintaa käytännöllisyyden argumentilla:

Ostettiin Lapparin kanssa molemmille samanlaiset vihreät maihinnousutakit, joissa oli erikoisuutena SELKÄPUOLELLA kaksi valtavan isoa taskua, joihin molempiin mahtui 2 viinipulloa.¹⁷¹⁵

Miehelle vaikuttaa olleen tärkeää olla riippumaton kaupallisesta muodista. Maihinnousutakki oli hänen identiteettiinsä sopiva vaikkakin yhdenlainen muotimyönnitys, sillä sellainen oli ollut 1960-luvun svengaavassa Lontoossa modien tavaramerkki ja kuului myös suomalaispopparien trendikkäisiin vaatekappaleisiin.¹⁷¹⁶ Näin muotia karsastavakin joutui välillä alistumaan muodin kannattajaksi, etenkin jos oli valmisvaatteiden varassa.

Omaleimaisia, muista riippumattomia ja kokonaan uusia tyylejä luoneita pukeutujia nähtiin Kåren Kellarissa harvoin ilmeisesti siksi, että 15–18-vuotiaiden nuorten pukeutumistyyli olivat muotoutumassa ja oma persoonallisuus vasta löytymässä. Huomiota herättävänkin pukeutumisen taustalla on yleensä löydettävissä kytken-

tä johonkin aiemmin nähtyyn tyyliisuuntaukseen. Mahdollisuudet ennennäkemättömien luomusten tekemiseen olivat olemassa, mutta luovuutta saattoi kangistaa esimerkiksi se, että 1970-luvun ihanteena oli itse tehdynkin vaateen näyttäminen ”oikealta”, mahdollisimman tarkasti kaupasta ostetulta ja teollisesti valmistetulta. Siksi mallit omatekoisiin vaatteisiin otettiin yleensä valmisvaatteista tai muotipiirroksista. Piirroksissa jäljiteltiin ja sovellettiin lehdissä nähtyjä, esimerkiksi Teinitalon mainospirrosten tyyliä (kuva 54).¹⁷¹⁷

Nuorten muotivaatteita pidettiin monissa sodanjälkeisissä kotitalouksissa kalliina, joten siksi niitä valmistivat äidit, ompelijat tai nuoret omin käsin. Vielä 1970-luvulla vaate tuli edullisemmaksi ompelijalla teettämällä kuin kaupasta ostamalla. Nopeassa tahdissa muuttuvat muotivirtaukset pystyttiin näin ottamaan nopeasti

Kuva 54. Moni kârelaisnuori otti mallia vaatesuunnitelmiinsa Teinitalon mainospirroksista. Ilmoitus *Suosikissa* 11/1969.

haltuun suhteellisin pienin kustannuksin, ja samalla vaatteisiin sai halutessaan persoonallista leimaa.¹⁷¹⁸ Vaikkei olisi ollut rahaa ostaa vaatteita kaupasta samassa tahdissa kuin mieliteot syntyivät, persoonallinen ja muodikkaskin pukeutuminen oli mahdollista kun tiesi tyyliinsä, tunsi materiaalit, osasi suunnitella vaatteita ja pystyi teettämään ne muilla tai parhaassa tapauksessa valmistamaan itse. Silloin kustannukset eivät kasvaneet korkeiksi eikä täysin samanlaisia vaatetta ollut kenelläkään toisella. Aineellinen niukkuus taipui palvelemaan nuoren tarvetta erottua muista, mutta samalla kannusti luovuuteen..

Tytöt neuloivat villapuseroita ja ompelivat paitapuseroita, farkkuja, mikrosortseja, maksihameita, takkeja, ”olohousuja” joustosametista.¹⁷¹⁹ Ompelutaidotonkin pääsi harjoittamaan kädentaitojaan värjäämällä valkoisia tai vaaleita laamapaitoja solmubatiikkimene- telmällä: ”Sai sellasen ku halus.”¹⁷²⁰ Nuoret, yleensä tytöt valmis- tivat vaatteita itsensä lisäksi toisilleen.¹⁷²¹ Viimeistään minihame- muoti opetti turkulaiset upolaistytötkin käyttämään saksia, neulaa ja lankaa. Ompeluharrastus oli helppoa aloittaa vanhan hameen ly- hentämisestä. *Turun Sanomat* arvioi vuonna 1966, että kaupungissa oli satoja tyttöjä, jotka suunnittelevat, tekevät tai teettävät vaateen- sa itse. Heillä oli hauskoja ja omaperäisiä tapoja toteuttaa ideoita, joita maailman muotikeskuksista tihkui. Mitä kaupasta Turussa ei saanut, tehtiin itse. Tällöin korkeintaan parhaalla ystävällä saattoi olla täysin samanlainen vaate.¹⁷²²

Vaatteiden valmistuksessa tarvittavien materiaalien saatavuus oli 1960–1970 -luvulla monesti ongelmallista. Sodan kokoneiden vanhempien tottumus omavaraisuuteen siirtyi seuraavalle suku- polvelle, heidän lapsilleen. Näin kärelaisnuoret oppivat kekseliäik- si. Vaatteita ommeltiin käytöstä poistetuista vanhoista vaatteista ja muista tekstiileistä. Isien vanhat teryleeni-, liituraita- ja vihkupuvun housut muuntuivat diskovaatteiksi. Hameita, ratsastusmallisia hou- suja, lantiohoussuja ja maksihousuja syntyi verhoista ja lähes mis- tä tahansa kangaspalasta, joten kangasvalinnoilla saatiin vaatteisiin

persoonallista ilmettä. Jos kangasmäärä kävi riittämättömäksi, omeltiin esimerkiksi housujen lantiolle erivärinen kaistale taiteellisuuden nimissä.¹⁷²³ Nainen antaa kiitosta äitinsä avuliaisuudelle:

Näin jälkikäteen ajatellen: miten suurenmoisia äitejä meillä olikaan. Äiti ompeli hippivaatteita verhoista tai hienot housut isän hääkostyymistä tai jotain vastaavaa. Me kait hypittiin tasajalkaa että ompele äiti nopeemmin kun se bussi lähtee ihan just.¹⁷²⁴

Mittojen ottaminen, kaavojen muokkaaminen mittojen mukaisiksi, kankaan leikkaaminen ja vaatteiden ompeleminen nähtiin 1970-luvulla osana naisten yleissivistystä.¹⁷²⁵ 1970-luvulla käsityöaiheet kirjat ja kurssit nousivat suureen suosioon ja vaatteiden koristeilu sekä itse tekeminen kiinnostivat. Taustalla voi nähdä öljykriisin, lisääntyneen ympäristötietouden ja muodissa olleiden luonnonläheisten arvojen vaikutusta. Muodin kuvastoa hallitsi romantiikka ja maanläheisyys käsintehtyine vaatteineen. Tästä maalaisvillityksestä olivat esimerkkeinä käsin neulotut takit ja kirjojut tilkkutyöt.¹⁷²⁶ Itsetekeminen oli arvostettua 1970-luvun loppupuolelle saakka, jolloin kotona tehdyt vaatteet alkoivat jäädä valmisvaatteiden varjoon. Brändit tulivat muotiin, ja entistä vahvemmin vaateen piti näyttää teollisesti valmistetulta.¹⁷²⁷ Vaatteeseen kohdistunut kysymys ”kenen tuo on” alkoi 1970-luvun lopussa tarkoittaa sen tuotemerkkiä.

Päihteitä paheiden pesässä

Edellä on käynyt ilmi, että Kåren Kellarissa viihtyivät populaarikulttuuriin orientoituneet nuoret päivisin ja iltaisin. Se oli heille sekä baari että disko. Vaikka Kåren Kellari oli nuorille merkityksellinen yhteisöllisyyden paikka, ympäristön aikuisten suhtautuminen siihen vaihteli hyväksynnästä paheksuntaan samaan tapaan kuin ravintolakulttuuriin yleensäkin vielä 1960–1970-lukujen Suomessa. Etenkin nuorison päihteiden käyttö oli 1970-luvun alkoholipoliittisen aikalaiskeskustelun polttopisteessä.

Tupakka, alkoholi ja huumeet tuottavat päihtyneelle mielihyvää, elämyksiä ja nautintoja. Samalla niiden käyttöön liittyy lukuisia so-

siaalisia, kulttuurisia, taloudellisia, yhteiskunnallisia ja terveydellisiä haittoja, ja ne ovat jatkuvasti moraalisen arvioinnin kohteina. Yhteiskunnallinen sääntely ja suhtautuminen ovat vaihdelleet eri aikoina. Huumeet ovat olleet kiellettyjä jo pitkään, tupakka on menossa samaan suuntaan, mutta alkoholi on viimeisten vuosikymmenten aikana saavuttanut yhä suurempaa hyväksyntää ja siihen on alettu suhtautua sallivammin.¹⁷²⁸ Päämääränä on savuton Suomi vuonna 2040.¹⁷²⁹ Alkoholin kohtuukäytöllä tavoitellaan nykyisin jopa terveydellistä hyötyä, joskin äänenpainot keskioluen saamiseen takaisin Alkoon ovat tätä kirjoitettaessa voimistuneet. Suhtautuminen kannabiksen käyttöön näyttää puolestaan olevan muuttumassa suopeammaksi.

Päihteiden haittavaikutukset olivat käyttäjien tiedossa tutkimusajankohtana, koska niistä valistettiin esimerkiksi kouluissa. Silti nuorilla oli tarve lähestyä vaarallisia ja pelottavia asioita ja leikitellä niillä. Haittavaikutukset toimivat käänteisesti positiivisina. Nautinnon kytkeytyminen kuolemaan on vahva pelotin, mutta myös voimakas houkutin, kirjoittaa Matti Piispa.¹⁷³⁰ Itsensä vahingoittamisen ja hyvän olon tuottamisen välisellä rajalla tasapainoilu houkutti nuoria. Siinä mielessä päihteiden käyttö Kåren Kellarissa oli eräänlaista uhmaa järkeä ja valistusta vastaan.

Päihteitä on pidetty paheina. Paheen määritelmä vaihtelee ajan ja yhteiskunnassa vallitsevien moraalikäsitteiden mukaan. 1960–1970-lukujen Karhulassa paheiden pesäksi riitti uusi ja vieras, ennen kokematon ja radikaali sekä dekadentti nuorisokulttuuri. Päihteiden käytön historia osoittaa, että niitä on kutsuttu myös nautintoaineiksi. Niiden käyttö oli yksi nuorten suosimista toiminnoista Kåren Kellarin diskoyhteisössä. Samalla päihteet olivat joidenkin ulkopuolisten mielissä suuren luokan pahe. Perinteiset asenteet istuivat sitkeässä. Tämä tulee ymmärrettäväksi kun muistetaan, että fenomaanit olivat korostaneet raittiutta kansalaishyveenä 1860-luvulta alkaen. Ihannesuomalainen oli lisäksi isänmaallinen, vakavahenkinen ja siveellinen. Tämä ajattelu muovasi samaan aikaan kehittyvää ravintolakulttuuria ja suomalaisten käsitystä ravintolasta.¹⁷³¹

Nuorison kiinnostus varsinkin alkoholia kohtaan oli huomattu Kineman nuorisokahvilassa. Kahvilan ovelta jouduttiin käännättämään juopuneita nuoria ja antamaan heille porttikieltoja. *Karhula*-lehdessä vuonna 1972 julkaistussa jutussa valitettiin humalaisista nuorista, joita poliisi oli nähnyt talutettavan illalla ulos nuorisokahvilasta. Sinisilmäinen nuoriso-ohjaaja aliarvioi nuorten alkoholiohjaamista:

Keskioletta talossa ei myydä – limonaadia kuitenkin. Onko sitä käytetty omien eväiden ”blanninkina”? Ei missään tapauksessa, nuoriso-ohjaaja sanoo. Siinä tapauksessahan viimeistään seuraavana aamuna löytyvä tyhjä pullo kertoisi siitä. Nuorilla tuskin olisi pitkäjännitteisyyttä niiden mukanaan viemiseen.¹⁷³²

Kommentti kertoo neuvottomuudesta ja epätietoisuudesta uuden nuorisokahvilan luoman tilanteen edessä. Nuorten alkoholinkäytön aiheuttamien ongelmien lisäksi pelättiin huumeiden leviämistä paikkakunnalle, ja nimenomaan nuorisokahvilan kylvävän nuoriin kapinallisuuden siementä.¹⁷³³

Myös Kären Kellarissa viihtyneiden nuorten päihteiden käyttö aiheutti huolta viranomaisissa, nuorten vanhemmissa ja niissä paikkakuntalaisissa, jotka sattuivat asumaan tai liikkumaan diskon ympäristössä. Humalaisten nuorten metelöinti ja tappelu Rinteessä ja öisellä aukiolla häiritsivät lähistöllä asuvia. Kun diskon menoa oli tarkkailtu vuoden päivät, huoli ja ärtymys alkoivat purkautua kirjoitteluna paikallisten sanomalehtien yleisönosastoissa. *Eteenpäin*-lehdessä nimimerkki ”Kari” toi julki ilmeisesti monen mielessä pyörineet huolen aiheet:

Karhulan keskustassa on joitakin aikoja toiminut eräs nuorisoklubi jonka maine ja haittavaikutukset askarruttavat monen karhulalaiskodin mieltä. Puolen yön maissa tuo, myös baariksi nimetty pimeä luola tyhjentää asiakkaansa Karhulan keskustan kaduille. Suurin osa tuosta asiakaspiiristä on ulos tullessaan tappelevaa ja räyhäävää nuorisoa, jonka helposti havaitsee nauttineen muutakin kuin limsaa ja leivoksia. [...] Muutamat nuoret ovat sanoneetkin, että siellä poltetaan hasista ja nautitaan pillereitä. Joku nuori on lakoonisesti todennut, että kaikki nuoret Karhulassa jotain ”kamaa” käyttävät. – Tämä on pelottavaa kuultavaa. Poliisille tuo klubin edusta on jokailtainen valvontapaikka

ja varmaan sosiaaliviranomaisetkin ovat saaneet sanan tuon huvittelu-
paikan kielteisistä vaikutuksista ja eiköhän asia kuulune kunnan alko-
holitarkkailijallekin. Nuorisolle on varattava kokoontumis- ja oleske-
lupaikkoja, mutta niissä on myös valvonta hoidettava tehokkaasti, eikä
alkoholijuomien tarjoilu ja rahanhimo paikan omistajalta saa muodos-
tua pääasi[a]ksi.¹⁷³⁴

Nimimerkki tuntui olevan hyvin perillä tilanteesta Helilässä. Hän
oli tuhtunut nuorten päihteidenkäytöstä ja tiesi huolesta, jota se
aiheutti karhulalaiskodeissa. ”Kari” löysi ratkaisunkin ongelmaan:
voittoa tavoittelematon nuorisopaikka, jossa valvonta toimisi niin,
että alkoholia ei päätyisi nuorten käsiin. Kirjoitus kirjoitti muuta-
man vastauksen. ”Eräs kirjoituksesta närkästynyt” vaikuttaa teks-
tin sisällöstä päätellen olevan Kåren Kellarin asiakas. Hän myönsi
nuorten metelöinnin aukiolla, mutta kiisti jyrkästi ”aineiden” käy-
tön. Larsenit saivat häneltä sympatiaa:

[O]n tietenkin paha juttu, jos discon porukka pitää mölyä ulos tulles-
saan, mutta muu kirjoitus olikin sitten valetta. [...] Kirjoitit että jokai-
nen nuori käyttää jotain ainetta. Se on valhe! Jos hasista poltetaan, niin
takaan, ettei sitä discossa tee kuin muutama harva; eikä suinkaan koko
joukko. Jos et usko, niin mene tarkistamaan asia. Toiseksi: En usko,
että Kåre on mikään rahanhimoitsija. Kyllä disco varmaankin tuottaa
voittoa tarpeeksi. Katsos esimerkiksi lauantai-iltaisain sitä jonoa, joka
on menossa discoon. Kun heiltä menee lauantaisin 3 markkaa sisään-
pääsymaksua, niin eiköhän Kåre saa siitä jo hyvän voiton. [...] Anna
meidän elää omaa elämäämme ja mennä kehityksen mukana.¹⁷³⁵

Myös ”Eräs toinen Kari” asettui puolustamaan nuoria: ”Jos teitä,
jotka ette siedä sitä ’elämää’ ja ’melua’ niin suosittelen maaseudul-
le muuttoa tai muuttoa kauppalan laidalle”.¹⁷³⁶

Esimerkit osoittavat, kuinka 1960–1970 -luvuilla nuorten suuri
määrä ja nuorisokulttuurin erilaisuus aikuisten valtakulttuuriin ver-
rattuna teki nuorison näkyväksi Karhulassakin. Stanley Cohen to-
teaa, että nuorison satunnaiset poikkeavan käyttäytymisen muodot
saavat aluksi kunnan kansalaiset huolestumaan. Toisessa vaiheessa
kuvaan astuvat media ja portinvartijaryhmät, jotka luovat kuvan to-
dellisesta kriisistä ja leimaavat nuoret pahojen henkien riivaamiksi.
Tästä seuraa aikuisten keskuudessa moraalinen paniikki, joka joh-

taa nuorten stereotyyppiseen leimaamiseen.¹⁷³⁷ Stereotypisoimalla tietty ihmisryhmä esitetään ikään kuin se olisi homogeeninen. Tiedot käyttäytymisen, ulkonäön tai muiden piirteiden muodot irroteetaan yhteyksistään ja esitetään ominaisina koko ryhmälle.¹⁷³⁸

Asenteiden muuttuminen on mahdollista. Larsenit ilmeisesti ajattelivat, että diskon mainetta vahingoittavilta huhuilta voisi yrittää katkaista siivet asiallisella tiedottamisella. He olivat valmiit selvittämään diskon toimintaa nuorten vanhemmille ja muille asiasta huolestuneille. Tosin joukkotiedotusvälineet eivät yleensä ole tässä mielessä tehokkain väline, sillä ihmiset lukevat lehtiä valikoivasti ja katsovat televisio-ohjelmista vain osan. Jos osapuolten välille saadaan aikaiseksi välitön henkilökontakti, muutokset asenteissa ovat todennäköisempiä.

Tiedotuskanavaksi valikoitui paikallisten yrittäjien äänenkannattaja *Karhulalainen*. Siinä julkaistiin alkuvuodesta 1971 laaja artikkeli, jossa tuotiin Kåren Kellarin toimintaa esiin positiivisessa valossa. Lisäksi Kåre toivotti vanhemmat tervetulleiksi tutustumaan diskoon ja kertoi, että suunnitteilla oli diskoiltojen järjestämistä myös varttuneemmille. Toimittaja kysyi suoraan Kåre Larsenin suhtautumista ”kaikenlaisiin kauhujuttuihin” ja hän vastasi:

Mitä tulee irrallisiin huhuihin, nimimerkin suojassa tehtyihin lehtikirjoituksiin, nimettömiin tai väärällä nimellä esitettyihin puhelinsoittoihin, perättömiin ilmiantoihin jätän ne omaan arvoonsa. Tosin huhukampanjan ollessa kiivaimmillaan tarjosimme molemmille paikallisille päivälehdille tilaisuuden tulla paikan päälle katsomaan miten systeemi toimii ja mitä tämä ”pimeä luola” sisäänsä kätkee. Toivoimme heidän välittävän oman vaikutelmansa suurelle yleisölle, jolle siihen mennessä oli tarjottu vain huhupuhetta ilman mitään asiallista pohjaa. Ehdotuksemme ei kuitenkaan saavuttanut vastakaikua.¹⁷³⁹

Vaikka aikuiset osoittivat olevansa huolestuneita diskon menosta, asenteen tarkistamiseen oltiin haluttomia. Aineistossani ei ole mainintoja Larsenien ja nuorten vanhempien yhteisistä tapaamisista. Marraskuussa 1976 kauppalassa oltiin uudestaan vastaavassa tilanteessa, kun karhulalaisnuoret järjestivät Kineman nuorisotalossa vanhempainillan, ”jotta turhat epäluulot ja kyräily nuorisotaloa

kohtaan katoaisivat”. Paikalle saapuivat vain kahden nuoren vanhemmat.¹⁷⁴⁰

Vuosina 1969–1977 Ritva Larsen oli suomenkielisenä yhdyshenkilö nuorten vanhempiin ja viranomaisiin päin. Hän kertoi kokeneensa asemansa vaatimusten ristitulella kiusallisena joutessaan laatimaan selvityksiä eri tahoille. Vanhemmat syytivät Kåren Kellaria, jos heidän tyttärensä oli tullut kotiin vasta diskoilta seuraavana aamuna. Isä valitti, että hänen 25-vuotiaalle pojalleen oli myyty diskossa olutta, vaikka tämä oli ollut humalassa jo tullessaan. Ehkä ikävin tapaus oli, kun 17-vuotias tyttö oli kotoa lähtiesään ottanut äitinsä Diapameja ja juotuaan sen päälle alkoholia menettänyt tajuntansa Kåren Kellarissa. Tytön äiti soitti jälkepäin Ritvalle ja vannoi, että tytär ei enää koskaan tule diskoon.¹⁷⁴¹

Edellisen esimerkin kaltaiset tapahtumat, jotka paljastuivat sivullisille ambulanssin ilmestymisen myötä, herättivät kielteistä huomiota ja vahvistivat ennakkoluuloja. Diskokulttuurissa sisällä olleet tiesivät millainen paikka Kåren Kellari oli, mutta osa ennakkoluuloisista ulkopuolisista piti sitä pahimmillaan huumeluolana, jossa vapaa seksi kukoisti.¹⁷⁴² Paul Tournieria lainaten nuoren laskeutuminen hämääseen kellariin symboloi heidän vanhemmilleen sielun epäselviä syvyyksiä ja salaisia arvoituksia, siis jotakin, joka ei kestänyt päivänvaloa.¹⁷⁴³ Koska Kåren Kellari toimi diskona ilta- ja yöaikaan, toiminta assosioitui joidenkin nuorten vanhempien mielissä arvaamattomaan, pelottavaan ja mustaan. Sotamaa muistuttaa, että nuorille vuorokaudenaikaan liittyy kapinallisuuden ja marginaalisuuden aspekti, joka vieraannuttaa arjesta, tekee eroa aikuisiin ja on omiaan edistämään nuorten keskinäistä yhteisöllisyyttä.¹⁷⁴⁴ Lis-Marie Krusen kuvailema meno helsinkiläisdiskossa vuonna 1973 oli sellaista, mitä vanhemmat pelkäsivätkin: tupakanpoltoa ja alkoholinkäyttöä pimeässä tilassa.

Melkein kaiken aikaa paikka oli kuuma ja meluinen. Musiikki oli äänekästä eikä juuri voinut kuulla mitään. Huoneessa oli hyvin pimeää. Melkein kaikki tupakoivat ja tytöt näyttivät tupakoivan yhtä paljon kuin pojat. Sekä tytöt että pojat joivat vain alkoholipitoisia juo-

mia. Virvoitusjuomia, kahvia ja teetä olisi voinut tilata, mutta kukaan ei juonut niitä.¹⁷⁴⁵

Diskokulttuuri oli 1970-luvun alussa uutta ja siksi monille vierasta. Ulkomailta Suomeen rantautuneet, nimeltäänkin vierasperäiset nuorisodiskoteekit osoittivat nopeasti vetovoimansa. Konservatiivisimmat aikuiset eivät pysyneet uudistuksen tahdissa, ja vieras oli helppo torjua jonkinlaiseen turvallisuushkaan vedoten. Nuorten vanhempien ja muiden aikuisten kritiikin taustalla oli siis pelkoa siitä, että Kären Kellarilla on haitallinen vaikutus nuoriin. Koska nuorimmat diskon asiakkaista olivat vain 13–15-vuotiaita ”haihatelijoita”, aikuiset eivät luottaneet jälkeläistensä harkintakykyyn ja pelkäsivät diskoympäristön turmelevan viattoman nuoren.¹⁷⁴⁶ Kären Kellarin nähtiin vetävän nuoria liian aikaisin maailmaan, jonka huolestuneet aikuiset näkivät seksintäyteisenä. Rockmusiikki oli saman ajattelun mukaan sopimatonta avoimen seksuaalisine sanoituksineen ja kiihkeine rytmeineen. Tanssimiseen yhdistettiin siivettömyyden ja moraalittomuuden uhkat. Kären Kellarin asiakkaiden uudenlaiseen nuorisokulttuuriin kiinnittynyt toiminta heijastui siis myös diskon ulkopuolelle ja vaikutti siihen, millaisina heidät nähtiin ja miten heidät kategorisoitiin.

Vaikka yksi vanhemmissa levottomuutta herättänyt seikka oli tapaamisten paikka, positiivista oli, että ainakin he tiesivät missä nuoret olivat.¹⁷⁴⁷ Vanhempien hämmennystä ei kuitenkaan vähentänyt, että jos nuoret ylipäättään kertoivat diskokavereistaan, heistä mainittiin vain lempinimet. ”Saukko”, ”Piki”, ”Mila”, ”Anski”, ”Black Jack” tai ”Väinämöinen” vilahtelivat nuorten puheessa.¹⁷⁴⁸ Jos mahdollista, lempinimen kirjoitusasu muokattiin moderniksi, koska haluttiin luoda särmää pieneltä paikkakunnalta ponnistavan persoonaan.¹⁷⁴⁹ Nämä Cascat, Picet tai Picot kävivät harvoin toistensa kodeissa vanhempien läsnä ollessa, koska yhdessäolo määrityi diskon kautta.¹⁷⁵⁰ Enää ei eletty 1960-luvun turvallisessa Karhulassa, jossa tiedettiin lasten ja nuorten ystävien etu- ja sukunimet ja perhetaustat.¹⁷⁵¹ Vanhemmat eivät vastustaneet kavereiden tapaamista, mutta pelkäsivät tuntemattomaksi jääneen porukan houkuttelevan nuoren paheiden pariin. Päihdekokeilut alkavat tavallisesti

teini-iässä, jolloin kaveriporukka tai paras ystävä vaikuttavat nuoren päihteiden käyttöön sekä suorasti että epäsuorasti. Mitä lähempi ystävä tai ryhmä, sitä suurempi vaikutus. Parhaimmillaan päihteiden käyttö ryhmässä saa aikaan rentoa yhdessäoloa ja kollektiivisen, jaetun emotionaalisen kokemuksen ryhmän yhteishengestä.¹⁷⁵²

Kåren Kellarissa harrastetusta oluen ja muiden alkoholijuomien nauttimisesta tai tupakanpoltosta, puhumattakaan huumeiden käytöstä vanhemmat eivät välttämättä olleet perillä, sillä nuoret yrittivät palata kotiin hyvässä kunnossa. Jonkinlainen aavistus vanhemmilla silti oli, sillä jotkut nuuhkivat kotiin palaavaa: onko olutta juotu tai tupakkaa poltettu.¹⁷⁵³ Tupakoinnin vaarallisuus nähtiin siinä, että se houkutteli alkoholin pariin.¹⁷⁵⁴ Kåren Kellarin sankka tupakansavu herätti epäilyksiä vahvempienkin aineiden käytöstä.¹⁷⁵⁵ Suuri osa vanhemmista kuitenkin luotti jälkikasvuunsa ja uskalsi laskea alaikäisenkin nuoren diskoon turvallisiksi mielin. Silloin neuvotteluväriä kotiintuloajoissa oli, ja erikoislupa myönnettiin.¹⁷⁵⁶

Kotkassa tehtiin vuosina 1970 ja 1972 kolmiosainen sosiologinen tutkimus nuorten päihteiden käytöstä.¹⁷⁵⁷ Tutkimuksen mukaan oppi- ja peruskoululaiset pitivät tupakkaa ja alkoholia päihteistä vaarattomimpana. Vaarallisimmaksi nimettiin LSD. Tutkijoiden mukaan se johtui valistuksen perillemenosta sekä nuorten keskuuteen levinneistä kauhutarinoista kuten ”LSD:tä nauttinut henkilö voi luulla osaavansa lentää ja hyppää ikkunasta alas”. Opiaatit ja hasis olivat myös nuorten vaarallisuusasteikon kärkipäässä.¹⁷⁵⁸

Kåren Kellari tarjosi nuorille suojaisan ja turvallisen paikan käyttää päihteitä omassa kaveriporukassa, sivullisilta salassa. Päihteiden käytön julkisuusaste vaihteli. Tupakointia ei juuri tarvinnut salailla, koska sitä harrasti suuri osa. Kåre Larsen oli diskon aktiivisimpia tupakoijia ja hänessä nuoret näkivät aikuisen, joka ei moralisoinut. Alaikäisten alkoholinkäyttö oli puolisalaista ja täysi-ikäisten julkista. Huumeiden käyttö oli ainoa, joka yritettiin pitää pientä sisäpiiriä lukuun ottamatta kaikilta salassa. 1960–1970-lukujen lainsäädäntö normitti päihteiden kuten tupakan, alkoholin ja huumeiden hankintaa, hallussapitoa ja käyttöä. Lisäksi alaikäisten mu-

kanaolon vuoksi päihteiden käytössä oli nuoria asiakkaita yhdistävän salaseuran piirteitä. Salamyhkäisyys yhdisti asiakkaita myös henkilöstöön, jonka kanssa solmittiin sanaton, mutta lojaali yysopimus. Epäkohdat tiedettiin puolin ja toisin, mutta niistä oltiin hiljaa ulospäin, ainakin suhteessa viranomaisiin, joiden määräyksiä kyseenalaistettiin eri tavoin. Näistä lisää alkoholin käyttöä käsittelevässä alaluvussa.

Wolfgang Schivelbusch pohti vuonna 1986 ilmestyneessä teoksessaan *Nautintoaineiden kulttuurihistoria* niitä vaikutuksia, joita

Kuvat 55–56. Päihdevalikoima pysyi Kären Kellarissa vakiona. Ensimmäinen kuva on vuodelta 1970 ja toinen vuodelta 1978. Pyöreillä pöydillä näkyy olutpulloja ja -laseja, tuhkakuppeja, tulitikkuja sekä irtotupakan sätkien kääntämiseen. Olutta juotiin lasista tai pullon suusta; pullosta juotuna se maistui paremmalta ja oli hienompaa. Tapa juoda olutta lasista yleistyi vuosikymmenen loppua kohden. VRA ja AVA.

päihteillä on käyttäjilleen. Päihteiden yksi funktio on auttaa ihmistä irrottautumaan normaalista arjesta, ja tässä ne onnistuvat paheen maineellaan. Päihdyttävät aineet pysäyttävät ihmisen jatkuvan ponnistelun olla kunnollinen, kiltti, edustava ja hyvin käyttäytyvä.¹⁷⁵⁹ Kåren Kellarin nuorille päihteet tarjosivat mahdollisuuden hengähtää monenlaisten tavallista elämää kuormittaneiden vaatimusten ja suorituspainneiden ristitulessa. Alkoholien runsastakin käyttöä katsottiin diskossa läpi sormien, mikäli nuori tunsii rajansa ja joi itsensä pöydän alle vain vahingossa tai äärimmäisen harvoin. Rajoja mitattiin muun elämän onnistumisella: niin kauan kuin näytettiin hyviltä, oltiin hyväkuntoisia, jaksettiin harrastaa, opiskella ja tehdä töitä, niin kauan voi huoletta käyttää päihteitä.¹⁷⁶⁰

Savuverho yhdisti

”Ja sit taas vedettiin tupakkaa”. Tupakointi oli olennainen osa yhdessäoloa jo Kinobaarissa, muisteli vuonna 1951 syntynyt karhulalaismies, jonka kommenttia edellä siteeraan.¹⁷⁶¹ On todettu, että 80 prosenttia tupakoijista aloittaa tupakanpolton ennen 18. ikävuottaan. Suurin aloittavien ikäluokka on 13–16-vuotiaat.¹⁷⁶² Kåren Kellarin ensimmäisen sukupolven tytöt ja pojat aloittivat tupakoinnin noin 13–15-vuotiaina. Tupakointia kutsuttiin tupakalla käymiseksi, polttamiseksi tai kessutteluksi. Sofistikoituneimmat polttivat maissiippiuja, joita sai ostaa Rautakirjan kioskilta.¹⁷⁶³ 1960–1970-lukujen yhteiskunnassa tupakointi ilmensi modernia elämäntapaa. Kinobaarissa tupakanpolto liittyi nuoren vapaa-ajanviettoon kaveriporukassa ja baariympäristössä, joka tarjosi siihen sopivat yhteisölliset puitteet. Tupakanpolto oli myös Turun upolaistyttöjen ja -poikien suosituimpia ajanvietteitä 1960-luvun baarissa ystävien tapaamisen ja erityisesti musiikista keskustelun ja naapuripöytien tyttöjen tai poikien kurkistelun ohessa.¹⁷⁶⁴

Miksi tupakoida? Tutkijat ovat esittäneet tupakoinnille erilaisia biologisia, geneettisiä ja persoonallisia syitä. Myös sosiaaliset syyt ja tietynlainen oppiminen ovat keskeisiä tekijöitä.¹⁷⁶⁵ Tupakoinnin

kulttuurisia ja sosiaalisia merkityksiä tutkinut sosiologi Matti Piispa määrittelee tupakoinnin pysähtymisen, keskittymisen ja mietiskelyn sekä yhteenkuuluvuuden luomisen ja vahvistumisen rituaaliksi eri tilanteissa. Erityisesti ravintolatupakointi on usein hengeltään vahvasti yhteisöllistä. Siellä ympäristö jopa yllyttää tupakointiaan.¹⁷⁶⁶ Myös Kären Kellari paikkana houkutteli tupakanpoltoon ja sai monet sitä ainakin kokeilemaan, mutta ”[e]i sitä voi Kären Kellarin syyks laittaa et oon alkanu polttaa tupakkaa”, kertoi vuonna 1957 syntynyt mies.¹⁷⁶⁷

Kun tupakoi baarissa tai diskossa, on kuten muutkin, samastuu omaan pöytäyhteisöön ja jakaa jotakin muiden kanssa. Ravintola on Piispan mukaan paikka, jossa tupakointi päästetään valloilleen. Se on poikkeustila, vapauden valtakunta, jossa halutaan olla vapaita arjen kahleista ja irtautua sen kunnollisuudesta ja järkevyydestä.¹⁷⁶⁸ Ravintolassa iltaa istuttaessa tupakan sytyttävät usein sellaisetkin jotka muutoin eivät polta ollakseen tiiviimmin mukana ja läsnä arjesta irtautuvassa ystäväpiirissä. Vuonna 1977 vain vajaa kolmannes 14–18-vuotiaista suomalaistytöistä ja -pojista poltti tupakkaa joka päivä.¹⁷⁶⁹ Yhteisyys ei silti synny vain samanaikaisesta polttamisesta, vaan kaikista muistakin tupakointiin liittyvistä rituaaleista. Piispa mainitsee esimerkkeinä tupakointitarvikkeiden esiin kaivamisen, savukkeiden tarjoamisen, tulen antamisen ja savun puhaltelun: ”Yhteenkietoutuvat savukiehkurat symboloivat niiden alla kokoontuvien ihmisten ajatusten ja elämysten yhteenkietoutumista.” Piispa näkee, että sosiaalisten siteiden vahvistajana ja ajankulun pysäyttäjänä tupakointi rinnastuu esimerkiksi alkoholin käyttöön, kahvin juomiseen, saunomiseen, shoppailuun ja turismiin. Niissä kaikissa muodostuva yhteisyys ylittää sosiaaliset rajat.¹⁷⁷⁰ Tupakan pummaaminen on hyvä keino aloittaa tuttavuuden tekeminen.¹⁷⁷¹ Nuorten tupakointikulttuurissa korostuvat erityisesti mukanaolo ja yhteenkuuluvuus.

Hakkarainen muistuttaa, että ravintolaan yksin tulevalle yhteisyyden ja sosiaalisen seurustelun tila voi olla kiusallinen. Tuntuu typerältä istua yksin, ei oikein tiedä minne katsoisi ja mitä käsillään tekisi. Avun voi silloin löytää kaivaessaan esiin tupakka-askin

ja pannessaan palamaan, jolloin saa tekemistä, tarkoituksen istumiseen ja suojan epävarmassa tilanteessa. Myös henkevyys ja vapaus ovat tupakoinnin puolustukseen ritualistisesti liitettyjä merkityksiä. Tupakoimattomien paheksuvasta katseesta se on saanut voimaa ärsyttää (ulkopuoliset) ja voimaa yhdistää (röökikorukka).¹⁷⁷²

Tupakointi oli Kåren Kellarissa tasa-arvoista, yhtä lailla poikien kuin tyttöjenkin harrastus. Tupakoinnin sukupuolittuneisuus ilmeni sen ulkoisissa, pukeutumiseen liittyneissä merkeissä. Kårelaistyttyjen tupakat kulkivat mukana laukuissa tai Marimekko-kankaisissa kukkaroissa. Jos Marimekon T-paita oli jäänyt haaveeksi, trendikkääksi pääsi hankkimalla maripussin.¹⁷⁷³ Osa tytöistä personoi tilitikkulaatikkonsa omilla piirroksillaan tai lehdistä leikatuilla taidekuvilla. Näin arvojaan saattoi viestittää kaikkien, myös oman itsen nähtäväksi, millä oli merkitystä oman identiteetin vahvistumisessa.¹⁷⁷⁴ Poikien tupakat tarvikkeineen kulkivat mukana esimerkiksi takintaskussa.

Yleinen ilmapiiri 1960-luvulla oli tupakoinnille myönteinen. Kodeissa tupakoitiin yleisesti ja vierastupakat kuuluivat kahvipöytään. Linja-autojen takaosa oli varattu tupakoiville matkustajille, koulujen pihoiden asennettiin tuhkakupit välituntitupakointia varten ja ylioppilaskirjoituksissa saattoi käydä opettajan valvonnassa hermosauhuilla. Mainonta loi mielikuvaa tupakoinnin hyväksyttävyydestä, ystävien suosiosta, riippumattomuudesta ja itsenäisyydestä. Nuoret olivat tupakkayhtiöille tärkeä mainonnan kohderyhmä. Tupakkayhtiöt suuntasivat markkinoille muun muassa imagoiltaan nuorekkaita uutuusmerkkejä ja nuorten kukkarolle sopivia kymmenen savukkeen pakkausvaihtoehtoja.¹⁷⁷⁵ Ennen niiden markkinoille tuloa osa nuorista osti tupakat ystävän kanssa puoliksi.¹⁷⁷⁶ Siitä voi päätellä, että tupakointi oli melko vähäistä ja satunnaista. Moni nuorista poltti vain viikonloppuisin diskossa, joten pikku-Marlborot olivat käteviä. Samalla ne madalsivat kynnystä kokeilla tupakanpolttoa.¹⁷⁷⁷ Alle 20 savukkeen pakkaukset kiellettiin vuonna 2009, ja samalla tupakanmyynti tuli kauppoissa, kioskeissa ja muissa paikoissa luvanvaraiseksi.¹⁷⁷⁸

Kuva 57. Valokuvausta harrastaneet kärelaiset saivat tupakansavusta eteerisyyttä ja henkevyyttä viestittävän efektin mustavalkoisiin taidekuviinsa, joita he ottivat ja itse kehittivät. Muotokuvassa Pekka Helin, höysteenä tupakansavua ja kynttilän valo. Ilme kuin James Deanilla.1922 Kuvaja: Matti-Pekka Janhunen. LMA.

Kuva 58. Ronson-kaasusytytin oli suunniteltu tytöille. Tuote viestitti olevansa ”kaikin tavoin, kaikin sanoin pop ja top”. Tavallisen näköisen sytyttimen teki tyttömäiseksi ilmeisesti mahdollisuus valita se punaisena, sinisenä, valkoisena ja mustana. Ilmoitus *Suosikissa* 9/1971.

Tupakan mainontaa pyrittiin rajoittamaan 1960-luvun puolivälistä alkaen vapaaehtoisuuteen perustuvien sopimusten voimin.¹⁷⁷⁹ Nuorisoon kohdistuneen huolen ohella julkisuudessa alettiin kiinnittää huomiota tupakointiin kansanterveyttä heikentävänä tekijänä. Terveysviranomaiset, lääkärit ja poliitikot nostivat esiin tutkimustuloksia, jotka osoittivat keuhkosityöpään sairastumisriskin olevan sitä suurempi, mitä aikaisemmin säännöllinen tupakointi oli aloitettu.¹⁷⁸⁰

Kauppa- ja teollisuusministeriö solmi Tupakkatehtaiden Yhdistys ry:n kanssa sopimuksen tupakkamainonnan rajoittamisesta vuonna 1969. Muun muassa sovittiin, että mainoksissa ei käytetä alle 25-vuotiaita henkilöitä eikä nuorisoidoleja ja mainonta elokuvateattereissa ja nuorisolehdistä kuten *Suosikissa*, *Introssa* ja *Teinilehdessä* lopetetaan.¹⁷⁸¹ Seurauksena oli, että mainonta alkoi pohjautua yhä vahvemmin mielikuviin ja siirtyä televisioon. Tupakointi

ilmensi 1970-lukujen mainoksissa muun muassa itsenäisyyttä, vapautta, villeyttä, boheemisuutta, maskuliinisuutta, kapinallisuutta, yhteenkuuluvuutta, sukupuolista vetovoimaa, älyllisyyttä ja henkevyyttä.¹⁷⁸² 1970-luku oli Marlboro-miehen kulta-aikaa, jolloin tämä hevosen selässä viihtyvä tervehenkinen cowboy valloitti maailman. Marlboro-mies näytti kaikkea muuta kuin keuhkosityöpöpotilalta. Miehen maskuliinisuutta, itsenäisyyttä ja lujaa tahtoa henkivät tupakkamerkkien mainoslauseet kuten ”Colt iskee miehen makuun” tai ”Miehet sen tietävät, Nortti on täyttä tupakkaa”, iskostuivat tehokkaasti yleiseen tajuntaan.¹⁷⁸³

Tupakoinnilla ilmennettiin aikuisuutta ja siihen liittyvää riippumattomuutta ja elämänhallintaa. Tupakoimalla nuori ikään kuin valloitti itselleen ennakkoon aikuisen statusta ja elämäntapaa.¹⁷⁸⁴ Siten tupakanpolto voi toimia yhtenä siirtymäriittinä aikuisuuteen. Tupakat ja tulitikut, piipputupakat ja piiput symboloivat juuri tätä. Epävarmalle, ujolle ja kokemattomalle nuorelle pelko lapsesi leimautumisesta oli häpeällistä. Aikuisuutta ja sen avulla muiden nuorten hyväksyntää ja ihailuakin tavoiteltiin ulkoisin merkein. Tupakoinnilla ja sosiaalisilla merkityksillä on selvä yhteys. Tupakointia alettiin harjoitella yksin, salassa muilta, mutta kokemuksen kartuttua omaa egoa nostettiin polttamalla julkisesti.¹⁷⁸⁵

Jos nuori tupakoi vanhemmilta salassa, peittelystä tuli taidetta. Hengitystä raikastettiin Sisu-pastilleilla ja kuusen havuja hangattiin käsiin, etteivät ne haisisi. Tupakoita ei uskallettu viedä kiinni jäämisen pelossa kotiin, joten tupakka-askeja piiloteltiin kotikerrostalon rappukäytävän paloletkukaappiin, alakerran kerhohuoneeseen, halkopinon taakse tai lähimetsään kiven alle.¹⁷⁸⁶ Tupakansavu diskossa tarttui vaatteisiin ja hiuksiin, ja siihen vedoten oli helppo yrittää väittää, ettei itse polta.¹⁷⁸⁷

Skotlantilaistutkimuksen mukaan tyttöjen tupakointi oli yleisintä ylimpään sosiaaliseen hierarkiaan kuuluneille eli heille, joilla oli hyvä itsetunto, jotka olivat hyvännäköisiä ja suosittuja ja joita muut siksi ihailivat. Vastaavassa asemassa olleet pojat eivät tarvinneet tupakointia asemansa osoittamiseen. He olivat saavuttaneet viiteryhmänsä hyväksynnän esimerkiksi urheiluun tai musiikkiin liit-

tyneen osaamisensa avulla. Tupakoivat pojat olivat lähinnä riidanhaastajia joita pelättiin, ei ollenkaan ihailtu.¹⁷⁸⁸ En tunnista tällaista Kåren Kellarin kontekstissa, vaikka tupakoinnin aloittaminen kysyi jokaiselta nuorelta ainakin jonkin verran uskallusta. Arempi joutui tasapainoilemaan toisaalta vanhempien vaatimusten ja valistuksen, toisaalta ystävien silmissä tavoiteltavan katu-uskottavuuden välillä. Cotterell muistuttaa kavereiden roolista toteamalla, että paras ystävä tai tärkein viiteryhmä olivat avainasemassa siinä, aloittiko nuori tupakanpolton vai ei.¹⁷⁸⁹ Jos iso osa kavereista oli tupakoimattomia, savuttomuus oli luonteva valinta toisillekin.¹⁷⁹⁰

Kaikilla Kåren Kellarin nuorilla asiakkaila ei ollut tarvetta tupakoida. Esimerkiksi monille urheilijoille tupakoimattomuus oli luonnollinen valinta. Siihen eivät (yleensä samanhenkiset) joukkuekaveritkaan kiinnittäneet huomiota, eikä savuttomuutta tarvinnut perustella.¹⁷⁹¹ Tutkijoiden mukaan tämä oli mahdollista nimenomaan urheilijapojille, joiden coolius, ryhmän hyväksyntä ja arvostus tulivat urheilun kautta.¹⁷⁹² Silti myös osa urheilijapojista tupakoi Kåren Kellarissa. Tupakointi loppui esimerkiksi seurustelun alkamiseen, kuten vuonna 1953 syntynyt, koripalloa harrastanut kärelaismies kertoi: ”70-luvun alus oon polttanu viimeks tupakkaa. Ku vaimon, tyttöystävän löys ni ei tarvinnu enää egoo nostaa.”¹⁷⁹³

1970-luvulla tupakointia alettiin rajoittaa myös kodeissa.¹⁷⁹⁴ Kovan monen karhulalaisnuoren kotona ei poltettu, mutta poikkeuksiaikin oli. Vuonna 1954 syntynyt nainen kertoi, että tapana oli polttaa tupakat yhdessä vanhempien kanssa yöllä diskoillan jälkeen näiden makuuhuoneessa samalla kun juteltiin illan kulusta.¹⁷⁹⁵ Vuonna 1959 syntynyt kotkalaisnainen kertoi, että tuhkakuppeja oli kotona joka huoneessa. Hänen kotibileissään nuoret vetäytyivät vaatehuoneeseenkin kuhertelemaan ja tupakoimaan. ”Sellanen käry vaan kävi. Kukaan ei miettinyt”.¹⁷⁹⁶

Nuoret ilmaisivat tupakoinnilla elämäntyyliä, jolle oli ominaista sosiaalisuus, menevyys, epäsovinnaisuus ja nautinnonhakuisuus.¹⁷⁹⁷ Kårelaisille ei ollut samantekevää mitä tupakkaa poltti, mutta maku ei aina ollut määräävin kriteeri. Tuotenimiin liitettiin merkityksiä, joissa näkyi mainonnan luomien mielikuvien vaiku-

tus. Tupakointi oli kärelistä *hienoa*, kuten seuraavat esimerkit osoittavat. Kun pojat halusivat leikkiä hienoja, he ostivat Rollareiden malliin Benson & Hedges -askin.¹⁷⁹⁸ Hienostunut ja mentolinmakuinen Newport sai tytöt tuntemaan itsensä aikuisiksi.¹⁷⁹⁹ Hienoa oli polttaa myös filteritöntä ja väkevää vihreää Norttia, jolla varmasti erottui muista tupakoivista. Etuna oli, että sitä ei tarvinnut tarjota muille.¹⁸⁰⁰ Ykkösmerkkejä olivat Colt, Philips Morris ja Marlboro. 1960-luvun lopulla tuli Virginia, joka hävisi pian markkinoilta, kun levisi sitkeä huhu juuri sen aiheuttavan kurkkusyöpää.¹⁸⁰¹

1990-luvun suomalaistutkimusten mukaan tupakoivat nuoret käyttivät alkoholia enemmän kuin tupakoimattomat, heillä oli enemmän seksuaalisia kokemuksia, he kävivät useammin baareissa, diskoissa ja bileissä ja he kuuntelivat rankempaa rokkia. Näillä kaikilla tavoilla haluttiin erottautua koulupinkoista, kilteistä perhetyöistä ja -pojista, ja samalla ilmentää ja vahvistaa oman jengin yhteenkuuluvuuden tunnetta.¹⁸⁰² 17-vuotias haminalaispoika kertoi 1960-luvun puolivälissä, että pojat yrittivät osoittaa miehisyytään tupakanpoltolla, sukupuolisuhteilla ja alkoholilla. Hän oli aloittanut tupakoinnin 14-vuotiaana, mutta kertoi, ettei ole kotona polttanut kertaakaan. ”Jotenkin ei sitä kehtaa. Jos baariinkin tulee jotakin vanhempia ihmisiä, niin sitä häpeää vähän.”¹⁸⁰³ Esimerkki vahvistaa, että vaikka tupakointiin 1960-luvulla suhtauduttiin neutraalisti, asenne nuorten tupakointiin oli kielteinen ja tuomitseva. Jos opettaja näki nuoren polttavan tupakkaa baarissa koulun jälkeen, siitä seurasi jälki-istunto. Käytöksen alennus oli toinen keino yrittää kitkeä koululaisten tupakointia.¹⁸⁰⁴

Piispa on epäilemättä oikeassa arvellessaan, että nuoret eivät koe tupakointia terveyden vaarantamisena, vaan mielekkäänä oman identiteetin ja elämäntyylin rakentamisena. Tupakointiin liittyvät vaarat pikemminkin lisäävät kuin vähentävät sen vetovoimaa. Aikuisten täysin hyväksymillä käyttäytymismuodoilla ei ole samanaista arvostusta, koska ne ilmentävät statuksen vastaanottamista, eivät sen valloittamista.¹⁸⁰⁵

Tupakoinnin kohdalla näkyy selvimmin päihteidenkäytön kulttuurisen aseman ja siihen liitetyn hohdokkuuden radikaali heikentyminen. Tupakointi on 2000-luvulla menettänyt 1970-luvulta tutun glamourinsa ja leimautunut rahvaanomaiseksi ympäristöhaitaksi ja riippuvuutta aiheuttavaksi, tappavaksi tavaksi.¹⁸⁰⁶ Nyt ymmärretään, että tupakoitsija ei vaaranna pelkästään omaa terveyttään, vaan myös tupakoimattomien sivullisten terveyden. Passiivisen tupakoinnin käsite on vakiintunut. Maamme ja koko EU:n tiukka tupakkalainsäädäntö on pakottanut tupakoitsijat parvekkeille, porttikongeihin ja kadulle. Jos tupakka ennen tuoksui, nyt se haisee ja antaa vaikutelman kontrolloimattomuudesta ja suttuisuudesta.¹⁸⁰⁷ Moni aiemmin Kären Kellarissa tupakoineista on sittemmin lopettanut tapansa. Tupakoimattomuus liittyy keski-ikäisen huoleen omasta terveydestään.

Kärelaiset ja alkoholi: rajojen opettelua

Kuvassa 16 nähdään kaksi tyttöä valmiina illanviettoon diskossa. He olivat käyttäneet iltapäivänsä yhdessä valmistautuen iltaan. Myös 1990-luvun alun suomalaisdiskoja tutkineen Nykyrin mukaan tytöt valmistautuivat diskoiltaan kotona joko yksin tai ystäviensä kanssa valitsemalla vaatteita, meikkaamalla ja laittamalla hiuksia sekä hankkimalla itsevarmuutta ja kohottamalla tunnelmaa juomalla pohjia.¹⁸⁰⁸ Kuvan tytöt toimivat juuri näin meikkaamalla ja kuuntelemalla kotona Nuorten sävellahjaa.¹⁸⁰⁹ Sunilalaisseksosten valmistautuminen noudatti samaa kaavaa. Alkoholia ei mainita kummassakaan esimerkissä johtuen ehkä siitä, että tytöt asuivat yhdessä vanhempiensa kanssa:

Ilta alkoi meillä [...] kotona viimeistään klo 16 Nuorten sävellahjan alkaessa. Kuunneltiin musiikkia, meikattiin, valittiin illan vaatteita, kuistiin jo etukäteen, ketäköhän tänään tulee... Sitten käveltiin Sunilasta Ahlströmin kautta Helilään ja siitä se lähti.¹⁸¹⁰

Yhdessä asioita tekemällä tytöt virittäytyivät yhteiseen mielialaan. Jos pohjia otettiin, se oli yhteistahdon rakentamista.¹⁸¹¹ Juominen vahvistaa Törrösen mukaan tyttöporukan kokemuksen sosiaalista virtaavuutta ja yhteisyyttä.¹⁸¹² Yhdessä kaveriporukan kanssa koontuminen oli tärkeää myös kärelaispojille. Ensimmäiseen diskokupolveen kuuluva mies totesi haastattelussa: ”Jos hyvää iltaa kysyt, niin kyl siihen liittyy poikakaverit alkuillasta ja tyttökaverit loppuillasta.”¹⁸¹³ Kommentti korostaa illan kaarta, joka alkoi pohjien ottamisella poikien kanssa ja jonka tavoitteena oli tyttöystävän saaminen.

Kuva 59. Diskoasuiset Eija-Liisa Kivelä ja Pia Vanhala lähtötunnelmissa 1970-luvun alussa Eijan kotipihalla. Takana oli tuntikausien laittautuminen. Kuvaaja: Erkki Kivelä. PRA.

Edellä olen pyrkinyt havainnollistamaan, miten rockkulttuuriset toiminnot vaikuttivat toinen toisiinsa. Kuten tupakoinnin, myös tanssin nähtiin houkuttelevan nuorisoa käyttämään alkoholia anniskeluravintoloissa.¹⁸¹⁴ Kesällä 1966 olut ja halvat valkoviinit olivat suosituimpia juomia helsinkiläisessä *Balla-Balla*-”diskoteekkiravintolassa”, mutta viranomaisten mielestä niiden käyttö oli liian humalahakuista. Nuorten käyttäytymistä oli diskossa hyvin vaikea valvoa ja sinne oli päässyt sisään alaikäisiä ja maistaneita. ”On katsottu, että tällainen meno ei sovi siihen, mitä yleensä tavallisella ravintolakulttuurilla tarkoitetaan”, totesi Alkoholiliikkeen edustaja Osmo Lampela. Seurauksena oli, että Balla-Balla menetti alkoholin anniskeluoikeutensa.¹⁸¹⁵ Rajanveto jatkui 1970-luvun puolella. Alkon hallintoneuvosto kiirehti karhulalaisen Karhunkulma-ravintolan diskoiltoja mainostaneen lehti-ilmoituksen jälkeen vuonna 1970 ilmoittamaan, että pelkästään nuorille suunnatuissa tanssilloissa A-oikeuksin varustettu anniskelualue tulee erottaa, eikä sinne ole nuorilla asiaa. Karhunkulma lupasi, ettei se enää mainosta diskoiltoja nuorille.¹⁸¹⁶ *Suosikissa* ilmeisesti tiedettiin näistä ongelmista, sillä siinä julkaistiin tammikuussa vuonna 1970 monisivuinen diskokulttuuria käsittelevä artikkelikooste. Toimittaja otti muun muassa kantaa diskojen alkoholianniskelun puolesta:

Kaikki discot, joissa tarjotaan vähintään kaljaa, menevät hyvin, mutta peikkojuoma-discot hiljenevät aina melko pian. Kysymys: pitääkö odottaa 18. ikävuottaan, ennen kuin pääsee osalliseksi diskojen iloihin?¹⁸¹⁷

Lisäksi jutussa peräänkuulutettiin alaikäisille sopivia nuorisodiskoja keskiolut- eli ”teinikalja”-oikeuksineen.¹⁸¹⁸ Limsan lipittämiseen oli kyllästytty samaan aikaan myös Kåren Kellarissa, jonka nuoret asiakkaat olivat jäsenkyselyssä toivoneet diskoon olut- ja viinioikeuksia.¹⁸¹⁹ Alkoholi, olut ja viini etunenässä, edustivat vapautta, modernia ja urbaania elämäntapaa.¹⁸²⁰ Yrittäjät tyytyivät keskiolueen, sillä Ritva Larsenin mukaan siinäkin oli tarpeeksi väentöä viranomaisten kanssa: ”Siitä pidettiin hirvee huuto siitäkin, ja tää taistelu että sai sitte ne keskiolutoikeudet... mut kyllä se alku oli aika... tahmeeta”. Vaikka keskiolut nähtiin yrityksen tulevaisuuden kan-

nalta välttämättömänä, Ritva Larsen muisti pelänneensä, että anniskeluoikeuksien myötä Kåren Kellarin asiakaskunta muuttuisi läheisessä pylvässalissa viihtyviksi puliukoiksi. Näin ei kuitenkaan tapahtunut.¹⁸²¹

Keskioluen anniskelu alkoi Kåren Kellarissa 13.3.1970. Koska myös alaikäiset pääsivät sinne sisään, Kåren Kellarin yrittäjien suurin ongelma vaikuttaa siitä lähtien olleen alaikäisten oluenjuonnin estäminen. *Karhulalainen* kirjoitti vuonna 1971:

Sääntöjä ei ole paljon. On kuitenkin eräs, joka on ehdoton ja jonka rikkomisesta menettää jäsenkorttinsa määräajaksi tai kokonaan. Jos olet alle 18 vuotias, et saa edes maistaa olutta ystäväsi lasista.¹⁸²²

Silti oli enemmän sääntö kuin poikkeus, että alaikäiset joivat olutta kaverinsa laseista, eivät tyytyneet vain maistelemaan. Vuonna 1954 syntyneen naisen diskoilta huipentui, jos sai alaikäisenä juotua olutta jonkun lasista niin että humaltui, mutta ”ei silti narahtanut himas kiinni”.¹⁸²³

Vuoden 1969 alusta vapautettu keskiolut liitti Kåren Kellarin Matti Peltosen 1900-luvun suomalaisen alkoholikulttuurin luokittelussa kolmanteen ajanjaksoon, (keski)olutkauteen.¹⁸²⁴ Sitä edelsi holhoavaa alkoholipoliittista linjaa kannattanut ryhtiliikkeiden aika, joka ajoittui noin vuosiin 1932–1969. Tuolloin raittiusliike ja -henkisyys olivat vallitsevia ja alkoholin kulutusta pyrittiin säännöstelemään lähinnä valintavaiheeseen kohdistetuilla rajoituksilla Alkon myymälöissä. Maaseudulla alkoholijuomien myynti oli kielletty, alle 21-vuotiaat eivät saaneet ostaa alkoholia, myymälöissä kirjattiin ostot ja valvottiin henkilön alkoholin ostotiheyttä. Myös kerralla ostettava alkoholimäärä oli rajoitettu.¹⁸²⁵ Kyse oli silti jo suhteellisen liberaalista aikakaudesta, koska siihen saakka, 1800-luvulta alkaen oli Suomessa eletty alkoholikieltojen aikaa.¹⁸²⁶ Vuosina 1919–1932 voimassa ollut kieltolaki pysähdytti ravintolaelinkeinoon kehittymisen.¹⁸²⁷ Alkoholi-ongelmat pyrittiin totaalisesti ratkaisemaan erilaisilla kielloilla. Tosin siinä ei täysin onnistuttu: ”Ilo ei loppunut eivätkä anniskelupaikat kuivuneet”, kuten Kirsi Rasinaho kirjoittaa.¹⁸²⁸

Kotkalaisilla oli merkittävä panos raittiuden edistämisessä ennen kieltolain voimaantuloa. Keväällä 1898 alkoi Kotkassa kahden Norjan sahan työmiehen aloitteesta juomalakko, joka pian levisi yli koko Suomen ja johon yhtyi yli 70 000 ihmistä. Lakot olivat tavallisia heräävän työväenliikkeen ilmauksina, ja juomalakko ajan hengen mukainen.¹⁸²⁹ Kotkassa alkoholinkäyttö oli edellisvuonna alkanut huolestuttavasti lisääntyä, eikä kulutuksessa ollut näkyvissä laskua. Viinan hankkiminen oli paikkakunnalla vaivatonta, koska sitä salakuljetettiin Virosta ja Saksasta. Salakapakat olivat yleisiä. Pidoissa, iltamissa ja tansseissa juovuttiin aivan yleisesti.¹⁸³⁰ Juomalakkolaiset vastustivat kansan sivistys- ja raittiuspyrkimysten lisäksi sitä, että perheet kantavat rahansa porvareille. Siksi moni raittiuden vannoutunut ystävä irtisanoutui juomalakosta syyttäen sitä muun muassa leimautumisesta työväenliikkeeseen.¹⁸³¹

Vuonna 1969 alkoi ennennäkemättömän vapaa aika, johon myös Kåren Kellarin asiakkaat hanakasti tarttuivat. Miellämme tämän lyhyen keston aikakauden omaksi historiaksemme. Braudel luonneh-

Kuva 60. Vanki pääsi vapauteen, dramatisoi lehtimainos. Vuoden 1969 alusta alkoholin kulutus Suomessa miedontui ja lisääntyi, eikä juopumus ollut enää rangaistava teko. Ilmoitus *Etelä-Suomessa* 3.1.1969.

tii lyhyttä kestoa ajaksi, joka kuuluu ihmisen jokapäiväiseen elämään. Tätä lyhyttä kestoa, kronikoitsijan aikaa tunnemme arjessa elävämme, vaikka siihen vaikuttavat sekä pitkä kesto että konjunkturi. Lyhyen keston ajassa elävät Braudelin mukaan rinnatusten suuret historialliset tapahtumat ja niiden uutisointi.¹⁸³² Keskiolulainsäädännön valmistelu, sen voimaan astuminen, kulutuksen seuranta ja siitä johtuneet hinnankorotukset saivat aikaan säännöllistä uutisointia samoin kuin Kären Kellarin toiminnan alkaminen ja sen elinkaaren eri vaiheet. Lyhyen keston aikaan kuuluu esimerkiksi myös aika ajoin julkisuuteen – viimeksi syksyllä 2014 – putkattava sosiaali- ja alkoholipoliittinen keskustelu alkoholin myyntiin suunniteltuine rajoituksineen.

Alkoholin juominen liittyy ihmiset yhteen ja yhdessä kohotetut maljat kuvastavat yhteistä ajatusmaailmaa. Vastavuoroisesti kieltäytyminen juomasta rikkoo ryhmän välisen siteen ja vastustaa yhteyden tunnetta. Samalla kun ryhmän jäsenten juomista tarkkaillaan ja yhtenäiseen juontiin kannustetaan, siitä poikkeamisesta loukkaannutaan.¹⁸³³ Kruse havaitsi, että diskoympäristössä kaverit eivät painostaneet toisiaan juomiseen, tai jos painostusta ilmeni, se oli epäsuora. Epäsuora painostus näkyi naureskeluna tai kylmäkiskoisena suhtautumisena raittiuden valinneeseen. Kruse päätteli että nuoren, joka haluaa kuulua ryhmään, voi olla vaikea kestää tällaista painostusta ja pysyä päätöksessään. Toisaalta nuoret olivat ehkä jo valinneet sellaiset ystävät, joiden alkoholinkäytön normit olivat samanlaiset kuin heillä itsellään. Painetta juomisen hillitsemiseen esiintyi helsinkiläisdiskoissa hyvin harvoin ja yksinomaan tyttöjen taholta suhteessa poikien juomiseen.¹⁸³⁴ Kuten tupakointiin, nuori joutui Kären Kellarissa muodostamaan mielipiteensä myös suhtautumisessaan alkoholinkäyttöön. Muistitietoaineistossani nimitetään alkoholinkäyttöä yksinkertaisesti ”juomiseksi” mutta myös ”kittämiseksi”, millä korostetaan alkoholin runsasta määrää ja siihen liitynyttä humalahakuisuutta.¹⁸³⁵

Ahlström määrittelee 1970-luvulla kerätyssä aineistossaan raittiiksi henkilön, joka oman ilmoituksensa mukaan ei ollut käyttänyt lainkaan alkoholijuomia viimeisen vuoden aikana. Raittiita oli

vuonna 1973 kaikista 14-vuotiaista runsas neljännes ja 16-vuotiaista joka kymmenes. Raittiiden alaikäisten nuorten osuus lisääntyi vähitellen 1970-luvun loppua kohden, mutta 18-vuotiaiden raittius oli Ahlströmin tutkimuksen mukaan 1960–1970 -luvuilla perin harvinaista.¹⁸³⁶ Päihteet ja Kotkan nuoret -tutkimuksen tuloksista on luettavissa, että kotkalaisista nuorista aikuisista oli vuonna 1970 raittiita noin 15 prosenttia ja koululaisista 40 prosenttia. Vuoteen 1972 mennessä raittiiden lukumäärä oli vähentynyt nuorissa aikuisissa kuuteen prosenttiin ja koululaisissa 25 prosenttiin. Tutkijat pitivät koululaisten alkoholin nauttimistiheyttä melko suurena. Tyttöjen alkoholin nauttimistiheyden lisäys oli suurempi kuin poikien, joten erot sukupuolten välillä alkoivat Kotkassakin vähentyä. Tutkijat selittivät kehitystä yleisellä alkoholiasenteiden vapautumisella, nuorten alkoholinkäyttönormien muuttumisella ja vuoden 1969 alkoholilain uudistuksella. He viittaavat myös asiakkaiden ikäkontrollin heikkenemiseen, joka keskiolutbaareissa ”ei varmastikaan ole yhtä pitävä kuin aikaisemmin olutravintoloiden kontrolli”.¹⁸³⁷ Nuorisokulttuurissa ja seudun ravintolakulttuurissa tapahtuneiden muutosten vaikutukset jäivät tässä päihdetutkimuksessa huomiotta.

Aineistostani päätellen alkoholinkäytöstä pidättäytyneet ja raittiuden valinneet olivat Kåren Kellarissa vähemmistönä. Valistusta oli tarjolla paljon. Alkoholin vaaroista kuuli kotona ja koulussa joten tiedossa oli, ettei alkoholia kannata ainakaan liikaa käyttää.¹⁸³⁸ Yhdysvaltalaisnuoret olivat kokeneet, että juominen tekee suosituksi ja alkoholin käyttäjänä saa enemmän kutsuja bileisiin kuin raittiina.¹⁸³⁹ Kårelaismiehellä oli samansuuntaisia kokemuksia. Josakin vaiheessa häneen iski pelko alkoholin aivosoluja tuhoavasta vaikutuksesta, jonka seurauksena alkoi yhden talven mittainen raittiuden kausi Kåren Kellarissa: ”Keppanan kanssa istuin koko illan ja sinnittelin ja olin varmaan niin tylsää seuraa, et kaikki kaikkos.”¹⁸⁴⁰ Toinen mies kertoi, kuinka raittius oli hänelle vapaaehtoinen ja ongelmaton, orastavaan hengellisyyteen viitannut valinta. Lasillinen vettä riitti takaamaan kovan menon tanssilattialla. Hän koki, että rohkeutta olla erilainen kunnioitettiin:

Tästä ”raittiudestani” minut sitten jollakin tavoin tunnettiin. Kerran ”jälkiseuroissa” discon ulkopuolella joku tuli tarjoamaan mulle kaljaa ja sanoin hänelle, että minä en juo. Kaveri kysyi, että millainen sellainen kaveri on joka ei juo. Minä vastasin, että tällainen. Tyyppi katsoi minua ja sanoi, että ”Hei, mä kunnioitan sua!”¹⁸⁴¹

Esimerkki osoittaa, että aikalaisten häilyvien identiteettikokeilujen joukossa raittiuden avoimesti valinnut mies herätti kunnioitusta. Hän vaikutti olleen sinut itsensä ja ympäristönsä kanssa, mitä moni muukin olisi halunnut olla.

Diskoiltoina yrityksen tulos tuli lähinnä juomien myynnistä. Käre saattoi tulla tiskijukille huomauttamaan, ettei pidä soittaa pitkiä kappaleita eikä myöskään liian paljon nopeita kappaleita, koska silloin asiakkaat vain tanssivat, eivätkä ehdi juoda.¹⁸⁴² Paikka myös kannusti juomiseen. Diskoon tultiin ainakin Nykyrin mukaan nimenomaan humaltumaan. Humala oli hyvä peruste hauskanpitolle.¹⁸⁴³

Kun 1960–1970-lukujen vaihteessa alkoholinkäyttö oli diskossa lähes normi, 1970-luvun puolivälissä nuorison suhtautuminen alkoholiin alkoi muuttua aiempaa kriittisemmäksi. Sekä alaikäisten että 18-vuotiaiden nuorten alkoholinkäyttö oli vähäisempää 1970-luvun lopussa kuin alussa.¹⁸⁴⁴ Afroditen aikana diskossa viihtynyt mies kertoi, että humalassa heilumista ei pidetty ollenkaan tyylikäänä.¹⁸⁴⁵

Tammikuussa 1969 tehokkaimmaksi keskioluen myyntipisteeksi osoittautui ravitsemisliike (baari, kahvila, kahvilaravintola tms.), jonka keskimääräinen myynti oli 1,341 litraa eli noin 4000 pulloa kuukaudessa.¹⁸⁴⁶ Muutaman ensivuoden ajan keskiolutoikeudet olivat baareille ja ravintoloille kultakaivos, kerrottiin minulle Kotkan verotoimistosta. Merja Sillanpää toteaa, että tiukan säännösten vuosina ravintoloita oli Suomessa niin vähän, että periaatteessa jokainen anniskeluravintola kannatti. Jos ravintolanpito ei ottanut sujuakseen, yrittäjä saattoi myydä ravintolansa hyvällä hinnalla. Vaikka anniskeluoikeudet eivät juridisesti voineet olla kaupan kohde, käytännössä ravintolan ostaja halusi nimenomaan ne. Jos yrittäjä sai anniskeluoikeudet 1960-luvulla, ne merkitsivät lähes varmaa tu-

loa hänelle ja hänen perheelleen. Kilpailu kannattavuudesta tuli ravintolaelinkeinoon toden teolla vasta 1980-luvun puolivälissä, jolloin Alko ryhtyi myöntämään anniskeluoikeuksia vapaamielisemmin.¹⁸⁴⁷

Tiskijukan muistin mukaan Kåren Kellarissa meni olutta parhaimpina perjantai- ja lauantai-iltoina 24 korillista eli 576 pulloa illassa. Kun tehokasta myyntiaikaa oli muutama tunti illassa, menekki oli noin sata–kaksisataa pulloa tunnissa.¹⁸⁴⁸ Nyt ihmetellään myydyin oluen suurta määrää, mutta se lienee kohtuullinen kun ottaa huomioon, että suosituimpina iltoina janoisia asiakkaita oli parisataa.¹⁸⁴⁹ Yksi aikalainen tosin arvelee, ettei Kåren Kellari keskioluella rikastunut, koska myynti keskittyi vain kahteen iltaan viikossa ja oluen ostajat olivat pääasiassa vähävaraisia koululaisia.¹⁸⁵⁰ Paikassa ei ollut ostopakkoa. *Karhula*-lehti kirjoitti:

Kalja noudetaan tiskiltä, mieluummin jokainen oman pullonsa, mutta taatulle pöytäkunnalle saa tuoda useammankin. Jos tyydyt yhteen pulloon, ei sinua kehoiteta ulos, mutta jos siedät kaksikymmentäkin ole ystävällinen vain.¹⁸⁵¹

Lehtijutun rentoon juomiseen kevyesti houkuttelevasta sävystä huolimatta liikkeenharjoittajien tehtävänä oli yrittää ehkäistä alaikäisten oluen juontia, eikä reilusti päihtyneellekään saanut olutta anniskella. *Karhulalainen* kertoi Kåren Kellarin klubijärjestelmästä, jossa sisäänpääsymaksu kiinnittyi nuoren ikään (mikä tarkoitti käytännössä mahdollisuutta ostaa olutta):

Koska senior ikäinen saa keskiolutta ja menettää rahansa siihen, selviää hän sisälle iltaisin markalla kun kaljassa säästävä junior joutuu tulentasaamisen vuoksi pulittamaan siitä kolme markkaa.¹⁸⁵²

Alkoholin kulutus kasvoi viranomaisten mielestä liikaa, joten Alkon hallintoneuvosto reagoi korottamalla alkoholijuomien hintoja säännöllisin välein, lähes vuosittain. Keväällä 1972 keskioluen hinta nousi vajaa kahdeksan prosenttia. Hintasäännöstelyllä pyrittiin hillitsemään kulutuksen kasvua, mutta hinnankorotusta perusteltiin myös yleisen hintatason nousulla.¹⁸⁵³ Vuoden 1975 alusta alkoholin hinnankorotus oli keskimäärin 21,5 prosenttia.¹⁸⁵⁴ Keskiolutpullon

vähittäismyyntihinta oli keskiolutpaikoissa 1.1.1970 alkaen 0,89–1,11 markkaa.¹⁸⁵⁵ Aikalaiset muistelevat maksaneensa olutpullosta Kåren Kellarissa vuosien varrella 98 pennistä 1,15 markkaan.¹⁸⁵⁶

Vuosina 1970–1971 vakioasiakkaat pääsivät lähes aina diskoon ohi jonon, pääsymaksu oli heille halvempi tai sitä ei ollut lainkaan. Aiempi tutkimus osoittaa, että kun vakioasiakkaat ovat paikalla, he sijaitsevat tapahtumakeskiön tiiviissä tuntumassa, jossa omak-suvat yksityiskohtaista tietoa paikan arvoista ja kirjoittamattomista säännöistä ja muodostavat pienoiskulttuurin omine toimintatapoinen.¹⁸⁵⁷ ”Pörrääminen” tarkoitti muun muassa huoletonta oluen juomista piikkiin. Tämä velaksi juominen loi illuusiota omasta, huolettomasta kaikkivoipaisuudesta. Käteistä rahaa ei siis välttämättä tarvittu, sillä tiskin alla oli vihko johon ostokset merkittiin.¹⁸⁵⁸ Viimeksi mainittu etu oli aineistoni mukaan sukupuolittunut ja muutenkin rajattu; se kuului vain muutamille ensimmäiseen diskosukupolveen kuuluneille pojille.¹⁸⁵⁹ Erivapaus perustui vakioasiakaspoikien maksukykyyn ja luotettavuuteen.¹⁸⁶⁰ Vuosien 1977–1978 Sunrise jatkoi samanlaista Kåren Kellarin aloittamaa politiikkaa vakioasiakkaiden etuuksissa.¹⁸⁶¹ Olutpiikkikäytäntö taisi olla yleistä; alkoholitarkastaja antoi vuonna 1979 ainakin karhulalaiselle Pe-Kan baarille vakavan huomautuksen asiasta. Tarkastuspöytäkirjaan on kirjattu: ”Velaksi myyntiä. Velkavihko 6 olutta.”¹⁸⁶²

Junno Pekkala kirjoittaa vuonna 1989, että alkoholin ostaminen velaksi oli mahdollista, jos asiakas tunnettiin anniskelupaikassa kanta-asiakkaana.¹⁸⁶³ Larsenien aikaan paikassa kävi muitakin vakioasiakkaita kuin diskopioneerien sukupolven kuuluneita – miksei etu koskenut heitä? Ilmeisesti Kåre oli alkuvuosina ystäväystynyt parhaiten näiden ensimmäisten asiakkaidensa kanssa. Kun olutta sai velaksi, sitä tuli nautittua tavallista enemmän, joten käytäntö suosi kumpaakin osapuolta. Kåre piti huolen siitä, että velka tuli säännöllisin väliajoin maksettua, mikä oli vakioasiakkaalle kunniasia. On selvää, että velkasaldo auttoi myös diskoon sisäänpääsyssä.¹⁸⁶⁴ Tiskijukka kertoi käyttäneensä maksuvälineenä myös lp-levyjään.¹⁸⁶⁵ Monenlaisia keinoja oli käytössä; esimerkiksi vuonna 1968 avatun tukholmalaisdisko *Alexandras'n* kanta-asiakas kertoi

maksaneensa vuosittaisen velkansa taiteilijaisänsä painamalla litografioilla.¹⁸⁶⁶

Alkoholitarjoilu ravintolamuusikoille oli Suomessa tuttua. Ahti Nikkonen kertoo tavan periytyneen kieltolain ajoilta. Liikkeenharjoittajat eivät pitäneet huonona asiana, jos orkesterikin hieman otti alkoholia työaikana, kunhan soitto sujui. Oli suorastaan kunniasia tarjota muusikoille hieman ”suun kostuketta”, hän kirjoittaa. Tiskijukkien vanhan sanonnan mukaan muutama olut auttoi pysymään samalla aaltopituudella asiakkaiden kanssa.¹⁸⁶⁷ Toisaalta alkoholin reaktioita ja ajattelua hidastava vaikutus saattoi olla haitallista, sillä tiskijukan työ oli intuitiivista ja edellytti nopeaa tilanvetajua.¹⁸⁶⁸ Olut kuului Kären Kellarin tiskijukan työsuhte-etuihin, mutta alkoholitarkastajan tullessa paikalle piti alaikäisen tiskijukan muistaa piilottaa oluensa.¹⁸⁶⁹ Tiskijukan työssä piti olla suhteellisen selvin päin, joten alkoholia tuli juotua vähemmän kuin muut nuoret. ”Se oli oikeestaan mun pelastus.[...] Sitä jengiinkin kun katteli siellä ni aika moni... meinas retkahtaa kyl jo alkoholismiin, kun se keskiolut vapautu ja punkku oli halpaa.”¹⁸⁷⁰

Keskioluen vapautuminen helpotti paikallisten nuorten alkoholin hankintamahdollisuuksia. Tämän voi päätellä siitäkin, että vuonna 1970 Kotkan koululaisista oli nauttinut keskiolutta 63 prosenttia ja kahta vuotta myöhemmin jo 72 prosenttia. Väkevien juomien suosio oli silti vankkaa: vuonna 1970 väkeviä oli nauttinut 38 prosenttia koululaisista, mutta kahta vuotta myöhemmin jo 64 prosenttia. Osansa lienee sillä, että Kotkan ja Haminan satamissa oli saatavana runsaasti laitonta väkevää alkoholia.¹⁸⁷¹ Kårelaiset tunsivat tämän jakelutien. Rohkeimmat pojat hakivat kotkalaisista laivoista juomia osaksi rahapulassaan, osaksi seikkailumielessä.¹⁸⁷² Karhulassa oli vuosina 1969–1979 yksi Alkon myymälä ja Kotkassa kaksi, joista toinen täysin oikeuksin varustettu ja toinen olut- ja viinimyymälä. Alaikäisten juomien hakijaksi löytyi toden teolla vasta joku vanhempi kaveri.¹⁸⁷³ Rahapula asetti omat rajoituksensa ja vaikutti siihen, mitä juomia hankittiin:

Mist ne raavittiin kasaan, et saatiin ne valkoviinit ja kaljat ostettuu, et mistä ihmeest ne on peräsin. Ne oli sit jostain isovanhemmilta ja syn-

tymäpäiviksi saanu jotain rahaa ja vastaavaa. Sit kun joskus oli niin rahoissaan et pysty pöytäviinaa ostamaan. Se kuitenkin makso lähes 10 markkaa sillon. Noita muita sai jo 4–5 markalla.¹⁸⁷⁴

Pekka Sulkunen on kiinnittänyt huomiota suurten ikäluokkien ja alkoholin kokonaiskulutuksen kasvun väliseen yhteyteen ja nostaa esiin käreisittain kiinnostavan määrän sukupolven teorian. Suuret ikäluokat ja alkoholin kokonaiskulutus kasvoivat käsi kädessä. Heidän alkoholin käyttönsä nousi korkeammalle tasolle kuin minäkään muun aiemman sukupolven. Vuosina 1946–1955 syntyneistä oli vuonna 1976 pysyvästi raittiina vain kolme prosenttia, kun esimerkiksi vuosina 1916–1925 syntyneet olivat pysyneet keskimäärin yhtä raittiina koko elämänsä ajan.¹⁸⁷⁵ Kären Kellarin asiakkaat asettuivat isolta osaltaan Sulkusen rajaamaan ikäluokkaan, ja heidän alkoholinkäyttönsä vahvistaa Sulkusen tutkimustuloksia. Varsinkin 1970-luvun puoliväliin saakka Kären Kellari oli tässä mielessä märkä. Suomalaisten huono viinapää oli aikalaisten tiedossa:

Me ollaan kai eka sukupolvi, jolla on ollut mahdollisuus alusta lähtien käyttää alkoholia normaalilla tavalla, mutta edellisten polvien rasite viinan houkutteuksesta/salaperäisyydestä vaivaa vielä. On kai suomalaisten geneeissä.¹⁸⁷⁶

Keskiohuen vapautuminen vuonna 1969 oli yksi, muttei ainoa syy lisääntyneeseen alkoholinkulutukseen. Voimakkaan nousun taustalla oli myös maamme nopea taloudellinen kasvu sekä vapaa-ajan että matkustamisen lisääntymisineen. Ravintoloita oli aiempaa enemmän, eikä niihin menemiseen suhtauduttu enää samalla tavalla kummeksuen kuin aiemmin. Aiemmin miesten ravintolaharrastusta suosinut asenneilmasto hyväksyi ravintoloissa käymisen osana naisten ja uuden ryhmän, nuorison elämää. Kun uuden lainsäädännön seurauksia arvioidaan toteutuneen kehityksen valossa, voidaan sanoa, että vuonna 1969 tapahtui suurin muutos Suomen pitkässä alkoholihistoriassa, sillä lainmuutosta seurannut kulutuksen kasvu ylitti kaikki aikaisemmat.¹⁸⁷⁷ Kymen A-klinikallakin oltiin vuonna 1970 huolestuneita potilaiden, kuten asiakkaita silloin kutsuttiin, jatkuvasta lisääntymisestä. Vuosittain potilasmäärä nuorentui ja kasvoi noin 20 prosenttia. Alle 30-vuotiaita asiakkaita hakeu-

tui klinikoille 18 prosenttia koko kävijämäärästä aiemman 15 prosentin sijaan.¹⁸⁷⁸

Kotkan kunnallinen alkoholitarkastaja Seppo Rintamo vakuutti vuonna 1979, että tilanne ei ole riistäytynyt käsistä, vaikka kotkalaiset ovat kovia juomaan olutta. Alkoholien vähittäismyyntipisteitä oli kolme, baareja noin 60, ravintoloita 27 ja keskiolutta myyviä elintarvikeliikkeitä noin 100 kappaletta. ”Täällä juodaan melko paljon yleensäkin ja tehdään se päihtymistarkoituksessa ehkä enemmän kuin muualla. Keskioluen käyttäjäjoukko on suuri. Baarit ovat täynnä asiakkaita.” Rintamo muistuttaa vielä, että keskioluen kulutus on vuoden 1975 jälkeen tasaantunut. Kotkalaiset oluen kulutuksen huippuvuodet olivat 1970–1974.¹⁸⁷⁹ Keskiolut kiehoi uutuuttaan ja ei liene sattumaa, että vuonna 1970 keskiolutoi-keutensa saaneella Kären Kellarillakin taisi tuohon aikaan olla lihavimmat vuotensa.

Alkoholinkäyttö liittyi kärelaisten diskoiltoihin, eikä aineistoni osoita raittiuden valta-asemaa nykyäänkään muisteloista päätellen. Tämä ei tarkoita, että kärelaisten alkoholinkäyttö olisi hallitsema- tonta, se vain on luonnollinen osa vapaa-ajan viettoa. Keskiolutta pidettiin 1970-luvun alussa kuppiloiden miesten suosikkijuomana. Mietojen alkoholijuomien suosion kasvun myötä 1980-luvun lopul- la keskioluen siemilusta tuli hienoa ja olut oli menevien kaupunki- laisten suosiossa.¹⁸⁸⁰ Olut on edelleen suosikki; keskioluen ryystä- minen on vuodesta 1969 lähtien lähes yhdeksänkertaistunut.¹⁸⁸¹

Kuten edellä on todettu, Kären Kellarin paikassa oli mahdol- lista saavuttaa humala ennen diskoon menoa esimerkiksi Rintees- sä juomalla omia eväitä. Nuoret salakuljettivat niitä myös diskoon, jos eivät halunneet olla diskossa myytyjen juomien varassa. Mo- net tavoittelivat humalaa, Satu Apon ajatusta lainaten kokemuksel- lista tilaa, joka siirsi nuoren arkitietoisuuden ulkopuolelle. Siinä ti- lassa ruumiillisuus, aistillisuus ja emotionaalinen yhteisyys koros- tuivat.¹⁸⁸² Siksi humalassa oli mukava fiilis, saattoi ”paukuttaa suo- raan mitä ajatteli”, huolet haihtuivat, tuli iloiseksi – se oli yksinker- taisesti ihanaa, kuten helsinkiläinen 17-vuotias Anette kuvaili. Toi-

saalta hän valitti, että vaikka pojat olivat hanakoita tarjoamaan viinaa, nämä eivät sietäneet humalaisia tyttöjä.¹⁸⁸³

Törrönen viittaa Mäkelän ja Virtasen tutkimukseen kauppaoppilaiden suomalaisesta humalasta. Sen mukaan nuorten miesten ja naisten käsityksiä onnistuneesta juomistilanteesta yhdisti pohjaviereenä pyrkimys hauskanpitoon ja välittömään seurallisuuteen. Humalalle ei annettu uhmakkaita, myyttisiä tai yksilöllisiä ominaisuuksia, vaan juomisella valmistauduttiin sosiaalisuutta varten.¹⁸⁸⁴ Nuori sopeutui ympäröivän ryhmän juomatapaan, jos halusi olla osa ryhmää. Toisaalta jokaisella oli myös omat henkilökohtaiset syynsä ja tavoitteensa juoda alkoholia. Keskiolutta piti Kären Kellarissa litkiä, sillä se oli aikuismaista, vaikka maistui hirvittävän pahalta, kertoi 1950-luvun alussa syntynyt nainen kokemastaan yhteisön paineesta.¹⁸⁸⁵ Yhdessä juopuminen lisäsi ryhmän kiinteyttä ja oluen juonti oli ryhmään kuulumisen tunnus.¹⁸⁸⁶ Alkoholin käytöllä on myös funktio, joka on riippumaton itse alkoholista. Se suo mahdollisuuden ajan kuluttamiseen: kuten tupakkanpolto, lasi. edessä saa näyttämään toimeliaalta, vaikka ainoa toiminto olisi suunnitella seuraavaa siirtoa välinpitämättömän näköisenä.¹⁸⁸⁷

Ravintolat olivat pitkään miesyhteisöjen hallitsemia. Naisten asema oli miehille alistainen, vaikka varsinaista pääsyä ravintoloihin ei kukaan olisi estänyt. Etenkin naisten juominen kapaissa oli arveluttavaa. Tutkimuksessa suomalaisista lähiöravintoloista mainitaan rahvaan ravintoloiden olleen julkisia kokoontumispaikkoja nimenomaan kylän miesyhteisölle. Sen myötä ravintoloiden arvot ovat olleet miehisinä arvoja.¹⁸⁸⁸ Naisten vielä 1960–1970 -luvuilla selvästi miehiä vähäisempää alkoholin käyttöuseutta ja -määrää voi perustella sillä, että nauttiessaan alkoholia nainen joutui tietysti mielessä alttiiksi sosiaaliselle hyljeksynnälle. Perinteisesti naisten erityisesti liiallista ja näkyvää juomista on paheksuttu. Naisten juomista ja käyttäytymistä tarkkaillaan ahkerammin kuin miesten olemista, ja heidät leimataan helposti huonoiksi naisiksi. Humalaista naista ei pidetä kauniina näkynä. Aholan mukaan naisen on onnistuttava juomisestaan huolimatta näyttämään viehättävältä.¹⁸⁸⁹

Tyttöjen ja poikien alkoholikäytöllä vaikutti Krusen tutkimustulosten mukaan olleen eri normit. Jopa humalassa sukupuolierot säilyivät. Pojat humaltuvat useammin kuin tytöt ja ovat tällöin äänekkäämpiä.¹⁸⁹⁰ Samantyyppisiä eroja humalatilan vaikutuksista saattoi näkyä Kåren Kellarissa, mutta humalatilaa tavoitellessaan sukupuolet olivat tasa-arvoisia. Kårelaistytöjen alkoholin käyttö muistuttaa perinteistä, työväenluokkaisille miehille ominaista juomatapaa päätellen siitä, miten juomista on aineistossani muisteltu. Se vertautuu myös nykypöytäkäyttöön ja äänekkääseen humalassa esiintymiseen osana tyttöjen keskinäistä sosiaalista toimintaa.¹⁸⁹¹ Kyse voisi toki olla siitä, että naiset muistelisivat juomistaan ja esittäisivät muistojaan rehvakkaammassa sävyssä kuin todellisuus oli, vähän samaan tapaan kuin miehillä on tapana omista tai kavereiden juomiskokemuksista kertoa. Esiymmärrykseni perusteella ei ole kuitenkaan syytä epäillä, etteivätkö tytöt olisi juoneet humalahakuisesti. Nainen kertoi, millaisella asenteella hän alkoholiin nuorena suhtautui:

Jotenkin mä oon niinku ajatellu et pitää kokee elämäs tää kannäminen ja kaikki krapulat. Sit mä opin kyl tosi nopeesti.¹⁸⁹²

Krusen haastattelemat helsinkiläisnuoret kertoivat vuonna 1973, että pojat olivat yleensä humalassa diskoon tullessaan, tytöt eivät. Perinteiset sukupuolierot näkyivät päihtymyksen asteessa siisääntulohetkellä.¹⁸⁹³ Kårelaistytöjen toiminta poikkesi tässä mielessä Krusen tutkimustuloksista, sillä tytöillä ilta alkoi ottamalla pohjia jossakin siihen sopivassa paikassa kuten kotona, Viirinkallioilla tai Rinteessä siinä missä pojillakin. Pohjien ottaminen oli taitolaji. Se vaikutti koko illan onnistumiseen. Vaarana oli liiallinen humaltuminen, varsinkin jos tottumattomuuttaan tuli kallistaneeksi pulloa liian tiheään tahtiin: ”Parasta oli se nopea humaltuminen jos sen onnistu tekemään niin että pahoinvointi ei yllättänyt ihan heti.”¹⁸⁹⁴

Kun kontakteja ei vielä ollut luotu, alkoholin juominen näytti Krusen tutkimustulosten mukaan olleen runsainta.¹⁸⁹⁵ Ehkä niin oli myös Kåren Kellarissa, koska aikalainen totesi: ”Miä uskon et

diskoon suurin osa meni pienis pohjis. Sinne ei kukaan mennyt noltilantees.”¹⁸⁹⁶ Tapani oli juoda Rinteessä suoraan pullosta keskioluen ohella mietoja ja vahvoja viinejä sekä liköörejä. Aineistossani on näistä mainittu Magyar Fehér Bor, Liebfraumilch, Linnaviini, Helmeilevä Omenaviini¹⁸⁹⁷, Bordeaux Blanc eli ”Porvoon Lankku”, Nordfors, Carillo, Herba, Egri Bikavér ja Vin rouge d’Algerie eli ”taiteilijapunkku”, ”algerialainen”, joilla oli hyvä hinta-laatusuhde.¹⁸⁹⁸ Sarasteen mukaan 1970-luvun tanssilavoillakin tiedettiin viinien olevan alkoholijuomista taloudellisin vaihtoehto.¹⁸⁹⁹ Juotava oli, vaikka itkua pidätellen, koska palkintona kajasti humalatilaa siivittämä onnistunut diskoilta:

On jäänyt mieleen yksi kerta, kun olin rinteessä Snyggin Mallan kanssa ja meillä oli yhteinen likööripullo. Se oli mielettömän pahaa. Pidettiin nenästä kiinni ja juotiin.¹⁹⁰⁰

Diskojuomisen voi määritellä juhla juomiseksi, jonka sosiaalisina funktioina on sosiaalisten suhteiden ja rakenteiden uusintaminen eli yhteisön eheyden vahvistaminen. Jännitteitä pyritään estämään syntymästä eikä entisiin puututa, Apo huomauttaa.¹⁹⁰¹ Humaltuminen rentouttaa ja vapauttaa stressistä, lievittää jännitystä ja ahdistuneisuutta, lisää voimaa ja itsearvostuksen tunteita, sosiaalista hyväksyntää ja luontevaa käyttäytymistä ja vähentää estoja. Käyttäjänsä mielestä alkoholi piristää, luo juhlatunnelmaa sekä helpottaa unohtamaan arkeen liittyvät harmit. Alkoholin vaikutuksen alaisena on sallittua puhua muuten arkaluontoisista aiheista. Itsetuntoa nakertavat ulkonäköongelmatkin unohtuivat pienessä humalassa.¹⁹⁰²

Vanhimmat juomarituaalit ovat juojien välisen yhteenkuuluvuuden osoittamista; esimerkiksi vieraille kohotettiin tervetuliaismaljoja, juotiin terveydeksi ja tarjottiin kierroksia ravintolassa.¹⁹⁰³ Nuorten alkoholinkäyttöön liittyvät sosiaalisen käyttäytymisen muodot olivat vielä 1970-luvulla lähes tutkimaton alue. Nuorten alkoholinkäyttö liittyi hyvin kiinteästi kontaktien solmimiseen nimenomaan vastakkaiseen sukupuoleen. Nuoret olivat luomassa omaa sosiaalista ympäristöään, mitä alkoholi saattoi helpottaa.¹⁹⁰⁴

Kruse havaitsi myös, että tuskin missään diskon pöydistä keskustelu pääsi alkuun ilman alkoholia. Tarvittiin pari olutta ja tupakoimisrituaali ennen kuin sanaakaan lausuttiin. Ilman alkoholia pojat näyttivät olleen liian ujoja puhuakseen vieraiden tyttöjen kanssa. Alkoholi oli siis myönteinen tekijä, josta oli apua aloitettaessa keskustelua vieraiden ihmisten kanssa. Näin se myötävaikutti kontaktien syntymiseen.¹⁹⁰⁵ ”Sit on kuviteltu et sit saa rohkeutta ku ottaa pari kaljaa.”¹⁹⁰⁶ Tosin nuoren oli tavoitteeseen päästäkseen osattava juoda juuri sopiva määrä.¹⁹⁰⁷ Rohkaisuksi tarkoitettu alkoholi meni helposti yli, mikä sai aikaan sen, että tytöt menettivät kiinnostuksensa liian humalaista poikaa kohtaan.¹⁹⁰⁸

Krusen mukaan nuorisoryhmät, joissa oli pitkään ollut vain poikia, näyttivät juovan alkoholia eniten. Hyvin paljon näyttivät juovan ne pojat, jotka olivat yrittäneet luoda kontakteja tyttöihin mutta epäonnistuneet. Syntyi noidankehä: kun ensin poika joi liikaa, tyttö ei hyväksynyt. Unohtaakseen tai peittääkseen epäonnistumisensa hän joi lisää, mikä viimeistään pilasi hänen mahdollisuutensa suhteessa tyttöihin.¹⁹⁰⁹ Pettymyksiä yritettiin hukuttaa alkoholiin.¹⁹¹⁰

Nuorten juominen oli Karhulassa humalahakuista etenkin 1970-luvun alkuvuosien viikonloppuina. Kauppalan nuoriso-ohjaaja Aarne Sivonen nosti alaikäisten tyttöjen ja poikien liiallisen alkoholin käytön esiin vuonna 1972 värikkäin sanankääntein. Esimerkki kertoo, miten nuorten humala haihtui poliisien ilmestyttyä paikalle:

[E]rään keskenkasvuisen tytön jalat eivät olleet taluttajienkaan tukena tahtoneet pitää millään. Kun Musta-Maija saapui paikalle ottivat romeot välittömästi ”pitkät” ja jäätyään yksin lähti tyttö pinkomaan kuin Marika Eklund.¹⁹¹¹

Komentista päätellen Sivonen piti parveilua ja metelöintiä Kåren Kellarin aukiolla ainakin osaksi teatterina. Møykkäämisen syynä nähtiin nuoren surkeat kotiolot väkivaltaisine isineen:

Jos nuori on lähtöisin assosiaalisesta kodista, tulee hänestä 90 tapauksesta sadasta assosiaalinen yksilö. [...] Kun paikka – tässä tapauksessa nuorisokahvila – iltaisin suljetaan eikä nuorella ole paikkaa mihin mennä, jää hän möykkäämään keskustaan. Kotiin ei mieli mennä, jos

siellä on perheen isä mellastamassa, särkemässä kalustoa ja ottamassa äidin nenästä senkkää.¹⁹¹²

Vanhempien vastuuta nuorten sääntöjenopettajina peräänkuulutettiin myös vuoden 1965 Tukholmassa sattuneen modien ja poliisien yhteenoton jälkipuinnissa.¹⁹¹³

Moni kärelinen joi alkoholia alaikäisenä ja jos asui lapsuudenkodissaan, pyrki huolehtimaan siitä, ettei humalatila paljastuisi kotona vanhemmille. Aineistossani ei eritellä syitä salailuun, todetaan vain, että kiinnijäämisen pelko, ”kärähtäminen”, hillitsi alkoholin käyttöä. Irrottelun keskelläkin alitajunnassa oli huoli tulevasta aamusta. Vuonna 1953 syntynyt mies kertoi:

Sen mie muistan että ei kauheen kova pahoinvointi saanu olla aamul. Piti vaikka kuin skarpata ja just kun meil oli kotona se että se yritettiin kaikel taval peittää, ei haluttu niinku vanhempien, jotenkin se oli niinku sellanen että vanhemmat näkee [...] ei ne varmaan niin kaikkee tienny.¹⁹¹⁴

Alkoholi on päihde johon suhtautuminen on kaksitahoista: siihen liittyy sekä positiivisia merkityksiä että haittoja. Humalaista ihmistä on helppo ymmärtää ja lähestyä etenkin, jos itse on samankaltaisessa tilassa.¹⁹¹⁵ Alkoholin käyttö Kären Kellarissa nousi esiin sekä onnistuneesta että epäonnistuneesta diskoillasta kysyessäni. Illanvieton irtiotossa alkoholi voi toimia pääasiassa kahdessa subjekti- asemassa: auttajana ja vastustajana. Yhtäältä alkoholi näytti vahvistaneen ihmisten kykyä ja kompetenssia ylittää työn ja arjen hierarkioita ja ystäviä erillään pitäviä muodollisuuksia. Humalatila myös poisti tai ainakin häivytti sosiaaliluokkia koskevia rajoja. ”Yhdessä juominen luudentaa minän rajoja, voitelee ystävien rinkiä yhteiseen mielialaan ja muokkaa ryhmän jäsenten yksilöllisiä pyrkimyksiä yhteisesti jaetuksi tahdoksi”, muotoilee Törrönen.¹⁹¹⁶ Alkoholin juomisen rituaali on yhteisön rituaali: kun juominen tapahtuu yhdessä, jokainen seurueeseen kuuluva tuntee olonsa turvalliseksi ja saattaa kontrolloida toinen toistaan.¹⁹¹⁷ Onnistuneissa diskoilloissa ystävät onnistuivat irtiotossaan saavuttamaan virtaavan tilan, yhteistahdon, joka elää spontaanisti ”tässä ja nyt” ja tapahtumat etenivät ikään kuin omalla painollaan.¹⁹¹⁸ Alkoholi vauhditti yhteisöl-

lisyiden syntymistä Kåren Kellarissa, mutta vain jos sitä onnistui nauttimaan kohtuudella.¹⁹¹⁹

Alkoholin ja humalatilán avulla nesteytetty ystävyyden ja yhteis- tahto ovat herkästi haavoittuvia. Liiallinen juominen voi muut- tua yhteisöllisyyden vastustajaksi, jolloin se edesauttaa sellaisten seikkojen kuten riitely, tappelu, örvellisyys, muistinmenetyk- s, oksentaminen, seuran hajoaminen, tavaroiden hukkaaminen, itsensä mo- kaaminen ja tungettelu kehittymistä. Alkoholi uhkaa ihanneiltojen onnistumista liikajuomisen, konfliktien ja krapulan merkeissä.¹⁹²⁰ Saara Tuomaala on muistuttanut, että 1920–1940-lukujen Suomes- sa poikien julkinen alkoholinkäyttö (ja tappelut) kuuluivat miehuu- den opetteluun ja performanssiin, jota käytettiin myöhemmin suku- polven yhteisen muistelukerronnan aineksena.¹⁹²¹

Levottoman ja humalahakuista juomista suosineen nuorison jär- jestyksenpidossa oli omat ongelmansa. Miten Kåren Kellari selvi- si näistä haasteista ja miten järjestystä saatiin pidettyä yllä? Disko oli karnevalistinen paikka, jossa nuoret saattoivat viettää vapaa-ai- kaa vailla tiukkoja normeja ja niiden noudattamisen kontrollia. Jos- kus vapaudentarve purkautuikin poikien tappeluun diskon edessä illan päätteeksi. Kallioniemi on todennut, että 1960- ja vielä 1970- luvunkin ilmapiirissä vapautuminen merkitsi usein kiinnittymistä perinteisiin maskuliinisiin performansseihin kuten ryypäämiseen, riehumiseen ja yleiseen meluamiseen.¹⁹²²

Epäonnistuneen illan teki esimerkiksi häirikkö örisijä.¹⁹²³ Jokai- sen oli itse opittava tuntemaan rajansa alkoholin käytössä:

Otetii sit alkuvauhtii [...] siellähän juotii hirveen nopeest, jonkun kans- sa puoliks joku valkoviini tai jotain. Oli hirveä olo ja sit kun käveltii ja ennen kuin päästiin diskoon ni se humahti päähän ja oli paha olla. Ne oli aika pahoi opetuksii kun ei osannu sitä, et kuinka paljon on paljon ja kuinka paljon on vähän.¹⁹²⁴

Kaaskertomuksissa konkretisoituvat joko yhteistahdon ja me-sub- jektin yhteen puhaltamisen epäonnistumiset tai niiden myöhempi hajoaminen. Painajaismaisissa illoissa yhteinen me-kokemus jää saavuttamatta.¹⁹²⁵ Alkoholin liiallinen nauttiminen vaaransi ja pa- himmassa tapauksessa esti sisäänpääsyn disko. Alkoholinkäyttö

toimi siten vedenjakajana onnistuneen ja epäonnistuneen diskoilun välillä. Jos nuori onnistui juomaan sopivasti, meno oli mukavaa ja lopputulos positiivinen. Päinvastaisessa tapauksessa kaikki lähti menemään pieleen jo alkuillasta. Anna-Maija Saraste muistuttaa, että humalatile toimi puolustuksena muissa oloissa sopimattomana pidetylle käyttäytymiselle.¹⁹²⁶

Huumeet diskoyhteisön marginaalissa

Siinä missä alkoholi turrutti, kannabiksen uskottiin avartavan tajuntaa. Kannabistuotteita ovat hasis, hasisöljy ja marihuana. Tosin kannabiksen vaikutukset käyttäjälleen riippuvat siitä, millaisessa mielentilassa ja seurassa ainetta käytetään. Myös se, käytetäänkö kannabista yhdessä muiden päihteiden kanssa ja se, onko käyttäjä ensikertalainen vai kokenut käyttäjä muokkaavat päihteen vaikutusta. Usein välittömät vaikutukset ilmenevät puheliaisuutena, iloisuutena, estojen katoamisena sekä voimakkaana nälän tunteena. Fyysisiä vaikutuksia ovat pulssin kiihtyminen ja silmien verestäminen.¹⁹²⁷

Mikko Salasuo erottaa Suomen lähihistoriassa kaksi huumeaaltoa. Ensimmäinen liittyi 1960-luvulla yleistyneeseen huumeausausten, erityisesti kannabiksen kokeiluun ja käyttöön. Toinen ajoitui 1990-luvun alkuun, jolloin huumeiden kokeilu ja käyttö laajenivat ennennäkemättömällä tavalla. Pääasiassa Helsinkiin keskittynyt kannabiskulttuuri muuttui voimakkaasti vuosina 1962–1975, kun opiskelijanuorista tuli ensimmäistä kertaa huumeiden keskeinen käyttäjäryhmä aiempien jazz-muusikoiden ja taideboheemien rinnalle. Opiskelijoiden myötä huumeiden käytöstä tuli enemmän julkista. Huumeet, lähinnä kannabis, levisivät myös koululaisien keskuuteen.¹⁹²⁸ Ruotsissa julkinen huume keskustelu käynnistyi vuonna 1964 *Bildjournalenissa*. Todettiin, että huumeet ovat erityisesti taiteisiin suuntautuneiden modien ongelma kellariravintoloissa: ”Narkotikan är källarvärldens stora problem. Problemet har fun-

nits i flera år. Narkotikamissbrukarna finns i ett stort kotteri bohemiska konstnärstyper.”¹⁹²⁹

Huumeiden käyttö voidaan jakaa kokeiluun, viihdekäyttöön ja ongelmakäyttöön. Salasuon mukaan suurin osa huumeiden käytöstä on kokeilua, jossa käyttökertojen määrä rajoittuu alle kymmeneen. Huumekokeilut ovat yleisimmin kannabiksen kokeilua, ja noin puolessa tapauksista kokeilu rajoittuu yhteen käyttökertaan. Kokeiluvaiheen ylittävistä henkilöistä osa siirtyy käyttämään aineita satunnaisesti ja osalla käytöstä muodostuu vakiintunut tapa.¹⁹³⁰ Kårelaismies kertoi yhteen kertaan rajoittuneesta huumekokeilusta Kåren Kellarissa: ”Masan kanssa pössyeltii piipussa takaseinän pöydässä jotain, minkä Masa vakuutti olevan ’ehtaa ainetta’”. Masa oli Kåren Kellarin kanta-asiakkaita, suostutteli kokeilemaan ja mainosti aineen olevan kannabista. Masa oli aikalaisten käsityksen mukaan yksi huumeiden viihdekäyttäjistä.¹⁹³¹ Miehen kokeilu jäi yhteen kertaan, sillä hän ei muista kokeneensa kovinkaan ihmeellisiä tunteja.¹⁹³² Myös toinen mies kuului yhden kerran kokeilijoihin:

Minust se oli niin saatanan paha, et miä en huolinu ollenkaan. Miä maistoin sit, hyi helvetti, ei tällasta kukaan perkele.¹⁹³³

Viihdekäytöllä tarkoitettiin vapaa-aikaan ajoittuvaa huumeiden käyttöä, jonka seuraukset käyttäjä kokee myönteisiksi.¹⁹³⁴ Kalle Sallisella on omakohtaista kokemusta huumeista, muttei käyttäjänä. Punaviini riitti hänelle:

Muutama kaveri toi mulle säilöön hassispiippuu ja tollasii. Ja mä sitte otin ja pidin niit jemmassa ja ne kysy et onks sul viel, ja mä sanoin et on on, heh. Ja sit mä vein takasin. Huumeita oli. Mut ei ne isoi ollu, ne oli jotaan sellaisii 10–20 gramman libanonilaist pääasiassa. Mut mä en koskaan ees maistanu.¹⁹³⁵

Heiskasen ja Mitchellin näkemyksen mukaan hippiliikkeeseen lukeutuvilla nuorilla valtakulttuurin arvojen kyseenalaistaminen saattoi johtaa huumeiden kulttikäyttöön.¹⁹³⁶ Olivatko hipit Kåren Kellarissa huumeidenkäytön airueita? Aineistossani on viitteitä tästä

ja nimeltä mainitaan pari–kolme henkilöä, jotka luettiin hippeihin kuuluviksi ja joiden ”tiedettiin” käyttävät huumeita.

Intianpuuvillapaitoi ja joillakin oli näitä... kasmirliivejä, mut ne oli sit enempi tällast porukkaa jotka oli suuntautunu huumausaineiden käyttöön kun niit alko tulla. Ne niinku leimas ittensä sillä.¹⁹³⁷

Pekka Gronow ja Seppo Bruun kirjoittavat vuonna 1968, että suurimpien kaupunkiemme popparit muodostivat tärkeimmän hasiksen käyttäjäryhmän. Useimmat ryhmään kuuluvista olivat kokeilleet, mutta vain harvat polttivat säännöllisesti esimerkiksi aineen korkean hinnan ja rajallisen saatavuuden vuoksi. Hasiksen käyttö vaikutti heidän mukaansa levinneen sellaisiin ryhmiin, joissa aikaisemmin oli käytetty pillereitä tai alkoholia. Toivottua vaikutusta ei Gronowin mukaan aina saavuteta ensimmäisellä kokeilukerralla, ja huumeiden käyttöön liittyy enemmän pelkoja kuin tutumpaan alkoholiin. Siksi varsinkin alkuvaiheessa hasiksen käyttö tapahtuu pienryhmissä. ”Piipun kiertäminen ryhmässä herättää turvallisuuden tunnetta ja antaa ensikertalaiselle tilaisuuden oppia oikean reagoititavan.”¹⁹³⁸

Hasiksen polttoon liittyy runsaasti ryhmäkäyttäytymisenä ilmeneviä tapoja ja rituaaleja; ajatellaan, että hasiksen oikean käytön voi oppia vain sitä käyttävän ryhmän opastuksella ja myötävaikutuksella. Lääkkeiden käyttöön ei liity edellä mainittuja ryhmätapoja, rituaaleja tai ryhmän avulla tapahtuvaa huumeen käytön opettelua. Lääkkeiden yksinkäytön syynä saattaa olla myös se, että lääkkeiden käyttöä pyritään salaamaan muilta, koska ”tabuja” pidetään esimerkiksi hasikseen verrattuna alempiarvoisena sekoilua-aineena.¹⁹³⁹

Kotkassa kehitys myötäili pääkaupungin tilannetta. Vuonna 1970 erityisesti kotkalaisilla opiskelijapojilla oli selvästi useammin huumekontakteja ja tietoa huumeista kuin tytöillä ja muilla nuorisoryhmillä. Vuonna 1972 kotkalaisten nuorten keskuudessa huumeiden tarjontaa oli aiempaa runsaammin.¹⁹⁴⁰ Silti huumeita kokeilleiden halukkuus jatkaa huumeiden käyttöä väheni. Huumeet muoti-ilmiönä alkoivat menettää kiinnostustaan. 60 prosenttia huumeetarjonnan kohteiksi joutuneista oli kieltäytynyt huumeekokeilus-

ta. Huumeiden käyttö aloitettiin vuonna 1972 etupäässä lääkkeillä, tinnerillä ja hasiksella. Huumeita kokeilivat vuoden 1972 Kotkassa eniten 18–19-vuotiaat työssäkäyvät nuoret.¹⁹⁴¹ Kovin laajaa ei huumeiden käyttö Kotkan seudulla ollut, koska huumeita kokeilleita oli vain noin 10 prosenttia nuorista, ja näidenkin kohdalla kokeilu oli yleensä jäänyt pariin kertaan.¹⁹⁴²

Minkkinen kertoo, että 1960-luvun lopulla seitsemänsadan haastattelun 15–24-vuotiaan suomalaisnuoren joukosta löytyi 12 huumeiden kokeilijaa ja kaksi käyttäjää, joten laittomat päihteet olivat erittäin harvinaisia.¹⁹⁴³ Helangon havaintojen mukaan myös turkulaisnuorten huumausaineiden käyttö oli suhteellisen vähäistä.¹⁹⁴⁴ Huumeiden käyttö vaikuttaa olleen marginaalista myös Kåren Kellarissa. Siksi huumeet rakensivat yhteisöllisyyttä epäsuorasti. Diskoyhteisön enemmistö säätelä jäsentensä huumeidenkäyttöä asettamalla sen uteliaisuutta herättävien ja salamyhkäisten, mutta vaarallisten ja siksi vältettävien toimintojen kategoriaan. Ehkä valistus oli tehnyt tehtävänsä. Esimerkiksi lukuvuonna 1971–1972 Karhulan kunnanlääkäri Erkki-Pekka Helle selvitti eri luokkien oppilaille ja oppilaitten vanhemmille huumausaineiden väärinkäytön ongelmaa kymmenessä eri tilaisuudessa.¹⁹⁴⁵

Huumeisiin liitetty vaaran viehäytys ajoi silti joitakuuta kokeilemaan, kun mahdollisuus tarjoutui. Kåren Kellarissa se tapahtui niin salaa, etteivät lähipiiriin kuuluneet ystävätkään välttämättä tienneet: ”Meidän porukast ei kukaan vissiin polttanu mitään hasaa tai tälläst. Ei tienny ainakaan.”¹⁹⁴⁶ Diskon sankka tupakansavu mahdollisti ruohon polttamisen huomiota herättämättä. Tosin asiaan vihkiytymättömillä sivullisilla oli tutkimusajankohtana tuskin edes valmiuksia asian ymmärtämiseen saati havaitsemiseen savuissa kellarissa.

Salon 1960–1970-lukujen nuorisokulttuurissa näkyi samanlainen varovainen suhtautuminen huumeidenkäytöstä puhumiseen kuin Karhulassa. Aikalaisille se oli 2000-luvun lopulla yhä tabu.¹⁹⁴⁷ Haastatteluissa tai varsinkin blogissa huumeiden käyttöön liittyvistä yksityiskohdista kertominen osoittautui vaikeaksi aiheeksi kenties siksi, että siitä ei ollut tullut nuorena tehtyä havaintoja eikä ai-

heesta ollut mitään faktaan perustuvaa kerrottavaa. Toisaalta aikalaiset olivat hienotunteisia ja välttivät ihmisten mustamaalaamista. Aikalaisen näkemyksen mukaan Kåren Kellari ei ollut huumeiden välityspaikka mutta hän totesi, että ehkä kansanedustajan ja opettajan pojalle ei ensimmäisenä tultu huumeita tarjoamaan.¹⁹⁴⁸ Huumeidenkäyttö sijoittuu salailussa ja paheksunnassa siis eri kategoriaan kuin tupakanpolto tai alkoholi, joiden kohdalla tällaista ilmiötä ei näy.

Huumeiden käyttö kriminalisoitiin Suomessa vuonna 1966. Kannabiksen käyttäjiä tuli viranomaisten tietoon ensimmäisen kerran vuonna 1967. Amfetamiinin laajempi väärinkäyttö näyttää alkaneen vuoden 1968 alkupuolella. Lääkeaineiden väärinkäyttöä esiintyi kaikissa ikäryhmissä, samoin tinnerin sekä muiden teknisten liuottimien nuuhkimista poikajoukoissa lyhytaikaisina epidemioina. Morfiinin, heroiinin ja oopiumin käyttäjäkunta oli melko pieni 1960-luvun lopulle saakka eikä erityisesti nuorisoon keskittynyt.¹⁹⁴⁹

Huumeita oli kotkalaisnuorten päihteidenkäyttöä käsittelevän tutkimuksen mukaan tarjottu vuonna 1970 kaupungin koululaisista joka neljännelle. Mahdollisuudet joutua jollakin tavalla huumeiden kanssa tekemisiin Kotkassa ja Karhulassa olivat vuonna 1972 suuremmat kuin vuonna 1970. Nuorissa aikuisissa pojat näyttivät olleen paremmin selvillä huumeiden liikkumisesta nuorten keskuudessa kuin tytöt. Vain hieman yli parilla kymmenellä prosentilla nuorista on ollut tietoa huumeiden tarjonnasta tai huumeita kokeileista tuttavista.¹⁹⁵⁰ Kårelaisnainen kertoi kiinnostuneensa huumeista, mutta ajatus kilpistyi kaverin järkipuheeseen:

Miä muistan sellasen et kerran oli joku tieto... ja miä viel sanoit et voishan sitä vaikka kokeilla et sehän ois mielenkiinnost ja siä sanoit et ei ehkä. Ei sit voi kokeilla et siihen voi vaikka jäädä kiinni. [...] Et myä luovuttii tavallaan sitte, mut miä olin vaan niin lapsellinen.¹⁹⁵¹

Kaikki Kåren Kellarissa huumeita käyttäneet tai niitä kokeilleet olivat aineistoni mukaan poikia. Tyttöjä huumeet pelottivat kenties poikia enemmän – huumevalistus oli mennyt perille:

Minulla on ollut koko ajan sellainen kuvitelma, että huumeiden käyttö ei ollut yleistä tuohon aikaan. Lähipiirissä en tiennyt olevan huumeiden käyttäjiä. Huumevalistus oli mennyt ilmeisesti perille, koska ne olivat mielestäni niin pelottavia, että en koskaan uskaltanut kokeilla. Kuulemani mukaan jotkut Kåressa kävijät käyttivät huumeita, mutta minulle ei koskaan tarjottu niitä.¹⁹⁵²

1960-luvun huumeaalto menetti voimansa 1970-luvun puolivälissä. Ideologian voima heikkeni, kontrolli kiristyi, julkisuus leimasi käyttäjät rikollisiksi, valistus kehittyi ja suuri osa käyttäjistä siirtyi kuluttamaan alkoholia. Nuorten keskuudessa muoti-ilmiö menetti merkitystään, muttei kokonaan kadonnut, sillä osa nuorista jatkoi edelleen kerran alkanutta huumeiden käyttöään.¹⁹⁵³ Vuonna 1972 voimaan astuneissa huumeausainelaisissa ja -asetuksessa omaksuttiin tiukasti kielteinen linja, ja kaikki huumeisiin välittömästi liittyvä toiminta – valmistus, maahantuonti, välitys, myynti, kauppa, hallussapito ja käyttö – määrättiin rangaistavaksi. Kansainvälisen käytännön mukaisesti huumeet määriteltiin laittomiksi.¹⁹⁵⁴

Kavereiden ongelmalliseksi muuttunut huumeiden käyttö toi mukanaan pelkoa, kuten karelaisnainen kertoi:

Minua oli tietty kotona tarpeeksi peloteltu ja varoiteltu asian tiimoilta, joten havaittu käyttö pysähdytti nuoren tytön. Käyttäjät [...] olivat läheisiä ystäviäni, joten hämmennys oli suuri, kun tajusin jutun. Kyseisistä kavereista toinen on kuollut ja toinen ikävä kyllä sillä tiellä orjana eläen.¹⁹⁵⁵

Osa huumeita kokeilleista karelaisista jäi koukuun loppuiäkseen.¹⁹⁵⁶ Kaveriporukka ei onnistunut tukemaan kaikkia niin, että nämä olisivat jaksaneet pitää elämänsä järjestyksessä.¹⁹⁵⁷

Vaikka päihteet ovat osa monien sosiaalista vapaa-ajan käyttöä, ne voivat myös aiheuttaa riippuvuutta ja sen myötä tuskaa ja kärsimystä. Uhri päästää vihollisen vapaaehtoisesti luokseen, kuten tarussa Troijan hevosesta, Cotterell vertaa.¹⁹⁵⁸ Joka jengissä on lopulta sekä voittajia että häviäjiä, jos vain popula on riittävän suuri, aikalainen arveli ja viittasi niihin karelaisiin, joita elämä ei ole kohdellut silkkihansikkain. Hän pohti, että pysyykö elämässä paremmin mukana, jos oli nuorena muitakin harrastuksia kuin hengailu

diskossa. Ehkä he, joilla ei ollut muuta tekemistä kuin hauskanpito, ovat tippuneet hyväosaisuuden ulkopuolelle. Kaikilla ei ollut ystäväpiiriä tukemassa huonoina aikoina.¹⁹⁵⁹

Epämuodollinen yhteisöllisyys, jollainen oli Kåren Kellarissa läsnä, oli suhteellisen sallivaa, ei asettanut ehtoja eikä edellyttänyt ryhmään kuuluneilta nuorilta yhteen muottiin mukautumista.¹⁹⁶⁰ Yksi esimerkki tästä on huumeiden, kuten kannabiksen käyttö. Paikan konventioita tuntemattomalle diskoturisteille sitä olisi tuskin sallittu ratsioiden ja diskon sulkemisen pelossa, mutta kårelaisten kohdalla tapa sai osakseen pelonsekaista ihmettelyä ja hiljaisen hyväksynnän. Ehkä luotettiin, että huumeidenkäyttäjät eivät halunneet vaarantaa kantapaikkaansa. Huumeet jakoivat kuitenkin mieliteitä enemmän kuin muut päihteet. Huumeiden tiedetty vaarallisuus tuomitsi niiden käyttäjät marginaaliin.

Rockin yhteisöllisyyden jäljillä

Disko ei olisi disko ilman musiikkia, ja musiikilla oli Kåren Kellarin yhteisöllisyydelle suuri merkitys: ”Musiikki oli se, joka imi sinne ensin”¹⁹⁶¹ ja ”se yhdisti sitä jengii.”¹⁹⁶² Musiikkimuistot nousivat blogissanikin ylivertaiseksi keskustelunaiheeksi. Kimmo Jokinen on syystä arvellut, että 1940-luvulla tai sen jälkeen syntyneissä sukupolvissa on paljon heitä, joille rock on tarjonnut materiaalia omien kokemusten jäsentämiseksi ja asettamiseksi osaksi sosiaalista elämää.¹⁹⁶³ Pyrin tässä alaluvussa vastaamaan kysymykseen, mitkä seikat tekivät Kåren Kellarissa soineesta musiikista tärkeän. Millaista musiikkia diskossa soitettiin ja mitä merkityksiä siihen liitettiin? Miten musiikki konstruoi kårelaisten subjektiivisia ja kollektiivisia identiteettejä?

Aiheen käsittelyni perustuu aikalaisten muistitietoaineistoon, kahden tiskijukan muistiinpanoihin ja kaupunkilehti *Kotkansilmässä* vuonna 1979 julkaistuihin paikallisten diskojen soittolistoihin. Lisäksi olen lukenut musiikkilehtien juttuja – muun muassa Simon Frith on todennut, että tärkeimmät rockkeskustelut ja -analy-

sit käydään lehtien katoavissa numeroissa.¹⁹⁶⁴ Muistitietoaineistoni sisältää yksityiskohtaisia artisti-, levy- ja keikkamuistoja ja mainintoja tietyistä kappaleista. Oma esiymmärrykseni Kåren Kellarissa soitetun musiikin kuluttajana vaikuttaa taustalla.

Analyysini alkaa ajasta ja paikasta, joissa rockia Kåren Kellarissa kulutettiin. Toisessa alaluvussa osoitan esimerkkien avulla, miten diskossa soinut musiikki kehittyi 1960–1970 -luvuilla ja analysoin rockin kuluttamisen tapoja, kuten äänilevymusiikin ja elävän musiikin kuuntelemista ja vastaanottoa tanssin kautta diskossa. Pohdin myös Kåren Kellarin toimijoita musiikin vastaanottajina, kuluttajina ja kokijoina. Paneudun esimerkiksi musiikkiin tunteiden tulkkina; onhan todettu, että myös musisoimaton nuori voi vahvasti kokea erilaisten tunteiden kirjon.¹⁹⁶⁵ Kolmas teema, rockin merkitys kokoa yhteen edellisissä luvuissa käsitellyn identiteettikeskustelun. Luku päättyy pohdintaan rockin ja nostalgian suhteesta.

Millainen rock diskossa soi?

Kåren Kellarin musiikillisessa valikoimassa näkyivät eri aikakausien popmusiikin kerrostumat. Aineistostani poimituista aikalais-kommenteista päätellen diskossa soivat rock 'n' roll, pop, rock, jytä, purkka, hevi, proge, country, folk, soul, funk, rhythm & blues, reggae, suomirock, punk ja diskomusiikki. Musiikki käy mielenkiintoisella tavalla yksiin vuonna 1969 Yhdysvalloissa järjestetyn Woodstock Music and Art Fair -festivaalien esiintyjäkaartin kanssa.¹⁹⁶⁶ Nuoret tungeksivat elokuvateattereihin Woodstock-elokuvan tultua Kotkaan syksyllä 1970 ja sen vaikutus näkyi Kåren Kellarin tiskijukkien soittolistoilla.¹⁹⁶⁷

Kåren Kellarin musiikin perusta pysyi samankaltaisena riippumatta siitä, puhutaanko sen elinkaaren alku-, keski- tai loppuvai-

heista. Kolmanteen diskosukupolveen lukeutuvan, vuonna 1960 syntyneen kärelnaisen aikana Kåren Kellarissa soitettiin yhä Jimi Hendrixiä ja Janis Joplinia mutta myös Pekka Strengiä ja Dave Lindholmia, joiden lyriikassa riitti purtavaa tiedostaville teineille. Helsingissä opiskellessaan naiselle oli järkytys havaita, kuinka joi-takin diskoja dominoi pelkkä diskomusiikki. Hän oli tottunut dis-kon merkitsevään rockin eri alalajien mahdollisuutta.¹⁹⁶⁸

Kansainvälinen nuorisomusiikki liitti jokaisen pienenkin dis-kon niiden maailmanlaajuiseen ketjuun. Tiettyyn klubiin tai dis-koon kiinnittynyt rockkulttuuri sai globaalien ilmenemismuotojen-sa lisäksi aina myös vahvoja paikallisia sävyjä, kuten Sarah Thorn-ton osoittaa.¹⁹⁶⁹ Andy Bennett kritisoi Thorntonin analyysin Lon-too-keskeisyyttä. Hän muistuttaa, että pienellä paikkakunnalla, jos-sa on vain yksi klubi, ei nuorille ole muita vaihtoehtoja kuin am-mentaa paikallisuudesta.¹⁹⁷⁰ Nämä reunaehdot muokkasivat myös Kåren Kellarin musiikkitoimintaa ja loivat rockkulttuurin kulutta-miseen omat ominaispiirteensä ja kulttuuriset käytäntönsä. Ensimmäiseen diskosukupolveen lukeutuva aikalainen kiteytti musiikin merkityksen näin:

Musiikki oli oma juttunsa, se oli tietynlainen huume. Se monella tavalla myös helpotti sitomaan sitä kaikkea.¹⁹⁷¹

1960–1970-lukujen vaihteen Kåren Kellari tarjosi rockin kulut-tamiseen sopivat puitteet; pääpaino oli äänilevyiltä soitetussa mu-siikissa, jota tiskijukat tarjoilivat paikalliselle yleisölleen. Diskoil-toina musiikki alkoi soida Kåren Kellarissa klo 19.00, puoli tuntia ennen ovien avautumista, kuten Pekka Laurikaisen laatima käsi-kirjoitus tapaninpäivän 26.12.1969 ensimmäiselle kahdelle tunnille osoittaa. Tiskijukkaa viehätti 1960-luvun lopun blues-, jazz- ja fol-kvaikutteinen rock:

19.00 kasetti Wheels of Fire (Cream), molemmat puolet, side 1 n side 2.

N. 19.50 LP Blind Faith, kappale: Had to Cry Today, time: 8 min.

19.98 LP Blood, Sweat & Tears, kappaleet: Side II Spinning Wheel, You've Made Me So Happy ja Side I Smiling Phases, Sometimes Winter, More and More ja And When I Die.¹⁹⁷²

Alkuillan soittolistasta huomaa, että henkilöstöä ja ensimmäisiä asiakkaita viihdytettiin laadukkaalla rockilla ja viritettiin odotuksia hyvään diskoiltaan.

Afrodite oli vahvasti kotiseutumeiningistä ammentanut karhulalaisen punkbändi Ypö-Viiden poikien kantapaikka. Yhtye osallistui punkideologiaa leimanneeseen tee se itse -kulttuuriin. Vuonna 1977 perustettuun Ypö-Viiteen kuuluivat Afroditen aikaan Mikko Holmström, Rabbe Johansson, Jari Räsänen ja Miika Söderholm. Vuosina 1980–1981 mukana oli Pekka Stirkkinen.¹⁹⁷³ Vuonna 1977 tapahtuneen kuntaliitoksen myötä paikallisuus alkoi korostua ja nuorten kolhiintunut karhulalainen identiteetti saada jonkinasteista hyvitystä, kun Ypö-Viis liputti avoimesti karhulalaisuuden puolesta. Aikalainen esimerkiksi kertoi, että

se oli viel parempi kun ne laulo et Kotka palaa, ni minust se oli ihanaa kun se oli just se Kotka joka palo.¹⁹⁷⁴

Frithin mukaan ei ole tavatonta, että paikalliset muusikot ovat osa yhteisöä, jonka arvot ja tarpeet saavat ilmaisun heidän musiikissaan.¹⁹⁷⁵ Kun vuonna 2006 Kåren Kellarin tiskijukka Pekka Laurikainen julkaisi diskossa vuosina 1969–1977 soineiden levyjen luettelon tutkimusblogissani, se käynnisti keskustelun Lifesaver-levykaupan keskustelupalstalla. Kåren Kellarissa soinnutta musiikkia luonnehdittiin ennakkoluulottomaksi ja aikaansa edellä olleeksi: ”melkoisen yllättäviä valintoja! loft-, philly- ja baia-klassikot soitossa jo 1970-luvulla alle 30000 asukkaan kaakkoissuomalaisessa kauppalassa.”¹⁹⁷⁶

Musiikilla on välinearvoa; sitä on käytetty taiteessa tavoittamaan ajan henki ja tunnelma. Musiikki on käyttökelpoinen elementti tilanteissa, joissa halutaan rakentaa isommalle joukolle yhteistä kulttuuria ja historiaa; esimerkiksi Vietnamin sotaa käsittelevien elokuvien äänimaisemaan kuuluvat helikopterit ja rock. ”The Doors, Jimi Hendrix ja Creedence Clearwater Revival otetaan vii-

dakkoon yhtä luontevasti kuin aseet”, muistuttaa Kimmo Jokinen. Rock edustaa vapautta, hurmosta ja vimmaa, mutta yhtä hyvin se voi edustaa nuoruuteen usein liitettyä luottamusta ja tulevaisuudenuskoa.¹⁹⁷⁷

Musiikki helpottaa tunteiden käsittelyä ja ilmaisua, joka voi olla vaikeampaa ilman musiikkia. Suvi Saarikallion tutkimus osoittaa, että itselle mieleinen musiikki saattaa edistää nuoren kehitystä identiteettiin ja ihmissuhteisiin liittyvissä kysymyksissä.¹⁹⁷⁸ Kären Kellarin aikalainen harmitteli, ettei musiikin taakse kätkeytyneitä merkityksiä saa palautettua mieleen. Tuli vain kohellettua päätömästi eteenpäin, eikä sen kummemmin mietittyä tunnepohjaisia asioita.¹⁹⁷⁹ Kun nuori on keskellä elämän kiihkeää virtaa ja elää hetkessä, tilanteen ja tunteen syvempiä merkityksiä ei tule ajateltua. Musiikin yksityiskohdat sen sijaan ovat syöpyneet mieleen tarkastikin, kuten aikalainen kirjoitti vuonna 1965 saadun ensimmäisen Beatles-levynsä merkityksestä itselleen. Samalla hän katselee nuorta minäänsä ulkopuolelta:

Vieläkin muistaa jokaisen ääneen, jokaisen kappaleen sovitukset, seuraavan kappaleen alun jne. Siitä tulee mieleen se 14-v kloppi, joka ei vielä tiennyt mistään mitään, vaikka luuli tietävänsä kaikesta kaiken.¹⁹⁸⁰

Musiikki on myös itseisarvo. Sitä voi arvottaa ilman muita sidonnaisuuksia tavoilla, jotka ovat johdettavissa itse musiikkiin. Musiikista on siis mahdollista nauttia ilman sosiaalisia, ideologisia tai imagollisia seikkoja.¹⁹⁸¹

Henri Lefebvre pohtii rockin merkitystä osana nuorten kulutus-kulttuuria ja toteaa sen täyttävän supertuotteen tunnusmerkit: vankka kannattajakunta, pyrkimys varjella rajoja ja ylläpitää omaa kieltään. Näiden avulla rock muodostaa omat ja erityiset arjen alajärjestelmänsä.¹⁹⁸² Rock veti nuoria diskoon ja tietyllä tavalla yhdisti heitä, mutta kuten laajemminkin rockkulttuurissa on nähty, se toimi myös nuoria erottaen. Siksi ei ole olemassa yhtä, kaikkia yhdistänyttä kärelaista musiikkimakua. Tämä johtui myös siitä, että rockin suuntaukset kehittyivät kymmenessä vuodessa. 1960–1970-lukujen vaihteen rockin innovatiivisina vuosina Kären Kellari ohjasi ja

yhdenmukaisti nuorten musiikkimakua selkeämmin kuin sen viimeisenä viitenä vuotena, jolloin rock oli alkanut pirstaloitua askassegmenttien mukaan. Vuoden 1978 jälkeen noussut musiikin uusi aalto energisine rocklevyineen ja punk-artisteineen muodosti eräänlaisen viimeisen rockin sukupolviliikkeen.¹⁹⁸³

Kären Kellarin rock ja sen kuluttamisen tavat

Tarkastelen seuraavaksi tapoja, joilla nuoret Kären Kellarin musiikkia kuluttivat osana yhteisöllisyyttä rakentanutta toimintaa. Musiikkia kulutettiin diskon monissa eri kehyksissä yksin tai yhdessä toisten kanssa. Sitä voitiin yhdistää kehollisiin (kuten tanssiin) tai visuaalisiin elementteihin (esimerkiksi tiskijukan tai tanssijoiden katsominen) tai vain nauttia emotionaalisesti koskettavan musiikin kuuntelemisesta. Musiikki toimi myös välineenä potentiaalisten seurustelukumppanien tavoittamisessa. Sävellys ja teksti kannattelevat toisiaan samalla kun musiikkiin liittyvät tunteet, tilat ja toiminnot välittyvät etenkin kappaleen lyriikan avulla.¹⁹⁸⁴

Muiden muassa Markku Koski on todennut, että musiikki lausuu ääneen ne tunteet, joita kuulija ei itse kykene tai halua ilmaista.¹⁹⁸⁵ Rockin tehtävä onkin nähty rakkauden, kaipuun, menetyksen, muistojen ja elämän pikku kertomusten esittämisessä melodisesti kompattuna runona, aina hieman uudelta kuulostavana, mutta silti tutussa ja turvallisessa muodossa.¹⁹⁸⁶ Saman on havainnut Paul Willis, jonka mukaan rockin rytmeillä ja soundeilla on kyky kantaa tietynlaisia merkityksiä ja mielihyvää ja herättää tunteita kuulijoissaan. Nuoren saattaa olla vaikea pukea tunteitaan sanoiksi, jolloin avuksi tulee rock: ”Listen to this record – that’s the way I’m feeling.”¹⁹⁸⁷

Frith korostaa eroja tyttöjen ja poikien välisissä eroissa suhteessa rockin kuluttamiseen. Hänen mukaansa tytöt ovat poikia vähemmän kiinnostuneita itse musiikista. He saattavat näppäillä kitaraa, mutta kun pojat tutkivat elektroniikkaa, tytöt keskittyvät lyriikkaan, laulaja-lauluntekijöihin ja rockiin angstina. Brittiläisessä

Keighleyssä tytöt olivat 16–18-vuotiaina kiinnostuneempia rocksanoinnoituksista kuin pojat, jotka saivat kosketuksensa rockiin seksuaalisuuden esitysten kautta. Teini-ikäisille tytöille oli rocktähtien ulkonäkö tärkeämpi kuin tämän soundi.¹⁹⁸⁸ Kären Kellarissa nuorimpien tyttöjen musiikillinen kiinnostus saattoi aluksi kohdistua näihin seikkoihin ja olla siinä mielessä pinnallistakin, mutta monesti nähtiin, että pian diskossa musiikkimaku monipuolistui ja energinen rock sai ihailijoita yhä useammista tytöistä.¹⁹⁸⁹

Rockin menestyksen on nähty perustuneen sen kykyyn muuntaa sosiaalista tilaa ja kulttuurisia merkityksiä, mutta myös kykyyn aktivoita kuulijakuntaa yksilöllisesti. Kun 1940-luvun rytmimusiikki, esimerkiksi swing ja bebop oli suunniteltu tanssittavaksi, yksittäinen rockin kuluttaja saattoi vapaasti kokea musiikin omalla tavallaan itseään ilmaisten, kuunnellen ja nauttien.¹⁹⁹⁰ Lähtökohteisesti nuoriso kuuntelee (ja kuluttaa) musiikkia yleensä vapaaehtoisesti ja pyrkii hakemaan omaa mielialaansa myötäilevää tai sen muutosta tukevaa musiikkia, kuten Saarikallio ja Erkkilä muistuttavat.¹⁹⁹¹ Rockissa ei ole tärkeintä tietty musiikillinen tyyli, tietynlaiset sanoitukset, soittimet tai asusteet, vaan tunteen ja maailmankuvan välittyminen. Tämä johtuu siitä, että musiikin kokeminen tunnetasolla pysyy, vaikka nuorten musiikkimaku yleensä kehittyy heidän kasvaessaan ja vaihtaessaan ystäväpiiriään.¹⁹⁹² Näin kävi myös karelaismiehelle, joka kertoi kiinnostuksensa musiikkiin heränneen 1960-luvun alussa Beatleseista ja Rolling Stoneseista. Seuraavaksi tulivat muiden muassa progressiivinen rock ja blues oman kitaransoittoharrastuksen alkamisen myötä, kunnes musiikkimaku 1970-luvun alussa keveni ”Sweet-Bolan-Slade- ja Yellow River -tasolle”.¹⁹⁹³ Ehkä musiikkimaun keveneminen oli uuden tyttöystävän vaikutusta.¹⁹⁹⁴

Kären Kellarin musiikkitoiminta rakentui aluksi äänilevyjen varaan. Nuoret olisivat halunneet diskoon pop-orkesterien vierailuja, olivathan he tottuneet nauttimaan elävästä rockista konsuis- ja konserteissa. Larsenit kuitenkin totesivat konserttien olevan vain harvoin mahdollisia ja vetosivat kustannuksiin. Korotetuillaan pääsylipputulolla ei olisi saatu heidän arvionsa mukaan ko-

koon kuin noin kolmannes orkesterin palkkiosta.¹⁹⁹⁵ *Karhulainen* kirjoitti Kären Kellarin musiikista vuonna 1971, että ”pienemmissä puitteissa nuoriso kuuntelee mieluummin hyviä levyjä kuin huonoa orkesteria.”¹⁹⁹⁶ Musiikki on parasta ja aidointa elävänä, karelaisnuoret ehkä aluksi ajattelivat, mutta olivat oppineen ymmärtämään myös laadukkaiden äänilevyjen merkityksen. Toimittaja Tapani Ripatti hehkuttaa diskoiden vetovoiman perustuneen ennen kaikkea siihen, että diskossa sai pienellä rahalla kokea maailman parasta musiikkia.¹⁹⁹⁷

Rockin ja yleisön suhde on luonnollisesti erilainen, jos rockia kuunnellaan studiossa tuotetuilta levyiltä tiskijukan välittämänä tai kun yleisön edessä soittaa elävä orkesteri.¹⁹⁹⁸ Klubikulttuureja tutkineen Sarah Thorntonin näkemyksen mukaan kysymys on muuttuvista aitouksista elävän ja äänitetyn musiikin välillä. Hän muistuttaa, että levymusiikin dominoivuus alkoi toden teolla 1950-luvun levytansseissa ja sai aikaan diskoteekkien nousun ja elävän musiikin vähenemisen julkisissa tansseissa. Diskoteekit tekivät äänilevyjen tahdissa tanssimisesta instituution ja olivat ratkaisevia levyjen suosiolle ja prosessille, joka kyseenalaisti rockin aitouden.¹⁹⁹⁹ Tuon ajan asenteesta kertoo, että 1960-luvun alkuvuosien Englannissa diskon asiakkaat olivat haluttomia maksamaan sisäänpääsymaksua päästäkseen kuuntelemaan levymusiikkia, jota kuuli radiosta ja televisioistakin ilmaiseksikin. Kun diskokulttuuri kehittyi, ilmapiiristä ja asiakkaiden luomasta tunnelmasta tuli niin vetovoimaisia, että kysymys kävi tarpeettomaksi. Elävää musiikkia soittaneet muusikot jäivät toisiksi, kun estradiksi muuttui tanssilattia.²⁰⁰⁰

Thornton näkee, että klubien ja diskoiden kontekstissa aidointa on levyiltä soitettu musiikki. Klubikulttuurit olivat omaleimaisia ja erottuivat elävän musiikin tapahtumista selvästi, mikä oikeuttaa puhumaan levykulttuureista (*disc cultures*). Levykulttuureissa äänitteiden ja live-esitysten merkitykset vaihtuivat päinvastaisiksi: äänilevyt olivat aitoja ja originaaleja, joita ”epäaidoissa” live-esityksissä yritettiin jäljitellä.²⁰⁰¹ Ristiriita dj:n ja muusikkojen välillä ratkaistiin varhaisissa brittidiskoissa niin, että dj:t soittivat levyjä yleensä alkuviikosta ja bändit viikonloppuisin.²⁰⁰²

Majoitus- ja ravitsemisalalan kehitysennusteissa veikattiin vuonna 1976, että tanssiravintoloiden osuus tulee kustannussyistä Suomessa pienenemään ja diskoiden osuus kasvamaan.²⁰⁰³ Näin kävikin; kuten olen edellä todennut, myös Kåren Kellarin palkattiin tiskijukkaa ensisijaisesti ja elävää musiikkia esittäneitä muusikoita toissijaisesti. Sittemmin löytyi myös muita, musiikista itsestään johtuneita syitä.

Elävän musiikin tarjonta Kåren Kellarissa käsitti paikallisten yhtyeiden, kotimaisten suosikkiartistien ja marginaalisemman yleisön rockia. Diskon alkuvuosinakin kårelaiset pääsivät joskus kuuntelemaan rockia livenä.²⁰⁰⁴ Muistitietoaineistoni ei tee vastakkainasettelua Kåren Kellarissa levyiltä soitetun rockin (tai kokemuksen siitä) ja elävän musiikin (tai kokemuksen siitä) välillä. Joitakin diskossa elävää musiikkia soittaneita muusikoita mainitaan, mutta kokemukseronta ja etenkin muistot heidän merkityksestään jäävät vähäisiksi. Muistot liikkuvat pääasiassa äänilevymusiikin parissa.

Musiikin tuottaminen esityksinä ja äänityksinä muuttaa Ilmosen mukaan ratkaisevasti musiikin ja sen yleisön suhdetta eli sitä, miten milloinkin kuluttaa eri tavoin tuotettua ja esitettyä musiikkia. Hän kutsuu tätä rockin tavaroidamiseksi. Musiikin esittämisen tapoja – elävä vai levymusiikki – arvioitaessa on otettava huomioon konteksti, jossa musiikkia kulutetaan. Onko musiikki yhtenä taustaelementtinä muun juhinnan ohella vai onko se abstraktia taidetta, joka tavoittaa kuulijan intensiivisen tunnetilan ja vaatii hiljentymistä kuuntelemaan? Innostaako se tanssimaan? Esimerkiksi pienissä klubeissa esiintyvän on hyväksyttävä tilanteen ominaispiirteet kuten puheensorina, ja yrittää vangita yleisön huomio siitä huolimatta.²⁰⁰⁵ Andrew Bennett muistuttaa, että pubeissa soittavat muusikot saavat energiaa kun kohtaavat tuttuja kasvoja yleisön joukossa. Tilan pieni koko mahdollistaa läheisen suhteen muusikkojen ja yleisön välillä ja tarjoaa myös mahdollisuuden juomiseen ja tasaveroiseen illanviettoon yhdessä yleisön kanssa.²⁰⁰⁶ Oheisista kuvista päätellen Kåren Kellarissa koettiin vastaavaa Mikko Alatalon esiintyessä Sunrisessa.²⁰⁰⁷

Kuva 61. Bändin soittovälineitä Kären Kellarissa. Ne kuuluivat ilmeisesti Doglifelle. RLA.

1950-luvun rock 'n' rollin uusi tuleminen 1970-luvun puolivälin jälkeen oli merkittävä tapahtuma, sillä Suomessa koettiin silloin ensimmäistä kertaa laajamittainen musiikin uusiokäyttö. Samankaltainen ilmiö oli nähty jo Yhdysvalloissa ja muutamaa vuotta myöhemmin Iso-Britanniassa. Suomessa musiikkia teki lähes täysin uusi sukupolvi. Vanhojakin suomalaisia rokkareita oli vielä aktiivisina, mutta he eivät nuorisoa juuri kiinnostaneet.²⁰⁰⁸ Nuorten suomalaisartistien suomeksi laulamasta rockista tuli suosittua. Sitä alettiin kutsua Härmä-rockiksi ja myöhemmin suomirockiksi, millä tarkoitettiin eräänlaista paluuta suomalaisuuden juurille protestin, mutta myös melankolian ja huumorin keinoin. Soundiltaan ja hengeltään kyse oli puhtaasta rockista, jossa kappaleiden sanoituksia leimasi ironia, suoruus ja yllättävyys.²⁰⁰⁹ Pen Lee, joka luetaan yhdeksi uuden aallon edustajista, ei tosin sen suomalaiskansallisessa merkityksessä, ehti esiintyä vuonna 1977 syys-lokakuun ajan toimineessa Mama Rosassa.²⁰¹⁰ Sunrise ja sen jälkeen tullut Kären Kellari pyrkivät järjestämään elävän musiikin trubaduuri-tyyppisiä iltoja noin kerran kuukaudessa. Esimerkiksi Juice Leskinen tulee

Kuvat 62–63. Mikko Alatalo keikalla Sunrisessa, joka toimi marras-
kuusta 1977 syyskuulle 1978. Vuonna 1978 Alatalon ura oli kovassa
nousussa. Hän julkaisi albumin Yhdentoista virran maa, joka oli ensim-
mäinen osa Lauluja Siirtomaa-Suomesta -trilogiassa. Samana vuonna
Alatalo voitti Syksyn Sävelen kappaleellaan ”Vicky Lee”. Valkopaitai-
sen kitaristin takana hymyilee yrittäjä Yrjö Aarnio. YAA.

lehtipuffin mukaan hanuristinsa kanssa varmasti kohottamaan tunnelman kattoon. Muita artisteja olivat Dave Lindholm, Mikko Alatalo ja Kari Peitsamo. Bändejä ei voitu ottaa esiintymään tilanpuutteen vuoksi.²⁰¹¹

Punk vaikutti nopeasti käsitykseen elävästä musiikista ja sen vaatimuksista, sillä Afroditen aikaan ei bändien esiintymisiin enää suhtauduttu liian juhlallisesti eikä tilanpuutetta nähty esteenä bändien esiintymisille. Ypö-Viittä luonnehdittiin *Soundissa* hauskaksi, iloiseksi ja energiseksi punkyhtyeeksi.²⁰¹² Se herätti aluksi enemmän kiinnostusta muualla kuin 1970-luvun lopun Karhulassa, jossa punk oli ennenkuulumatonta ja vastaanotto ihmettelevää. *Hilse* hehkutti vuonna 1979, että Ypö-Viis on Suomen aidoin levyttänyt punk-yhtye. ”Ne ei jättäydy toisten ohjattavaksi ne tekee kaiken itse. Ottakaa mallia.”²⁰¹³ Musiikkitieteilijä Jari Muikun mukaan varhaisille punk-yhtyeille oli leimallista yhteisöllinen, paikallinen tai alueellinen arvonsa.²⁰¹⁴ Vähitellen karhulaisnuorisokin ymmärsi Ypö-Viiden arvon. Keikalla ahtaassa Afroditessa Ypö-Viiden soittajille syntyi vaikutelma, että kaikki seudun nuoret olivat paikalla. Suomalaisen punkin historiasta kirjoittanut Jari Marjala toteaa Ypö-Viis-yhtyeen keikkapaikasta ja keikasta, johon yleisökin otti osaa, näin:

Afrodite-discoa ei ollut suunniteltu rokkikeikkoja varten. Bändi esiintyi permannolla, käytännössä hyppien ja kieriskellen yleisönsä keskelä. Porukka paineli basson kieliä mistä sattuu ja se kuuluu myös levyllä soittovirheinä. ”Twist and shout” käynnistyi kahdesti, sillä ensimmäisellä yrityksellä joku känniäaliö käänsi Mikon kitaravahvistimen lounaaseen.²⁰¹⁵

Esimerkki osoittaa, miten lähellä yleisö ja muusikot olivat diskos- ta toisiaan. Sinne kokoontuivat sekä muusikot että heistä kiinnostuneet nuoret. *Karhulan poikii* -livelevy ei ollut tekniikan riemuvoitto. Tunnelma ratkaisi. *Soundi* kirjoitti, että äänitys tehtiin kaksiraitanauhalla kellaridiskossa, jossa ei ollut edes esiintymislavaa, vaan yleisö pogosi bändin seassa.²⁰¹⁶ Mikko Holmström kertoi lehdessä, että ”me heitettiin homma nauhalle suorilta ja levyltä kuulee kyllä

soitosta, ettei me paikoillamme pysytty. Ei sitä levyä huolella aiotu tehdäkään”.²⁰¹⁷

Kuten tavat, joilla elävää musiikkia Kären Kellarissa kulutettiin, myös tiskijukkien käyttämien musiikkijulkaisujen formaatit muutuivat ajassa.²⁰¹⁸ Se vaikutti myös siihen, miten asiakkaat äänilevy-musiikin kokivat. 1960–1970 -luvuilla kyse ei vielä ollut kappaleiden yhdistämisestä (miksaamisesta), kuten myöhemmin on nähty. Äänentoiston kehittyminen sai 1960-luvun alussa ensimmäistä kertaa aikaan sen, että levyiltä tulevaa musiikkia saatettiin soittaa yhtä kovaa kuin elävää musiikkia.²⁰¹⁹

Kären Kellarin sähköisesti vahvistetussa ilmapiirissä soitetun musiikin volyyymi oli kova lähes keskeytymättömästi. Suurella äänenvoimakkuudella ja kiihkeällä, selvällä rytmillä ja niiden väliin soitetuilla hitailla balladeilla ohjattiin yleisön tunnetiloja, toimintaa, liikkumista tai tunnetta liikkeestä. Rockin teho perustuu voi-

Kuva 64. Ypö-Viiden keikka Afroditessa vuonna 1979. Edessä erottuu bassisti Jari Räsänen. Vihreäpaitainen poika pogoaa? Kuva AVA.

makkaan äänen aiheuttamien kuuloaistimusten ohella kuulijoiden kehon värinä, joka syntyy, kun keho joutuu voimakkaan matalataajuisen jumputusmusiikin alaiseksi. Oletettavasti tällä värinällä tai kehon onteloiden ja elinten resonoinnilla – hierontavaikutuksella – on tekemistä musiikin miellyttävyyden tai suggeroiuuden kanssa.²⁰²⁰ Klubeissa koettu ääri-individualistinen ja hedonistinen ”omaan maailmaan” vajoaminen on mahdollista Sotamaan mielestä osaksi siksi, että tiskijukan ja asiakkaiden suhde poikkeaa elävän musiikin keikan asetelmasta, jossa yleisö kokee yhteisyyttä seuraamalla tähtien esiintymistä. Klubeissa huomio kiinnittyy äänimaailmaa luovaan tiskijukkaan, mutta samalla tavalla tähtiä voivat olla tanssilattialla omaa performanssiaan luovat klubin asiakkaat. Hän korostaa tiskijukan ja tanssilattian välisen dialogin merkitystä. Vaikka tietynlaisella musiikilla on merkittävä vaikutus tunnelmaan ja tilaan, tanssilattialla vellovan ihmisjoukon vaikutus on vähintään yhtä tärkeä.²⁰²¹

Rockille ominaista kovan volyymin luomaa tunnelmaa tavoiteltiin Kåren Kellarissa musiikintoistolaitteistolla, jonka laatuun Kåre Larsen panosti.²⁰²² Kåre myös suunnitteli ja rakennutti äänentoistoa varten saliin korkean toteemin. Toteemin yläosassa oli kaiutin, ja sen alaosa rakentui lastulevystä tehdyistä labyrinttikäytävistä, joissa vahvistuva ääni saattoi kulkea. Soundista tuli täyteläinen ja se ohjautui tasaisesti kaikkialle kellariin kuulostaen joka puolelta tulevaksi. Lisäefektinä olivat toteemiin asennetut ja musiikin tahdisa vilkkuvat valot.²⁰²³ Kaiuttimia oli yhteensä 8–10 kpl.²⁰²⁴ Kåren Kellarin aikaisten mieliin on jäänyt, kuinka Led Zeppelinin Whole Lotta Love, ”raivokkaine ja täysin ulkoavaruuden asukeilta nappuine välisineen”, kiersi pitkin diskosalin kaiuttimia.²⁰²⁵ Tiskijukka arveli sen olleen ainakin osalle tytöistä liian erikoinen, mikä ei karelaisnaisten mukaan pidä paikkaansa.²⁰²⁶

Kovaa soitetun rockin aiheuttamiin kuulohaittoihin alettiin diskokulttuurin yleistymisen myötä kiinnittää huomiota, ja esimerkiksi Meluntorjuntasäätiö alkoi 1970-luvun alussa tehdä melumittauksia diskoissa ja ravintoloissa. Säätiön raportissa todettiin, että suurimpia meluriesan aiheuttajia olivat vahvistinlaitteet ja harmiteltiin,

kuinka ”nykymusiikin älyttömästä vahvistamisesta on tullut muoti, jonka noudattamista varsinkin nuoriso vaatii”.²⁰²⁷ Pesonen viittaa vuonna 1996 tehtyyn kuulovauriotutkimukseen, jossa diskoteekeille suositeltiin melurajaksi tanssilattialla korkeintaan 100 ja muualla yleisötiloissa 85–90 desibeliä. 1970-luvun englantilaisdiskojen melutaso vaihteli mittausten mukaan 90–94 desibeliin.²⁰²⁸ Kåren Kellarin desibelimittarina toimi henkilöstön aistinvarainen havainto. Tiskijukka näki Kåren kulmakarvojen asennosta, milloin musiikki soi liian kovaa.²⁰²⁹ Kåren Kellarin tiskijukat joutuivat huolehtimaan siitä, ettei musiikin volyyymi nousisi asiakkaiden, henkilöstön ja diskon yläkerran asukkaiden kannalta liian korkeaksi. Aikalaiset pahoittelevat nyt naapureille aiheuttamaansa haittoja, joista musiikkimelumu taise olla ongelmallisinta.²⁰³⁰

Singaporelaistutkijatkin havaitsivat, että vaikka nuoret kokivat diskomelun aiheuttavan kuulohaittoja ja tinnitusta, nämä eivät merkittävästi vähentäneet diskossa käymistään. Välinpitämättömyys selittyi sillä, että oireet yleensä hävisivät parissa päivässä.²⁰³¹ Musiikin haittavaikutuksista puhuttiin myös Larsenien perheessä, sillä Ritva kertoi olleensa jatkuvasti huolissaan kovaa soitetun musiikin vaikutuksesta nuorten kuuloon ja keskustelleensa siitä nuorten kanssa. Nuoret itse eivät olleet asiasta moksiskaan.²⁰³² Kåren Kellarissa musiikin äänenvoimakkuutta nostettiin sitä suuremmaksi, mitä enemmän puheensorinaa oli, mikä taas sai puheen tason edelleen voimistumaan. Pekka Laurikaisen mielestä meluongelma olisi ollut hallittavissa, jos äänentoisto olisi alun perin tilattu Kåren asemesta – vaikka insinööri olikin – äänitekniikkaan erikoistuneilta ammattilaisilta. Myöhemmin akustiikkaa paransivat ensin vinyyli- ja myöhemmin kokolattiamatto ja kananmunakennojen asentaminen kattoon.²⁰³³ Kattorakennelma ilmeisesti helpotti myös yläkerran asukkaiden kokemaa meluongelmaa.²⁰³⁴

1960-luvun nuorisokulttuureja käsittelevissä aiemmissä tutkimuksissa korostetaan musiikin kuluttamisen olleen poppareilla tavallisimmin kuuntelua, ei juuri tanssimista, vaikka musiikki sinänsä olikin heille tärkeää.²⁰³⁵ Muuttuiko asetelma 1970-luvulle tultaessa, sillä Kåren Kellarissa viihtyivät tanssilattialla nimenomaan pop-

parit, joita oli asiakaskunnassa ilmeinen enemmistö? Karhulan Disco-Clubissa vuosina 1970–1972 toiminut tiskijukka vahvisti:

Täähän se oli, ihan alunpitäenkin jo, et se tanssiminen oli aika paljolti pääasia siel. Se musiikist nauttiminen. Aika harva keskitty niinku siihen kaljanjuontiin pääasiallisest.²⁰³⁶

Musiikki yllytti poppareita etsimään uudenlaisia elämyksiä ja uutta vapautumista.²⁰³⁷ Tanssi oli tässä yksi keino. Tiskijukka arveli, että asiakkaiden tanssi-intoon vaikutti Kåren Kellarissa soineen äänilevymusiikin laaja kirjo.²⁰³⁸ Koska Kåren Kellarin asiakkaiden musiikkimaku oli laaja, heidät pyrittiin pitämään tyytyväisinä rockin eri lajeja sopivasti vuorotellen. 1960–1970-lukujen vaihdetta hallitsivat suhteellisen suvereenisti Jimi Hendrixin, Led Zeppelinin ja Creamin kaltaiset virtuoosit. 1970-luvulle tultaessa rock alkoi pirstaloitua kahteen pääläjiin, jytä- ja purkkamusiikkiin. *Jytä* (verbi *jydätä*) oli deskriptiivis-onomatopoeettinen suomennos heavy rockista.²⁰³⁹ Heavy muuntui suomessa ensin heviksi, sitten siitä tuli jytää. Kielen keinoin pyrittiin jäljittelemään raskaan rockin luomaa äänivaikutelmaa.²⁰⁴⁰ Frithin mukaan Uriah Heepin, Deep Purplen ja Black Sabbathin tapaisilla heavy rock -yhtyeillä oli Englannissa runsaasti työväenluokkaisia ihailijoita.²⁰⁴¹ Kåren Kellarissa yhteiskuntaluokkien eroja ei tässä suhteessa näkynyt. Yksi Kåren Kellarissa suosituista yhtyeistä oli *Suosikin* jytäkategoriaan luokittelu Uriah Heep.²⁰⁴² Musiikkigenrejen rajat olivat välillä hyvin häilyviä ja keinotekoisiaakin. Suosikki kirjoitti, että ”purkkakin voi olla raju” ja tiskijukka puolestaan muistutti, että jytämusiikiksi luettiin monia herkkiä balladeja.

Yksi Kåren Kellarin aikalaisten musiikkimakua yhdenmukais-
tanut yhtye oli vuosien 1966–1968 englantilaisyhtye Cream, jota pidetään bluesrockin prototyypinä.²⁰⁴³ *White Room* kuulosti aluksi oudolta Kåren Kellarissa, mutta pian Cream osoittautui arrogantin nimensä veroiseksi.²⁰⁴⁴ Kåren Kellarin entiset asiakkaat kertovat kuuntelevansa Creamia yhä; esimerkiksi blogiin muistoja kirjoitettaessa se toimi taustalla sopivaan tunnelmaan virittäjänä. Blues-rockista pitivät sekä pojat että tytöt:

Kun sitten Spencer Davis Groupia näytettiin telkkarissa konsertin veran... olin lopullisesti ymmärtänyt, että on olemassa musiikkia ja ”musiikkia”. Viimemainittuun kuului mm. Herman’s Hermits ja No milk today. John Mayall, Canned Heat, Cream, Hendrix sen sijaan purivat, ja purevat edelleenkin.²⁰⁴⁵

1970-luvun alussa Kåren Kellarissa kuultiin eri musiikkilajien kirjoja, kun Blood, Sweat & Tears, Tony Christie, James Brown ja Sweet kokosivat kukin omat kannattajansa vuorotellen tanssilattialle.²⁰⁴⁶ Vuosina 1971–1974 tanssilattia täyttyi takuuvarmasti myös gospelien kuten Edwin Hawkins’ Singersien *O’happy dayn* myötä.²⁰⁴⁷ Tanssilattia tyhjени, jos tiskijukan kappalevalinta oli väärä ja täyttyi, jos valinta oli oikea.²⁰⁴⁸ Käytäntö oli samanlainen kolmannen diskosukupolven aikana:

Sit tuli se aika kun tuli travoltamusiikki.. ja sit mun luokkakavereitakin alkoi käymään paljon siel, myös sellasii jotka ei ollu käyny silloin sen hippimusiikin aikana siellä.. Siel tiskijukat soitti sit 40 minuuttii tai 45 min travoltamusiikkia, sit siel oli ne jotka tanssi rivissä, kääntyy, pyöritti käsii ja teki näin... Me istutti, katottii ja poltettii tupakkaa ja sit tuli 45 minuuttii meidän hippimusiikkii, se oli jaettu tasan, et se sällikin, ei se ollu mitenkää virallist et sä istuit vääräl puolel, et käyttii juttelemas et miten sun koe meni vaikka ne oli niitä travoltaihmisiä et... Siis se toimi.²⁰⁴⁹

Aikalaisen muistelupuheessa korostui kokemus Kåren Kellarista erilaisuuden hyväksyneenä paikkana, jossa sai tanssia mielmusiikkinsa rauhassa. Tähän vaikutti paitsi rockin piristaloituneisuus, myös se, että vähälukuiselle kanta-asiakaskunnalle tarjottiin sitä mitä se halusi. Sitaatista havaitaan myös, että Travolta oli yhtä kuin disko. Turkulaisnuorisokin käytti käsitteitä *travoltamusiikki* ja *-kurssi* vuonna 1978. Tamperelaiset nuoret peräänkuuluttivat diskoonsa ”vanhempaa rock-musaa”, ei aina pelkkää uutta jumputusta ja ”listakamaa”. Jos Sunrisen väki oli heterogeenista, myös tamperelaisen Tupladiskon asiakaskunta koostui *Help!*-lehden jutun mukaan rasvalettisistä rokkareista, diskosiskoista, pitkätukista, punkrokkareista, paikallisista johntravoltoista ja tavallisista mukavista nuorista.²⁰⁵⁰

Tanssiin ei ole aina suhtauduttu yhtä kannustavasti. Historia osoittaa, että enimmäkseen tanssia on paheksuttu ja myös yritetty erilaisin keinoin hillitä. 1800–1900-lukujen vaihteen Kymissä tanssista oli tulossa iltamien suosituin ohjelmanumero, mitä sivistysasian puolestapuhujat paheksuivat.²⁰⁵¹ Etenkin nurkkatanssit kuuluivat epäsopevaan vapaa-ajanviettoon, sillä kyseessä oli ”senlainen nuorison kokoontuminen, joka on vaan nuorisossa olevan tanssihalun ilmaus ja jossa ei mitään muuta ohjelmaa ole, kuin tuo tanssi”, kuten rovasti Kareksen kirjoitus vuoden 1898 *Pyrkijässä* osoittaa.²⁰⁵² Diskot, joissa joissa tanssi oli ”ainoa ohjelmanumero”, ovat paljolti velkaa 1800–1900-lukujen vaihteen nurkkatansseille.

Tanssin utooppinen funktio tarjoaa kanavan voimakkaan psykofyysisesti koetuille tuntemuksille ja auttaa hetkellisesti vapautumaan reaalimaailman kahleista. 1910-luvun alun valistus-, edistys- ja raittiusväen ponnisteluista huolimatta mikään ei voinut estää tanssin nousua iltamien pääohjelmanumeroksi. Nuoriso otti iltamat omakseen, kun ”ilmoituksissa mainittiin tanssia, wälillä tanssia ja wielä lopussa tanssi j. n. e., ei mitään muuta.” Nimimerkki ”Wastustajan” kirjoituksesta välittyi huoli nuorison henkisen kehityksen hiipumisesta. Suurin osa pohjoiskymenlaaksolaisten tehdaspaikkakuntien nuorisosta oli kirjoittajan mielestä jäljessä monien saloseutukylien nuorista, koska heillä oli mielessä vain tanssiminen.²⁰⁵³

Samantyyppisestä asenneilmastosta ja talvi- ja jatkosodan aikaisista tanssikielloista oli nähtävissä merkkejä vielä 1960–1970-lukujen lainsäädännössä.²⁰⁵⁴ Tanssikielto koski jouluaattoiltaa; kii-rastorstaina ja pääsiäislauantaina ei saanut tanssia, pitkänäperjantaina ja I ja II pääsiäispäivinä sai.²⁰⁵⁵ Kåren Kellari oli esimerkiksi vuoden 1970 pääsiäisenä avoinna joka ilta, mutta tanssia sai vain luvallisina iltoina, kuten oheisesta ilmoituksesta havaitaan. Tiskijukka kertoi tanssikieltoiltoina pyörittäneensä progressiivista rockia ja hittisinglejen b-puolia taustamusiikkina: ”Joku jos innostui niitä tanssimaan, niin singlen kierrokset vaan 33-1/3, niin kyllä tanssi-into laantui siihen.”²⁰⁵⁶

1960–70-lukujen diskoissa nuoret pääsivät kokeilemaan tanssin kautta erilaisia identiteettejä ja elämäntapoja. He löysivät tilan jon-

Kuva 65. Kären Kellarin toiminnassa oli lainsäädännöstä johtuen muutoksia pääsiäisen aikaan. Ilmoitus *Etelä-Suomessa* kiirastorstaina 26.3.1970.

ne paeta, tanssia ja tuntea olevansa vapaita – päästä todellisuuden tuolle puolen.²⁰⁵⁷ Uusille tanssille ollaan vastaanottavaisimpia nuorina, jolloin yleensä myös tullaan tanssineiksi paljon.²⁰⁵⁸ Edistykseellinen 1960–1970-lukujen nuoriso omaksui uudet tanssit vaivattomasti ja asetti etusijalle sellaiset tanssipaidat, joissa ei tarvinnut osata paritanssin kuvioita eikä tarvittu tanssipartneriakaan. Diskotanssi ehti reilun kymmenen vuoden aikana joko tylsistyttää tanssivan kansamme tai tulla iloksi paritanssia taitamattomille, harmittelee tanssinopettaja Veikko Niemelä. Hänen kollegansa Åke Blomqvist muistelee, kuinka naiset aiemmin arvostivat valssin askeleet hallitsevia miehiä. Kun diskokausi oli parhaimmillaan, ei tanssitaidolla ollut väliä, arvostettiin vain ryypäämistä.²⁰⁵⁹

Kaikki Kären Kellarissa soinit musiikki ei ollut varsinaista tanssimusiikkia. James Brownin lähes 11 minuutin versio kappaleesta *Get Up I Feel Like Being a Sex Machine* oli kärelaismiehen suosikki, mutta oudon tanssikaverin kanssa minuutit olivat pitkiä.²⁰⁶⁰ Hankala tanssittava oli myös heavy rockista, vanhasta bluesista ja amerikkalaisesta folkista musiikillisen ilmaisunsa ammentaneen Led Zeppelinin *Whole Lotta Love*. Toisaalta kaikki musiikki kelpasi tanssiin, koska tanssi diskossa perustui itsensä ilmaisemiseen ja noudatti persoonallisia askelkuvioita ja tyylejä, vain harvoin valmiita ulkoa tuotettuja liikeratoja, kuten twistiä tai rock and rollia.²⁰⁶¹ Kalle Sallisen mukaan Kären Kellarin tanssityyli oli liikkeitään soulin tapaista, tv:stä nähtyä muunnelmaa 1960-luvun loppupuolen go-gosta, mutta rauhallisempaa ja ”viileemmän” näköis-

tä.²⁰⁶² ”Soulin tapaisella” tanssilla hän tarkoittanee kehollista ilmaisu-
korostanutta tanssitapaa. Diskotanssi oli periaatteeltaan unisex-
tanssia, sillä sitä tanssittiin sukupuolesta huolimatta aika samalla
tavalla.²⁰⁶³ Disko-sanaa alettiin suomalaisten tanssikoulujen ilmoi-
tuksissa käyttää 1970-luvun lopulla; näitä yksintansseja taikka ri-
veissä tehtäviä liikesarjoja oli kutsuttu siihen saakka beat-tansseik-
si.²⁰⁶⁴ Punkin innoittama pogoaminen tuli kuvaan mukaan 1970-lu-
vun lopulla.

Kåren Kellarissa tanssi oli ryhmätanssia, joka sai myös soolo-
ja paritanssin muotoja. Kåren Kellarin esimerkki vahvistaa Sarah
Thorntonin näkemystä siitä, että tanssin tavat ja ryhmät ovat pai-
kallisia, alueellisia ja kansallisia diskokulttuurissa, joka on perus-
lähtökohdaltaan globaalia. Tanssi koetaan kehollisesti tässä ja nyt,
sitä ei voi ”ostaa”.²⁰⁶⁵ Vapaamuotoisessa ryhmätanssissa pääsi liik-
kumaan musiikin vietävänä tanssilattiaa ristiin rastiin, esittelemään
osaamistaan ja samalla itseään niin halutessaan. Diskon keskellä
sijainneella tanssilattialla liikehtijät myös huomattiin toisin kuin
pöydissä istujat. Siksi nekin, jotka eivät tanssineet, kiersivät tans-
sisalin aika ajoin sekä nähdäkseen että itse näkyäkseen. Tanssin si-
dos tiettyyn musiikkiin korostuu seuraavissa miehen ja naisen haas-
tattelusitaateissa:

Sitte mentiin Kåreen ja siellä humalluttiin yhdessä vähän enemmän,
tanssittiin paljon, hiki lensi oikein kunnolla ja oli nää tietyt biisit, jotka
ne aina tuli ni se täytyy se.²⁰⁶⁶

Ja tietyst se semmonen et oli sitä hyvää musiikkii ja sai tanssii paljo ja
sit se että siel oli mielenkiintoisia poikia. Jos oli huonoo musiikkii, jos
ei soitettu Yellow Riverii tai jotain muuta ni ei se ois ollu kivaa.²⁰⁶⁷

Etenkin monille tytöille tanssi oli Kåren Kellarissa pääasiallinen
musiikin kuluttamisen tapa.²⁰⁶⁸ Tanssilla oli tulkintani mukaan heil-
le kaksi funktiota, itsensä ilmaiseminen ja poikien huomion herät-
täminen, mitä edesauttoi nähdyksi tuleminen tanssilattialla. Kru-
sen tulkinnan mukaan tytöille vaikutti olleen tyyppillistä peitellä
kiinnostustaan ympäristöön, vaikka he salaa tähystelivätkin muis-
sa pöydissä istuvia tai ohikulkevia. Joskus tytöt taktikoivat poikien

kiinnostuksen herättämiseksi ja hakivat tanssiin tuttuja poikia päästäkseen näkyville.²⁰⁶⁹

Sosiologi Ray Oldenburg on julkisten kokoontumispaikkojen tutkimuksissaan havainnut, että 1970-luvun alun diskoon tultiin tanssimaan, mutta sitäkin enemmän katsomaan.²⁰⁷⁰ ”To see and to be seen”, kiteyttävät diskon tarkoituksen myös Alan Jones ja Jussi Kantonen.²⁰⁷¹ Tuija Nykyri on samoilla linjoilla. Katse, näkeminen ja nähdyksi tuleminen ovat keskeisiä diskossa. Katse on dynaamisen liikkuvaa. Koska diskossa ei yleensä olla kovin pitkään yhdessä paikassa vaan siellä liikutaan eri puolilla tilaa, sekä näkeminen että nähdyksi tuleminen mahdollistuvat paremmin kuin vain pöydissä istuen. Nykyri näkee ”liikkuvan katseen” olleen usein sukupuolittunut. Naiset vaeltelevat ja tanssivat ahkerasti, kun taas miehet tuntuvat tyytyvän kiertämään kerran ravintolasalin ympäri ja sitten asettuvan aloilleen, vaikka diskossa edestakaisin vellova ihmispaljous saa myös miehet liikkumaan enemmän. Myös musiikki stimuloi liikkumaan.²⁰⁷²

Tanssilattia on diskoissa toiminnan keskipisteessä ja siksi eräänlainen näyttämö, jonka tapahtumia tanssilattian reunoilla olevat katselevat. Tanssitaidoistaan epävarmat rohkaistuivat alkoholin vaikutuksesta, mikä auttoi heitä joko nauttimaan muiden katseista tai kookanaan unohtamaan ne, Nykyri muistuttaa.²⁰⁷³ Tanssimattomuudessa ei aina ollut kyse siitä, ettei musiikki olisi miellyttänyt. Osa diskonuorista nautti saadessaan vain istua paikallaan ja antaa musiikin viedä mukanaan emotion tasolla. Kädet naputtivat tahtia pöydällä ja jalat pöydän alla. Mies kertoi, ettei hänen kaveriporukastaan kukaan tanssinut missään olosuhteessa, vaikka he olivat liikunnallisia ja Tampsan tanssilavan liepeillä viihtyivätkin:

Ei sit ollu ollenkaan olemassakaan. Ei todellakaan et vaikka humalatilaois ollu minkälainen ni ei silloinkaan. Ei meidän porukast kukaan tanssinu, ei yhtään. Sehän on ihan naurettavaa ja älytöntä, jos iso ihminen menee hötkymään ihan turhan päiten. Minust se on edelleen ja ei muloo siit mielipide muuttunu mihinkään.²⁰⁷⁴

Tanssiminen saattoi haastateltavasta ja hänen kavereistaan tuntua epärationaalisuudessaan hankalalta ja nöyryyttävältä. Vaikka tans-

si on liikuntaa, se on sitä sielullisella ja paljastavalla tavalla. Joilakin tanssimattomuuden syynä voi olla pelko siitä, ettei osaa tanssia tarpeeksi hyvin. Siksi ei halunnut joutua naurunalaiseksi ja muiden tuijotuksen kohteeksi vaikka hämäryys, vilkkuvat valot ja erikoisefektit armahtivatkin aloittelijoita.²⁰⁷⁵ Aikalainen kertoi Kåren Kellarissa olleen myös heitä, jotka eivät itse uskaltaneet lattialle, mutta olivat valmiit arvostelemaan muiden tanssimista. ”Tai, jos uskaltautuivat niin korkeintaan kännissä. Aitoja suomalaisia.”²⁰⁷⁶

Haavio-Mannila ja Snicker muistuttavat, että miehet ovat vanhastaan olleet aloitteentekijöinä sukupuolten välisessä vuorovaikutuksessa. Asetelma päti myös tanssiinkutsussa. Paikallislehden toimittaja toi vuonna 1971 lukijoiden eteen Kåren Kellarin, joka saanut irti perinteisen paritanssin konventioista:

Poissa ovat pitkin seinävierä seisoskelevat, tanssikavaljeeria odottelevat tytöt, poissa edestakaisin kulkevat, valikoivat pojat. Poissa ovat samettimetot ja lakerikengät, poissa valkoinen paita ja solmio. Nuoriso tanssii villapaidassa ja kumisaappaissa, nuoriso tanssii yksin, kaksin ja joukolla.²⁰⁷⁷

Naistenhaku tasa-arvoisesti tanssikulttuurin perinteistä asetelmaa, mutta vaikka naistenhaku tunnettiin satunnaisena ilmiönä jo 1900-luvun alussa, se yleistyi vasta 1970-luvulla samalla kun perinteisiä sukupuolirooleja alettiin kyseenalaistaa ja naisten asemasta julkisuudessa keskustella.²⁰⁷⁸ Naistentanssi-käytäntö syntyi ensin eläkeläisten huvituksena ja sittemmin siirtyi myös nuorten paikkoihin. Vuonna 1973 helsinkiläisen KY:n opiskelijoiden naistentansseissa tytöt tanssivat poikia ahkerasti. *Uusi Anna* -lehteen haastateltu tyttö julisti, että nyt saa kostaa pojille ”kaiken” ja hylätä armotta kaikki vähänkin näppylänaamaiset.²⁰⁷⁹ Perinteiseen asetelmaan kyllästyneet modernit tytöt pääsivät itse valitsemaan tanssikaverinsa. Tanssin kautta rock tarjosi areenan, jolla totunaiset sukupuoliroolit voitiin hetkeksi sekoittaa tai kääntää pääläelleen.²⁰⁸⁰ Musiikin sukupuolistavat käytännöt ilmenivät siis tavoissa, joilla sukupuolta esitettiin musiikkia kulutettaessa. Kåren Kellarissa sukupuolirooleilla leikittely näkyi niin, että tytöt olivat aktiivisia ja hakivat poi-

kia tanssiin, vaikkei varsinaista naistentanssikulttuuria siellä tunnuttukaan.

Modernin tanssin kautta tytöt myös saattoivat alleviivata irtautumistaan perinteisen, passiivisen naisen mallista. Tasapainoilu perinteisen ja modernin tyttöyden välillä ei ollut silti helppoa. Kun tyttö oli nauttinut sopivan määrän rohkaisua, hän saattoi hakea poikaa tanssimaan myös Krusen aineistossa:

Tuttujen poikien pyytäminen tanssiin näyttää silloin olevan aivan ”okay”. Selvin päin tyttö ei juuri koskaan pyytänyt vieraita poikia tanssiin, tuttavaa hän voi pyytää monta kertaa. Tytöt eivät pyytäneet vieraita poikia tanssiin selvin päin, mieluummin he tanssivat muiden tyttöjen kanssa.²⁰⁸¹

Vuonna 1973 Krusen havainnoimissa diskoissa olivat käytössä melko perinteiset sukupuoliroolit. Tytöt odottivat passiivisesti, että joku poika tulisi juttelemaan tai hakemaan tanssiin. Oli tavallista, että tytöt ja pojat hakivat toisiaan tanssimaan omasta pöydästä, jossa oli tehty tuttavuutta ja päästy tarkkailemaan toista lähietäisyydeltä.²⁰⁸² Kären Kellarissakin tytöt seurailivat illan mittaan ihastuksensa liikkumista diskossa odottaen tätä hakemaan. Jos näin ei tapahtunut, eikä poika tullut istumaan edes samaan pöytään, vikaa esitettiin omasta ulkonäöstä: ”Et nyt ei oo huulikiillot oikees kohas tai tukka näyttää likaselt.”²⁰⁸³

Tanssia on sanottu teini(tyttö-)kulttuurin pääinstituutioksi. Tanssi on Frithin kärjistyksen mukaan esittelyä ja kaupankäyntiä, kun tanssijat keskittyvät seksuaalipartnerien esittelyyn, välitykseen, vaihtoon ja markkinointiin. Tyttöjen kulttuuri on tässä mielessä seurustelun kulttuuria.²⁰⁸⁴ Myös lavatanssikulttuuria tutkinut Johanna Nurmela toteaa, että vaikka tyttöjen puhe korosti tanssimista, todellisuudessa tultiin katsomaan, onko HÄN täällä tänään.²⁰⁸⁵ Kun oma kumppani on löytynyt, tämä elementti ei ole enää samalla tavalla määräävä, mikä todettiin esimerkiksi 1980-luvun suomalaisissa lähiöravintoloissa.²⁰⁸⁶ Vuonna 1954 syntyneelle kärelaistytölle diskossa tanssiminen oli musiikista nauttimista yhdessä kavereiden kanssa, mutta mahdollinen seurustelu kruunasi tanssin:

Se että tanssittiin, se oli kyl tosi iso juttu [...] siel kuuli sen parhaan uuden musiikin. Ja et se tanssiminen, et oltii niinku kimpassa ja tanssitiin, mut sitte myöskin et jos joku oli viel kiinnostunu, nii et seurustelu jos tapahtu ni se oli viikko tai kaks viikkoo tai yks ilta.²⁰⁸⁷

Jos pojat eivät osoittaneet kiinnostusta hakea tyttöjä tanssiin, tytöt tanssivat keskenään. Yhdessä tanssien tytöt saivat toisistaan tukea; aivan yksin tanssiminen oli yleensä liian rohkeaa ja esitanssijamaisista. Tyttöjen ryhmässä tanssiminen laukkujensa ympärillä tunnettiin 1970-luvun Yhdysvalloissa.²⁰⁸⁸ Sama käytäntö oli Kåren Kellarissa, kuten tiskijukka kertoi ”purkkapirkkojen” tehneen.²⁰⁸⁹

Diskossa tanssiinkutsu on usein epämuodollista. Yhdessä tanssiminen voi alkaa tanssilattialla, jossa toinen liittyy seuraan tanssiin ensin luotuaan jonkinlaisen katsekontaktin ja tarkkailtuaan hyväksynnän merkkejä. Nykyri muistuttaa, että nopeiden tanssien tanssiminen naisporukassa voi olla naisille hyväksyvämpää ja armahtavampaa kuin miehen kanssa. Nainen voi kokea epämiellyttävänä fyysisen välimatkan, joka antaa miehelle mahdollisuuden hänen ulkonäkönsä ja tanssitaitonsa arvioimiseen. Tanssiessaan ihminen paljastaa itsestään jotakin intiimiä ja kehollista, joten tanssilattialla näkee vastakkain tai ringissä tanssijoiden vaivaantuneita ilmeitä, ohittavia katseita. Ollaan yhdessä, mutta yksin. Katseen kohteeksi joutuminen saa erillään tanssimisen tuntumaan kiusalliselta ja vaivaantuneelta ja johtaa katseiden välttelyyn. Tanssilattialla maailma sellaisena kuin sen vielä pöydässä istuessa oli, katoaa.²⁰⁹⁰

Tanssimenestykseen vaikuttavat Haavio-Mannilan ja Snickerin mukaan ulkoiset tekijät kuten tyttöjen ja poikien määrällinen suhde, oma sijainti tilassa ja paikan yleinen tanssiaktiivisuus. Yksilöllisistä ominaisuuksista he mainitsevat esimerkiksi ulkonäön (varalon mittasuhteet kuten hoikkuus), siisteyden, iloisuuden, samankaltaisuuden muiden kanssa sekä tanssitaidon. Myös se, että pääsee tanssimaan eli tulee nähdyksi ja toisten valitsemaksi, voi heidän mukaansa olla tanssimenestyksen takana.²⁰⁹¹ Kuten rytmitajua omaavat, myös kauniisti tanssivat erottuivat joukosta. Vuonna 1954 syntyneestä naisesta tuntui tärkeältä, että sai positiivista palautetta varsinkin itseään vanhemmilta pojilta:

Mähän olin suurimmaks osaks tanssilattialla ja mä osasin ihan hyvin tanssii, tai siis ilmeisestä tanssin silleeilmää miellyttävästi. Mä muistan et jotkut sit vanhemmat pojat nimenomaan aina sano et kun sä tanssit kauniisti.²⁰⁹²

Vaikka tytöille tanssi olisi ollut eroottisesta merkityksestä vapaata liikuntaa tai itseilmaisua, joskus se saattoi sisältää pojille suunnattuja vihjeitä. Tanssi ei silti välttämättä ollut lupaus tai väline seksuaaliseen kontaktiin poikien kanssa, vaikka nämä saattoivat sen niin tulkitakin. Tällainen lupauksen ja vihjeiden leikki loi jännitettä diskoiltoihin. Tytöt päättivät, miten pitkälle tanssitilanteessa ja sen jälkeen menttiin.²⁰⁹³

Tytöt eivät halunneet tanssia humalaisten poikien kanssa. Poikien oli pystyttävä tanssimaan hyvin.²⁰⁹⁴ *Uusi Anna* kirjoitti vuonna 1973, että helsinkiläisen KY:n naistentansseista löytyi kaupungin selvimmät pojat. Nämä eivät uskaltaneet juoda suosion menettämisen pelossa sillä tiedossa oli, että tytöt eivät hakeneet liian humalaisia.²⁰⁹⁵

1970-luvun lopun *Saturday Night Feverin* inspiroimissa diskoissa tanssi oli sekä yksilöllistä että yhteisöllistä.²⁰⁹⁶ Yksilöllisyys diskon tanssilattialla oli positiivista erottautumista toisista. Se näkyi Nykyrin mukaan siinä, kuinka tanssija erottui tanssimalla paremmin ja usein myös vauhdikkaammin kuin muut. Taitavat tanssijat saivat osakseen huomiota ja hankkivat sitä itsekkin hakeutumalla tanssilattian näkyville paikoille. He myös käyttivät usein kehoaan energisesti ja kokonaisvaltaisesti, jolloin jalkojen, käsien, lantion, olkapäiden ja pään yhteistyö oli saumatonta.²⁰⁹⁷ Richard Dyer muistuttaa, että tanssi voi toimia myös utooppisena mahdollisuutena todellisuudesta pakenemiseen.²⁰⁹⁸ Tanssilla voi olla terapeutin merkitys arjen eskapismina.

Tanssin yhteisöllisyys taas syntyy tavasta, jolla diskossa tanssitaan erilaisissa ryhmissä. Naiset tanssivat yleensä alkuillasta tyttöpareittain tai tyttöryhmässä ja myöhemmin illalla, kun miehetkin ovat uskaltaneet tanssilattialle, myös sekaryhmissä tai miehen kanssa kahdestaan. Toisinaan yhdessä tanssiminen on sattumanvaraista, toisinaan tarkoituksellista. Tiiviisti yhdessä ja samalla taval-

la tanssivat ovat yleensä hyviä ystäviä, joilla ei ole halua tai kykyä luoda omaa tyyliä, ja jotka siksi pyrkivät identifioitumaan parempana pitämäänsä tanssijaan.²⁰⁹⁹ Tosin Kåren Kellarin aikalaisille on jäänyt mieleen kaksi tyttöä, jotka tanssivat aina kahdestaan omaperäisellä tyylillään. Toinen oli tumma, toinen vaalea. Kädet olivat edessä (kuin tarjotinta kantaen), kämmenet ylöspäin, polvet sivusuuntiin keinuen.²¹⁰⁰

Monien tutkijoiden, kuten Alice Echolsin mukaan miehiä ja poikia on yleisesti pidetty tyttöjä vastahakoisempina ja kömpelömpinä tanssimaan. Hän muistuttaa, että valkoisille, miespuolisille heterorokkareille, jotka olivat tottuneet vain näön vuoksi hieman liikahtelemaan tanssilattialla, etenkin 1970-luvun lopun muototajua ja tyylikkyyttä edellyttänyt diskotanssi saattoi olla lannistava kokemus. Diskomusiikki korosti naisen seksuaalista halua. Echols mainitsee esimerkkinä Donna Summerin kappaleen *Love to Love You Baby*, joka sisältää orgastista voihkintaa 17 minuutin ajan ”ikään kuin vihjeeksi siitä, ettei kyse nyt ollut mistään kahden ja puolen minuutin hoidosta”.²¹⁰¹ Feministisen liikkeen nousun myötä naiset olivat mullistamassa käsitystä seksistä, ja disko heijasti tätä kulttuurimuutosta selkeämmin kuin rock. Samalla disko käänsi päälleen käsitykset maskuliinisesta minuudesta. Se nöyryytti rockin tunnusinstrumentin, fallistisen kitaran pelkän lyömäsoittimen rooliin, kun jumputtava beat otti aiemmin sille kuuluneen aseman. Ilmakitaran soittotaito kävi tarpeettomaksi. *Saturday Night Fever* yritti miehistää diskotanssia esittämällä lihaksikkaan John Travoltan naisia jahtaavana parkettien taiturina, mutta suunnitelma ei täysin onnistunut: heteromiehet eivät koskaan täysin omaksuneet diskobeatia.²¹⁰² Osansa lienee silläkin, että diskomusiikki tuli suurelle yleisölle tutuksi Travoltan ohella homojen uuden alakulttuurin rooleja hyödyntäneen Village Peoplen kautta.²¹⁰³

Bruce Pollack kirjoittaa vuonna 1979 tanssin olleen niin olennainen osa diskoa, ettei diskon vetovoimaa pysty ilman sitä kokemaan kaikessa laajuudessaan.²¹⁰⁴ 1970-lukua on sanottu paitsi musiikin myös tanssin näkökulmasta diskon vuosikymmeneksi. Kansainvälisesti tarkasteltuna näin voi olla, mutta Suomessa vasta 1980-luku

ja disko muodostivat symbioosin samaan tapaan kuin 1960-luku ja pop tai 1970-luku ja rock.²¹⁰⁵ Koska aineistossani vain muutama mies kertoo nauttineensa tanssista, ehkä enemmistö asetti tanssitaidolleen kohtuuttoman suuria vaatimuksia. Tom Jonesin tanssityyliä jäljittelevät erottuivat joukosta käytyään ulkomaisissa diskoissa esimerkiksi Tukholmassa.²¹⁰⁶ Kåren Kellarissa musiikin ja ystävien vetovoima vei haluttomimmankin pojan tanssilattialle.²¹⁰⁷ Osa pojista odotti ujouttaan tyttöjä hakemaan häntä tanssiin.²¹⁰⁸

Miehelle ei ollut mikään erityinen kunnia tanssia monien kanssa – se päinvastoin osoitti, ettei ollut kenellekään kelvannut. Ollakseen suosittu ja miehenä hyväksytyt oli siis pyrittävä suhteeseen yhden naisen kanssa. Naisen valta ja valinnan mahdollisuus ilmenivät siinä, kun nainen antoi ”pakit”. Velttoilu, juopottelu tai keskittyminen miesseuraan ovat tavallaan miesten protesti naisia kohtaan.²¹⁰⁹

Kuten edellä on todettu, tanssi mahdollisti itseilmaisun ohella luontevat kontaktit vastakkaisen sukupuolen kanssa. Ryhmätanssi toimi soidinmenoina kohti seuraavaa tavoitetta, sukupuolten välisistä paritanssia eli hitaita.²¹¹⁰ Vartaloiden läheisyydestä ja eroottisesta latauksesta johtuen paritanssiin kohdistui suuria odotuksia, jotka joidenkin poikien mielissä nousivat niin suuriksi, että vaativat rohkeisuuden nauttimista ennen tytön hakemista tanssiin. Paritanssiin siirryttiin Kåren Kellarissa illan myöhempinä tunteina, harvoin vielä alkuillasta. Tiskijukat seurasivat tanssivaa yleisöä ja laittoivat soimaan hitaita kappaleita huomattessaan illan edenneen tiettyyn pisteeseen: olihan yleisön saaminen tanssilattialle yksi tiskijukan pää tavoitteista:

Kun ne alkaa niinkun, roikkuu toistensa kaulassa, niin sillan on hyvä laittaa joku hiljasempi musiikkikappale siihen väliin. [...] Mitä myöhäsemmäks iltaa meni, niin sit kutumusiikkii piti laittaa.²¹¹¹

Kåren Kellarin tiskijukat soittivat diskoillan päätteeksi tanssiravintolan konventioiden mukaisesti viimeisen valssin, joka saattoi olla myös jokin muu hidastempoinen kappale. Kåren vaatimuksesta se oli useimmiten Engelbert Humperdinckin *Last Waltz*.²¹¹² Vahtimestarit olivat vähän aiemmin alkaneet reilummalla kädellä kerätä pul-

loja pöydistä ja sekin oli nuorille merkki, että nyt alkaa ilta olla loppuillaan. Perinne oli voimissaan vielä 1970-luvun lopun Sunrisessa.²¹¹³ Käytäntö oli hyvä sillä jokainen ymmärsi, mitä *Last Waltz* tarkoitti: ”Se musiikki loppuu nyt yksinkertaisesti siihen. Kaikki ymmärs sen. Musiikki seis ja valot täysille ja porukka pihalle.”²¹¹⁴ Tilanne vertautuu Alexander Dumas’n *Monte Criston kreivin* karnevaalikuvaukseen 1800-luvun alussa: tasan keskiyöllä alkoi kellonsoitto joka ilmoitti karnevaalin loppuneen. Sen jälkeen kynttilät sammuiivat ”kuin taikavoimasta”.²¹¹⁵

Pojille viimeinen valssi tarkoitti hetkeä, jossa illan tavoite konkretisoitui ja oli tehtävä päätös, hakeako kiinnostavaa tyttöä tanssiin vai ei. Onnistuessaan olisi ehkä ollut mahdollisuus päästä saattamaan tyttöä kotiin, mutta usein ujous vei voiton ja joku muu ehti ensin.²¹¹⁶ Sarasteen mukaan pojat sanoivat tanssilavoilla hakevan- sa tyttöjä mieluummin hieman päihtyneinä kuin selvin päin, koska silloin he uskalsivat tanssia enemmän ja vapautuneemmin. Silloin he myös nauttivat tanssimisesta enemmän.²¹¹⁷ Kåren Kellarissa tytöt eivät aina malttaneet odottaa viimeiseen valssiin hakijaa, vaan hakivat itse mielenkiintoista poikaa.²¹¹⁸

Viimeinen valssi tanssittiin lähekkäin, perinteisen paritanssin otteella. Paritanssi diskossa ei vaatinut oikeaoppisten tanssiaskeleiden hallintaa. Usein se olikin pelkkää ”nojailua”. Paritanssi meluisassa ja hämyisässä diskoympäristössä tarjosi mahdollisuuden olla lähellä toista, jutella ja hyväilläkin. Siinä pääsi toisen henkilökohtaiselle reviirille ja lähelle sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Paritanssissa oli kyse muutamien minuuttien kontaktista, mutta se saattoi myös olla alkusoittoa vaikka koko elämän kestäväälle parisuhteelle.²¹¹⁹ Juuri se teki hitaasta paritanssista tavoitellun.²¹²⁰

Sukupolvien rock ja nuorten identiteetit

Kysymys identiteetistä on keskeinen Kåren Kellarin asiakkaille. Olen edellisissä luvuissa käsitellyt heidän identiteettiprojektiin jaan subjektiivisena ja kollektiivisena ilmiönä ja yhteisöllisyyteen

vaikuttaneena tekijänä. Identiteettiin liittyneet kysymykset nousivat toistuvasti esiin muistitietoaineistossani. Kertajat loivat diskoa muistellessaan oman elämän tapahtumista ja oman diskomeneisyytensä aineksista luodun kertomuksen, oman identiteettinsä. Muisteleminen syntyi kulttuurisen ja elämäshistoriallisen taustan sekä psykologisten ominaisuuksien rajaamassa viitekehyksessä.²¹²¹ Kokemus Kåren Kellarista tuntui ensisijaisesti omalta ja henkilökohtaiselta, mutta samalla eletyn tilan tuntu kytkeytyi aina myös intersubjektiivisiin, yhdessä koettuihin kulttuurisiin ja kollektiivisiin merkityksiin.²¹²² Näistä syistä jaan identiteetin tässä tutkimuksessa subjektiiviseen (henkilökohtaiseen) ja kollektiiviseen (yhteisölliseen).

Paitsi musiikin, kårelaisten identiteetti rakentui kaikkien nuoren elämäkokonaisuuteen kuuluneiden tekijöiden kuten esimerkiksi asuinpaikan, perheen, sukupuolen, koulun, kavereiden, kuluttamisen, ulkonäön, pukeutumisen ja päihteiden käytön kautta. Vaikka kysymys identiteetistä on keskeinen, olen toistaiseksi jättänyt sen määrittelemättä, tai määritellyt hyvin löyhästi. Ratkaisuni on tietoinen, sillä nähdäkseni kårelaisten identiteetit rakentuivat kaikkein selvimmin suhteessa rockmusiikkiin. Rockkulttuuria pukeutumiseen ja päihteeseen ei olisi ilman rockia, joka tarjoaa keskeisen välineen nuorisokulttuurin ilmaisemiseen.²¹²³

Kuten nuoret yleensä, kårelaiset olivat keskellä jatkuvaa oman minän muovautumisprosessia, jossa he hakivat vaikutteita ympäröivästä nuorisokulttuurista. Samalla kyse oli muuttuvien käsitysten prosessista. Kårelaisuus ja diskon konventiot eivät tarttuneet automaattisesti, joten diskoyhteisön jäseneksi haluava joutui valitsemaan itselleen sopivan tavan olla ja toimia juuri siinä kontekstissa.²¹²⁴ Siksi kårelaisidentiteetin muotoutumisessa on kyse myös kollektiivisesta identiteettiprojektista.

Subjektiivinen identiteetti on käsitys siitä, kuka minä olen. Tarve sen selvittämiseen on elämänmittainen projekti, mutta ilmenee etenkin nuoruudessa, jossa nuori hakee itseään ja paikkaansa. Zygmunt Bauman määrittelee henkilökohtaisen identiteetin etsinnän epävarmuuden tilasta pakenemiseksi, kun ihminen ei ole varma,

miten paikantaa itsensä erilaisten käyttäytymistyylien ja -mallien viidakossa. Epävarmuutta aiheuttaa myös valitun identiteetin vastaanotto muissa: miten ympärillä olevat hyväksyvät valintani, pidetäänkö sitä hyvänä ja oikeana ja sellaisena kuin itse olen sen ajatellut.²¹²⁵ Ristiriita syntyy siitä, että identiteetti tulee sisältä, ei ulkoa – se on jotakin mitä nuori omaksuu, tai jonka sopivuutta kokeilee. Siihen liittyy tietynlaista uskottelua ja teeskentelyä ja joskus pelkoa siitä, että todellinen minä paljastuu.²¹²⁶ Kysymys siitä, kuka minä todella olen, nousee siitä, miten esiinnyn. Tämä taas tarkoittaa pohjimmiltaan sitä, miltä näytän muiden silmissä ja nimenomaan sen seurauksena, miltä näytän omissa silmissäni.²¹²⁷ Tällä näkemyksellä identiteeteistä seuraa, että identiteetit ovat erilaisten kertomusten mukaan muotoutuneita. Koska identiteetti on aina mielikuvituksen tuotetta, se on myös mielikuvituksen ruokkimaa.²¹²⁸

Kollektiivinen identiteetti taas heijastuu yhteisön kulttuurissa ja toimintatavoissa. Yhteisö joutuu määrittelemään suhtautumisensa ”meihin”, mutta myös ”muihin”. Itsen kannalta ”samanlaiset” luokittelevat kollektiivisen ”meidän” joukkoon. Toisenlaiset taas ovat ”muita”, vieraita. Negaatio on keskeinen käsite kollektiivisen identiteetin rakentumisessa. Sen kautta rajataan se, mitä ”me” emme ainakaan ole. Negaation avulla kollektiivista tulee vahvempi ryhmä.²¹²⁹ Kollektiivinen identiteetti on keskeinen ihmisiä yhdistävä tekijä ja sisältää ajatuksen ihmisen identifioitumisesta toisten kanssa.²¹³⁰

Musiikki on yksi avain identiteettiin siksi, että sen kautta on mahdollista samanaikaisesti kokea voimakkaina sekä itsensä että muut, subjektiivinen ja kollektiivinen.²¹³¹ Vahvan rytmensä avulla rock ilmaisee mitä moninaisimpia tunteita ja nautintoa. Rock pyrkii vaikuttamaan moniin samanaikaisesti ja onnistuessaan se rakentaa tehokkaasti sekä yksilön että yhteisön identiteettiä. Tämä tekee rockista sosiaalisen ilmiön, joka kumpuaa säännöttömyydestä, ja jonka rytmisessä kontekstissa yleinen ja yksityinen kohtaavat. Erityisen hyvin rockin kollektiivinen nautinto näkyy tanssissa.²¹³²

Aiemmissä tutkimuksissa on todettu toistuvasti, että rockista tuli 1960–1970 -luvulla yhä tärkeämpi osa nuorten vapaa-aikaa ja

keskeinen identiteetin määrittäjä.²¹³³ Musiikista tuli myös merkittävä nuorten ryhmänmuodostuksen perusta.²¹³⁴

Paneudun seuraavassa identiteetin ja musiikin suhteeseen tarkastelemalla, miten eri tavoin Kåren Kellarin musiikillinen maailma nuorten asiakkaiden identiteettiä muovasi. Havainnollistan kärelaisten identiteettiprosessia kahden musiikkigenren, taiteellisena pidetyn progen ja pinnallisena pidetyn purkkamusiikin avulla. Perustelen näihin keskittymistä sillä, että proge ja purkka ajoittuvat Kåren Kellarin kasvun vuosiin, ja ne miellettiin eräänlaisiksi rockin äärilaidoiksi 1960-luvun lopulta 1970-luvun puoliväliin saakka. Ne jakoivat kärelaisten mielipiteitä selvemmin kuin muut rockin lajit. Purkka oli myös diskomusiikin esiaste, vastaisku progelle ja vaikealle tanssittavuudelle.²¹³⁵ Vastakkaisasetteluun sisältyvä negaatio tuo erityisen selvästi näkyviin sen, miten nuorten identiteetit ja Kåren Kellarin musiikki olivat vuorovaikutuksessa keskenään.

Kåren Kellarin diskoyhteisö teki eroa rockin ja muun musiikin välillä, mutta myös esteettisesti hyvän (autenttisen) ja sisällöttömän (kaupallisen) musiikin suhteen.²¹³⁶ Bourdieun tunnettu käsitys on, että musiikki on yksi tärkeimmistä sosiaalisia erotteluita luovista tekijöistä. Musiikkimaku erottelee ja yhdistää ihmisiä ehdottomammin kuin mikään muu. Kuten pukeutuminen, myös musiikki on kamppailun kohde siinä mielessä, että yhdenlainen musiikki legitimoituu hyväksi ja toinen huonoksi.²¹³⁷ Knausgård kirjoitti nuorena halveksineensa pehmyden ilmenemismuotoja kuten pyöreitä silmälaseja, samettihousuja, anatomisesti muotoiltuja kenkiä ja kotikutoisia villapaitoja. Tärkeää oli harrastaa omavalintaista, sivussa aikakauden valtavirrasta ollutta musiikkia:

Ihanteet liittyivät musiikkiin, jossa piti aivan toisella tasolla näyttää hyvältä, coolilta, ja se puolestaan liittyi tiukasti aikaan jota elimme, juuri sitä piti ilmaista, mutta ei sitä osaa joka liittyi hittilistoihin, pastelliväreihin ja hiusgeeleihin, ne olivat kaupallisuutta, pinnallisuutta ja viihdettä, ei, vaan tarkoitus oli ilmaista innovatiivista mutta perinnettietoista, syvällistä mutta fiksua, älykästä mutta yksinkertaista, poseeraavaa mutta aitoa musiikkia joka ei vedonnut kaikkiin, ei myynyt paljon mutta ilmaisi silti sukupolven, minun sukupolveni, kokemuksia.²¹³⁸

Bourdieuun mukaan musiikkia kohtaan koettu inho on voimakkaampi tunne kuin jostakin musiikista pitäminen.²¹³⁹ Musiikkityyliä mauttomaksi arvostellessaan ajattelee itse olevansa tyylilajainen. Toisten huonoa makua pilkatessaan kertoja alleviivaa – usein tiedostamattaan – omaa paremmuttaan. Yksi Kåren Kellarin aikalaisista totesi, että oma musiikki pitää jokaisen itsensä löytää ja arvioida. Ei voi sanoa muille, että joku musiikki on hyvää tai huonoa.²¹⁴⁰ Tästä päätellen ihmisiä diskoon sitoneen musiikin voima oli yhdistävä ja erotteleva, muttei aggressiivisella tavalla.

Yhdysvaltalaisen aivotutkija Daniel J. Levitinin mukaan musiikilliset mieltymyksemme kehittyvät mittaansa teini-ikässä. Noin 14 vuoden ikä on tässä suhteessa merkittävä, sillä se on emotionaalisesti latautunut nuoren etsiessä minuuttaan. Teini-ikäisenä nuori havahtuu huomaamaan, että kodin ulkopuolinen maailma on rajattomasti täynnä erilaisia ideoita, kulttuureja, ihmisiä ja asioita, joita haluaa kokea. Silloin erilaiset musiikkityylit alkavat kiinnostaa ja varsinkin ne, joita oma kaveriporukka arvostaa. Nuoret haluavat tässäkin suhteessa samastua itselle tärkeään ryhmään. 18–20-vuotiaina useimmat ihmiset ovat muodostaneet pysyvät käsityksensä hyvästä ja huonosta musiikista. Nuorena luodaan siis ne suuntaviivat, joiden varaan musiikkimaku myöhemmin rakentuu ja joihin se nostalgian sävyttämänä aikuisvuosina helpoimmin kiinnittyy.²¹⁴¹

Jotkut kappaleet ja esitykset toimivat, toiset eivät – tiedämme tämän, vaikka emme osaa sitä selittää. Frith näkee tämän johtuvan siitä, että joku toinen on luonut kappaleen sosiaaliset ja meistä irralliset konventiot. Abstraktista luonteestaan johtuen musiikki on henkilökohtaista. Me omaksumme kappaleet omaan elämäämme ja rytmin kehoomme, mikä tekee niistä välittömästi omaksuttavia.²¹⁴² Ehkä siksi vuonna 1953 syntynyt karelaisnainen, joka kertoi olleensa lähinnä musiikista nautiskelija ja kuuntelija, totesi että jotkut kappaleet Kåren Kellarissa vain kolahtivat sen enempiä pohjimatta.²¹⁴³

Gilroy muistuttaa, että musiikin sisimmät salaisuudet ja etniset säännöt voidaan opettaa ja oppia.²¹⁴⁴ Myös omalle kulttuurille vieraat musiikit voivat muuttua merkityksellisiksi. Frith kertoo nuore-

na kiinnostuneensa mustasta musiikista ja myöhemmin diskomusiikista. Hän kuvitteli musiikkimakunsa viestittävän demokratian ja aistillisuuden arvostuksesta. Kokemuksen myötä hän oppi, että identiteetti on ihanne siitä, millainen haluaisi olla, ei se, millainen on. Musiikin kautta voi saada kokemuksen siitä, millainen tuo ihanneidentiteetti voisi olla.²¹⁴⁵ Afrikkalaisilla muusikoilla esteettinen arviointi (tämä kuulostaa hyvältä) on ilman muuta arviointi myös eettisesti (tämä on hyvää). Kysymys on tasapainosta: rytmisen yhteyden laatu kuvaa sosiaalisen elämän laatua. Tässä mielessä tyyli on yhtä kuin aistihavainto.²¹⁴⁶

Kåren Kellarissa asiantuntevat musiikkiharrastajat tunsivat mustan musiikin syntyjuuret.²¹⁴⁷ Erikoisimmasta päästä lienevät olleen Osibisan Ghana-Karibia-sekoitus *Music for Gong Gong* tai kamerunilainen afrobeat-hitti Manu Dibangon *Soul Makossa*. Oikeaa jamaikalaisista reggaetakin soitettiin.²¹⁴⁸ Soul on väljästi tulkitussa merkityksessä yleisnimenä mustien artistien esittämälle popmusiikille.²¹⁴⁹ Se oli rockin laji, jota Kåren Kellarin tiskijukka yritti soittaa mahdollisimman paljon. Levylautasella pyörivät sellaiset kuin Arthur Conleyn *Sweet Soul Music* ja Wilson Pickettin *Land of 1000 Dances*.²¹⁵⁰ 1960-luvun loppu ja 1970-luvun alku olivat soulin aikaa; soulissa oli parhaimmillaan kiihkeä meininki ja hyvä tanssipoljento.²¹⁵¹ Suhtautuminen rankempaan funkiin, kuten James Brownin kappaleeseen *Sex Machine*, oli suurempi mielipiteiden jakaja. Osalle se oli mitä parhaita musiikkia.²¹⁵² Toisilla taas sen ”gedappa gedoonap!” soi yhä kiusallisesti korvissa. Kyse on henkilökohtaisesta kokemuksesta, jonka epämiellyttävyyden tuntee ”solutasolla”. Siihen liittynyttä tapahtumaa tai tilannetta ei pysty jäljittämään.²¹⁵³

Levitin osoittaa, että musiikki joka on yhdelle tylsää ja liian yksinkertaista, voi toiselle olla liian monimutkaista. Musiikin, kuten kaikkien taidemuotojen, on onnistuttava löytämään sopiva tasapaino liiallisen yksinkertaisuuden ja liiallisen monimutkaisuuden välillä.²¹⁵⁴ Jokaisella on omat suosikkimusiikkinsa, kun taas toisista saa näppylöitä. Musiikin aktiivinen harrastaja totesi blogissa, ettei jaksa pitkään innostua liian siloitellusta musiikista. Täydellisyys

on tylsää, mutta tuska, reipas rosoisuus ja ”veri, hiki ja kyyneleet” saavat hänet innostumaan. Jazziin ei heti kyllästy, joten se kestää kuuntelua rokkihittejä pidempään.²¹⁵⁵

1960-luvun loppupuolella Englannissa kehittynyt progressiivinen rock, proge, jakoi Kåren Kellarin asiakkaiden mielipiteitä. Sen synnylle olivat lähtökohtina psykedelia ja siihen tiiviisti liittynyt vastakulttuuri.²¹⁵⁶ Mäkelä muistuttaa nimen alkuperästä: progeessa oli tavoitteena painottaa edistykselliseksi miellettyjä musiikkielementtejä. Tällaisia olivat esimerkiksi temaattisuus, kokonaistaide-teokset, fantasiaan ja kirjallisuuteen viittaavat lyriikat, huoliteltu levynkansitaide, itseilmaisun ja luovuuden arvostaminen.²¹⁵⁷ Progen taustalla on taidekoulua käyneiden brittimuusikoiden kunnianhimoinen ajatus tulkita klassisia säveltäjiä omalla tavallaan ja pyrkiä suurimuotoisiin ja suorastaan sinfonisiin teoksiin. Kiteytettynä progeessa oli kyse korkean ja matalan musiikkitaiteen elementtien yhdistämisestä yhteen ja samaan teokseen.²¹⁵⁸ Kåren Kellarin asiakkaina oli monia paikkakunnan muusikoita ja musiikinharrastajia, jotka tulivat diskoon juuri progressiivista rockia kuuntelemaan.²¹⁵⁹

Progen suosituimpia edustajia olivat brittiyhtyeet Yes, Pink Floyd, King Crimson ja Emerson, Lake & Palmer. Yhdysvaltalaisista vaikuttajista muistetaan Frank Zappa, joka on hieman progen rajatapaus.²¹⁶⁰ Frank Zappan Mothers of Invention -yhtyeen kappaleet ovat Kari Kallioniemen mukaan kuin satiirisia popmusiikin vaudeville-esityksiä, joiden ”absurdi huumori astui suoraan rock-vallankumouksen varpaille.”²¹⁶¹ Karisto kirjoittaa, että kun vakavasti otettava rock oli 1960-luvun lopulla yleensä vakavaa ja usein huumorintajutonta, Frank Zappa ja Mothers of Invention opetti, mitä on ironia.²¹⁶² Vuonna 1968 Gronow & Bruun nimeävät Zappan musiikin täysin moderniksi ja kokeilevaksi konserttimusiikiksi, joka oli samalla sekä poppia että sen parodiaa.²¹⁶³

Kåren Kellarin harjaantuneet kuulijat ymmärsivät tätä kunnianhimoisuudestaan tunnettua rockia. He kokivat palkitsevana yllätykset, joita musiikissa saivat aikaan konventiota horjuttavat ja odotuksia rikkovat, taitavasti tehdyt elementit.²¹⁶⁴ Heidän edistysellinen musiikkimakunsa toimi vastakohtana ”kaupalliselle”, jos-

ta tuonnempana lisää. Tulkintani mukaan kyse oli nuorista, jotka arvostivat yksilöllisyyttä. He tarvitsivat silti samanhenkisiä ystäviä vahvistaakseen itseään ryhmänä. Valikoivalla, jopa elitistisellä musiikkimaullaan he erottuivat massasta.²¹⁶⁵ Bourdieulaisittain tarkasteltuna marginaalisemman populaarikulttuurin suosiminen on tyypillistä sellaisille, joilla on verrattain paljon kulttuurista pääomaa niin kotitaustansa kuin koulutuksensa suhteen. Lisäksi viehätymys vaikeammin tavoitettavaan populaarikulttuuriin liittyy sosiaalisen taustan tuomaan habitukseen, joka ilmenee esteettisenä makuna.²¹⁶⁶

Zappan musiikin lyriikkaan sisältynyt satiiri ja ironia tarjosivat nuorille älyllistä haastetta. Parhaimmillaan kappaleista löysi eri kuuntelukerroilla yhä uusia merkityskerroksia. Levitinin ajatusta mukaillen Zappan musiikin yllätyksellisyys oli nuorista kiinnostavaa siksi, että se loi odotuksia ja jännitettä, joiden avulla mielenkiinto säilyi.²¹⁶⁷ Usein alkuillasta Kåren Kellarin tiskijukat, musiikoiden ohella toinen musiikkimaun mielipidevaikuttajaryhmä, soittivat esimerkiksi Pink Floydin, Wigwamin tai Tasavallan Presidentin lp-levyjä.

Alkuillasta voitiin soittaa jotain LP:tä pitempäänkin, ei välttämättä tanssittavaa, mutta muuta hyvää musaa. Disco oli silloin vähän viileä vielä, ei sankkaa tupakansavua, tunnelma odottava.²¹⁶⁸

Suhtautuminen progeen ja varsinkin Zappan musiikkiin oli diskossa kaksijakoista. Suurimmat Zappa-fanit vaikuttivat löytyneen miehistä.²¹⁶⁹ Nainen kertoi, että oli tykkäävinään Zappan musiikista.²¹⁷⁰ Kårelaismies kertoi, mitä mieltä oli nuoruusvuosien suhteestaan progeen:

Frank Zappaa tai Tasavallan Presidenttiä kuuntelivat tälläset itseään vähän älykkäämpänä pitävät nuoret ja joita itekin yritin olla. Mut näin rehellisesti sanottuna, mä taisin tykätä kyl tota täst purkkamusikist oikeesti enemmän, mut ymmärsin sen, et jos haluaa näyttää älykkäältä ni kannattaa pitää Frank Zappasta enemmän.²¹⁷¹

Tosiasia oli, että monille nuorista proge oli liian monimutkaista. Silti kaupallisemman musiikkimaun omaksuneet nuoret yrittivät

mukauttaa musiikkimakunsa diskossa korkealle arvostettuun tai sellaiseksi kuvittelemaansa. Arveltiin, että progesta kannatti uskotella pitävänsä oman imagonsa vuoksi. Progeen asennoituminen on osoitus kärelaisten musiikillisesta identiteettiprosessista, jossa nuori yritti toisaalta pitää kiinni omasta luontaisesta (keveyestä) musiikkimaustaan ja samanaikaisesti yrittää opetella (korkeampi) musiikkimaku, jonka ajatteli olevan Kåren Kellarin sofistikoituneiden piirien silmissä katu-uskottavampi. Jokaisen musiikinkuluttajan luonne ja persoona vaikuttavat Levitinin mukaan jonkin verran siihen, miten musiikki koetaan, mutta vertaisryhmän ja ympäristön vaikutus on sitäkin suurempi.²¹⁷² David P. Marshall osoittaa, että julkkisella tai muuten merkittäväksi koetulla nuorella on suurempi vaikutus kuin tavallisella nuorella siihen, miten subjektiivinen ja kollektiivinen identiteetti alkavat rakentua ja mihin suuntaan kehittyä. Arvostetun mielipidevaikuttajan kulttuuriset viestit ovat vahvoja.²¹⁷³ On myös todettu, että mitä enemmän yhteisön olemassaolon tarkoitus merkitsee jäsenelle, sitä merkittävämmäksi hän kokee toiset samoin ajattelevat ja pyrkii mukautumaan heihin.²¹⁷⁴

Mäkelä on todennut, että populaarimusiikin ideologisessa kah-tiajaossa rock symboloi parhaimmillaan kapinaa, musiikillista kun-nianhimoa, itseilmaisua ja luovuutta.²¹⁷⁵ Siinä voi olla mukana myös poliittista aspektia, kuten yhdysvaltalaisen Creedence Clear-water Revivalin (CCR) musiikissa. Yhtye tuli tunnetuksi rockabil-lyä modernisoineesta rockistaan, jota leimasi antikaupallisuus sekä kanta-aottavuus yhteiskunnallisiin, poliittisiin ja kulttuurisiin 1960–1970-luvun vaihteen ilmiöihin.²¹⁷⁶ Moni progemuusikoista tosin piti CCR:n musiikkia täysin joutavana humppana.²¹⁷⁷ Siihen suh-tauduttiin aluksi nuivasti Kåren Kellarissakin. Ehkä syynä oli näke-mys, että myyntiluvut eivät yksinään riitä tekemään musiikista hy-vää. Rahan kuului olla lahjakkuuden sivutuote, ei toiminnan pää-motiivi. ”Jos listamenestyjä halusi saada arvostusta, piti mukana kulkea myös taidearvoja (vaikkapa pyrkimystä syvällisyyteen) ja/ tai kulttuurista painoa (esimerkiksi nuoriso- tai alakulttuurista us-kottavuutta),” Mäkelä kirjoittaa.²¹⁷⁸

CCR:n karhean musiikin saattoivat kriittisetkin diskon asiakkaat lopulta hyväksyä ja myöntää yhtyeen palanneen rockin alkuperäisille juurille 3–4 soinnun kappaleineen, kitaroineen, rumpuineen, bassoineen ja raakoine lauluineen, joissa studiokikkailua ei juuri ollut havaittavissa. Kappaleiden sanojen poliittinen merkitys tosin saattoi jäädä tarttuvan melodian varjoon. Jotkut käreilaiset ”jälkipopparit” katselivat CCR:n menestystä halpana ja nenänvartta pitkin, vaikka jalka polki salaa tahtia. ”Sitä vaan piti olla niin progea ja kokeilevaa (sekoilevaa) musiikkia ymmärtävä.”²¹⁷⁹ Myös käreilaisnainen tunnusti, että CCR:n biisejä ei aikoinaan kehdannut tunnustaa kuuntelevansa. Myöhemmin hän kuitenkin osti nuottivihkon ja alkoi itsekin rämpytellä kitarallaan CCR:n helpoin soinnuin varustettuja kappaleita.²¹⁸⁰ CCR yhdisti sopivalla tavalla kapinallisuuden, menevän melodian ja tanssittavuuden diskossa. Voi arvata, että vokalisti John Fogertyn ajoittain karjunnaksi yltnyt laulu toimi tulkkina monen nuoren sisimmässä liikkuville, mutta tuhadutetuille tunteille.

Toinen populaarimusiikkia ideologisesti kahtia jakaneista musiikinlajeista oli progen ohella pop. Sen nähtiin symboloivat puhtaasti kaupallisuutta, teollisuutta, korruptiota, nautintoa, kulutusta ja viihdettä.²¹⁸¹ Kären Kellarissa oli sijansa myös tällaiselle ”tarttuvalle” musiikille, joka progen lailla vaikutti nuoriin. Jos proge soveltui parhaiten lähinnä keskittyneeseen kuunteluun, yksinkertaisuutta, hokevuutta ja kaupallisuutta henkinen purkkapop oli tanssittavaksi tarkoitettu, eräänlainen varhainen diskomusiikin laji.²¹⁸² Etenkään pojat eivät oikein voineet julkisesti tunnustaa ihailevansa tätä tyttöjen musiikkina pidettyä purkkaa, jos eivät halunneet ehdoin tahdoin joutua naurunalaisiksi kaveriporukassa.²¹⁸³ Jaakko Lehtosen mukaan nuoruuteen kuuluu epävarmuus omasta minuudesta. Nuori kyselee itseltään, mitä muut minusta ajattelevat. Pitävätkö he minusta vai nauravatko selkäni takana?²¹⁸⁴ *Suosikki* esitteli vuonna 1972 esimerkkejä:

Purkka-musa eli bubble-gum music taas tarkoittaa Sweetin tyyppisiä hittejä, kuten ”Co-Co”, ”Poppa Joe”. Myös ”Mamy Blue” ja ”How Do

You Do” on purkkaa. Marc Bolan soittaa myös pääasiallisesti purkkamusaa nykyään. Purkkakin voi olla rajua!²¹⁸⁵

Yksi purkkamusiikin edustajista oli The Sweet.²¹⁸⁶ Tiskijukka Pekka Laurikainen vahvisti Sweetin olleen menestys Kåren Kellarissa.²¹⁸⁷ The Sweet oli niin suosittu, että uusimpien hittien saamiseksi otettiin kaikki keinot käyttöön:

Serkkutyttö Ruotsista oli käymässä ja ihmetteli kovasti ettei Kåresä vielä soinut sen aikainen purkkahitti Sweet -yhtyeen, muistaakseni Poppa Joe. Kåre kyselemään Eeva serkulta, että olisiko mahdollista jos kotiin Ruotsiin mennessään postittaisi ko. singlen. Parin viikon päästä soi Kåren kellarissakin Poppa Joe.²¹⁸⁸

Jaana Lähteenmaan mukaan usein on niin, että tytöt kuluttavat omalle sukupuolelleen tyypillisiä sekä poikien suosimia kulttuuri tuotteita, mutta pojille kynnys tyttöjen suosiman musiikin (esimerkiksi teinipop kuten Dingo) kuluttamiseen on korkeampi.²¹⁸⁹ Kåren Kellarissa sukupuolet olivat melko tasa-arvoisia suhteessaan purkkapopiin. Miesten soraäänät ovat alkaneet voimistua vasta disko vuosia muistellessa, ja nyt purkkamusiikin harrastus sekä huvittaa että hävettää, kuten kårelaismies kertoi:

Minulla jäi mieleen et Kåren Kellarissa se oli sitä pahimman luokan purkkapoppii siihen aikaan kun minä siellä kävin, että semmosta musiikkia jota en mitenkään vois kuvitella tänä päivänä ees kuuntelevan et naurattaa kun kuuleekin niit biisei. Esim. tällänen bändi kun Sweet, jota kaikki tanssi. Minust se on ihan kauheeta purkkapoppia et ei sitä, ihan hävettää et joskus tykkäs et hyvä biisi.²¹⁹⁰

Vaikka 2000-luvulta käsin tarkasteltuna 1970-luvun alun purkkapop nyt huvittaa, nuorena samaa kappaletta tuli pidettyä hyvänä. Purkkapop vaikuttaa saaneen synninpäästön; kysymystä hyvästä ja huonosta musiikista pohdittaessa päädyttiin toteamaan, että huonoa on huonosti ja tunteetta esitetty. Tilanne ja tunnelma ratkaisevat.²¹⁹¹ Myös Kaj Ilmonen on todennut, että loppujen lopuksi biisit eivät sinänsä ole tärkeitä, vaan oleellisia ovat niihin liitetyt tunteet.²¹⁹²

Edelliset esimerkit osoittavat, että diskon alkuvuosien kårelaiset ottivat myös menevärytmisen ja melodisen musiikin omakseen. Mukaansatempaava purkkamusiikki oli tehty tanssittavaksi, mut-

ta se kärsi uskottavuusongelmista keveytensä ja pinnallisuutensa vuoksi. Kappaleiden sanoituksista oli turha etsiä syvällisiä merkityksiä. Levitinin mukaan liian yksinkertainen kappale ei kiinnosta suurta osaa musiikinkuluttajista, koska sitä pidetään triviaalina.²¹⁹³ Purkkapop oli massamusiikkia, jonka ongelma on Frithin mielestä yleisesti siinä, että kuulijoiden elämää täyttävät liian tarkkaan laskelmoidut soundit. Tulkintamahdollisuudet puuttuvat.²¹⁹⁴

1970-luvun loppua kohden Kåren Kellari muuttui aiempaa vahvemmin ajankohtaisen hittimusiikin areenaksi. Tämä on pääteltävissä Discohitit-palstasta, jota kaupunkilehti *Kotkansilmä* julkaisi kevään 1979 ajan suunnilleen viikoittain. Mukana oli neljä–viisi paikkakunnalla toiminutta diskoo. Todennäköisesti listan laati kunkin paikan dj, jonka musiikillinen ammattitaito, henkilökohtaiset mieltymykset ja kunnianhimo vaikuttivat listan sisältöön. Varmasti siihen kohdistui myös markkinoinnillisia odotuksia, sillä diskot kilpailivat suunnilleen samoista asiakkaista. Hittien massiivinen markkinointi edesauttoi kappaleiden tutuksi tulemistä. Musiikkikappale itsessään voi tehdä hitin tai tapa, jolla se on sovitettu, esitetty, äänitetty tai tuotettu. Joskus hitti syntyi ulkopuolisten tekijöiden kuten ajankohtaisten tapahtumien, trendien ja markkinoinnin avulla. Suosituimmissa kappaleissa melodia, soinnut ja lyriikka muodostavat hedelmällisen kolmiyhteyden. Unohtaa ei sovi myöskään artistin panosta ja charismaa.²¹⁹⁵ Kappaleiden sanoittajatkin käyttivät hyväkseen yhteisöllistä, nuorelle kohderyhmälle tuttua kieltä luodakseen tunteen yhteisyydestä. Joskus hitit ovat niin hyviä, että niistä tulee kuulijalle henkilökohtaisesti tärkeitä. Tosin hiteillä on tunnetusti lyhyt elinkaari, Frithin mukaan singleillä 60–80 päivää niiden menestyksestä riippuen.²¹⁹⁶ *Kotkansilmän* listat kertovat kotkalaisdiskojen yhtäläisyyksistä ja eroista. Diskomusiikilla oli ykkösasema. Bee Gees, Rod Stewart, Village People ja Earth, Wind & Fire soivat lähes joka viikko jokaisessa diskossa, kuten kuvasta 66 nähdään.

Diskomusiikissa erottui erilaisia tyylejä kuten melodinen, r&b-vivahteinen, syntetisoitu eurodisko ja funk ilman 4/4-tahditusta. Kun rhythm & blues vähitellen muuttui diskomusiikiksi 1970-lu-

vun puolivälin paikkeilla, sitä arvostaneet valkoiset kriitikot tyrmistyivät tavasta, jolla kaikki muu – niin melodiat, sanat, laulaja kuin soittajatkin – joutui alistumaan rytmille.²¹⁹⁷ Useimmilla diskomusiikin ensimmäisistä tärkeistä vaikuttajista oli kuitenkin takanaan vuosien ura soulin lauluntekijöinä ja tuottajina. Alkuun diskoa oli käytännössä mahdoton erottaa r&b:stä. Mikäli kappaleessa ylipäättään oli sanat, ne olivat usein merkityksetöntä hokemista tyyliin ”shake your booty”, ”put your body in it” tai ”get down tonight”.²¹⁹⁸

Diskomusiikki alkoi vuodesta 1976 alkaen ensimmäistä kertaa hallita USA:n Top 10 -levymyyntilistoja. Mahtavine orkestrointeineen, pitkine instrumentaalitaukoineen, kertakäyttösanoituksineen ja välittömästi tunnistettavine jumputuksineen diskomusiikki oli sekä valtaisan suosittua että syvästi inhottua. Diskon tarramainen ote populaarimusiikista oli täysin ennennäkemätön noustuaan vain neljässä vuodessa maanalaisesta piilostaan massailmiöksi. *Saturday Night Feverin* vuonna 1977 saaman suosion jälkeen disko oli jo kaikkialla: sitä ei päässyt pakoon.²¹⁹⁹ John Travoltan roolisuorituksen ohella elokuvan merkittävyttä lisäsi australialaisen Gibbin veljesten, The Bee Geesien esittämä musiikki. Monille rockin ihailijoille disko tuntui taantumiselta purkkamusiikin kauteen. Kun yksilölliseen ilmaisuun perustuvan rockin takana on myytti aitoudesta, diskomusiikki on nähty kaupallisena ja mekaanisena jäljittelynä.²²⁰⁰

Ruumiillisuuden palvonta ja seksuaalisen vapauden arvostaminen korostuivat 1970-luvun diskossa. Oli vain ajan kysymys, milloin diskon dekadenssiin alettaisiin kyllästyä ja sen suosio kääntyisi laskuun. Vuosikymmenen lopulla niin kävikin. Yhdysvaltalaiset rockfanit perustivat ”Disco Sucks” -liikkeen, joka muun muassa organisoi satojen diskolevyjen tuhoamisen chicagolaisella jalkapallostadionilla heinäkuussa 1979. Diskoon kohdistunut vastaisku on Alice Echolsin mielestä leimallisesti 1970-lukulainen ilmiö, ja heijastaa valkoihoisten miesten pelkoa oman taloudellisen ja kulttuurisen asemansa menetyksestä. Myös Tim Lawrence muistuttaa valkoisten heteromiesten dominoineen rockia, samalla kun disko pro-

filoitui afroamerikkalaisten, homojen ja naisten musiikiksi.²²⁰¹ Andriote puolestaan näkee, että muodollisesti kritiikki kohdistui ”huonon” diskomusiikin monotonisuuteen, vaikka pinnan alla vaikuttivat kytevä homofobia ja rasismi huolimatta Bee Geesien diskomusiikille antamasta valkoisesta väristä.²²⁰² Musiikillisesti ilmiöstä tuli itseään suurempi: raja diskomusiikin ja 1970-luvun puolivälin jälkeisen rockin välillä on kuin veteen piirretty viiva.

Vaikka diskon vastainen liike oli elinvoimaisin Yhdysvalloissa, myös Englannissa nousi kansanliike aiemmin suosittua diskoa vastaan. Rockin ja diskomusiikin välisessä konfliktissa vastakain asettuivat valkoiset ja mustat, heterot ja homot, miehet ja naiset, aivot ja ruumiillisuus. Osansa liikehdinnässä oli diskon raunioille syntyneellä aggressiivisen ja yhteiskunnan epäkohtiin kantaaottavan punkmusiikin nousulla. ”Death to disco shit! Become a robot and join the staff at Disneyland”, kirjoitti *Punk Magazine* 11.6.1979.²²⁰³ Diskon suosio kääntyi Englannissakin laskuun vuosikymmenen lopulla.

Frith väittää, että kapinallisena pidetty punk-kulttuuri syntyi vastaiskuksi diskolle. Punk oli ensimmäinen nuorisomusiikin muoto, joka ei perustunut rakkauslauluihin.²²⁰⁴ Kåren Kellarin listan kärkisijoilla näkyi kritiikkiä diskomusiikkia kohtaan, mitä ei näy muiden paikkakunnan diskojen listoilla, kuten 25.1.1979 julkaistu Kåren Kellarin hittilista osoittaa:

Me halutaan olla neekereitä / Kake Singers
Do Ya Think I'm Sexy / Rod Stewart
Dancin`in the Street / Boney M
Jerry Cotton / Kontra
Too Much Heaven / Bee Gees
Three Times a Lady / Commodores
Hot Shot / Karen Young
Get Off / Foxy
Y.M.C.A / Village People
At the Hop / Flash Cadillac & Continental Kids.²²⁰⁵

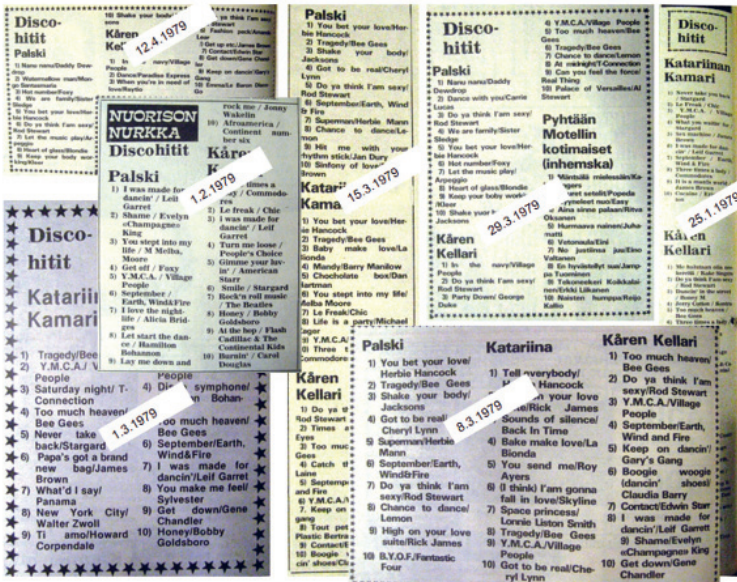

Kåren Kellarin listoilla näkyivät merkit diskobuumin hiipumisesta ja jopa diskoilmion parodia USA:n esimerkkiä myötäillen. Ykkössijalla olleen, salanimien taakse kätkeytyneen Kake Singersien ”Me halutaan olla neekereitä” -parodia irvaili diskoinnostukselle. Ulkoisesti uutta aaltoa rähjäisin puvuntakein ja solmioin edustaneen Kontran siistinpuoleinen Jerry Cotton oli sijalla kolme. Lista osoittaa, että Kåren Kellarin kolmas diskosukupolvi sai kokea 1970-luvun lopulla alkaneen rockmusiikin uuden aallon. Rockilla uskottiin vielä olevan uutta annettavaa. Musiikillinen ilmaisu oli aiempaa rosoisempaa ja sanoitukset ammensivat ajankohtaisista aiheista.²²⁰⁶

Diskon vetovoima sai myös Rod Stewartin vuonna 1978 äänittämään kappaleen *Do ya think I'm sexy*. Kåren Kellarissa se ylsi Discohitit-listan mukaan kolmen eniten soitetun kappaleen joukkoon 8., 15. ja 29.3.1979, kuten kuvasta 66 havaitaan.

Kun nuori alkoi käydä Kåren Kellarissa, hän joutui mukaan tarjolla olleeseen rockkulttuuriseen toimintaan yhdessä muiden kärelaisten ja diskon henkilöstön kanssa. Nämä yhdessä toimivat sosiaalisen integraation väylänä, jossa nuori omaksui vaikutteita asiakkaan roolista ja identiteetistä – siitä, mitä tarkoitan kärelaisuutena. Sosiaalisessa integraatiossa on avainasemassa asiakkaiden muodostama yhteisö, jossa toistuva vuorovaikutus yhdistyi jaettuun elämäntapaan ja -tilanteeseen yhteenkuuluvuutta uusintaen. Seurauksena oli yhteisöllisyyden vahvistuminen.²²⁰⁷ Rockiin liittyneistä genre- ja mielipide-eroista huolimatta rockin kantava voima oli Kåren Kellarin kymmenvuotisen historian ajan yhtenäisyyden aate. Nuoret pystyivät diskossa kokemaan yleviä hetkiä, joina musiikki sulatti pois esimerkiksi luokkarajat. Usein yhteisön henki tuntui valtaavan koko diskon ja sen tanssilattian.²²⁰⁸

Yhteisön rajoja määrittävät olennaisesti sen ulkopuolella olevat, toiset. Miettunen käyttää tästä käsitettä meisyys ja viittaa sillä oman, itselle läheisen ihmisryhmän tai yhteisön identiteettiin. Hänen mukaansa meisyyden määrittelyssä on menneisyyden ajan, kuten esimerkiksi kuusikymmentäluvun merkityksellistämisen lisäksi kyse sekä subjektiivisen että kollektiivisen identiteetin määrittelys-

Kuva 66. Kotkalais- ja pyhtääläisdiskojen Discohittit-listoja julkaistiin kaupunkilehti *Kotkansilmässä* keväällä 1979. Listat osoittavat diskomusiikin valta-aseman, jota myös viikoittaiset hittilistat edistivät. Kooste LA.

tä. Jos näkemystä soveltaa Kären Kellarin kontekstiin voi ajatella, että muistelijat määrittävät itsensä osaksi diskoyhteisöä ja samalla kertovat, millainen tuo yhteisö on. Muistelun tuottama kertomus luo samalla yhteisölle ja siihen kuuluville identiteettiä.²²⁰⁹ Identiteetit ovat Stuart Hallin näkemyksen mukaan kysymyksiä historiasta, kielestä ja kulttuurista. Identiteettiprosessissa jonakin oleminen muuttuu joksikin tulemiseksi – identiteetit myös kertovat, mihin olemme menossa. Juuret tarvitaan, mutta reitti on identiteetin näkökulmasta ehkä vielä tärkeämpi.²²¹⁰

Tätä reittiä olen edellä pyrkinyt tulkitsemaan osoittamalla ai-neistostani nousevien esimerkkien avulla, miten Kären Kellarin nuoret asiakkaat omaksuivat musiikkimakuunsa poikkeaviakin ele-

menttejä heiltä, joihin peilasivat itseään ja joihin pyrkivät samais-
tumaan. Samalla he peilasivat eroja toisiin. Koska identiteetit ei-
vät ole staattisia, ne ovat kehittyneet neljäskymmenessä vuodes-
sa. Tässä mielessä identiteetti on, kulttuurintutkija John Storeyn sa-
noin, emotionaalista realismia.²²¹¹ Frith muistuttaa, että identiteetti
tulee ulkoapäin, ja sitä sovittamalla koetaan omaksua se mahdolti-
simman luontevaksi osaksi subjektiivista identiteettiä.²²¹²

Kuten Heikkilä osoittaa, upolaisten muita turkulaisnuoria ajan-
tasaisempi ja innokkaampi popmusiikkiharrastus oli tapa osoittaa
muille, mitä he ajattelivat ja keihin samastuivat.²²¹³ Kollektiivinen
identiteetti määritteli heille ”me” ja ”muut”. Kårelaisille ”meissä”
oli useita erilaisiin rockeihin kiinnittyneitä ryhmiä, sillä populaari-
musiikin kenttä oli 1970-luvun puolivälin jälkeen heterogeenisempi
ja pirstaloituneempi kuin 1960-luvun alkuvuosina. Willis onkin
todennut, että kun nuoret kuuntelevat rockia ryhmässä jota yhtei-
nen maku yhdistää, musiikki muodostaa tavallaan taustan koko elä-
mälle. Siitä syystä musiikista tulee yksi tärkeimmistä tavoista, joil-
la nuoret määrittelevät itsensä. Populaarikulttuuri liittyy tunteisiin,
aisteihin ja muistoihin. Populaari kokemus on samalla sekä henki-
lökohtaisesti koettua ja tulkittua että kollektiivisesti jaettua.²²¹⁴

On todettu, että myös kappaleiden lyriikat, etenkin kun niissä
usein esiintyvät sanat ”he”, ”me”, ”he” ja ”sinä”, edistävät erilais-
ten kollektiivisten identiteetin omaksumista omassa ryhmässä.²²¹⁵
Bennett muistuttaa vielä, että tanssimusiikin kautta koetun kollek-
tiivisen identiteetin rakentumista edistävät klubin miljöö ja ilma-
piiri. Merkityksensä on myös yksilöistä, erilaista taustoista tulleil-
la asiakkailla, jotka sekoittuvat ja kiinnittyvät omaksi kokemaansa
paikkaan.²²¹⁶ Diskossa muotoutunut identiteetti ei välttämättä ole
käytössä muualla kuin viikonlopun diskoiltoina. Diskoidentiteet-
ti katoaa ja korvautuu entisellä, kun arki koittaa. Kåren Kellarissa
kävi luokkakavereita, jotka vasta 2000-luvulla havaitsivat olleensa
diskossa toisistaan tietämättä samaan aikaan.²²¹⁷

Nostalgiset rockit

Olen edellä määritellyt Kåren Kellarin kontekstissa rockkulttuurin toiminnaksi, jossa keskeistä oli rockmusiikki ja sen merkitys nuorten identiteetille. Rockin omiminen heijastui nuorilla eri tavoin myös kulutuskulttuurin omaksumiseen kuten siihen, miten pukeutua tai käyttää päihteitä. Kun rockkulttuurin tarkastelukulma asetuu 2000-luvun nykyisyyteen, nostalgiaelementti korostuu. Kimmo Jokinen havainnollistaa tämän nuoruudesta keski-ikäisyyteen kulkevan prosessin osoittamalla, että rock on kullekin sukupolvelle yhdessä koettu uusi elämys, jota ei ole koskaan ennen ollut:

Se [rock, L.A.] kiteyttää ajastaan jotain olennaista. Se on kapinaa ja irtiottoa. Se erottelee ja karsinoi. Se on paluuta sen omaan historiaan, sekä sen perinteiden löytämistä uudelleen että vanhan uusiokäyttöä. Se on halua saada oma kitara ja oma bändi. Se on estetiikkaa, pukeutumista, tyylejä ja ideoiden jäljittelyä. Hyvin olennaisesti se on radioita, levysoittimia ja kasettinauhureita, jotka muistetaan vuosikymmenten takaa.²²¹⁸

Tutkijat havaitsivat 1990-luvun alussa, että 1960–1970-lukujen rock on ikääntynyt ja kypsynyt yhdessä yleisönsä kanssa. Nähtiin, että rockin tulevaisuuden massiivinen globaali yleisöpotentiaali ei löydy lähes neitseellisestä Kiinasta tai Afrikasta, vaan sen alkupe-
räisestä yleisöstä, joka jo nuorena koki rockin.²²¹⁹ Käsittelen rockin ja nostalgian välistä tematiikkaa tässä viimeisessä alaluvussa. Tarkastelen sitä, miten rockkulttuuri ilmenee toimintana 2000-luvulla ja mitä se yhteisöllisyydelle merkitsee.

Kaj Ilmonen kirjoittaa rockbiisistä²²²⁰ yhdenlaisena muisto- eli minuusesineenä, millä hän tarkoittaa, että rockbiisi on tavaranomaisesti tallentunut osaksi muistelijan minuutta. Minuusesineet auttavat pohtimaan elämää ja kertomaan elämäntarinaa usein helpommin kuin pelkkien hauraiden muistikuvien varassa. Itselle tärkeisiin kappaleisiin latautuu merkityksiä ja muistoja, jolloin niistä tulee enemmän kuin musiikkia. Minuusesineillä on ilmestyksen, epifanian muoto, ne ovat muistoja jotka palaavat yhä uudelleen mieleen. Ilmonen vertaa rockbiisejä myös aikakoneeseen, joka palaut-

taa muistelijan joihinkin kiintopisteisiin ajassa ja muistoissa, vaikka takaisin paikkaan, missä kappale alun perin kuultiin.²²²¹ Saman vahvasti aikalainen:

Kun vielä tänä päivänä (yli 30 vuotta sitten) kuulee jonkun laulun niin aina yhdistää sen Kåren kellariin. Ja jopa tilanteeseen: Tietenkin oli myös suuri merkitys se sosiaalinen puoli ja kanssakäyminen yleensä.²²²²

Aineistossani on useita vastaavia esimerkkejä.²²²³ Kåren Kellarin aikalaiset tunnistavat kappaleiden henkilökohtaisen merkityksen mutta kuten aikalainen muistutti, muistoihin liittyvät usein myös tilanne ja paikka sekä ympärillä olleet ihmiset, diskoyhteisö. Tulkitseen, että musiikkiin liittyvät muistot ovat tärkeä osa kärelaisten identiteettiä siksi, sillä niillä on yhteys historiaan ja kulttuuriin sekä henkilökohtaisella että yhteisöllisyyden tasolla. Kimmo Jokisen sanoin musiikki toimii eräänlaisena muistojen kiteyttäjänä. Kun muistaa jonkun yhtyeen, sanoituksen tai melodian, muistaa myös siihen liittyneitä toimintoja ja sosiaalisia suhteita.²²²⁴ Suuret ikäluokat näyttävät yhä edelleen kantavan nuoruudessaan omaksumiaan tapoja ja tottumuksia, kuten pop- ja rock-musiikin kuuntelua, mainitsee Purhonen.²²²⁵

Nuoruuden rock siis kantaa muistoja ja tuo sisältöä keski-ikäisen elämään, mikä todentuu tässä tutkimuksessa analysoidun ja nuoruuttaan muistelevan 2000-luvun diskoyhteisön kohdalla. Kari Immonen viittaa samaan kuvaillessaan musiikin merkitystä 1950-luvulla kukoistaneessa suomalaisessa tanssilavakulttuurissa. Hän toteaa, että nuoruusaikojen musiikki ja siihen liittynyt elämäntapa kantavat muistia ja identiteettiä pitkälle keski-ikään ja vanhuuteen. Tanssilavoihin liittyvät muistot ovat samalla kertaa sekä yksityisiä että yhteisiä, sukupolvikokemuksia luovia.²²²⁶

Kärelaisten musiikkimuistot kiinnittyvät tiettyihin muusikoihin ja bändeihin, mutta kenties vahvimmin yksittäisiin kappaleisiin, joihin liittyy joku tietty tunnelma tai tilanne. Kappaleen melodia, rytmi, sovitus ja sanoitus – kaikki nämä yhdessä tai erikseen, tai niiden välinen ristiriita – antoivat muodon kaipuulle, toiveille ja peloille: tunteille, joita he diskossa kokivat itselleen merkityksel-

lisessä elämänvaiheessa. Toisin sanoen kappaleisiin latautui merkityksiä.²²²⁷ Yksittäisiin kappaleisiin, etenkin hitteihin kiinnittyneet musiikkimuistot alleviivaavat yhteisöllisyyden sukupolvittuneisuutta.²²²⁸

Yhdentekevä musiikki on ehtinyt unohtua, mutta kanssaihmi-set, tunnelma ja oma mieliala muistuvat mieleen, jos kappaleella on muistelijalle henkilökohtaista merkitystä. Muistellessa kappaleiden myönteinen tai kielteinen merkitys vahvistuvat entisestään. Myös musiikin kuluttamisen aika ja paikka heijastuvat yksittäisen kappaleen merkitykseen. Kappaleen nimi, kuten vaikkapa edellä mainittu *Sex Machine* liittää sen henkilökohtaisiin muistoihin ja tuo mieleen paikan, ajan ja tilanteen, jossa kyseinen musiikki koettiin silloin, kun se ensimmäisiä kertoja kolahti.

Diskoaikojen muisteluissa korostuvat menneisyys yksilöiden muistoina, muistina ja kokemuksena – blogikirjoittajien tai haastateltavien kokemana menneisyyden läsnäolona.²²²⁹ Hannu Salmen mukaan historia näyttäytyy muun muassa opittuina, perinteisinä käytäntöinä, artefakteina ja hyödykkeinä nykyisyydessä.²²³⁰ Näin ajatellen Kåren Kellarin menneisyys ilmenee 2000-luvulla esimerkiksi tapana käydä tanssimassa, itse tanssimisen tapoina, 1960- ja 1970-luvun pukeutumisen uusintamisena, muistojen musiikkina tai keskioluen humalahakuisena juomisena. Kåren Kellarin asiakkailla henkilökohtainen suhde syntyi ”vanhaan” rockiin. Sitä elettiin:

Se oli uutta, jota ahneesti imimme itseemme samalla, kun elimme elämämmme tärkeintä ja kiihkeintä aikaa. Joskus kipeäkin kasvamisemme pojista miehiksi / tytöistä naisiksi tapahtui tuon musan säästyksellä siten, että muistot tapahtumista ja musiikista kietoutuivat toisiinsa erotamattomaksi muistiverkoksi.²²³¹

Vuosien lisääntymistä ei huomaa siitä, että oma musiikkimaku muuttuu vaan siitä, että se pysyy samana, sanotaan. Oman sukupolven musiikkiin jää kiinni. Siihen latautuu merkityksiä ja muistoja: siitä tulee enemmän kuin musiikkia. Juuri tietyistä kappaleista tulee tärkeitä, ja lukemattomat muut sinänsä hyvät eivät koskaan vaikuttamaan mitenkään.

Vaikka en musiikista osaa keskustella, mulle se ”meidän” musiikki on noussut arvoon arvaamattomaan. Pimeinä myöhäisiltoina kun istun Jäähallin edessä odottamassa kuopusta, soi autossa Creedence tai nyt löytynyt Soul-cd.²²³²

Aikalainen herätti blogissa kysymyksen musiikin ja nostalgian suhteesta ja kysyi, onko musiikilla joku oikotie ihmissieluun. Jättääkö se muita taide- ja viihdelajeja syvemmän jäljen muistin sopukoihin? ²²³³ Daniel J. Levitin vastaa, että aivojemme rakenteesta johtuen ihminen muistaa hyvin ne asiat, jotka ovat koskettaneet tunnetasolla.²²³⁴ Siksi ruotsalainen emeritusprofessori ja tanssiorkesteri Lennarts trion perustajajäsen Lennart K Perssonkin kirjoittaa, että 1960-luku jätti hänelle henkilökohtaiseksi perinnöksi sympatian etenkin tanssimusiikkia kohtaan.²²³⁵ Esimerkki selittää nostalgian kiinnittymistä siihen musiikkiin, johon rakastuttiin nuoruudessa. Howard Sounesin mukaan koko 1960–1970 -lukujen kulutuskulttuuri kirjoineen, elokuvineen, musiikkeineen ja kuvataiteineen auttoi tuon aikakauden nuoria muodostamaan oman makunsa ja varsinkin oman elämänsä. Siksi se on kulttuuria, josta he yhä nauttivat.²²³⁶ Koska asiat koetaan tunnetasolla, ikäännyttyään ihmiset yleensä tulevat vähemmän avoimiksi uusille kokemuksille.²²³⁷ Ehkä siksi keski-ikäisenä ei ole yhtä vaivatonta omaksua uusia musiikkigenrejä, joita on lisäksi tarjolla lukemattomia määriä mihin vuorokauden aikaan tahansa.²²³⁸ Sitä arvostetaan, jos musiikissa kuuluu tekemisen ilo.²²³⁹

Kulttuurintutkija Lawrence Grossberg näkee, että populaarimusiikin merkitys syntyy mielihyvistä, hurmasta ja nautinnosta, joita se kuulijalle tuottaa. Nostalgia vie kuulijan (muistelijan) lähelle pyhän ja mysteerin kokemusta yrittäessään kääntää, tulkita ja ymmärtää olemassaoloon liittyviä tunnetiloja musiikin kautta.²²⁴⁰ Hannu Salmi toteaa, että musiikki toimii väylänä menneisyyteen, kuulijan ja kokijan oman muistin välineenä ja muistelun välikappaleena. Kyse voi olla nostalgisesta yksilömuistista tai laajemmasta, kuuntelukokemuksen kautta aktivoituvasta sosiaalisesta muistista. Musiikki voi siirtää kuulijan takaisin siihen menneisyyden aikaan, paikkaan ja tilanteeseen, jossa kappale aiemmin kuultiin. Musiikki

voi elvyttää ja auttaa uudestaan kokemaan menneitä tunteita ja ajatuksia. Kun nuorisomusiikki syntyi 1950-lukujen vaihteessa, musiikin kulutus segmentoitui ja kappaleisiin liittyvä merkityksellistyminen kiinnittyi ikäryhmiin. Sukupolvet kokevat omat musiikkinsa symboleina, kollektiivisten tunteiden kohteena.²²⁴¹

Kåren Kellarin muistelot ovat vakiinnuttaneet paikkansa, eivät vähiten siellä kuullun ja nuoruudesta tutun rockin vuoksi. Mystinen aikakone sieppaa muisteloiltaan osallistuvat ja luo kollektiivisen muiston menneestä ajasta.²²⁴² Kokemus on osoittanut, että muisteloita voi ja kannattaa järjestää eri tavoin. Muisteloiden musiikkipolitiikka jakaa mielipiteitä kuten se teki nuoruudessakin: osa kokee musiikin liian vaikeaselkoiseksi tai kuuluvan ajallisesti liikaa 1950–1960-luvuille. Toisaalta aikalaiset ovat kiittäneet karhulalais-taustaisten ammattimusiikoiden keikkoja Kåren Kellarin muisteloissa.²²⁴³

On heitäkin, jotka haluaisivat kuulla 1970-luvun hittejä ja tanssia niiden tutussa tahdissa. David Haslam kirjoittaa wolverhamptonilaisessa baarissa 2000-luvulla järjestetyistä 1970-luvun teemailloista. Baarin tiskijukka pyrki huomioimaan asiakkaiden musiikki-toiveet, mutta ei silti soittanut Haslamin toivomaa Bad Companya, koska ”I play party records. People are here to have a good time”. Hyvää fiilistä haettiin 1970-luvun lopun diskomusiikilla.²²⁴⁴ Ensimmäisistä Kåren Kellarin muisteloista on toistakymmentä vuotta, joten ehkä enää ei toimi alkuperäinen konsepti: ”Tää porukka kokos itse itsensä. Kun se oli niin helppo organisoida, varaa paikan ja varaa orkesterin ja sillä selvä.”²²⁴⁵ David Haslam antoi neuvon wolverhamptonilaisen teemabaarin omistajalle: 1970-luvun kokemus syntyy siitä, että paikassa soi autenttinen musiikki. Siksi soittolistalle kuuluvat aikakauden suosituimmat artistit, kuten vaikkapa David Bowie ja Led Zeppelin.²²⁴⁶

1960–70-lukujen vaihteessa julkaistiin nostalgiset kappaleet *Those Were the Days* (1968) ja *Yellow River* (1970), jotka ovat 2000-luvulla nousseet kärelaisten nuoruusmuistojen tulkeiksi. Hannu Salmen mukaan lähes kaikki kevyt musiikki on ammentanut aiheensa yksilön kokemusmaailmaan liittyvistä teemoista kuten van-

heneminen, rakastuminen, toiveiden särkyminen tai unelmat paremmasta elämästä. Musiikki sekä herättää tunteita, että etäännyttää ja auttaa irtautumaan niistä. Iskelmän kertomus toisen ihmisen elämästä ja ongelmista luo ulkopuolisen näkökulman omaan tunnekarttaan.²²⁴⁷

Yellow River, ”paikka jota rakastan”, maalautuu laulajan mieleen ja silmiin kertoen symboliseen paikkaan kiinnittyvästä onnen ajasta. Laulaja päättää palata nuoruutensa paikkaan ja jättää huoltomasti mutta määrätietoisesti hyvästit uusille ystävilleen. Tulevaisuudelta odotetaan kaikkea sitä hyvää, mitä pysähtynyt nykyisyys ei pysty tarjoamaan. Onni löytyy muistin paikasta, jonka hän olettaa pysyneen muuttumattomana. Laulaja ei epäile ratkaisuaan ja havahtuu kuin unesta todetakseen, että onni on saavutettavissa vain nuoruuden paikassa. *Those were the days* -kappaleen keskiössä on puolestaan paikan sijaan yksilö, joka tuntuu kertovan nuoruusmuistojaan vanhalle ystävilleen. Ensin kuulija johdatetaan nykyhetkeen, jossa laulaja pohtii nykyistä minuuttaan suhteessa majataloon, menneen nuoruuden ja muistin paikkaan. Paikka on yhä olemassa ja koettavissa sekä fyysisesti että mielikuvissa ikkunaan heijastuvan muistikuvan kautta. Paikka virittää laulajan tunnetilaan, jossa hän kuulee ystävän jopa kutsuvan häntä nimellä. Kappaleessa menneisyys esitetään kulta-aikana, jota väritti yhteisöllisyys, nauru, ystävyys, rakkauskin. Ikääntymisen vaikutusta ei tunnetasolla näy, koska lopuksi lauletaan: ”sydämissämme unelmat ovat yhä samoja”:

*Through the door there came familiar laughter
I saw your face and heard you call my name
Oh my friend we're older but no wiser
For in our hearts the dreams are still the same.*

Kumpikin kappaleista johtaa ajatukset Kären Kellarin muisteluihin, joissa on mahdollisuutta kokea kollektiivisesti jotakin laulun tunnelmasta. Hannu Salmi puhuu symbolisista iskelmistä, jotka kiinnittävät ja elvyttävät muistoja. Iskelmä voi toimia muistamisen ja unohtamisen välineenä, jolloin se saa terapeuttisen roolin arjen huolien hälventäjänä. Muistista kertovan iskelmän ja kollek-

tiivisesti toimivan muistillisuuden välillä on olemassa yhteys, Salmi uskoo.²²⁴⁸

Ensimmäisten Kåren Kellarin muisteloiden aikaan, syksyllä 2001 ei radiosta juuri kuullut nuoruudesta tuttua rockia. Siinä suhteessa tilanne muistutti 1960–1970-lukujen vaihteen tilannetta, johon Kåren Kellarin syntykin ajoittui. Musiikki, jota nyt kuunnellaan nostalgisoiden, oli 1960–1970 -luvulla uusinta uutta, mutta mahdollisuudet sen kuluttamiseen vähäiset.

SEIREENIEN LAULU

Teen lopuksi yhteenvetoa Kåren Kellarin yhteisöistä menneisyydessä ja nykyisyydessä. Peilaan tutkimukseni tuloksia aiempaan tutkimukseen ja perustelen tulosten merkityksen.

Tutkimuksen kohteena on ollut Karhulassa vuosina 1969–1979 toiminut Kåren Kellari. Olen analysoinut Kåren Kellarin merkitystä siellä viihtyneille asiakkaille vastatakseni kysymykseen, mitkä tekijät muodostivat ja ylläpitivät yhteisöjä diskossa ja miksi näitä yhteisöjä on haluttu alkaa muistella. Tarkastelen Kåren Kellaria yhteisön, paikallisuuden ja nostalgian käsitteellisessä kontekstissa. Muistitietotutkimukseni kiinnittyy läheisesti mikrohistoriaan, joka toimii muistitiedon tulkintaani ohjaavana ja rakentavana analyysin apuvälineenä. Työni on laaja johtuen siitä, että liikun kahdella aikatasolla, 1960–1970 -lukujen menneisyydessä ja 2000-luvun nykyisyydessä.

Tutkimukseni osoittaa, että Kåren Kellarissa yhdistyi nurkkatanssien, seurojentalojen ohjelmallisten iltamien, tanssilavakulttuurin, koulutanssien ja popkonserttien kotimainen perinne jazz-klubien ja diskojen globaaliin esikuvaan. Nuorten tarve luoda omista lähtökohdistaan oma ympäristönsä mahdollistui Kåren Kellarissa, josta tuli erilaisten nuorisokulttuurien kohtaamispaikka. Saman tyyppisiä nuorisopaikkoja syntyi 1960–1970 -luvuilla kautta Suomen. Erityistä oli, että Kåren Kellari syntyi suhteellisen pienelle paikkakunnalle, joka ei sijainnut maamme suurten kaupunkien vaikutuspiirissä ja jossa se pystyi toimimaan diskona yhtäjaksoisesti kymmenen vuotta. Vahvimmin paikan erityisyys näyttäytyy 2000-luvun näkökulmasta tarkasteltuna. Esimerkiksi viisi kertaa järjestetyt Kåren Kellarin muistelot ovat joka kerta keränneet 150–250 entistä diskonuorta Karhulaan.

Helena Helve muistuttaa, että vapaa-ajanviettotavat vaikuttavat nuorten ystävyys-suhteiden ja verkostojen luomiseen, oman identiteetin kehittämiseen, vanhemmista irrottautumiseen ja viime kä-

dessä oman arvomaailman ja maailmankuvan rakentumiseen. Tietoisuus sosiaaliluokkien olemassaolosta pyrki pintaan, sillä Karhula oli 1960–1970 -lukuilla suurteollisuuspaikkakunta, jossa oli totuttu tiettyyn isien ammattien mukaan määräytyviin sosiaalisiin hierarkioihin. Diskon pimeys, tungos, tupakansavu ja musiikin pauhu yhdistivät ja häivyttivät nuorten asiakkaiden välisiä eroja.

Disko alkoi avautumisensa jälkeen tuottaa nopeassa tahdissa modernia kaupunkitilaa ja luoda uutta, diskoiltojen määrittämää rytmiä nuorten ja heidän perheidensä elämään. Tässä risteyskohdassa nuorten ja vanhempien ajankäyttö, arvot ja asioille antamansa merkitykset joutuivat väistämättä vastakkain. Vanhempien kuvitelmissa nuorten kavereiden pelättiin seireeneinä kylvävän tuhoa ja huonoja tapoja diskossa käyvään jälkikasvuunsa.

Osoitan, että Kåren Kellarissa koettuun yhteisöllisyyteen vaikuttivat paikka, toimijat ja toiminta. Paikka ja sen liberaalit toimintaperiaatteet loivat diskossa käymiselle ja yhteisöjen muodostumiselle sopivat puitteet. Kåren Kellarin perustamisen taustalla vaikutti vuoden 1969 alusta voimaan astunut uusi alkoholilaki, joka vapautti keskioluen. Kåren Kellari pystyi luomaan, ylläpitämään ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä kanta-asiakasjärjestelmällä, joka takasi vuosina 1970–1974 myös alaikäisten pääsyn keskiolutta anniskelemaan diskoon. Asiakaskunta saatiin jäsenyyden myötä sitoutumaan paikkaan.

Toinen tekijä yhteisöjen muodostumiselle ja kehittymiselle olivat paikan toimijat. Portsareiden ja ravintoloitsijoiden rooleissa yhdistyivät auktoriteetti ja kavereus. Tiskijukat taas vaikuttivat levyvalinnoillaan nuorten asiakkaiden musiikkimakuun valistavasti ja yhdenmukaistavasti. Nuoret itse tulivat diskoon ensi sijassa viihtymään toistensa seurassa. He muodostivat vapaan ja löyhän, mutta samalla tiiviin yhteisön, joka sisälsi erilaisia ja erikokoisia pienryhmiä ja kaveriporukoita, jotka pienellä paikkakunnalla olivat yleensä tuttuja keskenään. John Cotterell kutsuu näitä sosiaalisiksi verkostoiksi, jotka rakentuivat ikätoveriyhteisöissä ja koostuivat lukuisista sosiaalisista suhteista, kiinteydeltään eriasteisista ryhmistä, läheisemmistä ja etäisemmistä ystäväistä ja kavereista ja vaihtu-

vista kokoonpanoista. Kun paikka tuli tutuksi, ryhmät alkoivat sekoittua, kaveriporukat laajentua ja monipuolistua. Diskossa näkyi kymmenen vuoden aikana poppareiden, hippien ja punkkareiden lisäksi näihin ryhmiin kuulumattomia nuoria. Erotan Kåren Kellarissa kolme asiakassukupolvea, jotka olen nimennyt diskopioneerien, diskoklubin ja muutosten diskosukupolviksi. Sukupolvet muodostuvat Kåren Kellarin asiakaskunnasta esiin nousevista ryhmistä, joille on tyypillistä eriaikaisuus ja eripaikkaisuus, mutta samakulttuurisuus eli samanaikaisen historiallisen kulttuurin jäsenyys ja yhteisesti jaettu kokemusmaailma nuoruuden diskossa aikana, johon heidän asiakkuutensa osuu.

Kolmas diskossa koettua yhteisöllisyyttä rakentanut tekijä oli nuorten toiminta musiikkeineen, pukeutumisineen ja päihteineen. Diskossa käyminen oli aikuisuuteen kurkottamista ja tasapainoilua sopivan ja epäsopivan, hyväksytyin ja tuomittavan sekä kunnollisen ja huonon käyttäytymisen välillä. Heikki Lehtonen on todennut, että toiminnallisessa yhteisössä yhteenkuuluvuuden tunteet ja tietyt yhteisöllisyyttä osoittavat ilmiöt konkretisoituvat vuorovaihtuksena ja toimintana. Kåren Kellarin yhteisöt olivat tämän lisäksi olemassa myös tunnetasolla, mutta eivät olisi olleet elinvoimaisia ilman yhteisesti hyväksyttyä toimintaa.

Nykyisyydestä käsin katsottuna Kåren Kellarin kuvasto on nostalgisesti väritynyt. Kåren Kellarin esimerkki osoittaa, miten aika-laiset ovat mystifioineet sitä samaan tapaan kuin toiset esimerkiksi 1960-lukua ja sen tapahtumia. Havaintoni keski-ikäisten nuoruuden nostalgisoinnista ei ole mitenkään vallankumouksellinen; päinvastoin, esimerkiksi Katja-Maaria Miettunen ja Petri Laukka ovat viime vuosina tehneet samansuuntaisia huomioita.

Tutkimukseni osoittaa, että 1960–1970 -lukujen Kåren Kellarin yhteisöissä syntyi syvää ystävyyttä, joka on kantanut vuosikymmenien päähän. Tiivis yhteisö nuorille suunnitellussa diskossa tarjosi turvallisen kehysten kokea ja harjoitella monia asioita ensi kertaa yhdessä. Nuoruudessa kulutetulla musiikilla on keskeinen merkitys; Kimmo Saaristo on osuvasti todennut, että jokaisella sukupolvella on omat rockinsa, ja rock on osa kunkin sukupolven avainkoke-

musta. Nuoruudessa omaksutut mielenkiinnon kohteet ovat Kåren Kellarin kontekstissa osoittautuneet suhteellisen staattisiksi. Kari Kallioniemen mukaan rocknostalgia kytkeytyy suurten ikäluokkien keski-ikäistymiseen mutta myös yleiseen vaurastumiseen.

Svetlana Boym kirjoittaa reflektiivisestä nostalgiaista: muistellessa tulee peilattua samalla nykyhetkeä ja tulevaa. Sellainen nostalgia luo uutta. 2000-luvun diskoyhteisöllisyys käy vuoropuhelua menneen ja nykyisyyden välillä. Kåren Kellarin muisteloissa lämpö, läheisyys ja jälleennäkemisen ilo kulkevat käsi kädessä kaipauksen, haikeuden ja ikävän kanssa. Entiset Kåren Kellarin diskonuoret ovat nykyajan seireenejä, joiden vetovoima selittää muisteloitten saaman suosion. Yhden lyhyen illan aikana pitää ehtiä kokea paljon ja tavata monia tuttavuuksia. Siksi muisteloillan ja sielä koettujen läheisten kohtaamisten jälkeen mieleen jää ”outu rauhattomuus”.

Kåren Kellarin nostalgisointi kumpuaa diskovuosien ilontäyteisyydestä. Diskoyhteisöön kuuluneiden muistelupuheessa korostuu ajatus siitä, että diskossa vietetty nuoruus toi mukanaan iloisen ja rennon elämänasenteen ja opetti suvaitsevaisuutta. Diskossa vietettyyn nuoruuteen kuului luonnollisesti myös tummia sävyjä kuten sydänsuruja, epävarmuutta, komplekseja, tappeluita, huumekeiluja, alkoholin liikkakäyttöä ja epämääräistä seuraa, mutta niiden muisteleminen jää tämän tutkimuksen aineistossa iloisempien asioiden varjoon.

Mielikuvamme diskokulttuurista on ollut kapea johtuen esimerkiksi elokuvien, kirjallisuuden ja median tuottaman tiedon kerrostumista, mutta myös tutkimuksen puutteesta. Diskoille asetetut kehukset ovat avartuneet, sillä diskot eivät enää ole vain nuorison vapaa-ajanviettopaikkoja. Kehitys on kulkenut myös kielteiseen suuntaan. Osansa on diskon stereotyyppisellä kuvastolla; näkymä 2000-luvun diskoteekin ulko-ovesta kelpaa kuvittamaan vaikkapa dokumenttielokuvaa turistikohteiden prostituutio-, alkoholi- ja huumeongelmista. Diskot nähdään yhä usein paheiden pesinä, jolloin ne assosioituvat arvaamattomaan, pelottavaan ja mustaan.

1990-luvulla alkaneen diskokulttuurin retroistumisen myötä on ainakin Suomessa herännyt tarve löytää disko, jota voisi mainostaa maamme ensimmäisenä. Kilpajuoksusta on seurannut, että yksi disko on Suomen ensimmäinen ”kiinteä” diskoteekki, toinen on ensimmäinen ”varsinainen” ja niin edelleen. Vaikka ensimmäisyys on tietyllä tavalla kiehtovaa, ensimmäisen diskon etsiminen on ajanhukkaa. Samankaltaiset ilmiöt ovat kehittyneet useassa paikassa samanaikaisesti, kun aika on kypsä. Vapaa-ajanviettomuodot ovat myös usein olleet paikallisia tai lyhytkestoisia, eikä niitä ole välttämättä dokumentoitu.

Tutkimukseni on tuottanut uutta tietoa 1960–1970 -lukujen diskokulttuurista, mutta sillä on myös menetelmällistä merkitystä. Muistitiedon kokoamista varten kehittämäni blogi osoittaa, että julkinen ja kollektiivinen muistelu verkossa sai aikalaiset muistamaan nuoruuteen liittyviä asioita helpommin, mutta ennen muuta syvemmin kuin yksin muistellen. Kävi selvästi ilmi, että kun muistoja jaetaan, ne lisääntyvät, moninkertaistuvat ja kumuloituvat. Blogiin tulleet kirjoitukset vahvistavat, että sen avulla palautui monta jo unohtunutta nuoruusmuistoa mieleen – joskus kipeästikin. Havaittiin, että moni muistikin paljon enemmän kuin aluksi usko. Toisten muistelujen mukana oma muisti alkoi hiljalleen terävöityä ja unohduneet asiat palata. Blogikirjoituksista välittyy myös se, millaisen pohjan Kären Kellarissa vietetyt diskovuodet tarjosivat aikuistumiselle ja muille elämän myöhemmille vaiheille.

VIITTEET

- ¹ Venäläisen Boris Fominin (1900–1948) säveltämä Дорогой длиною nousi maailmanlaajuiseen suosioon brittiläisen Mary Hopkinin esittämänä. Suomesa kappale sai nimen ”Oi niitä aikoja”, ja sen levytti Päivi Paunu saman vuoden syksyllä.
- ² Immonen 2012, 346.
- ³ KKB#2 Sunrise 2006-04-23 22:17; KKB#22 HelenaL 2006-09-27 21:08.
- ⁴ Esim. ”Kuinka oli mahdollista, että Kåresta tuli niin suosittu paikka? Miten niin samanoloiset ihmiset kohtasivat ja muodostivat yhteisön, joka puhuttaa yhä?” KKB#3 Ride Rio 2006-03-20 18:47. Diskon rekonstruktioita mainostetaan ”Kåren muisteloina”.
- ⁵ Käytän tutkimuksessani Kåren Kellarin asiakkaista nimitystä *kårelaiset*, mikä on syntynyt osana aikalaisten 2000-luvulla kokemaa nostalgia-aaltoa. Cohen on havainnut, että neutraalit paikannimet alkavat symboloida useita asioita, kuten tässä diskon nimi kokonaista nuorisoryhmää. Cohen 1987, 40.
- ⁶ Muutosten vimmainen vuosikymmen. *HS Teema*, Kultainen 60-luku, 4/2008, 8; 60-luku elää meissä kaikissa. *HS Teema*, Kultainen 60-luku, 4/2008, 16.
- ⁷ Suuntaus on näkynyt kulttuurihistoriassa 1990-luvun alusta lähtien, joten kyse ei suinkaan ole uudesta menetelmästä. Ks. esim. Tuominen 1991; Hapuli 1995; Laine 2011.
- ⁸ Kallioniemi 2001, 101.
- ⁹ Immonen 2011, 384.
- ¹⁰ Kallioniemi 1988, 38.
- ¹¹ Hilamaa & Varjus 2000, 91–103; Dyer 1979, 21, Andriote 2001, 2. – Tätä elokuvaa ei voi olla mainitsematta se, joka diskokulttuurista kirjoittaa. Elokuvassa 19-vuotiaan maalikaupassa työskentelevän, vanhempiensa kanssa asuvan Tony Maneron (John Travolta) viikon kohokohta on lauantai-ilta, jolloin hän kokoontuu vanhojen koulukavereidensa kanssa 2001 *Odyssey* -diskoon. Siellä hänestä kuoriutuu paikan tähtitanssija.
- ¹² Helanko 1969, 29–30.
- ¹³ Helanko 1969, 26.

- ¹⁴ Suoninen 2000, 287–290; Ks. myös ”Poplore.” *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1974, 193–196.
- ¹⁵ Thornton 1996.
- ¹⁶ Kallioniemi 1988, 38.
- ¹⁷ Kallioniemi & Salmi 1995, 13–15.
- ¹⁸ Yleisradion Diskokuumetta-ohjelmasarjan johdantoteksti, jonka on kirjoittanut Jukka Lindfors. [Http://yle.fi/elavaarkisto/haku/#/toimituksen%20koostama/Diskokuumetta/kieli/fi](http://yle.fi/elavaarkisto/haku/#/toimituksen%20koostama/Diskokuumetta/kieli/fi). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ¹⁹ Kaartinen 2005, 39.
- ²⁰ Ks. toiseudesta, vieraudesta ja erilaisuudesta Kaartinen 2005, 22; Turunen 2001; Douglas 1966.
- ²¹ Heiskanen & Mitchell 1985, 178. Vrt. DJ Beaver muistelee. Tapani Ripatin haastattelu 9.7.2007, *YLE Elävä arkisto*.
- ²² Vrt. biletys 2000-luvulla, Maunu 2014, 16.
- ²³ Hippipyyttä, underground-liikettä ja radikalismia koskevasta aiemmasta tutkimuksesta ks. esim. Ala-Ketola 1985, Tuominen 1991, Miettunen 2009.
- ²⁴ Nykyri 1996, 7–8. Vrt. ”munarock”, Frith 1988, 235.
- ²⁵ Echols 2003, 222.
- ²⁶ Järviluoma & Rautiainen 2003, 172–173.
- ²⁷ Kallioniemi 1988, 38.
- ²⁸ Echols 2003, 222–227.
- ²⁹ Goldman 1978, 23. Ks. kansallissocialismin vaikutuksesta tanssimusiikkiin Häme 1949, 79.
- ³⁰ Haa 1994, 8. Vrt. Martin 2003, 11.
- ³¹ Lawrence 2003, 317.
- ³² Pollack 1979, 3.
- ³³ Haslam 2005 ja 2007.
- ³⁴ Ks. esim. Lawrence 2003, xi; Haslam 1998, 150; Brewster & Broughton 1999, 384–410; Thornton 1996, 60; Jones & Kantonen 2000, xv.
- ³⁵ Nives & Esko 2013.

- ³⁶ Ramstedt 2014.
- ³⁷ Frith 1988, 135, 137.
- ³⁸ Dyer 1979.
- ³⁹ Lawrence 2003, 8.
- ⁴⁰ Peppermint Lounge Goes Dark; May Lose Liquor Permit Today. *The New York Times* 28.12.1965. Ks. myös Lawrence 2003, 8; Pollack 1979, 28.
- ⁴¹ Beatmusiikki oli Manchesterissa voimissaan, bändejä syntyi eikä esiintymispaikoista ollut pulaa. Kaupungin keskustassa oli lähes kolmekymmentä menestyvää klubia vastauksena uuden nuorisomusiikin kovaan kysyntään yhdistyneenä äänilevyjen huonoon saatavuuteen. Tämä sai bändit opettelemaan uusimmat hitit ja esittämään niitä vastaanottavaiselle yleisölle. Haslam 1998, 151, 152.
- ⁴² Garratt 1998, 5.
- ⁴³ Haa 1994, 17.
- ⁴⁴ Andriote 2001, 18.
- ⁴⁵ Arthurista tuli New Yorkin ensimmäinen mediateekki. Lawrence 2003, 8, 14, 15–17; Shapiro 2005, 10. Ks. myös Goldman 1978, 46–54; Andriote 2001, 18–19; Echols 2003, 245.
- ⁴⁶ Lawrence 2003, 8, 17; Goldman 1978, 46–54; Andriote 2001, 18–19.
- ⁴⁷ Lawrence 2003, 26; Andriote 2001, 20.
- ⁴⁸ Echols 2003, 245–246; Stevenson 2012, 189.
- ⁴⁹ Pollack 1979, 22.
- ⁵⁰ Andriote 2001, 19, 10, 9; Shapiro 2005, xvi.
- ⁵¹ Pollack 1979, 22–23.
- ⁵² Ks. diskomusiikista esim. Haa 1994, 8–17; Hilamaa & Varjus 2000, 91–103. Vrt. Dyer 1979, 21.
- ⁵³ Garratt 1998, 6, 7.
- ⁵⁴ Pollack 1979, 38–39.
- ⁵⁵ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998; Mäkelä 2011.
- ⁵⁶ Post & Gunér 2005, 94.

- ⁵⁷ Hämäläinen 1996, 38–40.
- ⁵⁸ Ett strövtåg i Stockholm. *Bildjournalen* 39/1966, 20.
- ⁵⁹ Sillanpää 2002, 157.
- ⁶⁰ Vesterinen 2006, 165; Mäkelä 2011, 157.
- ⁶¹ Hämäläinen 1996, 104; Disc Club Take Five. *Intro* 3/1969, 5.
- ⁶² Vesterinen 2006.
- ⁶³ Westergård 1998, 142. – Karhulalaisyntyisen Pekka Mandartin (synt. Lindqvist) ohjaama ja vuonna 2004 ensi-iltansa saanut elokuva *Keisarikunta* kertoo Fennian jazzyhteisöstä. Teatteri-ensi-iltansa tarina sai Kotkan kaupungin-teatterissa 13.9.2014.
- ⁶⁴ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 177. Vrt. Helsinki osti kartanon kahdessa erässä. *Helsingin Sanomat* 21.9.2011; Ks. myös <http://www.svenkka.fi>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ⁶⁵ Hellman 2006; vrt. Heiskanen & Mitchell 1985, 181–182.
- ⁶⁶ Raittiasiaihmiset voittivat diskoteekkien alkoholikiistan. *Helsingin Sanomat* 3.7.1966, 9; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 177. Ks. myös Seura 16/1966 ja Apu 36/1966, joihin viitanneet Heiskanen & Mitchell 1985, 181–182.
- ⁶⁷ Raittiasiaihmiset voittivat diskoteekkien alkoholikiistan. *Helsingin Sanomat* 3.7.1966, 9.
- ⁶⁸ Järvelä 1997, 147.
- ⁶⁹ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 177; Kuha 2002.
- ⁷⁰ Vastatkaa vaasalaiset! *Intro* 8/1968, 6.
- ⁷¹ Verkkolehti *Keskustori* 22.9.2010. [Linkki poistettu, tarkistettu 26.4.2014.]
- ⁷² Ravintola Tillikan internet-sivut <http://kippis.fi/tillikka>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.] Vrt. Palveluksessa Tampereella 1970.
- ⁷³ DISKOT Kesäkalenteri *Suosikki* 6/1973, 15. Listattujen diskojen joukossa olivat kotkalaiset Catacombi ja Palski sekä karhulalaiset A-oikeuksin varustettu Lasinpuhaltaja ja keskiolutta anniskellut Kären Kellari.
- ⁷⁴ Sarjan muissa tutkimuksissa liikutaan tanssilavoilla, kotihipoissa ja maaseudulla. Kruse 1973, 160–170. Ks. esim. Saraste 1973.

- ⁷⁵ Ripatti 2008.
- ⁷⁶ Hellman 1985.
- ⁷⁷ Kallioniemi 1988 ja 1990.
- ⁷⁸ Nykyri 1996.
- ⁷⁹ Lehtonen 1990, 17–18. Tosin Lehtonen pitää tätä määrittelyään liian yleisenä, sillä se ei ota kantaa yhteisön alueelliseen laajuuteen, – tilallisiin rajoihin – , se ei erittele yhteisölle tyypillisiä vuorovaikutuksen muotoja eikä osoita niitä ehtoja, joilla symbolinen yhteisyys hyväksytään yhteisömuotona.
- ⁸⁰ Lehtonen 1990, 23–26.
- ⁸¹ Lehtonen 1990, 23, 27.
- ⁸² Puuronen 2003, 391.
- ⁸³ Melkas 2009, 35–36; Houni & Suurpää 1998, 13–14; Anttila 2007, 56.
- ⁸⁴ Aura, Horelli & Korpela 1997, 46–47.
- ⁸⁵ Sotamaa 2002.
- ⁸⁶ Cavan 1966.
- ⁸⁷ Vesterinen 2006, 235, 225.
- ⁸⁸ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985.
- ⁸⁹ Törrönen & Maunu 2004, 324, 333.
- ⁹⁰ *Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus*. Maunu 2014.
- ⁹¹ Tönnies 1974, 19, 48, 49–50. Vrt. Melkas 2009, 22–26; Helve 2009, 26; Mäki-Kulmala 1989, 147.
- ⁹² Yhdysvaltalainen sosiologi Susan B. Kaiser muistuttaa, että Tönniesin käsitteet ovat käyttökelpoisia pohdittaessa esimerkiksi teollistumisen ja kaupallistumisen vaikutusta ihmisten elämäntapoihin ja arvostuksiin (esimerkiksi käsin tehty vs. teollisesti valmistettu tuote) tai tutkittaessa kaupungistumisen vahvistumiseen ja perinteisten kyläyhteisöjen katoamiseen liittyviä sosiaalisia ja yhteiskunnallisia ilmiöitä. Kaiser 1997, 392–401.
- ⁹³ Peura 2008, 38.
- ⁹⁴ Heikkilä 2005; Ahvenisto 2008; Koivuniemi 2000, 234; Siivonen 2008, 282.

- ⁹⁵ Karjalainen 2006, 83–92.
- ⁹⁶ Torvinen 2011.
- ⁹⁷ Frith 1988, 212.
- ⁹⁸ Klinkmann 2010.
- ⁹⁹ Mäkinen 2007, 128.
- ¹⁰⁰ Taudin oireiksi luettiin lakkaamaton kaipuu kotiin, melankolia, unettomuus, anoreksia, heikkous, ahdistuneisuus, hengitysvaikeudet ja sydämentykytys. Wilson 2005, 21; Vilkkonen 2007, 14; Rossi & Seutu 2007, 9.
- ¹⁰¹ Esim. Boym 2001; Wilson 2005; Rossi & Seutu 2007, 9.
- ¹⁰² Rossi & Seutu 2007, 8–9.
- ¹⁰³ Koivunen 2000, 346.
- ¹⁰⁴ Boym 2001, 49–55. Ks. myös Vilkkonen 2007, 15–16.
- ¹⁰⁵ Klinkmann 2007.
- ¹⁰⁶ Miettunen 2009. Miettusen väitöskirjassaan tutkimat ryhmät ovat kirjailijat, radikaalit ja popparit. Viimeksi mainittu ryhmä on tässä nimetty popmuusiikoiksi erotukseksi poppareiden tyyliperustaisesta nuorisoryhmästä.
- ¹⁰⁷ Laukka 2013.
- ¹⁰⁸ Järvelä 1997.
- ¹⁰⁹ Vienonen & Lähteenmäki 2009.
- ¹¹⁰ Raninen 2010, 6.
- ¹¹¹ Vesterinen 2006.
- ¹¹² Wilson 2005, 8, 22.
- ¹¹³ Hutcheon 2000. Viitannut Wilson 2005, 22.
- ¹¹⁴ Wilson 2005, 24.
- ¹¹⁵ Esim. KKH Ritva Larsen.
- ¹¹⁶ KäA. Todistajanlausunto, Pekka Laurikainen ja syyttäjänlausunto, Pertti Nieminen. Kymin kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C – D § 35.
- ¹¹⁷ Karhulan ja Kotkan yritysten ja yksityistalouksien puhelinliittymät kuuluivat 1960–70-luvuilla ensin Kouvolan ja myöhemmin Kaakkois-Suomen jako-

alueeseen, jonka puhelinluettelot ilmestyivät vuosittain helmikuussa. Ne käsittävät luettelon painoon mennessä käytössä olleet vanhat ja käyttöön otetut uudet yksityishenkilöiden, yritysten ja yhteisöjen puhelinnumerot jakoalueella. Ks. esim. ilmoitus *Eteenpäin*-lehdessä 17.2.1970, 2.

¹¹⁸ Cavan 1966, 24.

¹¹⁹ Luettelo- ja puhelintietoutta. KAS 1981.

¹²⁰ Honka-Hallila 1995, 115–149.

¹²¹ Arajärvi 1977, 5, 9–10, 13, 42, 64.

¹²² Kivimäki 1965, 11, 37, 48. – Sitoutumattomat suomalaiset sanomalehdet alkoivat 1960-luvun puolivälissä elintason noustessa kasvattaa levikkiään. Myös molempien kotkalaislehtien omistajat näkivät järkeväksi kehittää julkaisujaan mahdollisimman laajaa lukijapiiriä kiinnostaviksi. 13.3.1964 *Eteenpäin*-lehden poliittiset tunnukset poistettiin ja puoluesidonnaisuus lakkautettiin. Siitä pyrittiin saamaan kotien lehti, joka samalla tyydyttäisi poliittiset tehtävät. Kivimäki 1965, 188. – *Etelä-Suomestakin* tuli sitoutumaton 21.3.1964. Arajärvi 1977, 52.

¹²³ Esimerkiksi The Renegadesien ensimmäisestä Kotkan ja koko Suomen vierailusta kerrottiin vuonna 1964 vain *Eteenpäin*-lehdessä. Jutun kuvateksteissä toimittajan kritiikki kohdistuu muusikkopoikien, ”Luopioiden”, pitkiksi venähtäneisiin hiuksiin: ”Voi, voi noita hiuksia.” *Eteenpäin* 10.10.1964. – *Etelä-Suomi* ei ollut lähettänyt paikalle toimittajaa ollenkaan johtuen ehkä radikaaliksi koetusta aiheesta tai konsertin pitopaikasta, Kotkan työväentalosta. Samoihin aikoihin *Etelä-Suomen* nuorisokulttuuristen uutisten aiheiksi kelpasivat esimerkiksi The Beatles-yhtyeen rumpalin Ringo Starrin avioituminen tai yhtyeen nouseminen levymyyntilistojen kärkeen. – Sama ilmiö näkyy vuoden 1962 Helsingissä, jossa järjestetyistä kansainvälisistä nuorisofestivaaleista (tosin Neuvostoliiton propagandaparaatiksi nimetyistä) vaikenivat kaikki tiedotusvälineet, vaikka kyse oli siihen mennessä suurimmasta koskaan maassamme järjestetystä kansainvälisestä tapahtumasta. Rantanen 2008, 12.

¹²⁴ Lehdessä julkaistiin juttusarjaa karhulalaisista yrittäjistä, mutta Kären Kellarin yrittäjistä en juttua löytänyt.

¹²⁵ *Kotkansilmä* ilmestyi 1–2 kertaa viikossa. Lehteä julkaisi aluksi Lehtipojat Oy, ja 1.8.1977 alkaen Eteenpäin Oy.

¹²⁶ Vrt. Henkilötietolaki 22.4.1999/523. Arkaluonteisina pidetyt henkilötiedot on määritelty lain 11 §:ssä. Tosin 12 § mahdollistaa tällaisiksi luokiteltujen tietojen käsittelyn ”historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten”. Ukkosen mukaan henkilötietolaki velvoittaa tutkijoita huolehtimaan siitä, että ihmisten arkaluonteisia asioita ei käytetä väärin eikä julkaista ilman lupaa. Ukkonen 2002.

¹²⁷ Ks. Koivisto 2003, 37.

¹²⁸ Risto Salosen kokoelma käsittää *Suosikin* yhden numeron vuodelta 1965, koko vuosikerran 1967, kymmenen numeroa vuodelta 1968, viisi vuodelta 1969, kolme vuodelta 1970, neljä vuodelta 1971, viisi vuodelta 1972, kaksi vuodelta 1973 ja yhden vuodelta 1974. *Intro*-lehtiä on mukana viisi numeroa vuodelta 1968, koko vuosikerta 1969 ja yksi lehti vuodelta 1970. *Stump*-lehtiä on mukana viisi numeroa vuodelta 1970. Lisäksi kokoelmaan kuuluu 22 kpl *Suosikin* julisteliitteitä.– Parhaimmillaan, vuonna 1975 Suomessa julkaistiin viittä suomenkielistä nuorten musiikkilehteä, jotka olivat *Suosikki*, *Intro*, *Musa*, *Help!* ja *Soundi*. Ks. Laari 2003; Hämäläinen 1996; Jalkanen & Kurkela 2003.

¹²⁹ Kiitos Jukka Martikaiselle oma-aloitteisesta aineiston lähettamisestä.

¹³⁰ Fingerroos & Peltonen 2006, 11–12.

¹³¹ Relander 1998, 42.

¹³² Korkiakangas 1996, 12.

¹³³ Peltonen 1999, 64.

¹³⁴ Salmi 1999, 15.

¹³⁵ Miettunen 2009, 37.

¹³⁶ Hustvedt 2010, 123–124. Draaisma viittaa samaan todetessaan, että omaelämäkerralliselle muistille on ominaista muistojen ryhmittäminen teemoiksi, aiheiksi ja tarinoiksi: osaksi kokonaisuutta. Kaikki se, mitä kerromme muistoistamme, on lopulta osoitettu yleisölle, kuuntelijoille. Draaisma 2011, 270.

¹³⁷ Miettunen 2009, 36.

¹³⁸ Thompson 2000, 133–134; vrt. Korkiakangas 1996, 12.

¹³⁹ Hustvedt 2010 126, 128–129.

¹⁴⁰ Rossi 2011, 109; Ukkonen 2002.

- ¹⁴¹ Portelli 2006, 58.
- ¹⁴² Vrt. Kuula 2006, 56.
- ¹⁴³ Fingerross & Haanpää 2006, 32–35.
- ¹⁴⁴ Vrt. Peura 2008, 39.
- ¹⁴⁵ KKB#4 Ride 2006-08-22 07:24.
- ¹⁴⁶ KKB#2.1 Sessu 2006-08-21 09:03.
- ¹⁴⁷ KKB#2 Jusu M. 2006-08-21 08:27.
- ¹⁴⁸ Mann & Stewart 2002, 616–617.
- ¹⁴⁹ 1960–70-lukujen kontekstissa ”Lissu” oli neutraali nimi toisin kuin ehkä nykyisin. Urbanisanakirjan mukaan se on synonyymi sanalle pissis: ”Lissulla tarkoitetaan yleensä teini-ikäistä tyttöä, joka juo, polttaa, kiroilee, on ’kanamainen’, käyttää usein paljastavia vaatteita ja armottomia sotamaalauksia (=meikkejä), tupeeraa hiuksiaan ja lakkaa päälle sekä on usein kovaääninen. Useimmiten sanalla on negatiivinen tarkoituserä. – ”Tiedätkö Saran” ”Ai sen..? Kauhee lissu!”. [Http://urbanisanakirja.com/word/lissu/](http://urbanisanakirja.com/word/lissu/). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ¹⁵⁰ Ks. Wijnia 2006.
- ¹⁵¹ Kuukausiliitteestä, päivää! *Helsingin Sanomat Kuukausiliite* 29.10.2005.
- ¹⁵² Ensimmäinen nykymuotoinen blogiformaatti ilmestyi Yhdysvalloissa vuonna 1996 ja sitä alettiin kutsua blogiksi seuraavana vuonna. Blogijulkaiseminen on helppoa, nopeaa ja yksinkertaista, mikä selittää sen saamaa suosiota. Herring, Scheidt, Bonus & Wright; Kilpi 2006, 3. – Suomalaisen vuonna 2002 perustetun blogilista.fi-sivuston tilastot kertovat sivustolle rekisteröityjen blogien lukumäärät. Kun avasin blogini helmikuussa 2006, listalla oli 4 316 suomalaista tai suomalaisiin aiheisiin liittyvää blogia. 21.2.2014 blogia oli jo 54 224. Sivuston blogien lukumäärä on kahdeksassa vuodessa lähes kolmetoistakertaistunut. Päivittäin perustetaan useita kymmeniä uusia blogia, ja myös tutkimusblogien osuus on kasvanut. – Ensimmäinen nykymuotoinen blogiformaatti ilmestyi Yhdysvalloissa vuonna 1996 ja sitä alettiin kutsua blogiksi (suom. verkkopäiväkirja) seuraavana vuonna. Herring, Scheidt, Bonus & Wright 2003, 1.

- ¹⁵³ Tietokoneavusteisessa haastattelussa (Computer-assisted interviewing, CAI) haastateltava lukee kysymyksen tietokoneen näytöltä ja kirjoittaa vastauksensa haastattelun kuluessa. Couper & Hansen 2002, 557–560.
- ¹⁵⁴ Online-pelien, -tekstien ja -kulttuurien tutkijat Torill Mortensen ja Jill Walker ovat käsittääkseni ensimmäisten joukossa hyödyntäneet blogia tutkimuksessaan. Mortensen & Walker 2004; Robert Arpo on tehnyt väitöskirjansa Internetin keskustelukulttuureista 2005.
- ¹⁵⁵ Ks. esim. Smith 1997; Mann & Stewart 2002, 607; Tiittula, Rastas & Ruusuvoori 2005; Singh & Burgess 2007.
- ¹⁵⁶ Kontula 2008, 237–238.
- ¹⁵⁷ Turtiainen 2012; Sari Östmanin tutkimusblogi <http://blogi.sometu.fi/2009/07/elamanjulkaiseminen-internetissa/> [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]; vrt. Suominen 2008.
- ¹⁵⁸ Ukkonen 2002.
- ¹⁵⁹ Perinteenkeruun määrittelystä ks. Saarikoski 2011, 121.
- ¹⁶⁰ Korkiakangas 1999, 164.
- ¹⁶¹ Sosiaalisen median sanasto 2010, 28, 30.
- ¹⁶² Käsittelen laajemmin blogini ideaa varhaisemmissa englanninkielisissä artikkeleissa. Oral History & E-Research. Collecting Memories of the 1960's and 1970's Youth Culture julkaistiin vuonna 2009 ja Mission Impossible? Oral Historian and the Blog vuonna 2011.
- ¹⁶³ Keski-ikä määritellään yleensä kattamaan ikävuodet 40–60, joskus laajemmin ikävuodet 35–65. Kokko 2010, 11.
- ¹⁶⁴ Lehtinen, Näsänen & Sarvas 2009.
- ¹⁶⁵ Schacter 2001, 34, 82–85.
- ¹⁶⁶ Saarikoski 2011, 121.
- ¹⁶⁷ Ks. esim. ”Saturday Night Fever: Lots of beer in the Bear; eli kuinka selvisin hengissä Karhula-buumista.” KKB#19 Kimmo (Link) 2006-09-27 12:40. Vrt. Karisto 2000, 26.
- ¹⁶⁸ Jokinen 2003, 55.
- ¹⁶⁹ Keskustelijoiden tarkkaa lukumäärää tai sukupuolta on mahdoton tietää, sillä sama henkilö saattoi vaihdellen käyttää eri nimimerkkejä ja niiden lisäksi

si valita esiintymisen omalla nimellään tai anonyyminä. Käytän arvioni pohjana kirjoittajien IP-osoitteita, joita tarkastelin blogin ylläpitäjän tunnuksilla. Osalla kirjoittajista oli useampi IP-osoite, mikä johtuu osaksi tietoturvasyistä mutta myös siitä, että kirjoittajalla oli mahdollisuus käyttää eri tietokoneita eri ympäristöissä.

¹⁷⁰ Halbwachs 1992, 50.

¹⁷¹ Ks. viikkoyhteenvetoni ”Kuvagalleria avataan” 7.5.2006 ja siihen tulleet kommentit KKB#12 Eija 2006-05-08 07:52, KKB#13 Sipa 2006-05-08 10:50, KKB#14 Päkän sisko 2006-05-08 11:24, KKB#15 Lissu 2006-05-08 16:55, KKB#19 Mallo(u) 2006-05-08 23:20, KKB#21 Päkän sisko 2006-05-09 08:38, KKB#21.2 Eija 2006-05-10 07:39, KKB#22 kimmo 2006-05-09 09:53, KKB#22.1.1.1 Seweri 2006-05-09 15:05.

¹⁷² KKB#44 kimmo 2006-04-07 01:16.

¹⁷³ KKB#44 kimmo 2006-04-07 01:16.

¹⁷⁴ Miettunen 2009, 29, 33.

¹⁷⁵ Vrt. Miettunen 2009, 28–30. Koska muisteleminen saattaa sisältää virheitä esimerkiksi muistin rajallisuudesta johtuen, Miettunen korostaa, että muistelijoiden velvollisuus on oikeista syntyneet virheelliset käsitykset yleisestä velvollisuudesta totuutta kohtaan.

¹⁷⁶ Vrt. Peura 2008, 39.

¹⁷⁷ Verkossa ensisijaiset tavat itsemme ilmaisemiseen ovat sanavalinnat, tunteiden verbaali kuvailu ja tekstin rakenne tai esimerkiksi tekstin elävöittäminen hymiöillä, suurilla kirjaimilla, murreilmaisuilla ja välimerkein. Tiittula, Rastas & Ruusuvoori 2005, 264, 271.

¹⁷⁸ Pöysä 2006, 230.

¹⁷⁹ Esim. KKB#18 Jusu M. 2006-08-18 07:04.

¹⁸⁰ Arial 12, riviväli 1,5. – Blogia luettiin 45 viikon aikana noin sadassa maassa ja sen sivuilla käytiin runsaat 50 000 kertaa, 74–636 kertaa päivässä. Kommentteja kertyi 4698, keskimäärin 104 kommenttia viikossa. Vilkkain liikenne oli Kären Kellarin III muisteloiden jälkeisenä maanantaina 25.9.2006, jolloin sivuilla käytiin 636 kertaa. On huomioitava, että laskuri kirjasi kaikki sivuilla käynnit eikä huomioinut päällekkäisyyksiä, joten blogin sivulla käyneiden henkilöiden lukumäärä oli pienempi.

- ¹⁸¹ Saarikoski 2011, 121.
- ¹⁸² Vrt. Tiittula, Rastas & Ruusuvuori 2005, 264, 271.
- ¹⁸³ Aineistoa voi tilata tutkimuskäyttöön. Blogi on arkistoitu sekä puhtaina teksteinä että staattisina sivuina, jotka näkyvät käyttäjälle kuten blogi aiemmin. Näillä toimenpiteillä arkisto halusi varmistaa, että blogin tietosisältö säilyy mahdollisimman autenttisena myöhempiä analyyseja sekä tulevaa tutkimus- ja opetuskäyttöä varten. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston mukaan alun perin sähköiseksi syntynyt blogi tulisi arkistoida aidossa olomuodossaan. Tekstiasiakirjaksi muutettu, tiedostoon tallennettu ja paperidokumentoinnilla täydennetty arkistointi on yksi vaihtoehto, mutta siinä menetetään blogikeskustelun rikkaus sekä menetelmän havainnollistamisen kannalta tärkeä konteksti. FSD2333 Kåren Kellarin merkitys: weblog-aineisto 2006–2007. Ks. myös Ensimmäinen blogiaineisto talletettu tietoarkistoon. *Tietoarkisto* 2008, 1–16.
- ¹⁸⁴ Kåre Larsenin haastattelua en valitettavasti ehtinyt tehdä, sillä hän menehtyi Liettuan Vilnassa heinäkuussa 2005. Kåre Larsen oli kuollessaan 79-vuotias.
- ¹⁸⁵ Ks. esim. Metsämuuronen 2003, 167.
- ¹⁸⁶ Ovimiehestä ja ovimikosta ks. esim. KKH Klaus Hypén; KKH Markku Louhivaara; KKH Ritva Larsen.
- ¹⁸⁷ Aikalaisten muistitieto ja KäA/195/75R. ”Parta-Jokesta” ks. KKB#29 Seweri 2006-05-11 22:55.
- ¹⁸⁸ Peura 2008, 33.
- ¹⁸⁹ Vrt. Jämskäläisten nuoruuden tanssimuistojen kokoaminen. Lundström 2008, 27.
- ¹⁹⁰ Lounasbaarin toiminnasta vastannut henkilö, olutpanimon aluemyyntipäällikkö ja Karhulantie 34:n liikeyrityksessä Kåren Kellarin aikaan asunut perhe eivät halunneet osallistua tutkimukseen.
- ¹⁹¹ Thompson 2000, 148.
- ¹⁹² Thompson 2000, 142, 234.
- ¹⁹³ Thompson 2000, 140.

- ¹⁹⁴ Kuula 2006, 59. Nämä luetaan kuuluviksi ihmistieteiden eettisiin normeihin. Taina Ukkonen pitää tutkijan tärkeimpänä eettisenä periaatteena sitä, että hän käy neuvotteluja ja pitää yhteyttä tutkimukseen osallistuvien ihmisten kanssa koko tutkimusprosessin ajan. Ukkonen 2002.
- ¹⁹⁵ KKH Kari Häkämies.
- ¹⁹⁶ Ks. esim. Häikiö 1991.
- ¹⁹⁷ Ignatius 2005, 55.
- ¹⁹⁸ de Baets 2002, 353. Viitannut Ignatius 2005, 67.
- ¹⁹⁹ de Baets 2004, 148. Viitannut Ignatius 2005, 61–62.
- ²⁰⁰ Tikka 2002.
- ²⁰¹ Relander 1998, 42.
- ²⁰² Ks. Avelin 2005.
- ²⁰³ KKH Jari Saarinen.
- ²⁰⁴ Ukkonen 2000, 80.
- ²⁰⁵ Thompson 2000, 238, 222.
- ²⁰⁶ Esim. Hirsjärvi & Hurme 2001, 123; Ukkonen 2000, 59; Portelli 1998, 33. Portellin mukaan huolimaton tekstintäminen voi jopa tuhota aineiston hienoimmat vivahteet.
- Vrt. Samuel 1998, 389–392.
- ²⁰⁷ Ks. esim. Rossi 2012, 71.
- ²⁰⁸ Ukkonen herättää kysymyksen tutkittavien henkilötietojen salaamiseen liittyvästä problematiikasta: antaako henkilötietojen salaaminen tutkijalle oikeuden vapaammin käsitellä esimerkiksi haastatteluissa tuotettua puhetta? Ukkonen 2002.
- ²⁰⁹ Fingerroos & Peltonen 2006, 8; Fingerroos & Haanpää 2006, 28, 33.
- ²¹⁰ Portelli 1998, 67–70, 64.
- ²¹¹ Esim. Kalela 2006, 67–69. Käsite *oral history* viittaa haastatteleamalla kerättyyn, suulliseen lähdemateriaaliin. Suomessa termeiksi ovat vakiintuneet suullisen historian sijaan muistitietohistoria ja -tutkimus.
- ²¹² Fingerroos & Peltonen 2006, 11–12.
- ²¹³ Portelli 1998, 67.

- ²¹⁴ Tikka 2002, 1, 5.
- ²¹⁵ Korkiakangas 1996, 15.
- ²¹⁶ Rossi 2011, 111.
- ²¹⁷ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 107.
- ²¹⁸ Peura 2008, 40.
- ²¹⁹ Draaisma 2011, 182.
- ²²⁰ Fingerroos & Haanpää 2006, 26, 30.
- ²²¹ Leskelä-Kärki 2012, 29.
- ²²² Ollila 1998, 10–11.
- ²²³ Peltonen 1999, 66, 106.
- ²²⁴ Leskelä-Kärki 2001, 118.
- ²²⁵ Tutkijan esiyymmärrystä nimitetään myös sisäiseksi aineistoksi.
- ²²⁶ Leskelä-Kärki 2004, 324, 308, 309.
- ²²⁷ Kaskinen 1989, 3. Vrt. alitulkinta, mikä tarkoittaa lähteiden pelkkää referointia ilman uuden historiallisen tiedon tuottamista. Ks. esim. Nivala & Mähkä 2012, 8–9.
- ²²⁸ Laine 2001, 29, 32.
- ²²⁹ Vrt. Leskelä-Kärki 2004, 308.
- ²³⁰ Muutama esimerkki: Karisto & Seppälä 2004, 26–27. – Tämän tutkimuksen aiheeseen tarttumiseen kannusti työtoverini ja ystäväni Eija Leinonen. Kiitos hänelle siitä.
- ²³¹ Coffey 1999, 127–130.
- ²³² Kirjoitin sukuni tarinasta käsityötieteen pro gradu -työssäni. Avelin 2005, 131.
- ²³³ Ks. Liiton lenkistä KKB#1.1.1.1 Ansu-Annele 2006-03-20 23:53.
- ²³⁴ Ricoeur 1984, 43–44.
- ²³⁵ Eskola 2003, 140.
- ²³⁶ KKB#4 veijo rio 2006-02-24 09:34.
- ²³⁷ Laitinen 2004, 8.

- ²³⁸ Suomi-hakemisto. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1974, 150–164.
- ²³⁹ Halila 1978, 14; Hoffman 2012a, 51, 383, 386; Saarinen 2002, 231–237, 239.
- ²⁴⁰ KKA. Karhulan opaskartta 1966. Valokuvat ja kartat. Karhulan kauppalanvaltuusto ja -hallitus Jb5.
- ²⁴¹ Ks. esim. Frith 1988.
- ²⁴² Karhula 1976.
- ²⁴³ KKH Matti Juva.
- ²⁴⁴ Vrt. Virolainen 2009, 203.
- ²⁴⁵ Westö 2009, 249.
- ²⁴⁶ Ks. lisää Jokinen & Saaristo 2006, 93–97.
- ²⁴⁷ Kallio 1990, 111.
- ²⁴⁸ Karhulan emopitäjä ja naapurikunta Kymi oli 1940-luvulla asukasluvultaan Suomen suurin maalaiskunta ja vuonna 1947 yksi maamme teollistuneimmista kunnista. 80 % kymiläisistä sai tuolloin toimeentulonsa suurteollisuudesta. Saarinen 2002, 231–237, 239. Vrt. Raninen 2010, 152.
- ²⁴⁹ Ahvenisto 2008, 11–21, 497–500.
- ²⁵⁰ Koivuniemi 2000, 234.
- ²⁵¹ Ks. Karhulan teollisuuden historiasta Saarinen 2002, 207, 262 – 263; Karhula 1976.
- ²⁵² Karhula 1976.
- ²⁵³ Hoffman 2012b, 317.
- ²⁵⁴ Ks. lisää Sunilasta Niinisalo 1963; Alava 1988, 79–83. Vrt. Nevanlinna 2009, 157.
- ²⁵⁵ Herlin 2009, 72–73.
- ²⁵⁶ Heiskanen & Mitchell 1985, 88–92.
- ²⁵⁷ Sillanpää 2002, 94.
- ²⁵⁸ Ahvenisto 2008, 142.
- ²⁵⁹ Karhula 1976.

- ²⁶⁰ Hiidenheimo, Lång, Ritamäki & Rotkirch 2009, 7–8, 10.
- ²⁶¹ KKH Tuulikki Siltari. Vrt. Löthman 2009, 109–110.
- ²⁶² KKB#32.2 tankki (Link) 2006-08-30 09:49. Muitakin sanomalehtiä Kotkan seudulla ilmestyi, mutta niiden asema oli marginaalisempi.
- ²⁶³ Hiidenheimo, Lång, Ritamäki & Rotkirch 2009, 7–8.
- ²⁶⁴ Mazzarella 2003, 76–79.
- ²⁶⁵ KKB#55 kimmo 2006-04-08 23:47; KKB#68 Nimetön 2006-04-02 12:36 (Sipi).
- ²⁶⁶ Sandemose 1965. Ajatuksen Karhulan ja Janten sosiaalisesta samankaltaisuudesta toi esille Seppo Seppänen. Kiitos hänelle siitä.
- ²⁶⁷ KKB#17 Helena 2006-03-21 10:35. Vrt. Hiidenheimo, Lång, Ritamäki & Rotkirch 2009, 7–8.
- ²⁶⁸ Kettunen & Simola 2012, 375.
- ²⁶⁹ Vrt. Kuha 2002, 100.
- ²⁷⁰ Kettunen & Simola 2012, 374–375; Herlin 2009, 76.
- ²⁷¹ Perheen vaikutus lasten ja nuorten poliittiseen sosialisatioon voi olla monitasoinen ja pitkäkestoinen jatkuen aikuistumiseen saakka: monet kysyvät yhä vanhempiensa näkemyksiä ja neuvoja samalla välttäen kertomasta vanhemmilleen näkökannoista, joiden tietävät olevan heitä loukkaavia. Tomperi 2011, 19–20.
- ²⁷² Soikkanen & Vares 1998, 50.
- ²⁷³ Alatalo-Romunen 1996, 30–31.
- ²⁷⁴ KKB#32.2 tankki (Link) 2006-08-30 09:49.
- ²⁷⁵ KKB#2 pekka (Link) 2006-03-20 15:53.
- ²⁷⁶ Vuonna 1970 ensi-iltansa saanut elokuva sijoittuu 1960–70-lukujen vaihteen Valkeakosken tehdasyhdyskuntaan. – Takiaispallo on elokuva ”ihmisistä, ihmissuhteista, arkipäivän pikku huolista, jotka kuitenkin tarttuvat ihmiseen kuin takiaispallo”, kirjoitti Suosikin toimittaja. Kohuttu, puhuttu Takiaispallo. *Suosikki* 9/1970, 12–13. RSA.
- ²⁷⁷ KKB#17 Jusu M. 2006-08-29 14:41; ks. myös Hollingshead 1949, 107–110. Vrt. KKB#1 kimmo 2006-03-19 23:23.

- ²⁷⁸ KKH Leena Sipilä.
- ²⁷⁹ Onkeli 2009, 201.
- ²⁸⁰ Helanko 1969, 29–32.
- ²⁸¹ Helanko jakaa 9–16-vuotiaiden ryhmät eli sakit kolmeen tyyppiin: lapsuuden, murrosiän ja sovinnaisiin sakkoihin. Helanko 1953, 34–35.
- ²⁸² Virtanen 1972, 213.
- ²⁸³ Esim. KKH Klaus Hypén.
- ²⁸⁴ Frith 1988, 212.
- ²⁸⁵ KKB#1 kimmo 2006-03-19 23:23. Vrt. KKB#35.1 Sessu 2006-08-31 09:37.
- ²⁸⁶ Helanko 1969, 12.
- ²⁸⁷ Aura, Horelli & Korpela 1997, 84, 130, 81, 83.
- ²⁸⁸ Kopomaa 1997, 205–206.
- ²⁸⁹ KKH Kimmo Palonen; vrt. Kuha 2002, 56–58.
- ²⁹⁰ Helanko 1969, 25; Järvelä 1997, 146, 168.
- ²⁹¹ 15–20-vuotiaiden suomalaisnuorten ryhmissä oli vuonna 1968 selvästi enemmän koulua käyviä nuoria kuin kokonaan ryhmättömien joukossa. Vuori 1971, 93–94, 98–99.
- ²⁹² Minkkinen 1971, 50–56.
- ²⁹³ Aura, Horelli & Korpela 1997, 94–96.
- ²⁹⁴ Esim. Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 38.
- ²⁹⁵ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 41.
- ²⁹⁶ Jokinen 2003, 40.
- ²⁹⁷ Maailman ensimmäistä ns. televisiosotaa käytiin Pohjois-Vietnamin valtion ja Etelä-Vietnamin valtion sekä kummankin osapuolen kansainvälisten liittolaisten välillä vuosina 1964–1975. Ks. nuorison reaktioista esim. Frith 1988, 201; Haslam 2005, 11–12.
- ²⁹⁸ KKB#8.1 kimmo 2006-03-09 21:26.
- ²⁹⁹ Muutosten vimmainen vuosikymmen. *HS Teema*, Kultainen 60-luku, 4/2008, 8.

- ³⁰⁰ Tuominen 1991, passim; Alasuutari 1996, 218.
- ³⁰¹ Vrt. Koski 2008, 7.
- ³⁰² Kallioniemi 2003, 486.
- ³⁰³ Kallioniemi 1995, 136–137.
- ³⁰⁴ KKB#4 Fazer Janhunen 2006-03-20 22:10; KKH Tuomo Kontula; KKH Lea Janhunen.
- ³⁰⁵ Haslam 2005, 47. Ks. svengaavasta kuusikymmenluvusta esim. Sandbrook 2006; Breward & Lister 2006; Levy 2003 ja suomalaisen pikkukaupungin ahdasmielisestä ilmapiiristä Järvelä 1997, 144.
- ³⁰⁶ Muikku 2001, 94–98.
- ³⁰⁷ Virtanen 1988, 509.
- ³⁰⁸ Frith 1988, 191.
- ³⁰⁹ 1960-luku. Vuosikymmen, jolloin rockmusiikista tuli taidetta. *Aksentti* 2/2008, 5. JMA.
- ³¹⁰ Kallioniemi 1995, 132, 127.
- ³¹¹ Gillett 1980, 12, 43–57. Vrt. Weinstein 1999, 105
- ³¹² Vesterinen 2006, 23.
- ³¹³ Frith 1988, 217; Häkkinen 2014, 61–62. Ks. esim. KKB#5 Seweri 2006-07-18 10:25; KKB#47 tankki (Link) 2006-11-02 13:27; KKB#66 kimmo 2006-03-24 13:27; KKH Seppo Seppänen.
- ³¹⁴ KKH Matti Juva.
- ³¹⁵ Muikku 2001, 94–98.
- ³¹⁶ Helanko pitää rock and rollia synonyymina rautalankamusiikille. Helanko 1969, 29.
- ³¹⁷ Vilkkö 2013, 154.
- ³¹⁸ ”Paras rautalankayhtye.” Säv. Lill-Arne Söderberg, suom. sanat Juha Vainio, esitt. Juha Vainio. *Safir* s 118 (45).
- ³¹⁹ Ensimmäinen sähkökitara tuli markkinoille vuonna 1947. Kallioniemi 1995, 125.
- ³²⁰ Frith 1988, 6–8, 220.

- ³²¹ Heiskanen & Mitchell 1985, 114, 129–130.
- ³²² Gronow & Bruun 1968, 68, 69.
- ³²³ Frith 1988, 175.
- ³²⁴ Risto Salosen aineistokuvaus ”60-luku, musiikki ja nuorisolehdet; taustaa lehdille.”
- ³²⁵ Katajala & Söderholm 1987, 83–85; vrt. Kaskinen 1989, 65.
- ³²⁶ KKB#14.2 kimmo (Link) 2006-03-21 10:02; vrt. KKB#14.2.1 pekka 2006-03-21 10:53; KKB#1 tankki (Link) 2006-11-12 21:01.
- ³²⁷ KKB#37 kimmo 2006-05-25 20:41.
- ³²⁸ KKB#1 tankki (Link) 2006-11-12 21:01.
- ³²⁹ Radio on pop. *POP* 6/1966. Vrt. Miettunen 2009, 141.
- ³³⁰ KKB#28 Jusu M. 2006-10-31 11:39; KKB#7 Simo 2006-11-06 11:28. – Esimerkiksi vuonna 1966 Radio Luxembourg soitti nuorisomusiikkia 53 tuntia viikossa. Lähetys alkoi päivittäin noin klo 20 Suomen aikaa ja päättyi aamuyöllä klo 4:ään mennessä. Radio Luxembourg. *POP* 12/1966. Ks. myös Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 2000, 55; Kuha 2002, 26. – Levy-yhtiöt ostivat kanavilta soittoaikaa, joten niiden koko ohjelmisto rakentui dj:n välispiikkien höystämien hittilistojen ympärille. Frith 1988, 124.
- ³³¹ Suosituimpina, kuten keskiviikko- ja perjantai-iltoina, tuli jopa parikymmentä ohjelmaa, joita esitettiin nonstopina ja joiden pituus vaihteli 15 minuuttista puoleen tuntiin. Yleisön pyynnöstä – Radio Luxembourg. *POP* 7–8/1966. Ks. merirosvoradioista suhteessa Yleisradioon Kempainen 2008, 97–104.
- ³³² Ruotsalaispojat saivat Radio Luxembourgin kuulumaan vetämällä radion antennikaapelin ikkunan kautta katonharjalle. Karlsson 2012, 14, 16. Karhulassa yksi viritti putkiradiosta lähimetsän puihin kuparilankaa ja toinen käveli iltahämärissä matkaradio olalla korvaa vasten havaittuaan, että kanava kuului paremmin ulkona ja sitä paremmin, mitä kylmempi oli. KKB#4.1.1 Kimmo 2006-10-29 21:04; KKB#28 Jusu M. 2006-10-31 11:39.
- ³³³ KKB#7 Simo 2006-11-06 11:28. Vrt. Järvelä 1997, 51.
- ³³⁴ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 137, 138.
- ³³⁵ Kempainen 2011, 133; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 139.
- ³³⁶ KKB#29 tankki (Link) 2006-11-16 16:44.

- ³³⁷ Vienonen & Lähteenmäki 2009, 70. Vuonna 1964 perustettiin Tampereelle TV1:n rinnalle TV2, jonka näkyvyysalue ulottui vähitellen koko maahan.
- ³³⁸ Kemppainen 2011.
- ³³⁹ Vienonen & Lähteenmäki 2009, 70; Kemppainen 2008, 95.
- ³⁴⁰ Ke-Mus oli vuonna 1965 avattu, yhdistetty kemikalio ja musiikkiliike. – Hannu Halonen piti Kotkassa Musiikkikellari-nimistä musiikkikauppaa vuosina 1961–1967. ”Musiikkikellarissa kävi muusikoita päivisin istumassa ja kuuntelemassa levyjä, välillä ostivatkin”. Westergård 1998, 159; Vrt. Vienonen & Lähteenmäki 2009, 49.
- ³⁴¹ Miettunen 2009, 125.
- ³⁴² Frith 1988, 213, 216–217; Saaristo 2003, 10.
- ³⁴³ Heikkilä 2005, 143.
- ³⁴⁴ KKB#79 Lissu T 2006-11-04 18:44; KKB#79.1 Kimmo 2006-11-05 01:25.
- ³⁴⁵ Gronow & Bruun 1968, 115.
- ³⁴⁶ Frith 1988, 9.
- ³⁴⁷ Ks. esim. KKB#79 Lissu T 2006-11-04 18:44; KKB#34 Simo 2006-05-25 18:58; KKB#7 Simo 2006-11-06 11:28; Vienonen & Lähteenmäki 2009, 68; vrt. Miettunen 2009, 42; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 76; Järvelä 1997, 132.
- ³⁴⁸ Kuha 2002, 23–24.
- ³⁴⁹ Miettunen 2009, 35, 42. Vrt. Ukkonen 2002.
- ³⁵⁰ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 129–130.
- ³⁵¹ KKB#1.1 Nimetön 2006-03-20 20:44; KKB#28.3 kimmo 2006-04-04 23:36; KKB#13.1.1 kimmo 2006-04-10 01:06. Beatles-takit olivat kauluksettomat ja -kengät korkeakorkoiset, teräväkärkiset, nauhattomat ja kumiresorilla varustetut. Jotkut kävivät suutarilla laitattamassa sekä kantaan että kärkeen teräsvahvikkeet, jotka saivat kengät kopisemaan kadulla kävellessä. KKB#28.4 Hate N. 2006-04-05 13:51; KKB#28 fazer 2006-04-04 20:56. KKB#1.1 Nimetön 2006-03-20 20:44; KKB#22 Hate N. 2006-11-21 18:32.
- ³⁵² Heikkilä 2005, 54, 55. Vrt. ilmoitus *Helsingin Sanomissa* 30.9.1964.
- ³⁵³ KKB#56.1 Anita 2006-04-09 02:28.

- ³⁵⁴ KKH Jari Johansson. Vrt. Heiskanen & Mitchell 1985, 129–130; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 2002, 75; Heikkilä 2005, 131.
- ³⁵⁵ Lassila 1990, 29–33; Echols 2003, 39.
- ³⁵⁶ Esim. *POP* 6/1965; IHANNE-ilmapuntari *POP* 12/1966; Vrt. KKB#89 pekka_psla 2006-03-25 16:06; KKB#8.1 Seweri 2006-04-17 19:13; KKB#58 tankki (Link) 2006-05-27 20:46; KKB#82 Sipi 2006-05-28 14:55; KKB#5 Jusu M. 2006-08-22 14:41; KKB#11.1.1.1.1.2 Kimmo 2006-11-15 01:23; KKB#19 Ride 2006-12-16 07:14. Vrt. Hjorgby 2007, 274.
- ³⁵⁷ Heikkilä 2005, 70.
- ³⁵⁸ Lukuisia mainintoja tutkimusblogissani.
- ³⁵⁹ Immonen 2005, 10. Ahti Nikkonen näkee, että rock and rollia harrasti suurimmissa kaupungeissa sekä työläis- että koulunuoriso, joskin koulunuoriso erityisesti Helsingissä oli jonkin verran myös jazziin päin orientoitunutta. Nikkonen 2004, 100.
- ³⁶⁰ Karisto 2008, 37, 35.
- ³⁶¹ Heiskanen & Mitchell 1985, 95.
- ³⁶² Piirileikki oli ryhmätanssia, jota kylien nuoriso tanssi avoimilla niityillä ja pihalla 1800-luvun lopulle saakka. Laine 2005, 31; Mikä on nurkkatanssi? (Mietittävää sivistyneellekin nuorisolle.) *Pyrkijä* 15.2.1898, 21–24. Rovasti Kares korostaa *Pyrkijässä*, että ”iltamassa henkinen tai urheiluohjelma on ja ehdottomasti pitääkin olla pääasiana. Sivulta katsoja ei saa tulla käsitykseen, että tanssi olisi iltamassa sittenkin pääasiana”. *Pyrkijä*-sanomalehti oli Santeri Alkion päätoimittama nuorison rientojen kannattaja.
- ³⁶³ Ks. esim. Miettunen 2009, 126.
- ³⁶⁴ KKH Tuomo Kontula.
- ³⁶⁵ Miksi arka poikatyyppi on suosittu? *Suosikki* 1967 (numerotiedot puuttuvat), 27. RSA.
- ³⁶⁶ Helanko 1969, 22, 23.
- ³⁶⁷ Teinit ja ”thinneri”. *Turun Sanomat* 10.12.1964, 23. Viitannut Heikkilä 2005, 99–100.
- ³⁶⁸ Konventti ((lat. conventus studiorium, engl. con, convention= (opiskelu)kokoontuminen, -tapaaminen.). Oppikoulukulttuurin kivijalkana pi-

detään Suomen Oppikoulujen Toverikuntien Liittoa, joka perustettiin vuonna 1939. Kärenlampi 1999, 43; Heiskanen & Mitchell 1985, 161, 168–1971; Sunilan Yhteiskoulun vuosikertomus 1965–1966; Karhulan Yhteiskoulun vuosikertomukset 1969–1970; 1970–1971, 18–19; Vesterinen 2006, 161.

³⁶⁹ Kotkan tyttölyseon vuosikertomukset lukuvuosilta 1970–71, 1971–72 ja 1972–73; Karhulan yhteiskoulun vuosikertomus lukuvuonna 1967–1968; KKB#19 Kimmo 2006-12-09 02:16.

³⁷⁰ Raninen 2010, 111.

³⁷¹ Esim. KKB#19 Kimmo 2006-12-09 02:16; Karhulan yhteiskoulun vuosikertomus lukuvuonna 1967–1968.

³⁷² KKB#13 Harri Nikkinen 2006-03-11 11:05; KKB#14 kimmo 2006-03-11 13:23; KKB#17 Lissu ja Repa 2006-03-11 17:34; KKB#79 Lissu T 2006-11-04 18:44.– Ks. Blues Sectionista esim. Kurenniemi 1971, 206, 209, 210

³⁷³ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 85, 104, 166.

³⁷⁴ Heikkilä 2005, 100; Kuha 2002, 48.

³⁷⁵ Vesterinen 2006, 162

³⁷⁶ Aro 2008, 27; Karhulan ammattikoulun vuosikertomus 1970–1971, 18, 20; 1969–1970, 19; 1973–1974, 22.

³⁷⁷ Oppikoulujen konventtiperinne kuolemassa järjestyshäiriöihin. *Eteenpäin* 15.2.1970. Vrt. Raninen 2010, 111.

³⁷⁸ Lukuvuonna 1971–1972 ei Karhulan yhteiskoulussa enää järjestetty konsuja. Karhulan yhteiskoulun vuosikertomus 1971–1972, 2–3.

³⁷⁹ Käy tanssimaan. *Suosikki* 4/1967, 68.

³⁸⁰ Tytön ja pojan suhde. *Suosikki* 6/1968, 29. RSA.

³⁸¹ Aalto 1971a, 21.

³⁸² Aalto 1971b, 189.

³⁸³ Tanttu 1965, 117.

³⁸⁴ Ks. esim. KKH Liisa Taskinen.

³⁸⁵ Mikä on nurkkatanssi? (Mietittävää sivistyneellekin nuorisolle.) *Pyrkijä* 15.2.1898, 21–24.

³⁸⁶ KKB#27 Kimmo 2006-08-26 23:47.

- ³⁸⁷ Thornton 1996, 11–12.
- ³⁸⁸ Helanko 1969, 11.
- ³⁸⁹ Karisto 2008, 41.
- ³⁹⁰ Nurmela 2005, 73.
- ³⁹¹ KKH Jari Johansson; KKB#18 Mallo(u) 2006-04-18 23:15. Esimerkiksi vuoden 1964 marraskuulle Sammolla oli monia huippuvierailuja kuten Timo Jämsen, The Esquires, Antti ”Andy” Einiö, The Islanders, Jerry Williams, The Violents ja The Boys. *Etelä-Suomi*- ja *Eteenpäin*-sanomalehtien huvi-ilmoituksia marraskuussa 1964.
- ³⁹² Väkinäisten lavaa ylläpiti urheiluseura Kyminlinnan Väkinäiset. Jylppylän tanssilavan Kotkan Metsolassa omistivat Kotkan Kiri ja SKP:n Metsolan ja Kotkan sataman osastot ja Tampsan lavan Korkeakoskella Karhulan VPK. Kymin Tavastilassa oli 1960-luvun puolivälissä urheiluseura Kymin Alun omistama tanssilava, Rookinvuori. *Etelä-Suomi* 10.3.1970; *Eteenpäin* 10.3.1970. – Karhulassa oli tarjolla myös Kesäyön kimara, ohjelmallinen kesätapahtuma, jota karhulalaiset urheiluseurat alkoivat järjestää vuonna 1953 Karhulan keskustentällä vuosittain heinä-elokuussa. Esiintyjiksi pyrittiin saamaan kulloinkin pinnalla olleita suomalaisia artisteja kansainvälisellä värillä höystettynä. Ohjelmiston painopiste oli koko perheelle sopivissa esiintyjissä. Lopuksi tanssittiin. Ks. ilmoitus esim. *Eteenpäin*-lehdessä 23.7.1964.
- ³⁹³ Kuha 2002, 29.
- ³⁹⁴ KKH Matti Juva.
- ³⁹⁵ KKB#17 Lissu ja Repa 2006-03-11 17:34; KKB#14 Ride 2006-08-11 22:57.
- ³⁹⁶ Heikkilä 2005, 146, 153–54.
- ³⁹⁷ Kuha 2002, 75–77. Ks. keskustelunaiheista tanssin aikana Haavio-Mannila & Snicker 1980, 248–254.
- ³⁹⁸ Kuha 2002, 30, 36.
- ³⁹⁹ KKB#2 pekka (Link) 2006-03-20 15:53.
- ⁴⁰⁰ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 133.
- ⁴⁰¹ Virolainen 2001, 99.

- ⁴⁰² Punaisen kukon viimeinen valssi. Jylpyn tanssilava tuhoutui. *Etelä-Suomi* 10.3.1970.
- ⁴⁰³ Ilmoitukset *Kotkansilmässä* 25.5. ja 9.6.1977. Humppabuumiksi kutsuttu aika alkoi 1970-luvun puolivälissä. Kallioniemi 1995, 129–130.
- ⁴⁰⁴ Nikkonen 2004, 102, 108.
- ⁴⁰⁵ Persson 2013, 282–284. Vrt. Niiniluoto 1980, 140 ja Niiniluoto 1982, 213. Viitannut Miettunen 2009, 143–144.
- ⁴⁰⁶ Hakulinen & Yli-Jokipii 2007, 101–102, 145.
- ⁴⁰⁷ Hellman 1985, 24.
- ⁴⁰⁸ KKH Jari Johansson.
- ⁴⁰⁹ Helanko 1969, 17–18.
- ⁴¹⁰ KKH Kimmo Palonen; KKH Seppo Seppänen; KKB#2 fazer 2006-07-17 22:56.
- ⁴¹¹ Kruse 1973, 164.
- ⁴¹² Vienonen & Lähteenmäki 2009, 69.
- ⁴¹³ Ks. esim. KKH Tuomo Kontula; KKH Seppo Seppänen; KKH Jari Johansson; KKH Kimmo Palonen.
- ⁴¹⁴ KKH Tuomo Kontula.
- ⁴¹⁵ KKH Kimmo Palonen; KKH Seppo Seppänen; KKB#2 fazer 2006-07-17 22:56.
- ⁴¹⁶ KKH Kimmo Palonen.
- ⁴¹⁷ KKH Jari Johansson; KKH Kimmo Palonen.
- ⁴¹⁸ KOU 1970.
- ⁴¹⁹ Cavan 1966, 15.
- ⁴²⁰ Minkkinen 1971, 57, 63.
- ⁴²¹ KKH Tuomo Kontula; KKH Seppo Seppänen; vrt. Cavan 1966, 113.
- ⁴²² KKB#8 Fazer Janhunen (Face) 2006-03-09 20:18.
- ⁴²³ Vienonen & Lähteenmäki 2009, 94.
- ⁴²⁴ Teinitytön blues. *Turun Sanomat* 23.1.1966, 8. Viitannut Heikkilä 2005, 80.

- ⁴²⁵ Aalto & Minkkinen 1971, 39–43.
- ⁴²⁶ Heikkilä 2005, 80.
- ⁴²⁷ KKH Kimmo Palonen.
- ⁴²⁸ KKB#12.1 Hate.N. 2006-03-14 20:39.
- ⁴²⁹ Kun vuonna 1976 peliautomaatteja oli Suomessa noin 3000 kappaletta, flipperien osuus siitä oli noin tuhat. Biljardien ja erilaisten TV-pelien määrä oli noin 600. Kortelainen 1988, 207.
- ⁴³⁰ Brewster & Broughton 1999, 47.
- ⁴³¹ Nikkonen 2004, 92; Muikku 2001, 100–101; Kempainen 2011, 126.
- ⁴³² Kortelainen 1988, 169–172.
- ⁴³³ Nikkonen 2004, 92.
- ⁴³⁴ KKH Jari Johansson; KKB#8 Fazer Janhunen (Face) 2006-03-09 20:18; KKB#8.2 pekka 2006-03-09 23:26.
- ⁴³⁵ Väisänen 2007, 322.
- ⁴³⁶ Järviluoma 1996, 208, 210, 212.
- ⁴³⁷ Frith 1988, 224.
- ⁴³⁸ Disc Club Take Five. *Intro* 3/1969, 5.
- ⁴³⁹ Raninen 2010, 88.
- ⁴⁴⁰ KKH Jari Johansson; KKB#2 Seweri 2006-10-16 10:33; KKB#23 Leo Märkälä 2006-09-22 10:40. Ks. Kymmin seurakunnan viikko-ohjelma. *Karhu-la* 3.2.1967, 2. Vrt. myös ”varttikirkko”, jonka Helena Helve mainitsee yhtenä 1980–1990-lukujen suomalaisten varhaisnuorten harrastusmahdollisuutena. Helve 2009, 251.
- ⁴⁴¹ Vesikansa 1988, 28, 32, 40.
- ⁴⁴² Helanko 1969, 27.
- ⁴⁴³ [Http://www.jazzpoparkisto.net/haka-kerho](http://www.jazzpoparkisto.net/haka-kerho). [Linkki tarkistettu 5.11.2014.]
- ⁴⁴⁴ Taipale 1971, 165.
- ⁴⁴⁵ Tuominen 1991, 75–78.
- ⁴⁴⁶ Liehupunttisten Lenujen maailman viisi ihmettä Suomessa. *Suosikki* 10/1967, 75.

- ⁴⁴⁷ Helanko 1969, 18–21.
- ⁴⁴⁸ Nuorisokahvilaa kaivataan Karhulaan. *Karhula* 13.1.1967, 6.
- ⁴⁴⁹ Nuorisokahvilaa kaivataan Karhulaan. *Karhula* 13.1.1967, 6.
- ⁴⁵⁰ Matkan varrella Kymissä. Yleisönosastokirjoitus, Lauri Vihtonen, *Karhula* 4.10.1968, 7.
- ⁴⁵¹ Nuorisotyö. XIX Karhulan kauppalan kunnalliskertomus vuodelta 1969, 354.
- ⁴⁵² Ks. esim. KKH Tuomo Kontula; KKH Jari Johansson.
- ⁴⁵³ Niistä ”nuorisongelmista”. *Karhula* 19.4.1968, 3; Valvottu kunnollinen nuorisokahvila tarvitaan Karhulassa. *Eteenpäin* 27.8.1968.
- ⁴⁵⁴ Valtakunnallisessa kulttuurikilvassa oli joka kolmas vuosi ryhmälajeja, esimerkiksi kansantanssi ja muina vuosina yksin kilpailtavia sarjoja kuten piirustus, valokuvaus ja lausunta. Nuorisokahvilaa kaivataan Karhulaan. *Karhula* 13.1.1967, 6.
- ⁴⁵⁵ Helanko 1969, 27.
- ⁴⁵⁶ Taipale 1971, 165–166.
- ⁴⁵⁷ Keskiolut on mallasjuomaa, jossa on yli 2,25 mutta vähemmän kuin 3,7 painoprosenttia etyylialkoholia. – Eduskunta syksystä 1967 kevääseen 1968. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1969, 131. – AlkoholiL 459/1968, Asetus alkoholijuomista 644/1968, L keskioluesta 462/1968, Asetus keskioluesta 645/1968. Ks. lakien valmisteluun ja sisältöön liittyen Pekkala: 1969, 189–193.
- ⁴⁵⁸ Eduskunta syksystä 1967 kevääseen 1968. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1969, 131; Häikiö 2007, 203.
- ⁴⁵⁹ Häikiö 2007, 179.
- ⁴⁶⁰ Sillanpää 2002, 223, 222.
- ⁴⁶¹ Nuorisotoimisto ”vallattiin” Karhulassa. *Eteenpäin* 26.8.1969. Vrt. Kuha 2002, 56.
- ⁴⁶² Keskiolut kahviloissa: 15–17-vuotiailta puuttuu paikka kokoontua ja keskustella iltaisin. *Karhula* 29.8.1969, 1.
- ⁴⁶³ Ohjeita keskioluen anniskelupaikoille. *Kahvilaravintola* 1–2/1969, 129.

- ⁴⁶⁴ Ilmoitus *Etelä-Suomessa* 9.12.1969, 2.
- ⁴⁶⁵ Keskiolut kahviloissa: 15–17-vuotiailta puuttuu paikka kokoontua ja keskustella iltaisin. *Karhula* 29.8.1969, 1.
- ⁴⁶⁶ Nuorisotoimisto ”vallattiin” Karhulassa. *Eteenpäin* 26.8.1969. Vrt. tilanne Tukholman Hötorgetilla kesällä 1965. Hjorgby 2007, 275.
- ⁴⁶⁷ Keskiolut kahviloissa: 15 - 17-vuotiailta puuttuu paikka kokoontua ja keskustella iltaisin. *Karhula* 29.8.1969, 8.
- ⁴⁶⁸ Kuha 2002, 56.
- ⁴⁶⁹ Heikkilä 2005, 82.
- ⁴⁷⁰ Keskioluen koko kuva. Kahvilaravintolat tehokkaimpia keskioluen myyntipisteitä. *Kahvilaravintola* 4/1969, 14.
- ⁴⁷¹ Kuha 2002, 43–44.
- ⁴⁷² Heikkilä 2005, 96–97; Helanko 1969, 19.
- ⁴⁷³ Vrt. esim. Helanko 1969 ja ravintola Meritornin ilmoitus *Etelä-Suomessa* 2.12.1969, 2.
- ⁴⁷⁴ Haminan nuoret kyllästyivät ympyröihinsä. Uusi nuorison klubi syntyi vanhan Seurahuoneen suojiin. *Ilta-Sanomat* 2.4.1969, 7.
- ⁴⁷⁵ KKH Liisa Taskinen.
- ⁴⁷⁶ Aalto 1971b, 197, 199.
- ⁴⁷⁷ Nuorisotoimisto ”vallattiin” Karhulassa. *Eteenpäin* 26.8.1969.
- ⁴⁷⁸ Aikuisetkin mukana nuorisokahvila-aloitteessa. *Etelä-Suomi* 28.8.1969.
- ⁴⁷⁹ Keskiolut kahviloissa: 15 - 17-vuotiailta puuttuu paikka kokoontua ja keskustella iltaisin. *Karhula* 29.8.1969,1.
- ⁴⁸⁰ Aikuisetkin mukana nuorten nuorisokahvila-aloitteessa. *Etelä-Suomi* 28.8.1969.
- ⁴⁸¹ Nuorisolle kahvila Karhulan Kinemaan. *Karhula* 17.10.1969, 4.
- ⁴⁸² Ala-Ketola 1985, 35; Tuominen 1991, 53.
- ⁴⁸³ Ala-Ketola 1985, 116, 111.
- ⁴⁸⁴ Heiskanen & Mitchell 1985, 17.
- ⁴⁸⁵ Vrt. Helanko 1969, 18–21.

- ⁴⁸⁶ Karhulan nuoret protestoivat. Kokoontumistiloja tarvitaan, entiset hukku-
neet olueen. *Eteenpäin* 26.8.1969.
- ⁴⁸⁷ Diskokokeilu. *Iltä-Sanomat* 1.3.1969.
- ⁴⁸⁸ Nuorisolle kahvila Karhulan Kinemaan. *Karhula* 17.10.1969, 4.
- ⁴⁸⁹ Nuorisotyö. XIX Karhulan kauppalan kunnalliskertomus vuodelta 1969,
354.
- ⁴⁹⁰ Helilän Kinemassa avattiin tilapäinen nuorisokahvila. *Etelä-Suomi*
25.10.1969.
- ⁴⁹¹ Kuha 2002, 55–56.
- ⁴⁹² Karhulan kunnanisät olleet piittaamattomia nuorisokysymyksestä. Ylei-
sönosastokirjoitus, nimimerkki Kari. *Eteenpäin* 2.9.1969.
- ⁴⁹³ Asiaa oli valmisteltu kauppalanhallituksen kokouksissa pitkin syksyä, esi-
merkiksi 2.6.1969 ja 10.11.1969. KKA. Kauppalanhallituksen pöytäkirjat Cb
35 ja Cb37. Ostopäätöksestä ks. KKA. Kauppalanvaltuuston pöytäkirjat Ca
22; Karhula ostaa Kinemantalon. *Eteenpäin* 30.12.1969.
- ⁴⁹⁴ KKH Matti Juva.
- ⁴⁹⁵ KKB#57.3 fazer 2006-04-27 21:26.
- ⁴⁹⁶ KKB#38.1.1 Seweri 2006-05-26 11:24; KKB#38.1.1.1 kimmo 2006-05-
26 11:35.
- ⁴⁹⁷ Nuorison tapa huvitella - Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ⁴⁹⁸ Kirjoitusasu ”disco” liittyy Kären Kellarin alkuvuosiin, mutta sitä näkee
käytettävän myöhemminkin, esimerkiksi *Kotkansilmässä* 1.2.1979 julkaistus-
sa ilmoituksessa.
- ⁴⁹⁹ Ilmoitus *Kotkan Uutisissa* 24.3.1970.
- ⁵⁰⁰ Ilmoitus *Etelä-Suomessa* 20.3.1970.
- ⁵⁰¹ Ilmoitus *Karhulalaisessa* 4/1974.
- ⁵⁰² Näin oli erityisesti Sunrise-ravintolan aikaan vuosina 1978–1979. Ks. Sun-
risen ilmoitukset *Kotkansilmässä*.
- ⁵⁰³ Nuoriso-disco ja diskoteekki esiintyvät samassa ilmoituksessa esim. *Etelä-
Suomessa* 20.3.1970 ja *Kotkan Uutisissa* 24.3.1970.
- ⁵⁰⁴ Uudissanasto 1979, 14.

- ⁵⁰⁵ KKH Ritva Larsen; KKH Hannu Valjakka.
- ⁵⁰⁶ KKH Pekka Laurikainen.
- ⁵⁰⁷ Ritva Larsenin omistuksessa olivat Kiinteistö Oy Karhulantie 32 – 34:n osakkeet, jotka oikeuttivat myymälä n:o 30 ja varastojen n:o 50 ja 51 hallintaan. MMA. Isännöitsijän todistus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar.
- ⁵⁰⁸ KKH Ritva Larsen; ks. myös KKB#71.1 Hannu 2006-04-09 04:28, KKB#71.2.2 Seweri 2006-04-09 11:07 ja KKB#64 Hannu 2006-05-28 02:33.
- ⁵⁰⁹ Houni & Suurpää 1998, 13–14.
- ⁵¹⁰ Suomalaisesta tanssilavakulttuurista ks. esim. Nurmela 2005, 73; Jalkanen & Kurkela 2003, 352. Palaan tähän tarkemmin tuonnempana.
- ⁵¹¹ Lääninhallituksen päätöspäivämääräksi on kirjattu 9.1.1970, jolloin disko oli ehtinyt toimia runsaan kuukauden. MMA. Kymen lääninhallitus: diaarikortit Ab: 410. 8962/E. 742/69; päätöskonseptit Dah:67. E47/8962/E.742/69 Lar/L.
- ⁵¹² KOU 1965–1969.
- ⁵¹³ Andriote 2001, 3.
- ⁵¹⁴ Viihdeilmoituksia *Etelä-Suomessa* 5.12.1969.
- ⁵¹⁵ Viihdeilmoituksia *Etelä-Suomessa* 20.1.1970.
- ⁵¹⁶ Bingo tuli Suomeen vuonna 1970. Etenkin urheiluseurat alkoivat käyttää tätä rahapeliä varainkeruumuotona. Kortelainen 1988, 45–46. Ruotsissa bingoa alettiin peleta vuonna 1963, jonka jälkeen se sai maassa valtaisan suosion. Persson 2013, 282–284.
- ⁵¹⁷ KKH Matti Juva.
- ⁵¹⁸ Nuorisodiskoteekki joulukuussa Karhulaan. *Karhula* 7.11.1969, 5. Toimitaja nimittää diskoa virheellisesti ”Kåreniksi”.
- ⁵¹⁹ Diskoteekki – uudentyyppinen tanssipaiikka Karhulassa. *Eteenpäin* 6.12.1969; 250 jäsentä liittynyt nuorisodiskoteekkiin. *Karhula* 12.12.1969, 3.
- ⁵²⁰ A majoitus- ja ravitsemisliikkeistä (20.2.1960). Keskioluen anniskeluvaatimuksista ks. Ohjeita keskioluen anniskelupaikoille. *Kahvilaravintola* 1–2/1969, 129, 127. Alkon anniskeluoikeuspolitiikka. *Kahvilaravintola* 1–2/1969, 131; Pekkala 1989a, 7.

- 521 KKH Ritva Larsen.
- 522 KKP Kalervo Paananen.
- 523 Lähetettyjä-palsta, nimimerkki ”Harmistunut”. *Eteenpäin* 11.2.1970. Ks. myös Diskoteekki Isoonpuistoon. *Eteenpäin* 11.12.1969; Pommisuoja Diskoteekki myötätulessa. *Eteenpäin* 20.1.1970; Pommisuoja tarvitaan. *Eteenpäin* 11.2.1970.
- 524 KKP Kalervo Paananen.
- 525 KKH Bengt Hjelt; KKB#14 ride 2006-10-24 20:51.
- 526 Sillanpää 2002, 178, 208–209.
- 527 Ilmoitukset Etelä-Suomessa 2.12.1969, 9.12.1969 ja 20.3.1970.
- 528 Uudistettu Karhunkulma. *Eteenpäin* 1.2.1970.
- 529 KKH Tuulikki Siltari. Leena oli ollut aktiivinen kauppalan nuorisokahvila-asiassakin. Ks. Keskiolut kahviloissa: 15–17-vuotiailta puuttuu paikka koontua ja keskustella iltaisin. *Karhula* 29.8.1969, 1.
- 530 KKH Leena Sipilä; vrt. Oldenburg 1999, 276.
- 531 KKH Tuulikki Siltari.
- 532 MMA. Hakemus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar. Ks. myös ilmoitus Etelä-Suomessa 20.3.1970. Perinteisiä kuppiloiden nimiä olivat esimerkiksi Lasinpuhaltaja, Mesikämmen, Karhunkulma, Kesti-Karhu, Kosken Pirtti, Nallebaari, Otsonkellari ja Kyminsuun baari. KOU 1963–1969.
- 533 KKH Klaus Hypén; KKH Kalle Sallinen; KKH Tuije Johansson.
- 534 Esim. Holtermann 1997; Post & Gunér 2005; Haslam 1998.
- 535 Järvelä 1997, 146.
- 536 Vastatkaa vaasalaiset! *Intro* 8/1968, 6.
- 537 Ett strövtåg i Stockholm. *Bildjournalen* 39/1966, 20.
- 538 Vi går på klubb med Bildjournalen. Klubb Bongo Malmö. *Bildjournalen* 10/1966, 26.
- 539 Vi går på klubb med Bildjournalen. Tean Beat Club Sundsvall. *Bildjournalen* 12/1966, 12.

- ⁵⁴⁰ Vi går på klubb med Bildjournalen. Daddy's Club Stockholm. *Bildjournalen* 11/1966, 12.
- ⁵⁴¹ Kirje Disco-Clubin jäsenille. PLA.
- ⁵⁴² Disc Club Take Five. *Intro* 3/1969, 5.
- ⁵⁴³ Aikuisetkin mukana nuorisokahvila-aloitteessa. *Etelä-Suomi* 28.8.1969.
- ⁵⁴⁴ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 179.
- ⁵⁴⁵ MMA. Selitelmä ja anomus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar. Ks. myös Diskoteekki – uudentyyppinen tanssipaiikka Karhulassa. *Eteenpäin* 6.12.1969.
- ⁵⁴⁶ KKH Pekka Laurikainen.
- ⁵⁴⁷ Kåre Larsenin kirje Disco-Clubin jäsenille. PLA
- ⁵⁴⁸ Garratt 1998, 4.
- ⁵⁴⁹ Svengaavan nuorison kohtauspaikka -ohjeistus diskon asiakkaille. PLA.
- ⁵⁵⁰ KKB#1.1.2.1.2 miksa 2006-03-21 15:39.
- ⁵⁵¹ Svengaavan nuorison kohtauspaikka -ohjeistus diskon asiakkaille. PLA
- ⁵⁵² KKH Ritva Larsen.
- ⁵⁵³ Ks. esim. KKB#27 Heikki 2006-11-22 19:42.
- ⁵⁵⁴ KKB#43 HighMe 2006-04-15 00:11.
- ⁵⁵⁵ KKH Tuulikki Siltari.
- ⁵⁵⁶ KKH Markku Haaja. KKB#22 Helena 2006-03-07 18:40.
- ⁵⁵⁷ Cavan 1966, 230–231.
- ⁵⁵⁸ Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ⁵⁵⁹ Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971. Neljä vuotta myöhemmin Kåre Larsen tosin kertoi oikeuden kuulustelussa, ettei heillä ole koskaan ollut käytössä jäsenluetteluita. Kyse vaikuttaa olleen yrityksestä osoittaa syyte veronkierrosta perättömäksi vetoamalla todistusaineiston puuttumiseen. KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/ 75 R. Kuulustelupöytäkirja/Kåre Larsen 27.3.1975.
- ⁵⁶⁰ KKH Ritva Larsen.
- ⁵⁶¹ KKH Jari Räikkönen.

- ⁵⁶² Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ⁵⁶³ Pekkala 1989a, 50–52.
- ⁵⁶⁴ KKB#55.1.1 Hate N. 2006-04-27 20:13.
- ⁵⁶⁵ KäA. Todistajanlausunto, Tuula Leikas. Kymen kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C – D § 35.
- ⁵⁶⁶ KKH Ritva Larsen.
- ⁵⁶⁷ Silbereisen, Noack & Eyferth 1986, 87–107. Viitanneet Aura, Horrelli & Korpela 1997, 83.
- ⁵⁶⁸ Alkon anniskelupolitiikka. *Kahvilaravintola* 1–2/1969, 135. Vrt
- ⁵⁶⁹ Keskiolutta ei pop-baareille. *Ilta-Sanomat* 11.10.1968.
- ⁵⁷⁰ Ks. välitilasta Goffman 1971, 149; MMA. Selitelmä ja Isännöitsijän todistus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar; KKA. Liite 3. Selitelmä. Ravintola Sunrisen anomus kaupparekisteriin.
- ⁵⁷¹ MMA. Pohjapiirros. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar.
- ⁵⁷² KKB#28 Eija (o.s. Tynkkynen) 2006-03-29 19:14; KKB#7 Päkän sisko 2006-04-16 22:25; KKB#8 Sipa 2006-04-24 10:41; KKB#4.1 Seweri 2006-04-16 20:45.
- ⁵⁷³ Vrt. Nykyri 1996, 224, 8.
- ⁵⁷⁴ KKB#1 Seweri 2006-02-23 21:45; KKB.#39.1 Ansu-Annele 2006-03-31 22:57; KKB.#32 Hansu 2006-04-05 03:31.
- ⁵⁷⁵ MMA. Tarkastuspöytäkirja. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277.8962/E.742/69Lar; KKA. Ravintola Sunrisen anomus kaupparekisteriin. Liite 2. Pohjapiirros.
- ⁵⁷⁶ On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 73–74.
- ⁵⁷⁷ Ruskea värin toimi vastapoolina 1960-luvulta perittyyn kirkkaiden värien dominoimaan värimaailmaan. Se heijasteli väsymystä 1960-luvun värikkäseen radikalismiin ja murrokseen. Ruskea koettiin Suomessa reiluna ja rauhallisena, mutta samalla modernina. Aikakautta leimasi pyrkimys epämuodollisuuteen ja tietynlaiseen irtiottoon siitä, mitä aiemmin oli nähty. Modernin ide-

aali ulottui 1960–1970-lukujen vaihteessa sekä kotien että julkisten tilojen sisustuksiin, kun niitä uudistettiin selkeyttämällä, keskittämällä ja turhan karsimisella. Sarantola-Weiss 2008, 104.

⁵⁷⁸ Sarantola-Weiss 2008, 24, 26, 102.

⁵⁷⁹ Jyväskyläläisiä hotelleja ja ravintoloita. *Hotelli- ja ravintolalehti* 4/1968, 11.

⁵⁸⁰ Lasitiilisiä tuhkakuppeja näkee Kären Kellarissa otetuissa valokuviissa. Näitä tyhjiö- eli lasitiiliä valmistettiin Karhulan lasitehtaalla vuosina 1952–1969. Ahtokari 1974, 109.

⁵⁸¹ On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 73–74.

⁵⁸² MMA. Pohjapiirustus 1:50. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 8962/E.742/69Lar.

⁵⁸³ Sienenmuotoisiin pilareihin päätymistä puolsivat arkkitehti Siparin mukaan kantavuustekniset syyt. Pilareiden esikuvana ei siis ollut Karhulan samanmuotoinen vesitorni, kuten paikkakunnalla on yleisesti arveltu. KKP Osmo Sipari.

⁵⁸⁴ KKH Jouko Helin; KKH Pekka Laurikainen.

⁵⁸⁵ Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.

⁵⁸⁶ Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.

⁵⁸⁷ KKH Markku Haaja.

⁵⁸⁸ KKH Jukka Martikainen.

⁵⁸⁹ Kruse 1973, 161.

⁵⁹⁰ Cavan 1966, 76.

⁵⁹¹ Unruh 1983, 130. Unruhin tuloksia ovat soveltaneet Suomessa ainakin Törrönen & Maunu 2004 ja Kotro & Lyytinen 2004.

⁵⁹² Käsitteiden suomennokset Kotro & Lyytinen 2004.

⁵⁹³ Vrt. lähiöpubien tikkajengit. Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985.

⁵⁹⁴ Kymin kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C – D § 35.

- ⁵⁹⁵ KKB#2.1.2 Sessu 2006-07-23 23:18.
- ⁵⁹⁶ KKH Klaus Hypén.
- ⁵⁹⁷ Unruh 1983, 140.
- ⁵⁹⁸ Neocrm.fi -kanta-asiakasjärjestelmän internet-sivu Miten kanta-asiakasjärjestelmät lisäävät myyntiä? [Http://www.neocrm.fi/ulkosivut201007/kantaasiakkuus.php](http://www.neocrm.fi/ulkosivut201007/kantaasiakkuus.php). [Linkki tarkistettu 19.4.2014.]
- ⁵⁹⁹ Kruse 1973, 161.
- ⁶⁰⁰ KKH Tuije Johansson.
- ⁶⁰¹ KKH Jari Johansson.
- ⁶⁰² KKB#59 Nimetön 2006-04-22 01:58.
- ⁶⁰³ Pollack 1979, 38.
- ⁶⁰⁴ KKH Pekka Hellstén.
- ⁶⁰⁵ KKB#32 Mallu 2006-03-18 09:43; KKB#35 Lissu Paunonen (os. Ropa) 2006-03-18 16:35; KKS Timo Pekkanen 24.3.2008.
- ⁶⁰⁶ KKH Klaus Hypén.
- ⁶⁰⁷ Cavan 1966, 51, 88, 181–182.
- ⁶⁰⁸ KKH Seppo Seppänen.
- ⁶⁰⁹ KKH Pekka Hellstén.
- ⁶¹⁰ KKH Markku Haaja.
- ⁶¹¹ Kotro & Lyytinen 2004, 9-10.
- ⁶¹² Vrt. Kotro & Lyytinen 2004, 79–80.
- ⁶¹³ KKH Tuulikki Siltari.
- ⁶¹⁴ KKH Tuulikki Siltari.
- ⁶¹⁵ Oldenburg 1999, 267.
- ⁶¹⁶ KKH Leena Sipilä.
- ⁶¹⁷ Knausgård 2011, 65.
- ⁶¹⁸ Kruse 1973, 162.
- ⁶¹⁹ KKH Leena Sipilä.
- ⁶²⁰ Cavan 1966, 51, 88, 181–182.

- ⁶²¹ Schivelbusch 1986, 202.
- ⁶²² Cavan 1966, 183.
- ⁶²³ KKH Jorma Heinonen.
- ⁶²⁴ KKB#90.1 Hannu 2006-03-25 17:24.
- ⁶²⁵ Sotamaa 2002.
- ⁶²⁶ KKH Seppo Seppänen; KKB#54 Heikki 2006-11-25 23:27.
- ⁶²⁷ Cavan 1966, 205–206, 232.
- ⁶²⁸ Esim. KKH Klaus Hypén.
- ⁶²⁹ KKB#27 Heikki 2006-11-22 19:42.
- ⁶³⁰ KKB #12 kimmo 2006-03-11 03:47.
- ⁶³¹ Thornton 1996, 11.
- ⁶³² Vrt. Nykyri 1996, 28.
- ⁶³³ KKB#2 kimmo 2006-04-16 20:22; KKB#3 Sirkka Wecksten 2006-03-07 13:41.
- ⁶³⁴ KKH Anne Vilska.
- ⁶³⁵ Larsenit jatkoivat baaria Kåren Kahvilana vuoteen 1976 saakka. MMA. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1978, Ea:1664. 8879/411/78 K Lar; KOU 1968–1975; Kahvilan ilmoituksia *Karhulalainen*-lehdissä vuosina 1974, 1975 ja 1976.
- ⁶³⁶ KKH Markku Louhivaara; KKH Jari Johansson; KKH Jari Räsänen; KKB#12.1 Hate.N. 2006-03-14 20:39; KKB#32.1.1.1.1 Kaaki 2006-03-19 11:36.
- ⁶³⁷ Kuha 2002, 61; Järvelä 1997, 168–169.
- ⁶³⁸ Aura, Horelli & Korpela 1997, 94, 97, 98, 101.
- ⁶³⁹ Viikkoyhteenveto ”Popsukupolvi puhuu”. 19.3 2006. FSD2333 Kåren Kellarin merkitys: weblog-aineisto 2006–2007.
- ⁶⁴⁰ KKH Markku Haaja.
- ⁶⁴¹ Knapas 1984, 62; Ahtokari 1974, 21. Ks. myös Karhulan Hovin internet-sivut <http://www.nexthotels.fi/kartanomme/karhulanhovi/>. [Linkki tarkistettu 12.4.2014.]

- ⁶⁴² Knapas 1984, 63.
- ⁶⁴³ Saraste 1973, 233.
- ⁶⁴⁴ KKH Jukka Martikainen; vrt. KKH Jari Saarinen.
- ⁶⁴⁵ KKB#2 pekka_psla (Link) 2006-04-02 20:09.
- ⁶⁴⁶ KKH Pekka Hellstén.
- ⁶⁴⁷ KKB#27 Heikki 2006-11-22 19:42.
- ⁶⁴⁸ KKH Pekka Hellstén.
- ⁶⁴⁹ Reserviupseerikerhon Korsu saatu rakennetuksi valmiiksi. *Karhula* 17.2.1967, 5; Viirinkallion Korsun vihkiäiset – vaikuttava maanpuolustusjuhla. *Karhula* 3.3.1967, 1, 5.
- ⁶⁵⁰ KKH Jari Johansson.
- ⁶⁵¹ Törrönen & Maunu 2004, 324.
- ⁶⁵² KKB#1.1.2 kimmo 2006-03-20 21:44; KKB#1.1.2.1.2 miksa 2006-03-21 15:39.
- ⁶⁵³ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 289–292, 20.
- ⁶⁵⁴ KKB#76.1 Hate N. 2006-04-22 21:00; KKH Anne Vilska.
- ⁶⁵⁵ Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972. Kirjoitusvirhe (klo) toimituksen.
- ⁶⁵⁶ KKB#28 Eija (o.s. Tynkkynen) 2006-03-29 19:14; KKB#36.1 kimmo 2006-03-31 19:50; KKB#36 Nimetön 2006-03-31 19:41. Ks. myös KKH Markku Haaja.
- ⁶⁵⁷ Kruse 1973, 169.
- ⁶⁵⁸ KKB#10 Simo 2006-08-14 22:43. Katkelma runosta.
- ⁶⁵⁹ Pollack 1979, 42.
- ⁶⁶⁰ KKB#14 Hate N. 2006-08-29 10:38; KKH Markku Haaja.
- ⁶⁶¹ Vrt. helsinkiläisen Old House Jazz Clubin seitsemän vuoden mittaisen elinkaaren määrittely. Vesterinen 2006, 225–226.
- ⁶⁶² Nykyri 1996, 11.
- ⁶⁶³ KKH Anne Vilska.

- ⁶⁶⁴ Kotkan, Karhulan ja Kymin 13–20-vuotiaiden väestömäärät erinäisinä vuosina. Tilastokeskus 2011. Tilastointimenetelmien ja -välineiden muutosten vuoksi ikäryhmittäiset väestötiedot ovat täydellisinä saatavilla vain vuosilta 1971, 1975 ja 1976. – Nuorten lukumäärä väheni koko maassa samaan tapaan kuin Kotkan seudulla. Haapala 2003, 85.
- ⁶⁶⁵ Kotkan, Karhulan ja Kymin 13–20-vuotiaiden väestömääriä erinäisiltä vuosilta. Tilastokeskus 2011.
- ⁶⁶⁶ Ahlström 1979, 120–121, 116–117.
- ⁶⁶⁷ Hotelli- ja ravintola-alan kustannus- ja hintakehitys 1970-luvulla. *Hotelli- ja ravintolalehti* 4/1978. Viitannut Sillanpää 2002, 167.
- ⁶⁶⁸ Ilmoitus *Karhulalainen*-lehdessä 2/1976; ilmoitus *Kotkansilmässä* 10.2.1977.
- ⁶⁶⁹ Helmikuussa 1976 *Karhulalainen*-lehdessä julkaistu Kären Kellarin ja Kären Kahvilan ilmoitus on suunnattu pelkästään lounas- ja kahvila-asiakkaille. Diskotoimintaa ei enää mainita. *Karhulalainen* 2/1976.
- ⁶⁷⁰ Sillanpää 2002, 166–167.
- ⁶⁷¹ KäA. Rikosilmoitus no 195/75R. Tutkintapöytäkirja No 148. Karhula 1975–04–25.
- ⁶⁷² KäA. Tk-V-21.5.1975; SK I 27.8.1975.
- ⁶⁷³ KäA. Rikosilmoitus no 195/75R. Lisätutkintapöytäkirja no 148/75. Karhula 1975–06–25.
KäA. R 1975/328/1658. N:o 2361/76. I-SHA.
- ⁶⁷⁴ KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/ 75 R. Tutkintapöytäkirjaa no 148/75; ks. myös KKH Hannu Valjakka.
- ⁶⁷⁵ Hämäläinen 1996, 44–45, 96, 46, 135; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 96. Vrt. Holtermann 1997, 26.
- ⁶⁷⁶ Katainen & Seppälä 2008, 49.
- ⁶⁷⁷ Ilmoitus *Kotkan Uutisissa* 24.10.1969; MMA. Hakemus, selitelmä ja tarkastuspöytäkirja. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 7775/E.742/69 Osu.
- ⁶⁷⁸ KKH Markku Louhivaara.

- 679 KKA Selitelmä. Liite 3. Ravintola Sunrisen anomus kaupparekisteriin; MMA. Selitelmä. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1969, Ea:1277. 7775/E.742/69 Osu.
- 680 KKH Markku Louhivaara.
- 681 KKB#12 Simo 2006-06-05 19:14.
- 682 KKH Pekka Laurikainen.
- 683 KKH Pia Malin.
- 684 Helanko 1969, 22.
- 685 KKH Pia Malin.
- 686 Helanko 1969, 10–11, 22.
- 687 Sauli Orimus Palskin Facebook-sivulla 30.1.2014 klo 9:03; MMA. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1970. 7682/411/77 K Pal. – Keskiolutoikeudet Palski Oy:lle myönnettiin 1.1.1969 alkaen. Keskiolutluvan haltijat 25.5.1977. KKA. Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja Bb1; KKP Kalervo Paananen.
- 688 KKH Markku Louhivaara; KKH Kalle Sallinen. Vrt. Törrönen & Maunu 2004, 330–331.
- 689 On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 74.
- 690 KKB#7 Juha 2006-11-27 20:36.
- 691 KKH Markku Louhivaara.
- 692 ”Svengidisko”. Säv. ja san. Kari Hillo, esitt. Castaja 1972. Love records lrs 2003 (45). KKP Kari Hillo.
- 693 KKH Kalervo Paananen; KKB#3 Hanski 2006-02-24 07:39.
- 694 KKH Markku Louhivaara.
- 695 KKP Kalervo Paananen.
- 696 KKS Timo Pekkanen 24.3.2008. Vrt. Haminan nuoret kyllästyivät ympyröihinsä. Uusi nuorison klubi syntyi vanhan Seurahuoneen suojiin. *Ilta-Sanommat* 2.4.1969, 7.
- 697 KKS Timo Pekkanen 25.3.2008.
- 698 KKH Jari Nenonen.

- ⁶⁹⁹ Kasematti herää henkiin. Osuuskauppa Ympyrä avaa uuden ravintolan. *Kymen Sanomat* 26.11.1971. Kasematti siirtyi diskoaikakauteen talvella 1973. Haminalainen Jari Nenonen toimi paikan sivutoimisena tiskijukkana vuoteen 1983 saakka. Kyse oli osuuskaupan humpparavintolasta, jossa tiskijukka jou-tui tasapainoilemaan tangon ja rockin välillä. KKH Jari Nenonen.
- ⁷⁰⁰ Kortelainen 1988, 235–237; vrt. KKH Jorma Heinonen.
- ⁷⁰¹ Ajanvieteautomaatit. *Hotelli- ja ravintolalehti* 8/1976, 2.
- ⁷⁰² Pelastakaa flipperi tiltiltä! *Ilta-Sanomat* 15.8.1998, 16. – Vuonna 1998 joukko vanhojen peliautomaattien harrastajia perusti Suomen peliautomaatti-historiallinen seura ry:n.
- ⁷⁰³ KKH Ritva Larsen; KKH Pekka Laurikainen.
- ⁷⁰⁴ KKH Hannu Valjakka.
- ⁷⁰⁵ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Fa1. Kirjeistö 1978. Selvitys Oy Alko Ab Kotkan konttorin pyytämiin seikkoihin. Liite 1. Ravintola Sunrisen anomus Alkoon keskioluen anniskeluajan pidentämiseksi 6.4.1978.
- ⁷⁰⁶ Keskiolutluvan haltijat 25.5.1977. KKA. Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja Bb1. Rekisteristä näkyy, että Ritva Larseninille on myön-netty lupa ensimmäistä kertaa 23.1.1970 numerolla 771615.
- ⁷⁰⁷ MMA. Kymen lääninhallitus: diaarikortit Ab: 523. 7320/411/77.
- ⁷⁰⁸ Vuonna 1953 Kuusjärvellä syntynyt opiskelija Antti Kuusi toimi ravintolan vastaavana hoitajana. Hän oli aiemmin työskennellyt baarimestarina ja pub-kassana Helsingissä. Erkki Lehtinen on syntynyt vuonna 1952 ja Markku Sal-linen vuonna 1954, kumpikin Helsingissä. Vuonna 1952 syntynyt, helsinkiläi-nen Heikki Ukkonen oli nimitetty vastaavan hoitajan sijaiseksi. Hänen työh-is-toriastaan löytyy kuuden kuukauden kokemus baarimestarina ja viinikassana Primula Oy:ssä Helsingissä.. Hakemus ravintolatoiminnan harjoittamiseksi ja sen liitteenä olevia virkatodistuksia ja työtodistuksia. MMA. Kymen läänin-hallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1611. 7320/411/77Kuu.
- ⁷⁰⁹ Yrittäjät lähettivät anomuksen ravitsemisliikkeen harjoittamiseksi Kymen lääninhallitukseen 8.9.1977. MMA. Saatekirje. Kymen lääninhallitus: diaari-kortit Ab: 523. 7320/411/77/K Kuu/L.
- ⁷¹⁰ Keskiolutluvan haltijat 11.11.1977. KKA. Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Bb1.

- ⁷¹¹ Vuokrasopimuksen irtisanominen. MMA. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1611. 7320/411/77Kuu.
- ⁷¹² Pekkala 1989b, 274, 281.
- ⁷¹³ KKH Markku Larsen; KKH Markku Haaja; KKB#28 Kätsä 2006-06-06 21:51; KKH Ritva Larsen.
- ⁷¹⁴ Sillanpää 2002, 212.
- ⁷¹⁵ Sillanpää 2002, 225.
- ⁷¹⁶ MMA. Virkatodistukset ja vuokrasopimus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar.
- ⁷¹⁷ Uusi ravintola Helilään. *Kotkansilmä* 15.12.1977.
- ⁷¹⁸ Keskioluluvan haltijat 22.12.1977. KKA. Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja Bb1.
- ⁷¹⁹ KKA. Liite 1. Selvitys Oy Alko Ab Kotkan konttorin pyytämiin seikkoihin. Vrt. A majoitus- ja ravitsemisliikkeistä (20.2.1960).
- ⁷²⁰ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Fa1. Kirjeistö 1977. Ravintola Sunnisen anomus kaupparekisteriin. Liite 3. Selitelmä.
- ⁷²¹ Sillanpää 2002, 166.
- ⁷²² MMA. Kåre Larsenin suostumus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar.
- ⁷²³ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Fa1. Kirjeistö 1978. Ravintola Sunnisen anomus Alkoon keskioluen anniskeluajan pidentämiseksi 6.4.1978.
- ⁷²⁴ Jamit pyörivät myös Karhulassa. *Kotkansilmä* 26.4.1978.
- ⁷²⁵ KKB#50 Heikki K. 2006-04-07 19:22.
- ⁷²⁶ Westergård 1998, 142.
- ⁷²⁷ Westergård 1998, 171, 176; KKB#13 Jusu M. 2006-10-19 07:40.
- ⁷²⁸ Ks. Kauppinen 2013.
- ⁷²⁹ Sillanpää 2002, 113; Pekkala 1989b, 280.
- ⁷³⁰ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Bb1. Luparekisterin muutospäiväkirja 19.10.78–2.11.78.
- ⁷³¹ Ks. ilmoitus *Kotkansilmä*-lehdessä esim. vappuaattona 1978.

- ⁷³² Vrt. Törrönen & Maunu 2004, 330–331.
- ⁷³³ KKH Tuije Johansson.
- ⁷³⁴ MMA. Yrjö Aarnion valtakirja Ari Suurnäkille. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar.
- ⁷³⁵ MMA. Irtisanomisilmoitus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar.
- ⁷³⁶ KA. Irtisanomisilmoitus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar. Lakkaamisilmoitus. PRH:n diaarinumero 2637/78.
- ⁷³⁷ KKH Ritva Larsen.
- ⁷³⁸ KKH Eeva Larsen.
- ⁷³⁹ KKA. Luparekisterin muutospäiväkirja 19.10.78–2.11.78; Keskioluluvan haltijat 5.2.1979. Kunnallinen alkoholitarkastaja Bb1. Lupanumero oli 770978.
- ⁷⁴⁰ MMA. Kymen lääninhallitus: päätöskonseptit, ryhmä K v. 1978 nrot 1100–1545. K.1292/8879/ 411/78/K Lar L.
- ⁷⁴¹ KKH Hannu Valjakka.
- ⁷⁴² KKH Markku Larsen.
- ⁷⁴³ Huippuartisteja Kåren Kellarissa. *Kotkansilmä* 22.2.1979; KKB#11.2 Hannu 2006-03-10 18:33.
- ⁷⁴⁴ KKH Anne Vilska.
- ⁷⁴⁵ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Aa1. Tarkastuspäiväkirjat 1979.
- ⁷⁴⁶ Kirje Disco-Clubin jäsenille. PLA.
- ⁷⁴⁷ KäA. Oikeudenkäyntipöytäkirja. Kymen kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C – D § 35.
- ⁷⁴⁸ Vrt. Sillanpää 2002, 188. – Naisasiakkaiden vetovoima todentuu nykyisin esimerkiksi laivaristeilyjen Kaksi naista yhden hinnalla -tarjouksissa.
- ⁷⁴⁹ Ilmoitukset *Kotkansilmässä* 9.11.1978 ja 22.3.1979.
- ⁷⁵⁰ Post & Gunér 2005, 92.
- ⁷⁵¹ Ett strövtåg i Stockholm. *Bildjournalen* 39/1966, 20.

- ⁷⁵² Sisaruussuhteesta ks. Pyhtään seurakunnan virkatodistus 19.7.2013. Mukana yrityksessä olivat lisäksi Lean aviomies, Kreikan Ateenassa vuonna 1946 syntynyt Joanis Kudunas ja Lapualla vuonna 1951 syntynyt Timo Inkinen. Pohjonen ja Kudunakset asuivat väestörekisteritietojen mukaan Kotkassa, Inkinen Helsingissä. MMA. Virkatodistukset, työtodistus ja elinkeinolupahakemus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1979, Ea:1693. 3696/411/79 K Ink; Kymen lääninhallitus: diaarikortit Ab: 546. 3696/ 411/79.
- ⁷⁵³ Afrodite avasi. *Kotkansilmä* 24.5.1979; MMA. Alkon lausunto elinkeinoluovasta 21.6.1979. Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1979, Ea:1693. 3696/411/79 K Ink.
- ⁷⁵⁴ MMA. Tarkastuspöytäkirja 14.5.1979. Kymen lääninhallitus: päätöskonseptit, ryhmä K v. 1978 nrot 1100–1545. E.510/3696/411/79 K Ink L. – Päätös tehtiin lääninhallituksen tarkastuslautakunnan esityksestä. Sen perusteluja ei aineistostani löydy.
- ⁷⁵⁵ Ilmoitus *Kotkansilmässä* 7.6.1979.
- ⁷⁵⁶ KKH Jukka Martikainen; KKH Eeva Larsen; KKH Kari Häkämies; KKH Markku Haaja; KKB#25 Kätsä 2006-06-06 21:09; KKB#53 HighMe 2006-06-09 20:32.
- ⁷⁵⁷ Catacombi-disco syntyi 1970-luvun alkuvuosina Lahdessa, josta konsepti levisi muualle maahan, myös Kotkaan. Joni Heinonen siirtyy vuorottelupaalle. *Uusi Lahti* 8.6.2005.
- ⁷⁵⁸ Ilmoitus *Kotkansilmässä* 21.9.1978.
- ⁷⁵⁹ Ilmoitus *Kotkansilmässä* 6.6.1979.
- ⁷⁶⁰ 'You should be dancin'. Tapani Ripatti Työskin alttarilla. *Kotkansilmä* 5.10.1978.
- ⁷⁶¹ KKH Jari Räsänen.
- ⁷⁶² KKH Tuije Johansson.
- ⁷⁶³ KKH Jari Johansson.
- ⁷⁶⁴ Päätös oikeudesta harjoittaa majoitus- ja/tai ravitsemisliikettä 2.10.1979. MMA. Kymen lääninhallitus: päätöskonseptit, ryhmä K v. 1978 nrot 1100–1545. E.510/3696/411/79 K Ink L.

- ⁷⁶⁵ *Karhulan poikki*. Ypö Viis. Karva-Levyt[- PÖRRÖ 1. 1979. – Tästä tarkemmin myöhemmissä käsittelyluvuissa.
- ⁷⁶⁶ KKH Mikko Holmström. – Ks. kuntaliitoksesta Saarinen 2002, 244–245; Mitä tapahtui marraskuussa 1975. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1977, 21.
- ⁷⁶⁷ KKH Mikko Holmström.
- ⁷⁶⁸ Thornton 1996, 106–107. Myös Aho & Kärjä ovat kiinnittäneet tähän huomiota. Aho & Kärjä 2007, 106.
- ⁷⁶⁹ Kopomaa 1997, 37–38.
- ⁷⁷⁰ KKH Kimmo Palonen; KKB#55.1.1 Hate N. 2006-04-27 20:13.
- ⁷⁷¹ Saarikangas 2006, 9.
- ⁷⁷² Aura, Horelli & Korpela 1997, 127.
- ⁷⁷³ Aristoteles tarkoittaa ethoksella kokemusta ja tietoa.
- ⁷⁷⁴ Hall 2003, 91–92.
- ⁷⁷⁵ KKB#8.1 Seweri 2006-10-17 23:38.
- ⁷⁷⁶ Ks. esim. Laukka 2013; Karlsson 2012; Persson 2013; Raninen 2010; Viennonon & Lähteenmäki 2009.
- ⁷⁷⁷ Miettunen 2009, 25.
- ⁷⁷⁸ KKB#64 kimmo 2006-04-09 03:02.
- ⁷⁷⁹ Ricoeur 2000. Viitanneet Syrjämaa & Tunturi 2002, 7–29.
- ⁷⁸⁰ KKB#44 kimmo 2006-04-07 01:16.
- ⁷⁸¹ Wilson 2005, 8–7, 10. Vrt. Koivunen 2000, 345–346.
- ⁷⁸² Aura, Horelli & Korpela 1997, 124–126.
- ⁷⁸³ Vrt. Mäkinen 2007, 130.
- ⁷⁸⁴ Mustonen 1997, 155.
- ⁷⁸⁵ Tournier 1971, 21.
- ⁷⁸⁶ Mustonen 1997, 157.
- ⁷⁸⁷ Aura, Horelli & Korpela 1997, 127.
- ⁷⁸⁸ Kivimäki 2008, 10.
- ⁷⁸⁹ Vilkkö 2007.

- ⁷⁹⁰ Ks. esim. KKB#60 Lotte 2006-04-01 11:43.
- ⁷⁹¹ KKB#10 Lotte 2006-09-19 14:20.
- ⁷⁹² Immanuel Kant, *Anthropologie in pragmatischer Hinsicht* (1798). Viitannut Hutcheon 1998.
- ⁷⁹³ KKB#27 Pia Malin 2006-10-06 17:12.
- ⁷⁹⁴ KKB#27.1 HelenaL 2006-10-06 21:53.
- ⁷⁹⁵ Klinkmann 2007, 159–160. Ks. Gubbrockarnan internet-sivut <http://www.gubbrockarna.fi/>. [Linkki tarkistettu 14.5.2014.]
- ⁷⁹⁶ Karhulan päiväkoti Pylvässaliin. *Kymen Sanomat* 7.9.2011.
- ⁷⁹⁷ Juoppojen pylvässali siirretään. *Helsingin Sanomat* 10.6.2012; Kaupunginvaltuuston puheenjohtaja haluaa juoppokatoksen häiriköille. *Aamulehti* 11.8.2012.
- ⁷⁹⁸ KKB#1 Anita 2006-03-06 16:07; KKB#25 Pipa Hellsten 2006-03-16 12:49.
- ⁷⁹⁹ Saarinen 2002, 253.
- ⁸⁰⁰ Kotkan kaupungin internet-sivut. Http://www.kotka.fi/tietoa_kotkasta/tilastotietoja_kotkasta/alue_ja_vaesto. [Linkki tarkistettu 31.7.2014.]
- ⁸⁰¹ Suomi-hakemisto. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1974, 157.
- ⁸⁰² Kotkan, Karhulan ja Kymen 13–20-vuotiaiden väestömäärät erinäisinä vuosina. Tilastokeskus 2011.
- ⁸⁰³ KKB#17 Helena 2006-03-21 10:35; KKB#16.1 Anita 2006-04-03 18:00.
- ⁸⁰⁴ KKB#34 kimmo 2006-05-31 19:38.
- ⁸⁰⁵ Vrt. Mäkinen 2007, 113.
- ⁸⁰⁶ *Kymen Sanomien* tekstari palsta esim. 16.11.2007, 11.11.2007 ja 8.11.2007.
- ⁸⁰⁷ Mtv: Enemmistö kuntajohtajista kelpuuttaa pakkoliitokset. *STT/Helsingin Sanomat* 29.6.2014.
- ⁸⁰⁸ Pro Karhula -kotiseutuliikkeen aktiivi Risto Herrasen haastattelu, *Viikko-Eteenpäin* 4.5.2006.
- ⁸⁰⁹ Sillanpää 2002, 224.

- ⁸¹⁰ KKB#9.1 kimmo 2006-03-09 21:32.
- ⁸¹¹ Andriote 2001, 5.
- ⁸¹² Ysärin paluu on huoletonta bailaamista. *Kymen Sanomat* 14.7.2014, 24–25.
- ⁸¹³ Kallioniemi 1995, 23.
- ⁸¹⁴ Echols 2003, 221–223. Ks. myös Disco’s Comeback More Than Nostalgia. *Baltimore Sun* 14.9.1998.
- ⁸¹⁵ Valkoisten teini-ikäisten keskuudessa möi 2000-luvun alussa parhaiten rap. Rappia ei olisi Echolsin mukaan syntynyt ilman diskoa, joka alkuaan kehitti sekä ”elämää suuremman beatin” että kappaleiden pirstomisen ja muuntelun. Echols 2003, 222.
- ⁸¹⁶ Echols 2003, 223. Jokakeväsissä Euroviisuissa on viime vuosina nähty esimerkkejä 1970-luvun diskomusiikin reinkarnaatiosta.
- ⁸¹⁷ Back to the Sixties -yhdistyksen kotisivut. [Http://backtothesixties.fi/index.html](http://backtothesixties.fi/index.html). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ⁸¹⁸ Ks. Hasse Wallin haastattelusitaatti, viitannut Miettunen 2009, 251.
- ⁸¹⁹ Esim. Back to Ruotsinsalmi. *Ankkuri* 31.3.2007; Ruotsinsalmi: kielletty alle 40-vuotiailta. *Ankkuri* 11.4.2007; Palski Memories. *Ankkuri* 17.1.2007; Martins-Clubi yhdisti Haminan nuorisoa. *Reimari* 20.12.2007; Perinteitä vaalien, uutta kehittäen. *Ankkuri* 4.11.2009. Ks. Martins-Clubista KKH Jari Nenonen ja Haminan nuoret kyllästyivät ympyröihinsä. Uusi nuorison klubi syntyi vanhan Seurahuoneen suojiin. *Ilta-Sanomat* 2.4.1969, 7.
- ⁸²⁰ KKH Jari Nenonen.
- ⁸²¹ Aikuisten diskossa on K-50! *Ilta-Sanomat* 10.10.2006; Yli viisikymppisten menopaikasta ei tullut museota vaan aivan oikea disko. *Helsingin Sanomat* Kaupunki 19.5.2008.
- ⁸²² Nissinen-Turjan tuttu ravintoloitsija lupautui diskoiltojen järjestäjäksi. Mukaan tulivat myös monitoimimies Mosse Månsson ja 1970-luvulla tiskijukkana tammisaarelaisessa Gnägget-diskossa toiminut Håkan Rosenström, dj Håkki. K-50-disko järjestettiin lauantaicin kerran kuukaudessa, ja paikkana oli ravintola G-18. Ei mikään humpalliiteri. *Kaupunkilehti Vartti* 17.9.2006; Vii-

sikymppisten bileissä eivät teinit juhli. *Kaupunkilehti Vartti* 7.9.2006; Pilkku tulee yhdeltä yöllä. *Helsingin Sanomat* 6.10.2006.

⁸²³ Yli viisikymppisten menopaikasta ei tullut museota vaan aivan oikea disko. *Helsingin Sanomat* 19.5.2008.

⁸²⁴ K-50-diskon internet-sivut. [Http://www.k50.fi/](http://www.k50.fi/). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]

⁸²⁵ *Kymen Sanomien* tekstariipalsta 7.1., 8.1., 10.1. ja 14.1.2007.

⁸²⁶ Kåren Kellarin muistelot syntyivät Kåren Kellarin entisten asiakkaiden Jukka Örlingin, Timo Kähärän ja Esa Pöntysen ideasta. Kun idea konkretisoitui, mukaan tuli Bengt Hjelt, ravintoloitsija ja diskon entinen tiskijukka. KKH Bengt Hjelt.

⁸²⁷ KKH Bengt Hjelt.

⁸²⁸ KKH Jari Nenonen.

⁸²⁹ KKH Bengt Hjelt.

⁸³⁰ Unruh 1983, 130–135; Kotro & Lyytinen 2004, 78–79.

⁸³¹ Unruh 1983, 131.

⁸³² Turismin historiassa näitä matkailijoita kutsutaan post-turisteiksi erotukseksi massaturismin kannattajista. Ks. esim. Kostiainen & Korpela 1998, 14. Vrt. Jokinen & Veijola 1990, 152.

⁸³³ Unruh 1983, 135–140.

⁸³⁴ Jokinen & Veijola 1990, 152.

⁸³⁵ Vuori 1971, 95–96.

⁸³⁶ KKB#40 Mallo(u) 2006-04-26 22:51.

⁸³⁷ Cavan 1966, 12–13.

⁸³⁸ Jokinen & Veijola 1990, 121–122, 132.

⁸³⁹ Turismin karnevalismista ks. Jokinen & Veijola 1990, 119, 126, 130, 144.

⁸⁴⁰ Salmi 2000, 170.

⁸⁴¹ ”Saturday Night Fever: Lots of beer in the Bear; eli kuinka selvisin hengissä Karhula-buumista.” KKB#19 Kimmo (Link) 2006-09-27 12:40.

⁸⁴² KKB#29.2.1 Ellu 2006-10-08 11:35.

⁸⁴³ KKH Jari Nenonen.

- ⁸⁴⁴ KKB#31.1 Kimmo 2006-10-08 13:27.
- ⁸⁴⁵ KKB#31.1.1 Sessu 2006-10-08 15:30.
- ⁸⁴⁶ KKB#29.2 Lotte 2006-10-08 11:08; KKB#29.2.1.1 Lotte 2006-10-08 11:52.
- ⁸⁴⁷ KKB#29 Kimmo 2006-10-08 03:57.
- ⁸⁴⁸ Esim. Korkiakangas 1996, 37–38.
- ⁸⁴⁹ Koivunen 2000, 345–346.
- ⁸⁵⁰ Andriote 2001, 5. Ks. suomalaisten keski-ikäisten terveystyöryhmästä Kinnunen 2010, 66–74.
- ⁸⁵¹ Ks. Esim. KKB#5 tankki (Link) 2006-05-14 21:40.
- ⁸⁵² Ks. Airaksinen 2008, 111–118. Lisää aiheesta päihteiden käyttöä käsittelevässä luvussa.
- ⁸⁵³ Miettunen 2009, 269.
- ⁸⁵⁴ Lefebvre 1991. Viitanneet Kolamo & Vuolteenaho 2010, 68.
- ⁸⁵⁵ Sotamaa 2002.
- ⁸⁵⁶ KKB#29 Lotte 2006-04-12 18:36.
- ⁸⁵⁷ Putnam 2000, 22–23, 171, 180. Bridging-käsitteen suomennos Koski 2008, 21.
- ⁸⁵⁸ Kahden viimeisen vuoden (2013–2014) aikana sivuston kävijämäärät ovat vähentyneet, ja osa aktiivikeskustelijoista siirtynyt muille sosiaalisen median foorumeille ja osa lopettanut kirjoittelun kokonaan. Oletan että yksi syy piilee siinä, että Karhula-blogin keskustelunaiheet ovat alkaneet yhä enemmän liittyä valtakunnan politiikkaan ja -talouteen ulottuen vain harvoin Karhulaan.
- ⁸⁵⁹ Suut auki päin elämää. *Helsingin Sanomat* A2 Pääkirjoitukset 3.11.2012.
- ⁸⁶⁰ Rheingold 2005, 521.
- ⁸⁶¹ Ukkonen 2000, 11–12
- ⁸⁶² Laukka 2013, 192–193.
- ⁸⁶³ KKS Heikki Rüster.
- ⁸⁶⁴ Putnam 2000, 173, 176.
- ⁸⁶⁵ KKB#72 Tutsa ja Mallu 2006-11-04 01:47.

- ⁸⁶⁶ KKB#35 kimmo 2006-03-23 02:52; KKB#71.1 Kimmo 2006-11-04 01:58.
- ⁸⁶⁷ Vrt. Putnam 2000, 173, 176.
- ⁸⁶⁸ Lehtinen, Näsänen & Sarvas 2009, 9.
- ⁸⁶⁹ KKB#35.4.1 Seweri 2006-04-26 20:13; KKB#35.4.2 fazer 2006-04-26 21:20; KKB#36 Lotte 2006-04-26 20:21; KKB#37 kimmo 2006-04-26 22:09.
- ⁸⁷⁰ Avelin 2009, passim.
- ⁸⁷¹ Preece 2000, 152, 154; Putnam 2000, 174–179.
- ⁸⁷² Blood 2002, xi. Vrt. Jones 2002, 13.
- ⁸⁷³ KKB#35.4 HelenaL 2006-04-26 18:41.
- ⁸⁷⁴ Esim. #31 Lotte 2006-04-20 11:18.
- ⁸⁷⁵ KKB#3 Helena L 2006-03-26 20:52.
- ⁸⁷⁶ KKB#73 kimmo 2006-05-28 03:27.
- ⁸⁷⁷ KKB#69.1 Kimmo 2006-11-04 01:37.
- ⁸⁷⁸ Arpo 2005, 282–283. Ks. netiketistä Preece 2000, 100–101.
- ⁸⁷⁹ KKB#69 Mallou 2006-11-04 01:17.
- ⁸⁸⁰ Miettunen 2009.
- ⁸⁸¹ Wilson 2005, 7.
- ⁸⁸² KKB#6 Lotte 2006-09-18 16:46.
- ⁸⁸³ Preece 2000, 22–23.
- ⁸⁸⁴ Klinkmann 2007, 151–152.
- ⁸⁸⁵ ”Teini-ikäiset luulevat omistavansa koko maailman”. BAARISOTA. *Ilta-Sanomat* 14.9.1968.
- ⁸⁸⁶ KKH Pekka Hellstén. Vrt. KKH Ritva Larsen.
- ⁸⁸⁷ Sillanpää 2002, 122, 220.
- ⁸⁸⁸ Kuusi 2006, 404–405; Sillanpää 2002, 194–195.
- ⁸⁸⁹ Hellman 1985, 25.
- ⁸⁹⁰ Kuusi 2004, 81–82.
- ⁸⁹¹ Sillanpää 2002, 144, 119

- ⁸⁹² Alasuutari 1996, 196.
- ⁸⁹³ Ravintolan sosiaaliset roolit. *Vitriini* 5/1985, 6.
- ⁸⁹⁴ Sillanpää 2002, 215, 218.
- ⁸⁹⁵ Kuusi 2004, 81–82.
- ⁸⁹⁶ Törrönen & Maunu 2004, 324, 322.
- ⁸⁹⁷ Hellman 1985, 23.
- ⁸⁹⁸ Karhu & Pentti 1985, 3.
- ⁸⁹⁹ Sillanpää 2002, 125–126, 131.
- ⁹⁰⁰ KKP Kalervo Paananen.
- ⁹⁰¹ Palveluammattien aliarvostus ja kahvilaravintola-ala. Pääkirjoitus. *Kahvilaravintola* 12/1969, 7.
- ⁹⁰² Lindström 1980, 6–8. Viitannut Sillanpää 2002, 171–172.
- ⁹⁰³ Sillanpää 2002, 166, 168–169. Vrt. Ravintola-alan suuntauksia 1. *Hotelli- ja ravintolalehti* 12/1970, 11.
- ⁹⁰⁴ Keskiolutkahviloiden liiketoiminnasta. *Alkoholipolitiikka* 5/1979, 256.
- ⁹⁰⁵ Karhu & Pentti 1985, 9.
- ⁹⁰⁶ Kåren Kellarin työpaikkailmoitus *Eteenpäin* ja *Etelä-Suomi* 10.7.1970.
- ⁹⁰⁷ Kåren Kellarin työpaikkailmoitus *Etelä-Suomi* 1.8.1970.
- ⁹⁰⁸ Kåren Kellarin työpaikkailmoitus *Etelä-Suomi* 10.9.1970
- ⁹⁰⁹ KKH Hannu Valjakka.
- ⁹¹⁰ KKB#11.2 Hannu 2006-05-16 02:33.
- ⁹¹¹ Yhtenäisempiä pukusäännöksiä hahmotellaan ravintola-alalla. *Helsingin Sanomat* 26.1.1968.
- ⁹¹² KKH Pia Malin; KKB#13 Pia Malin 2006-02-28 09:13.
- ⁹¹³ KKH Tuulikki Siltari.
- ⁹¹⁴ KKH Leena Sipilä; KKB#73 Tutsa 2006-03-24 15:58.
- ⁹¹⁵ KKH Tuije Johansson.
- ⁹¹⁶ KKH Pekka Laurikainen; KKH Hannu Valjakka. – Itsepalveluperiaatteella toimi 94 % keskiolutta anniskelleista kahviloista vuonna 1978. Keskiolutkahviloiden liiketoiminnasta. *Alkoholipolitiikka* 5/1979, 256.

- ⁹¹⁷ KKH Hannu Valjakka; KKH Pekka Laurikainen.
- ⁹¹⁸ Vrt. KKH Jari Nenonen.
- ⁹¹⁹ Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. Veijo Rio 1988.
- ⁹²⁰ Pilapiirros. *Aamulehti* 7.5.1968.
- ⁹²¹ Strip-tease pelasti Dipolin. *Iltalehti* 10.6.1969.
- ⁹²² Viihdeilmoituksia *Etelä-Suomessa* 5.12.1969.
- ⁹²³ Andriote 2001, 18; Thornton 1996, 62.
- ⁹²⁴ Post & Gunér 2005, 91; Holtermann 1997, 14.
- ⁹²⁵ KKS Veijo Rio 28.2.2006; KKB#10.1 ile 2006-02-27 08:17.
- ⁹²⁶ KKH Leena Sipilä.
- ⁹²⁷ KKH Pia Malin.
- ⁹²⁸ Nykyri 1996, 54–56.
- ⁹²⁹ KKB#10 Nimetön 2006-03-14 16:23 (Sirkka Wecksten os. Seitola).
- ⁹³⁰ KKB#2.1.1 Esa Vihavainen 2006-05-22 12:14.
- ⁹³¹ KKB#10.1 lähes finnitön 69-72 2006-03-14 17:57.
- ⁹³² Väänänen 2003, 11.
- ⁹³³ Bennett 2005, 48.
- ⁹³⁴ Frith 1988, 235. Yhtyeen musiikki vaati soittajiltaan suurta teknistä taituruutta. Munarockiin kuuluu, että esiintyjät ovat aggressiivisia, pöyhkeitä, itsekkeisiä lavakuninkaita. Musiikki on kovaäänistä, läpituokevaa huutamista ja kirkumista, rytmisesti itsepintaista ja rakennettu noudattamaan seksuaalisen kiihottumisen ja laukeamisen rytmiiikkaa. Kappaleiden lyriikka on sivuseikka, vaikka sanat ovatkin julkeita ja itsevarmoja.
- ⁹³⁵ KKB#2.1 hannu valjakka 2006-02-24 22:44; KKH Jouko Helin.
- ⁹³⁶ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 86.
- ⁹³⁷ KKH Ritva Larsen; KKB#43 Seweri 2006-05-14 09:20; KKB#1 Seweri 2006-05-28 20:41; KKB#2.2 Ansu-Annele 2006-05-28 23:01; KKB#2 Mallo(u) 2006-05-28 21:54.
- ⁹³⁸ KKB#8 Hannu 2006-04-09 21:55.
- ⁹³⁹ KKB#12 Simo 2006-06-05 19:14.

- ⁹⁴⁰ Seuraus keskioluesta: Monet baarit ovat joutuneet palkkaamaan vahtimestarin. *Ilta-Sanomat* 21.1.1969, 4.
- ⁹⁴¹ Sillanpää 2002, 195.
- ⁹⁴² Ryppyinen paita röyhelöitä parempi miehellä ravintolassa. *Helsingin Sanomat* 4.2.1969; Kauluksen puute ja värit portsareiden kauhistuksena. *Kaupalehti* 5.2.1969.
- ⁹⁴³ Portieripäivät: Solmion puute ei aina aiheuta ulosheittoa. *Uusi Suomi* 27.1.1968. Vrt. Olette tervetulleita, jos teillä on puhtaat kengät... *Ilta-Sanomat* 10/1967.
- ⁹⁴⁴ Kirka kysyy: Miksi lahtelainen kahvila nöyryyttää pitkän tukan vuoksi? *Ilta-Sanomat* 22.1.1970, 6. Vrt. Hjorgby 2007, 274.
- ⁹⁴⁵ Myöskö ravintolaan? *Kansan Lehti* 30.4.1968.
- ⁹⁴⁶ KKB#15 Kathrin 2006-03-15 12:31; KKB#15.1 Hannu 2006-03-15 17:43.
- ⁹⁴⁷ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 87.
- ⁹⁴⁸ Luoma 2008, 78
- ⁹⁴⁹ KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/ 75 R. Tutkintapöytäkirjaa no 148/75. Todistajan kuulustelu, Jouko Helin 19.3.1975; KKH Jouko Helin.
- ⁹⁵⁰ Vaihtoehdot olivat 1970-luvun Karhulassa vähissä niille miehille, joita ei kiinnostanut tehdastyö. KKH Hannu Valjakka.
- ⁹⁵¹ Juomaraha – vapaaehtoinen lahja. *Alkoholipolitiikka* 1975, 187.
- ⁹⁵² Seuraus keskioluesta: Monet baarit ovat joutuneet palkkaamaan vahtimestarin. *Ilta-Sanomat* 21.1.1969, 4.
- ⁹⁵³ KKH Hannu Valjakka.
- ⁹⁵⁴ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin, Kinnunen 1985, 83.
- ⁹⁵⁵ KKB#10 Samu 2006-05-15 10:44.
- ⁹⁵⁶ KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Fa1. Kirjeistö 1978. Selvitys Oy Alko Ab Kotkan konttorin pyytämiin seikkoihin. Liite 1. Ravintola Sunrisen anomus Alkoon keskioluen anniskeluajan pidentämiseksi 6.4.1978.
- ⁹⁵⁷ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 87; KKH Jouko Helin.

- ⁹⁵⁸ Kruse 1973, 168–169.
- ⁹⁵⁹ KKH Pekka Hellstén. Vrt. Haavio-Mannila & Snicker 1980, 86.
- ⁹⁶⁰ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 90.
- ⁹⁶¹ Luoma 2008, 305.
- ⁹⁶² Olette tervetulleita, jos teillä on puhtaat kengät... *Iltta-Sanomat* 10/1967.
- ⁹⁶³ KKH Jaana Mäkinen.
- ⁹⁶⁴ KKB#1.1.2.1.1 kimmo 2006-03-20 23.
- ⁹⁶⁵ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 90.
- ⁹⁶⁶ Pekkala 1989a, 51.
- ⁹⁶⁷ KKH Jouko Helin.
- ⁹⁶⁸ Ohjeita keskioluen anniskelupaikoille. *Kahvilaravintola* 1–2/1969, 131.
- ⁹⁶⁹ KKH Markku Haaja.
- ⁹⁷⁰ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 91–92.
- ⁹⁷¹ KKH Jouko Helin.
- ⁹⁷² Lindström 1980, 6–8. Viitannut Sillanpää 2002, 172.
- ⁹⁷³ KKH Jouko Helin.
- ⁹⁷⁴ KKB#14.1.2.1.2.2 Hannu 2006-03-28 22:44.
- ⁹⁷⁵ KKH Markku Haaja.
- ⁹⁷⁶ Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.
- ⁹⁷⁷ KKH Kari Häkämies.
- ⁹⁷⁸ KKH Kalle Sallinen.
- ⁹⁷⁹ KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/ 75 R. Tutkintapöytäkirjaa no 148/75. Todistajien kuulustelut. Leena-Marja Setälä 2.4.1975 ja Rainer Eerola 23.3.1975.
- ⁹⁸⁰ KKB#14.1.2.1.2.2 Hannu 2006-03-28 22:44.
- ⁹⁸¹ KKB#24 Lotte 2006-04-11 20:16.
- ⁹⁸² KKB#18.1 Hannu 2006-04-11 11:06.
- ⁹⁸³ KKH Pekka Hellstén.
- ⁹⁸⁴ Alasilta-Hagman & Salonen 1989, 26.

- ⁹⁸⁵ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 87.
- ⁹⁸⁶ Sillanpää 2002, 197; Olette tervetulleita, jos teillä on puhtaat kengät... *Iltä-Sanomats* 10/1967.
- ⁹⁸⁷ KKH Kalle Sallinen.
- ⁹⁸⁸ KKB#10 Simo 2006-08-14 22:43.
- ⁹⁸⁹ KKH Jari Johansson.
- ⁹⁹⁰ KKH Pekka Hellstén.
- ⁹⁹¹ KKH Jouko Helin.
- ⁹⁹² KKB#28 Samu 2006-05-11 21:55.
- ⁹⁹³ KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/ 75 R. Lisätutkintapöytäkirja. Tutkintapöytäkirjaa no 148/75 Karhula 1975-05-09. Todistaja Jouko Helin (19.3.1975); kuulusteltava Jorma Häll (22.3.1975); KKB#23 Jaana 2006-04-11 19:47.
- ⁹⁹⁴ KKB#7 Samu 2006-05-14 22:24.
- ⁹⁹⁵ KKH Jouko Helin; KKB#14.1.2.1.2.2.1 Anita 2006-03-28 23:03.
- ⁹⁹⁶ KKH Hannu Valjakka.
- ⁹⁹⁷ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin, Kinnunen 1985, 92–93, 87–88.
- ⁹⁹⁸ KKH Jari Johansson.
- ⁹⁹⁹ Nuorison tapa huvitella - Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ¹⁰⁰⁰ Thornton 1996, 61–62, 58.
- ¹⁰⁰¹ Ks. esim. Lawrence 2003, xi; Haslam 1998, 151; Broughton & Brewster 2002. Spiritualistinen näkemys vaikuttaa korostuvan mitä lähemmäs nykyä tullaan. Tiskijukat ovat ”alttarillaan” huippupalkkaisia artisteja ja super-tähtiä. Diskon alusta saakka he ovat olleet keskeisiä tunnelmanluojia, mutta 1990-luvun myötä diskoihin alettiin jonottaa tiskijukan vuoksi. Levyjensoittamisen teknisen osaamisen korostuminen on johtanut siihen, että nykydiskon asiakkaasta saattaa välillä vaikuttaa siltä kuin tiskijukalta olisi yleisö unohtunut kokonaan. Brewster & Broughton 1999, 384–410; Thornton 1996, 60; Jones & Kantonen 2000, xv. Myös helsinkiläinen rap-artisti Paleface kritisoi tiskijukkien nykyistä työtyyliä samasta syystä, ks. Levyjä on maitolaatikoittain. *Helsingin Sanomats* D6, 3.4.2011. Suomalaisten nykytiskijukkien omia näkemyksiä ammatistaan kannattaa lukea DJ-Kirjasta (2014).

- ¹⁰⁰² Haslam 1998, 160.
- ¹⁰⁰³ Esim. Pollack 1979, 12.
- ¹⁰⁰⁴ Brewster & Broughton 1999, 44, 46.
- ¹⁰⁰⁵ Suomenoksen isänä pidetään Pekka Kotilaista, 1960-luvulta alkaen DJ Takkuna tunnettua tiskijukkaa. Juhlittiin hiljaisuudessa. *Helsingin Sanomat* 26.11.2006. – Kyse oli englanninkielisen sanan lainaamisesta ja sen mukauttamisesta suomen äännejärjestelmään. Ks. Viime vuosikymmenten uudissanoja. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1979, 165.
- ¹⁰⁰⁶ Broughton & Brewster 2002, 14–15.
- ¹⁰⁰⁷ Haslam 1998, 151; Brewster & Broughton 1999, 7–10; Broughton & Brewster 2002.
- ¹⁰⁰⁸ KKH Pekka Laurikainen; KKH Markku Haaja; KKH Kalle Sallinen; KKH Bengt Hjelt; KKH Veijo Rio; KKH Jari Räikkönen.
- ¹⁰⁰⁹ KKH Jari Nenonen.
- ¹⁰¹⁰ KKH Jari Räikkönen; KKH Bengt Hjelt.
- ¹⁰¹¹ KKH Bengt Hjelt; KKH Markku Haaja.
- ¹⁰¹² KKB#17.1 Jusu M. 2006-11-15 09:01.
- ¹⁰¹³ Yksi tällainen dokumentti on Pekka Laurikaisen saama työtodistus, joka osoittaa hänen työskennelleen Kåren Kellarin levynsöittäjänä ja vahtimestarina 5.12.1969–1.9.1970 ja levynsöittäjänä viikonloppuisin 31.7.1973 saakka. PLA.
- ¹⁰¹⁴ KKB#4 veijo rio 2006-02-24 09:34; KKB#13.1 Hannu Valjakka 2006-02-28 19:49; KKB#2.1 Ansu-Annele 2006-03-07 23:11; KKB#7.2.1.1 Kätsä 2006-06-27 20:30; KKB#30 ride 2006-10-31 19:37; KKB#64 Nimetön 2006-04-01 22:26; KKH Matti Juva.
- ¹⁰¹⁵ Brewster & Broughton 1999, 9.
- ¹⁰¹⁶ Vilko 2010, 301.
- ¹⁰¹⁷ Haslam 1998, 153.
- ¹⁰¹⁸ Ilmiö johti 1980-luvulle tultaessa elävän musiikin jyrkkään laskuun ravintoloissa. Vaikka elävää tanssimusiikkia oli yritetty korvata mekaanisella musiikilla jo 1930-luvun alussa gramofonikuumeen aikana, vasta 1970-luvulla

- uhkasta tuli todellinen. Nikkonen 2005, 108, 112; Ks. myös Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 240–241.
- ¹⁰¹⁹ Työryhmädelfoitutkimus majoitus- ja ravitsemisalalan kehityksestä vuosina 1975–1985. *Hotelli- ja ravintolalehti* 11/1976, 6–8.
- ¹⁰²⁰ Tiskijukkien hyväntekeväisyyspaus Lappeenrannassa. *Kotkansilmä* 1.3.1979.
- ¹⁰²¹ Frith 1988, 135, 137.
- ¹⁰²² Nikkonen 2005, 107–108.
- ¹⁰²³ KKS Veijo Rio 3.2.2006; KKS Veijo Rio 28.2.2006.
- ¹⁰²⁴ KKH Pekka Laurikainen; KKH Matti Juva. Vrt. Kallioniemi 1988, 40.
- ¹⁰²⁵ Brewster & Broughton 1999, 7.
- ¹⁰²⁶ KKH Pekka Laurikainen; KKH Matti Juva; KKH Kalle Sallinen. Vrt. Nikkonen 2005, 103.
- ¹⁰²⁷ Luoma 2008, 87.
- ¹⁰²⁸ Musiikki ratkaisee monia asioita. Ohjelma-apu Oy:n ilmoitus. *Hotelli- ja ravintolalehti* 10/1971, 33.
- ¹⁰²⁹ Nikkonen 2005, 105–106.
- ¹⁰³⁰ KKH Ritva Larsen.
- ¹⁰³¹ KKB#64.1.1 Ansu-Annele 2006-04-02 15:57; KKH Ritva Larsen; KKB#7.2.1.1 Kätsä 2006-06-27 20:30; KKH Markku Larsen.
- ¹⁰³² KKH Matti Juva.
- ¹⁰³³ KKH Markku Haaja; KKH Tuulikki Siltari.
- ¹⁰³⁴ KKB#13.1 Hannu Valjakka 2006-02-28 19:49; KKB#7.2.1.1 Kätsä 2006-06-27 20:30.
- ¹⁰³⁵ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹⁰³⁶ Minkkinen 1971, 58, 62.
- ¹⁰³⁷ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁰³⁸ Vrt. Echols 2003, 251–252.
- ¹⁰³⁹ Häkkinen 2014, 61.

- 1040 KKH Veijo Rio; Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. Veijo Rio 1988.
- 1041 KKH Jari Räikkönen.
- 1042 KKH Pekka Laurikainen.
- 1043 KKH Pekka Laurikainen; KKH Kalle Sallinen.
- 1044 KKH Pekka Laurikainen.
- 1045 KKH Markku Haaja; Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. Veijo Rio 1988.
- 1046 KKH Markku Haaja.
- 1047 Vrt. Haavio-Mannila & Snicker 1985, 108–109.
- 1048 Nives 2014, 10.
- 1049 Broughton & Brewster 2002, 14.
- 1050 Nikkonen 2005, 17, 19.
- 1051 Nikkonen 2005, 18.
- 1052 Broughton & Brewster 2002, 12 – 13.
- 1053 Sillanpää 2002, 207. Henkilökunta vastustaa johdon intoa muuttaa Eka-ravintolat diskoiksi. *Helsingin Sanomat* 19.6.1986.
- 1054 KKH Kari Häkämies.
- 1055 KKH Kalle Sallinen.
- 1056 KKH Kalle Sallinen. – Yhdistyksen tavoitteisiin kuuluivat muun muassa minimipalkka, pyhäpäivä-, loma- ja sairaskorvaukset sekä levy-yhtiöiden kanssa sovitut alennukset levyostoksista. Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 179.
- 1057 Nikkonen 2005, 133.
- 1058 Broughton & Brewster 2002, 16.
- 1059 Häkkinen 2014, 61.
- 1060 KKB#80 pekka_psla 2006-04-22 22:03.
- 1061 KKH Bengt Hjelt.
- 1062 Brewster & Broughton 1999, 7–8.
- 1063 KKH Bengt Hjelt.

- 1064 Brewster & Broughton 1999, 9–10.
- 1065 KKH Bengt Hjelt.
- 1066 KKH Bengt Hjelt.
- 1067 Nikkonen 2005, 133.
- 1068 KKB#40 Ansu-Annele 2006-04-05 23:03.
- 1069 KKB#13.1 Seweri 2006-08-11 20:45; KKH Bengt Hjelt.
- 1070 Vrt. Häkkinen 2014, 65.
- 1071 Haslam 1998, 161.
- 1072 KKH Jukka Martikainen.
- 1073 Haslam 1998, 154.
- 1074 KKH Markku Haaja.
- 1075 Häkkinen 2014, 68.
- 1076 Nikkonen 2005, 130–131.
- 1077 Haslam 1998, 151, 152.
- 1078 Broughton & Brewster 2002, 14 – 15.
- 1079 Haslam 1998, 150; Broughton & Brewster 2002, 20; Brewster & Broughton 1999, 9–10.
- 1080 Nives 2014, 10.
- 1081 Haslam 1998, 152.
- 1082 Häkkinen 2014, 64, 67.
- 1083 KKH Markku Haaja; KKH Jukka Martikainen.
- 1084 KKH Markku Haaja.
- 1085 KKH Anne Vilska.
- 1086 KKH Pekka Laurikainen.
- 1087 KKH Markku Haaja.
- 1088 KKH Pekka Laurikainen.
- 1089 KKH Markku Haaja.
- 1090 Suomalaisen dj:stä 2010-luvulla Nives 2014, 9–11; Måns Strömbergin (DJ Bunuel) haastattelu. Nives 2014, 95.

- ¹⁰⁹¹ KKH Pekka Laurikainen.
- ¹⁰⁹² KKB#58 pekka_psla 2006-04-09 01:08.
- ¹⁰⁹³ KKH Markku Haaja.
- ¹⁰⁹⁴ KKH Pekka Laurikainen.
- ¹⁰⁹⁵ KKH Markku Haaja.
- ¹⁰⁹⁶ Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. VR 1988; Ks. Kåren Kellarin työpaikkailmoitus *Etelä-Suomessa* 10.7.1970.
- ¹⁰⁹⁷ KKH Veijo Rio; KKB#21 ride 2006-10-26 22:12; Ks. myös Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. VRA.
- ¹⁰⁹⁸ KKB#9 Jusu M. 2006-08-29 08:19.
- ¹⁰⁹⁹ KKH Veijo Rio.
- ¹¹⁰⁰ KKH Jari Räikkönen.
- ¹¹⁰¹ KKH Veijo Rio.
- ¹¹⁰² Sirkka Wecksten (o. s. Seitola) kertoo olleensa ryhmässä, joka laitto ilmoituksen lehteen. KKB#9 Sipi 2006-02-26 13:40.
- ¹¹⁰³ KKB#21 Veijo Rio 2006-03-12 15:50; KKS Veijo Rio 2.2.2006; KKH Jari Räikkönen.
- ¹¹⁰⁴ KKS Veijo Rio 6.3.2006 16:30.
- ¹¹⁰⁵ Ks. esim. KKB#9 Sipi 2006-02-26 13:40; KKB#17 Lissu ja Repa 2006-03-11 17:34; KKB#34 Sakke 2006-12-03 09:01; KKH Pia Malin.
- ¹¹⁰⁶ Jimi Hendrixin muisto Karhulassa. *Etelä-Suomi* 2.10.1970.
- ¹¹⁰⁷ KKS Veijo Rio 28.2.2006; Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. VRA.
- ¹¹⁰⁸ KKS Veijo Rio 13.2.2006.
- ¹¹⁰⁹ KKH Jari Räikkönen.
- ¹¹¹⁰ Haslam 1998, 161.
- ¹¹¹¹ KKH Kalle Sallinen.
- ¹¹¹² KKH Jari Nenonen; KKH Jari Räikkönen; KKH Bengt Hjelt; KKH Kalle Sallinen.
- ¹¹¹³ KKH Kalle Sallinen.

- ¹¹¹⁴ Broughton & Brewster 2002, 14.
- ¹¹¹⁵ KKH Matti Juva.
- ¹¹¹⁶ KKH Jari Johansson.
- ¹¹¹⁷ KKH Pekka Hellstén.
- ¹¹¹⁸ MMA. Hakemus. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1978, Ea:1664. 8879/411/78 K Lar.
- ¹¹¹⁹ Ravintoloitsijan ammatin valo- ja varjopuolet. *Hotelli- ja ravintolalehti* 8/1969, 18–19.
- ¹¹²⁰ Karhu & Pentti 1985, 10.
- ¹¹²¹ Kruse 1973, 168–169.
- ¹¹²² Raittiusasiahmiset voittivat diskoteekkien alkoholikiistan. *Helsingin Sanomat* 3.7.1966, 9.
- ¹¹²³ KKH Jaana Mäkinen.
- ¹¹²⁴ Thornton 1996, 12.
- ¹¹²⁵ Sillanpää 2002, 97–98.
- ¹¹²⁶ KKB#3 Seweri 2006-09-11 21:55.
- ¹¹²⁷ Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. VRA.
- ¹¹²⁸ Sinuttelun yleistymiseen vaikutti sen ilmestyminen mainoskieleen vuoden 1973 paikkeilla. *Laitamo* 2003, 51, 58.
- ¹¹²⁹ KKH Leena Sipilä.
- ¹¹³⁰ KKH Pekka Hellstén.
- ¹¹³¹ KKH Seppo Seppänen.
- ¹¹³² KKB#3 Hanski 2006-02-24 07:39.
- ¹¹³³ KKH Kimmo Palonen; KKB#44 Hannu 2006-05-14 12:22; KKH Pia Malin; KKH Jorma Heinonen.
- ¹¹³⁴ KKH Jorma Heinonen.
- ¹¹³⁵ KKH Jorma Heinonen; KKH Seppo Seppänen.
- ¹¹³⁶ Kåren Kellarin muistoja 1970–1971_Ride. VRA.
- ¹¹³⁷ KKH Klaus Hypén.

- 1138 KKH Seppo Seppänen; KKH Hannu Valjakka. Ks. maamme ravintola-kulttuurista 1960-luvun lopulla Vasamies 1968, 20–21.
- 1139 KKH Hannu Valjakka.
- 1140 KKH Leena Sipilä.
- 1141 KKH Seppo Seppänen.
- 1142 Hotelli- ja ravintolalehti 1970, 12.
- 1143 KKH Jouko Helin.
- 1144 Ritva Larsen piti yksityisvastaanottoa vuoteen 1978 saakka, jonka jälkeen hän siirtyi terveyskeskushammaslääkärin virkaan Kotkan kaupungille. Siinä tehtävässä hän toimi eläkkeelle jäämiseensä, 1990-luvun puoliväliin asti. KKH Ritva Larsen; KKH Pekka Laurikainen.
- 1145 KäA. Lisätutkintapöytäkirja, Tutkintapöytäkirja no 148/75. Karhula 1975-05-09.
- 1146 KKH Ritva Larsen.
- 1147 Schivelbusch 1986, 195–196.
- 1148 KKB#38.1 kimmo 2006-05-26 11:11.
- 1149 KKH Liisa Taskinen; KKH Jouko Helin.
- 1150 MMA. Virkatodistukset. Kymen lääninhallitus: Saapuneet kirjatut asiakirjat v. 1977, Ea:1612. 9346/411/77 K Aar.
- 1151 Yrjö Aarnion muistiinpanot. LAA.
- 1152 KKH Tuije Johansson.
- 1153 KKH Mikko Holmström.
- 1154 MMA. Kymen lääninhallitus: diaarikortit Ab: 546. 3696/ 411/79.
- 1155 KKB#25 Kätä 2006-06-06 21:09.
- 1156 Aapola & Kaarninen 2003, 19.
- 1157 Ks. esim. KKH Markku Haaja.
- 1158 KKB#22 Helena 2006-03-07 18:40. Alle 13-vuotiaista Kåren Kellarin diskoasiakkaista ei aineistossani ole mainintoja. Todennäköisesti heitä kävi siellä ainakin päivisin, jolloin ravintola toimi baarina.
- 1159 KKH Juha Urhonen; KKB#4 Seweri 2006-10-09 15:27.

- ¹¹⁶⁰ KKH Klaus Hypén.
- ¹¹⁶¹ Heikkilä 2005, 44.
- ¹¹⁶² KäA. Todistajien kuulustelut: Mika Molander 22.3.1975, Rainer Eerola 23.3.1975, Juha Silander 23.3.1975, Esa Puhakka 23.3.1975, Pirjo Häkinen 2.4.1975. KäA. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/75 R. Tutkintapöytäkirjaa no 148/75; KKB#1 Anita 2006-03-06 16:07; KKB#1.1 kimmo 2006-03-06 21:03; KKB#8 Fazer Janhunen (Face) 2006-03-09 20:18; KKB#60 Lotte 2006-04-01 11:43; KKH Jaana Mäkinen.
- ¹¹⁶³ Diskoteekki – uudentyypinen tanssipaikka Karhulassa. *Eteenpäin* 6.12.1969.
- ¹¹⁶⁴ KäA. Lisätutkintapöytäkirja. Karhulan Nimismiespiiri. Rikosilmoitus no 195/75 R. Tutkintapöytäkirja no 148/75. Karhula 1975-05-09; Kymin kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2.käsittely), liitteet C – D § 35.
- ¹¹⁶⁵ KKH Kalle Sallinen.
- ¹¹⁶⁶ Kruse 1973, 161.
- ¹¹⁶⁷ On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 73–74.
- ¹¹⁶⁸ KKB#1 Seweri 2006-02-23 21:45; KKB#7 hannu valjakka 2006-03-08 19:53; KKB#11 piksa 2006-03-14 18:04.
- ¹¹⁶⁹ KKH Ritva Larsen.
- ¹¹⁷⁰ KKH Jouko Helin.
- ¹¹⁷¹ Ruohonen 2001, 48.
- ¹¹⁷² Pollack 1979, 42.
- ¹¹⁷³ KKB#3.1 Nimetön 2006-09-11 22:25; KKB#3 Seweri 2006-09-11 21:55; vrt. Cavan 1966, 25.
- ¹¹⁷⁴ Ruohonen 2001, 48.
- ¹¹⁷⁵ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 102; Raninen 2010; Heikkilä 2005, 5. – Ruotsissa näiden nuorisoryhmittymien nimitykset olivat poppare–raggare. Karlsson 2012; Horgby 2007, 270.
- ¹¹⁷⁶ Aalto 1971; Kemppainen 2011, 131.
- ¹¹⁷⁷ Puuronen 1997, 198; Heiskanen & Mitchell 1985, 313–318.

- ¹¹⁷⁸ Helanko 1969, 23; Heikkilä 2005, 17; Järvelä 1997, 146.
- ¹¹⁷⁹ Helanko 1969, 10, 12.
- ¹¹⁸⁰ Heikkilä 2005, 22.
- ¹¹⁸¹ Gronow 1968, 221.
- ¹¹⁸² Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.
- ¹¹⁸³ Kempainen 2011, 131.
- ¹¹⁸⁴ Heiskanen & Mitchell 1985, 140; ks. myös Vuori 1971, 110.
- ¹¹⁸⁵ Vrt. Vuori 1971, 110.
- ¹¹⁸⁶ KKH Kalle Sallinen.
- ¹¹⁸⁷ Ilmoitus *Suosikissa* 7/1968, 24. RSA. – Ensimmäisiä kirjekursseja oli alettu toteuttaa Englannissa vuonna 1840. Suomessa kirjeopetuksen käynnistäjänä pidetään kamreeri Heikki Liipolaa, joka ryhtyi vuonna 1908 antamaan omatoimisesti kirjapidon opetusta kirjeitse. Kansalais- ja kotiopintoliike aloitti vuonna 1912, Kansanvalistusseuran kirjeopisto vuonna 1920 ja Työväen sivistysliiton kirjeopisto vuonna 1921. Immonen 2001, 16–17. Sen jälkeen maahamme syntyi useita kirjeoppilaitoksia, jotka vuoteen 1980 olivat lainsäädännön ulkopuolella. Kirjeopistot päättivät itse koulutustarjonnastaan: tavoitteista, sisällöistä ja kohderyhmistä. Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi valtionosuutta saavista kansanopistoista. HE 110/1993.
- ¹¹⁸⁸ Ks. kyläyhteisöistä Lehtonen 1990, 219–223.
- ¹¹⁸⁹ KKB#55 kimmo 2006-04-08 23:47. Vrt. Raninen 2010, 165.
- ¹¹⁹⁰ Siivonen 2008, 282.
- ¹¹⁹¹ KKH Leena Sipilä.
- ¹¹⁹² Kivimäki 2008, 9, 8.
- ¹¹⁹³ KKB#34 Nimetön 2006-08-30 17:19; Vrt. Vainonen & Lähteenmaa 2009, 23.
- ¹¹⁹⁴ Kivimäki 2008, 11.
- ¹¹⁹⁵ KKB#21 Simo 2006-11-21 17:02; KKB#33.1 Ellu 2006-11-23 21:52; KKB#55 Hansu 2006-11-26 10:21; KKB#31 Lissu P 2006-04-04 22:44; KKB#17 Nimetön 2006-04-03 17:37.
- ¹¹⁹⁶ Kuha 2002, 47.

- ¹¹⁹⁷ KKB#32 Mallu 2006-03-18 09:43.
- ¹¹⁹⁸ Vuori 1971, 97–98.
- ¹¹⁹⁹ KKB#34 Nimetön 2006-08-30 17:19.
- ¹²⁰⁰ KKB#43 Sessu 2006-09-01 10:38.
- ¹²⁰¹ KKH Jouko Helin. – Oppikoululaisten suhteellinen osuus maamme väestöstä kasvoi nopeimmin juuri 1960–1970-luvuilla. Suomessa koulutus on perinteisesti katsottu tärkeäksi sosiaalisen nousun ja henkilökohtaisen kehittymisen välineeksi, ja oppikouluihin tuli aiempaa runsaammin lapsia, joiden vanhemmat eivät itse olleet oppikoulua käyneet. Kaarninen 2006, 19; Oppikoulujen oppilasmäärät kasvussa. *Eteenpäin* 28.1.1970. 15-vuotiaat oppivelvollisuusikäiset olivat keski- tai kansalaiskouluissa ja 16–20-vuotiaat ja heitä vanhemmat jatkoivat keskikoulussa tai siirtyivät lukioon, ammattikouluun tai ansiotyöhön. Aro 2008, 36. Muodissa ollut luokalle jääminen venytti keskikoululaisten ja lukiolaisten ikähaarukkaa loppupäästä. Osa tuplasi luokkansa useamman kerran. KKB#23.1.1 Kalle F (Link) 2006-10-12 22:50. – 1960-luvun lopun Lahdessa Antti Kariston keskikoulun luokkatovereissa oli neljäänkin eri vuosikohorttiin kuuluneita. Karisto 2008, 41.
- ¹²⁰² Heikkilä 2005, 55–56.
- ¹²⁰³ Aro 2008, 7; Tuominen 1991, 72–73. Karhula siirtyi peruskoulujärjestelmään syyslukukauden alussa vuonna 1974. Vuonna 1976 kunnallisen peruskoulun piirissä oli kaksitoista karhulalaista koulua. Niiden lisäksi kauppalassa oli kaksi yksityistä lukiota, Karhulan yhteiskoulu ja Sunilan yhteiskoulu sekä yleinen ammattikoulu ja A. Ahlström Oy:n Konepajakoulu. Karhula 1976.
- ¹²⁰⁴ KKH Jukka Martikainen, Lotte Soini ja Lassi Soini; KKH Kalle Sallinen; KKH Liisa Taskinen.
- ¹²⁰⁵ KKH Kalle Sallinen.
- ¹²⁰⁶ KKB#1 Ellu 2006-11-19 23:04.
- ¹²⁰⁷ KKH Tuomo Kontula.
- ¹²⁰⁸ Frith 1988, 213.
- ¹²⁰⁹ Ks. esim. Heiskanen & Mitchell 1985; Tuominen 1991.
- ¹²¹⁰ Helanko 1969, 23–24, 25.
- ¹²¹¹ KKH Tuije Johansson.

- ¹²¹² KKH Kimmo Palonen. Vrt. Fagerholm 2009, 47, 54–55.
- ¹²¹³ Nuorisobarometri 2012, 28, 32.
- ¹²¹⁴ KKB#32.1 Helena 2006-03-18 15:01; KKB#17 Helena 2006-03-21 10:35.
- ¹²¹⁵ KKH Kari Häkämies.
- ¹²¹⁶ KKB#34 Nimetön 2006-08-30 17:19; KKB#32 Mallu 2006-03-18 09:43; KKB#43 Sessu 2006-09-01 10:38; KKH Anne Vilksa.
- ¹²¹⁷ KKH Kalle Sallinen.
- ¹²¹⁸ KKB#14.1.2.1.2 HighMe 2006-03-28.
- ¹²¹⁹ ”Diskolintu”. Säv. Matti Juva, san. Jari Nenonen 1974. Satsanga sat 112 (45).
- ¹²²⁰ KKH Jari Nenonen.
- ¹²²¹ Storm 1987, 111.
- ¹²²² Nuorison tapa huvitella - Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ¹²²³ Houni & Suurpää 1998, 15.
- ¹²²⁴ Sarantola-Weiss 2008, 80.
- ¹²²⁵ Saarikoski 2001, 25, 39.
- ¹²²⁶ ”Discohai”. Säv. Paul Fagerlund, san. Vexi Salmi, esitt. Irwin 1980. Gold disc gds 256 (45).
- ¹²²⁷ Oldenburg 1999, 232. Ks. myös Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 200.
- ¹²²⁸ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 195.
- ¹²²⁹ Sillanpää 2002, 221
- ¹²³⁰ Frith 1988, 233–234.
- ¹²³¹ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 202.
- ¹²³² Aalto 1971a, 21.
- ¹²³³ Häggman 2006, 7
- ¹²³⁴ KKH Pia Malin; KKH Anne Vilksa; KKH Tuomo Kontula; KKH Lea Janhunen; KKH Leena Sipilä.
- ¹²³⁵ KKB#17 Helena 2006-03-21 10:35.

- ¹²³⁶ KKB#32 Sipi 2006-03-30 15:50.
- ¹²³⁷ KKB#9 Nimetön 2006-09-14 14:23; KKB#10 Nimetön 2006-09-15 14:28.
- ¹²³⁸ KKH Tuomo Kontula.
- ¹²³⁹ Korkiamäki 2013, 101, 186, 193.
- ¹²⁴⁰ Frith 1988, 249.
- ¹²⁴¹ KKH Leena Sipilä.
- ¹²⁴² Vuori 1971, 100–101.
- ¹²⁴³ Ks. esim. KKH Pia Malin; KKH Leena Sipilä; Tuulikki Siltari; KKH Anne Vilska.
- ¹²⁴⁴ KKH Lotte Soini.
- ¹²⁴⁵ KKH Pia Malin.
- ¹²⁴⁶ KKH Anne Vilska.
- ¹²⁴⁷ Minkkinen 1971, 56–57, 60–61, 64..
- ¹²⁴⁸ KKB#6.3 Nimetön 2006-07-19 14:16.
- ¹²⁴⁹ KKH Jari Räsänen.
- ¹²⁵⁰ KKH Jari Saarinen.
- ¹²⁵¹ Esim. KKH Seppo Seppänen.
- ¹²⁵² KKH Jari Johansson.
- ¹²⁵³ Mistä kirjasta te oikein puhutte? *Musa* 5/1975, 35.
- ¹²⁵⁴ KKB#19.4.1 pekka 2006-04-25 14:50.
- ¹²⁵⁵ KKB#23 Simo 2006-10-27 12:35.
- ¹²⁵⁶ KKB#2.1 kimmo (Link) 2006-03-26 19:58.
- ¹²⁵⁷ Frith 1988, 234.
- ¹²⁵⁸ Minkkinen 1971, 48.
- ¹²⁵⁹ Kruse 1973, 162.
- ¹²⁶⁰ Alberoni 1984, 83.
- ¹²⁶¹ KKH Pia Malin; KKH Leena Sipilä; KKH Anne Vilska.
- ¹²⁶² KKH Lotte Soini.

- 1263 KKH Pia Malin; KKB#63 Nimetön 2006-04-22 02:19. Vrt. Saraste 1973, 234.
- 1264 KKH Pia Malin.
- 1265 Esim. KKB#60 pekka_psla 2006-04-22 02:07.
- 1266 Cotterell 2007, 55.
- 1267 Vuori 1971, 104.
- 1268 KKH Seppo Seppänen.
- 1269 Vesterinen 2007, 235.
- 1270 KKH Klaus Hypén; KKH Jari Saarinen.
- 1271 KKH Jari Nenonen.
- 1272 Cotterell 2007, 3, 43, 51–53, 73.
- 1273 Cotterell 2007, 55, 77.
- 1274 Melkas 2009, 35–36; Houni & Suurpää 1998, 13–14; Anttila 2007, 56.
- 1275 Putnam 2000, 22–24 ja passim.
- 1276 Koski 2008, 20–21.
- 1277 Abel, Plumridge & Graham 2002, 330, viitannut Cotterell 2007, 53.
- 1278 Cotterell 2007, 76.
- 1279 KKH Leena Sipilä.
- 1280 KKH Anne Vilska.
- 1281 Cotterell 2007, 84.
- 1282 KKH Jari Saarinen.
- 1283 Cotterell 2007, 85.
- 1284 Helanko 1969.
- 1285 Cotterell 2007, 59.
- 1286 Dunphy 1963, 232–233, viitannut Cotterell 2007, 60.
- 1287 Cotterell 2007, 75–76.
- 1288 KKH Lassi Soini, Lotte Soini ja Jukka Martikainen.
- 1289 Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 70.
- 1290 Cotterell 2007, 62.

- ¹²⁹¹ Cotterell 2007, 80–81.
- ¹²⁹² Cotterell 2007, 74–75.
- ¹²⁹³ Alberoni 1984, 7–8.
- ¹²⁹⁴ Cotterell 2007, 80.
- ¹²⁹⁵ KKH Jari Saarinen.
- ¹²⁹⁶ Alberoni 1984, 11–12.
- ¹²⁹⁷ Cotterell 2007, 82.
- ¹²⁹⁸ Alberoni 1984, 20–21.
- ¹²⁹⁹ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³⁰⁰ Alberoni 1984, 22–23.
- ¹³⁰¹ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³⁰² Ks. esim. Vienonen & Lähtenmäki 2009, 111–112.
- ¹³⁰³ KKH Anne Vilksa.
- ¹³⁰⁴ KKH Mikko Holmström. ”Ujona discossa.” Sälv., san. ja esitt. Ypö-Viis 1980. Poko rekords pis 047 (45).
- ¹³⁰⁵ Miksi ujous hallitsee? *Suosikki* 10/1969, 23, 64.
- ¹³⁰⁶ Vuorela 1977, 607–608.
- ¹³⁰⁷ Paheiden pesä Karhulassa. Lähetettyjä-osasto, nimimerkki ”Kari”, *Eteenpäin* 15.12.1970.
- ¹³⁰⁸ KKB#13.1.1.3 Seweri 2006-04-10 07:59.
- ¹³⁰⁹ Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 215–238.
- ¹³¹⁰ Puuronen 2006, 64; Tuominen 1991, 46.
- ¹³¹¹ Haavio-Mannila, Roos, Rotkirch 2004, 236.
- ¹³¹² KKH Seppo Seppänen.
- ¹³¹³ KKB#8 Hate N 2006-08-28 20:12; KKB#22 tankki (Link) 2006-08-29 16:08.
- ¹³¹⁴ Kruse 1973, 164.
- ¹³¹⁵ Ilmoitus *Suosikissa* 6/1965, 78.
- ¹³¹⁶ Ilmoitus 1960-luvun *Suosikissa*, sivu 5. Tarkat tiedot puuttuvat lehden repaleisuuden vuoksi. RSA.

- ¹³¹⁷ Craig 2003, 15, 20–21.
- ¹³¹⁸ Kodin Musiikkikoulun kirjekurssin ilmoitus, *Suosikki* 9/1968, 61.
- ¹³¹⁹ *POP* 4/1965. Vrt. Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 207.
- ¹³²⁰ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³²¹ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³²² Vrt. Alberoni 1984 ja 1986.
- ¹³²³ Frith 1988, 238.
- ¹³²⁴ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³²⁵ KKB#3 kimmo 2006-04-23 22:43; KKB#7.1.1.1 Seweri 2006-04-24 10:56.
- ¹³²⁶ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹³²⁷ Puuronen 2003, 380–381.
- ¹³²⁸ KKH Leena Sipilä.
- ¹³²⁹ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹³³⁰ KKB#39.3 Eija 2006-04-01 18:52.
- ¹³³¹ KKB#18 pekka_psla 2006-04-25 10:26.
- ¹³³² KKB#1.1 kimmo 2006-04-23 21:03; KKB#5 kimmo 2006-04-24 01:21.
- ¹³³³ KKB#13 fazer 2006-04-24 21:25.
- ¹³³⁴ KKB#76.1.1.1.2.1.1 Seweri 2006-04-23 17:59.
- ¹³³⁵ KKB#76.1.1.1.2 Lotte 2006-04-23 16:17; KKB#76.1.1.1.2.1 Lissu 2006-04-23 17:34.
- ¹³³⁶ KKB#85 Sweet Angel 2006-04-23 04:39; KKB#86 kimmo 2006-04-23 12:03.
- ¹³³⁷ KKB#1 Seweri 2006-04-23 20:42.
- ¹³³⁸ Ilkka Lipsasen ja Claes Olssonin haastattelusitaatit, viitannut Miettunen 2009, 231.
- ¹³³⁹ KKH Tuulikki Siltari ja Leena Sipilä.
- ¹³⁴⁰ KKH Anne Vilska.
- ¹³⁴¹ Vuori 1971, 97.
- ¹³⁴² Heikkilä 2005, 45.

- ¹³⁴³ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹³⁴⁴ Kruse 1973, 162.
- ¹³⁴⁵ Taipale 1971, 169.
- ¹³⁴⁶ Minkkinen 1971, 60, 64.
- ¹³⁴⁷ Saviaho 1971, 113.
- ¹³⁴⁸ Tantt 1965, 124.
- ¹³⁴⁹ Saviaho 1971, 120–121.
- ¹³⁵⁰ Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 215–238; Saviaho 1971, 121.
- ¹³⁵¹ KKB#3 kimmo 2006-04-23 22:43; KKB#29.1 Seweri 2006-04-26 08:01.
Ks. koulun sukupuolivalituksesta myös KKB#3.1 Anita 2006-04-23 23:56.
- ¹³⁵² KKB#29 pekka_psla 2006-04-26 00:49.
- ¹³⁵³ Saviaho 1971, 120.
- ¹³⁵⁴ KKH Lotte Soini.
- ¹³⁵⁵ KKB#3 kimmo 2006-04-23 22:43.
- ¹³⁵⁶ *POP* 4, 10, 12/1966; KKB#3 kimmo 2006-04-23 22:43; KKB#29 pekka_psla 2006-04-26 00:49; KKB#29.1.1 Seweri 2006-04-26 11:16; Karhulan yhteiskoulun vuosikertomus lukuvuodelta 1971–1972; Dear Eki. *Helsingin Sanomat* Nyt 20.7.2007, 6.
- ¹³⁵⁷ Kiehuva, hullu, mieletön maailma. *Suosikki* 8/1968, 24–25.
- ¹³⁵⁸ KKH Klaus Hypén.
- ¹³⁵⁹ KKH Jari Saarinen.
- ¹³⁶⁰ Törrönen 2005, 499.
- ¹³⁶¹ Cotterell 2007, 83.
- ¹³⁶² Baxter, Mazanec, Nicholson, Pittman, Smith & West 1997, 664, viitannut Cotterell 2007, 83.
- ¹³⁶³ Hämeen-Anttila & Hämeen-Anttila, 2005, 83–95.
- ¹³⁶⁴ Alberoni 1986.
- ¹³⁶⁵ Aapola & Kaarninen 2003, 9.
- ¹³⁶⁶ Haavio-Mannila, Roos & Rotkirch 2004, 215–238.
- ¹³⁶⁷ Taipale 1971, 169.

- ¹³⁶⁸ KKH Jaana Mäkinen. – Huulien kosketus tuntuu keholla ja vihjaa, että muunkinlainen vuorovaikutus miehen ja naisen välillä on mahdollisuus. *Salmi* 2004, 87.
- ¹³⁶⁹ KKH Jaana Mäkinen.
- ¹³⁷⁰ KKH Markku Louhivaara.
- ¹³⁷¹ KKH Seppo Seppänen.
- ¹³⁷² KKB#7 HelenaL 2006-04-24 08:25.
- ¹³⁷³ Intro 15/1969 ”Makeille kundeille”
- ¹³⁷⁴ KKH Jari Johansson; KKH Markku Louhivaara.
- ¹³⁷⁵ Ronniesta seuraava laulajatähemme? *Suosikki* 12/1967, 9, 80.
- ¹³⁷⁶ KKB#3 Purtsi 2006-08-28 12:41; KKB#4 Seweri (Link) 2006-08-28 13:24; KKB#5 Lotte 2006-08-28 14:15; KKB#15 Simo 2006-08-29 11:00; KKB#16 Pia Malin 2006-08-29 13:26. Vrt. Kinnunen 2001, 62.
- ¹³⁷⁷ Nykyri 1996, 7–8. Myös Leigh 1992, 354. Viitannut Nykyri 1996, 91.
- ¹³⁷⁸ KKB#5 Lotte 2006-08-28 14:15.
- ¹³⁷⁹ KKH Pia Malin.
- ¹³⁸⁰ Vuori 1971, 96.
- ¹³⁸¹ Kruse 1973, 162.
- ¹³⁸² Vrt. Kallioniemi 1995, 129. Kallioniemi kirjoittaa, että jokainen rocksupolvi luo omat arvonsa ja makutottumuksensa esimerkiksi suhteessa musiikkiin. Historioitsijalle ei kuitenkaan ole olemassa pophistorian ”kuolleita aikoja”, vaan jokaista aikakautta tulee pyrkiä arvioimaan uusista näkökulmista.
- ¹³⁸³ Esimerkkejä tutkimuksista: Sulkunen: Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen (1980), Märkä sukupolvi, alkoholin kulutus ja alkoholipolitiikka 1980-luvulla (1981); Aittola: Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifen habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa (1992); Haavio-Mannila, Kontula & Roos: Pidättyvyyttä, vallankumousta ja ambivalenssia: Kolmen sukupolven seksielämä (1997). Sukupolven käsitettä on hyödynnetty myös nuorisotutkimuksissa, esim. Heiskanen & Mitchell 1985; Hoikkala 1989.
- ¹³⁸⁴ KKB#49.2 kimmo 2006-04-07 20:53.

- ¹³⁸⁵ KKH Tuomo Kontula.
- ¹³⁸⁶ Virtanen 2002.
- ¹³⁸⁷ Purhonen 2005, 259.
- ¹³⁸⁸ Esim. Purhonen, Hoikkala & Roos 2008.
- ¹³⁸⁹ Virtanen 2002, 20, 33–34.
- ¹³⁹⁰ Purhonen 2007, 70–72, 81–82.
- ¹³⁹¹ Roos 2004.
- ¹³⁹² Soikkanen & Vares 1998, 39.
- ¹³⁹³ Purhonen 2005, 256–261.
- ¹³⁹⁴ Ks. Soikkanen & Vares 1998, 53.
- ¹³⁹⁵ Tuominen 1991, 49.
- ¹³⁹⁶ Miettunen 2009, 21.
- ¹³⁹⁷ Soikkanen & Vares 1998, 39, 53.
- ¹³⁹⁸ Soikkanen & Vares eivät esimerkiksi näe 60-lukulaisia yhtenä homogeenisenä ryhmänä, vaan erottavat heissä joukon pieniä sukupolvia. Pula-ajan nuoret nousivat esiin vuosina 1959–61, Sadankomitean perustajat 1961–66, vanhan valtaajat 1967–71 ja puolueisiin liittyjät 1971–. Sukupolvi voi lyhimillään olla parin vuoden mittainen, kun yhteiskunta on myllerryksessä. Soikkanen & Vares 1998, 41, 50.
- ¹³⁹⁹ Karisto 2008, 35.
- ¹⁴⁰⁰ Saaristo 2003, 10, 16.
- ¹⁴⁰¹ Puuronen 2006, 98.
- ¹⁴⁰² KKH Jukka Martikainen.
- ¹⁴⁰³ KKB#2 fazer 2006-07-17 22:56.
- ¹⁴⁰⁴ Aapola & Kaarninen 2003, 23.
- ¹⁴⁰⁵ Clarke 1976, 190–191.
- ¹⁴⁰⁶ KKH Bengt Hjelt.
- ¹⁴⁰⁷ Tämä ikäpolvi tuli kouluihin vuosina 1953–57, yliopistoihin 1964–70 ja äänestysikään 1960–70-lukujen vaihteessa. – 1980-luvun sukupolvia on kutsuttu viherpasifistiseksi sukupolveksi, citysukupolveksi (1980-luvun alku),

juppisukupolveksi ja kasinosukupolveksi (1980-luvun loppu). Soikkanen & Vares 1998, 52–53.

¹⁴⁰⁸ Tuominen 1991. Tuomisen tutkimus on syventänyt ajattelua erityisesti 1960-luvun yhteisöllisyydestä nousseiden liikkeiden kuten pasifismin, koululaisradikalismien, hippyyden, poptaiteen ja underground-liikkeen osalta.

¹⁴⁰⁹ Haapala 2003, 85.

¹⁴¹⁰ Käsite suuret ikäluokat on vakiintunut, mutta ajanjakson määrittelystä ei olla yksimielisiä. Suuriksi ikäluokiksi luetaan esimerkiksi vuosina 1945–49 syntyneet (esim. Roos 1987; Heiskanen & Mitchell 1985). Sillä voidaan myös viitata 1940-luvulla syntyneisiin tai laajemmin ryhmään, joka syntyi 1940-luvun alusta 1950-luvun puoliväliin (esim. Tuominen 1991). Nytemmin suurten ikäluokkien määritelmäksi vaikuttaa vakiintuneen tulkinta, joka rajaa suuriksi ikäluokiksi vuosina 1945–1950 syntyneet. Ks. rajaus ja sen perustelut Purhonen 2008, 18.

¹⁴¹¹ Häggman 2006, 12; Kaarninen 2010, 170.

¹⁴¹² Karisto 2010, 87–88.

¹⁴¹³ Jokinen 2003, 40.

¹⁴¹⁴ Sarantola-Weiss 2003, 22–23.

¹⁴¹⁵ Kallioniemi 1995, 126.

¹⁴¹⁶ Soikkanen & Vares 1998, 49. Vrt. Tuominen 1991.

¹⁴¹⁷ KKB#34 HighMe 2006-03-30 22:15.

¹⁴¹⁸ Leino-Kaukiainen 2012, 349.

¹⁴¹⁹ Maatamme vaivanneesta työttömyydestä seurasi työikäisen väestön joukkomuutto Ruotsiin. Inflaatioaste oli vuosina 1960–1972 keskimäärin 5,1 vaihdellen kahdesta prosentista yli kymmeneen. Sillanpää 2002, 110.

¹⁴²⁰ Heinonen 2003a, 459.

¹⁴²¹ Sarantola-Weiss 2003, 22–23.

¹⁴²² Vuoden 1965 työaikalakiuudistus oli muuttanut aiemmin kuusipäiväisen työviikon viisipäiväiseksi, mikä tapahtui maassamme asteittain vuosina 1966–1970. L työaikalain muuttamisesta 713/196. – Koulut siirtyivät viisipäiväiseen työviikkoon Karhulassa syyslukukauden alkaessa 23.8.1971. Tosin jo vuodes-

ta 1968 lähtien oli ollut mahdollista pitää viisipäiväistä kouluviikkoa syys- ja toukokuussa.

¹⁴²³ Gronow & Bruun 1968, 78; Ala-Ketola 1985, 35.

¹⁴²⁴ Inkinen 1998, 168. Ks. lisää esim. Ala-Ketola 1985.

¹⁴²⁵ KKB#7 Simo 2006-05-22 16:30.

¹⁴²⁶ Miettunen 2009.

¹⁴²⁷ Ks. esim. Gronow & Bruun 1968, 81; Weinstein 1999, 105. Vesterinen 2006, 23. Toisen maailmansodan aikainen villitys, swing, oli korostetusti ollut nuorten musiikkia, mutta rock'n'roll muutti tilanteen täysin. Oli uutta, että nuorisolle suunnattua musiikkia esittivät yleisönsä kanssa saman ikäiset nuoret. Gronow & Bruun 1968, 19.

¹⁴²⁸ Kempainen 2011, 133. Diplomitanssinopettaja Veikko Niemeläkin enustaa vuonna 1960-luvun alussa, että muotihullutuksiin kyllästyään pian, mutta klassiset vanhat eurooppalaiset tanssit pysyvät aina muodissa. Ikivihreiksi Niemelän listalla pääsee kuusi nykyaikaista tanssia (valssi, tango, foxtrot, quickstep, blues ja wienervalssi), neljä latinalaista (rumba, samba, cha-cha-cha ja paso doble) sekä yksi rytmitanssi, jive. Seuratanssin vaiheet. *Mitä Missä Milloin - Kansalaisen vuosikirja* 1962, 317–318.

¹⁴²⁹ Nikkonen 2004, 87–89; Lassila 1990, 32–33.

¹⁴³⁰ Jokinen 2003, 52–53.

¹⁴³¹ Kempainen 2011, 125.

¹⁴³² KKH Kalle Sallinen.

¹⁴³³ Rock loi rajatonta riemua. *HS Teema*, Kultainen 60-luku 4/2008, 66–68.

¹⁴³⁴ Kallioniemi 1995, 138.

¹⁴³⁵ Gronow & Bruun 1968, 10; Sounes 2006, 2.

¹⁴³⁶ Soikkanen & Vares 1998, 50.

¹⁴³⁷ KKB#55.1.1 Hate N. 2006-04-27 20:13.

¹⁴³⁸ Roos 1987, 56. Roos kiinnittää huomiota luokittelussaan erityisesti sosiaaliseen ja taloudelliseen turvallisuuteen sekä työhön, koulutukseen ja ihmisuhteisiin liittyviin muutoksiin.

¹⁴³⁹ KKH Pia Malin.

- 1440 KKH Lotte Soini.
- 1441 Kontula 2002, 95.
- 1442 KKH Pekka Hellstén.
- 1443 Marshall 1997, 241.
- 1444 Hebdige 1975, 91; 1960-luku. Vuosikymmen, jolloin rockmusiikista tuli taidetta. *Aksentti* 2/2008, 6. JMA.
- 1445 Kallioniemi 1995, 133.
- 1446 Joulukuussa 1973 valtioneuvosto julkisti laajan energiansäästöohjelman. Suomessa säädettiin mm. autoille 80 km:n katonopeus, asuinhuoneiden lämpötila laskettiin 20 asteeseen, moottoriurheilu ja harrasteilmailu olivat kiellettyjä, liikkeiden näyteikkunavalaistus sallittiin vain liikkeiden aukioloaikoina ja moottoriteitä ei saanut valaista lainkaan. Jokinen & Saaristo 2006, 93.
- 1447 Sillanpää 2002, 136.
- 1448 Maan tavalla. *Image* 10/2011, 34.
- 1449 Hyvärinen 1994, 13.
- 1450 Koivunen 2007, 142–143; Laukka 2013, passim.
- 1451 Sillanpää 2002, 135.
- 1452 Kallioniemi 1995, 125.
- 1453 Kemppainen 2011, 125, 219.
- 1454 KKH Markku Larsen.
- 1455 Jokinen 2003, 52–53; Hämäläinen 1996, 124.
- 1456 Discossa soineet levyt 69–77. Pekka Laurikainen.
- 1457 KKB#62 Helena 2006-03-24 09:50.
- 1458 KKB#32.1.1.1.1 Kaaki 2006-03-19 11:36.
- 1459 Esim. KKB#24 kimmo 2006-03-16 12:41.
- 1460 Haslam 2005, 41.
- 1461 KKH Markku Larsen.
- 1462 Jokinen & Saaristo 2006, 93.
- 1463 Suomen teollisuustuotannon kasvun vuodet. Tilastokeskus 1990.
- 1464 Lassila 1990, 21.

- 1465 Mäkinen 2007, 128.
- 1466 KKH Anne Vilksa.
- 1467 Frith 1988, 217.
- 1468 Sillanpää 2002, 135.
- 1469 Lyytinen 1999.
- 1470 Inkinen 1998, 1968–1969.
- 1471 *Karhulan poikii*. Ypö Viis. Karva-Levyt†- PÖRRÖ 1. 1979.
- 1472 Kallioniemi 1995, 148.
- 1473 KKB#7 Simo 2006-05-22 16:30.
- 1474 Kontula 2002, 69.
- 1475 Kontula 2002, 18.
- 1476 KKH Pekka Hellstén.
- 1477 KKH Seppo Seppänen.
- 1478 Seabrook 1971. Viitannut Frith 1988, 189–190.
- 1479 Sotamaa 2002.
- 1480 KKH Seppo Seppänen.
- 1481 ”Discohai”. Sälv. Paul Fagerlund, san. Vexi Salmi, esitt. Irwin 1980. Gold disc gds 256 (45).
- 1482 KKB#34.1.1 kimmo 2006-03-31 00:28.
- 1483 KKB#13.1 tankki (Link) 2006-09-08 12:00.
- 1484 KKB#10 Nimetön 2006-09-15 14:28.
- 1485 KKB#10.1.1 Esa 2006-09-16 15:14.
- 1486 Hall 2003, 85–86.
- 1487 Onnitteluruno viisikymppiselle 3.9.2005 Susanna Schultz.
- 1488 Manninen 1977, 22. Viitannut Heinonen 1998.
- 1489 Peltonen 1992, 33.
- 1490 Koivisto 2003, 66–67.
- 1491 KKB#11 tankki (Link) 2006-09-07 14:31.
- 1492 KKB#11 tankki (Link) 2006-09-07 14:31.

- 1493 Aalto, Gronow, Minkkinen & Nordenstreng 1971, 253.
- 1494 KKB#10.1 Sessu 2006-09-07 07:52.
- 1495 KKB#7 Seweri 2006-09-05 16:21; KKB#8 Jusu M. 2006-09-06 07:06.
- 1496 Melkas 2009, 35–36: Houni & Suurpää 1998, 13–14.
- 1497 KKH Jari Saarinen.
- 1498 KKH Pia Malin.
- 1499 KKB#16 Simo 2006-10-25 15:01.
- 1500 KKH Lotte Soini ja Jukka Martikainen.
- 1501 KKB#9 Lotte 2006-09-06 19:27.
- 1502 KKH Lotte Soini.
- 1503 KKB#10 Jusu M. 2006-09-07 07:44.
- 1504 Sarantola-Weiss 2008, 76.
- 1505 KKB#5 Sessu 2006-09-25 07:53.
- 1506 ”Saturday Night Fever: Lots of beer in the Bear; eli kuinka selvisin hengissä Karhula-buumista.” KKB#19 Kimmo (Link) 2006-09-27 12:40.
- 1507 KKB#14.1.1.1 Pia Malin 2006-09-26 17:57.
- 1508 KKB#22 HelenaL. 2006-09-27 21:08.
- 1509 Elämän haikeus ja riemu. *Kymen Sanomat* 28.8.2008.
- 1510 Lipsasen haastattelusitaatti, viitannut Miettunen 2009, 124.
- 1511 KKH Lassi Soini.
- 1512 KKH Jukka Martikainen.
- 1513 Alberoni 1984, 14–15.
- 1514 Alberoni 1984, 24–25.
- 1515 KKH Lotte Soini.
- 1516 KKB#6 Lotte 2006-09-18 16:46; KKH Lotte Soini.
- 1517 KKB#13 Lotte 2006-08-24 15:39.
- 1518 Raippa 2002, 192, 196.
- 1519 KKB#54 Heikki 2006-11-25 23:27.
- 1520 Hall 2003, 94–95.

- 1521 Kallioniemi 1995, 132.
- 1522 Jokinen 2003, 59.
- 1523 Ks. esim. Sarantola-Weiss 2003, 32–33.
- 1524 Frith 1988, 211.
- 1525 Miettunen 2009, 21.
- 1526 Kaskinen 1989, 11.
- 1527 Tolonen 2010, 4.
- 1528 Frith 1988, 73.
- 1529 Helanko 1969, 27.
- 1530 Söderholm 1987, 13–16.
- 1531 Frith 1988, 56, 13.
- 1532 Ilmonen 2003, 193.
- 1533 Ks. hyödykkeiden asettamista vaatimuksista Ilmonen 2003, 194.
- 1534 Vuori 1971, 93–94.
- 1535 Lehtonen 2010, 238.
- 1536 Ziehe 1991.
- 1537 Sotamaa 2002.
- 1538 Heinonen 2003a, 456–457.
- 1539 Heinonen 2003b, 113, 114; Ilmonen 2003, 192–193.
- 1540 Cashmore 1984, 5–27 ja Hebdige 1989, 30–32. Viitannut Jokinen 2003, 45; Vrt. Karisto 2008, 41.
- 1541 Malbon 1999, 183–185, 22–24. Viitannut Sotamaa 2002.
- 1542 Sarantola-Weiss 2008, 64–65.
- 1543 KKB#10 Jusu M. 2006-07-05 09:38.
- 1544 KKB#50.1 HighMe 2006-04-07 20:28.
- 1545 Kuluttajajärjestö Kuluttajat – Konsumenterna perustettiin vuonna 1965. Heinonen 2003a, 463–464.
- 1546 Heinonen 2003a, 464.
- 1547 Michelson 2009, 141.

- 1548 Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 140.
- 1549 Vastatkaa vaasalaiset! *Intro* 8/1968, 6.
- 1550 Nykyri 1996, 24.
- 1551 Frith 1988, 249.
- 1552 Dyer 1979, 21.
- 1553 Nykyri 1996, 22; vrt. Haavio-Mannila & Snicker 1980, 20, 29.
- 1554 Bahtin 1995, 81, 13, 20.
- 1555 Bahtin 1995, 7-9.
- 1556 Sain idean Tuija Nykyrin naisen diskoruumiillisuutta käsittelevästä tutkimuksesta. Nykyri 1996.
- 1557 Lehtonen 1990, 24–25.
- 1558 Vastatkaa vaasalaiset! *Intro* 8/1968, 6.
- 1559 Lihupunttisten Lennujen maailman viisi ihmettä Suomessa. *Suosikki* 10/1967, 75.
- 1560 Lönnqvist 1979, 92–103, 22; Raunio 2003, 52, 67; Ahoniemi 2003, 79.
- 1561 Lönnqvist 2008, 244.
- 1562 Storm 1987, passim ja vars. 121; Crane 2000, 19.
- 1563 Kaiser 1997, 126; Storm 1987, 125.
- 1564 Koskennurmi-Sivonen 2012, 5.
- 1565 Ks. esim. Turner 2006.
- 1566 Stevenson 2012, 215.
- 1567 Vrt. Koskennurmi-Sivonen 2012, 7.
- 1568 KKH Leena Sipilä.
- 1569 Lönnqvist 2008, 242; vrt. Aikasalo 2000, 33.
- 1570 Heinonen 2003a, 459–460.
- 1571 Heinonen 2003a, 459–461.
- 1572 Sarantola-Weiss 2008. 65.
- 1573 Puuronen 2003, 385.
- 1574 Marjala 2011.

- ¹⁵⁷⁵ Kallioniemi 2003, 483.
- ¹⁵⁷⁶ Simmel 1986, 22–25.
- ¹⁵⁷⁷ Clarke 1976, 180.
- ¹⁵⁷⁸ Heiskanen & Mitchell 1984, 74, 180.
- ¹⁵⁷⁹ Ala-Ketola 1985, 10.
- ¹⁵⁸⁰ Kallioniemi 2003, 491. Hippiliikkeen perillisenä syntyi jippiliike, joka Marja Ala-Ketolan mukaan yhdisti toisiinsa hippideologian ja uusvasemistolaisen opiskelijaradikalismien ihanteet. Jippiliikkeessä on yhtäläisyyksiä myös undergroundiin, joka puolestaan oli 1960-luvun lopulla Yhdysvalloissa syntynyt musiikin, lehdistön ja visuaalisten taiteiden merkitystä korostanut liike. Ala-Ketola 1985, 53, 121–122, 67.
- ¹⁵⁸¹ Marjala 2011, 19. Bo Lönnqvist muistuttaa, että punk muovasi myös uuden ajan tatuoida omaa ruumista, ja osaltaan myötävaikuttii tatuoinnin renessanssiin ja sen kohoamiseen taiteenlajiksi. Ks. lisää tatuoinnista ruumiin esteettisenä projektina Lönnqvist 2008, 60–64.
- ¹⁵⁸² Nykyri 1996, 35.
- ¹⁵⁸³ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 88.
- ¹⁵⁸⁴ Nykyri 1996, 43.
- ¹⁵⁸⁵ Arvinen 1966, 142.
- ¹⁵⁸⁶ Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 143.
- ¹⁵⁸⁷ Ravintolan sosiaaliset roolit. *Vitriini* 5/1985, 8.
- ¹⁵⁸⁸ Niiranen 1986, 105.
- ¹⁵⁸⁹ Nykyri 1996, 34–35.
- ¹⁵⁹⁰ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 93.
- ¹⁵⁹¹ KKB#1 mallo vesterlund 2006-08-13 20:17.
- ¹⁵⁹² KKB#8 Tutsa 2006-08-14 20:14.
- ¹⁵⁹³ Nykyri 1996, 24, 41.
- ¹⁵⁹⁴ Nykyri 1996, 22–23.
- ¹⁵⁹⁵ Nykyri 1996, 35.
- ¹⁵⁹⁶ Storm 1987, 113.

- ¹⁵⁹⁷ KKH Lotte Soini.
- ¹⁵⁹⁸ KKH Lotte Soini.
- ¹⁵⁹⁹ Storm 1987, 129.
- ¹⁶⁰⁰ Hyvät mikrot ovat tyttöjen suurin valtti. Super-sydän Jammu. *Suosikki* 8/1971, 50. RSA.
- ¹⁶⁰¹ Willis 1990, 91.
- ¹⁶⁰² KKB#11.1 Jusu M. 2006-11-21 11:30.
- ¹⁶⁰³ KKB#14 Hate N 2006-11-20 21:35; Vrt. KKH Jari Johansson.
- ¹⁶⁰⁴ Ks. poikakaverin kommentaista tyttöystävän pukeutumiseen myös Willis 1990, 90.
- ¹⁶⁰⁵ Stevenson 2012, 172.
- ¹⁶⁰⁶ KKB#1 Ellu 2006-11-19 23:04.
- ¹⁶⁰⁷ Nykyri 1996, 55.
- ¹⁶⁰⁸ Stevenson 2012, 224.
- ¹⁶⁰⁹ Laiho & Leino 1988, 61–62.
- ¹⁶¹⁰ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹⁶¹¹ Nykyri 1996, 40, 44.
- ¹⁶¹² Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 93.
- ¹⁶¹³ Laiho & Leino 1988, 61.
- ¹⁶¹⁴ Nykyri 1996, 35.
- ¹⁶¹⁵ KKB#5.1 Seweri 2006-08-14 19:49.
- ¹⁶¹⁶ KKB#20 tankki (Link) 2006-08-18 15:13.
- ¹⁶¹⁷ Tyttöystävä jätti minut silmälasieni vuoksi. Super-sydän Jammu. *Suosikki* 12/1971, 53. RSA.
- ¹⁶¹⁸ On kerrassaan kamala olla kaunis tyttö. Super-sydän Jammu. *Suosikki* 8/1971, 50. RSA.
- ¹⁶¹⁹ Törrönen & Maunu 2004, 331–332; Vrt. Bennett 2005, 132.
- ¹⁶²⁰ KKB#11 A 2006-10-03 20:45.
- ¹⁶²¹ Kallioniemi 1995, 144.
- ¹⁶²² Vuori 1971, 109–110.

- ¹⁶²³ Niiranen 1986, 119.
- ¹⁶²⁴ Brantley 1984 Viitannut Jones 1992, 35.
- ¹⁶²⁵ Storm 1987, 129–131; Davis 1992, 36.
- ¹⁶²⁶ Davis 1992, 36.
- ¹⁶²⁷ Sarantola-Weiss 2008, 132–133.
- ¹⁶²⁸ Muoti löytää tasa-arvon. *HS Teema*, Kultainen 60-luku 4/2008, 48.
- ¹⁶²⁹ Laiho & Leino 1988, 80–81.
- ¹⁶³⁰ Thornton 1996, 3.
- ¹⁶³¹ KKB#21 Simo 2006-11-21 17:02; KKB#33.1 Ellu 2006-11-23 21:52; KKB#55 Hansu 2006-11-26 10:21; KKB#31 Lissu P 2006-04-04 22:44; KKB#17 Nimetön 2006-04-03 17:37. – Lankaliike Vilma Kopra mainosti: ”Nyt kysyttyjä Marimekkopaitoja Kotkan myymälässämme.” *Etelä-Suomi* 3.7.1970.
- ¹⁶³² Wiikeri 1986, 34.
- ¹⁶³³ Ainamo 2003, 29.
- ¹⁶³⁴ Donner 1986, 18.
- ¹⁶³⁵ Sarantola-Weiss 2008, 143.
- ¹⁶³⁶ Peltonen 2011, 109.
- ¹⁶³⁷ Sarantola-Weiss 2008, 76.
- ¹⁶³⁸ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁶³⁹ KKB#13 Seweri 2006-11-20 21:10; KKB#4 A 2006-11-19 23:36.
- ¹⁶⁴⁰ KKB#21 Simo 2006-11-21 17:02.
- ¹⁶⁴¹ KKB#4 A 2006-11-19 23:36; Koulun hamepakosta ks. Heikkilä 2005, 64.
- ¹⁶⁴² KKB#11 A 2006-10-03 20:45.
- ¹⁶⁴³ KKH Leena Sipilä.
- ¹⁶⁴⁴ Vrt. Ruohonen 2001, 33. Ks. myös Likaiset legendat. *Image* 5/2011, 84.
- ¹⁶⁴⁵ Sarantola-Weiss 2008, 77.
- ¹⁶⁴⁶ Lönnqvist 2008, 52–53.
- ¹⁶⁴⁷ KKB#26 Hate N. 2006-11-22 09:36.

- ¹⁶⁴⁸ KKH Jari Saarinen.
- ¹⁶⁴⁹ Storm 1987, 125.
- ¹⁶⁵⁰ Saapas, saapas! *Helsingin Sanomat* Kuukausiliite 12/2008, 65.
- ¹⁶⁵¹ KKB#22.1.1 Nimetön 2006-04-04 18:13; KKB#15 Ulla 2006-11-21 09:57; KKB#24.1 Ellu 2006-11-21 23:06; KKB#22.1.1.1 Lissu (Link) 2006-04-04 22:06; KKB#15.1 Hate N. 2006-11-26 12:52.
- ¹⁶⁵² KKB#19 kimmo 2006-04-03 22:44.
- ¹⁶⁵³ Simmel 1986, 27–28.
- ¹⁶⁵⁴ Lönnqvist 2008, 92.
- ¹⁶⁵⁵ Simmel 1986.
- ¹⁶⁵⁶ Ruohonen 2001, 15–16.
- ¹⁶⁵⁷ KKB#16 Jusu M. 2006-11-21 11:25.
- ¹⁶⁵⁸ Simmel 1986, passim.
- ¹⁶⁵⁹ Honkavaara 2003, 269–270.
- ¹⁶⁶⁰ Simmel 1986, 25.
- ¹⁶⁶¹ Simmel 1986, 45.
- ¹⁶⁶² Ruohonen 2001, 32.
- ¹⁶⁶³ Simmel 1986, 29–30. Vasta viime vuosina muodin kanta-aottavuus esimerkiksi ympäristökysymyksiin on vakiinnuttanut paikkansa, minkä osoituksena lukuisten nuoren polven suomalaissuunnittelijoiden vaate- ja asustekokoelmat perustuvat pelkästään kierrätysmateriaalien käyttöön.
- ¹⁶⁶⁴ Söderholm 1987, 15–16, 18.
- ¹⁶⁶⁵ Häggman 2006, 12; Kempainen 2011, 131.
- ¹⁶⁶⁶ Vuori 1971, 103.
- ¹⁶⁶⁷ KKB#7.1 Anita 2006-03-27 14:30.
- ¹⁶⁶⁸ Osalla poskea myöten pulisongin muotoon leikattu tukka korvasi aidot. Pitkää tukkaa raavittiin itse sieltä täältä lyhyemmäksi isän hylkäämällä partakoneen terällä tai leikkautettiin tyttöystävällä. KKB#7.2 Hate.N. 2006-03-27 20:27; KKB#7 kimmo 2006-03-27 13:57; KKB#7.2.1 Ansu-Annee 2006-03-27 21:27. Ks. Mini Vaguesta esim. Sarantola-Weiss 2008, 143.

- ¹⁶⁶⁹ KKB#33.2.1 harpo 2006-03-31 08:33.
- ¹⁶⁷⁰ KKB#5 tankki (Link) 2006-11-20 08:07; Karhulalaisia mukana Nuorten Muotineuvostossa. *Karhula* 27.1.1967, 5.
- ¹⁶⁷¹ Kaiser 1997, 32, 48–49.
- ¹⁶⁷² KKB#9 Seweri 2006-11-20 19:44; KKB#10 Hate N. 2006-11-20 20:11; KKB#10.1 tankki (Link) 2006-11-21 07:53.
- ¹⁶⁷³ KKH Leena Sipilä; KKH Tuulikki Siltari.
- ¹⁶⁷⁴ KKH Leena Sipilä.
- ¹⁶⁷⁵ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 65.
- ¹⁶⁷⁶ Storm 1987, 108–110.
- ¹⁶⁷⁷ Storm 1987, 109.
- ¹⁶⁷⁸ KKB#6 Lotte 2006-07-24 14:29. Katkelma on poimittu kahden tytön välisestä kirjeenvaihdosta heinäkuussa 1969.
- ¹⁶⁷⁹ Honkavaara 2003, 285.
- ¹⁶⁸⁰ Storm 1987, 109.
- ¹⁶⁸¹ Aikasalo 2000, 33.
- ¹⁶⁸² Storm 1987, 103.
- ¹⁶⁸³ Bourdieu 1984, passim.; Kivimäki 2008, 10.
- ¹⁶⁸⁴ Katainen & Seppälä 2008, 49.
- ¹⁶⁸⁵ Simmel 1986, 25.
- ¹⁶⁸⁶ KKB#28.2 eki 2006-11-23 10:38.
- ¹⁶⁸⁷ Helanko 1969, 23–24. – Brittimuusikoilla oli usein taidekoulustausta, minkä ansioksi voi lukea taidon käsitellä musiikissa älykkäästi ja satiirisesti ajan ilmiöitä. Beat-komppiin sekoitettiin kansallisia music hall -perinteitä, viihdemusiikista tuttuja elementtejä sekä korkeakulttuurista omaksuttuja taiteellisia tekniikoita. 1960-luku. Vuosikymmen, jolloin rockmusiikista tuli taidetta. *Aksentti* 2/2008, 6. JMA.
- ¹⁶⁸⁸ Frith 1988, 72.
- ¹⁶⁸⁹ KKB#6 Lotte 2006-07-03 13:31.

- ¹⁶⁹⁰ KKB#9.1.1 Lotte 2006-10-05 20:28. Vuonna 1949 syntynyttä Twiggyä (Lesley Hornby) pidetään yhtenä 1960-luvun populaarikulttuurin ikonina.
- ¹⁶⁹¹ KKH Jari Saarinen.
- ¹⁶⁹² KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁶⁹³ Ala-Ketola 1985, 62–63; Echols 2003, 33, 35–36.
- ¹⁶⁹⁴ Sven Tuuva elää elää elää... elää. *Suosikki* 1/1970, 74.
- ¹⁶⁹⁵ KKB#31.1 Ansu-Annele 2006-04-04 22:55; KKB#22 Hate N. 2006-11-21 18:32.
- ¹⁶⁹⁶ Ala-Ketola 1985, 53–55.
- ¹⁶⁹⁷ Ala-Ketola 1985, 53, 121–122, 67.
- ¹⁶⁹⁸ Ks. 1960-luvun lopulla julkaistuja lehtijuttuja suomalaisesta hippiliikkeestä Hippiie 69: Syljetäänkö Suomessa neekerinä? *Suosikki* 11/1969, 8–11 ja Hippiie-nuorison ylösnousemus, *Suosikki* 11/1969, 14–15.
- ¹⁶⁹⁹ KKB#17 Jusu M. 2006-06-28 15:31.
- ¹⁷⁰⁰ Ruohonen 2001, 33.
- ¹⁷⁰¹ Tee itse oma punk-paita! *Help!* 9/1977, 20.
- ¹⁷⁰² Raippa 2002, 91.
- ¹⁷⁰³ KKH Jari Räsänen. Vaatekappaleiden repiminen oli leimallista 1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun punktyylille.
- ¹⁷⁰⁴ Vrt. Bahtin 1995, 9–11, 74, 411–412.
- ¹⁷⁰⁵ KKH Mikko Holmström.
- ¹⁷⁰⁶ Raippa 2002, 89, 90, 91.
- ¹⁷⁰⁷ Raippa 2002, 97, 115.
- ¹⁷⁰⁸ Tee-se-itse -ajattelu, do-it-yourself mahdollisti punkkarille itsensä toteuttamisen, tarjosi mahdollisuuden esiintyä, tuntea itsensä osaavaksi ilman ammattitaitoa tai musiikin teorian opiskelua. Raippa 2002, 59.
- ¹⁷⁰⁹ Raippa 2002, 91.
- ¹⁷¹⁰ Simmel 1986, 25.
- ¹⁷¹¹ Ahlberg 1977, 255, 253, 256–257, 259.
- ¹⁷¹² KKH Anne Vilska.

- ¹⁷¹³ Hägglund, Pylkkänen & Taipale 1978, 67–68.
- ¹⁷¹⁴ Lönnqvist 2008, 91–92.
- ¹⁷¹⁵ KKB#16 Jusu M. 2006-11-21 11:25.
- ¹⁷¹⁶ Ilmiö tulee hyvin esiin brittiläiselokuvassa *Quadrophenia* (1979), joka sijoittuu vuoden 1964 Lontooseen ja kertoo muun muassa modien ja rockersien yhteenotosta Brightonissa. Brittiarmeijan maihinnousutakki oli keskeinen modien yhteenkuuluvuutta osoittava vaatekappale huolitellun, tyylikkään ja muodinmukaisen pukeutumisen ohella. Ks. esim. Hebdige 1975, Donnelly 2005, Söderholm 1987.
- ¹⁷¹⁷ KKB#53 Lotte 2006-11-25 21:07.
- ¹⁷¹⁸ Vrt. Helanko 1969, 12.
- ¹⁷¹⁹ KKB#33.1 Ellu 2006-11-23 21:52; KKB#17 Nimetön 2006-04-03 17:37.
- ¹⁷²⁰ KKB#31.2 Nimetön 2006-04-05 10:18; KKB#15 Ulla 2006-11-21 09:57. Solmubatiikissa kuvio syntyy kankaaseen solmituista naruista. Solmimisen jälkeen kangas värjätään. Väri ei imeydy solmukohtiin yhtä hyvin kuin solmimattomaan kankaaseen ja lopputuloksena on erilaisia abstrakteja kuvioita, tavallisimmin monivärisiä, sattumanvaraisia ympyröitä.
- ¹⁷²¹ KKB#21 Simo 2006-11-21 17:02.
- ¹⁷²² Helanko 1969, 12–13; Heikkilä 2005, 56.
- ¹⁷²³ KKB#32 Nimetön 2006-11-23 14:43; KKB#33 Lotte 2006-11-23 20:16; KKB#41 leta 2006-11-24 18:34; KKB#32.1.1 Lissu 2006-11-23 17:38.
- ¹⁷²⁴ KKB#51 xx 2006-11-25 17:19.
- ¹⁷²⁵ Sarantola-Weiss 2008, 135.
- ¹⁷²⁶ Stevenson 2012, 202, 210–211.
- ¹⁷²⁷ KKB#34 A 2006-11-23 22:41.
- ¹⁷²⁸ Ks. esim. Hakkarainen 2000, 168–169, 172.
- ¹⁷²⁹ [Http://www.savutonsuomi.fi/](http://www.savutonsuomi.fi/). Linkki tarkistettu 29.7.2014.
- ¹⁷³⁰ Piispa 1997, 26.
- ¹⁷³¹ Suomessa ravintolat määritellään yleensä alkoholin kautta toisin kuin esimerkiksi Saksassa, jossa Restaurant merkitsee korkeatasoista ruokapaikkaa. Sillanpää 2002, 11–13.

- ¹⁷³² Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.
- ¹⁷³³ Aikuisetkin mukana nuorisokahvila-aloitteessa. *Etelä-Suomi* 28.8.1969.
- ¹⁷³⁴ Paheiden pesä Karhulassa. Lähetettyjä-osasto, nimimerkki ”Kari”, *Eteenpäin* 15.12.1970.
- ¹⁷³⁵ Nimimerkille ’Kari’. Lähetettyjä-osasto, nimimerkki ”Eräs kirjoituksesta närkästynyt”. Toimitus toteaa, että ”edellä oleva kirjoitus tuli toimitukseen nimettömänä. Hyvin lehtimiestapojen mukaista ei ole julkaista yleisönosaston kirjoitusta, jonka tekijän nimi ei ole toimituksen tiedossa. Tässä Karhulan tapauksessa teemme kuitenkin poikkeuksen, koska kirjoittaja ilmeisesti on nuori, ja näin ollen voidaan olettaa, ettei hän tunne yleisönosaston kirjoittelussa käytössä olevia sääntöjä”. *Eteenpäin* 17.12.1970.
- ¹⁷³⁶ ”Paheiden pesän” johdosta. Lähetettyjä-osasto nimimerkki ”Eräs toinen Kari”, *Eteenpäin* 18.12.1970.
- ¹⁷³⁷ Cohen kokosi aineistonsa clactonilaisten modsien ja rockersien yhteenotoissa vuonna 1964 ja osoitti, että nuorisoryhmittymien yhteenotot olivat lopulta varsin vähäisiä ja syyt ympäristön paniikkireaktioon lähes olemattomat. Cohen 1972. Viitanneet Heiskanen & Mitchell 1985, 57–58.
- ¹⁷³⁸ Lehtonen 2004, 21.
- ¹⁷³⁹ Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ¹⁷⁴⁰ Ovet avoinna vanhemmille Karhulan nuorisotalossa. *Eteenpäin* 11.11.1976; Kinemalaisten äidit ja isät. *Eteenpäin* 17.11.1976.
- ¹⁷⁴¹ KKH Ritva Larsen; KKH Pekka Laurikainen.
- ¹⁷⁴² KKB#3 Seweri 2006-09-11 21:55; Ks. myös KKH Ritva Larsen.
- ¹⁷⁴³ Tourmier 1971, 23–24.
- ¹⁷⁴⁴ Sotamaa 2002.
- ¹⁷⁴⁵ Kruse 1973, 161.
- ¹⁷⁴⁶ KKH Pekka Hellstén.
- ¹⁷⁴⁷ KKB#9 Mallo(u) 2006-03-27 21:40.
- ¹⁷⁴⁸ KKH Anne Vilska; KKB#88.1 pekka_psla 2006-04-23 14:52.
- ¹⁷⁴⁹ Vrt. Saarenmaa 2010, 202.
- ¹⁷⁵⁰ KKB#4 Lotte 2006-04-02 22:07.

- ¹⁷⁵¹ KKB#55 kimmo 2006-04-08 23:47; KKB#68 Nimetön 2006-04-02 12:36 (Sipi).
- ¹⁷⁵² Cotterell 2007, 173, 176–177.
- ¹⁷⁵³ KKB#31 Anita 2006-03-30 14:36.
- ¹⁷⁵⁴ Ks. esim. Hallman, Kannas & Tynjälä 1992; Karvonen 1993.
- ¹⁷⁵⁵ KKH Klaus Hypén.
- ¹⁷⁵⁶ KKB#9 Nimetön 2006-09-14 14:23.
- ¹⁷⁵⁷ Vuoden 1970 otannassa nuoret aikuiset olivat syntyneet vuonna 1950, opikoululaisten enemmistö vuonna 1953 ja peruskoululaisten enemmistö vuonna 1955. Vuonna 1972 tutkittujen nuorten aikuisten syntymävuosi oli 1953 ja koululaisista suurimman osan 1957. Aalto, Kitti, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973a, 2–3; 1973c, 37.
- ¹⁷⁵⁸ Vuonna 1970 vastaajille annettiin vaihtoehtoiksi alkoholi, tupakka, rauhoittavat lääkkeet ja unilääkkeet, yleiskuntoa vahvistavat ja piristyslääkkeet, kipulääkevalmisteet, tinneri ja sen tapaiset aineet, hasis (”pilvi”) ja marihuana, amfetamiini (”piri”) ja sen kaltaiset aineet, LSD ja sen kaltaiset aineet, oopiumi, morfiini ja heroini. Vuoden 1972 lomakkeessa vaihtoehdot yksinkertaistuivat: keskiolut, morfiini, heroini, unilääkkeet, tupakka, hasis, amfetamiini, LSD, tinneri tai sen kaltaiset aineet, viinat. Aalto, Kitti, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973a, 57–68.
- ¹⁷⁵⁹ Piispa 1997, 268, 270; Ks. myös Schivelbusch 1986.
- ¹⁷⁶⁰ Apo 2001, 264; Niskanen 2003, 92.
- ¹⁷⁶¹ KKB#76 fazer 2006-05-21 17:49.
- ¹⁷⁶² Cotterell 2007, 174.
- ¹⁷⁶³ KKB#1.1.1.1 Ansu-Annele 2006-03-20 23:53; KKB#10.1.1.1 kimmo 2006-03-28 00:20; KKB#8 Fazer Janhunen (Face) 2006-03-09 20:18; KKB#12.2 Kimmo 2006-03-15 01:34.
- ¹⁷⁶⁴ Heikkilä 2005, 97.
- ¹⁷⁶⁵ West, P. & Michell, L.1997. Viitanneet Plumridge, Fitzgerald & Abel 2002, 168.
- ¹⁷⁶⁶ Piispa 1997, 308, 297.
- ¹⁷⁶⁷ KKH Pekka Hellstén.

- ¹⁷⁶⁸ Piispa 1997, 307.
- ¹⁷⁶⁹ Rimpelä, Rainio, Lavikainen, Pere & Rimpelä 2007, 30.
- ¹⁷⁷⁰ Piispa 1997, 311–312, 297.
- ¹⁷⁷¹ Saraste 1973, 232.
- ¹⁷⁷² Hakkarainen 2000, 16.
- ¹⁷⁷³ Sarantola-Weiss 2008, 133. – Maripussiin mahtui tupakointitarvikkeiden lisäksi kaikki muukin diskossa tarpeellinen kuten rahat, Teinikalenteri, kynä, huulivoide, ripsiväri, henkilöllisyystodistus ja/tai diskokortti. Esim. KKB#18 Mallo(u) 2006-04-03 20:47; KKB#18.2 Lissu 2006-04-03 22:20; KKB#20 Nimetön 2006-04-03 23:20; KKB#23 Jaana 2006-04-11 19:47; KKH Leena Sipilä.
- ¹⁷⁷⁴ Rantala 1998, 131, 117.
- ¹⁷⁷⁵ Hakkarainen 2000, 53, 46, 34.
- ¹⁷⁷⁶ KKB#22.1 Seweri 2006-04-25 15:39; KKB#22 tankki (Link) 2006-04-25 14:55; KKB#32.1.1 Nimetön 2006-04-05 10:22; KKB#28 Eija (o.s. Tynkkyinen) 2006-03-29 19:14.
- ¹⁷⁷⁷ KKH Pekka Hellstén.
- ¹⁷⁷⁸ Pienet tupakka-askit kielletään. *Helsingin Sanomat* 1.2.2008.
- ¹⁷⁷⁹ Piispa 1997, 298.
- ¹⁷⁸⁰ Hakkarainen 2000, 49.
- ¹⁷⁸¹ Hakkarainen 2000, 53–54.
- ¹⁷⁸² Piispa 1997, 298; vrt. Heinonen 2006, 107–109.
- ¹⁷⁸³ Hakkarainen 2000, 47. Vrt. KKB#1.1.1.1.1 Sessu 2006-09-11 11:05.
- ¹⁷⁸⁴ Piispa 1997, 293; Cotterell 2007, 173.
- ¹⁷⁸⁵ KKH Jari Johansson.
- ¹⁷⁸⁶ KKH Pekka Hellstén; KKH Jari Johansson; KKB#50 kimmo 2006-04-27 00:43.
- ¹⁷⁸⁷ KKH Pekka Hellstén; KKH Klaus Hypén.
- ¹⁷⁸⁸ Michell, L. & Amos, A. 1997: Girls, pecking order and smoking. Viitaneet Plumridge, Fitzgerald & Abel 2002, 168.

- 1789 Cotterell 2007, 174–179.
- 1790 KKH Klaus Hypén.
- 1791 KKH Klaus Hypén.
- 1792 Plumridge, Fitzgerald & Abel 2002, 173–174.
- 1793 KKH Jari Johansson.
- 1794 Piispa 1997, 307.
- 1795 KKH Pia Malin.
- 1796 KKH Jaana Mäkinen.
- 1797 Piispa 1997, 308, 297.
- 1798 KKB#22.1 Seweri 2006-04-25 15:39.
- 1799 KKB#28 Eija (o.s. Tynkkynen) 2006-03-29 19:14.
- 1800 KKB#22 tankki (Link) 2006-04-25 14:55.
- 1801 KKB#1.1.1.1.1 Jusu M. 2006-09-11 10:51.
- 1802 Hallman, Kannas & Tynjälä 1992; Karvonen 1993.
- 1803 Tanttu 1965, 110, 11.
- 1804 KKH Jari Johansson.
- 1805 Piispa 1997, 294.
- 1806 Piispa 1997.
- 1807 Karisto 2010, 95–96.
- 1808 Nykyri 1996, 27.
- 1809 KKH Pia Malin.
- 1810 KKB#22 Helena 2006-03-07 18:40.
- 1811 Törrönen 2005, 499.
- 1812 Törrönen 2010, 198, 199.
- 1813 KKH Jari Johansson.
- 1814 Nikkonen 2004, 108.
- 1815 Raittiasiaihmiset voittivat diskoteekkien alkoholikiistan. *Helsingin Sanomat* 3.7.1966, 9.

- ¹⁸¹⁶ Alkon määräys: Nuorten diskoiltoja ei saa mainostaa. *Eteenpäin* 28.1.1970.
- ¹⁸¹⁷ Disc-jockey hikoaa kuin (hyvä) hevonen. *Suosikki* 1/1970, 75. RSA.
- ¹⁸¹⁸ Shake it, DIPOLI eli Disco 70! *Suosikki* 1/1970, 72. RSA. Vrt. ”Teiniikäiset luulevat omistavansa koko maailman”. BAARISOTA. *Iltä-Sanomat* 14.9.1968 ja Onko kahdeksantoistavuotias huvittelurajojen ulkopuolella. *Hel-singin Sanomat* 31.3.1968.
- ¹⁸¹⁹ Kåre Larsenin kirje Disco-Clubin jäsenille. PLA
- ¹⁸²⁰ Peltonen 2006, 12.
- ¹⁸²¹ KKH Ritva Larsen.
- ¹⁸²² Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- ¹⁸²³ KKH Tuulikki Siltari.
- ¹⁸²⁴ Peltonen 2006, 9, 11–13; Vrt. Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 4.
- ¹⁸²⁵ Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 3–4.
- ¹⁸²⁶ Peltonen 2006, 7–11.
- ¹⁸²⁷ Alasilta-Hagman & Salonen 1989, 19.
- ¹⁸²⁸ Laillisesti kieltolain aikana saattoi alkoholia nauttia ainoastaan kirkon ehtoollisella ja reseptilääkkeenä, mutta käytännössä lain rikkomisesta muodostui lyhyessä ajassa suorastaan kansanliike. Salakapakat, tippakaupat (laittomat alkoholimyyvälät) ja salakuljetus muodostuivat uusiksi harmaan talouden toimintoiksi ja alkoholin myynti jatkui entiseen tapaan siellä missä aiemminkin: kodeissa, klubeissa, ravintoloissa, kahviloissa, hotelleissa ja matkustajakodeissa. Rasinaho 2006, 18, 54.
- ¹⁸²⁹ Kallio 1990, 172–177; Työkansa nouskaamme! *Kotkan Sanomat* 5.3.1898, 3; Juomalakosta kulunut kuusikymmentä vuotta. *Etelä-Suomi* 11.4.1958, 3, 6; Juomalakon alkamisen 60-vuotisjuhla Kotkassa muodostui arvokkaaksi raittiustilaisuudeksi. *Etelä-Suomi* 15.4.1958, 4.
- ¹⁸³⁰ Kallio 1990, 172.
- ¹⁸³¹ Kotkassa oli tuolloin viisi kapakkaa ja yhdeksän julkista viinakauppaa. Lisäksi oltiin perustamassa uusia oluttehtaita. Kotkalaisilla oli paljon rahaa, mutta siitä huolimatta kärsittiin nälkää, sillä kaupungissa ei ollut kuin yksi leipo-

mo. Kysymys oli siitä, suostuvatko kotkalaiset edelleen viemään rahansa väki-juomalikkeeseen, vai olisiko aika ryhtyä lakkoon. Työväen raittiusliiton nimi muutettiin Kotkan juomalakoksi 24.7.1898. Uutisia Kotkasta ja lähiseuduilta. *Kotkan Sanomat* 26.7.1898, 3; Yleiskatsaus väkijuomalakkolaisten kokoukseen Kotkassa. *Kotkan Sanomat* 5.7.1900, 1–2.

¹⁸³² Braudel 1980, 28. Viitannut Laukka 2013, 23.

¹⁸³³ Schivelbusch 1986: 177, 179, 195.

¹⁸³⁴ Kruse 1973, 167, 170.

¹⁸³⁵ KKH Jukka Martikainen.

¹⁸³⁶ Ahlström 1979, 112–113.

¹⁸³⁷ Vuonna 1970 oli opiskelijoista alle 30 % ja työssäkävivistä nuorista 40 % tutustunut alkoholiin alle 18-vuotiaina, vuonna 1972 molemmissa ryhmissä jo yli 80 %. Kotkassa alkoholiin tutustuminen näytti vuonna 1970 tapahtuneen 15–16 vuoden iässä ja parin vuoden päästä jo 13–14 vuoden iässä, sekä tytöillä että pojilla. Aalto, Kittinen, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 30, 32, 35–38.

¹⁸³⁸ KKH Lotte Soini.

¹⁸³⁹ Sheenan & Ridge 2001, 347–372. Viitannut Cotterell 2007, 190.

¹⁸⁴⁰ KKH Jukka Martikainen.

¹⁸⁴¹ KKB#2.1.1 Esa Vihavainen 2006-05-22 12:14.

¹⁸⁴² KKH Kalle Sallinen; KKH Pekka Laurikainen.

¹⁸⁴³ Nykyri 1996, 7–8.

¹⁸⁴⁴ Ahlström 1979, 120–121, 116–117.

¹⁸⁴⁵ KKH Jari Räsänen.

¹⁸⁴⁶ Keskioluen koko kuva. Kahvilaravintolat tehokkaimpia keskioluen myyntipisteitä. *Kahvilaravintola* 4/1969, 15.

¹⁸⁴⁷ Sillanpää 2002, 16–17

¹⁸⁴⁸ KKB#27 Kätsä 2006-04-04 20:53; KKH Markku Haaja.

¹⁸⁴⁹ KKH Kalle Sallinen; KKH Pekka Laurikainen.

¹⁸⁵⁰ KKH Kari Häkämies.

¹⁸⁵¹ Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.

¹⁸⁵² Nuorison tapa huvitella – Disco. *Karhulalainen* 2/1971.

- ¹⁸⁵³ Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 7; Häikiö 2007, 208.
- ¹⁸⁵⁴ Tilastotietoja Alkosta vuodelta 1975. *Hotelli- ja ravintolalehti* 5/1976, 12.
- ¹⁸⁵⁵ Alko tiedottaa: Alkoholijuomien hinnoittelu-uudistukset. *Kahvilaravintola* 12/1969, 15.
- ¹⁸⁵⁶ KKH Markku Haaja; KKB#18 Nimetön 2006-03-12 13:10; KKB#22.1.1 Seweri 2006-04-25 15:44.
- ¹⁸⁵⁷ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 140–194.
- ¹⁸⁵⁸ KKB#1 kimmo 2006-07-23 20:49; KKH Klaus Hypén; KKB#73 Tutsa 2006-03-24 15:58; KKB#24.1 nikke 2006-06-15 19:01.
- ¹⁸⁵⁹ KKB#24 Ride 2006-04-25 20:29; KKB#24.1 Seweri 2006-04-25 21:47; KKB#24.2 kimmo 2006-04-25 21:52; KKB#17 sosu 2006-06-13 12:24.
- ¹⁸⁶⁰ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁸⁶¹ KKH Tuije Johansson.
- ¹⁸⁶² KKA. Kunnallinen alkoholitarkastaja Aa1. Tarkastuspäiväkirjat 1979.
- ¹⁸⁶³ Jos ennakkoon oli tiedossa ettei asiakas pysty ostoksiaan maksamaan, ei anniskelua saanut aloittaa. Laskuun tuli saada asiakkaan allekirjoitus, jottei asiakas myöhemmin pysty kiistämään laskun sisällön asiallisuutta. Pekkala 1989a, 53–56.
- ¹⁸⁶⁴ Kymin kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C – D § 35; ks. myös KKB#1 Seweri 2006-02-23 21:45; KKB#2 kimmo 2006-04-16 20:22.
- ¹⁸⁶⁵ KKB#24 Ride 2006-04-25 20:29.
- ¹⁸⁶⁶ Post & Gunér 2005, 91, 105.
- ¹⁸⁶⁷ Nikkonen 2005, 58.
- ¹⁸⁶⁸ Vrt. Pop-vuoristorata. *Image* 4/2010, 18.
- ¹⁸⁶⁹ KKH Markku Haaja.
- ¹⁸⁷⁰ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁸⁷¹ Esimerkiksi vuonna 1971 tulli takavarikoi Kotkassa 2384 litraa ja Haminaassa 1498 litraa alkoholia. Takavarikoidun alkoholin määrä oli samaan ai-

- kaan Helsingissä 2178 litraa. Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 12–14, 42.
- ¹⁸⁷² KKB#6 Jusu M. 2006-07-18 15:33.
- ¹⁸⁷³ 69 myymälää Karhulassa ja 16 Kymissä myy keskiolutta. *Karhula* 3.1.1969, 1; KKB#28 Eija (o.s. Tynkkynen) 2006-03-29 19:14.
- ¹⁸⁷⁴ KKH Jari Saarinen.
- ¹⁸⁷⁵ Sulkunen 1980, 241; Sillanpää 2002, 137–138.
- ¹⁸⁷⁶ KKB#11 Tankki (Link) 2006-07-20 08:37.
- ¹⁸⁷⁷ Häikiö 2007, 200.
- ¹⁸⁷⁸ A-klinikoiden potilaiden määrä kasvusuunnassa. *Etelä-Suomi* 14.3.1970.
- ¹⁸⁷⁹ Alkoholitarkastaja: Kotkalaiset oluen lipittäjiä. *Kotkansilmä* 22.11.1979.
- ¹⁸⁸⁰ Sillanpää 2002, 186.
- ¹⁸⁸¹ Kuivuuden loppu. *HS Teema*, Kultainen 60-luku 4/2008, 49.
- ¹⁸⁸² Apo 2001, 129.
- ¹⁸⁸³ Tantt 1965, 133.
- ¹⁸⁸⁴ Mäkelä & Virtanen 1987, 169, 170–171. Viitannut Törrönen 2005.
- ¹⁸⁸⁵ KKB#19 Anita 2006-03-07 00:47.
- ¹⁸⁸⁶ Kruse 1973, 168.
- ¹⁸⁸⁷ Kruse 1973, 165.
- ¹⁸⁸⁸ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 14.
- ¹⁸⁸⁹ Ahola 1989, 13, 32–33, 44. Viitannut Niskanen 2003, 30.
- ¹⁸⁹⁰ Kruse 1973, 167.
- ¹⁸⁹¹ Ks. pissismistä esim. Törrönen & Maunu 2004, 332.
- ¹⁸⁹² KKH Leena Sipilä.
- ¹⁸⁹³ Kruse 1973, 162.
- ¹⁸⁹⁴ KKH Jari Saarinen.
- ¹⁸⁹⁵ Kruse 1973, 166.
- ¹⁸⁹⁶ KKH Jari Johansson.

- ¹⁸⁹⁷ Marlin ”Ompuviini” lanseerattiin vuonna 1973. Sen suuri menekki ylitti Alkon odotukset. KKH Pia Malin; Ks. myös KKB#40 PEKKA 2006-03-23 21:00.
- ¹⁸⁹⁸ Yksityiskohtaisen selvityksen Rinteessä nautituista ja muista aikakauden alkoholijuomista on blogikommenttiinsa koonnut Jukka Martikainen. Ks. KKB#6 Jusu M. 2006-07-18 15:33.
- ¹⁸⁹⁹ Saraste 1973, 235.
- ¹⁹⁰⁰ KKB#28 Eija (o.s. Tynkkynen) 2006-03-29 19:14.
- ¹⁹⁰¹ Apo 2001, 129.
- ¹⁹⁰² Nykyri 1996, 43.
- ¹⁹⁰³ Schivelbusch 1986, 177, 179, 195.
- ¹⁹⁰⁴ Kruse 1973, 160, 170; Maunu 2012, 10.
- ¹⁹⁰⁵ Kruse 1973, 165.
- ¹⁹⁰⁶ KKH Kimmo Palonen.
- ¹⁹⁰⁷ Kruse 1973, 165–166.
- ¹⁹⁰⁸ Kuha 2002, 73.
- ¹⁹⁰⁹ Kruse 1973, 166.
- ¹⁹¹⁰ KKH Kimmo Palonen.
- ¹⁹¹¹ Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.– Marika Eklund oli pikajuoksija, joka voitti vuonna 1971 Suomen mestaruuden 200 ja 400 metrillä ja sijoittui Helsingin EM-kisoissa kuudenneksi 400 metrillä.
- ¹⁹¹² Helilän hulinat viikon vaihteessa. *Karhula* 18.2.1972.
- ¹⁹¹³ Hjorgby 2007, 275.
- ¹⁹¹⁴ KKH Klaus Hypén.
- ¹⁹¹⁵ Niskanen 2003, 45.
- ¹⁹¹⁶ Törrönen 2010, 204.
- ¹⁹¹⁷ Schivelbusch 1986, 175, 177.
- ¹⁹¹⁸ Törrönen 2010, 205.
- ¹⁹¹⁹ KKH Jari Johansson.
- ¹⁹²⁰ Törrönen 2010, 204.

- ¹⁹²¹ Tuomaala 2003, 364.
- ¹⁹²² Kallioniemi 2011, 41.
- ¹⁹²³ KKH Pia Malin. – *Häirikö*-sana kehitettiin vuonna 1976 Alkon valistus-kampanjaa varten tarkoittamaan ”alkoholin käytön vuoksi häiritsevästi käyt-
täytyvää henkilöä”. Viime vuosikymmenten uudissanoja. *Mitä Missä Milloin*
– *Kansalaisen vuosikirja* 1979, 168.
- ¹⁹²⁴ KKH Klaus Hypén.
- ¹⁹²⁵ Törrönen 2010, 205.
- ¹⁹²⁶ Saraste 1973, 232.
- ¹⁹²⁷ Päihdelinkin internet-sivut. [Http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/312-kannabis-marihuana-ja-hasis](http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/312-kannabis-marihuana-ja-hasis). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ¹⁹²⁸ Salasuo 2004, 5, 47. Tarkemmin Helsingin kannabiskulttuurista ks. Sala-
suo 2003.
- ¹⁹²⁹ Hjorgby 2007, 276.
- ¹⁹³⁰ Salasuo 2004, 51.
- ¹⁹³¹ KKH Pekka Laurikainen.
- ¹⁹³² KKB#53.1 kimmo 2006-03-24 00:00; KKB#39.3.1 kimmo 2006-04-01
19:04.
- ¹⁹³³ KKH Pekka Laurikainen.
- ¹⁹³⁴ Käsite ilmestyi kielitoimiston tietokannan mukaan suomen kieleen 2000-
luvun alussa. Ks. Vuoden 2002 uudet sanat. *Suomen Kuvalehti* 1/2003.
- ¹⁹³⁵ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁹³⁶ Heiskanen & Mitchell 1985, 31–33.
- ¹⁹³⁷ KKH Kalle Sallinen.
- ¹⁹³⁸ Gronow 1968, 221–222.
- ¹⁹³⁹ Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973b, 34–35.
- ¹⁹⁴⁰ Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973a, 70.
- ¹⁹⁴¹ Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973b, 37–38.
- ¹⁹⁴² Aalto, Kitty, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973c, 43.
- ¹⁹⁴³ Minkkinen 1971a, 79.

- 1944 Helanko 1969, 27.
- 1945 Karhulan yhteiskoulun vuosikertomus 1971–1972, 2–3.
- 1946 KKH Lassi Soini.
- 1947 Vienonen & Lähteenmäki 2009, 121.
- 1948 KKH Kari Häkämies.
- 1949 Aalto, Kitti, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973a, 1; Gronow 1968, 221.
- 1950 Aalto, Kitti, Kurkela, Rissanen & Siurala 1973a, 33–41, 44.
- 1951 KKH Lotte Soini.
- 1952 KKB#39.3 Eija 2006-04-01 18:52.
- 1953 Salasuo 2004, 47.
- 1954 Huumausainelaki 41/1972; Huumausaineasetus 161/1972. Ks. myös Hakkarainen 2000, 169.
- 1955 KKB#41.1 Ansu-Annele 2006-03-31 23:33.
- 1956 KKB#42 Hannu 2006-04-01 00:14.
- 1957 KKB#43 kimmo 2006-04-01 00:15; ks. myös KKH Seppo Seppänen.
- 1958 Cotterell 2007, 176.
- 1959 KKB#31 Sakke 2006-12-02 14:52.
- 1960 Kaiser 1997, 393.
- 1961 KKH Leena Sipilä.
- 1962 KKH Tuulikki Siltari.
- 1963 Jokinen 2003, 41–42.
- 1964 Frith 1988, 292.
- 1965 Saaristo 2003, 15; vrt. KKB#59.1 Seweri 2006-04-22 08:56.
- 1966 Bennett 2005, 171.
- 1967 Yhteenveto muistiinpanoistani 1970–1971.VR 1988. – Woodstockin tähdistöistä soivat diskossa tiskijukan listan mukaan ainakin Melanie, Santana, Canned Heat, Mountain, Creedence Clearwater Revival, Janis Joplin, Sly & The Family Stone, The Who, Joe Cocker, Ten Years After, Johnny Winter, Blood, Sweat and Tears, Crosby, Stills, Nash & Young, Sha Na Na ja Jimi Hendrix. Discossa soineet levyt 69–77. Pekka Laurikainen.

- 1968 KKH Anne Vilksa.
- 1969 Thornton 1996, 3.
- 1970 Bennett 2000, 86. Viitannut Bennett 2005, 126.
- 1971 KKH Seppo Seppänen.
- 1972 Muistiinpanot. Pekka Laurikaisen yksityisarkisto.
- 1973 Ypö-Viis julkaisi vuonna 1978 Suomen ensimmäisen uuden aallon omakustannusjulkaisun ”Energia on A & O” ja ”Kotka palaa”. KKH Mikko Holmström. Ks. lisää Ypö-Viidestä Ypö -Viis paljastaa: Emme ole Suomen Village People! *Soundi* 12/1979; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 155, 290, 293, 297, 298, 303, 413, 499 ja Marjala 2011, 58–66. Ks. myös Ramopunkin internet-sivut <http://www.ramopunk.com/ypoviis/ypoviis.htm>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- 1974 KKH Tuije Johansson.
- 1975 Frith 1988.
- 1976 Nimimerkki ”fummerin” kommentti Lifesaver.net-sivustolla <http://www.lifesaver.net/keskustelut/profile.php?f=5&id=5>. [Haettu 12.3.2008. Tarkistettu 26.4.2014, mutta linkki ei enää toiminut.]
- 1977 Jokinen 2003, 40, 42, 44.
- 1978 Saarikallio 2007, 37.
- 1979 KKB#60 pekka_psla 2006-04-22 02:07; KKB#64 pekka:_psla 2006-04-22 02:33.
- 1980 KKB#35 kimmo 2006-05-25 18:58.
- 1981 Aho & Kärjä 2007, 28.
- 1982 Lefebvre 1971, 91. Viitannut Ilmonen 2003, 197.
- 1983 Saaristo 2003, 10–11.
- 1984 Vrt. Huhta & Saari 2012, 31, 32.
- 1985 Koski 2001, 60. Viitannut Ilmonen 2003, 202.
- 1986 Jalkanen & Kurkela 2003.
- 1987 Willis 1990, 64.
- 1988 Frith 1988, 234–235.

- 1989 KKB#81 Jaana 2006-04-22 22:30.
- 1990 Willis 1990, 71; Aho & Kärjä 2007, 101, 7.
- 1991 Saarikallio & Erkkilä 2007, 96.
- 1992 Frith 1988, 269.
- 1993 KKB#47 tankki (Link) 2006-11-02 13:27.
- 1994 Vrt. tyttöjen ja poikien musiikkimausta Frith 1988, passim.
- 1995 Kåre Larsenin kirje Disco-Clubin jäsenille. PLA.
- 1996 Nuorison tapa huvitella - Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- 1997 DJ Beaver muistelee. Tapani Ripatin haastattelu 9.7.2007, *YLE Elävä arkisto*.
- 1998 Ilmonen 2003, 199.
- 1999 Thornton 1996, 4–5.
- 2000 Garratt 1998, 5–6.
- 2001 Thornton 1996, 4. Tuottajat, miksaajat, insinöörit ja dj:t olivat Thorntonin mukaan klubikulttuurien luovia sankareita, eivät enää lauluntekijä-kitaristit.
- 2002 Garratt 1998, 5.
- 2003 Raportti majoitus- ja ravitsemisalalan kehitysnusteista 1975–1985. *Hotelli- ja ravintolalehti* 4/1976, 29.
- 2004 KKB#1 Anita 2006-03-06 16:07. Doglife esiintyi Kåren Kellarin jameissa 31.7.1973. KKB#2 pekka (Link) 2006-03-07 00:02. Castanjan vuoro oli 16.8.1973. KKB#4 pekka 2006-03-07 15:30.
- 2005 Ilmonen 2003, 198.
- 2006 Bennett 1997, 98.
- 2007 Alatalon keikasta ks. esim. KKB#11 Jussi Varkaudesta 2006-03-09 22:08; KKB#11.2 Hannu 2006-03-10 18:33.
- 2008 Jokinen 2003. – Iso-Britanniassa tilanne oli toinen, sillä maahan oli jo muotoutunut 50-luvulla täysin omanlainen teddyboy-kulttuuri, joka otti rock 'n' rollin omakseen. Donnelly 2005, 37.
- 2009 Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 186, 354–355.

- ²⁰¹⁰ KKH Markku Larsen; KKH Markku Haaja. Vuonna 1977 Pen Leen (jonka edeltäjä oli vuonna 1976 perustettu Pen Lee & Co) kokoonpanoon kuuluivat Dave Lindholm (laulu, kitara), Alf Forsman (rummut) ja Mauri ”Maukka” Siirala (basso). Ryhmän ensiesiintyminen oli Tavastialla 18.3.1977. Yhtyeen keikat alkoivat tavallisesti Daven yksin vetämällä alkuosalla ja päättyivät bändin settiin. Fagerholm & Riihimaa 2010, 203–204.
- ²⁰¹¹ Huippuartisteja Kären Kellarissa. *Kotkansilmä* 22.2.1979.
- ²⁰¹² YPÖ-VIIS: ”Parempi karvainen levy kädessä...?”. *Soundi* 5/1979, 17.
- ²⁰¹³ Ypö-Viiden ihmetekoja, osa kaksi: Oma levy-yhtiö. *Hilse* 2/1979. Ypö - Viis paljastaa: Emme ole Suomen Village People! *Soundi* 12/1979; KKH Jari Räsänen; KKH Mikko Holmström; ks. myös Marjala 2011, 62.
- ²⁰¹⁴ Marjala 2011, 62.
- ²⁰¹⁵ Marjala 2011, 62.
- ²⁰¹⁶ Pogoaminen oli tanssimista punkmusiikin tahdissa, eräänlaista paikallaan hyppimistä.
- ²⁰¹⁷ Ypö -Viis paljastaa: Emme ole Suomen Village People! *Soundi* 12/1979.
- ²⁰¹⁸ Thornton 1996, 58.
- ²⁰¹⁹ Garratt 1998, 5–6.
- ²⁰²⁰ Pesonen 2002, 60–61, 41, 51.
- ²⁰²¹ Malbon 1998, 271. Viitannut Sotamaa 2002.
- ²⁰²² KKH Jari Räsänen; KKH Matti Juva. Juva kertoi ostaneensa myöhemmin tämän diskossa käytössä olleen vahvistimen Käre Larsenilta.
- ²⁰²³ KKH Kalle Sallinen.
- ²⁰²⁴ KKB#27 pekka_psla 2006-04-19 23:52.
- ²⁰²⁵ Raskaan rockin ruhtinaat – Led Zeppelinin 1969–1980. *Aksentti* 7/2003, 12. JMA
- ²⁰²⁶ KKS Veijo Rio 6.2.2006. Ks. naisten blogikommenteja esim. KKB#38.1.1.1 Anita 2006-03-23 15:33; KKB#42 Mia Noronkoski 2006-03-23 21:14; KKB#30 HelenaL 2006-09-24 13:12.
- ²⁰²⁷ Melumusiikki aisoihin ravintolassa. *Hotelli- ja ravintolalehti* 4/1971, 20.
- ²⁰²⁸ Pesonen 2002, 18.

- 2029 KKB#40 Ride 2006-04-20 19:40.
- 2030 KKB#27 pekka_psla 2006-04-19 23:52.
- 2031 Tin & Lim 2000, 39–40. Vrt. KKB#40 Ride 2006-04-20 19:40.
- 2032 KKH Ritva Larsen.
- 2033 KKA. Ravintola Sunrisen anomus Alkoon keskioluen anniskeluaajan pidentämiseksi 6.4.1978; KKH Pekka Laurikainen.
- 2034 Melumusiikki aisoihin ravintolassa. *Hotelli- ja ravintolalehti* 4/1971, 20. Vrt. Melumittari ravintoloihin ja diskoihin. *Hotelli- ja ravintolalehti* 6–7/1974, 27.
- 2035 Vuori 1971, 95–96, 103–111. Vrt. Helanko 1969, 26; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 102.
- 2036 KKH Kalle Sallinen.
- 2037 Kurenniemi 1971, 205.
- 2038 KKB#40 Ride 2006-04-20 19:40.
- 2039 Viime vuosikymmenten uudissanoja. *Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja* 1979, 165, 168.
- 2040 Jytä vai purkka? *Suosikki* 7/1972, 54; Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 202.
- 2041 Frith 1988, 222.
- 2042 Discossa soineet levyt 69–77. Pekka Laurikainen.
- 2043 Warren-George & Romanowski 2001, 221.
- 2044 KKB#5 Seweri 2006-05-22 15:18.
- 2045 KKB#79 Lissu T 2006-11-04 18:44.
- 2046 KKB#57 pekka 2006-03-23 23:55.
- 2047 KKH Kalle Sallinen.
- 2048 KKS Veijo Rio 28.2.2006.
- 2049 KKH Anne Vilska.
- 2050 Lauantai-ilta huumaa myös Suomessa! *Help!* 8/1978, 27, 28.
- 2051 Nimimerkki ”Wekara”. *Kotkan Sanomat* 13.10.1896, 3.

- ²⁰⁵² Mikä on nurkkatanssi? (Mietittävää sivistyneellekin nuorisolle.) *Pyrkijä* 2/1898, 21–24.
- ²⁰⁵³ Kehoitus Kymintehtaan, Kuusan ja Voikan ja lähiseutujen työväenjärjestöille ja edistysseuroille. *Eteenpäin* 23.8.1910, 2.
- ²⁰⁵⁴ Talvisota lamaannutti kaiken kulttuurin maassamme. Tanssilavoille oli vedetty piikkilankaa salatanssien estämiseksi. Silti tanssikieltoa rikottiin sala- ja nurkkatansseilla. Kielto purettiin vuonna 1948. *Niiniluoto* 2004, 150–151.
- ²⁰⁵⁵ Laki julkisista huvitilaisuuksista 492/1968, 5 §. Ks. esim. KKB#5 Hannu 2006-04-09 21:32; KKB#18 Yks Päkä Sewerin laumasta 2006-04-11 08:46. – Lainsäädännön taustalla on kristillisen kirkon perinne ja pääsiäinen sen vanhimpana juhlanä. Ensimmäinen pääsiäispäivä on kevätpäivän tasauksen jälkeisen ensimmäisen täydenkuun perästä seuraava sunnuntai. Aikaisintaan se on 22. maaliskuuta, viimeistään 25. huhtikuuta. Vanha kansa piti ajanjaksoa pitkänperjantain illasta varhaiseen sunnuntaiamuun – aika jolloin Jeesus oli haudassa – pahojen voimien etsikköaikana. Molemmat yönseudut ovat paha-mainaisia, mutta paljon taikatoimia on liittynyt juuri lauantaihin.
- ²⁰⁵⁶ KKB#22 kätsä 2006-04-11 18:17.
- ²⁰⁵⁷ Garrett 1998, 4.
- ²⁰⁵⁸ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 32.
- ²⁰⁵⁹ Niemelä 1998, 123–124.
- ²⁰⁶⁰ KKB#5 Jusu M. 2006-06-26 18:25.
- ²⁰⁶¹ Juha Lassilan mukaan kyseessä oli trendien mukainen toiminta. Rock`n`roll sai pian väistyä uuden trendin, twistin myötä. Sekin tosin kulutettiin nopeasti loppuun. Lassila 1990, 28.
- ²⁰⁶² KKH Kalle Sallinen.
- ²⁰⁶³ Walsh 1993, 114. Viitannut Nykyri 1996, 47.
- ²⁰⁶⁴ Niemelä 1998, 110, 143.
- ²⁰⁶⁵ Thornton 1996, 3.
- ²⁰⁶⁶ KKH Seppo Seppänen.
- ²⁰⁶⁷ KKH Pia Malin.
- ²⁰⁶⁸ KKH Pia Malin; KKH Tuulikki Siltari; KKH Anne Vilksa.

- 2069 Kruse 1973, 164.
- 2070 Oldenburg 1989, 227.
- 2071 Jones & Kantonen 2000, 2.
- 2072 Nykyri 1996, 24.
- 2073 Nykyri 1996, 54, 57. Vrt. Saraste 1973, 232.
- 2074 KKH Jari Saarinen.
- 2075 Pollack 1979, 24–26.
- 2076 KKB#93 Seweri 2006-04-23 14:42.
- 2077 Nuorison tapa huvitella - Disco. *Karhulalainen* 2/1971.
- 2078 Haavio-Mannila & Snicker 1980, 224–225.
- 2079 On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 74.
- 2080 Aho & Kärjä 2007, 28.
- 2081 Kruse 1973, 160–170.
- 2082 Haavio-Mannila & Snicker 1980, 235.
- 2083 KKH Tuije Johansson.
- 2084 Frith 1988, 224, 234.
- 2085 Nurmela 2005, 68.
- 2086 Lähiöravintolassa tanssiminen ei naisille merkinnyt välttämättä pyrkimistä lähempään tuttavuuteen miesten kanssa. Monet korostivat lähteneensä ”vain tanssimaan” ja siinä saattoi olla riittävästi jännitettä ja antia koko ravintolailialle, ja vaihtelua elämään. Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 213.
- 2087 KKH Leena Sipilä.
- 2088 Shapiro 2005, 3.
- 2089 KKH Kalle Sallinen. Kåren Kellarin tiskijukat kutsuivat ”purkkapirkoiksi” heitä, jotka kävivät pyytämässä esimerkiksi The Sweetiä, Christietä, Les Humphries Singersiä tai 1910 Fruitgum Companya. Purkkapirkoissa oli sekä tyttöjä että poikia.

- ²⁰⁹⁰ Nykyri 1996, 79; Tanssilattialla olemme kaikki tunnevammaisia. *Helsingin Sanomat Nyt*. 1.3.2013, 15.
- ²⁰⁹¹ Haavio-Mannila & Snicker 1980, 231–234.
- ²⁰⁹² KKH Tuulikki Siltari.
- ²⁰⁹³ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 213; Nykyri 1996, 95–97.
- ²⁰⁹⁴ Kruse 1973, 160–170.
- ²⁰⁹⁵ On kivaa kun on pimeää tungosta jytää möykkää savua. *Uusi Anna* 14/1973, 74.
- ²⁰⁹⁶ Esim. Lawrence 2003, 320.
- ²⁰⁹⁷ Nykyri 1996, 58–59.
- ²⁰⁹⁸ Samassa tehtävässä toimii itse asiassa kaikki viihde. Dyer 2002, 24–25.
- ²⁰⁹⁹ Nykyri 1996, 60–62.
- ²¹⁰⁰ KKB#93 Seweri 2006-04-23 14:42.
- ²¹⁰¹ Echols 2003, 252.
- ²¹⁰² Echols 2003, 253.
- ²¹⁰³ Kallioniemi 1995, 147.
- ²¹⁰⁴ Pollack 1979, 24–26.
- ²¹⁰⁵ Esim. Kallioniemi 1988, 38.
- ²¹⁰⁶ KKH Kalle Sallinen.
- ²¹⁰⁷ KKH Kimmo Palonen.
- ²¹⁰⁸ KKH Klaus Hypén.
- ²¹⁰⁹ Sulkunen, Alasuutari, Nätkin & Kinnunen 1985, 213–214.
- ²¹¹⁰ KKH Jaana Mäkinen.
- ²¹¹¹ KKH Bengt Hjelt.
- ²¹¹² Yhteenveto muistiinpanoistani 1970–1971.VR 1988.
- ²¹¹³ KKH Markku Haaja.
- ²¹¹⁴ KKH Bengt Hjelt.
- ²¹¹⁵ Dumas 1911/1989, 226. Viitannut Riikonen 1998.

- ²¹¹⁶ KKH Kimmo Palonen.
- ²¹¹⁷ Saraste 1973, 232.
- ²¹¹⁸ KKH Markku Louhivaara.
- ²¹¹⁹ Vrt. Haavio-Mannila & Snicker 1980, 34.
- ²¹²⁰ KKH Tuije Johansson.
- ²¹²¹ Vrt. Huotelin 1996, 25. Viitannut Peura 2008, 47.
- ²¹²² Vrt. Kolamo & Vuolteenaho 2010, 67.
- ²¹²³ Söderholm 1987, 15–16, 18.
- ²¹²⁴ Vrt. Ylijoki 1998, 132–138. Viitannut Peura 2008, 24.
- ²¹²⁵ Bauman 1996, 19. Vrt.
- ²¹²⁶ Frith 1996, 121–122.
- ²¹²⁷ Chernoff 1979, 125, 140, 144. Viitannut Frith 1996, 125.
- ²¹²⁸ Frith 1996, 122.
- ²¹²⁹ Lundbom 2011, 52.
- ²¹³⁰ Moilanen & Sulkunen 2007, 7.
- ²¹³¹ Frith 1996, 110.
- ²¹³² Kaskinen 1989, 23. Nautinto voidaan johdonmukaisesti johtaa rock'n'roll -käsitteen etymologiasta: termi on peräisin mustien bluesista tarkoittaen rakastelua. Vuonna 1948 rock'n'roll tarkoitti rakastelun lisäksi myös tanssia. Gillett 1980, 17.
- ²¹³³ Ks. esim. Saarikangas 2006, 61.
- ²¹³⁴ Vuori 1971, 94–96.
- ²¹³⁵ Kallioniemi 1995, 147.
- ²¹³⁶ Vrt. Aho & Kärjä 2007, 101.
- ²¹³⁷ Bourdieu 1984, 18. Bourdieu tosin tarkoittaa lähinnä intohimoista klassisen musiikin kuuntelua ja distinktiota sen kentällä, sekä klassisen musiikin kuuntelijoiden selvää erottautumista populaarimusiikin kuuntelijoista.
- ²¹³⁸ Knausgård 2011, 202.
- ²¹³⁹ Rahkonen 1995, 15–16. Viitannut Vilkkö 2010, 317.
- ²¹⁴⁰ KKB#58.1 kimmo 2006-04-09 01:23.

- ²¹⁴¹ Levitin 2006, 231–232.
- ²¹⁴² Frith 1996, 121.
- ²¹⁴³ KKB#74 Lotte 2006-11-04 09:05.
- ²¹⁴⁴ Gilroy 1990, 6, 134. Viitannut Frith 1996, 122.
- ²¹⁴⁵ Frith 1996, 123.
- ²¹⁴⁶ Chernoff 1979. Viitannut Frith 1996, 124.
- ²¹⁴⁷ KKH Kalle Sallinen.
- ²¹⁴⁸ Jusun kirjoitus ”Soitto soi” *Kären Kellarin kulttuurihistoriaa* -blogissa 10.4.2013. <http://www.diskotutkimus.blogspot.com>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ²¹⁴⁹ Kallioniemi 1990, 80–81; Kallioniemi 1995, 138.
- ²¹⁵⁰ KKH Kalle Sallinen; Jusun kirjoitus ”Soitto soi” *Kären Kellarin kulttuurihistoriaa* -blogissa 10.4.2013. <http://www.diskotutkimus.blogspot.com>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- ²¹⁵¹ Vrt. Karisto 2008.
- ²¹⁵² KKB#5 Jusu M. 2006-06-26 18:25.
- ²¹⁵³ KKB#6 Seweri 2006-10-23 16:32; KKB#6.1.1.1 Lissu 2006-10-24 19:09; KKB#6.1.1.1.1 HelenaL 2006-10-24 20:09.
- ²¹⁵⁴ Levitin 2006, 234–236. Vrt. Aho & Kärjä 2007, 104–105.
- ²¹⁵⁵ KKB#21 Jusu M. 2006-10-30 15:46; KKB#28 Jusu M. 2006-10-31 11:39.
- ²¹⁵⁶ Psykedeelinen musiikki fragmentoitui 1960-luvun lopulla ja synnytti uusia genrejä, joista progressiivisen rockin voidaan nähdä olevan yksi haarauma. Oksanen korostaa The Beatles-yhtyeen ja erityisesti heidän vuodelta 1967 peräisin olevan albuminsa Sergeant Pepper’s Lonely Hearts Club Band merkitystä tyylisuunnan synnyn taustalla. Suomalaisen progressiivisen rockin alku on ollut samantapainen kuin Englannissa. Erityinen suomalainen progemusiikin piirre on jazzvaikutteisuus ja puhaltimien keskeinen rooli. Oksanen 2004.
- ²¹⁵⁷ Mäkelä 2011, 105.
- ²¹⁵⁸ Progressiivinen rock. *Aksentti* 6/1997, 14. JMA. – Taidekoululla tarkoitetaan Englannissa 1950-luvun koululaitoksen uudistuksen myötä perustettuja,

sisäoppilaitoksiin verrattuina vapaamman ilmapiirin opinahjoja, joissa alemmista yhteiskuntaluokista tulleille nuorille tarjoutui mahdollisuus opiskeluun ja ajatustenvaihtoon sekä myös yhtyeiden perustamiseen. Kallioniemi 1995, 136–137.

- ²¹⁵⁹ Esim. KKB#42 Mia Noronkoski 2006-03-23 21:14.
- ²¹⁶⁰ Oksanen 2004, 15.
- ²¹⁶¹ Kallioniemi 1990, 67.
- ²¹⁶² Karisto 2008.
- ²¹⁶³ Gronow & Bruun 1968, 75.
- ²¹⁶⁴ Levitin 2006, 234.
- ²¹⁶⁵ Frith 1988, 212–213, 215.
- ²¹⁶⁶ Vrt. Katainen & Seppälä 2008, 50. Habitus on Pierre Bourdieun mukaan ruumiillistuneiden ominaisuuksien kokonaisuus, johon voi lukea niin tyylikkyyden, luonnollisuuden kuin kauneudenkin.
- ²¹⁶⁷ Levitin 2006, 235.
- ²¹⁶⁸ KKB#16 Helena 2006-03-11 17:32.
- ²¹⁶⁹ Esim. KKB#14 pekka_psla 2006-04-17 23:21; KKB#28 Jusu M. 2006-10-31 11:39.
- ²¹⁷⁰ KKB#37.1.2 Anita 2006-03-23 13:49.
- ²¹⁷¹ KKH Kari Häkämies.
- ²¹⁷² Levitin 2006, 232.
- ²¹⁷³ Marshall 1997, 241.
- ²¹⁷⁴ Jauhiainen & Eskola 1994, 46–47.
- ²¹⁷⁵ Mäkelä 2011, 141.
- ²¹⁷⁶ Warren-George & Romanowski 2001, 222.
- ²¹⁷⁷ Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 203.
- ²¹⁷⁸ Mäkelä 2011, 144, 146.
- ²¹⁷⁹ KKB#37.1.1 kimmo 2006-03-23 12:42.

- ²¹⁸⁰ KKB#37.1.2 Anita 2006-03-23 13:49. Ks. CCR:n merkityksestä myös Discossa soineet levyt 69–77. Pekka Laurikainen; KKH Kalle Sallinen. Vrt. Lassila 1990, 120; Gambaccini, Rice & Rice 1993.
- ²¹⁸¹ Mäkelä 2011, 141.
- ²¹⁸² Bruun, Lindfors, Luoto & Salo 1998, 204; Kallioniemi 1995.
- ²¹⁸³ KKH Kari Häkämies.
- ²¹⁸⁴ Lehtonen 1997, 23.
- ²¹⁸⁵ Jytä vai purkka? *Suosikki* 7/1972, 54.
- ²¹⁸⁶ Lassila 1990, 45. Alkuvuosien vahvasti kaupallinen purkkakausi löi leimansa The Sweet -yhtyeen imagoon vuosiksi eteenpäin. Uransa loppupuolella yhtyeen linja muuttui taiteellisempaan heviin ja hard rockiin, jopa progeen, mutta purkkaleima istui niin tiukassa, että muusikoilla oli täysi työ katu-uskotavuuden saamisessa kriitikoiden silmissä. Väistö & Perttunen 2003, 4.
- ²¹⁸⁷ Discossa soineet levyt 69–77. Pekka Laurikainen.
- ²¹⁸⁸ KKB#8 Hellsténin Pekka 2006-03-14 11:37.
- ²¹⁸⁹ Lähteenmaa 1992, 215.
- ²¹⁹⁰ KKH Markku Louhivaara.
- ²¹⁹¹ KKB#3 kimmo 2006-05-21 22:16.
- ²¹⁹² Ilmonen 2003, 211; vrt. Saaristo 2003, 10.
- ²¹⁹³ Levitin 2006, 235.
- ²¹⁹⁴ Frith 1988, 171.
- ²¹⁹⁵ Wadhams 2001, 17–19.
- ²¹⁹⁶ Frith 1988, 40, 10.
- ²¹⁹⁷ Echols 2003, 244.
- ²¹⁹⁸ Alice Echols ottaa esimerkin: yksi varhaisista diskohiteistä, Barry Whiten Love Unlimited Orchestran Love's Theme vuodelta 1974 olisi helposti ollut sekoitettavissa johonkin Isaac Hayesin kappaleeseen. 1970-luvun alun diskokulttuuri oli osa underground-yhteisöä; levy-yhtiöt eivät välittäneet siitä eivätkä tehneet mitään sitä hyötyäkseen. Aikaa myöten disko kehittyi ”diskoksi”, siis kaavamaisemmaksi. Siinä erottuivat kuitenkin erilaiset tyylit: esimerkiksi melodinen, rhythm & blues -vivahteinen, syntetisoitu eurodisko ja funk ilman

4/4-tahditusta. Vaikka r & b:llä ja diskolla oli paljon yhteistä, uusi diskotyylit kuitenkin rajoitti laulusolistien mahdollisuuksia revittelyyn ja improvisointiin. He olivat beatin vankeja, joista instrumentaaliraidoilla päästiin jopa kokonaan eroon. Echols 2003, 247.

²¹⁹⁹ 1970–80-luvuilla diskomusiikki muutti myös Yhdysvaltain populaarimusiikkiin rodulliset realiteetit. Nahinoita syntyi tanssilattiolla, levyjä soitettaessa, radiota kuunnellessa ja tanssiessa; Echols toteaaakin, että jos disko olisi pysynyt vähemmistön makusuuntauksena, se ei olisi aiheuttanut niin ankaraa vastustusta. Echols 2003, 220–221.

²²⁰⁰ Kallioniemi 1988, 38.

²²⁰¹ Vrt. Lawrence 2003, 221; Echols 2003, 225.

²²⁰² Andriote 2001, 4.

²²⁰³ Lawrence 2003, 220–221. Ks. lisää diskokammosta Echols 2003, 222–227. Echolsin mukaan diskonvastaisuudessa oli kyse homokammosta, rasismistä ja seksismistä, ei musiikista. Lisäksi se pehmensi lajin mustaa alkuperää ja teki esiintyjien ihonväristä lähes merkityksettömän. Diskon näennäinen roduuttomuus takasi sille valkoisen popyleisön suosion, mutta samalla saattoi vieraannuttaa monet valkoiset bluesin ja klassisen r&b:n ihailijat.

²²⁰⁴ Frith 1988, 252–257.

²²⁰⁵ Discohitit. *Kotkansilmä* 25.1.1979.

²²⁰⁶ Jokinen 2003, 56–57.

²²⁰⁷ Vrt. yliopiston opiskelijayhteisöt, Viikki 2004, 12.

²²⁰⁸ Vrt. Echols 2003, 251.

²²⁰⁹ Miettunen 2009, 252.

²²¹⁰ Hall 1996, 4.

²²¹¹ Storey 2003, 103.

²²¹² Frith 1988, 273.

²²¹³ Heikkilä 2005, 143.

²²¹⁴ Koivunen, Paasonen & Pajala 2000, 22. Kirjoittajien toimittamassa *Populaarin lumo* -artikkelikokoelmassa paneudutaan viihteeseen ja sen tutkimiseen.

- 2215 Willis 1990, 69.
- 2216 Bennett 2005, 121.
- 2217 KKB#3.1 kimmo 2006-03-13 20:59.
- 2218 Jokinen 2003, 59.
- 2219 Redhead 1990, 21. Viitannut Bennett 2005, 154.
- 2220 Suomalaisnuorisoi oli 1950-luvulta lähtien alkanut käyttää tanssimusiikkikappaleista englannin kielestä saatuja nimityksiä piisi tai biisi (<piece) ja hitti (<hit). Hiteiksi nimitettiin yleensä uusimpia ja menestyneimpiä iskelmiä ja piiseiksi mitä tahansa kevyitä musiikkikappaleita. Pesola & Rossi 2005, 38. – Ilmonen muistuttaa 1950-luvun singlejen tavoitteesta jäädä kertaheitolla kuulijoiden mieleen, koukuttaa ja jouduttaa ostopäätöstä – siksi niiden piti ”iskeä” (<schlager). Ilmonen 2003, 200.
- 2221 Ilmonen 2003, 209–211.
- 2222 KKB#48 Mallo(u) 2006-03-23 22:23.
- 2223 Esim. KKB#4 pekka_psla 2006-10-29 20:32.
- 2224 Jokinen 2003, 53.
- 2225 Purhonen 2008, 19. Vrt. KKB#11 Jussi Varkaudesta 2006-03-09 22:08 ja KKB#37.1.2 Anita 2006-03-23 13:49.
- 2226 Immonen 2005, 16.
- 2227 Vrt. Ilmonen 2003, 201, 203, 204–205, 213.
- 2228 Vrt. Jokinen 2003, 55–59; KKB#38 Hate N. (Link) 2006-04-20 19:03; KKB#62 Helena 2006-03-24 09:50.
- 2229 Vrt. Saarikoski 2011, 119.
- 2230 Salmi 2001, 137–149.
- 2231 KKB#57 Kimmo 2006-11-03 10:58.
- 2232 KKB#20 Lotte 2006-12-22 17:18.
- 2233 KKB#56 Jusu M. 2006-11-03 08:57; KKB#3 Jusu M. 2006-09-18 09:18.
- 2234 Levitin 2006, 232.
- 2235 Persson 2013, 284.
- 2236 Sounes 2006, 2.

- ²²³⁷ Levitin 2006, 232.
- ²²³⁸ KKB#57 Kimmo 2006-11-03 10:58.
- ²²³⁹ KKB#60 Hannu 2006-04-09 02:20; KKB#58 pekka_psla 2006-04-09 01:08; KKB#26 pekka_psla 2006-05-17 14:25.
- ²²⁴⁰ Grossberg 1998, 212–217.
- ²²⁴¹ Salmi 1999, 17.
- ²²⁴² Klinkmann 2007, 157. Kirjoittaja siteeraa 5.9.2006 julkaistua artikkelia Gubbein keikka beatlein mailla. *Apu* 5.9.2006.
- ²²⁴³ KKB#14 Jusu M. 2006-09-08 08:05; KKB#14.1 Hate N. 2006-09-08 09:17.
- ²²⁴⁴ Haslam 2005, 6–7.
- ²²⁴⁵ KKH Bengt Hjelt.
- ²²⁴⁶ Haslam 2005, 8.
- ²²⁴⁷ Salmi 1999, 28.
- ²²⁴⁸ Salmi 1999, 23–24, 26, 27.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

LYHENTEET

- AVA Anne Vilskan arkisto
- ESA Elina Saarisen arkisto
- HLA Helena Laineen arkisto
- HVA Hannu Valjakan arkisto
- IHA Itä-Suomen hovioikeuden arkisto
- JRA Jari Räikkösen arkisto
- JTA Jorma Tuomaalan arkisto
- JMA Jukka Martikaisen arkisto
- KA Kansallisarkisto
- KAS Kaakkois-Suomen jakoalueen puhelinluettelo
- KKA Kotkan kaupunginarkisto
- KKB Kåren Kellari -blogikommentti
- KKH Kåren Kellari -haastattelu
- KKP Kåren Kellari -puhelin keskustelu
- KKS Kåren Kellari -sähköpostiviesti
- KOU Kouvolan jakoalueen puhelinluettelo
- KPA Kimmo Palosen arkisto
- KSA Kalle Sallisen arkisto
- KYM Kymenlaakson museo
- KäA Käräjäoikeuden arkisto, Kaakkois-Suomen maistraatti, Kotkan yksikkö
- LAA Liisa Avelinin arkisto
- LMA Lea ja Matti-Pekka Janhusen arkisto
- LSA Lotte (Ann-Charlotte) Soinin arkisto

MHA Markku Haajan arkisto
MMA Mikkelin maakunta-arkisto
MVA Mallo Vesterlundin arkisto
PLA Pekka Laurikaisen arkisto
PRA Pia Räsäsen arkisto
RAY Raha-automaattiyhdistyksen arkisto
RLA Ritva Larsenin arkisto
RSA Risto Salosen arkisto
TPA Tuija Pohjun arkisto
VRA Veijo Rion arkisto
YAA Yrjö Aarnion arkisto

ARKISTOLÄHTEET

Julkiset arkistot

Itä-Suomen hovioikeuden arkisto. Joensuu (IHA)
Päätös valitukseen N:o 2361/76 R 1975/328/1658

Hotelli- ja ravintolamuseo, Helsinki (HRM)
Lehtiarkisto

Kansallisarkisto. Helsinki (KA)
Patentti- ja rekisterihallitus. Perustetut ja lakanneet yhtiöt (kaupparekisteri).

Kotkan kaupunginarkisto. Kotka. (KKA)
Karhulan kauppala. Järjestysoikeus. Rakennuslupahakemukset 1965 liitteineen.

Karhulan kauppala. Kauppalanvaltuusto ja -hallitus. Kunnalliskertomuksia. Ed6:2 Vuosikertomukset 1964–1969.

Karhulan kauppala. Kauppalanhallituksen pöytäkirjat Cb 37 1969.
Karhulan kauppala. Kauppalanvaltuuston pöytäkirjat Ca 22 1969.

- Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Kirjeistö Fa 1. 1978.
- Karhulan kauppala. Nuorisolautakunta. leikekirja 1969–1972 (Karhula) Uc3.
- Karhulan kauppala. Nuorisolautakunta. leikekirja 1973–1976 (Karhula) Uc4.
- Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Anniskelupaikkojen luparekisterit Bb1.1977.
- Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Anniskelupaikkojen luparekisterit Bb1.1978.
- Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Anniskelupaikkojen luparekisterit Bb1. 1979.
- Kotkan kaupunki. Kunnallinen alkoholitarkastaja. Tarkastuspöytäkirjat 1979.
- Käräjäoikeuden arkisto, Kaakkois-Suomen maistraatti, Kotkan yksikkö, Kotka. (KäA)
- Rikosilmoitus no 195/75R. Tutkintapöytäkirja No 148. Karhula 1975–04–25.
- Kymin kihlakunnanoikeus SK I 27.8.1975 (valitus, asian 2. käsittely), liitteet C–D § 35.
- Kymenlaakson museo, Kotka (KYM)
Valokuva 35562. Karhulan torin alue. Kuvaaja Albin Aaltonen
- Valokuva 14325. Karhulan ilmakehän kuva. Kuvaaja Veljekset Karhumäki.
- Mikkelin maakunta-arkisto. Mikkelin. (MMA)
Kymen lääninhallitus. Majoitus- ja ravitsemistoiminta. Diaarikortit 1969–1979
- Kymen lääninhallitus. Majoitus- ja ravitsemistoiminta. Saapuneet kirjatut asiakirjat 1969–1979
- Kymen lääninhallitus. Majoitus- ja ravitsemistoiminta. Päätöskonseptit 1969–1979

Kotiarkistot

- Anne Vilskan arkisto (AVA) Kuva-aineisto
- Elina Saarisen arkisto (ESA) Kuva-aineisto
- Hannu Valjakan arkisto (HVA) Kuva-aineisto
- Helena Laineen arkisto (HLA) Kuva-aineisto
- Jari Räikkösen arkisto (JRA) Kuva-aineisto
- Jorma Tuomaalan arkisto (JTA) Kuva-aineisto
- Jukka Martikaisen arkisto (JMA) Musiikkilehtiä ja lehtileikkeitä
- Kimmo Palosen arkisto (KPA) Kuva-aineisto, Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortti
- Kalle Sallisen arkisto (KSA) Kuva-aineisto
- Liisa Avelinin arkisto (LAA) Asiakirja-aineisto, kuva-aineisto, Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortti
- Lea ja Matti-Pekka Janhusen arkisto (LMA)
Kuva-aineisto, Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortti
- Lotte Soinin arkisto (LSA) Päiväkirja- ja Teinikalenteriaineisto, Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortit
- Mallo Vesterlundin arkisto (MVA) Kuva-arkisto
- Pekka Laurikaisen arkisto (PLA) Asiakirja-aineisto, lehtileikkeet, päiväkirja-aineisto, kuva-aineisto, Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortti
- Pia Räsäsen aineisto (PRA) Kuva-aineisto
- Ritva Larsenin arkisto (RLA) Kuva-aineisto
- Risto Salosen arkisto (RSA) Lehtiaineisto.
- Tuija Pohjun arkisto (TPA) Kuva-aineisto
- Veijo Rion arkisto (VRA) Muistelmat, päiväkirja-aineisto, kuva-aineisto
- Yrjö Aarnion arkisto (YAA) Muistiinpanot, kuva-aineisto

Disco Club Kåren Kellarin jäsenkortteja myös seuraavien henkilöiden arkistoista:

Perti Aaltonen, Juha Antikainen, Marja-Leena Henttu, Timo Multanen, Harri Nikkinen, Lassi Soini, Markku Suhonen, Pirkko Valtonen, Kirsi Virtanen.

MUISTITIETOAINEISTO

Blogiaineisto

Aineisto on tuotettu 23.2.–31.12.2006 osoitteessa <http://disco.kymp.net>.

Avelin, Liisa: Kåren Kellarin merkitys: weblog-aineisto 2006–2007 [elektroninen aineisto]. FSD2333, versio 1.0 (2008-04-03). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2008.

Haastatteluaineisto

Haastattelut on toteuttanut Liisa Avelin (paitsi *-merkityt) vuosina 2005–2013. Haastatteluäänitteet ja tekstinnökset metatietoineen tutkijan hallussa.

Haaja Markku 28.2.2006

Heinonen Jorma 7.2.2006

Helin Jouko 14.10.2005

Hellstén Pekka 16.11.2006

Hjelt Bengt 2.2.2006

Holmström Mikko 7.11.2008

Hypén Klaus 14.11.2006

Häkämies Kari 14.12.2006

Janhunen Lea 16.11.2006

Johansson Jari 21.11.2006

Johansson Tuije 19.5.2009

Juva Matti 25.2.2006

Kontula Tuomo 30.11.2006

Larsen Eeva 4.11.2006

Larsen Markku 7.12.2006
Larsen Ritva 18.9.2005
Laurikainen Pekka 8.3.2006
Louhivaara Markku 13.12.2006
Malin Pia 11.11.2006
Martikainen Jukka 27.1.2007
Mäkinen Jaana 14.12.2006
Nenonen Jari 16.8.2006
Palonen Kimmo 2.2.2007
Rio Veijo 15.3.2006*
Räikkönen Jari 15.3.2006*
Räsänen Jari 30.10.2008
Saarinen Jari 5.10.2006
Sallinen Kalle 19.9.2006
Seppänen Seppo 12.1.2007
Siltari Tuulikki 7.2.2007
Sipilä Leena 7.2.2007
Soini Ann-Charlotte 27.1.2007
Soini Lassi 27.1.2007
Suhonen Markku 16.10.2006
Suhonen Tuija 16.10.2006
Taskinen Liisa 12.12.2006
Urhonen Juha 31.8.2006
Valjakka Hannu 19.6.2006
Vilka Anne 15.6.2013

*= Rio Veijo ja Räikkönen Jari vastasivat lähettämiini kysymyksiin ja äänittivät keskustelunsa C-kasetille.

PUHELINKESKUSTELUT, SÄHKÖPOSTIVIESTIT

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Yrjö Aarnio 21.6.2006. KKP

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Kari Hillo 2.10.2006. KKP

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Kalervo Paananen 9.10.2006. KKP

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Helena Pulliainen 1.8.2009. KKP

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Seppo Rintamo 26.11.2007. KKP

Puhelinkeskustelu Liisa Avelin/Osmo Sipari 21.2.2006. KKP

Veijo Rion sähköpostiviestejä Liisa Avelinille helmi–maaliskuussa 2006.
KKS

Heikki Rüsterin sähköpostiviesti Liisa Avelinille 3.8.2007. KKS

Timo Pekkasen sähköpostiviestejä Liisa Avelinille maaliskuussa 2008. KKS

AIKAKAUSLEHDET

Aksentti 1997, 2003, 2008.

Bildjournalen 1966–1967

Help! 1977–1978

Hilse 1979

Hotelli- ja ravintolalehti 1968, 1970–1971, 1974, 1976, 1978

Image 2010–2012

Intro 1968–1969

Kahvilaravintola 1969

Musa 1975

POP 1965–1966

Soundi 1979

Stump 1970

Suomen Kuvalehti 2003

Suosikki 1967–1972

Vitriini 1985

SANOMA- JA KAUPUNKILEHDET

Ankkuri 2007, 2009, 2012

Etelä-Suomi 1958, 1969–1970

Eteenpäin 1910, 1964, 1968–1970, 1976

Helsingin Sanomat 1966, 1968–1969, 1986, 2005–2008, 2010–2013

Ilta-Sanomat 1967–1970, 1998, 2006

Kansan Lehti 1968

Karhulalainen 1971, 1974–1976

Karhula 1967–1972

Kaupunkilehti Vartti 2006

Kotkan Sanomat 1896, 1898, 1900

Kotkan Uutiset 1969–1970

Kotkansilmä 1976–1979

Kymen Sanomat 1970–1971

Kymen Sanomat 2008–2009, 2012–2013

Pyrkijä 1898

Reimari 2007

Uusi Lahti 2005

Viikko-Eteenpäin 2006

ELOKUVAT

Easy Rider – matkalla (*Easy Rider*, 1969, Yhdysvallat). Käsikirjoitus: Peter Fonda, Dennis Hopper ja Terry Southern. Ohjaus: Dennis Hopper. Tuotanto: Columbia Pictures Corporation.

- Keisarikunta* (2004, Suomi). Käsikirjoitus: Sami Keski-Vähälä ja Pekka Mandart. Ohjaus: Pekka Mandart. Tuotanto: Mandart Entertainment Oy.
- Nuori kapinallinen (Rebel without a Cause, 1955, Yhdysvallat)*. Käsikirjoitus: Stewart Stern. Ohjaus: Nicholas Ray. Tuotanto: Warner Bros.
- Quadrophenia - 60-luvun kapinalliset (Quadrophenia – A Way of Life, 1979, Iso-Britannia)*. Käsikirjoitus: Dave Humphries, Martin Stellman ja Franc Roddam. Ohjaus: Franc Roddam. Tuotanto: Who Films Limited, Polytel Film.
- Saturday Night Fever - lauantai-illan huumaa (Saturday Night Fever, 1977, USA)*. Alkuperäisteos: Cohn, Nik (kertomus). Ohjaus: John Badham. Tuotanto: Paramount Pictures, Robert Stigwood Organisation – RSO.
- Takiaispallo* (1970, Suomi). Käsikirjoitus: Kerttu-Kaarina Suosalmi ja työryhmä. Ohjaus: Veli-Matti Saikkonen. Tuotanto: Filmi-Jatta Oy.
- Woodstock - 3 päivää rauhaa, rakkautta, musiikkia (Woodstock, 1970, Yhdysvallat)*. Ohjaus: Michael Wadleigh. Tuotanto: Wadleigh - Maurice Production, Warner Bros.
- Yeah! Yeah! Tässä tulemme! (A Hard Day's Night, 1964, Iso-Britannia)*. Käsikirjoitus: Alun Owen. Ohjaus: Richard Lester. Tuotanto: UA United Artists Pictures Inc.
- Älä käännä heille selkääsi (Blackboard Jungle, 1955, Yhdysvallat)*. Käsikirjoitus ja ohjaus: Richard Brooks. Tuotanto: MGM Metro-Goldwyn-Mayer Pictures.

AIKALAISKIRJALLISUUS

- Halila, Aimo (1978) ”Kotkan vaiheita”. Teoksessa Jorma Savikko (toim.) *Satavuotias Kotka. Juhlakirja vuonna 1978*, s. 1–34. Kotka: Kotkan kaupunki.
- Karhula* (1976). Karhula: Karhulan kauppala.
- Karhulan ammattikoulun vuosikertomukset lukuvuosilta 1969–1970, 1970–1971 ja 1973–1974.
- Karhulan yhteiskoulun vuosikertomukset lukuvuosilta 1967–1968, 1969–1970, 1970–1971 ja 1971–1972.
- Kotkan tyttölyseon vuosikertomukset lukuvuosilta 1970–1971, 1971–1972 ja 1972–1973.

Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja 1962 (1961). Helsinki: Otava.
Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja 1969 (1968). Helsinki: Otava.
Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja 1974 (1973). Keuruu: Otava.
Mitä Missä Milloin – Kansalaisen vuosikirja 1977 (1976). Keuruu: Otava.
Palveluksessanne Tampereella (1970). Helsinki: Yhtyneet Ravintolat Oy.
Sunilan yhteiskoulun vuosikertomus lukuvuodelta 1965–1966.

KAUNOKIRJALLISUUS

Hustvedt, Siri (2010) *Lumous*. Alkuteos *The Enchantment of Lily Dahl* (1996).
Suom. Kristiina Rikman. Helsinki: Otava.
Knausgård, Karl-Ove (2011) *Taisteluni*. *Ensimmäinen kirja*. Alkuteos *Min
kamp*. Første bok (2009). Suom. Katriina Huttunen. Helsinki: Like.
Mazzarella, Merete (2003) *Tähtien väliset viivat*. *Esseitä identiteetistä*. Alku-
teos *Linjer mellan stjärnor*. Essäer om identitet (2002). Suom. Raija Viita-
nen. Helsinki: Tammi.
Sandemose, Aksel (1965) *Pakolainen ylittää jälkensä*. *Espen Arnakken kom-
mentaareja Janten lakiin*. Alkuteos *En flyktning krysser sitt spor* (1933).
Suom. Rauno Ekholm. Jyväskylä: Gummerus.
Väisänen, Hannu (2007) *Toiset kengät*. Helsinki: Otava.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Aalto, Ritva (1971a) ”Nuorten ongelmista nyky-yhteiskunnassa”. Teoksessa
Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.), *Nuoret tänään*. *Valtakunnallisen
nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 11–25. Helsinki: Otava.
Aalto, Ritva (1971b) ”Nuorten toiveista”. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka
Minkkinen (toim.), *Nuoret tänään*. *Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen
tuloksia*, s. 185–212. Helsinki: Otava.
Aalto, Ritva, Gronow, Pekka, Minkkinen Sirkka & Nordenstreng, Kaarle
(1971) ”Yleiskatsaus: nuorison asema teollisessa yhteiskunnassa”. Teok-
sessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.), *Nuoret tänään*. *Valtakunnal-
lisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 242–253. Helsinki: Otava.

- Aalto, Ritva & Minkkinen, Sirkka (1971) ”Nuorten elinolosuhteista”. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.), *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 26–47. Helsinki: Otava.
- Aalto, Ritva, Kitti, Marianne, Kurkela, Reijo, Rissanen, Aila & Siurala, Lasse (1973a) *Päihteet ja Kotkan nuoret (1). Huumeiden saanti ja huumeisiin asennoituminen vuosina 1970 ja 1972*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 192. Helsingin yliopisto.
- Aalto, Ritva, Kitti, Marianne, Kurkela, Reijo, Rissanen, Aila & Siurala, Lasse (1973b) *Päihteet ja Kotkan nuoret (2). Huumeiden kokeilu ja käyttö vuosina 1970 ja 1972*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 193. Helsingin yliopisto.
- Aalto, Ritva, Kitti, Marianne, Kurkela, Reijo, Rissanen, Aila & Siurala, Lasse (1973c) *Päihteet ja Kotkan nuoret (3). Alkoholien käyttö vuosina 1970 ja 1972*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia 194. Helsingin yliopisto.
- Aaltonen, Sanna (2010) ”Mopojen merkityksistä poikien arjessa.” *Nuorisotutkimus* 2, s. 103–107.
- Aapola, Sinikka & Kaarninen, Mervi (2003) ”Näkökulmia suomalaisen nuoruuden ja nuorison historiaan – johdanto”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, s. 9–31. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ahlberg, Nora (1977) ”Vastakulttuuri vaihtoehtoisena maailmankuvana. Uskontopsykologinen näkökulma”. Teoksessa Matti Kuusi, Risto Alapuro & Matti Klinge (toim.), *Maailmankuvan muutos tutkimuskohteena*, s. 244–263. Helsinki: Otava.
- Ahlström, Salme (1979) ”Nuorten juomatapojen kehityspiirteitä. Kehitys 1960-luvun alusta 1970-luvun loppuun”. *Alkoholipolitiikka* 3, s. 111–122.
- Aho, Marko & Kärjä, Antti-Ville (toim.) (2007) *Populaarimusiikin tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Ahtokari, Reijo (1974) *Karhulan tehtaat 100 vuotta*. Karhula: A. Ahlström Osakeyhtiö.
- Ahonen, Risto (2000) *Teinien taksvärkki. Ykskaks maailma paremmaks!* Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Ahoniemi, Pirkko (2003) ”Taidekokemuksesta Omaksi Vaatteeksi – vaateutuksen suunnitteluprosessi identiteetin rakentajana”. Teoksessa Ritva Koskennurmi-Sivonen & Anna-Mari Rautio (toim.), *Vaattekirja*, 77–108. Helsinki: Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. Helsingin yliopisto.
- Ahvenisto, Inkeri (2008) *Tehdas yhdistää ja erottaa Verlassa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Bibliotheca historica 118. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Aikasalo, Päivi (2000) *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia*. Helsinki: Kansatieteellinen arkisto 47. Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Ainamo, Antti (2003) ”Marikylä, moderni utopia”. Teoksessa Matti Peltonen, Vesa Kurkela & Visa Heinonen (toim.), *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 19–37. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Airaksinen, Timo (2008) *Hulluuden houkutus*. Helsinki: Johnny Kniga kustannus.
- Ala-Ketola, Marja (1985) *Hippejä, jippejä, beatnikkejä. Amerikan 1960-luvun vastakulttuuriliikkeiden historiaa*. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.
- Alasilta-Hagman, Lea & Salonen, Eeva (1989) *Asiakas – kuningas vai potilas? Raportti ravintolatyöstä*. Helsinki: SMG Kustannus.
- Alasuutari, Pertti (1996) *Toinen tasavalta: Suomi 1946–1994*. Tampere: Vastapaino.
- Alatalo-Romunen, Sari (1996) *Kasvatuksen arvojen ja roolien muuttuminen sukupolvittain ja suvuittain*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-Instituutti.
- Alava, Paavo (1988) *Sunila, metsäjätien yhtiö. Sunila Oy 1938–1988*. Kotka: Sunila Oy.
- Alberoni, Francesco (1984) *Rakastuminen*. Alkuteos *Innamoramento e amore* (1979). Suom. Ulla Ranta ja Liisa Ryömä. Helsinki: Otava.
- Alberoni, Francesco (1986) *Ystävyys*. Alkuteos *L’amicizia* (1984). Suom. Aira Buffa. Helsinki: Otava.
- Andriote, John-Manuel (2001) *Hot stuff. A brief story of disco*. New York: HarperEntertainment.
- Anttila, Jorma (2001) *Kansallinen identiteetti ja suomalaisiksi samastuminen*. Helsinki: Sosiaalipsykologisia tutkimuksia 14. Helsingin yliopisto.

- Apo, Satu (2001) *Viinan voima. Näkökulmia suomalaisten kansanomaiseen alkoholiajatteluun ja -kulttuuriin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 759. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Arajärvi, Kirsti (1977) *Sanomalehti Etelä-Suomi 1902–1977*. Kotka: Sanomalehti Oy Kotka.
- Aro, Leena (2008) *Paljon tekemistä. Sata vuotta ammattikoulutusta Kotkassa*. Kotka: Kotkan–Haminan seudun koulutuskuntayhtymä.
- Arpo, Robert (2005) Internetin keskustelukulttuurit. Tutkimus internet-keskusteluryhmien viesteissä rakentuvista puhetavoista, tulkinnoista ja tulkinnan kehyksistä kommunikaatioyhteiskunnassa. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Arvinen, Annikki (1966) *Tyttöjen käsityön opas*. Helsinki: Otava.
- Aura, Seppo, Horelli, Liisa & Korpela, Kalevi (1997) *Ympäristöpsykologian perusteet*. Porvoo: WSOY.
- Avelin, Liisa (2009) ”Oral history & e-research. Collecting memories of the 1960s and 1970s youth culture”. Teoksessa Marta Kurkowska-Budzan & Krzysztof Zamorski (toim.), *Oral History. The challenges of dialogue*, s. 35–45. Amsterdam: John Benjamin Publishing Company.
- Avelin, Liisa (2010) ”Mission impossible? Oral historian and the blog”. Teoksessa Gelinada Grinchenko & Natalia Khanenko-Friesen (toim.), *In search of voice: Oral history as theory, method, and source*, s. 128–134. Kharkiv: Torgsin Plus.
- Bahtin, Mihail (1995) Francois Rabelais – Keskiajan ja renessanssin nauru. Helsinki: Taifuuni.
- Bauman, Zygmunt (1996) ”From pilgrim to tourist – or a short history of identity”. Teoksessa Stuart Hall & Paul du Gay (toim.), *Questions of cultural identity*, s. 18–36. London: Sage Publications.
- Bennett, Andrew (1997) ”’Going down the pub!’ The pub rock scene as a resource for the consumption of popular music”. *Popular Music* 16, s. 97–108.
- Bennett, Andy (2005) *Cultures of popular music*. Bersihre: Open University Press.
- Blood, Rebecca (2002) *We’ve got blog. How weblogs are changing our culture*. Cambridge: Perseus Publishing.

- Bourdieu, Pierre (1984) *The distinction. A social critique of the judgement of taste*. Alkuteos La Distinction: Critique sociale du judgement (1979). Käänös Richard Nice. Cambridge, Massashussetts: Harvard University Press.
- Boym, Svetlana (2001) *The future of nostalgia*. New York: Basic Books.
- Breward Cristopher, Gilbert David & Lister Jenny (toim.) (2006) *Swinging sixties. Fashion in London and beyond 1955–1970*. London: V&A Publications.
- Brewster, Bill & Broughton, Frank (1999) *Last night a dj saved my life: The history of the disc jockey*. New York: Grove Press.
- Broughton, Frank & Brewster, Bill (2002) *How to dj right: The art and science of playing records*. New York: Grove Press.
- Bruun Seppo, Lindfors Jukka, Luoto Santtu & Salo Markku (1998) *Jee jee jee – suomalaisen rockin historia*. Helsinki: WSOY.
- Cavan, Sherri (1966) *Liquor license: An ethnography of bar behaviour*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Clarke, John (1976) ”Style”. Teoksessa Stuart Hall & Tony Jefferson (toim.), *Resistance through Rituals. Youth subcultures in post-war Britain*, s. 175–191. Birmingham: University of Birmingham.
- Coffey, Amanda (1999) The ethnographic self. Fieldwork and the representation of identity. London: Sage.
- Cohen, Sara (1999) ”Scenes”. Teoksessa Bruce Horner & Thomas Swiss (toim.), *Key terms in popular music and culture*, s. 239–250. Oxford: Blackwell Publishing.
- Couper, Mick P. & Hansen, Sue Ellen (2002) ”Computer-assisted interviewing”. Teoksessa Jaber F. Gabrium & James A. Holstein (toim.), *Handbook of interview research. Context & method*, s. 557–560. Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications.
- Cotterell, John (2007) *Social networks in youth & adolescence*. 2nd Edition. London: Routledge.
- Craig, Steve (2003) ”Madison Avenue versus the feminine mystique. The advertising industry’s response to the women’s movement”. Teoksessa Sherrie A. Inness (toim.), *Disco divas. Women and popular culture in the 1970s*, s. 13–23. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Crane, Diana (2000) Fashion and it’s social agendas. Class, gender and identity in clothing. Chicago: The University of Chicago Press.

- Davis, Fred (2005) *Fashion, culture, and identity*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Donnelly, Mark (2005) *Sixties Britain. Culture, society and politics*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Donner, Jörn (1986) ”Unelmat ja todellisuus”. Teoksessa Pekka Suhonen & Juhani Pallasmaa (toim.), *Marimekkoilmiö*, s. 8–22. Helsinki: Marimekko Oy.
- Douglas, Mary (2002) *Purity and danger*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Draaisma, Douwe (2011) *Muistikirja. Ensimmäisistä muistoista unohtamisen usvaan*. Alkuteos Waroom het leven sneller gaat als je ouder wordt (2001). Suom. Sanna Van Leeuwen. Jyväskylä: Atena.
- Dyer, Richard (1979) ”In defence of disco”. *Gay Left* 8, s. 20–23.
- Dyer, Richard (1992) *Only entertainment*. London: Routledge.
- Dyer, Richard (2002) *Älä katso! Seksuaalisuus ja rotu viihteen kuvastossa*. Alkuperäinen artikkeli Don't look now (1983). Toimittanut Martti Lahti, suomentaneet Pirjo Ahokas, Juha Herkman, Martti Lahti, Silja Laine, Kaarina Nikunen, Pauliina Nurminen, Taru Salakka ja Putte Wilhelmsson. Tampere: Vastapaino.
- Echols, Alice (2003) *Uhoa ja unelmia – 60-luvun jälkijärityksiä*. Alkuteos Shaky ground – The sixties and its aftershocks (2002). Suom. Liisa Laaksonen (luvut 1–12) ja Petri Stenman (luvut 13–15). Helsinki: Like.
- Eskola, Jari (2003) ”Tutkijan monet valinnat”. Teoksessa Jari Eskola & Sami Pihlström (toim.), *Ihmistä tutkimassa*, s. 137–160. Kuopio: Kuopion yliopisto.
- Fagerholm, John & Riihimaa, Jaakko (2010) *Albert Järvinen*. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Fagerholm, Monika (2009) ”Luokatta esikaupungissa”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritämäki & Anna Rotkirch (toim.), *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 43–58. Helsinki: Kustannusosa-kehittäjä Teos.
- Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina (2006) ”Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä”. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 25–48. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Fingerroos, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (2006) ”Muistitieto ja tutkimus”. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.), *Muistitietotutkimus. Metodologiaa kysymyksiä*, s. 7–24. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Forss, Anne-Marie (2007) *Paikan estetiikka. Eletyn ja koetun ympäristön fenomenologiaa*. Palmenia-sarja 26. Helsinki: Yliopistopaino.
- Frith, Simon (1988) *Rockin potku. Nuorisokulttuuri ja musiikkiteollisuus*. Alkuteos Sound effects: Youth, leisure, and the politics of rock (1983). Suom. Hannu Tolvanen. Suomen etnomusikologinen seura ry:n julkaisuja 1. Tampere: Suomen etnomusikologinen seura ry.
- Frith, Simon (1996) ”Music and identity”. Teoksessa Stuart Hall & Paul du Gay (toim.), *Questions of cultural identity*, s. 108–127. London: Sage Publications.
- Frith, Simon (1998) *Performing rites. On the value of popular music*. Harvard: Harvard University Press.
- Gambaccini Paul, Rice Tim & Rice Jonathan (1993) *UK top 1000 singles*. Middlesex: Guinness Publishing Ltd.
- Garratt, Sheryl (1998) *Adventures in wonderland. A decade of club culture*. London: Headline Book Publishing.
- Gillett, Charlie (1980) *Kaupungin syke. Rock 'n' rollin historia I*. Alkuteos The sound of the city (1970). Suom. Jorma-Veikko Sappinen. Soundi-kirja 11. Pirkkala: Lehtijussi Oy.
- Goffman, Erving (1971) *Arkielämän roolit*. Alkuteos The presentation of self in everyday life (1959). Suom. Erkki Puranen. Porvoo: WSOY.
- Goldman, Albert (1978) *Disco*. New York: Hawthorn Books.
- Gronow, Pekka (1968) ”Kirje jenginuorisosta ja hašiksen käytöstä”. *Alkoholipolitiikka* 4, s. 221–222.
- Gronow, Pekka & Bruun, Seppo (1968) *Popmusiikin vuosisata*. Helsinki: Tammi.
- Haa, Eriikka (1994) *Boogie nights: The disco age*. New York: Friedman/Fairfax Publishing.
- Haapala, Pentti (2003) ”Nuoriso numeroina”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.), *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, s. 67–86. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia

909. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haavio-Mannila, Elina, Roos, Jeja-Pekka & Rotkirch, Anna (2004) ”Olivatko suuret ikäluokat murroksen moottoreita?” Teoksessa Jani Erola & Terhi Anna Wilska (toim.), *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*, s. 215–238. Jyväskylä: Minerva/SoPhi 92.
- Haavio-Mannila, Elina & Snicker, Raija (1980) *Päivätanssit*. Juva: WSOY.
- Hakkarainen, Pekka (2000) *Tupakka – nautinnosta ongelmaksi*. Tampere: Vastapaino.
- Hakulinen, Kerkko & Yli-Jokipii, Pentti (2007) *Tanssilavakirja. Tanssista, laivoista ja laivojen tansseista*. Helsinki: AtlasArt.
- Halbwachs, Maurice (1992) Lewis A. Coser (toim.) *On collective memory*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hall, Stuart (2003) ”Kulttuuri, paikka, identiteetti”. Suom. Juha Koivisto. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*, s. 85–130. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1996) ”Who needs ’identity’?” Teoksessa Stuart Hall & Paul du Gay (toim.) *Questions of cultural identity*, s. 1–17. London: Sage Publications.
- Hallman, Maria, Kannas Lasse. & Tynjälä Jorma (1992) *Tupakka, tuoppi ja elämisen terveystyö. Tutkimus 11–16-vuotiaiden tupakoinnista ja alkoholin käytöstä*. Raportteja 61. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Hapuli, Ritva (1995) *Nykyajan sininen kukka: Olavi Paavolainen ja nykyaika*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 628. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Haslam, David (2005) *Not ABBA. The real story of the 1970s*. London: Fourth Estate. Teos on vuonna 2007 uudelleenjulkaistu nimellä *Young hearts run free. The real story of the 1970s*. London: Harper Perennial.
- Haslam, Dave (1998) ”DJ culture”. Teoksessa Steve Redhead, Derek Wynne & Justin O’Connor (toim.) *The clubcultures reader. Readings in popular cultural studies*, s. 150–161. Oxford: Blackwell Publishers.
- Hautamäki, Antti (1996) ”Johdanto”. Teoksessa Antti Hautamäki, Eerik Lagerpetz, Juha Sihvola, Juha Siltala & Jarmo Tarkki (toim.) *Yksilö modernin murroksessa*, s. 7–12. Helsinki: Gaudeamus.

- Hebdige, Dick (1975) ”The meaning of mod”. Teoksessa Stuart Hall & Tony Jefferson (toim.). *Resistance through rituals. Youth subcultures in post-war Britain*, s. 87–96. London: Hutchinson University.
- Heikkilä, Helena (2005) *Jotain upouutta. Turun upolaiset osana 1960-luvun popkulttuuria*. Kulttuurihistorian pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopiston historian laitos.
- Heinonen, Visa (1998) Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa. *Bibliotheca historica* 1238–3503; 33. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Heinonen, Visa (2003a) ”James päällä joka säällä”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, s. 455–480. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimittuksia 909. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 32. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heinonen, Visa (2003b) ”Nuoriso mainonnan kohteeksi – kovaa menoa ja meiniä”. Teoksessa Matti Peltonen, Vesa Kurkela & Visa Heinonen (toim.) *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 113–133. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heinonen, Visa (2005) ”Kultainen 60-luku”. Teoksessa Antti Karisto (toim.) *Suuret ikäluokat*, s. 145–166. Tampere: Vastapaino.
- Heinonen, Visa (2006) ”Nastavetimet valtojen malliin!” Teoksessa Kai Häggman (toim.) *Täältä tulee nuoriso! 1950–1979*, s. 104–117. Helsinki: WSOY.
- Heiskanen, Ilkka & Mitchell, Ritva (1985) Lättähatuista punkkareihin. Suomalaisen valtakulttuurin ja nuorisokulttuurien kohtaamisen kolme vuosikymmentä. Helsinki: Otava.
- Helanko, Rafael (1953) *Turun poikasakit. Sosiologinen tutkimus 9-16 -vuotiaitten poikien spontaanisista ryhmistä vv. 1944–51*. Turun yliopiston julkaisuja Annales universitatis Turkuensis B 46. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos.
- Helanko, Rafael (1969) Eräistä varttuneen nuorison käyttäytymismuodoista Turussa 1960-luvulla. Turku: Turun yliopiston sosiologian laitos.
- Helkama, Iris & Suhonen Janne (2007) (toim.) *Miten Joposta tuli jopo – jokaisen polkupyörä*. Jyväskylä: Atena.
- Hellman, Heikki (1985) ”Diskon nousu ja ravintolamusiikki”. Helsinki: *Alkoholipolitiikka* n:o 50, s. 23–30.

- Helve, Helena (2009) ”Nuorten vapaa-aika, luottamus ja sosiaalinen pääoma”. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*, s. 250–269. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Herlin, Niklas (2009) ”Luokka, jota ei ole”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 67–84. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Herring, Susan C., Scheidt, Lois Ann, Bonus Sabrina & Wright Elijah *Bridging the gap: A genre analysis of weblogs*. <http://www.csus.edu/indiv/s/stonerm/GenreAnalysisOfWeblogs.pdf>. [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- Hiidenheimo, Silja, Lång Fredrik, Ritamäki Tapani & Rotkirch, Anna (2009) ”Esipuhe”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 7–16. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Hilamaa, Heikki & Varjus, Seppo (2000) *Musta syke: funkin, diskon & hiphopin historia*. Helsinki: Like.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2001) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoffman, Kai (2012a) ”Kymenlaakson talouselämä autonomian ajan jälkipuoliskolla”. Teoksessa Yrjö Kaukiainen (toim.) *Kymenlaakson historia II. Rajamaasta maakunnaksi 1810-luvulta 2000-luvulle*, s. 32–77. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1364:2/Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hoffman, Kai (2012b) ”Kymenlaakson talous sotavuosista 1990-luvun loppuun”. Teoksessa Yrjö Kaukiainen (toim.) *Kymenlaakson historia II. Rajamaasta maakunnaksi 1810-luvulta 2000-luvulle*, s. 307–342. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1364:2/Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hoikkala, Tommi (1989) *Nuorisokulttuurista kulttuuriseen nuoruuteen*. Politiikka-sarja. Helsinki: Gaudeamus.
- Hollingshead, August B. (1949) *Elmtowns youth. The impact of social classes on adolescents*. New York: John Wiley & Sons.
- Holtermann, Carl Fredrik (1997) *Gå ut. En bok om diskotek, barer, dansgolv, scener och klubbar i Stockholm 1967–97*. Stockholm: Bonnier.
- Honka-Hallila, Helena (1995) *Eteenpäin 1905–1988. Työväen ja pienviljelijäin äänenkannattajasta sosialidemokraattiseksi ykköslehdeksi*. Kotka: Eteenpäin Osakeyhtiö.

- Honkavaara, Neene (2003) ”Pukeutumisen kontekstuaalisuus”. Teoksessa Ritva Koskennurmi-Sivonen & Anna-Mari Rautio (toim.) *Vaatekirja*, s. 269–288. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Horgby, Björn (2007) *Rock och uppror. Amerikansk, brittisk och svensk rockkultur 1955–1969*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Houni, Pia & Suurpää, Leena (1998) ”Johdanto. Kamppailua nuoruudesta”. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*, s. 9–24. Tampere: Tampere University Press.
- Huhta, Matti & Saari, Juho (2012) ”Tyhjä huoneet huutaa kaipuutaan. Yksinäisyys suomalaisessa iskelmäryökassa”. *Kulttuurintutkimus* 29:3, s. 29–44.
- Hutcheon, Linda (1998) *Irony, nostalgia, and the postmodern*. Toronto: University of Toronto. [Http://www.library.utoronto.ca/utel/criticism/hutchinp.html](http://www.library.utoronto.ca/utel/criticism/hutchinp.html). [Linkki tarkistettu 26.4.2014]
- Hyvärinen, Matti (1994) *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino.
- Hägglund, Tor-Björn, Pylkkänen, Kari & Taipale, Vappu (1978) *Nuoruusiän kriisit*. Jyväskylä: Gummerus.
- Häggman, Kai (2006) ”Lukijalle”. Teoksessa Häggman, Kai (toim.) *Täältä tulee nuoriso! 1950–1979*, s. 6–7. Helsinki: WSOY.
- Häikiö, Martti (2007) *Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932–2006*. Helsinki: Otava.
- Häikiö, Martti (1991) *Suomen lähihistoria*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Häkkinen, Perttu (2014) ”Tiskijukan tie”. Teoksessa Matti Nives & Iina Esko (toim.) *DJ-kirja. Näkökulmia suomalaiseen DJ-kulttuuriin*, s. 60–69. Helsinki: Iina Esko Foto & Image.
- Häme, Olli (1949) *Rytmin voittokulku*. Kirja tanssimusiikista. Helsinki: Fazer.
- Hämeen-Anttila Virpi & Hämeen-Anttila Jaakko (2005) *Rakkauden atlas*. Keuruu: Otava.
- Hämäläinen, Jyrki (1996) *Hopeinen kuu: kirja ihmisten haaveista ja unelmista, jotka toteutuivat – tai sitten eivät*. Helsinki: Otava.

- Ignatius, Tarja (2005) ”Lähihistorian tutkijan eettiset valinnat”. *Lähde* 1, s. 55–64.
- Ilmonen, Kaj (2003) ”Tunteet ja rockin ’omiminen’ eli kuinka käy kuusikymmentälukulaisilta rock ’n’ roll”. Teoksessa Kimmo Saaristo (toim.) *Hyvää paha rock ’n’ roll. Sosiologia kirjoituksia rockista ja rockkulttuurista*, s. 191–219. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ilmonen, Kaj (2007) Johan on markkinat. Kulutuksen sosiologista tarkastelua. Tampere: Vastapaino.
- Immonen, Jouni (2001) ”Kirjeopetuksesta verkko-opiskeluun. Etäopetuksen neljä sukupolvea”. Teoksessa Janne Matikainen & Jyri Manninen (toim.) *Aikuiskoulutus verkossa. Verkkopohjaisten oppimisympäristöjen teoriaa ja käytäntöjä*, s. 15–28. Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Immonen, Kari (2005) ”Polkkaa Sompasella”. Teoksessa Leena Rossi (toim.) *Saanko luvan? Iskelmä-Suomen ilmiöitä 1900-luvulla*, s. 7–18. Turku: k&h.
- Immonen, Kari (2011) ”Historia ihmisessä”. Teoksessa Silja Laine, Maarit Leskelä-Kärki, Kari Kallioniemi, Harri Kiiskinen, Petri Paju ja Heli Rantala (toim.) *Historian aikakoneessa. Onnittelukirja Hannu Salmelle*, s. 373–384. Turku: k&h.
- Immonen, Kari (2012) ”Populaarimusiikin Kymenlaakso”. Teoksessa Yrjö Kaukiainen (toim.) *Kymenlaakson historia II. Rajamaasta maakunnaksi 1810-luvulta 2000-luvulle*, s. 346. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1364:2/Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Inkinen, Sam (1998) ”90-luvun sukupolvikäsitteet – ’G-sukupolvi’ ja ’verkko-sukupolvi’”. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*, s. 165–185. Tampere: Tampere University Press.
- Jalkanen, Pekka & Kurkela Vesa (2003) *Suomen musiikin historia. Populaarimusiikki*. Helsinki: WSOY.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta (1994) *Ryhmäilmiö*. Porvoo: WSOY.
- Jokinen, Eeva & Veijola, Soile (1990) *Oman elämänsä turistit*. Helsinki: Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos ja Valtion Painatuskeskus.
- Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo (2006) *Suomalainen yhteiskunta*. Porvoo, Helsinki: WSOY.
- Jokinen, Kimmo (2003) ”Kirjoitetut rockmuistot. Musiikki muistona”. Teoksessa Kimmo Saaristo (toim.) *Hyvää paha rock ’n’ roll. Sosiologia kir-*

- joituksia rockista ja rockkulttuurista*, s. 40–61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jones, Alan & Kantonen, Jussi (2000) *Saturday night forever: The story of disco*. Chicago: A Cappella Books.
- Jones Steven G. (2002) ”The internet and its social landscape”. Teoksessa Steven G. Jones (toim.) *Virtual culture. Identity & communication in cybersociety*, s. 7–35. London: Sage.
- Järvelä, Jukka (1996) *Homma kävi. Erään pikkukaupungin pophistoria*. Hämeenlinna: Karisto.
- Järviluoma, Helmi (1996) ”Nuoret äänimaisemoina: paikan ja tilan äänellisestä rakentamisesta”. Teoksessa Leena Suurpää ja Piia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret*, s. 204–229. Tietolipas 143. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Järviluoma, Helmi & Rautiainen, Tarja (2003) ”Populaarimusiikin tutkimuksen kohteita”. Teoksessa Tuomas Eerola, Jukka Louhivuori & Pirkko Moisala (toim.) *Johdatus musiikintutkimukseen*, s. 169–184. Helsinki: Suomen Musiikkiteollinen seura.
- Kaarninen, Mervi (2010) ”Nuorisokulttuurin läpimurto”. Teoksessa Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma & Panu Pulma (toim.) *Suomalaisen arjen suuri tarina*, s. 168–185. Helsinki: WSOY. Artikkelin myös teoksessa Häggman, Kai (2006) (toim.): *Täältä tulee nuoriso! 1950–79*, s. 8–37. Helsinki: WSOY.
- Kaartinen, Marjo (2005) *Neekerikammo. Kirjoituksia vieraan pelosta*. 2. painos. Turku: k&h.
- Kaiser, Susan B. (1997) *The social psychology of clothing. Symbolic appearances in context*. 2nd Edition. New York: Macmillan Publishing Company.
- Kalela, Jorma (2006) ”Muistitiedon näkökulma historiaan”. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, s. 67–92. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kallio, Veikko (1990) *Kymin historia 2*. Kotka: Kymin historiatoimikunta.
- Kallioniemi, Kari (1988) ”Disko jonka Jaska rakensi”. *Kantti* n:o 6, s. 35–43.
- Kallioniemi, Kari (1990) *Dandy, soul-mies ja rock-sankari*. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto.

- Kallioniemi, Kari (1995) ”Kapinaa, viihdettä vai taidetta? Rockkulttuurin aikakausi”. Teoksessa Kari Kallioniemi & Hannu Salmi (toim.). *Porvariskodista maailmankylään. Populaarikulttuurin historiaa*, s. 123–149. Vammala: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Kallioniemi, Kari (2001) ”Järki ja tunteet. Populaarikulttuurin tutkimus katsoo itseään peiliin”. Teoksessa Kari Immonen & Maarit Leskelä-Kärki (toim.) *Kulttuurihistoria. Johdatus tutkimukseen*, s. 91–106. Tietolipas 175. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kallioniemi, Kari (2003) ”Nuorisokuvat, populaarikulttuuri ja suomalaisuus”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisatta. Suomalaisen nuorison historia*, s. 481–492. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 32. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kallioniemi, Kari (2006) Blitzistä blairismiin. Englantilainen populaarikulttuuri ja yhteiskunta toisen maailmansodan jälkeen. Turku: k&h.
- Kallioniemi, Kari (2011) ”Tähteyden maskuliininen performanssi – Richard Harris ja laulavat näyttelijät”. *Kulttuurintutkimus* 3, s. 31–42.
- Kallioniemi, Kari & Salmi, Hannu (1995) ”Mitä populaarikulttuuri on?” Teoksessa Kari Kallioniemi & Hannu Salmi (toim.). *Porvariskodista maailmankylään. Populaarikulttuurin historiaa*, s. 11–30. Vammala: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.
- Karhu, Hannu & Pentti, Risto (1985) *Kun mennään ravintolaan*. Helsinki: Ravintoloitsijain liiton kustannus.
- Karisalmi, Yrjö (1975) ”Juomaraha – vapaaehtoinen lahja”. *Alkoholipolitiikka* 4, s. 186–187.
- Karisto, Antti (2000) *Suomalaiselämää Espanjassa*. Kansanelämän kuvauksia 49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karisto, Antti (2008) ”Veteliä soul-veljeksiä”. Teoksessa Maija-Riitta Kallio & Ville-Matti Rautjoki (toim.) *Pop, rauha, rakkaus. 1960- ja 70-lukujen elämää ja ilmiöitä*, s. 35–43. Lahden taidemuseon julkaisuja, uusi sarja n:o 4. Lahti: Lahden kaupunginmuseo.
- Karisto, Antti (2010) *Yksi piano vai kymmenen lehmää? Kirjoituksia arjen ilmiöistä*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.
- Karisto, Antti & Seppälä, Ulla-Maija (2004) *Maukas gradu*. Tampere: Vastapaino.

- Karjalainen, Pauli Tapani (2006) ”Topobiografinen paikan tulkinta”. Teoksessa Seppo Knuuttila, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) *Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu*, s. 83–92. Kalevalaseuran vuosikirja 85. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karlsson, Torgny (2012) *När rocken kom till Sveg*. Östersund: Jengel Förlag Ab.
- Karvonen, Sakari (1993) ”Nuorten tupakointi – miehistä kansanperinnettä?” *Nuorisotutkimus* 11:1, s. 19–25.
- Kaskinen, Hannu (1989) *Rockin eliitti ja eliitin rock – rockin kulttuurikamppailu Suomessa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Katainen, Anu & Seppälä Pauliina (2008) ”K-junalla sedulaan. Luokkataustaiset makuluokittelut Helsingin yöelämässä”. *Kulttuurintutkimus* 4:4, s. 37–52.
- Katajala, Kimmo & Söderholm, Stig (1987) ”Rockkulttuuri ja kulttuurikonflikti – valtakulttuurin ja nuorisokulttuurin törmäys vuonna 1978”. Teoksessa Stig Söderholm (toim.) *Näkökulmia rockkulttuuriin*, s. 78–99. Keuruu: Otava.
- Kauppinen, Heikki (2014) *Meillä soi. Kotkan ja Haminan kevyen musiikin värikkäät vaiheet*. Hamina: Heikki Kauppinen.
- Kempainen, Pentti (2011) *Aina soi Sävelradio. Radiomusiikista musiikkiradioon*. Helsinki: Avain.
- Kempainen, Pentti (2008) ”Kun vanha ja uusi radio törmäsivät”. Teoksessa Heidi Keinonen, Marko Ala-Fossi & Juha Herkman (toim.) *Radio- ja televisiotutkimuksen metodologiaa. Näkökulmia sähköisen viestinnän tutkimiseen*, s. 93–110. Tampere: Tampere University Press.
- Keskinen, Kalle, Lehtonen, Sanna & Leino, Mari (2011) ”Kaikki tiet vievät Hansaan – Nuorten ajanvietto osana kauppakeskuksen arkea”. *Nuorisotutkimus* 4, s. 19–32.
- Kettunen, Pauli & Simola, Hannu (2012) *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1266:3. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kinnunen, Marja-Liisa (2010) ”Terveys”. Teoksessa Lea Pulkkinen & Katja Kokko (toim.) *Keski-ikä elämänvaiheena*, s. 66–74. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisu 352. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.

- Kinnunen, Taina (2001) *Pyhät bodarit. Yhteisöllisyys ja onni täydellisessä ruu-
miissa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpi, Tuomas (2006) *Blogit ja bloggaaminen*. Helsinki: Readme.fi.
- Kivimäki, Sanna (2008) ”Kadonnutta luokkaa etsimässä”. *Kulttuurintutkimus*
25:4, s. 3–18.
- Kivimäki, Toivo Oskari (1965) *Eteenpäin 1905–1965. 60 vuotta Kymenlaak-
son työväen kirjapaino- ja kustannustoimintaa*. Kotka: Eteenpäin Osake-
yhtiö.
- Klinkmann, Sven-Erik (2007) ”Kolmen vaasalaismuusikon luoma hyvä men-
neisyys”. Teoksessa Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on
toista maata*, s. 151–176. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: Suoma-
laisen Kirjallisuuden Seura.
- Klinkmann, Sven-Erik (2010) *Från Wantons till Wild Force – Nya sound i en
gränsstad*. Möklinta: Gidlunds.
- Knapas, Marja-Terttu (1984) *Kymenlaakson kulttuurihistorialliset kohteet*.
Kymenlaakson seutukaavaliiton julkaisuja. A20. Kotka: Kymenlaakson
seutukaavaliitto .
- Koivisto, Hanne (2003) *Kulttuurihistorian tieteellinen lähestymistapa*. Turun
yliopiston kulttuurihistorian opiskeluopas. Turku: Turun yliopisto.
- Koivunen, Anu (2000) ”Takaisin kotiin? Nostalgiaselityksen lumo ja ongel-
mallisuus”. Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pajala
(toim.) *Populaarin lumo – mediat ja arki*, s. 326–353. Turun yliopisto, Tai-
teiden tutkimuksen laitos, Mediatutkimus, Sarja A n:o 46. Turku: Turun yli-
opisto.
- Koivunen, Anu (2007) ”Silloin kun oli tulevaisuus: 1970-luku ja kulttuurinen
muisti”. Teoksessa Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on
toista maata*, s. 142–150. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koivunen, Anu, Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (2000) ”Populaarin strate-
giat ja taktiikat”. Teoksessa Anu Koivunen, Susanna Paasonen & Mari Pa-
jala (toim.) *Populaarin lumo – mediat ja arki*, s. 14–25. Turun yliopisto,
Taiteiden tutkimuksen laitos, Mediatutkimus, Sarja A n:o 46. Turku: Tu-
run yliopisto.
- Koivuniemi, Jussi (2000) *Tehtaan pillin tahdissa. Nokian tehdasyhdyskunnan
sosiaalinen järjestys 1870–1939*. Bibliotheca Historica 64. Helsinki: Suoma-
laisen Kirjallisuuden Seura.

- Kokko, Katja (2010) ”Keski-ian määrittelyä ja kuvailua”. Teoksessa Lea Pulkkinen & Katja Kokko (toim.) *Keski-ikä elämänvaiheena*, s. 1–4. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 352. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.
- Kolamo, Sami & Vuolteenaho (2010) ”Onko sinussa ’Arsenaalia’? Englantilaiset jalkapallomuseot speaktaakkelin kulttuurin näyttämöinä”. *Kulttuurintutkimus* 3, s. 57–70.
- Kontula, Anna (2002) *Kuollut muttei kuopattu. Taistolaisuus ja miten sitä muistetaan*. Tampere: Tampereen yliopiston sosiologian laitos.
- Kontula, Anna (2008) Punainen eksodus: tutkimus seksityöstä Suomessa. Helsinki: Like.
- Kopomaa, Timo (1997) *Tori, marginaali, haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 670. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korkiakangas, Pirjo (1996) *Muistoista rakentuva lapsuus*. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Korkiakangas, Pirjo (1999) ”Muisti, muistelu, perinne”. Teoksessa Bo Lönnqvist, Elina Kiuru & Eeva Uusitalo (toim.) *Kulttuurin muuttuvat kasvot*, s. 155–176. Tietolipas 155. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuuhteissa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 137. Tampere: Tampere University Press.
- Kortelainen, Jukka (1988) Pajatso ja kansanterveys. Raha-automaattiyhdistys 1938–1988. Porvoo: WSOY.
- Koskennurmi-Sivonen, Ritva (2012) ”Ihmiset pukeutuvat”. Teoksessa Ritva Koskennurmi-Sivonen (toim.) *Johdatuksia pukeutumisen tutkimukseen*, s. 5–14. Tekstiilikulttuuriseuran julkaisuja 6. Helsinki: Tekstiilikulttuuriseura.
- Koski, Markku (2008) ”Häpeämätön vuosikymmen?” Teoksessa Maija-Riitta Kallio & Ville-Matti Rautjoki (toim.) *Pop, rauha, rakkaus. 1960- ja 70-lukujen elämää ja ilmiöitä*, s. 6–9. Lahden taidemuseon julkaisuja, uusi sarja n:o 4. Lahti: Lahden kaupunginmuseo.
- Koski, Pasi (2008) ”Nuoret tarvitsevat yhteisöjä ja yhteisöllisyyttä”. Teoksessa Tommi Hoikkala & Leena Suurpää (toim.) *Jokela-ilmiö. Sikermä nuoriso-*

- tutkijoiden näkökulmia*, s. 20–21. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisu 17. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kostiainen, Auvo (1999) ”Matkalla irti arjesta ja turistin muisti”. Teoksessa Taina Syrjämaa (toim.) *Arjen muisti ja unohtus. Jokapäiväinen elämä historian valoissa ja varjoissa*, s. 229–244. Historian laitoksen julkaisu n:o 53. Turku: Turun yliopisto.
- Kostiainen, Auvo & Korpela, Katariina (1998) *Mikä maa – mikä valuutta? Matkakirja turismin historiaan*. Turun yliopiston historian laitos. Julkaisu n:o 35. Turku: Turun yliopisto.
- Kotro, Arno & Lyytinen Jaakko (2004) *Hengaaajan käsikirja*. Helsinki: Like.
- Kruse, Holly (1993) ”Subcultural identity in alternative music culture”. *Popular Music* 12, s. 33–43.
- Kruse, Lis-Marie (1973) ”Nuorisodiskot, alkoholin käyttö ja kontaktien solmiminen”. *Alkoholipolitiikka* 4, s. 160–170.
- Kuha, Sini (2002) Nuoruuden huumaa tanssin tahtiin. Tanssitilaisuudet osana nuorten vapaa-aikaa 1960-luvun lopun Jyväskylässä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston historian laitos.
- Kurenniemi, Meri (1971) ”Popmusiikki Suomessa”. Teoksessa Håkan Sandblad *Popmusiikki. Hurmiota, kapinaa ja teollisuutta*, s. 205–219. Porvoo: WSOY.
- Kuula, Arja (2006) Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuusi, Hanna (2006) ”Naismatkailijoiden alkoholikokemuksia”. Teoksessa Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö & Hanna Kuusi (toim.) *Alkoholin vuosisata. Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla*, s. 402–434. Historiallinen arkisto 122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuusi, Hanna (2004) Viinistä vapautta. Alkoholi, hallinta ja identiteetti 1960-luvun Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kärenlampi, Paavo (1999) *Taistelu kouludemokratiasta: kouludemokratian aalto Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Laari, Jukka (2003) ”Popmodernisaatiosta. Nuortenlehdet Stump ja Intro rock-diskurssin kätilöinä”. Teoksessa Kimmo Saaristo (toim.) *Hyvää pahaa rock 'n' roll. Sosiologisia kirjoituksia rockista ja rockkulttuurista*, s. 62–90. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Laiho, Marianna & Leino, Ritva (1988) *Erojen leikki. Muodin jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laine, Juha (2005) ”Tanssiminen kansan huvina ja herrojen huolena – tanssilavakulttuurin synty Suomessa”. Teoksessa Henna Mikkola (toim.) *Tanssilavan luona. Huvielämää Jyväskylän Ainolassa*, s. 30–41. Jyväskylä: Minerva Kustannus.
- Laine, Silja (2011) ”Pilvenpiirtäjäkysymys.” *Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriviivat*. Turku: k&h.
- Laine, Timo (2001) ”Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma”. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*, s. 28–45. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Laitamo, Mikko (2003) ”Puhuttelun kumous – sinunkauppoja 1960-luvulla”. Teoksessa Matti Peltonen, Vesa Kurkela & Visa Heinonen (toim.) *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 38–61. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Laitinen, Riitta (2004) ”Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan”. Teoksessa Riitta Laitinen (toim.) *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*, s. 1–13. Cultural History – kulttuurihistoria 4. Turku: Turun yliopisto.
- Lassila, Juha (1990) *Mitä Suomi soittaa? Hittilistat 1954–87*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 20. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laukka, Petri (2013) *Kekkoslovakian kuninkaat - Hurriganes 1970-luvun suomalaisen kulttuurin tuotteena, tekijänä ja nostalgiana*. Acta Electronica Universitatis Lapponiensis 12. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lawrence, Tim (2003) *Love saves the day: A history of American dance music culture, 1970–1979*. Durham, London: Duke University Press.
- Lehtinen, Vilma, Näsänen Jaana & Sarvas, Risto (2009) ”’A little silly and empty-headed’ – older adults’ understandings of social networking sites”. Julkaisussa *Proceedings of the British computer society conference on human–computer interaction*, s. 45–54. Cambridge: British Computer Society, University of Cambridge.
- Lehtonen, Heikki (1990) *Yhteisö*. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Jaakko (1997) ”Kansallinen identiteetti ja yhteisöidentiteetti – käsitteitä ja käsityksiä”. Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*, s. 21–36. Jyväskylä: Atena.

- Lehtonen, Mikko (2004) ”Johdanto: Säiliöstä suhdekimppuun”. Teoksessa Mikko Lehtonen, Olli Löytty & Petri Ruuska (toim.) *Suomi toisin sanoen*, 9–28. Tampere: Vastapaino.
- Lehtonen, Mikko (2010) ”Individualismin aika”. Teoksessa Kai Häggman, Pirjo Markkola, Markku Kuisma & Panu Pulma (toim.) *Suomalaisen arjen suuri tarina*, s. 224–241. Helsinki: WSOY.
- Leino-Kaukiainen, Pirkko (2012) ”Maakunnan ääriiviivat hahmottuvat”. Teoksessa Yrjö Kaukiainen (toim.) *Kymenlaakson historia II. Rajamaasta maakunnaksi 1810-luvulta 2000-luvulle*, 78–155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1364:2/Tieto. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskelä-Kärki, Maarit (2001) ”Kerrottu elämä. Naishistorioitsija ja toisen ihmisen kirjoittamisen ongelmia”. Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.) *Jokapäiväinen historia*, s. 98–120. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Leskelä-Kärki, Maarit (2004) ”Tutkija ja kolme sisarta. Polkuja henkilökohtaiseen historiantutkimukseen”. Teoksessa Johanna Latvala, Eeva Peltonen ja Tuija Saresma (toim.) *Tutkija kertojana. Tunteet, tutkimusprosessi ja kirjoittaminen*, s. 306–337. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 79. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Leskelä-Kärki, Maarit (2012) ”Samastumisia ja etääntymisiä. Elämäkerta historiantutkimuksen kysymyksenä”. Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 25–48. Turku: k&h.
- Levitin, Daniel J. (2006) *This is your brain on music. The science of a human obsession*. New York: Plume.
- Levy, Shawn (2003) *Ready, steady, go! Swinging London and the intervention of cool*. London: Fourth Estate.
- Lundbom, Pia (2011) ”Kulttuurisista toisista vakavasti otettaviksi poliittisiksi toimijoiksi – pohdiskelua eläinaktiivisuuden kulttuurisesta toiseudesta”. *Nuorisotutkimus* 3, s. 47–57.
- Lundström, Catarina (2008) (toim.) *Dansminnen. Moderna möten – magiska kvällar*. Östersund: Jamtli Förlag.
- Luoma, Sakari (2008) *Poket. Miehiä ovella 1955–2008*. Helsinki: Johnny Kni-ga Kustannus.

- Lähteenmaa, Jaana (1992) ”Miten käy tytöiltä rock’n’roll?” Teoksessa Sari Näre & Jaana Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murreksessa*, s. 210–222. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lönnqvist, Bo (1979) *Kansanpuku ja kansallispuku*. Helsinki: Otava.
- Lönnqvist, Bo (2008) *Vaatteiden valtapeli. Näkymättömän kulttuurianatomia*. Alkuteos *Maktspel i kläder: Om det osynligas kulturella anatomi* (2008). Suom. Kaisa Haatanen. Espoo: Schildts Kustannus Oy.
- Löthman, Leo (2009) ”Punainen kuningatar”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 104–115. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Mann, Chris & Stewart, Fiona (2002) ”Internet interviewing”. Teoksessa Jaber Gubrium & James A. Holstein (toim.) *Handbook of interview research. Context & method*, s. 603–628. Thousand Oaks: Sage.
- Marjala, Jari (2011) *Yy-kaa-ko-nee-ramopunk!* Helsinki: Paasilinna.
- Marshall, David P. (1997) *Celebrity and power. Fame in contemporary culture*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Martin, James (2003) *French connections from discothèque to discovery*. London: Sanctuary Publishing.
- Maunu, Antti (2012) Ryöpyämällä ryhmäksi? Ehkäisevän päihdetyön karttalehtiä nuorten ja nuorten aikuisten juomiskulttuureihin. Helsinki: Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry.
- Maunu, Antti (2014) *Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:6. Helsingin yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos.
- Melkas, Tuula (2009) ”Suomalaisten yksityiselämän sosiaalisuudesta”. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat*, s. 21–48. Helsinki: Gaudeamus.
- Metsämuuronen, Jari (2003) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp.
- Michelson, Roy (2009) ”Kun olin seitsemäntoista”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista* s. 126–143. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

- Miettunen, Katja-Maria (2009) *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuukymmmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Bibliotheca Historica 126. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Minkkinen, Sirkka (1971) ”Nuorten harrastukset”. Teoksessa Lea Vuori & Sirkka Minkkinen (toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 48–80. Helsinki: Otava, Helsinki 1971
- Moilanen Laura-Kristiina & Sulkunen Susanna (2007) ”Johdanto. Aika ja identiteetti”. Teoksessa Laura-Kristiina Moilanen & Susanna Sulkunen (toim.) *Aika ja identiteetti. Katsauksia yksilön ja yhteisön väliseen suhteeseen keskijalta 2000-luvulle*, s. 7–34. Historiallinen Arkisto 126. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mortensen Torill & Walker Jill (2002) ”Blogging thoughts: Personal publication as an online research tool”. Julkaisussa Andrew Morrison (toim.) *Researching ICTs in context*. Oslo: InterMedia, University of Oslo.
- Muikku, Jari (2001) Musiikkia kaikkiruokaisille: suomalaisen populaarimusiikin äänitetuotanto 1945–1990. Helsinki: Gaudeamus.
- Mustonen, Anu (1997) ”Media ja identiteetti”. Teoksessa Kalle Virtapohja (toim.) *Puheenvuoroja identiteetistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen*, s. 145–159. Jyväskylä: Atena.
- Myllyniemi, Sami (2012) (toim.) *Nuorisobarometri 2012*. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53 Hybridit, Nuorisosaian neuvottelukunta, julkaisuja 46. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisosaian neuvottelukunta.
- Mäkelä, Janne (2011) *Kansainvälisen populaarimusiikin historiaa*. Helsinki: Suomen Jazz & Pop Arkisto.
- Mäki-Kulmala, Airi (1989) Nuoruus on nuoruus. Kirjoituksia nuoruudesta, kulttuurista, yhteiskunnasta ja tutkimuksesta. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Mäkinen, Minna (2007) Kotikunta kaupunginosaksi. Säynätsalon kunnan ja Jyväskylän kaupungin kuntaliitos kulttuurisena ilmiönä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Nevanlinna, Arne (2009) ”Kuka sä oot?” Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 150–165. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Niemelä, Veikko (1998) Paritanssin pyörteitä vuodesta 1650 vuoteen 1995. Helsinki: Otava.

- Niiniluoto, Maarit (2002) ”Ikäväntorjunta helpotti sota-aikaa”. Teoksessa Pekka Gronow, Jukka Lindfors & Jake Nyman (toim.) *Suomi soi 1. Tanssilavoilta tangomarkkinoille*, s. 149–159. Helsinki: Tammi.
- Niinisalonen, Kauko V. (1963) *Sunila*. Karhula: Karhulan kauppa.
- Niiranen, Timo (1986) *Eroitiikan kulttuurihistoria*. Kuopio: Kustannuskiila Oy.
- Nikkonen, Ahti (2004) *Ravintolamusiikon ammatin nousu ja tuho*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Niskanen, Heli (2003) *Baarien naistenvessoissa. Nuoren aikuisen naisen roolista, ihanteesta ja vaaroista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Nivala, Asko & Mähkä, Rami (2012) ”Johdanto: lähde, menetelmä, tulkinta”. Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 7–24. Turku: k&h.
- Nives, Matti (2014) ”Esipuhe”. Teoksessa Matti Nives & Iina Esko (toim.) *DJ-kirja. Näkökulmia suomalaiseen DJ-kulttuuriin*. Helsinki: Iina Esko Foto & Image.
- Nurmela, Johanna (2005) ”Kesäiset lavatanssit Jurvassa. 1950-luvun Suomi ja suuri tanssi-innostus”. Teoksessa Leena Rossi (toim.) *Saanko luvan? Iskelmä-Suomen ilmiöitä 1900-luvulla*, s. 61–78. Turku: k&h.
- Nurmi Jari-Erik, Ahonen Timo, Lyytinen Heikki, Lyytinen Paula, Pulkkinen Lea & Ruoppila Isto (2006) *Ihmisen psykologinen kehitys*. Helsinki: WSOY.
- Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi (2000) *Sivistyssanakirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Nykyri, Tuija (1996) *Naiseuden naamiaiset. Nuoren naisen diskoruumiillisuus*. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 48. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Oksanen, Taru (2004) *Suomalainen progressiivinen rock – synty ja kehitys vuosina 1967–1974*. Tampere: Tampereen yliopiston musiikintutkimuksen laitos.
- Oldenburg, Ray (1999) *The great good place. Cafés, coffee shops, bookstores, bars, hair salons and other hangouts at the heart of a community*. New York: Marlowe & Company.

- Ollila, Anne (1998) *Jalo velvollisuus: virkanaisena 1800-luvun lopun Suomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 711. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ollila, Anne (2000) *Aika ja elämä. Aikakäsitys 1800-luvun lopussa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 795. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Onkeli, Kreetta (2009) ”Kyykyssä korkealla”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 192–203. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Pekkala, Junno (1989a) *Anniskeluasiain käsikirja*. Helsinki: Restamark.
- Pekkala, Junno (1989b) *Alkoholilaki ja laki keskioluesta selityksin*. Helsinki: Restamark.
- Peltonen, Kaarina (2011) ”Luovuuden kevät ja siirtymäkausi – taideteollisuutta 1960- ja 70-luvulla”. Teoksessa *James päällä joka säällä*, s. 97–110. Heinolan kaupunginmuseon julkaisuja 21. Heinola: Heinolan kaupunginmuseo.
- Peltonen Matti (1992) *Matala katse. Kirjoituksia mentaliteettien historiasta*. Tampere: Hanki ja jää Peltonen, Matti (1999) *Mikrohistoriasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peltonen, Matti (2006) ”Alkoholi ja suomalaiset 1900-luvulla”. Teoksessa Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö & Hanna Kuusi (toim.) *Alkoholien vuosisatata. Suomalaisen alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla*, s. 7–16. Historiallinen arkisto 122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Persson, Lennart K. (2013) *Dansbanor, dansorkestrar och festarrangemang i sydostra Småland ca 1900–ca 1970*. Västra Frölunda: Lennart K Persson.
- Pesola, Sakari & Rossi, Leena (2005) ”Schlager – Iskusävelmä – Iskelmä”. Teoksessa Leena Rossi (toim.) *Saanko luvan? Iskelmä-Suomen ilmiöitä 1900-luvulla*, s. 38. Turku: k&h.
- Pesonen, Kari (2002) *Musiikkimelun vaarallisuus yleisön kuulolle pop- ja rock-konserteissa, diskoissa ja ravintoloissa*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 10. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Peura, Anni (2008) *Tohtoriksi tulemisen tarina*. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 219. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Piispa, Matti (1997) Valistus, holhous, suojele. Tutkimus alkoholipoliittisesta ja tupakkapoliittisesta mielipideilmastosta. *Acta Universitatis Tamperensis* 564. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Plumridge, E. W., Fitzgerald L. J. & Abel, G. M. (2002) ”Performing coolness: smoking refusal and adolescent identities”. *Health Education Research* 17, s. 167–179.
- Pollack, Bruce (1979) *The disco handbook*. New York: Scholastic Book Services. [Http://www.scribd.com/doc/3242075/The-Disco-Handbook](http://www.scribd.com/doc/3242075/The-Disco-Handbook). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- Portelli, Alessandro (2006) ”Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erityisen?” Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*, 49–64. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Portelli, Alessandro (1998) ”What makes oral history different”. Teoksessa Robert Perks & Alistair Thomson (toim.) *The oral history reader*, s. 63–74. London: Routledge.
- Post, Anders & Gunér, Anders (2005) *Guide till 60-talets Stockholm! Nostalgi om krogar, nöjen, shopping, händelser och människor för inte så länge sen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Preece, Jenny (2000) *Online communities. Designing usability, supporting sociability*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Purhonen, Semi (2005) ”Sukupolvikokemukset, sukupolvitietoisuus ja eliitti: sukupolvien ”ongelma” suurten ikäluokkien elämäntarinoissa”. Teoksessa Antti Karisto (toim.). *Suuret ikäluokat*, s. 222–269. Tampere: Vastapaino.
- Purhonen, Semi (2007) *Sukupolvien ongelma. Tutkielmia sukupolven käsitteestä, sukupolvitietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia nro 251. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Purhonen, Semi (2008) ”Johdanto: suuret ikäluokat sukupolvena?” Teoksessa Semi Purhonen, Tommi Hoikkala, Jeja-Pekka Roos (toim.) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, s. 9–32. Helsinki: Gaudeamus.
- Purhonen Semi, Hoikkala Tommi & Roos, Jeja-Pekka (2008) ”Suuret ikäluokat ja elämän käännekohtat”. Teoksessa Semi Purhonen, Tommi Hoikkala, Jeja-Pekka Roos (toim.) *Kenen sukupolveen kuulut? Suurten ikäluokkien tarina*, s. 33–50. Helsinki: Gaudeamus.
- Putnam, Robert D. (2000) *Bowling alone*. New York: Simon & Schuster.

- Puuronen, Vesa (1997) *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, Vesa (2003) ”Pihasakeista alakulttuureihin”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, s. 373–393. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Pöysä, Jyrki (2006) ”Kilpakirjoitukset muistitietotutkimuksessa”. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologia kysymyksiä*, s. 221–244. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Raippa, Ritva (2002) *Punkin kaksi vuosikymmentä. Etnografiaa ja punkka-reiden elämäkertoja*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 80. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Ramstedt, Kim (2014) ”Elävää mekaanista musiikkia. Katsaus DJ-kulttuurin historiaan.” *Musiikin suunta* 1/2014, 52–60.
- Raninen, Tarja (2010) (toim.) *Paperitehtaan kasvattama kylä*. Kouvola: Myllykosken seudun kotiseutuyhdistys.
- Rantala, Kati (1998) ”Oman käden jälki – nuoren tie yksilölliseen ilmaisuun”. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*, s. 119–138. Tampere: Tampere University Press.
- Rantanen, Miska (2008) ”Muutosten vimmainen vuosikymmen.” *Helsingin Sanomat Teema* 4, s. 6–12.
- Rasinaho, Kirsi (2006) ”Alkoholin salakauppa Helsingissä”. Teoksessa Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö & Hanna Kuusi (toim.) *Alkoholin vuosisata. Suomalaisen alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla*, s. 17–85. Historiallinen arkisto 122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Raunio, Anna-Mari (2003) ”Rajoja, reunoja, vaatteita ja tiloja”. Teoksessa Ritva Koskennurmi-Sivonen & Anna-Mari Rautio (toim.) *Vaatekirja*, s. 51–76. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 8. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Relander, Jukka (1998) ”Historia, muisti, identiteetti”. Teoksessa Pia Houni & Leena Suurpää (toim.) *Kuvassa nuoret*, s. 27–46. Tampere: Tampere University Press.
- Rheingold, Howard (2005) ”Introduction to the virtual community”. Teoksessa Ken Gelder (toim.) *The subcultures reader*, s. 518–529. 2nd edition. New York: Routledge.

- Ricoeur, Paul (1984) *Time and narrative*. Volume I. Chicago: The University of Chicago Press.
- Riikonen, Hannu (1998) *Keisari satiirikkona ja muita tutkimuksia Euroopan kulttuuriperinnöstä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 708. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rimpelä, Arja, Rainio, Susanna, Lavikainen, Hanna, Pere, Lasse & Rimpelä, Matti (2007) (toim.): *Nuorten terveystapatutkimus 2007. Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2007*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:63. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Ripatti, Tapani (2008) ”Luantain toivotuista Ruisrockiin – Minun 60-lukuni”. Teoksessa Maija-Riitta Kallio & Ville-Matti Rautjoki (toim.) *Pop, rauha, rakkaus. 1960- ja 70-lukujen elämää ja ilmiöitä*, s. 18–27.. Lahden taide-
museon julkaisu, Uusi sarja n:o 4. Lahti: Lahden kaupunginmuseo.
- Roos, Jeja-Pekka (1987) *Suomalainen elämä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 454. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Roos, Jeja-Pekka (2004) *Sukupolvet. Teoriaa ja empiriaa*. Helsingin yliopisto, luentoaineisto. [Http://www.mv.helsinki.fi/home/jproos/Sukupolvet_files/frame.htm](http://www.mv.helsinki.fi/home/jproos/Sukupolvet_files/frame.htm). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- Rossi, Leena (2011) ”Muistin aikakone. Spontaaneja ja tarkoituksellisia matkoja menneisyyteen”. Teoksessa Silja Laine, Maarit Leskelä-Kärki, Kari Kallioniemi, Harri Kiiskinen, Petri Paju & Heli Rantala (toim.) *Historian aikakoneessa. Onnittelevä kirja Hannu Salmelle*, s. 107–116. Turku: k&h.
- Rossi, Leena (2012) ”Muisti, muistot ja muistitietohistoria”. Teoksessa Asko Nivala & Rami Mähkä (toim.) *Tulkinnan polkuja. Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*, s. 49–81. Turku: k&h.
- Rossi, Riikka & Seutu, Kaija (2007) ”Nostalgian lukijalle”. Teoksessa Riikka Rossi & Kaija Seutu (toim.) *Nostalgia. Kirjoituksia kaipuusta, ikävästä ja muistista*, s. 7–12. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ruohonen, Sinikka (2001) *Nuorten pukeutuminen – erottautumista, elämyksiä, harkintaa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Saarenmaa, Laura (2010) Intiimin äänet. Julkisuuskulttuurin muutos suomalaisissa ajanvietelehdissä 1961–1975. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saarikallio, Suvi: (2007) *Music as mood regulation in adolescence*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Saarikallio, Suvi & Erkkilä, Jaakko (2007) ”The role of music in adolescents’ mood regulation”. *Psychology of Music* 35 (1), s. 89–109.
- Saarikangas, Kirsti (2006) *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1099. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarikoski, Helena (2001) *Mistä on huonot tytöt tehty?* Helsinki: Tammi.
- Saarikoski, Helena (2011) ”Menneisyyden ruumiinkokemusten tutkiminen kirjoitetuissa aineistoissa”. Teoksessa Sami Lakomäki, Pauliina Latvala & Kirsi Laurén (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitetuihin aineistoihin*, s. 117–136. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1314, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Saarinen, Juhani (2002) Kymistä Kotkaan. Osa II. Kaupungin kehitys teollisuuden kasvusta tietoyhteiskunnan aikaan. Kotka: Kotkan kaupungin historiatoimikunta.
- Saaristo, Kimmo (2003) ”Sittenkin vain rock ’n’ rollia”. Teoksessa Kimmo Saaristo (toim.) *Hyvää pahaa rock ’n’ roll. Sosiologisia kirjoituksia rockista ja rockkulttuurista*, s. 7–18. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salasuo, Mikko (2003) ”Tajunnan kumous? – ensimmäinen huumeaalto”. Teoksessa Matti Peltonen, Vesa Kurkela & Visa Heinonen (toim.) *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*, s. 84–112. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salasuo, Mikko (2004) Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Tutkimuksia 149. Helsinki: Stakes.
- Salmi, Hannu (1999) ”’Ajan tomu’ ja ’Unhon kinos’”. Muistamisen tuska suomalaisessa sodanjälkeisessä iskelmässä”. Teoksessa Taina Syrjämaa (toim.) *Arjen muisti ja unohdus. Jokapäiväinen elämä historian valoissa ja varjoissa*, s. 15–31. Historian laitoksen julkaisuja n:o 53. Turku: Turun yliopisto.
- Salmi, Hannu (2000) ”’Härmän jätkä maasta mämmin’”. Suomalainen turisti iskelmän kuvaamana”. Teoksessa Hannu Salmi & Kari Kallioniemi (toim.) *Pohjan tähteet. Populaarikulttuurin kuva suomalaisuudesta*, s. 166–191. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Salmi, Hannu (2001) ”Menneisyyskokemuksesta hyödykkeisiin – historiakulttuurin muodot”. Teoksessa Jorma Kalela & Ilari Lindroos (toim.) *Jokapäiväinen historia*, s. 134–149. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Salmi, Hannu (2004) *Suudelma*. Turku: Faros-kustannus Oy.
- Samuel, Raphael (1998) ”Perils of the transcript”. Teoksessa Robert Perks & Alistair Thomson (toim.) *The Oral History Reader*, s. 389–392. London: Routledge.
- Samuel, Raphael & Thompson, Paul (1990) *The myths we live by*. London: Routledge.
- Sandblad, Håkan (1971) *Popmusiikki. Hurmiota, kapinaa ja teollisuutta*. Alkuteos Popmusik: Extas, revolt och industry (1969). Suom. ja toim. Erkki Salmenhaara. Porvoo: WSOY.
- Sandbrook, Dominic (2006) *White heat. A story of Britain in the swinging sixties*. Lancaster: Little, Brown Group.
- Sarantola-Weiss, Minna (2003) *Sohvaryhmän läpimurto. Kulutuskulttuurin tulo suomalaisiin olohuoneisiin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 912. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Sarantola-Weiss, Minna (2008) *Reilusti ruskeaa. 1970-luvun arkea*. Helsinki: WSOY.
- Saraste, Anna-Maija (1973) ”Nuorten alkoholinkäyttö tanssilavoilla”. *Alkoholipolitiikka* 6, s. 231–239.
- Saviaho, Arja (1971) ”Nuorten seksuaalikäyttäytyminen”. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 112–123. Helsinki: Otava.
- Schacter, Daniel (2001) *Muisti. Aivot, mieli ja menneisyys*. Alkuteos Searching for memory. The brain, the mind, and the past (1996). Suom. Tommi Ingalso ja Maarika Toivonen. Helsinki: Terra Cognita.
- Schivelbusch, Wolfgang (1986) *Nautintoaineiden kulttuurihistoria*. Alkuteos Das Paradies, der Geschmack und die Vernunft: eine Geschichte der Genussmittel (1980). Suom. Raija Sironen. Helsinki: Otava.
- Shapiro, Peter (2005) *Turn the beat around. The secret history of disco*. London: Faber & Faber.
- Siivonen, Katriina (2008) *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina*. Kansatieteellinen arkisto 51. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.
- Sillanpää, Merja (2002) *Säännöstelty huvi. Suomalainen ravintola 1900-luvulla*. Bibliotheca Historica 72. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Simmel, Georg (1986) *Muodin filosofia*. Alkuteos Die Mode (1923/1905). Suom. Antti Alanen. Helsinki: Odessa.
- Singh, Mohini & Burgess, Stephen (2007) ”Electronic data collection methods”. Teoksessa Rodney A. Reynolds, Robert Woods & Jason D. Baker (toim.) *Handbook of research on electronic surveys and measurements*, s. 28–43. Hershey & London: Idea Group Reference.
- Smith, Christine B. (1997) ”Casting the net: Surveying an internet population”. *Journal of Computer-Mediated Communication* 3 (1). [Http://www.ascusc.org/jcmc/vol3/issue1/](http://www.ascusc.org/jcmc/vol3/issue1/) [Linkki tarkistettu 5.10.2014.]
- Soikkanen, Timo & Vares, Vesa (1998) ”Sukupuoli selittäjänä Suomen historiassa”. *Historiallinen Aikakauskirja* (96)1, s. 37–53.
- Sotamaa, Olli (2002) ”Tuotteistetut tanssilattiat – klubielämyksen jäljillä”. *Mediumi* 2.
- Sounes, Howard (2006) *Seventies. The sights, sounds and idols of a brilliant decade*. London: Simon & Schuster UK Ltd.
- Stevenson, Nj (2012) *Muodin vuosikymmenet 1800-luvulta nykypäivään*. Alkuteos *The chronology of fashion* (2011). Suom. Laura ja Olga Jänisniemi. Helsinki: Tammi.
- Stewart, Erika, Ilola, Heli & Lüthje, Monika (2014) ”Digitalisoitunut matkavalokuvaus – tirkistelyä vai toisen aitoa kohtaamista?” *Kulttuurintutkimus* 31:1, s. 14–27.
- Storey, John (2003) *Inventing popular culture*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Storm, Penny (1978) *Functions of dress. Tool of culture and the individual*. Florida International University. New Jersey: Prentice Hall.
- Sulkunen Pekka, Alasuutari, Pertti, Nätkin, Ritva & Kinnunen Merja (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- Sulkunen, Pekka (1980) *Alkoholin kulutus ja elinolojen muutos toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki: Sosiaalipoliittinen yhdistys.
- Suominen, Jaakko (2008) ”Internet historiantutkijan mahdollisuutena”. *Kansalliskirjasto, Tietolinja*. [Http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200812182270](http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200812182270). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- Suominen, Marja (2000) ”Suomalaiset populaarikulttuurin määrittelijöinä”. Teoksessa Hannu Salmi & Kari Kallioniemi (toim.) *Pohjan tähteet. Populaarikulttuurin kuva suomalaisuudesta*, s. 285–320. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

- Syrjämaa, Taina & Tunturi, Janne (2002) (toim.): *Eletty ja muistettu tila*. Historiallinen Arkisto 215. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Söderholm, Stig (1987) ”Rockmusiikki ja nuorisokulttuurien tyyli: modit, skinheadit ja punkkarit”. Teoksessa Stig Söderholm (toim.) *Näkökulmia rockkulttuuriin*, s. 13–77. Keuruu: Otava.
- Taipale, Hannu (1971) ”Nuorten asenteista ja ajattelusta”. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 156–184. Helsinki: Otava.
- Tanttu, Juha (1965) *Tuntematon sukupolvi*. Helsinki: Weilin & Göös.
- Thompson, Paul (2000) *The voice of the apst. Oral History*. 3th Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Thornton, Sarah (1996) *Club cultures. Music, media and subcultural capital*. Middleton: Wesleyan University Press.
- Tiittula, Liisa, Rastas, Anna & Ruusuvuori, Johanna (2005) ”Kasvokkaisesta vuorovaikutuksesta tietokonevälitteiseen viestintään. Virtuaalihaastattelun näkymiä”. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*, s. 264–272. Tampere: Vastapaino.
- Tikka, Marko (2002) ”Valhe, emävalhe, muistitieto, asiakirja? Historiantutkijan näkemys arkistoina, erityisesti muistitiedon käytön eettisistä ongelmista ja asiaan liittyviä kokemuksia”. *Elore* 9: 2, s. 1–6.
- Tin, Lee Lay & Lim, Ooi Peng (2000) ”A study on the effects of discotheque noise on the hearing of young patrons”. *Asia-Pacific Journal of Public Health* 12, s. 37–40.
- Tolonen, Tarja (2010) ”Yhteiskuntaluokan ja paikallisuuden merkitys nuorten ryhmien ja tyylien muotoutumisessa”. *Nuorisotutkimus* 2, s. 3–22.
- Tomperi, Tuukka (2011) ”Poliittinen sosialisatio perheessä. Tutkimuksen perinteestä nykynäkömiin”. *Nuorisotutkimus* 3, s. 328.
- Torvinen, Hanna (2011) ”Muistojen värittämät maisemat. Humanistisen maantieteen näkemyksiä aistien, muistojen ja paikkojen merkityksistä”. *Hybris* 3. [Http://hybrislehti.net/hybris-32011/muistojen-vaarittamat-maisemat](http://hybrislehti.net/hybris-32011/muistojen-vaarittamat-maisemat). [Linkki tarkistettu 5.10.2014.]
- Tournier, Paul (1971) *Ihmisen paikka: psykologia ja usko*. Alkuteos *L'homme et son lieu* (1966). Suom. Olavi Taskinen. Porvoo: WSOY.

- Tuomaala, Saara (2003) ”Polkupyörällä pääsee”. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuorison vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*, s. 355–372. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 909. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Tuominen, Marja (1991) *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia*. Helsinki: Otava.
- Turner, Tracey (2006) *The 70’s – the decade that style forgot*. London: Prion.
- Turtiainen, Riikka (2012) *Nopeammin, laajemmalle, monipuolisemmin. Digitalisoituminen mediaurheilun seuraamisen muutoksessa*. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen julkaisuja 37. Turku: Turun yliopisto.
- Turunen, Ari (2001) *Ei onnistu! Jälkiviisasta vastustamisen historiaa*. Helsinki: WSOY.
- Tönnies, Ferdinand (1974) *Community and association*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Törrönen, Jukka (2005) ”Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa”. *Yhteiskuntapolitiikka* 70:5, 488–506.
- Törrönen, Jukka (2010) ”Identiteettien ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa”. Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*, 180–211. Tampere: Vastapaino.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2004) ”Ravintola, sosiaalisuus ja kulttuuriset eronteot”. *Sosiologia* 41:4, s. 322–336.
- Ukkonen, Taina (2000) *Menneisyyden tulkinta kertomalla. Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ukkonen, Taina (2002) ”Mietkeitä muistitietohistorian eettisistä ja lähdekritiittisistä ongelmista”. *Elore* 2. [Http://www.elore.fi/arkisto/2_02/ukk202.html](http://www.elore.fi/arkisto/2_02/ukk202.html). [Linkki tarkistettu 26.4.2014.]
- Unruh, David R. (1983) *Invisible lives. Social worlds of the aged*. California: Sage.
- Vasamies, Tauno (1968) ”Havaintoja ravintolakulttuuristamme”. *Alkoholipolitiikka* 1, s. 20–23.
- Vesikansa, Sari (1988) *Toimintaan nuorten kanssa 1. Perustietoa nuorisotyöntekijöille*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen kerhokeskus.

- Vesterinen, Ilmari (2006) *Mäyränkolon jazzareita. Tarua ja totta Old House Jazz Clubista ja suomalaisesta jazzmusiikista*. Porvoo: WSOY.
- Vienonen, Mikko & Lähtenmäki, Timo (2009) (toim.): *Koit ny rauhottu! Toistarinoita pop-villitysten tulosta pikkukaupunkiin*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Viikki, Markku (2004) *Sunnuntaikahveja ja asukasdemokratiaa. Kortepohjan ylioppilaskylä opiskelija-asuinyhteisönä vuosina 1968–1988*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Vilkko, Anni (2007) ”Kodin kaipuu – tuntuma ajassa muuttuvaan tilaan”. Teoksessa Seppo Knuutila & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata*, s. 13–26. Kalevalaseuran vuosikirja 86. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkko, Arto (2010) *Soittolistan symbolinen valta ja vallankäytön mekanismit. Tutkimus viiden radioaseman formaatista ja musiikkitarjonnasta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vilkko, Arto (2013) *Emmaa etsimässä. Suomalaisen rautalangan lyhyt historia*. Helsinki: Back to the Sixties ry.
- Virolainen, Merja (2009) ”Kiitän”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritämäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 230–236. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Virolainen, Veikko (2001) ”Rookinvuoren tanssilava 1948–1993”. Teoksessa Urpo Paavola (toim.) *Kymin Saksala: Nikkareiden, timpermannien ja viljelijöiden kylä*, s. 98–99. Helsinki: Urpo Paavola.
- Virtanen, Keijo (1988) *Atlantin yhteys. tutkimus amerikkalaisesta kulttuurista, sen suhteesta ja välittymisestä Eurooppaan vuosina 1776–1917*. Suomen Historiallinen Seura. Historiallisia tutkimuksia 144. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Virtanen, Leea (1972) *Tytöt, pojat ja tykkääminen*. Porvoo: WSOY.
- Virtanen, Matti (2002) *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 831. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus (Stakes) julkaisuja. Hämeenlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vuorela, Toivo (1977) *Suomalainen kansankulttuuri*. Porvoo: WSOY.

- Vuorela-Siddall, Johanna (1997) Suuret ikäluokat sukupolveaan etsimässä. Tutkimus suurten ikäluokkien sukupolvikokemuksista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston sosiologian laitos.
- Vuori, Lea (1971) ”Nuorten sakkikäyttäytyminen”. Teoksessa Ritva Aalto & Sirkka Minkkinen (toim.) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*, s. 93–111. Helsinki: Otava.
- Väistö, Keijo & Perttunen, Jukka (2003) *The Sweet*. Purkkaa, jytää, glamouria ja hysteriaa – erään yhtyeen anatomia. Tampere: POP-lehti.
- Wadhams, Wayne (2001) *Inside the hits. The seduction of a rock and roll generation*. Boston: Berklee Press.
- Warren-George, Holly & Romanowski, Patricia (2001) (eds.): *The Rolling Stone Encyclopedia of Rock & Roll*. 3rd Edition. New York: Simon & Schuster.
- Weinstein, Deena (1999) ”Youth”. Teoksessa Bruce Horner & Thomas Swiss (toim.) *Key Terms in Popular Music and Culture*, s. 101–110. Oxford: Blackwell Publishing.
- Westergård, Jali (1998) *Merikaupungin svengit. Kotkalaisen jazzin vaihteita*. Kotka: Kotka Jazz ry & Wesservice ay.
- Westö, Kjell (2009) ”Kotiani etsin vain”. Teoksessa Silja Hiidenheimo, Fredrik Lång, Tapani Ritamäki & Anna Rotkirch (toim.) *Me muut. Kirjoituksia yhteiskuntaluokista*, s. 237–261. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Wiikeri, Anna-Liisa: Marimekko ja muoti. *Marimekkoilmiö*. Pekka Suhonen & Juhani Pallasmaa (toim.). Marimekko, Helsinki 1986, 34–42.
- Willis, Paul (1978) *Profane Culture*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Willis, Paul (1990) *Common Culture*. Buckingham: Milton Keynes: Open University Press.
- Wilson, Janelle L. (2005) *Nostalgia: Sanctuary of Meaning*. Bucknell: Bucknell University Press.
- Wijnia, Elmine (2006) *Understanding Weblogs: A Communicative Perspective*. [Http://elmine.wijnia.com/weblog/archives/wijnia_understandingweblogs.pdf](http://elmine.wijnia.com/weblog/archives/wijnia_understandingweblogs.pdf). [Haettu 3.3.2007. Linkki tarkistettu 26.4.2014, mutta se ei enää toiminut.]
- Ziehe, Thomas (1991) *Uusi nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Alkuteos Plädoyer für unge-wöhnliches Lernen (1982). Suom. Raija Siironen ja Jussi Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

Östman, Sari (2007) *Avaudutaan arjesta. Suomalaisnaisten Internet-elämäjulkaiseminen ja maskuliinisuuden esittämisen keinot*. Turku: Turun yliopiston kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen laitos.

MUUT

Avelin Liisa (2005) *Käsityötaito suotava. Käsillä tekemisen traditio suvussa*. Julkaisematon pro gradu -opinnäytetyö. Helsingin yliopisto.

Suomen Äänitearkisto ry:n internet-tietokanta <http://www.aanitearkisto.fi>.

Karhula-blogi <http://karhula.eu>.

LIITTEET

LIITE 1

Disco Club Kåren Kellari -blogin viikkoteemat 22.2.–31.12.2006

		Kirjoittajia viikossa	Kommentit viikossa
22.2	Mikä tutkimus?	0	0
23.2	Blogikirjoittamisen viisi askelta	0	0
26.2	Mitä muistat Kåren kellarista?	2	36
26.2	Ensimmäisestä blogiviikosta	0	0
5.3	Portsareita ja tiskijukkaa	6	59
12.3	Let's Work Together	6	89
19.3	Popsukupolvi puhuu	21	263
26.3	Mikään ei ole turhaa mistä jää muistoja	23	226
2.4	Viestejä, vinkkejä, kysymyksiä ja linkkejä	24	208
9.4	Hyvää pääsiäistä	24	146
16.4	Tulisipa nopeesti lauantai että pääsis taas discoon	9	185
23.4	Musiikkimatka 1970-luvulle	17	193
30.4	Puppy love	15	85
7.5	Kuvagalleria avataan	19	137
14.5	Kåren Kellarin muistelot	25	177
21.5	Twelve points	27	205
28.5	Muistellaan, kun vielä muistetaan	25	219
4.6	Karhula on my mind	22	163
11.6	Mama Rosa ja Sunrise	19	48
18.6	Kivakenkänen	15	89
5.6	Kuvagalleria täydentyy...	15	77
2.7	Hair-villitys raivoaa Suomessa	14	59
9.7	Tiesitkö että Vietnamissa sodittiin?	17	71
16.7	Kåren Kellarin sukupolvi	13	72
23.7	Oli hienoa kuulua klubiin	15	75
30.7	Syksy saa	14	53

6.8	Rakastuin Kirkaan	18	45
13.8	Musa, brenkku ja rakkaus	19	62
20.8	Bloggaajan tähtihetkiä	18	97
27.8	Elämäkumppani diskosta?	23	92
3.9	Oodi nuoruudelle	15	76
10.9	Haluatko haastateltavaksi?	13	50
17.9	Taas muistellaan	21	75
24.9	Oltiin Helilässä illalla	22	82
1.10	Tytöistä naisia, pojista miehiä	20	77
8.10	Diskolintu, diskohai ja diskosusi	15	76
15.10	Kotkassakin oli diskoja	19	57
22.10	Sukupolvemme siirtyi Lasinpuhaltajaan	16	100
29.10	Siellä kuulin ensi kerran Dirlandaaaaaaaa	22	197
5.11	The Beatles muutti kaiken	17	79
12.11	Mitä radio- ja TV-ohjelmia seurasiit	16	90
19.11	Maxi & mini	25	137
26.11	Jos nuorisotyö on ajan tasalla...	21	94
3.12	Teiniliitto	15	50
10.12	FAQ	19	64
17.12	Joulu 2006 on jo ovella...	18	38
23.12	Joulurauhaa	16	48
31.12	The End	13	66

LIITE 2

Haastatteluteemat

Ritva Larsen

Taustatiedot

1. Nimi
2. Syntymäaika ja paikka

3. Koulutus ja ammatti

4. Siviilisäätö

5. Kotikunta

Kären kellari

6. Milloin saavuitte Karhulaan?

7. Miehesi koulutus ja ammatti?

8. Mitä Käre teki työkseen ennen discon perustamista?

9. Miksi juuri Kären Kellari?

10. Millä perusteella valitsitte kyseisen kiinteistön? Oliko muita vaihtoehtoja?

11. Oliko Suomessa discoja tuolloin? Mistä toimintamalli saatiin?

12. Milloin Kären Kellari lopetti toimintansa ja miksi?

13. Onko tuolta ajalta säilynyt valokuvia?

14. Keitä kuului henkilökuntaan?

15. Lupa julkaista kuvia ja avata nettisivut?

Vahtimestarit

Taustatiedot

1. Nimi

2. Syntymäaika ja paikka

3. Koulutus ja ammatti

4. Siviilisäätö

5. Kotikunta

Kären Kellari

6. Mitä töitä teit ennen Kären kellaria?

7. Miten pääsit diskoon töihin?

8. Oliko Suomessa discoja tuolloin? Mistä toimintamalli saatiin?

9. Keitä muita ovimiehiä muistat?
10. Keitä kuului henkilökuntaan?
11. Mitä työnkuvaasi kuului?
12. Muistatko millainen jäsenkorttisyysteemi diskossa oli?
13. Mikä oli mielestäsi diskon suosion salaisuus?
14. Milloin Kären Kellari lopetti toimintansa ja miksi?
15. Onko tuolta ajalta säilynyt valokuvia? Lupa julkaista kuvia?

Asiakkaat

Taustatiedot

1. Nimi
2. Syntymäaika ja -paikka
3. Kotitausta
4. Koulutausta
5. Ammatti

Yleistä

6. Millainen oli sinun 1960-lukusi?
7. Millainen oli sinun 1970-lukusi?
8. Millaista oli elää ja asua nuoruutesi Karhulassa/Kotkassa/Haminassa?
9. Mitkä (kolme asiaa) olivat sinulle nuorena tärkeitä?

Kären Kellari

10. Millainen oli sinun onnistunut diskoiltasi/unelmailta?
11. Entä epäonnistunut ilta?
12. Nuoruuden kokemusten merkitys elämässäsi

Lisäksi (jos eivät ole aiemmin tulleet esille):

13. Mihin mielestäsi perustui Kåren Kellarin suosio?
14. Miksi toiminta päättyi 1970-luvun lopulla?
15. Onko sinulla valokuvia? Diskosta tai itsestäsi? Muuta aineistoa?
16. Muita asioita, mitä vielä tulee mieleesi?
17. Saanko käyttää nimeäsi tutkimuksessa?

SUMMARY

Kåren Kellari. Discotheque and its communities in Karhula 1969 - 1979.

This study focuses on *Kåren Kellari* (1969 - 1979), which was one of the first discotheques in Finland. It was situated in Karhula (now Kotka) in Etelä-Kymenlaakso and was opened on the 5th of December 1969 by a Finnish-Norwegian married couple, Ritva and Kåre Larsen, in response to a perceived demand for a youth café. This study looks at the significance of Kåren Kellari for the discotheque's 15-18 year old customers. These young people were a free and loose group, which on the other hand had elements of a tight-knit society. Being a part of this group allowed these teenagers to engage in a search for identity, while having some freedom from parental influence as well as giving them new ways to pass the time and to spend money.

This study can also be seen as a contribution to an on-going discussion about how the baby boomer generation experienced its youth, because the communality of Kåren Kellari has a continuum in the current era. 150 - 250 former customers of the discotheque gathered five times at a local restaurant between 2001 and 2013 in order to reminisce and I researched the ways in which this disco communality was still apparent in the 2000s. By this time the people were the same but 'the time and the place' were different.

This study is based on *historical sources* and *oral history*. *Historical sources* include official documents, newspaper articles, advertisements and statements of contemporaries, as well as photos, notes and writing found in various home archives. There are also photos and emails from the 2000s, which attest to an on-going communality amongst these people.

The oral history includes interviews and material received using a blog. Memories of customers (born between 1931 and 1960) have not previously been collected. I interviewed the founder, two door-men, eight DJs, one business associate and many customers of different ages. *Oral history* illustrates the significance of the disco years in

terms of maturation and later life phases of customers. I made single, pair and group interviews with 39 contemporaries and recorded them (altogether 50 hours).

In 2006, I created a blog that ran for 45 weeks, which enabled former customers to look back at their past disco years at Kåren Kellari. The popularity of the study blog exceeded my expectations because blogging and social networking was quite new at that time in Finland. However, due to some somewhat aimless and disoriented discussion, the material gathered from the blog became uneven and partly irrelevant. Just 60 percent of this material, 711 sheets, was useful for my study. I was able to conclude though that public and collective reminiscences on the Internet significantly helped contemporaries to recall incidents of their youth. I am convinced that blogging as a means of collecting material is applicable for studies which are largely based on oral history. However, to be meaningful, this requires blog participants to have had shared experiences and to have belonged to the same community. It also shows that openness, honesty and trust among participants is essential. Disco Club Kåren Kellari is the first blog material which has been saved in the Finnish Social Science Data Archive.

I have interpreted this material from the perspective of Oral History Research. The study is also closely related to micro-history, which serves as a constructive tool for oral history analysis. The approach in this study is partly social scientific and partly humanistic, as well as strongly multidisciplinary which is typical for cultural research.

Until now, scarcely any academic research has been done into disco culture. The history of disco culture is partly unknown. According to most researchers, disco culture started developing in France during The Second World War. The roots of it were in a desire by many young people to dance to the rhythms of jazz, swing and twist as well as rock'n'roll, pop or rock later on. Discotheques were developed and opened side by side with the new music. Discotheques were most popular in the 1970s due to American film and music. Therefore it is justifiable to assert that the discotheque was a French-American fusion.

New youth culture came to Finland from Sweden in the late fifties and early sixties. Swedish speaking young people of Helsinki were

the first ones to adopt it because they were able to read Swedish youth magazines and they were influenced by these. Meanwhile, Finnish society was changing, the economy was improving and the psychological climate of the country was being emancipated. The cultural breakthrough of the sixties became apparent in the form of increasing spare time, intensifying popular culture and emerging western youth culture and music. The time was ripe by the mid-1960s for nontraditional clubs and discotheques for young people. There was a great need too for the liberalisation of the state's alcohol policy. Due to a new alcohol law in January 1969, the sale of beer (with alcoholic content between 2.8%–4.7%) was permitted and more licensed premises were opened. This was one of the reasons for opening Kåren Kellari. At the same time, the law prohibited young people from entering licensed premises, which resulted in a need for a new kind of club for people under the age of 18.

The communality of Kåren Kellari was created by the place itself, as well as by its actors and its activities. This study is divided into three chapters according to these themes. I have also examined the communality from the aspect of the discotheque, the community, the locality and nostalgia. I focus on the customers of Kåren Kellari and their communities for the periods 1969 - 1979 and the 2000s.

In the first chapter, I concentrate on the topography of communality at Kåren Kellari. Kåren Kellari was situated in the same business premises during its whole lifetime but the name and the owners of the enterprise changed several times. Over the period from 1969 to 1979, its name was firstly Karhulan Disco-Club, then Kåren Kellari and in 1979 it became first Mama Rosa, then Sunrise, then Kåren Kellari again and lastly Afrodite. The entrepreneurs ran a regular customer program (1969 -1974) which established and sustained the communality. Customers saw the place as their own hangout and were committed due to their membership. This membership created social cohesion among the young customers and separated them from outsiders. Kåren Kellari had a profile as a youth café. Young customers were regulars for 2 - 3 years. During this time they gathered experiences, conceptions

and memories which they have been able to share and partly recapture in their Kåren Kellari reminiscences and on my blog.

In the second chapter, I look at the customers and staff of Kåren Kellari. The first disco customers were born at the end of the 1940s and the youngest at the beginning of the 1960s. Most of the customers spent their youth in Karhula, an industrial centre in which class distinctions were influential. Their socio-economic backgrounds differed from each other but they shared a mutual interest in culture, art and new social phenomena. They didn't necessarily have much impact on wider society but going to this discotheque and belonging to this disco society helped them to become independent and find their own identities. It was important to them to meet other young people without limits in a modern environment. In addition to the customers, the staff - DJs, doormen and entrepreneurs - played an important role in building the communality. There were eleven entrepreneurs during the lifetime of the discotheque.

In the third chapter, I analyse the activities of young people in Kåren Kellari. The main activities were attached to 'rock culture'. It was important to these people to listen to new music, use (and abuse) intoxicants and pay attention to their outward appearance. They were able to hear the newest music played by DJs, dance, dress differently, drink alcohol and smoke in the gloomy discotheque. Kåren Kellari was situated in the basement beyond disapproving looks and parental control. At the same time, this disco community was in safe surroundings for first experiences, from first kisses to first experiments with alcohol and cigarettes. It was also a place for growing-up, becoming independent and experiencing a social awakening.

Locality, shared activities and lifestyle, as well as mutually agreed norms were important factors in building communality. Going to the discotheque was a part of growing-up, as well as learning to balance between appropriate and inappropriate, approved and disapproved and decent and decadent behavior. The darkness, music and passionate atmosphere of the crowded discotheque brought young people together and blurred differences such as social class. The crowd of passionate and anarchistic young people gathering at the discotheque a couple of

nights a week managed to create an illusion for themselves of endlessly on-going carnival.

My study shows that the Finnish tradition of going to dance halls, social evenings and school dances was combined with continental jazz clubs and discotheques at Kåren Kellari. The disco of the sixties and seventies was a place for starting friendships which lasted for decades. Those young people were able to regain the same feelings of freedom when they met at gatherings in the 2000s. They didn't want to be young again but a glimpse of their youth for one night was therapeutic for them. This was especially so for disco customers born in the 1940s and 1950s, who were swept along by feelings of nostalgia and were very interested in reminiscing. Music linked to personal memories is a part of these peoples' identities because of its connection to history and communality. Music of their youth also appeals to them today, although many of them are nowadays interested in classical music too.

When looking back at the days of disco community, the people I interviewed emphasise that their youth at Kåren Kellari brought them a cheerful and relaxed attitude to life and also taught them tolerance. Negative experiences such as heartaches, uncertainty, inhibitions, fights, drug or alcohol abuse or bad company have stayed in the background. First and foremost, they remember the feeling of freedom.

(Translated by Tiinamari Vilkkö.)

Keywords: discotheque, Karhula, young people, youth culture, pop culture, communality, communities

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

The originality of this dissertation has been checked in accordance with the University of Turku quality assurance system using the Turnitin OriginalityCheck service.

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA

1. Symbolit • Toim. Katarina Eskola. 1986. (110 s.)
2. Maaria Linko • Katsojien teatteri. 1986. (116 s.)
3. Näkökulmia kulttuurin tuotantoon • Toim. Katarina Eskola & Liisa Uusitalo. 1986. (127 s.)
4. Kimmo Jokinen ja Maaria Linko • Uusi Tuntematon. 1987. (122 s.)
5. Kimmo Jokinen • Ostajat, lukijat, arvioijat, tukijat. 1987. (115 s.)
6. Juha Lassila • Kultalevyn alkemia. 1. painos 1987, 2. painos 1988. (162 s.)
7. Liisa Uusitalo & Juha Lassila • Vanhojen kirjojen kenttä. 1988. (65 s.)
8. The production and reception of literature • Edited by Katarina Eskola & Erkki Vainikkala. 1988. (78 s.)
9. Martine Burgos • Life stories, Narrativity and the Search for the Self. 1988. (28 s.)
10. Heikki Hellman & Tuomo Sauri • Suomalainen prime-time. 1988. (130 s.)
11. Erik Allardt, Stuart Hall & Immanuel Wallerstein • Maailmankulttuurin äärellä. 1988. (86 s.)
12. Kimmo Jokinen • Arvostelijat. 1988. (131 s.)
13. State, Culture & The Bourgeoisie • Edited by Matti Peltonen. 1989. (82 s.)
14. J.P. Roos • Liikunta ja elämäntapa. 1989. (72 s.)
15. Anne Brunila & Liisa Uusitalo • Kirjatuotannon rakenne ja strategiat. 1. painos 1989, 2. painos 1991. (114 s.)
16. Reino Rasilainen • Julkaistu ja julkaisematon kirjallisuus. 1989. (89 s.)
17. Juha Lassila • Riippumattomat televisiotuottajat. 1989. (126 s.)
18. Literature as communication • Edited by Erkki Vainikkala & Katarina Eskola. 1989. (215 s.)
19. Anne Raassina • Lukutaito ja kehitysstrategiat. 1990. (123 s.)
20. Juha Lassila • Mitä Suomi soittaa? 1990. (263 s.) Painos loppunut.
21. Johanna Mäkelä • Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. 1. painos 1990, 2. painos 1992 (89 s.) Painokset loppuneet.
22. Sublim Ylevä sublime • Toim. Erkki Vainikkala. 1990. (107 s.)

23. Timo K. Salonen • Konserttimusiikin yleisö makujen kentällä. 1990. (104 s.)
24. Maaria Linko • Teatteriesitykset ja julkisuus. 1990. (81 s.)
25. Kyösti Pekonen • Symbolinen modernissa politiikassa. 1991. (154 s.)
26. Ulrich Beck, Klaus Mollenhauer & Wolfgang Welsch • Philosophie, soziologie und erziehungswissenschaft in der postmoderne. 1991. (69 s.)
27. Päivi Elovainio & Zeinab Shahin • The Gender Fate of Women in Rural Egypt. 1991. (112 s.)
28. Eija Eskola • Rukousnauha ja muita romaaneja. 1992. (152 s.)
29. Urpo Kovala • Väliin lankeaa varjo. 1992. (204 s.)
30. Maaria Linko • Outo ja aito taide. 1992. (121 s.)
31. The First Thirty • Edited by Urpo Kovala. 1992. (132 s.)
32. Vanguard of modernity • Edited by Niilo Kauppi & Pekka Sulkunen. 1992. (188 s.)
33. Timo Siivonen • Avantgarde ja postmodernismi. 1992. (122 s.)
34. Katarina Eskola, Kimmo Jokinen & Erkki Vainikkala • Literature and the New State of Culture. 1992. (60 s.)
35. Sanna Karttunen • Musiikki kulttuurisessa tietoisuudessa. 1992. (174 s.)
36. Risto Eräsaari • Essays on Non-conventional Community. 1993. (214 s.)
37. Annikka Suoninen • Televisio lasten elämässä. 1993. (171 s.)
38. The Cultural Study of Reception • Edited by Erkki Vainikkala. 1993. (215 s.)
39. Miehyyden tiellä • Toim. Pirjo Ahokas, Martti Lahti ja Jukka Sihvonen. 1993. (185 s.) Painos loppunut.
40. Jukka Kanerva • ”Ryvettymisen hyvä puoli...” 1994. (151 s.)
41. Uusi aika • Toim. ja kirj. Nykykulttuurin tutkimusyksikön tutkijat. 1994. (260 s.)
42. Tuija Modinos • Nainen populaarikulttuurissa. 1. painos 1994, 2. painos 2000. (124 s.) Painos loppunut.
43. Teija Virta • Saippuaopperat ja suomalaiset naiset. 1994. (135 s.)
44. Anne Sankari • Kuntosaliruumis. 1995. (108 s.)
45. Kai Halttunen • Pienkustantajan arkipäivä. 1995. (95 s.)
46. Katja Valaskivi • Wataru seken wa oni bakari. 1995. (114 s.)

47. Jukka Törrönen • Aito rakkaus maskuliinisessa maailmassa. 1996. (100 s.)
48. Tuija Nykyri • Naiseuden naamiaiset. 1996. (144 s.)
49. Nainen, mies ja fileerausveitsi • Toim. Katarina Eskola. 1996. (274 s.)
Painos loppunut.
50. Raine Koskimaa • Cultural activities in five European countries. 1996. (152 s.) Työraportti, vain tutkimuskäyttöön.
52. Raine Koskimaa • Seksiä, suhteita ja murha. 1998. (215 s.)
53. Timo Siivonen • Kyborgi. 1996. (209 s.)
54. Aina uusi muisto • Toim. Katarina Eskola & Eeva Peltonen. 1. painos 1997, 2. painos 1997. (355 s.)
55. Olli Löytty • Valkoinen pimeys. 1997. (147 s.)
56. Kimmo Jokinen • Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet. 1997. (226 s.)
57. Maaria Linko • Aitojen elämysten kaipuu. 1998. (92 s.)
58. Kai Lahtinen • Vem tillhör teatern? 1998. (258 s.)
59. Katja Möttönen • Riitasointuja vai tema con variazioni. 1998. (128 s.)
60. Aki Järvinen • Hyperteoria. 1999. (187 s.)
61. Susanna Paasonen • Nyt! Ja ikuisesti – rewind. 1999. (188 s.)
62. Pirkkoliisa Ahponen • Kulttuurin kierreportaikossa. 1999. (168 s.)
63. Reading cultural difference • Edited by Urpo Kovala & Erkki Vainikkala. 2000. (334 s.)
64. Inescapable Horizon: Culture and Context • Edited by Sirpa Leppänen & Joel Kuortti. 2000. (273 s.)
65. Otteita kulttuurista • Toim. Maaria Linko, Tuija Saresma & Erkki Vainikkala. 2000. (422 s.)
66. Kimmo Saaristo • Avoin asiantuntijuus. 2000. (191 s.)
67. Jaakko Suominen • Sähköaivo sinuiksi, tietokone tutuksi. 2000. (368 s.)
68. Cybertext yearbook 2000 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2001. (202 s.)
69. Sari Charpentier • Sukupuoliusko. 2001. (155 s.)
70. Kirja 2010 • Toim. Lauri Saarinen, Juri Joensuu & Raine Koskimaa. 1. painos 2001, 2. painos 2003. (259 s.)
71. Irma Garam • Julkista yksityiselämää. 2002. (102 s.)
72. Cybertext yearbook 2001 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2002. (196 s.)

73. Henna Mikkola • Sukupolvettomat? 2002. (138 s.)
74. Satu Silvanto • Ecce Homo – katso ihmistä. 2002. (161 s.)
75. Markku Eskelinen • Kybertekstien narratologia. 2002. (106 s.)
76. Riitta Hänninen • Leikki. 2003. (161 s.)
77. Cybertext yearbook 2002–2003 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2003. (283 s.)
78. Sanna Kallioinen • Rannalla merirosvon morsiamen kanssa. 2004. (134 s.)
79. Tutkija kertojana • Toim. Johanna Latvala & Eeva Peltonen & Tuija Saresma. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (399 s.)
80. Writing and Research – personal views. Toim. Marjatta Saarnivaara & Erkki Vainikkala & Marjon van Delft. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (160 s.)
81. Annikka Suoninen • Mediakielitaidon jäljillä. 2004. (274 s.)
82. Milla Tiainen • Säveltäjän sijainnit. 2005. (227 s.)
83. Petri Saarikoski • Koneen lumo. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (471 s.)
84. Yksinäisten sanat • Toim. Kimmo Jokinen. 2005. (314 s.)
85. Aktivismi • Toim. Susanna Paasonen. 2005 (275 s.)
86. Nykyaika kulttuurintutkimuksessa • Toim. Erkki Vainikkala & Henna Mikkola. 2007. (351 s.)
87. Tutkimusten maailma • Toim. Juha Herkman & Pirjo Hiidenmaa & Sanna Kivimäki & Olli Löytty. 2006. (307 s.)
88. Mari Pajala • Erot järjestykseen! 2006. (506 s.)
89. Hanna Lindberg • Vastakohtien Ikea. 2006. (307 s.)
90. Taiteilija tutkijana, tutkija taiteilijana • Toim. Risto Pitkänen. 2007. (326 s.)
91. Nykytulkintojen Karjala • Toim. Outi Fingerroos & Jaana Loipponen. 2007. (325 s.)
92. Tuija Saresma • Omaelämäkerran rajapinnoilla. 2007. (255 s.)
93. Tekijyyden ulottuvuuksia • Toim. Eeva Haverinen & Erkki Vainikkala & Tuomo Lahdelma. 2008. (314 s.)
94. Tuuli Lähdesmäki • ”Kuohahdus Suomen kansan sydäimestä.” 2007. (607 s.)
95. Moniääninen mies • Toim. Kai Åberg & Lotta Skaffari. 2008. (276 s.)
96. Fanikirja • Toim. Kaarina Nikunen. 2008. (241 s.)

97. Cult, Community, Identity • Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (eds). 2009. (356 s.)
98. Irma Hirsjärvi • Faniuden siirtymä. 2009. (361 s.)
99. Suhteissa mediaan • Toim. Sirkku Kotilainen. 2009. (247 s.)
100. Outi Fingerroos • Karjala utopiana. 2010. (253 s.)
101. Hiihto ja häpeä • Toim. Erkki Vettenniemi. 2010. (224 s.)
102. Karoliina Lummaa • Poliittinen siivekäs. 2010. (372 s.)
103. Matti Savolainen • Atlantin ylityksiä. 2011. (170 s.)
104. Eliisa Pitkäsalo • Kalevalaiset sankarit nykymaailman menossa. (Digitaalinen kirja.) 2011. (274 s.)
105. Nina Sääsilahti • Ajan partaalla. 2011. (400 s.)
106. Media, kasvatus ja kulttuurin kierto • Toim. Sirkku Kotilainen, Erkki Vainikkala & Urpo Kovala. (Digitaalinen kirja.) 2011. (184 s.)
107. Kertomuksen luonto • Toim. Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas & Viola Parente-Capkova. 2012. (308 s.)
108. Tango Suomessa • Toim. Antti-Ville Kärjä & Kai Åberg. 2012. (230 s.)
109. Tommi Römpötti • Vieraana omassa maassa. 2012. (528 s.)
110. Marjo Kamila • Katsojana ja katsottuna. 2012. (490 s.)
111. Katja Mäkinen • Ohjelmoidut eurooppalaiset. 2012. (352 s.)
112. Ilana Aalto • Isyyden aika. 2012. (380 s.)
113. Kustaa H. J. Vilkkuna • Kapina kampuksella. 2013. (466 s.)
114. Mikko Carlson • Paikantuneita haluja. 2014. (352 s.)
115. Maisemassa • Toim. Tuija Saesma & Saara Jäntti. 2014. (292 s.)
116. Sami Kolamo • FIFA:n valtapeli. 2014. (304 s.)
117. Liisa Avelin • Kåren kellari. 2014. (628 s.)

